

JOAN. BAPTISTÆ
BIANCHI

Med. Doct. & in Taurinensi Universitate Anatomiæ Professoris;

HISTORIA HEPATICA,

In hâc tertiâ Editione, numeris tandem omnibus absoluta.

seu

THEORIA ac PRAXIS omnium Morborum HEPATIS, & BILIS, cum ejusdem Visceris ANATOME pluribus in partibus novâ:

Adjectis DISSERTATIONIBUS aliquot; ÆNEIS TABULIS; accuratis earum Explicationibus, & ANIMADVERSIONIBUS ad hocce explendum Opus facientibus; Amplisque omnium rerum INDICIBUS.

TOMUS PRIMUS.

THEORIAM, PRAXIM, & ANATOMEN complectens.

GENEVÆ,

Apud GABRIELEM DE TOURNES ET FILIOS.

M. DCC. XXV.

AMPLISSIMO REI LITERARIÆ

CONSESSUI;

EXCELLENTISSIMO DOMINO

D. NICOLAO PENSABENE,

PRÆSIDI, ATQUE STUDIORUM CONSERVATORI;

ILLUSTRISSIMIS DD. REFORMATORIBUS;

D. ABBATI F. MARIA FERRERIO,

A LABRIANO;

D. COMITI NICOLAO COARDIO,

A QUARTO;

D. COMITI IOS. IOH. PROVANA,

A COLLEGIO;

D. FRANCISCO DE AGUIRRE,

REGIO ADVOCATO ET CENSORI;

D. ABBATI ALEXIO DE RUBEIS,

REFORMATORI SUPRA NUMERUM;

D. AMEDEO PHIL. DE MELLAREDE,

STUDIORUM RECTORI;

JOANNES BAPTISTA BIANCHI

felicitatem.

UÆ Typis eduntur literariæ res, cùm Viris ſapientiâ, & dignitate præſtantibus meritò nuncupari ſoleant; haud diu mihi fuit ambigendum, PATRES AMPLISSIMI, quos ad hanc meam de re medicâ, atque anatomicâ conſcriptam, noviſſiméque abſolutam Hiſtoriam, Fautores potiſſimùm, atque Patronos compararem. Vos enim obtutibus meis ſtatim obverſabamini; quorum etiam ſi cætera decora, atque ornamenta ſileantur, magnum illud profectò & præclariſſimum eſt, à providentiſſimô PRINCIPE, quô in præclariorum Virorum meritis expendendis, æſtimandiſque neminem eſſe mortalium accuratiorem, prudentioremque dignovimus, adlectos fuiſſe, eâque prærogativâ cohoneſtatos, ut excolendis, augendiſque literis præficeremini. Quare ut opus hoc meum Vobis dedicarem; Cùm ſatis fuiſſet me vobis publicô hôc nomine obſtrictum eſſe, tum maximè privata me ſtudia hortabantur, atque impellebant. Ab hâc enim Regiâ Univerſitate inſtauratâ quintus jam annus excurrit, ex quô me tantâ, ac ſingulari benevolentiâ fuiſtis complexi, ut ſummopere gaudeam, optatiſſimam mihi occaſionem contigiſſe, quâ in hôc literariô munuſculô Veſtra erga me beneficia commemorarem, Vobiſque, & probis omnibus palam facerem, me à perenni erga Vos obſequiô ullo unquam tempore, neque diſtrahi, neque divelli poſſe. Quòd ſi mihi Superi ſic arriſerint, ut has vobis inſcriptas lucubrationes æquis animis excipiatis, non illud tantùm præſtabitis, ut me inſumpti laboris nequaquam

quam pœniteat; Verùm etiam acriores stimulos ad majora quędam suscipienda adjicietis. Valete Taurinensis Academiæ splendidissima lumina; diutissiméque Bonarum Artium, ac Liberalium Disciplinarum incremento, tum Vestræ, & omnium felicitati incolumes vivite.

AUCTOR LECTORI SUO.

Andem aliquando expeditam atque absolutam Hepaticam Historiam habes, Amice Lector; quam ipse eâ fortè de causâ sollicitè præstolatus fueras, quòd dudum ego pollicitus evulgationem, hanc de anno in annum, interjectâ morâ, protraxissem. Ita porrò evenit, ut quæ ante septem hosce postremos annos novæ hujus Editionis insederat cura, crebrò vel ipsô plurium mensium, imo & annorum spatiô fuerit intermissa: iis præcipuè temporibus, quibus ad Bononiensem Cathedram evectus, dein ad hanc Taurinensem assumptus, pensis aliis gravissimis operam dare sum coactus: quare cùm succisivas plerumque, nec non à praxi atque Academiâ feriantes horas, impendere mihi relictum esset, seriùs id negocii perfeci, novissimarum usus opportunitate vacationum, quæ ut alieno commodo tantisper vacare possem, effecerunt. En igitur promissam fidem exolvo, non exili, ut puto, earum omnium induciarum usurâ, ubere scilicet Practicarum, Anatomicarum, atque Theoricarum Rerum; Apologeticarum præterea, aliorumque instituto facientium supellectile refusâ, quam tibi sisto dicoque: Quòd si in tantâ disparium ferè disquisitionum congerie, à me candidè postulas, quæ illa sint, quibus te cau-

cautiùs, atque diligentiùs admoveri conducat; Laudo illicò res practicas, cæterisque tutiùs antefero. Eóque lubentiùs practicis hisce lucubrationibus potissimum studium impendas velim, quò mihi pro re nata persuadeo, fore te intellecturum, reliquas hujusce Historiæ partes, ad hanc unam diligentiùs attingendam fuisse perductas, atque hanc nostram morborum Hepatis, & Bilis Therapeiam ab optimis fontibus, & accuratissimis observationibus esse derivatam. Noveram enim vel à Praxeos tirocinio recentiores propè omnes hujusmodi Facultatis Scriptores descivisse à sublimi illâ, solidâque majestate perfusâ, antiquorum Medicinæ Parentum, observandi ratione; omisisse, aut neglexisse principia, & fundamenta diagnoseos, ac prognoseos; rectamque curandi methodum, ad hæc pertinentem; atque valedictâ Rationalium doctrinâ in Methodicorum, seu *Hypotheticorum* classem incautè declinasse. Naturam nempe Medicinæ Parentem, & administram suis in officiis, ac viribus haudquaquam persequentes, aut attendentes; sed ad propria auctoranda commenta, pro innata libidine, distrahentes, ac veluti in alios mores cogentes. Ita noveram neque satis ampliùs prænosci morbos, neque eorum eventus, ac successiones prędici; non crisium molimina, non tempora, non circuitus diligenti operâ distingui; non sanitatis, aut necis prænuntios veteri illô studiô perpendi; ut nihil, si superis placet, hôc ævô fallax magis & incertum à vulgô dijudicari videatur hôcce Medentium judiciô, atque prognosi. Ita etiam dignoveram in Disciplinâ Medicâ, quæstus ex unâ parte gliscere, ex aliâ verò jacturas irrepere: Lucrari nos Theoreticos flores ab experimentali, & corpusculari Physicâ, ab Anatome, Chimicâque Arte decerptos; simulque constantes ex ægritudinum observatione fructus amittere, & deserere. His quidem meditationibus adductus, redeundum esse ad primos Medicinæ Legislatores, atque in primis ad Hippocratem, è limine meorum studiorum sanciebam; mihique idcirco ab Hippocrate scepticam illam cogitandi, observandique normam comparare constitui; quâ ille quidem è manifestis Humani corporis partibus abditiores Naturæ motus aperiens, Naturam medico cuilibet ratiocinio

cinio Magistram adhibet. Quid enim dicendæ fortè essent *Paracelsicæ* illæ, Helmontianæ, Sylvianæ, Willisianæ, aliæque nuperæ Hypotheses, nisi tot dissidentium sectarum præjudicia, quibus quidem non morborum leges perpenduntur, ut firmior indè Theoria eruatur; sed priùs in animo effingitur Theoria, ut indè quæ per praxim contingunt, eadem plurimô ingenii lusû ad eandem quomodolibet revocentur? Porrò quid aliud est celebre illud, nostrâque hâc ætate acceptissimum Mechanicorum Systema, nisi vetustissimum Thessali Methodicorum Principis placitum *stricti*, *laxique*?

Ante Hippocratis ætatem nihil medicis in rebus invaluit, quod scientiam reverà saperet. Remedia casu inventa, atque indiscriminatim usurpata: Nullum in caussis ac successionibus morborum ratiocinium aderat. Divinus verò Senex medicæ scientiæ fundamenta jacuit, eamque rationalem effecit. Atque cùm talis tantusque Vir ex anatomicis disquisitionibus, pro temporum superstitione & incuriâ, vix quidpiam sibi comparasset, in practicâ stetit observatione; in quâ tam altè excelluit, ut nemo vel priscis illis ætatibus inficias iverit, medicam Disciplinam ab Hippocraticâ industriâ ad suæ perfectionis vicinitatem jam propè fuisse redactam. Et sanè si Coæ observandi scribendique solertiæ suam indè omnes adjecissent operam, miniméque aberrantes, insignia lumina ab humani corporis fabricâ improbis deinde laboribus elicita, cum illius ratione sedulò, candidéque contulissent, an nostris his diebus tam adhuc imperfecta jaceret hæc scientia, quæ cùm nihil ab Hippocratis ævo ad nos usque profecerit; imò non modicum detrimentum sit passa, confusaque, & jactata maneat; nihil forsan à semet ipsâ depressius in orbe terrarum recognoscit? Quippe si successores Hippocratis super illa tam firmè jacta fundamenta solidum extulissent ædificium, atque ab his per similes observationum aditus Theoreticis quidem facibus illustratos, itum fuisset; quid jam superesset infectum?

Verùm enim verò fatalis quædam propriæ æstimationis cupiditas Scriptorum animos plerumque adorta, atque ad famosiora venditanda commenta etiam atque etiam accendens, id fermè molita

est,

est, ut Theoricæ invalescentes doctrinæ, ad abstrusiora procreanda, erigendaque systemata abreptæ certatim fuerint: Ad quæ indè phænomenis omnibus ac singulis observationibus summâ vi quâdam contortis, atque devinctis, plerique Scriptorum, rationali deletâ scientiâ, methodicos inaniter se præstant, in nova duntaxat, ac veluti cardinalia extruenda morborum genera; eorum qui rem expenderant diligentiùs, interversis commentariis, studiisque pessumdatis, velis remisque nitentes. Ita non pauci singulos, aut potissimos morbos ad Hypochondriacæ passionis, aut Scorbuti familiam conantur redigere: Alii ad Convulsionem: Plurimi ad solas ventriculi cruditates, aut indignatum Archeum, aut torpidum, palantemve animalem spiritum, liquidumve nerveum, aut glandularum peccata: Nonnulli demùm quidquid præter naturam censendum est, id sanè à salivæ, bilis, succique pancreatici præliis, atque erroribus nancisci originem dictitarunt. Quid dicam de *Hypothetistis*, adaucti solidorum momenti, qui sanguini, aliisque animalibus liquidis actionem quamlibet adimunt, denegantque; de acidi, & alcalici semper depræliantium Patronis, aliisque similis farinæ Methodicis? Neque insuper in tam portentosa medicarum Hæresium multitudine defuêre qui status omnes morbosos & salubres occultis quibusdam in quolibet animali latice nidulantibus vermiculis tribuerint. Sed pudeat innumera alia vigilantium insomnia recensere.

Quòd si procul ab his fucis atque illusionibus, Ars nostra post auream illam Hippocraticam ætatem, quôquô indè sæculô per assiduas, nitidasque constantium Naturæ motuum Observationes, atque ab ipsis duntaxat diagnoseos, & prognoseos argumentis, & incrementis alita, solidè luculenterque adoluisset, an non à suâ illa felici infantiâ, in florentem postea juventutem traducta, jam propè maturitatis splendorem attingeret? Non ergo jurè transactorum Medicinæ, atque præsentium in primis temporum tenebras & infortunia non dolebimus; quibus nempe tam paucos Hippocraticæ Observationis sectatores deprehendimus, atque suspicimus; ut tota simul Europa vix aliquot hujusce ingenii Viros, rarisque non

nisi intervallis annorum obtulerit: Italia Mercurialem, Martianum, atque Baglivium; Anglia Sydenhamium; Gallia Duretum; Hispania Mercatum; Germania Cratonem?

Quam ob rem cùm hæc assiduè ad ægrorum lectulos volutarem animo; diùque à morborum eventibus edocerer, necdum in scribentium codicibus genuinum illud prodiisse Systema, quod quidem universæ rei Practicæ commodam facem præferre queat, (quum morbus quilibet sub unâ specie comprehensus, atque recognitus dissimilibus semper, juxta varios ægrotantium status, antecedentibus, comitantibus, ac insequentibus circumstantiis stipetur, disparemque idcircò observandi rationem inducat;) mecumque sollicitè reputarem, non solùm Medico summopere conducere, in Theoreticâ parte, exemplô Hippocratis systematum præjudiciis expertem esse; ac leges mechanices, circuitus sanguinis, virium percussionis, elaterii aëris, & solidorum, tum reliquam medicæ cogitationis suppellectilem nudæ simplicique clinicæ observationi post habendas esse (quandoquidem absque hisce meditationibus Hippocrates, eique addictiores Discipuli in adjuvanda ægrorum valetudine tam strenuè valuere) verùm etiam ad rectè enucleanda, discernendaque, Divini Senis more, morborum genera, ac retegenda, adhibendaque opportunè remedia, ad manifestas humorum classes, per morbos in humano corpore delinquentium, confugiendum esse.

Ad præcipuum igitur morborum eruendum fontem, seu ad Hepatis & Bilis morbos tam altè diligenterque ab Antiquis perpensos, atque descriptos, per accuratam diagnosim investigandos, à reliquarum partium, humorumque affectionibus discriminandos, saniori prognosi, ac remediorum administratione excipiendos, moderandosque, præsertim etiam à Nuperorum commentis vindicandos, improbo satis, diuturnôque labore me converti. Porrò cùm ejusmodi Praxim hujus voluminis caput, ac princeps institutum fecerim, theoreticas atque anatomicas disquisitiones, vel ficciori pede transegi, vel disjunctis, divulsisque veluti partibus subrogavi, ut fermè jam mihi plurimus sperandi locus sit, *Amice Lector*, fore

ut

ut in variis hujus Operis partibus à memet ipso diversus tibi videar. In primâ videlicet, & alterâ Historię parte notabis forsitan juvenem Professorem, animique fervore abreptum; in tertiâ verò maturiorem solidiorique usû rerum cogitantem, atque scribentem. Cùm enim illæ partes ante hos quindecim annos cursim scriptæ, rapidéque compilatæ fuerint, consentaneum fuit, scribendi modum vividioris ætatis indoli, atque impatientiæ respondere. Hinc vitio mihi nequaquam vertendum duco, si, quòd à te nonnunquam argui possim inconstantię, facilem veniam deprecer.

Quâ verò fortunâ Hepaticorum hoc atque Biliarium morborum Opus expleverim tu ipse etiam videris, candidumque judicium proferes. Atque si me mihi blandiri datum sit, instauratam hanç biliariorum præcipuè morborum Doctrinam, atque constabilita Hippocratica de hujus principalis humoris erroribus fundamenta, inani illo Chimicorum superducto olim ædificio feliciter, si superis placet, demolito, cordatis Practicis nequaquam improbandum confido: Præcipuè cùm viderim, restitutam à cl. Musgravio Anglo lib. *de Arthritide symptomatica* Antiquorum Pituitæ ingenitam in creberrimis morbis potestatem placuisse, plurimùm, plurimúmque sanctiorem Praxim adjuvasse. Sed & illud spero fore, ut Atræ bilis genuinę affectiones in bonum lumen aliquando reddantur, accuratioribusque Recentiorum placitis aptè congruant: ad hæc sanguinis morborum pertractatio à Veterum scriptis minimè dissentiat: quo quidem pacto sanioris, feliciorisque Medicinæ prospectum Posteri tandem nostri revisant.

Totius Operis ordinem in apposito Elencho perspicies. Cur verò Prodromum Practicæ parti prætulerim, deinde ab ejusdem instituto desciverim, in Prętatione, quæ quidem eidem Parti præponitur, omniumque practicarum rerum ordinem aperit, facilè animadvertes. Initio ejusdem proloquii leges Hæc; *Ante hos tres annos, & quod excurrit, primas me Hepaticæ Historiæ ampliatas partes typis fuisse largitum*: Quæ quidem antea docearis velim; ea nimirum ante hos quatuor postremos annos à me conscripta fuisse typisque consignata. Fusam accuratamque Præclarissimi Guideti Dissertationem, Tertiæ

 hujus

hujus Partis caput esse perspicies, quam sanè Commentariis nostris per universam eandem partem perductis prosequi utile simul ac volupe fuit. Guidetus is est mei amantissimus, qui non tantùm ornatissimo hoc Opere nostram ditabat Historiam, verum etiam in nostris *annotinis* biliosis Constitutionibus ordinandis, quum superiori anno propter Anatomici Cursus labores per nos haud assiduè liceret, comem operam insumpsit; locupletem adhæc totius Operis indicem, quæ humanitas est, ac singularis in nos benevolentia, collegit, summôque studiô digessit.

De cætero ad edendas, ac ferè singulis nostrarum Iconum explicationibus interserendas, multiplicandas insuper, ac longiùs protrahendas Animadversiones, non eò solùm, Amice Lector, adductus sum, ut jacta in meam priorum editionum Hepaticam Historiam acerrima Censorum jacula, veluti ex objectis veritatis clypeis repellerem, atque retunderem; sed maximè ut aliquibus locis pressè quidem nimiùm in prima Parte propositis supplementa aliquot adjicerem, iisque etiam planiora facerem. Cùm autem mihi ut jam indicavi, è vestigio instituerim practicum opus complecti, & in hôc mihi publicæ utilitatis honestum propositum facere, idcircò non verbis, sed rebus studens, conatus sum genuinam illam simplicemque rationem Medici scriptoris attingere, tempore utens in colligendis illis, depromendisque observationibus, quibus Tirones nostri doctiores, ac peritiores evadant, non verò inutiliter projiciens in radendâ ab optimis Latinæ Linguæ cultoribus sermonis illâ elegantiâ, quâ quidem disertior, atque eloquentior evaderem, aut saltem evasisse viderer. Quid enim hoc studium in medicis rebus præstare posset? An verbis curantur ægritudines? An medici plerique Scriptores, qui seligendis vocibus tam avidè incumbunt, ut neque literulam scribere latinè audeant, quam in Calepinis, & Nizoliis (quos semper in manibus versant) non consuluerint, utiliora Posterorum memoriæ committunt? Cùm enim Latinam linguam, quæ mortua jam dudum jacet, neminem funditùs callere putandum sit, delibare autem ex ea quidpiam nemo valeat, nisi per diuturnas vigilias, & acerrimas antiquorum codicum perverstigationes,

gationes, ut longâ tandem ac senescente patientiâ in locutionem Ciceronis, Cæsaris, Terentii, Livii, aut cujuslibet priscorum aurei sæculi eleganter loquentium inquirere, eamque imitari videatur; Quorsum nobis tantum istud ligandi verba artificium, tantique laboris longævitas? Quid mihi aut medicis Tironibus proficere posse censuissem, si quod studium Medicis disquisitionibus vertendum esse statueram, idem totum aut plurimum elimandæ, volutandæque diutiùs elocutioni, ac seligendis voculis impendissem? Scripsi igitur Hepaticam Historiam calamo non quidem à Dictionariis libris, sed ab accurata mentis contentione perducto: Hinc Barbarismos, aliosque latini sermonis errores, quibus fortè quilibet in Philosophicis curriculis imbui facilè solet, in hanc ubertim irrepsisse non diffiteor. Atque cùm ante hos septem annos plurima Genevensium Bibliopolarum in primis hujus Historiæ recudendis partibus festinatio orta sit; Vix ad quędam earum amplianda solemniora loca me contuli: Nihil verò de perpoliendo sermone cogitavi: Fortè etiam invalescentem nostræ hujus ætatis pro latina elegantia pruriginem non adhuc satis adverteram. Hinc binæ istæ Partes, quæ quidem cum Tertia publici nunc juris evadunt, demissius adhuc, barbaréque loquuntur. Hujusce tamen meæ me modò non pœnitet negligentiæ. Quippe cùm nobis in præsens incumbat pensum easdem has partes à Censoribus aliquot ante annos ereptis tueri, gavisus valde sum, easdem vel in ipsis ortographiæ mendis fuisse sibi religiosè relictas; ut hoc pacto loca ab Adversariis impugnata, neque immutatâ literulâ, recognosci undequaque possint; atque obtrudendi locus non sit, me voculas Historiæ mutando, sensa etiam quoquomodo immutasse. Sed demum luculentum animi solamen est, me quidem non fugere, Doctos, Cordatosque Viros, Medicorum Auctorum significationes, & ratiocinia, non verò stylum, atque grammaticas tricas attendere. Quamquam verò tertiam digerens Partem conferendis dictionibus nonnihil plus dederim; tanto interea inanique mancipio nunquam me adeò submittere valui, ut plurimi in adverbiis, aliisque locutionis membris errores, præcipuè in hujus partis principium, non adhuc effugerint. Verum tamen est

errata aliqua, fortè etiam non pauca, per singulas hujus Historiæ partes dispersa referenda esse nostræ à Typorum loco absentiæ, atque distantiæ, ut eorum correctionibus commodus vacandi locus non fuerit. Ita de hujus generis erratis ad calcem operis monitum haberi curavimus. Sed alterius generis errores, quorum quidem uberiorem inesse copiam fatemur, tu ipse, si lubeat, operæque sit pretium, emendato. In hoc interea prolixo Opere ingenuum meum tibi totique medicæ juvandi Reipublicæ complectere animum, meisque in laboribus profice. Neque, deprecor, prehendat te amarulentia, atque vulgaris illa cacoëtes lacerandi ea, quæ in publicum commodum lucubrata, sunt & conscripta. Irrue, si lubet, in locutionem, quam imperfectam, imò ob varia scribendi tempora deformem iterum sanè condemno. (quandoque enim prudentiæ est, leve quidpiam & ferè inane detractioni, & invidiæ concedere, ut ab earum morsibus solidiora serventur,) Neque certè de hac tam dulci literatorum Hominum mentis ægritudine laborabo. Sed caveas ratiocinia nostra, Practicas, imò & Anatomicas observationes, aliaque ad Medicæ scientiæ illustrationem spectantia, adoriaris, & rodas. Vererer enim fædum illum tuum adversùs artis nostræ Reipublicæque utilitatem pervicacem æstum latè nimiùm patere posse. Jamque in æternum vale, atque pro certo habeas, me eorum omnium, quæ in prima hujus Historiæ editione præfatus fueram, simulque pollicitus, memorem esse, & sollicitum. Dabimus enim aliquando, si me diligant Superi, universalem Humani corporis Historiam. Stationales Taurinensis cœli promissos morbos; in biliosis nostris plurium annorum Constitutionibus indicasse nunc satis existimo; quanquam in his biliares affectus consultò persequar, cursimque & obiter cæteros. Desponsas præterea cùm theoreticas alias, tùm practicas disquisitiones digerere tandem luculenter posse, & absolvere non diffido. Quandoquidem literaria Opera, quò plurimus provectis annis rerum usus invaluit, eò meliora fiunt, ac selectiora: Atque dictante Tulpio *Nihil consiliis medicis tam inimicum est, quàm Celeritas.*

ELENCHUS.

ELENCHUS TOTIUS OPERIS.

HISTORIÆ HEPATICÆ

PARS PRIMA

Colligens quæ ad Hepatis Theoriam spectant.

HISTORIÆ HEPATICÆ PARS SECUNDA

Complectens quæ ad Hepatis morbos pertinent.

HISTO-

HISTORIÆ HEPATICÆ

PARS TERTIA

Aperiens ea, quæ morborum Hepatis, præcipuè biliariorum Therapeiam, seu curationem adimplent.

Ani-

INDEX

INDEX AUCTORUM

Quibus Historia Hepatica illustratur, sive, qui ad Operis institutum suis locis citantur.

Char-

HISTORIÆ HEPATICÆ
PARS PRIMA.
Colligens quæ ad Hepatis Theoriam spectant.

CAPUT PRIMUM.

Necessitas naturalis in Animali Secretionis humorum.

§. I.

NIMAL est fabrica se ipsam movens, liquidis, mollibus, & duris partibus constructa. Liquidæ, & molles movent invicem, & moventur; Duræ, motus sustinent, & fulciunt. Motuum perennitas, vita est. Moventium, & motarum partium reciproca attritio absque mutua etiam deperditione non venit. Quoniam itaque per motuum vitalium necessitates continua fit per totum animal substantiæ integrantis jactura, continua etiam in animali reparatio deposcitur. Reparari in animali, quod naturaliter deperditur, nutritio est: Reparans, alimentum dicitur. Cùm ideo introduci in nutriendum animal alimentum debeat, hinc variè, ut variæ in eodem sunt nutriendæ partes, distribui patet jam naturalis in animali necessitas secretionis alibilium.

§. II.

Quoniam autem alimenta, quæ, ut ultimos adeant partium nutrien-

nutriendarum ſinus, reducuntur ad humoris naturam in organis animalis chilificantibus; indè per commune vehiculum, ſeu ſanguinem, ad eaſdem omnes tranata, particulas non omnes ſuas deferunt in eundem ſanguinem ad nutritionem conformes; tum quia earum plures reduci non poſſunt ad parvitatem, nutritionis operi idoneam; ſeu (quod idem eſt) in tantam exilitatem non veniunt, quanta exilitas fuerat in deperditis particulis; Tum quia earum plurimæ conformis naturæ non ſunt cum partium animalis natura: ſic jam conſtat ulteriùs naturalis in animali neceſſitas ſecretionis, non tantùm alibilium humorum, ſed & aliorum inſuper; quos ideò ab hac nutriendi incongruitate, non alibiles vocamus, ſed recrementitios, aut excrementitios: Primos adhuc utiles, alteros omnino inutiles.

§. III.

Rurſus: Licet omnes alimenti chilificati particulæ congruæ forent nutritionis officio, extra dubium tamen eſt, earum non paucas ſanguinis fluento innatantes variiſque, per ejuſdem curſus, ſolidorum, & liquidorum motibus impetitas, ſolutas, attritas, eis ſenſim exui figurâ, magnitudine, locatione, quas exigit nutritionis negotium. Cùmque in horum motuum vigore vitæ jura ſerventur; patet jam, formari naturaliter debere in ſanguine ex nutritiis corpuſculis, corpuſcula ad nutritionem inepta: Ea idcirco ex humoris nutritii, ejuſque vehiculi, ſeu ſanguinis gremio naturaliter repudianda. Et ecce nova neceſſitas ſecretionis fluidorum à ſanguine.

§. IV.

Inſuper, poſthabitis hiſce ſecretionis naturalis exigentiis, adhuc tamen alimentares maſſulæ congeri in ſanguine poſſunt copiâ revera majori, quàm poſcat hæmatoſeos penus, & nutritionis; ſicque ex renovatis perenniter congeſtionibus plus, magiſque redundantes, & inutiles fieri: Hoc ideo vel ſolo de nomine foras à maſſa abigendæ. Addite, concretas jam ſolidorum compaginem, exutâ liquoris formâ, per multas alimentarias partes, abradi in dies, eliquari, abripique à ſanguine, earumdem partium aditus omnes trajiciente, & in ejus mixturam no-

vitem

viter reaffundi: Quæ tamen, tamquam ſupervacaneæ, vel nocuæ, abejus mixturâ removendæ ſunt. Et jam confirmata neceſſitas naturalis in animali ſecretionis fluidorum à ſanguine.

CAP. II.

Diverſitas fluidorum, quæ ſecernuntur in animali.

§. I.

REi noſtræ inſtitutum recrementitiorum potiùs, quàm alibilium humorum mentionem poſtulat. Duplicis familiæ ſunt hujus generis fluida, quæ dictis de cauſis ſeparantur à ſanguine: Palpabilia prima, ſeu ſenſibilia, proprio humorum nomine inſignita: Impalpabilia altera, ſeu inſenſibilia, quæ adhuc, à variis acquiſitæ tenuitatis gradibus, effluvia, fuligines, aut flatus nouncupantur. Prima compararem cum cineribus à deflagrante corpore reſiduis; aut fecibus à variis liquoribus naturaliter ſubſidentibus: Aſſimilarem altera cum halitibus à liquore aliquo ebulliente, aut fuliginibus ab igne accenſo, aut vaporibus à ſimplici fluido, exhalantibus.

§. II.

Quià ſanguis per vaſa denſis parietibus circumtexta pererrat in animali; Primi generis fluida ab ejus complexu ſecedere nequeunt ordinariò, niſi illis in partibus, ubi idem appellens cruor, ampliora, quàm ſint per vaſorum hactenùs peragratorum parietes, oſtia reperit, molibus ſcilicèt partium ſecernendarum tranſcolandis conformia. Haſce partes parenchimata vocarunt antiqui; eodem indè ab eiſdem extenſo nomine ad alias omnes corporis animalis, quæ ſubſtantiâ molli, & non fibroſâ, ſeu in ſe ipſam non contractili componuntur: Recentiores autèm inverſo ſolùm vocabulo, non magis elucidatâ ſtructurâ, glandulas, eaſque ordinariò conglomeratas appellant. Alterius generis fluida ſecretorio hoc in partibus artificio non indigent: Et reverà, quoniàm corporaturâ dotantur ultrà conceptum omnem exi-

lissima, facilè per insensibilia etiàm tunicarum vasa cingentium spiracula fugiunt à massa communi; indéque per porosam undiqué partium omnium substantiam transmeando, breviores propriis excursibus comparant vias usquè ad secessum è corpore. Sic *in sect. 3. anatomiæ nostræ generalis* ostendam transpirationis insensilis materiem, glandularum cutanearum ministerio non fungi ad sui fugam è corpore; prò ut hæc glandularum hujusmodi eludens occursus, per quamcunque partium soliditatem exhalare potest. Nèc asserto deneganda fides; Dum certissima est, & decantata hujus etiàm materiæ per pulmonis telas trajectio; ubi tamén nullis assidentibus glandulis, transmissionem per solidam ejusdem visceris substantiam celebrari, quisque fatebitur. Sic eodem privilegio flatus per omnes corporis tractus expatiantur, nullo secernentium glandularum commercio.

§. III.

Dixi, fluida sensibilia in glandulis, seu colatoriis, *ut aiunt*, à massa generali ordinariò ablegari, ac per diversas vias ferri. Assertio hæc non excludit, liquida alia etiam palpabilia sequestrari à sanguine, absque glandulari interventu. Succi nutritii ad alimoniam partium secedunt à sanguine per lateralem transudationem. Siquidem in animali quidquid est, liquidorum, & canalium complexus est: Quidquid ideò nutritur, paries canalis est. Sanguis igitur ad principem hanc viventium functionem aspirans fistulas omnes, molles, aut duras perfluit. In ultimis harum finibus patula sunt lateralia millena foraminula, succis alibilibus admittendis conformia. Ex hisce ad replendos loculos recta via est. Hinc in canalibus gracilescentibus investientes tunicæ paulatim deponuntur. In ultimis tractibus tenuissima solùm tunica, & tamquam aranearum tela, rara, & porosa circumvenit. Limpha etiam ab humorum volumine ubique in animali sejungitur absque organorum secernentium munere. Non loquor de aliis ulteriùs secretionibus, tum in statu naturali, tum in præternaturali; in quo ultimo varii secernuntur latices per simplices vasorum aperturas insensiles, absque glanduloso concursu; ut in seri depluviis per partos, seu fluxionibus, *ut aiunt communiter*:

Insuper

Insuper in orgasmo, in metastasi &c. sed de rebus morbosis non fluit hîc sermo.

§. IV.

Fluida in glandulis secerni solita, duplicis classis occurrunt; Alia scilicèt, quæ tenuioris ordinariò sunt consistentiæ, quàm sit in vasis massa ipsa communis; Alia, quæ crassioris. Et equidém, quoniàm universus cruor non tantùm elementis componitur quamplurimis diversissimè figuratis, & quantis; sed insupèr & totâ naturâ disparibus, ità ut ex eis quædam congruis ab agentibus comminuta, & divisa, si à dictis removeantur agentibus, insito nisu vel intèr se se, vel cum attiguis aliis corporibus in mutuos amplexus redeant, & coalescant; non secùs ac impuræ naturalibus olei, aut mercurii particulæ; Alia autém in fragmentulis attrita, & dissociata, facilè maneant in tali dissolutione; non minùs ac in rebus ordinariis lapidum in pollinem attritorum portiunculæ: Quod patet in sanguine ab animali extracto, & in aqua soluto, cujus particulæ aliquæ invicem in filamentula nectuntur, aliis in totali liquamine disgregatis; Hínc sequitur, fluida post varias motuum sanguinis actiones, ut suprà, collisa, & immutata, ideòque ab ejusdem sinu in colatoriis sejuncta, spissiorem, ultrà sanguinem totum, consistentiam induere posse, quotiescunque eorundem integrantia nisum ad mutuam inter se se, aut cum aliis corporibus adherentiam conservent; non minùs ac sub tenuioris texturæ specie repræsentari, si componentia trahant contraria indole prædita.

§. V.

Adnumerantur inter liquida tenuia à sanguinis alveo sejuncta, Urina, Saliva, Succus pancreaticus, Sudor, Lacrimæ &c. quæ ex particulis coagmentantur tùm ex cibariis sanguificationi, & nutritioni incongruis, tùm congruis quidem, sed copiosioribus quàm deceat, tùm præcipuè jam pridem omni calculo sanguinis massæ idoneis, & utilibus, sed à variis sensím machinæ motionibus, immutatis, & ineptis redditis, ut suprá; præcipué tamen mutuæ implicationi, & concretioni non facilibus. Veniunt inter crassiora Bilis, Semen, Mucus intestinalis, nasalis,

lis, faucialis &c. quæ componentibus extruuntur prædicto charactere præditis, sed præsertím intricabilibus invicèm facillimè; quæque ideò ramosa communitèr, seù viscida vocitantur.

§. VI.

Intèr secreta à sanguine crassiora fluida, alia sunt, quæ à causæ extrinsecæ actione fortiùs indè crassescunt, prætèr intimam suam ad crassescendum dispositionem; ut mucus narium, materia excreatûs &c. quæ licèt in secretione mediocritèr tenuia, concrescunt indè notabilitèr ab aëris respiratorii contactu; vel quòd aër subtiliores rapiendo, mobilioresque particulas, in strictiori cæteras attiguitate relinquat; vel quòd nitrositate sua utrasque figat, & vinciat: quod modò non est ad rem determinare. Alia autèm, quæ ob intimam habitudinem suam absquè causæ extrinsecæ concursu incrassantur; ut bilis, de qua impræsèns, quæ jàm crassiusculam notabilitèr corporaturam ducit in vasis suis; quæque ideò implicabilibus, seù ramosis invicèm partibus coadunari apùd omnes decantatur. Sic Neoterici Chimicis vocabulis sanguinis principia indicantes, omnemque ramositatem plicabilem soli tribuentes sulphuri, bilem deprædicant: *Contextum quoddam ex duobus sulphureis, seu oleosis principiis, uno à sanguine, altero immediatè ab alimento; Quibus salia lixiviosa, acidaque mediocria implicantur; & serum in massa veterascens pro vehiculo concurrit.* Quibus Principiis addit famigeratissimus inter modernos Professor, *Franciscus De le Boe Silvius, & spiritûs volatilis, & terræ portionem.*

§. VII.

Colligimus ex dictis liquida per varia corporis colatoria è sanguine in diem secreta, essentialia non esse ejusdem massæ constitutiva, seù ad cruoris substantiam propriâ naturâ, intimaque præsentia non adeò concurrere, ut sanguis non nisi mera congregatio sit ex eisdem particulis biliosis v. g., urinosis, salivalibus, pancreaticis &c. quæ indé specialibus in incerniculis ab eodem successivè transcolentur. Et equidém ea ideò secerni vidimus, quia sanguini aùt illicò, aùt post moras in eo contractas informia; aùt quia nimia, & redundantia, ideòque nec ad intimam ejus compositionem facientia. Loquor de partibus

humorum

humorum secretorum essentialibus; per quas videlicèt differunt inter se se, non de communi eorum vehiculo, seù sero, quod massæ sanguineæ naturale, & necessarium componens, sicque cribrationi in eadem jam forma prævium, illis indispensabilitèr impertitur à sanguine ad debitam fluïditatem concinnandam. Obscurissimus autèm omnium hùcusque ætatum, & scholarum scopulus, modus est secretionis fluidorum hujusmodi à sanguine; qui tamen, quantùm nostra dictitet tenuitas, dilucidè explicandus veniat supér secretionis hepaticæ exemplum: Quod ut fælicitèr assequatur, perpendantur primò supèr hac re authorum placita.

CAP. III.

Variæ secretionis Animalis Hypotheses.

§. I.

OBsoletis jàm, suprà rectrices partium secernentium intelligentias, seù facultates inanibus veterum commentis, duas hodiè in sententias generales dirimitur moderniorum popellus circà causam secretionis fluidorum in glandulis. Primi Chimicis phasibus auscultantes, humanoque accommodantes corpori, liquida quædam tenuissima, summèque energetica in incerniculis corporis omnibus stabiliunt à vitæ primordiis insita; fermentaque vocant, quæ innata indè vi fluida quædam specifica à sanguine ibidèm præterfluente secernere possint continuò, & debeant. Sed in modo explicando dissentiunt inter se se.

§. II.

Quidam per excentrationem fermentum agere autumant; latentes scilicèt, confusasque cum aliis particulas speciales è massa laxata extricando, & colligendo; non minùs ac ignis humidas extrahat partes à ligno; aùt coagulum vitulinum lacti immersum caseosa præcipitet principia: hoc ritu asserunt Fautores biliosas v. g. particulas cum humoribus cruoris cæteris strictè implicatas, intimèque

intimèque demersas, à fermentitiis substantiis hepati inquilinis electivè impeti; à quibus ideò tanquàm textura difformibus in motum vindicatæ, tali expansivo cieantur nixu, ut à massa communi divelli debeant, & extrudi, in se se invicem aglomeratæ.

§. III.

Sylvius De le Boë.

Alii per generationem, & assimilationem; partes scilicèt propriè sanguineas in diversæ naturæ alias convertendo, similes videlicet sibi; non secùs ac vini cantharum infusum in dolio aceti, convertitur in acetum. Et hoc de nomine volunt, Bilem jàm in exemplum vsurpatam conflari ex sanguineis propriè partibus, quæ ad hepar delatæ, ibidèmque cum bile indigena commixtæ, facilè in ejusdem naturæ fluidum transformentur.

§. IV.

Glissonius. Cokburn. & alii.

Plures tandèm per naturæ familiaritatem, & identitatem; partes scilicèt solùm eas electivè alliciendo, seque ipsis consociando; quæ totali simboleitate congruunt; eisque affines sunt in pondere, figura, consistentia &c. cæteras diversæ dotis abigendo. Sic bilem transcolari in hepate, quià simillima bile à primordiis intincto; non in renibus v. g. urinæ solùm secretioni destinatis, quià sola vrina omni tempore imbibitis; non secùs ac, facto experimento, paginæ chartaceæ dimidia, urina priùs imbuta, urinam tantùm transmittit, non bilem; altera verò pars bile priùs madefacta, bili tantùm trajectionem permittit, non urinæ. Hosce omnes Fermentistas appello.

§. V.

Alteri autèm mechanicis in re vivente quaquaversùm affectatis, varias corporis glandulas, vt totidem cribriformes machinulas respiciunt: Et sicuti commune cribri instrumentum corpora apposita varia inter se se seiungit, quia quibusdam determinatæ figuræ, & magnitudinis foraminulis pertusum, per eadem trajicit illa solùm corpora ex traditis in sinu suo quamplurimis, quæ magnitudine sua, & figura cum dictis foraminulis concernunt; cætera dictis de titulis improportionata, à transitu prohibet: Sic cùm ex particulis copiosissimis mole, & figura dispari-

bus

bus consarcinetur & sanguis, eandem & proportionaliter varietatem stabiliunt in insensibilibus glandularum meatibus; qua de re appellens ad eos cruor, varias in eisdem instituat fluidorum secretiones; prò ut scilicet diversè in meatuum suorum textura excavata est glandula, aut congeries glandularum una, quàm sit alia; adeò ut magnitudo v. g. & figura meatuum in glandulis hepaticis, correspondens solùm sit biliosis moleculis trajiciendis, quæ sunt in ratione dictarum dispositionum conformi, non autem percolandis partibus v. g. urinosis, quæ sunt in ratione difformi. Sic vicissim dicendum de glandulis renalibus non ad biliosas, sed urinosas solùm partes quadrantibus. Et quia cribrorum communium operationem promovet admotum agens, ea, aut receptas secernendas substantias, aut utraque commovens; Eâdem analogiâ suffulti asserunt, in cribris animalibus liquorum secretiones urgeri à circuitûs impulsu, fluida quatiente, dictasque impellente ad partes, concussas pariter. Nec hanc reciprocam magnitudinis, & figuræ consonantiam stabiliunt solùm inter fluidum secernendum, & solidum glandulosum secernens; sed insuper & inter massam sanguinis communem, & idem solidum; adeò ut qui residuus est in glandula à succi peculiaris secretione sanguis, ibidemque ab arteriæ termino eructatus, per eandem figuræ & magnitudinis proportionem inter particulas suas, & solidi porulos, venæ orificio accommodari debeat, eamque ad circulum perennandum subire. Hos poristas nuncupor. Cæteræ aliæ de secretione animali hucusque strepitantes hypotheses, ad binas hasce reducuntur omnes, licèt apparentes ducant diversitates.

CAP. IV.

Rejicitur opinio Fermentistarum.

§. I.

SI leviter titillas fermentistarum sententiam, fugacem illicò sentis, aut fatuam. Et equidem solutio sanguinis, seu in

ejusdem partibus cohæsionum mutatio, fermento glanduloso imputata, abundantiùs exequitur à motibus ordinariis ejusdem fluidi, & solidorum præcipuè; à cordis impulsu validissimo; á vegeto arteriarum elatere, à vi partium omnium oscillatoria; ab aëre pulmonico, à textura canalium, variisque tandem potentiis eisdem circumpositis. Datâ cæterum in glandulis insiti fermenti operatione in obvium sanguinem, solutione scilicet, ejusdemque particularum secretione, adhuc petitur in pororum conformatione varietas; per quos scilicet aliquos secretus à reliquis derivetur succus, per alios residuus cruor; quæ tamen pororum proportio in glandulis ad secretiones ineundas, confutabitur inferiùs.

§. II.

Si specifica glandularum fermenta riganti eas sanguini non immiscentur, jam non exercetur secretio; Si autem miscentur, vi statim circuitûs ad omnes corporis partes eis tranari continget; Sicque non erunt ampliùs glandularum peculiarium indigena; eorumque sic actio secretoria instituetur per omnes indifferenter partes, ad quas promiscuè rapientur.

§. III.

Absurdissima est, quia legibus circuitûs ex diametro opposita stabilis mota, & immota in organis inhærentia, quam tribuunt fautores fermentis glandularum incolis. In fluidorum omnium motu locali, recto, curvo, circulari, aliove, vita animalis est: Hæc interim succorum fermentantium quies in partibus, & à circuitu divortium, necessariò admittenda veniunt á fermentistis, à quibus immò & stabiliendum est, sanguinem ipsum circumeuntem in glandulis omninò morari, & stagnare, quousque ab insito alteretur fermento: Quæ omnia animalem ideò veritatem ingravant magnopere.

§. IV.

Insuper glandularum substantia, ut solidarum partium omnium in animali, canalicularis est, per quam intimè, continuò, & rapidè trajiciens cruor, brevi abstergeret, & verreret liquidum ibidem fermentitium totum; cujus inde nova à sanguine secretio

ſecretio, & ad eandem ſedem reſtitutio ſecretionem jam fieri poſſe convinceret abſque prævio fermento.

§. V.

Et ecquidem, cùm fermenta non ſint glandularum partes ſolidæ, ſed & fluida naſcente ſanguine ab eodem ſecreta, ac in peculiaribus glanduloſis ſubſtantiis tanquam congruentibus domiciliis locata, ecce jam ſecretionem ſuccorum à ſanguine abſque iis præviis eſſe ſemel factam, & ſemper idcircò fieri poſſe, nullâ iis habitâ gratiâ. Quod ſi ad hanc fermenti ſecretionem aliud concurrere fermentum aſſerunt propugnatores, ecce jam decernendum fermenti fermentum ad uſque infinitudinem fermentorum. Sed hæc, & conſimilia quamplurima apertiſſimam fermentorum fallaciam exhibentia, apud recentiores non paucos videnda linquo: Tanta nos hîc attulimus, quæ demonſtrare ſufficerent fermentum in glandulis peculiare liquido ſecernendo ſimile, aut diſſimile tanquam in promptuariis ſtabulari omnino non poſſe, multoque minus ad ſecretionis ibidem perpetrandum negotium appellentem in ſanguinem agere. Abundè ſatis, ut fermentorum idola à ſanctiori medicina exulent.

Pitcarnius diſſert. de circul. ſang.

Laur. Bellini oper. de ferment.

CAP. V.

Confutatur Poriſtarum ſententia.

§. I.

NEc firmiori ſtant talo, quæ de varietate pororum in glandulis decantantur, ad varias ſecretionum regulas explicandas. Hæc hypotheſis licèt communiùs accepta, quia fermentorum commento ſimplicior, naturalique ideò rerum ordini conformior, multiplici tamen involvitur, eaque indiſſolubili difficultate; quam variis in punctis diviſam breviter exhibeo.

§. II.

Et ecquidem primò, cribrationis ratio ſtare ſolùm poteſt reſpectu

ſpectu ad corpora cribro adpoſita jam diſiuncta inter ſe ſe, & ſolùm liberè attigua, ut eſt ex. gr. tritici granorum, aliarumque ſimul rerum acervus, non autem ad partes intimè unitas, & implicatas, quales occurrunt in animali particulæ ſanguinis; quo in ſtatu adhuc reſtat inquirendum agens à cribro diſtinctum, haſce partes ab intima cohæſione ſejungens. Sic v. g. humor quiſcunque morboſus ſanguini immixtus ſecerni à maſſa non poteſt in colatorium aliquod, licèt pluries per diem varia in colatoria pertranſeat, niſi prius vel ſponte, vel per remediorum actionem ſolutus fuerit à maſſa [quod concoqui dicitur] quo ſtatu unà cum ſanguine per varia indè hæc colatoria trajiciens, in uno exinde eorum aut pluribus, corpulentiæ ſuæ omnino, aut aliqualiter proportionatis, derivatur à ſanguine.

§ III.

Ex ſtabilita etiam in glandularum poris amplitudinis, & figuræ proportione cum ſecernendorum corporum mole, & figura; non exinde plus lucis effulget medicis rèbus, quàm ex implantata per antiquos in colatoriis ſingulis ignotæ virtutis præſentia, aut ex fermentorum peculiarium excubiis mox expoſitis, ad dictas partes, per modernos locatis. Latet omnibus adhuc poſt acceptam hujuſmodi ſententiam, ſpecifica componentium cujuſque fluidi configuratio; per conſequens & peculiaris partium cujuſvis colatorii ſtructura; adeò ut toto hoc ſyſtemate, nec bilioſarum v. g. particularum figuras genuinas & moles attingere unquam poſſimus, nec colatorii ſui ſtructuram intimam, ejuſque meatuum habitudinem.

§ IV.

Præstereà, ſanguis, donec in animalis canalibus naturaliter oberrat, veram fluidi naturam ſervat in omnibus elementis ſuis: Et porrò cùm per minutiſſima, ſenſumque omnem longè effugientia vaſculorum capillamenta liberè ſecundùm ſe totum derivetur, cogita jam quàm incredibilis in ſingulis ejus partibus tenuitas ſit; quænam ſuper alia fluida naturalia excedens in ſe toto fluiditas? nulla igitur ejus, minutiſſima licèt, pars, & quacunque partium poroſitate minor excogitanda venit, quæ non ſit

fluida

fluida; pro ut fluidum omne legitimum tanquam infinita partium parvitate pollens censeri debet, ita ut, licèt partes sanguinis plurimæ naturalem trahant implicationis indolem, quousque tamen per orbitam animalem tranantur, summe expeditæ sint inter se se, & solutæ. Atqui perspicuum est (ut benè adnotat Clar. * modernus) fluida non deposcere figuram ullam propriam, & constantem, cùm ea cuivis figuræ accomodent se se, & in quodcunque orificium penetrent, modò vires impellentes eæ sint, quæ cohæsionem partium fluentium ad occursum orificii superent (& hæ auspicantur facilè in animali à magno cordis impulsu) sequitur idcircò quod, si fluida omnia ab animalis sanguine in statu fluido secernuntur, ut venit de facto, necessaria non est peculiaris figura in orificio excipiente, seu poro secretorio.

** Citatus Pitcarn. eodem loco.*

§. V.

Sed datâ etiam in minimis sanguinis institâ habitudine specificæ configurationis & magnitudinis, à quarum diversitate, detur & in eisdem varietas: licèt facilimè concipiamus proportionem inter particulas succi alicujus secernendi sphæricâ circumscriptas figurâ, ac sphæricos itidem secernentis partis, seu colatorii meatus, facilemque indè secretionem; difficilimam tamen, immò penè impossibilem percipimus congruentiam eandem in datis diversæ figuræ aliis fluidorum particulis. Et siquidem suppositâ v. g. moleculâ cubicâ in quadratum meatûs glandulosi orificium intromittendâ, non tantùm requiritur, ut particulæ diameter æqualis sit diametro orificii, ejusdemque trajiciendi corpusculi sectio in axe per planum orificio paralellum facta, æqualis sit & similis figuræ orificii; sed insuper exigitur precipuè, ut quo ad latera & angulos sint similiter & unitissimè posita orificium & particula: Sic si quadrato orificio cubica occurrat particula, latus non obvertens orificio simile & paralellum, similiterque positum, adeò ut eorum latus lateri, angulusque angulo exactè non congruant, sed latus angulo diversè impingat, angulus lateri; aditu per dictum orificium non donabitur. Unico itaque tantùm modo, unicoque tantùm

Ex citato Authore eodem loco.

casu cogruere possunt, & in justa locatione correspondere secernenda particula, & porus secretorius; dum innumeris modis, & casibus in prædicta improportione occurrent invicem, ut patet; & consequenter per totidem innumeras vices aplicabitur orificio particula congruæ molis & figuræ, trajicienda; quæ tamen nullomodo trajicietur. Quod de cubicis dicimus succi transcolandi particulis, id & habere de aliter quomodocunque figuratis: Sic à transitu per specificum incerniculi sui orificium prohibebitur corpus figuræ v. g. oblongæ, ut cilindriacæ, ac naturaliter & solùm per exactam cilindri sui basim, aut apicem permeabile, quotiescunque ejusdem pori aperturæ diversâ offeratur positione; quæ tamen longè frequentior esse potest, quàm ordinaria; ut pariter patet.

§. VI.

Ex eodem citato loco.

Immò non tantum difficilimè, & rarissimè liquidorum figuratæ particulæ loculos subibunt congrui colatorii sui; sed facilè, & frequenter in aliud incongruum, diversèque figuratum trajici poterunt, mutata solum leviter positione: Sic idem conus v. g. pro diverso situ suo intrabit porum figuræ circularis, parabolicæ, elipticæ, hyperbolicæ, triangularis &c. Quippe sub eisdem, aliisque innumeris figurarum modis diversis, & æque eidem facilibus offerri dictis orificiis potest; pro ut data situræ mutatione, totidem figurarum species emergere possunt ex coni dati sectionibus, plano orificii paralellis.

§. VII.

Denique non tantùm manifestè constat, corpuscula liquidorum circulantium cujuscunque sint figuræ & positionis in orificiis pororum sphæricis liberè trajici posse, si similibus gaudeant utraque diametris; sed insuper per cujuscunque figuræ orificia transvehi debere quomodocunque positas succorum particulas, quarum major diameter minor sit, aut saltem æqualis diametro orificii minori: seu, quod idem est, quarum figura diversa comprehenditur in figura particularum humoris ordinariò secreti; seu earum talis sit diameter, ut major, minor sit, aut saltem æqualis diametro minori partium liquidi, ordinariò secreti.

Hinc

Hinc ſequitur variorum ſuccorum ſecretiones per eaſdem glandulas fieri poſſe; præcipuè verò cujuſcunque naturæ & habitudinis humores ſecerni debere in illis glandulis, quæ fluida craſſiora ex naturali inſtituto ſequeſtrantes à maſſa, grandioribus hoc de nomine ditantur poris ſecretoriis; Sic in hepate v. g. craſſioris fluidi, ſeu bilis colatorio, cujuſcunque & generis fluidorum particulas trajici debere, pro ut omnes bilis componentibus minores, aut ſaltem non majores; Sic per conſequens partes liquidi nervei (ſi detur) urinoſi, ſalivalis, pancreatici &c. per idem viſcus naturaliter philtrari; Quod tamen omnimodè rei veritati repugnat. Dixi naturaliter; quia cæterum frequens eſt, & manifeſtum, in ſtatu animalis præternaturali, fluida in glandulis variis ſecerni, cum quibus nullam habent molis & figuræ proportionem. Sic in febre v. g. acuta per glandulas ſæpè cutaneas particulæ variæ eliminantur morboſæ ſub forma ſudoris, quæ de facto à materia ibidem naturaliter excernenda differunt naturâ & texturâ.

§. VIII.

Nullum itaque ſtabile fundamentum concedi poteſt viſcerum ſecernentium poris, ad tot ineundas fluidorum ſecretiones, licèt pori hujuſmodi, ſtabiles, & ſibi ſemper æquales ſupponantur: Quid, ſi poros inſtabiles, & ſibimet ipſis varios eſſe, ſeu figuras ſuppoſitas ſuas naturaliter non ſervantes demonſtrari poſſet? Nec hoc difficilè demonſtratur. Colatoria molles ſunt partes, ſeu carneæ; non oſſeæ, non aliâ quacunque ſubſtantiâ, ſoliditatem intimam ſuam immutabiliter ſervante, efformata: Facillimè ideo flexilia, contractilia, diſtractilia, uno verbo ad motus quoſcunque mutabilia: Loculi inſuper in colatoriis ad ſecretionis operam deſtinatis ſunt molles membranulæ, cuicunque motui cedentes. Creberrimæ autem, quin imo inceſſantes, naturaliter ſunt cauſæ, quæ partes hujuſmodi, & loca in eis ſecretoria immutant. Fiunt nempe, vel à corporis totius motionibus, & flexuris variis; vel à novitatibus, & varietatibus impulſuum, curſuum, & molium liquidorum; vel tandem à diverſitate oſcillationum, & momenti ſiſtaltici in fibris motricibus innumeris,

quæ

quæ intima omnia viscerum occupant, præcingunt, & pressuris alternis alterant. Ex tanta, & tam varia principiorum immutantium actione incessanti deducite jam, quàm sæpiùs per vitæ stadia cedentes colatoriorum configurationes intimæ mutari debeant; quam ideo frequenter in figuris suis naturaliter novitatem inducent pori secretorii suppositi, ut nullam unquam servare possint constantem formam: Quàm vana in consequens, & instabilis fundatio stabilis officii secretorii super figuras pororum internorum viscerum, qui omni certè vitæ momento naturaliter mutabiles sunt.

§. IX.

Hæc omnia falsitatis ream arguunt poristarum sententiam, eorumque placita in miseris contradictionum absurdis projiciunt absque reffugio. Sed exsurgendo jam ex hac impugnationum divagatione, quam, ut penitùs exuerem super hac re recentiorum præjudicia, sat extense protrahere operæ pretium duxi; Undè-nam hoc secretionis principium? Evidens, mirabile, & simplex vobis statim sub oculis objiciendum despondeo, si priùs animalis colatorii compositionem aliquantisper perlustremus. Et quia in præsentanei laboris scopum hepar destinavimus; id ipsum in scenam prodeat: Cujus textura, ut exactiùs reluceat nobis, præfixo quoddam ordine exponenda. Primò itaque hepatis partes externas considerabimus; secundò, vasa ejusdem limphatica, & nervos; tertiò, vasa cætera; quartò, structuram ejus internam enucleabimus, seu propriè parenchima, sit igitur.

CAP. VI.

Consideratur Hepar secundùm partes externas.

§. I.

Hepar igitur; quod tanquam colatorium in animali, facilè princeps, in secretionis explicandæ prototypon hic meritò præponitur; ab omnium ætatum authoribus sedulè, varieque

exaratum

exaratum venit. Venerantur hoc viſcus antiqui, ut reipublicæ animalis præſidem ſupremum, tradito ei aimathoſeos miniſterio, pro ut ex meſeraicis liquidum nutritium per portam indè ad eum immediatè deferri, in cruorem ibidem concoquendum, autument. (quem hepatis uſum Nuperus adhùc quidam * fruſtraneis licèt auſpiciis patrocinatur) ſed licèt circa functionem decepti, quod pertinet ad ejus exteriora ſat tamen exactè delinearunt. Et equidem ipſorum deſcriptionibus debemus duas regiones hujus viſceris in dextro hypocondrio locati, gibbam ſcilicet ſeù convexam, & cavam ſeù concavam; Primam ſuperiorem, & diaphragmati contiguam, alteram inferiorem, quæ ventriculo, aliiſque abdominis viſceribus obvertitur; membranoſum indumentum à contermino peritoneo propagatum; quadruplicem connexionem cum attiguis partibus; ſuperiùs ſcilicet cum ſepto tranſverſo per validiſſimum ſuſpenſorium ligamentoſo-membranaceum ejuſdem viſceris ſubſtantiam profundè penetrans; inferiùs cum umbilico per venam umbilicalem in fœtibus pulmonalis venæ, & canalis inſuper alimentarii vices ſupplentem; ideoque immediatè portæ truncum, & medio canali venoſo ad portas hepatis producto cavam inoſculantem; natis autem in ligamentum induratam. Dextrorſum cum ampla peritonei area per plura, ac brevia ſtamina, in unum coadunata, ab ipſamet viſceris ſuccingente tunica producta: Nos connexionem hujuſmodi, dextrum hepatis ligamentum vocamus, quod aliis brevius quidem eſt, ſed latius; ac poſt tria alia hepatis ligamenta jam nota, quartum nominare ligamentum hujuſmodi conſultum duximus: Hoc cæterum ligamentum, in omnibus animalibus obvium, & neceſſarium, à nemine hucuſque adnotatum legimus. Siniſtrorſum cum xiphoide cartilagine medio robuſto quodam ligamento. Adeo ut æqualibus, & ſibi invicem oppoſitis circumquaque libratum retinaculis, ſuperiori, inferiori, dextero, & ſiniſtro, viſcus tam grande, & ponderoſum, ut ſuper alia omnia viſcera hepar eſt, de ſede ſua non deturbetur in variis corporis motionibus, poſituris, & violentis plurium animalium curſibus, ſed propriis in ponderibus immobiliter ſedeat.

* *Svvammerdam.*

§. II.

Fissuram insuper eius, in quam vena umbilicalis admittitur portam inosculatura, aliasque minoris momenti fissuras & sinulos; varias ejusdem extantias, totidem tanquam lobos representantes, quas à contracta similitudine mensam nominabant, gladium, unguem, portas; hasque ultimas in dexteram & sinistram à prædicta figura distinctas; vel apud * aliquos mutato nomine focum, mensam, cultrum, & aurigam; Lobulum insuper * eminentiorem ab aliis disjunctum, laudatæ fissuræ, & juxta portas adjacentem; Venas ulteriùs, cavam & portam eidem implantatas: Primam asserebant ex convexa ejus parte pullulantem, subtiliorem ex eo sanguinem ad cor deferre; alteram ex concava exortam, crassiorem sanguinem ad viscera abdominis deorsum vehere, eodemque alveo receptum ab intestinis nutritium laticem sursum ad hepar ferre. Hæc aliaq, hepati propria exactè satis pro temporum caligine descripserunt; nosque hic in levem solum acervulum conglobavimus, pro ut ab instituto nostro non nimis expetita. Castigatissima commentaria circa hepatis locationem, molem, figuram, connexionem, extensionem, partes, aliaque omnia ad organicam ejus constitutionem extrinsecam facientia, eorumque causas, & habitudines, relucent apud Virum inter saniores Modernos * celeberrimum; quæ ideò rursus, pro ut in aureo illius opere facilè obvia, libenter hic omittuntur.

* *Protospatharius.*

* *Lobulus Spigelii.*

* *Glissonius.*

CAP. VII.

Describuntur vasa Hepatis limphatica, & Nervi.

§. I.

SEd præclariores de rebus jecorariis notitias debemus recentiorum indagini. Quippe circa medietatem elapsi seculi, eodem anno, eodem laborum prætio, eodemque quasi superûm afflatu,

afflatu, quatuor meritissimi * Viri dissitarum regionum incolæ,
ad eadem in hepate nobilia collimarunt inventa. In Brutis vi-
ventibus vel recenter strangulatis, simplici ligaturæ artificio, ru-
dimenta observarunt vasculorum quorundam, num. 5. 7. aliquo-
ties 10. immò, & interdum 20. ex hepatis cavo pullulantium;
indeque eorundem ad portæ, & ductus biliarii latera prore-
pentium, eosdemque canales tanquam annulatim amplexantium
progressus; tandem & insertionem per peritonei & mesenterii
duplicaturam & anfractus in chili cisternam, variè stipatis in
itinere ramis portæ, variisque superatis glandulis. In homine
conspicua etiam reddiderunt hæc vasa injectione aquæ per por-
tam, & cæliacam dextram, ope siphonis copiosiùs peracta; ea-
que à pellucido devecto naturaliter liquido, vasa hepatis limpha-
tica, seu aquosa noncuparunt. Dum autem majora clarissimi
homines in hujus viscetis structura ruspantur, minora determi-
nant in ejus usu; adeò ut explorata tandem hepatis servili pro-
sapiâ, proscriptoque roris chilosi commercio, eum è corporis
principatu deturbant, abolitâ ejusdem sanguificandi potestate;
cujus extinctæ functionis funera lepidâ satis inscriptione celebrat
inter eos principalior. *

§. II.

Clariora insuper hisce novitatibus superstruxit dexterrimus *
inter Anatomicos Hollandos: Cultri siquidem sui diligentiâ præ-
tulit nobis vtramque hepatis faciem convexam, & concavam
numerosissimis coronatam limphaticis, ita ut ad convexam solùm
partem 300. ad minimum adnumeraverit: Ex hac autem regio-
ne exurgentia prosequens hæc vasa, propè ligamentum suspen-
sorium unita percipit, eumque decem, vel duodecim ramifica-
tionibus perreptantia, limphis hinc suis ad chili reservatorium
translatis. Præcipuè autem animadvertit limphæ-ductus cystifelleæ
à laudatis Authoribus adscriptos, ex hepatis substantia verè
egredi, ipsius tamen folliculi oram extimam superscandere,
glandulæque ad ejus collum locatæ in trajectione omnes incum-
bere tanquam fulcro. De intimiori insuper quam darent præ-
dicti novatores, in hepatis corpore limphaticorum origine effari

* *Th. Bartholinus Danus. Rudbechk. Suecus. Bilsius Belga. Iolikvius. Anglus.*

* *Th. Bartholinus Histor. nova limphaticor.*

* *Nuck. lib. de inventis novis.*

cæpit hic author; eandemque conjecturam jam antea allegaverant alii; Quod nuperrimè ampla observatione elucidatum fuit à Gallo quodam * Anatomico, qui vasa limphatica in capsula Glissoniana contenta ad tres digitos intra hepatis substantiam ipsam insectatur; quorum inde ductuum in hepar penetrantium originem deducit à glandulis conglobatis ad tunicam internam pori biliarii per hepar diramati intertextis, ac microscopio patentibus in animali grandiori. Si accuratis super hac re tantorum hominum perquisitionibus superaddere licet aliquid nostrum, dicam in canibus majoribus post amplas comestiones strangulatis, ac in mactatis suibus vasorum horumce habitudines circa viscera sæpius, & hepar præcipuè, attentissimè inquisivisse, Hinc.

* *Courtial. Tolosanus lib. Observations sur les os & autres maladies.*

§. III.

Observabam primò profundas satis in hepatis substantia origines agere aquæductus hujusmodi, pro ut scilicet non in capsula communi, sed supra ejus dorsum repentes per quinque aut sex digitos nec ulteriùs, insequebar; cultri scilicet & visûs aciem eis indè omnino effugientibus: Qua de re jam elucebat mihi, nullimodè ex glandulis hepatis conglobatis ad ejus cavam sitis, muccosis per aliquos dictis, oriri seriflua hæc vasa, ut plurimorum * est assertio: Et revera præter diversum perspectum principium, patet de facto non in omnibus animalibus, immò nec in omnibus ejusdem speciei individuis ad hepatis concavum glandulas semper insterni conglobatas: Cùm tamen in omnibus animalibus præsentia sint hepatis limphatica: In quibus autem observabiles sunt hæ glandulæ, easdem solùm superscandi á limphaticis, non intimè penetrari, manifestè adnotavimus.

* *Steno, Malpighius, aliique.*

§. IV.

Constabat insuper nobis ex glandulis ipsis gracilibus in cavitate capsulæ à * quibusdam suppositis ortum non ducere hæc vasa; hocque tum autopsiâ, pro ut extimam solum ejusdem capsulæ superficiem perambulant, ut suprà; tum ratione, eo quod scilicet nullum vas limphaticum nascatur à glandula, sed ab ipsismet fibrillarum intervallis in Partibus animalis omnibus, (ut fusius

* *Courtial, & ante eum alii.*

fusius demonstrabimus in *Anatome nostra generali sect.* 15.) ideoque asserendum est seriflua vascula hepatis substantiam subeuntia, ex capsula declinando commissuris glandularum hepaticarum inoscu-lari, ibidemque liquidum suum exugere, foras indè à viscere derivandum. Et equidem.

§. V.

Observabam tertiò vasa hujusmodi omnia densissimè ab hepatis cava illa parte prodire, in qua aperitur capsula ad portæ ingressum, exitumque ductûs biliferi; indeque tanquam viminum ramuli ex constricto fasciculo quaquaversum erumpentes, in amplius spatium expandi, ac tanquam in duplex distinctum agmen collecta, chili in receptaculum excurrere per duplicem calcatam viam; unam scilicet per apicem quendam pancreatis versus hepatis cavam inclinatum, eique mediâ membranulâ connexum; & ab hac pancreatis portione per attiguum mesenterium usque ad dictam cisternam; alteram, per membranam quandam peritonei sobolem, ab intestino duodeno usque ad hepar instar isthmi aut pontis protensam, vasaque hepatis majora tum devehentia tum revehentia fulcientem; & ab hâc etiam per dorsum intestinorum & mesenterii usque ad reservatorium prædictum. Quæ autem numerosa limphatica super convexam hepatis partem serpunt, ex sola extimæ ejusdem membranæ substantia ortum trahunt, non minus ac copiosa sunt in aliis omnibus corporis tunicis; eaque vere nuckianum iter superius allatum per suspensorium nempe ligamentum attingunt usque ad glandulas lumbares. Quorum insuper aliqua per latera ligamenti lati suspensorii ascendentia, liquidum suum immediatè in cavam eructare etiam possunt; ut arridet Cl. *Reverhostio*, limphæductus cystis felleæ prædicti huic etiam categoriæ adnumerandi veniunt. Germanos cæterum hepatis limphaticorum aliarumque partium icones exponam in *Cursu meo anatomico*; ubi etiam *Sect.* 15. limphaticorum omnium in animali, sicque & hepaticorum, eorumque liquoris usum elucidabo.

§. VI.

Quod nervosarum in hepate diramationum historiam pertinet, eam etiam duorum celebrium * Modernorum laboribus debemus.

* *Vvillis Vieussens.*

mus. Sex ab eisdem graphicè describuntur fibræ nerveæ à plexûs intercostalis semilunari, ad diaphragmatis perforationem diramatæ; quarum tres vesiculæ felleæ ramisque ductûs biliarii impertiuntur, fistulisque eisdem concutiendis inservire asserunt; cæteræ arteriam hepaticam ad instar reticuli circumligant, motum laticis per eam excurrentis regentes tanquam habenæ. Ex harum indè ac fibrillarum octavi paris dextri concursu plexus efformatur hepaticus, ad totum indè jecur distributus, qui fibrarum fasciculis quaquaversum expansis, cum plexu lineari, mesenterico, aliisque abdominis communicat; præcipuè autem cum stomachico sursum circa pilorum, & orificium superius ventriculi, densis elatis propaginum turmis; ex quo invicem nervoso hepatis, & ventriculi comercio mutuum & horum viscerum consensum respectu ad affluxum bilis ex vomitu, & vomitum ex affluxu bilis, trahunt laudati authores. Sed de usu nervorum hepatis, non minus ac partium animalis aliarum omnium, fusius & rectius quàm hucusque decantatum fuit, forsan disseremus in *Cursu nostro anatomico. sect.* 22.

CAP. VIII.

Describuntur cætera Hepatis vasa.

§. I.

* *Glissonius. Malpiglius. Kerkringius.*

ALii * ad suæ quoque venatum gloriolæ, ulteriora hujus visceris excutientes, in intima ejus structura sub oculum exponenda insudarunt; cujus rei elucidationes assumpto nostro plus faciunt, quàm exposita prædicta. Dupliciter consideranda venit intima hepatis figura, seù compositio; vel scilicet respectu ad distributiones & complicationes vasorum, quibus abundanter refertum est totum ejus corpus; vel respectu ad genuinam ejus substantiam, per quam hepar est; aliisque à visceribus distinguitur. Primam super alios omnes dexterrimus * Anglus spartam exornavit; qui scilicet, jecoris complexu variis excarnandi modis, miroque

* *Glissonius.*

roque dexteritatis exemplo, in minutissimas ductuum diramationes deruncinato, habitudines ultimò sensibiles, & itinera exporrigit vasorum ejusdem visceris specialium portæ, arteriæ, ductûs excretorii, & cavæ, Nonnulla post doctissimum virum adducenda incumbunt, circa hæc vasa.

§. II.

Venam Portæ ad arborem conferre, legitimè placuit antiquis. * Et equidem conspicuam perhibet hoc vas radicum formam, in principiis suis per abdominis viscera longe, lateque dispersis; trunci notabilis structuram, amplo eo in sinu, quem ex coëuntibus invicem radicibus omnibus compositum ducit ad jecoris ingressum; ramorum tandem habitudinem, in quinque propaginibus à dicto stipite ad varias hepatis regiones pullulantibus, surculisque innumeris ab eisdem indè per substantiam visceris, quaquaversum dimissis. Retrogradam tamen distributionem portæ, descripsere majores nostri; positis scilicet in hepate radicibus; trunco indè ex eis coalito in duos ramos insignes, disparilesque dississo, ad instar primæ arborum divisionis, in venam scilicet meseraicam & splenicam; ex quibus indè rami per viscera densissime distribuantur: Et hanc revera dispositionem asserere in porta tenebantur, qui ab hepate per eam ad alias abdominis partes sanguineum existimabant tranari profluens. Nos conscii, portam per capillamenta sua sanguinem totum viscerum naturalium residuum haurire, caudiceque indè collectum suo, superato hepatis cavo, per ejus penetralia deferre, bilioso ibidem immixto inquinamento spoliandum; præter expositam distributionis suæ translationem, eandem omni jure de officio atque dignitate arteriæ participantem decantare debemus; tanquam videlicet, ob vectionem sanguinis ad hoc viscus, venæ ordinariæ conditiones excellentem; sed à venarum numero prorsus adimenda tamen non est porta, quæ sanguinem ab arteriis in partes depositum ebibit aliarum venarum ritu; & ad circuitum revehit: Decernamus itaque inter venas & arterias mediam seu, medietatem portæ proprio arteriæ munere fungi, medietatem aliam solum venæ officium exequi; inferiùs scilicet venam esse, superiùs arteriam. Porta siquidem à princi-

* *Galeno, & asseclis.*

principiis ſuis uſque ad truncum refert, & abducit ſanguinem à partibus, à pancreate, ventriculo, epiploo, meſenterio, & inteſtinis, ut cava in aliis partibus; per radices ſuas in trunculos ſenſim majores colligit, & tandem in truncum refert: Poſtea ex trunco ſuo receptum ſanguinem adducit, & defert ad partes per propagines ex trunco ſenſim gracileſcentes, inſtar aortæ, aut pulmonalis arteriæ: Tum aliquid indè ſeparatur à ſanguine, per propagines ſuas ad partes devecto, qui poſtea ab vaſe venoſo, ſeu vena cava excipitur; ut in aliis omnibus animalis partibus venit, reſpectu ad arterioſum ſanguinem. Porta ulteriùs, qua ejus regione vices arteriæ adimplet, tunicas in arteriæ modum craſſiores, & tanquam tendineas aſſumit. An etiam arteriarum in modum pulſet, ut nonnullorum ſententia eſt, nequaquam agnoſcitur. Ligatâ etenim arteriâ hepaticâ, nullum ampliùs per hepar, aut portam vigere pulſum, in vivis canibus experti ſumus. Inſuper ſanguis venæ portæ, colore, & conſiſtentiâ valde diſcrepat à ſanguine arterioſo, & motu præſertim progreſſivo; ut leviſſima eſſe debeat portæ cum arteria comparatio. Sed melius de hiſce omnibus inferiùs.

§. III.

Nec ſolùm reſonarunt apud antiquos vena portæ ejuſq; propagines, pro plaſtro ſanguinis ab hepate ad viſcera cætera in eorum alimoniam delati; Sed ulterius & pro communi diſſimilium humorum emporio. Poſuêre nempe; quod ab inteſtinis ad hepar per hæc viciſſim vaſa deportaretur chilus, hæmathoſim obeundus; ſuccus gaſtricus per ejuſdem venæ appendicem, ſeù vas breve, à liene in ſtomachum veheretur ad excitandam famem, melancholicus autem liquor per hæmorrhoidalem internam, ejuſdem paritèr ſobolem, ac ordinario á ramo ſplenico pullulantem ab eodem liene ad anum in execretionem divergeret. Sed confuſas haſce omnes ſuccorum ambulationes in porta circulationis authoritas delevit; edocens unanimitèr ramos portæ collectum in ceſpite ſanguinem ad hepar ducere; Sicque [rore jam chiloſo pet vias alias ad ſanguinem translato] nec melancolici humoris florem à liene ad ſtomachum ferri per vas breve; nec

nec fæculentius ab eodem viſcere per venam hæmorrhoidalem ad podicem; ſed è converſo ſanguinem per vas breve à ventriculi tunicis in ſplenicam tranari, non minùs ac ex hæmorrhoidali in eandem fiſtulam; totum inde corrivandum in hepar. Utriuſque autem vaſis in ſplenicam inſertio ſuum habet neceſſitatis pretium. Quoniam etenim totus ſanguis ab arteriis in ventriculi corpus diſperſus derivandus erat in portam, qui ad oram ventriculi dextram diſtributus fuit facilè in proximum portæ truncum exonerari poteſt per gaſtricam. Difficiliùs autem qui partes ventriculi ſiniſtras aluit; ut truncum etenim portæ appelleret, per longum iter expatiari deberet, per totam nempe dorſi ventriculi longitudinem; quo in progreſſu à digeſtoria per vices ſtomachi intumeſcentia, & gibboſitate in vaſis devehentibus ſuis comprimi poſſet, ſicque ab itineris complemento per vices obſtari & intercipi; Itaque deflexa ventriculi inhærentia ſiniſtræ regionis hic cruor, per vaſa brevia in truncum ſplenicum deſcendit, à quo inde eſt ſitu & amplitudine extra ſtomachi preſſuram poſito, tu defertur ad truncum portæ & ad hepar. Et ſic elucidata vaſis brevis utilitas in animali. Quod hæmorroidalem internam ſpectat: Quia ramuli meſenterii venoſi omnes ſenſim coaleſcunt in trunculos, hacque facie trunco portæ repreſentant ſe ſe; ideò non minùs meſenterii inferioris ſeú meſocoli venoſæ propagines in grandiorem ſenſim ramum concurrunt, hæmorrhoidalem dictum, quàm ejuſdem familiæ vaſa in meſenterio ſuperiori ſeù meſereo, quæ ramum portæ dexterum conſtituunt. Cùm autem ob naturale divortium meſerei à meſocolo, hujus ultimi vena nullum habere queat commercium cum vena meſerei, ſeu ramo portæ dextro, ſed ſolum cum ſiniſtro ſeu ſplenico, aut immediaté cum trunco; prout aſcenſum ad lævum hypocondrium meſocolum, ibidem firmè nectitur cum pancreate & omento; Hinc fulcita ab eo hæmorrhoidalis vena, vel ſplenicam inoſculabitur, vel truncum portæ immediatum; qua indè via ſuum etiam ſanguinem ad hepar diriget.

§. IV.

Nec tamen, licèt arteriæ vices adminiſtret in hepate vena Por-

tæ, legitima huic visceri denegatur arteria, Et si quidem dexter cæliacæ ramus, pergrandis satis, & notabilis, jecoris cavum subit, ejusque ambitum omnem diramationibus perambulat suis: Hasce universas in vasa solùm hepatis, seù potiùs in eorum involucra unicè impendi, ibidemqne terminari, pluries ostendi in anatomicis administrationibus meis; insequutus per profundos hepatis tractus cæliacæ propagines, easque per solas grandiorum minutiorumque vasorum omnium tunicas, repentes observatus: Falsum est per consequens quod in vasis solùm biliariis inserantur arteriosæ hæ soboles in jecore; ut arrisit * aliquibus. Per hæc igitur vasa devehitur competenter sanguis ad omnes hepatis partes, congruus nutritioni, aliisque muniis, quibus aptus natus non est venosus cruor portæ; Et sufficientem totius hepatis alimoniam ex sola arteriarum propagatione per ejusdem vasorum tunicas, concipies facilè, si concipis nil alio donari jecoris corpus, præter vascularem texturam; quod inferiùs ostendemus.

* *Vanhorne.*

§. V.

Ductus hepatis excretorius, seù porus biliarius, fluidum in hepate à sanguine secretum excipiens forasque à viscere derivans, non dissimili, ac porta gaudet divaricatione ramorum, qui ex omnibus hepatis partibus reducentes se se ad hepatis cavum, in ampliores jam sensim trunculos coaliti, unicum tandem ibidem conformant stipitem, ad duodeni indè finem, seù principium jejuni productum, ibidemque liquidum eructantem devectum sum. Si glandulis disgregatis, aut congregatis scateat, aut non scateat, intima hujus canalis excretorii facies, aut media substantia, perito * cuidam anatomico inquirendum relinquo. Principaliora intereà hîc non affero, circa hujus vasis habitudinem, eadem in sequentibus satis expositurus.

* *Courtial.*

§. V I.

Sanguis tandem per totum viscus effusus, & à biliosa secretione residuus, per numerosissima venarum à portæ propaginibus distinctarum capillamenta devehitur usque ad aliquot ejusdem genii trunculos, plures aut pauciores, secundùm diversa animalium genera, è quibus indè asportatur in truncum cavæ, traji-

cientis

cientis per hepatis foveam, ad hoc ideò opus in regione ejus ima, & postica, expresè excavatam. Vasa hæc omnia prædictaque limphatica, & nervosa [exceptis venosis ductibus ab hepate ad cavam sanguinem deportantibus] non tantùm pari passu, paribusque diramationibus excurrunt; strictâque invicem contiguitatis adhærentiâ perfruuntur per totum ramorum ac ramusculorum tractum usque ad ultima stamina; sed insuper communi integmine, tanquam vaginâ quaquaversum involutâ, in dicta invicem connexione firmantur. Indumentum hoc commune, ex tunica hepatis à peritoneo oriunda prognatum, primus detexit laudatus * Vir; Capsulamque ideò communem hepatis vocavit; quam rete musculari compositam volunt Moderniores aliqui. Imò legitimum musculum, ad omnes portæ, & ductûs fellei diramationes, itinera, & concursus elongatum, & advolutum; ut non tantùm momentis sistalticis suis, sed & contractilibus muscularibus suppleret defectui pulsationis in porta; trusiones ideò promovendo in concursibus, & canali excretorio, respectu ad liquida contenta, secreta, & per diversas hinc vias promovenda.

* *Glissonius.*

§. VII.

Quoniam autem introitus in hepar ramorum cavæ ad posticam, & superiorem ejusdem visceris faciem conspicitur; Ingressus autem portæ, ejusque propaginum ad ejus sinistrum latus, seù concavæ regionis centrum, eademque inde directionum proportione in minutissima per totum organon diramationum stamina sobolescunt hæc vasa; Sequitur necessariò, quod Cavæ radices in quacunque hepatici parenchimatis portione, cum ramis portæ ea habitudine concurrere debeant, vt se se invicem transversim, seu ad rectos Angulos, aut saltem in decussim quamdam intersecent: Quod pluries deglubatis exactè hujus visceris Canalibus observavimus; ac discipulorum litavimus curiositati: Quodque luculenter etiam habemus à commemorati * Authoris paginis, & præcipuè ab ejusdem iconibus, nitidam horumce Canalium distributionem in hepate excarnato repræsentantibus: Quibus, & alias apparenter diligentiores ad eandem demonstrationem nostram collimantes addidit recentior * Anatomicus; ultimo

* *Glissonius.*

* *Kerkringius.*

timò nempe sensibiles hepaticarum diramationum minutias præ se ferens. Hæc dispositio, in hepate, ramorum Cavæ cum porta multum res nostras elucidabit; vt mox videbimus.

CAP. IX.

Describitur Hepatis structura interna, seu ejus parenchima.

§. I.

PERGO Jam ad alteram partem structuræ hepatis internæ, seu propriam hepatis, & principalem substantiam. Citatus rerum hepaticarum * indagator ab ultimis Cavæ, Portæ, Pori biliarii, aliorumque vasorum in Hepate diramationibus mutuas inosculationes seu anastomoses absoluté rejicit; indeque medians inter horum Canalium terminos, parenchima collocat, seu propriam hepatis substantiam, in quâ ideò immediatum stabilit biliaris secretionis organum, pro ut in eadem, à sanguine ramorum portæ attracta bilis, ductuum indè excernentium principia subeat ibidem contermina; residua interim ac defæcata Sanguinis portione, per illic etiam correspondentem radicem Cavæ, ad ejusdem truncum derivata; Ab intima hinc hepatica compositione, dictæque functionis modô exponendis se se suaviter eximit. Nec in hunc scopulum allidens, meliùs expediit se se Famigeratissimus apud Nationes omnes Doctor * Bononiensis, qui ab alio prætermissa prædicta nec majori elucidationis face donavit; lobulis licèt suis in medium adductis, totumque hepatis corpus complentibus, qui in acinos indè dispertiantur exagonos, conflatos tandem ex subovalibus glandulis, quas intrent omnis generis capillamenta vasorum. Et certè si mente præjudiciis libera res attentè perpenditur, jure omni judicabimus virum cæteroquin præclarissimum, nil in hepate innovasse præter novi vocabuli introductionem, glandulam scilicet appellando Colatorium bilis, quod hactenus sub parenchimatis nomine accesserat; ut alibi annuimus.

* Glissonius.

* Malpighius.

§. II.

§. II.

Datâ solidorum omnium corporis animalis Canaliculari texturâ, adeò vt nulla assignari in eodem possit pars propriè (ut aiunt) continens, & durior, quæ ex tenuissimis, varieque productis vasculis aggregata non sit; ut acceptum est apud recentiores omnes; Sequitur, & partes omnes, quas glandulas vocitant, ex variè implicatis Canalibus Germanè consarcinari; Sicque, & hepatis parenchima glandulæ conglomeratæ nomine donatum nuper, non nisi ex vasorum Capillamentis glomeramen esse. Hæc vasculorum stamina glandulæ hepaticæ corpus intimum conglobantia, à tribus solùm vasorum speciebus propagari possunt, Cavâ scilicet, portâ, & ductu excretorio. Et revera limphatica in hepate, non à glandularum substantia, sed ab earum interstitiis enasci, superiùs exhibuimus: Nervi nullam trahunt propriè Canalicularem structuram: Dextræque cæliacæ Soboles solas vasorum tunicas lambunt in hoc organo; Nec ulteriora in hepate vasorum genera.

§. III.

Quoniam autem, ut vidimus superiùs, Cavæ, & Portæ ramos, majores, mediocres, minores, & minimos in quocumque hepatis lobo, & lobulò transversè ordinariò concurrere, seù rectè intersecari, aut saltem decussari observabamus; eandemque, ut plurimum, habitudinem servari, quousque cultri indaginem visûs acies insequitur; ideò est quod in primis editionibus Historiæ hujusmodi hepaticæ similem etiam concursum vascularem conjectabamus in insensilibus earumdem venarum propaginibus & in ultimis quoque capillamentis; adeò ut deventa jam mens ad illam compositionem glandulæ, ubi sunt vasorum termini, suadere sibi non inutiliter potuerit, osculum principii Cavæ lateraliter concurrere cum fine ultimæ propaginis portæ; concipere in consequens cruorem à porta derivatum non fluere directè in Cavam, seu per duos meatus rectilineariter communicantes; sed per duas lineas angulo recto, aut saltem affini ad se se invicem productas; seù per duos hiatus aut transversè, aut quasi transversè oppositos.

§. IV.

Cùm autem per partes animalis distributiones vasorum exactè unquam regulares non sint, seù certum ordinem castigatè servantes; In Hepate præcipuè, ubi diramationum multitudo earum etiam confusionibus manum præbere potest; ideò laudati concursus per ultima vasorum stamina variari etiam possunt. Revera, licèt per Hepatis partes trunci, & majores rami venarum portæ, & Cavæ in angulos, aut decussationes plerumque conveniant; minores tamen surculi, & insensiles præcipuè, variè forsan lusitant in tractibus suis irregulariter inflexi aut modis millenis incurvati, ut indè sit, quod eorum sat plurimi in oppositum non veniant reciprocè, aut decussentur, ut alii; sed curvè, aut rectè incumbere, aut etiam in parallelismos quosdam componi, apti nati sint. Quas ideò promiscuas dispositiones si ad ultimas usque diramationes producamus, fines canalium sanguiducorum Hepatis per varias etiam indiscriminatim habitudines concurrere posse, directè, transversè, ad angulos acutissimos, ad variè figuratas indifferenter flexuras, quis inficiabitur.

§. V.

Rami omnes pori biliarii, non minùs majores, quàm minores, & ultimò gracilescentes, variant habitudinem cum portæ ramis, nec ramorum Cavæ tractus æmulantur: Hi nempè portæ surculis inalterabiliter paralleli, communem directionem prosequuntur; pari passu, paribus divisionibus excurrunt; immediatè ubicumque accumbentes, communique cum eadem amictu per totum hepar arctè, & inseparabiliter devincti. Ideò eorumdem principia ad acutissimos angulos, seù ultimas plicaturas ubique cum portæ finibus convenire verosimile est, nisi conjecturis in prima hujus historiæ editione productis suffulti asserere velimus, radicem ductûs excretorii hépatici per eandem lineam directam cum fine surculi portæ continuari posse, non obstante hoc eorum parallelismo; ut ideò succus à porta in excretorium derivatus, fluat per viam rectilineam, seù per meatus directè obvios; dummodo concipiatur, ramum quemcumque hujusmodi excretorium non cum socia sua, eumque indè insensibiliter comitante, portæ

propa-

propagine inosculari, sed cum aliâ oppositæ directionis, seù ad oppositam hepatis partem excurrente, & cum alio canali excretorio sensibiliter sociatâ.

§. VI.

Sed quid in nugis hujusmodi insistemus, diramationes, & concursus adducentium, & abducentium vasorum hepatis inaniter perquirentes? Præstat solùm, reconditum illum concursum inferentium vasorum & referentium per viscera animalis, colatoria dicta, mente convenire, & supponere; seu locum illum communem, & trivium inferentis vasis, & duorum referentium. Quomodocumque jam loci hujusmodi figura, commensuratio aut capacitas stabiliantur, perindè est. Concurrant jam directè respectivè, & transversè vasa hujusmodi in glandulari recessu, ut spatium concursûs instar quadrati concipiatur; aut ad latera æquidistantia vasis hisce concurrentibus, interjectum commune spatium tanquam spheroideum supponi debeat; aut fistulæ hujusmodi glandulares in parallelismum positæ, acutissimè coëant inter se se, seu ad ultimam possibilem flexuram, adeò ut unionum communis locus formam oblongam retineat cum latere ad vasorum ostia opposito, incurvato. Concurrant mille aliis modis, mentis quacumque acie effingendis, glandulæ immissaria, & emissaria: Advocentur ad censum Ingeniosissimæ concursuum hujusmodi configurationes variæ a *Cl. Verheienio* excogitatæ, & depictæ; Repræsententur hinc animo possibiles omnes loculorum glandularium varietates, quibus directiones variæ, aut flexuræ ad cursus liquidorum segregabilium offerantur; Hæc omnia nihil prorsus ad secretionis negotium conducere, & absque tanta instumentorum secernentium multiplicitate, imò absque hoc glandulari interventu, simpliciori quodam ordine, & modulo secretiones omnes viventium fieri, demonstraturus jam sum; seù præviam jam esse ad quoscumque incerniculorum apparatus organicos, liquidi specialis secernendi secretionem; nec ideò liquidorum secretorum differentias à dissimilibus glandularum structuris auspicandas.

§. VII.

Quamobrem, ſicuti, quæcumque ſupponatur in glandulis intimæ configurationis, aut commenſurationis proprietas, hanc ſpeciales ex ſe ſola elicere liquidorum ſecretiones non poſſe, ſic etiam, quicumque ſupponantur in glandulis diverſi vaſorum concurſus, hos non ad ſecretionem, ſed ad meram ſecretorum jam laticum ulteriorem diſtributionem eſſe poſitos, inferendum venit. Accedamus ideò jam ad tantum opus, ſeù modum ſecretionis liquidorum animalium ejuſque locum aperiendum; ut indè deſcendamus ad hepaticam enodandam ſecretionem; cui certè hujuſmodi inveſtigationes omnes collimant: Talo idcircò firmiori in imperviam huc-uſque provinciam peragraturo, liceat primò ſecretionem liquidorum à liquidis in inanimatis nonnihil perpendere; poſtmodum in vegetabilibus; hinc genericè in animali; tandem ſpeciatim in hepate, & obiter in aliis etiam viſceribus.

CAP. X.

Exponitur ſecretio liquidi à liquido in inanimatis

§. I.

Duplex eſt in inanimatis ſecretio liquidi à liquido: Alia, quæ ſponte venit in mixto, & ex interna poteſtate, abſque interventu ſecernentis inſtrumenti extrinſeci: Alia, quæ ſponte non venit, ſeu per merum principium, mixtis ſecernendis intrinſecum, non fit; ſed per vim extrinſecam, ſeu applicitum inſtrumentum ſecernens.

§. II.

Quæ ſponte in mixto inanimato, & à momento eidem inſito procuratur ſecretio, vel venit in liquidis jam pridem ſejunctis in diverſas moles, & diſſimilibus, poſtea ab agente extrinſeco ſimul confuſis, & immixtis, quæ nec congeneres minimorum ſuorum ſuperficies, nec ſimilem cohæſionum niſum

gerentia,

gerentia, ablatâ confundente, & immiſcente causâ, adeò ſegregantur per ſe ſe, ut in eodem recipienti liquida una alteris diſtinctè ſupernatent, & in diverſo contactu locentur; ut venit in mixtura olei & aquæ communis: vel eſt in fluidis poſt longum tempus ſociatis, & amicè ad unum individualiter mixtum intrinſecè compoſitis, ſed ob mutatas in toto compoſito cohæſiones, aut per motus quoſdam novos introductos, aut alicujus turbantis intromiſſionem alteratis, & in degeneres contactus diſpoſitis; Qua de re ſponte etiam disjungantur; ut in muſto, aliiſque liquoribus fermentantibus.

§. III.

Quæ autem in liquoribus inanimatis per principium extrinſecum ſecretio principaliter venit, ſeu per interventum inſtrumenti ſecernentis, vel eſt in mixtis, quorum principia jam à prima compoſitione intimè inter ſe ſe unita, licèt diverſæ naturæ ſint, una tamen juxta alia, cognatis inter ſe ſe ſuperficiebus locata, tacitè, tanquam in centrum commune cohæſionis, quieſcunt, niſibus diſſimilibus non exercitis: Hinc non niſi activiori ſecretorio inſtrumento disjungi invicem poſſunt: Ut mixta, quæ per ignem chimicum in liquida componentia ſua ſequeſtrantur: Vel eſt in ſuccis, qui priùs disjuncti, poſtea immixti, licèt adhuc in particulis ſuis naturalem diviſionem ſervent, communi tamen mixturæ accomodantur, nec diverſarum cohæſionum inſtinctus integros ſuſcipiunt; Ideo à leviori admoto ſecernente artificio, facilè denuo ſeparantur: Ut aqua vino commixta, quæ per vaſorum ex lignis quibuſdam ſpecialibus conſtructorum poroſitate ab eodem ſecernitur; & oleum chimicum, & phlegma, poſt diſtillationem adhuc commixta, facilè invicem ſecernuntur per philtrationem in charta emporetica, aut alio ſimili incerniculo.

§. IV.

Frequentes hujuſmodi, & oculo quotidie manifeſti in liquidis inanimatis ſecretionum modi, ſpecies omnes ſecretionum poſſibiles continent, illas etiam, quæ in viventibus occultè celebrantur. Quamobrem, ut percipere poſſimus, quamnam hujus-

modi secretionum speciem imitetur secretio liquidorum in animali; aut forsan si plures species comprehendat; accedamus jam primò ad liquidorum secretionem in viventibus minoribus, seu plantis; ad secretionem indè liquidorum in viventibus majoribus perrecturi.

CAP. XI.

Secretio liquidi à liquido in vegetabilibus.

§. I.

Phisicorum ejus ævi facilè Princeps Marcellus Malpighius, in acuratissima & per sæcula universa inimitabili plantarum Anatome, postquam ad unguem demonstraverit, structuram vegetabilium quamcumque integrè vascularem esse; addit insuper, vasa omnia in eis alimentaria ad anastomoses, plexus, reticula concurrere, undè obliquatæ reddantur succorum nutritiorum trajectiones, nec per rectum eundem tubulum ligneum perpetuò ferantur: Latices idcirco nutritios per fistulas proprias in orbiculos dispositas indifferenter ascendere, descendere, transversaliter agi, proportionaliter ad canales lactiferos, seu succiferos, angulis variis, curvaturis, & contorsionibus, per totam plantam conformatos: utriculos transversales, seu horisontales inter se se communicantes, non minùs in foliis, quàm ligno, medulla, cortice, & radice aggerrimè, & seriatim distributos, fibris, seu canalibus lactiferis curvatis appendi: In hosce utres reduci, concoqui, fermentari, exaltari, & reservari nutritios succos, præcipuè in foliis, cortice, & seriebus ligni transversis: ob hanc præcipuè succi alibilis custodiam, utriculorum hujusmodi summitates nodis implicari: seriebus utriculorum horisontalibus elegantes rectarum fistularum implicationes incruciari: Fistulas aëreas quaquaversùm hiantes, variè sitas, per plantam universam, obliquitatibus variis ac curiosissimis lignearum fistularum interventibus distributas; plerasque earum circa

cen-

centrum ſerpentes, conflatas longâ falciâ in ſpiram complicatâ, & tenuiſſimis ſquammis veluti argenteis compoſita, undè tracheæ ſpirales reſpiratoriæ dicantur, analogæ tracheis animalium reſpiratoriis: Quin imo & aërem reſpiratorium, in plantis invenit & cor, & vaſa quaſi ſanguinea, & circuitum, & naturales officinas, uteros, fœtus, placentas, cotiledones, umbilicum, amnion, chorion; & ſimiles cum animalibus analogas mirabiliter partes ſummâ ſedulitate deſcribens.

§. II.

Poſt has liquorum vias in plantis exaratas, & delineatas, quod eorundem liquorum diſtributiones ſpectat, in fine pronunciat: *Alimentitius itaque humor in radicibus percolatus, fiſtulas ligneas ingreſſus orbiculos hiantes invicem ſubit, ambientis aëris pondere ſurſum propulſus: Minima enim guttula probabiliter urgente non ſolùm aëre externo, ſed etiam concluſo intra tracheas, ſurſum pellitur; & ex plano inclinato orbiculorum facilè ſuſpenditur, donec adveniente novo motu, & compreſſione in ſuperiorem orbiculum protrudatur; vel in horiſontales utriculorum ordines derivetur... Hujuſmodi ſuccus ab exaratis utriculis in peculiare vas reticulariter productum exprimitur, ita ut ſingulis partibus affundi poſſit.*

§. III.

Nullum autem ulteriùs ſuccorum alibilium in plantas introductorum incerniculum exponit, Author præclariſſimus, præter ſpeciem quamdam cribri univerſalis, ad imos hiatus radicularum ſuppoſiti; cujus tamen poteſtati pro ſpecialibus alimentorum diſtributionibus ad tot plantarum genera, & partes non nimis acquieſcit: *Qua autem ratione* (ait) *alimentum radices ſubingrediatur*, meos adhuc ſenſus fallit. *Vt probabiliter tamen conjectari licet*; Aquæ *particulæ ſolutos ſales, & reliqua mineralia per terram diſperſa ſibi aſſociant, ac fluida reddunt; Appellenſque hujuſmodi heterogeneum corpus ad plantarum radiculas, veluti per cribrum trajectum in ligneas fiſtulas exprimitur.... Quænam ſint portæ, ſeu hiantia orificia, quæ propulſum fluidum cribrent, & determinatè admittant, adhuc dubium; circa tenellas radices pili copioſè luxuriant hinc, inde. Sunt autem pili candidæ fiſtulæ, & gracillimæ, minimis orbiculis invicem*

hiantibus coagmentatæ; undè horum orificiis determinatæ figuræ analogam fluidi partem ambientium vi expreßam admittunt, & ligneis fistulis reddunt. In bulbosis autem aliisque simplicibus, ubi diversa radicum structura est, percolationem subingredientis liquoris in exteriore etiam ambiente cuticula immediatè ponit: undè ex hac in contiguos utriculos transitus succedat. Hucusque immortalis memoriæ *Marcellus Malpighius*; Cui etiam accedit Nehemias Grewius Anglus, rerum Botanicarum scriptor acerrimus.

§. IV.

Sed dubia primis aleis redditur cribri hujusmodi generalis ad plantæ radicem existentia, per observationem ramorum ex arboribus variis evulsorum, qui terræ inversè inditi, seu eorum parte radices priùs spectante superiùs positâ, aliâque ejus altiori ad solum infixâ, adhuc legitimè vegetant, succos hauriunt e sinu terræ, germinant, & in arbores adolescunt: Nec terram transit, aut respicit rami inversi locus, cribro correspondens, per quod secernendus esset succus nutritius.

§. V.

Quin imo ex frequenti insitione plantarum diversi generis patet, succum terræ nutritium communem non secerni per radiculas, sed per easdem integrum totum, ut venit è terræ gremio, & intactum transgredi; Ejus autem speciales secretiones fieri per totam plantæ structuram, independenter à radicibus. Arbos etenim una super aliam diversi generis insita, nux Ex. Gr. aut cerasus super cotoneum, è liquido jam per cotoneum traducto peculiarem elicit, & secernit succum, coalescendum indè in fructus, dissimiles à fructibus cotonei: Nec tamen secretiones has suas per cribra radicum instituit arbos insita, utpote radicibus suis expers, cotonei solùm trunco, & radicibus perfruens.

§. VI.

Supponamus interim cribrum hujusmodi, plantarum radiculis positum: Demus etiam poris, & earum figuris potestatem aliquam in secretionibus vitalibus, quod tamen apertè superiùs refutavimus; verosimile tamen non est, quòd per tam simplices porositates fiant solemnes illæ, & spectabiles secretiones

nes, per quas tot plantarum naturæ, & proprietates, mirabiliter variantur: Ut ideo per leve, & ſuperficiale hujusmodi artificium arbor una ab eodem liquore generali, ſeu ſucco terræ nutritio ſuccum oleagineum ſegreget, alia aqueum, illa amarum, hæc dulcem; Quædam rubeſcentem, altera viridem; ut indè ex variis hiſce ſuccis elicitis, Nux v. g. in ramorum ſuorum extremitatibus oleoſum conſtruat fructum, Pepo aqueum, Olea amarum, ficus dulcem, limonia acidum, quercus acerbum, Ceraſus rubrum, Anguria vireſcentem; Citrus majuſculum & fragrantem, Berberis inodorum & puſillum.

§. VII.

Demus inſuper, inſidere poſſe competens ſecretionis officium in peculiari conformatione oſcillorum ad radiculas plantæ, tamquam per cribrum generale; non per hoc tamen fieri poterunt tot ſecretiones ſpeciales, quæ in unaquaque planta momentis omnibus celebrantur. Cogita jam quot partes diverſæ naturæ, & habitudinis planta in ſe ſe comprehendat, gemmas, frondes, flores, folia, fructus, ſemina, & lignum; tot etiam diverſas laticum nutritiorum ſpecies expetere pro certo habeas, quibus nempe ſerventur partes in naturis diſſimilibus ſuis, diſſimiliter inſuper augeſcant, & vivant, ut patet. Revera, diverſa in genere nutrimenti portio tenellis partibus, & mollioribus convenit, ſolutior ſcilicet, & fluidior; & harum ſingulis ulteriùs varia; diverſa trunco, Caulici, ramis, Cortici, medullæ, radicibus, ſolidior nempe, & magis, minuſve concreſcibilis. Ex fluido ideo generali in plantam per radices derivato tot fluida ulteriùs ſpecialia ſegreganda veniunt: Hæque certò ſegregationes ſingulares non in radicibus fiunt, nec per poſitam ibidem pororum ſtructuram, ſed per omnes ejuſdem plantæ regiones, ubi certè nova cribra non aſſident. Igitur cribratio in plantis, & introductio ſucci nutritii per oſcula radicularum, analoga cribrationi, & introductioni chili per lactea in animalibus, linquit adhuc inveſtigandum organum, tot variorum alibilium ſuccorum multipliciter in eiſdem plantis ſecretorium, analogum etiam operi multiplici ſecretorio in animalibus ad ſuccorum nutritiorum depurationes

varias. Nec in cribrorum censum advocandi jam veniunt in plantis laudati horisontales utriculi, qui mera reservatoria sunt.

§. VIII.

Organum itaque in plantis secretorium hujusmodi in totius plantæ structura investigandum est: Cùm autem ex placitis Malpighianis, & aliis omnibus, totius plantæ structura ad diversos canalium ordines, eorum longitudines varias, plexus multiplices, & anastomoses creberrimas integrè reducatur, nec, præter vasorum hujusmodi congeries, communia recipientia, & prementia momenta, ulla alia occurrant specialia incernicula, succos particulares ex communi latice separantia; inferendum jam venit, secretiones in plantis per varias Canalium devehentium habitudines, & concursus simpliciter fieri; adeò ut, secundùm varias eorum extensiones, curvitates, flexuras, & inosculationes liquida alibilia, ab aëris plantarii, elateribus variè impulsa, impingentia, & laxata, in minimis suis, antea per terræ sinus disjunctis, mox in commune mixtum per eundem apparenter cohæsionis nisum quietè compositis, denuo dissocientur: Hæc indè minima modis millenis soluta, per plurimas fistularum communicantium classes ad partes nutriendas transcolentur.

§. IX.

Diversam in plantis structuram intimam, undè diversæ in singulis veniunt succorum specialium secretiones, & cursus, seu intimam diramationem vasorum sua etiam structura externa, & visibilis diramatio specialis comitatur; adeò ut genera omnia plantarum diversam objiciant ramorum suorum cum truncis, & trunculis suis habitudinem; Quæ in diversæ familiæ arboribus est adeò essentialis, ut dum in ejusdem generis plantis eosdem semper perlustres diramationum visibilium modos, duas non invenias disparis fructicationis arbores, quæ ordinem sensibilis suæ distributionis ramosæ eundem præ se ferant. Sic absque ulla fructuum, aut frondium, aut foliorum circumspectione (ut in hieme, quo tempore his omnibus plantæ exuuntur) per solam ramorum diversitatem, seu varias eorum divisiones, longitudines, flexuras, & angulos, statim in eodem campo noscis, & distinguis arborum

rum

rum genera confusè invicem dispersa, Castaneam illico à quercu discriminas, persicam ab armeniaco.

§. X.

Luculenter itaque firmatur, succorum omnium in plantis ex succo communi secretiones & distributiones innumeras, extimè per visibiles ramorum, & ramusculorum divisiones varias, intimè per fistularum tractus insensiles, exequi; ut ideo per dispares hujusmodi sigillatim conformationes non solùm plantæ variæ eodem etiam in horto, eademque in area consitæ, absque ulterioribus secretionis organis, seu colatoriis diversas ex eadem materia terrestri secretiones cieant. Sed ulterius; dum in eadem planta succi speciales secreti per directum quorundam canalium extensionem, ad extremitates ramorum excurrunt, in gemmas, folia, flores, fructus impendendi; alii per laterales fistulas ad arboris penitiora torqueantur ineundæ nutritionis negotio; reliqua communis succorum massa usibus hisce omnibus inepta ad terræ gremium reflectatur; Quod plantariæ circulationis modulus est, & institutum.

§. XI.

Restat, ut æquiparemus secretionem succorum in vegetabilibus cum primo genere secretionis fluidi à fluido in inanimatis, quæ etiam sine admoto secernente instrumento obtinetur. Reveora liquida in plantarum compagem intrantia implent genus eorum, quæ priùs divisa, & in diverso cohæsionum momento posita, postea coadunantur simul, suaque minima ad regularem attiguitatem, & seriem unanimem collocant, profundiùs tamen servatis instinctibus nisuum diversis; causa siquidem uniens in unum corpus valida est, & diu repetita; Hinc liquida hujusmodi in unum posita, nec non ad plantas introducta, non tam citò in nisus naturarum suarum dispares insurgunt, nec ideo tam facilè separantur, ac oleum v. g. commune aquæ recenter immixtum facilè, citòque ab eadem separatur; sed aliqua in eorum complexum novi motus introductio requiritur, quâ dissociationes disponat; ut venit in musto, aliisque liquoribus fermentantibus, positis superiùs ad secundum exemplum in secre-

ſecretione liquidorum inanimatorum, abſque interventu ſecernentis inſtrumenti. Per hoc ſapientiſſimè effatur Malpighius: *ſuccum plantarum nutritium in utriculis concoqui, & fermenteſcere, hinc ad partes nutriendas deferri.* Analogia ad ſuccos plantarum ſecernendos, elicita ex muſtaceis liquoribus, quorum ſecretionibus præcedere debet nova quædam in minimis arctè attiguis, & conſociatis introductio motûs, eô plaudentior eſt, quô ſucci hujuſmodi ipſamet liquida plantarum ſunt, à toto, & communi ſucco in eiſdem jam ſecreta, indeque ad novas ſpeciales cohæſiones in earum fructibus collecta.

CAP. XII.

Secretio liquidi à liquido in animalibus in genere.

§. I.

Vidimus hucuſque ſecretiones plurimas liquidorum à liquidis in inanimatis perfici, abſque machina extrinſeca ſecernente, ſeu colatorio, ut dicitur: Vidimus ſecretiones omnes in vegetabilibus per ſolas vaſorum diſpoſitiones in actum duci, abſque ullo advocato colatorio. Sed cùm in animalibus quædam partes occurrant, in quas introducta communis liquidorum maſſa, poſtmodum egreditur in varios liquores disjuncta; Omnibus ideo inconcuſſum fuit, hiſce partibus verè tradita fuiſſe ſecretionum miniſteria, & colatorii privilegia. Quid, ſi demonſtrare jam poſſem, ſecretiones liquidorum à liquidis etiam in animali eundem prorſus ordinem ſequi, ac in inanimatis plurimæ, in vegetabilibus omnes; fieri ſiquidem, aut abſque colatorio, aut ante adventum in illas partes, quæ colatoria dicuntur?

§. II.

Revera, ſicuti ipſæmet liquidorum ſecretiones, quæ in inanimatis per adhibitum ſecernens extrinſecus fiunt, certè non fierent, etiamſi tentandis hujuſmodi ſecretionibus fortiſſima adhi-

adhiberentur, aut artificiosissima instrumenta; si in junctis liquidorum segregabilium minimis inchoata non foret ex insito impulsu secretio quædam interna, quæ in mixtis chimicis, & aqua vino commixta, superiùs in exemplum positis, præviè suscipitur, aut conservatur; & prorsus deest v. g. in mercurio, qui ideo, ut ut liquidissmum corpus, in principia sua essentialia dissolvi numquam potest, etiamsi sub validissimis secernentibus potestatibus torqueatur; Ita etiam, quoties massa liquidorum generalis in animali, appellens in colatorium quodcunque, susceptam jam sponte in componentibus suis secretionem secum non duceret; nullimode in eodem facesseret in partes, etiamsi pluries per diem per idem colatorium trajiceret, plenaque sederet, & tota in colatorio, secretionis machina specialis. Nullum siquidem momentum competens in quocunque excogitabili incerniculi artificio assignari posset, quod intimam, uniformem, & in minimis omnibus trajicientis celeriter sanguinis resistentem æqualiter cohæsionem superare statim posset, & succos intimè adnexos ac in nexum nitentes extrahere, colligere, & sequestrare.

§. III.

Facilè Ille concipit, insidere in sanguine nisus ad cohæsiones varias multiplices in quibus liquidorum à liquidis secretionis principium fundatur, qui in mentem revocat; sanguinem aggeriem esse corporum, mole, figurâ, & cohæsione dissimilium, quæ, per alimentorum diversitates in eum introducuntur; eique disjuncta inter se se, & per solam attiguitatem quamplurima insident, plurima autem nonnihil cohærent, sed cum diversis specialis gravitatis momentis, seu viribus centripetis variis, undè nisus in contactum dissimiles. Ex his facilè etiam concipit, nisus hujusmodi ad cohæsiones varias perduci in actum non posse per illum cruoris gurgitem, ubi totius massæ motus progressivus celerrimus in eamdem uniformiter directionem rapit cunctas promiscuè diversorum nisuum substantias. Ideo non difficilè ulteriùs infert, per vasa grandiora sanguiduca, per arterias majores, pulmones, præcordia, ubi celeriùs devolvitur cruor, nisus

hujusmodi componentium liquidorum insitos exerceri non multùm posse; exerceri magis, minusve jam posse, ubi sanguis à violenta illa per cordis, & majorum arteriarum embolo impressa celeritate uniformi plus, aut minùs remittitur; scilicet in minoribus vasorum devehentium propagationibus, versùs viscera, & partes, quas colatoria noncupamur. Itaque compertum jam venit; per vias productas ad loca secretionum supposita varios jam in sanguine speciales humorum coalitus, seu secretiones in animalibus, inchoari.

§. IV.

Facilè insuper percipere quisque potest coalitus hujusmodi, qui callet; succos quamplurimos, sanguini per galaxiam traductos eâ mole, & figurâ non esse præditos, per quas cohærere intimè possint cum propriè cruorosis partibus, seu cum eis unum constituere; succos alios jampridem eisdem adnexos, sensim per varias causas liberari posse; alios insuper de novo emergere à variè perfractis, & solutis, per momenta naturalia, ramentis cruorosis, & globulis; succorum indè singularium horumce minima homogenea eâ superficierum, & molium cognatione donari, ut in nisum uniformem accedant, mutuosque in amplexus conveniant; hosce autem amplexus aut veteres esse repetitos, quos nempe jam habuerant ante solutiones stomachales, & intestinales; aut recentes, & novos à propria natura advocatos. Qui hæc omnia percipit, percipiet etiam, coalitus hujusmodi aptiùs fieri, ubi succi prædicti minùs distracti fuerint à nisibus suis, ad ea videlicet proportionaliter loca, ubi cursûs communis directio, & rapiditas cedent, ut suprà; seu in vasis minoribus, & adhuc minoribus; ut patet.

§. V.

Liquida igitur homogenea, quæ in communi massa cum particulis sanguinis, aliisque attiguis humoribus conformitatem non ducunt, facilemque ideo solutionem admittunt, si tenuiora sint, & subtilia, faciliùs venient in cohæsiones suas; hinc longo nimis per vias sanguineas tractu conducenda non erunt, ut suas à sanguine secretiones ineant. Quæ autem lentiora, & fixiora sunt,

ſunt, non tam facilè à diſſimilibus liquoribus aliis, per eundem alveum commixtis, expediri poterunt, & in univocos amplexus ruere: Hoc ideo longiùs à corde, tardiùſque in ſuas ſecretiones inſurgent, ſeu vias longiores habebunt excurrendas, antequam integrè ſequeſtrentur à ſanguine: Et proportionaliter ad lentiorem eorum conſiſtentiam circularis curſûs majorem adhuc retardationem poſtulabunt, quâ nempe placidiùs, & commodius in lentas cohæſiones ſuas incurrant. Hinc non tantùm longiùs protractas à corde viarum ſuarum extenſiones depoſcent, ſed inſuper alias in eiſdem viis habitudines, quæ augendæ ſummopere liquidi devecti retardationi opitulentur; anguſtias videlicet, flexuras, curvitates, aliaſque obicum appoſitiones, multiplices ſecundùm exigentiam, aut paucas. Indè eſt, quod liquidorum à ſanguine ſegregabilium receptacula, ſeu colatoria, *ut dicunt*, alia longiùs diſtant à corde, & præcordiis; alia viciniora locantur. Quæ nempe liquidis tardioribus recipiendis deſtinata ſunt, remotiſſima: Quæ tenuioribus, & ſubtilioribus, notabiliter proxima: Quæ mediocribus, proportionaliter diſtantia. Viæ inſuper, ſeu vaſculares productiones ad prima concurrentes non tantùm longiſſimæ ſunt, ſed etiam multipliciter anguſtæ, & deflexæ; ad altera productæ, breves non ſolùm, ſed latæ ulteriùs, & directæ; Ad media, in omnibus mediocres.

§. VI.

Quod ſi firmiter conſtat, liquida à Cruoris compage per vias ad receptacula productas ſenſim excentrari, & novas conſequenter cohæſiones amplecti, conſtat etiam, liquida hujuſmodi in eiſdem viis per vires eorum centripetas varias à ſanguinis gremio magis, magiſque removeri, & in proprios amplexus affigi, quod certè idem eſt: Conſtat ideo ulteriùs, liquida hujuſmodi per eaſdem vias, ante adventum in intima reſervatorii, non minùs ablegari à directione motûs totius maſſæ, quàm ab eadem ſecerni. Siquidem humor, qui venit in novam cohæſionem, venit etiam in diverſam integrè gravitatem ſpecificam, quæ idem eſt cum niſu cohæſionis. Quamobrem, datis in ſanguine, & humore ab eodem ſe ſe extricante diverſis gravitatibus, & diverſis

earum centris, tanta jam veniet in ambobus mutua necessariò secessio; ut in eodem vase unus humor simpliciter juxta alium sit positus; seu unus ad alterius superficiem innatet, & in sejunctam molem supereminear, absque alia unione; seu quod idem est, massa liquidorum communis confletur jam ex liquido universali, & particulari, invicem disgregatis. Et jam in hoc statu plenè habitam perspicimus determinatorum laticum à communi complexu secretionem in mera à corde ad reservatorium via, antequam liquida hujusmodi reservatorii intimiora perlustrent: Veniamus nunc ad completæ secretorum laticum secessionis causam, quæ certè in diversa cursûs suscepta ab ambobus directione consistit.

§. VII.

Humor, qui à massæ generalis cohæsione gradatim detrahitur, sensim etiam à centro ejusdem motûs recedit. Cùm autem motus ab embolicis animalis machinis impressus sanguini, in cursûs non interruptam directionem collimet; liquida, quæ sensim removentur ab unione sanguinis, removebuntur etiam ab directione cursûs sui; nec certè removeri poterunt, nisi susceptâ directione aliâ oppositâ, seu laterali. Itaque, quò magis liquida determinata removebuntur à cohæsione sanguinis, eò magis gressûs sanguinis directionem amittent, & ad lateralem subsidentiam disponentur. Quo itaque momento sanguis, & liquidum secedendum, jam secreta inter se se, & diversè nitentia in colatorium accedent; cum appositâ pariter gressûs habitudine accedent. Sanguis reservatorium attingens, imminuto quidem cursûs gradu, sed intactâ, & servatâ directione, nisuque per totum uniformi, trajiciet ulteriùs & in circulum perenniter devolvetur: Liquidum per viam secretum, in ultimos reservatorii recessus adveniet cum penitus amissâ progressiva directione; Ideo toto jam ad cursum impulsu fraudatum ad visceris loculamenta eodem adventûs sui momento necessariò subsistet, quo sanguis ulteriùs delabitur. En ultimus secretionis animalis actus, seu ultima liquidi à liquido secessio.

§. VIII.

Revera viarum longitudines, & divaricationes ad quæcun-

que

que ſuccorum ſpecialium reſervatoria, ſunt in ratione reciproca ad habitudinem liquidi, quod per eas ſecerni debet, & remorari; ſeu illam proportionaliter menſuram ſervant, & rectitudinis conditionem, quæ pares ſint ad integram liquidi determinati procurandam dimotionem ab adhæſione ſanguinis, & impulſu. Deſinunt itaque vaſa devehentia, & in ſpeciale reſervatorium affiguntur in illo opportunè loci puncto, ubi devecta liquida integrè ſejuncta jam ſunt, & oppoſitis greſſûs directionibus percita; ubi nempe prorſus jam deſinit in liquido ſpeciali ſecreto progreſſiva directio, perſiſtens adhuc in ſanguine; ut ideo organum ibidem apponi debeat, ſecretos latices diverſè colligens, aut diſtribuens: liquidis tenuioribus in ſeceſſionis actum faciliùs incidentibus breviores & directiores vias dari, craſſioribus ob oppoſitam rationem longiores, & magis implicatas, ſuperiùs vidimus. Quantùm autem valeat viarum hujusmodi longitudo, anguſtia, aut divaricatio ad contentorum laticum lentores fovendos, & promovendas lentiorum ſecretiones diffuſiùs ſequenti capite exponetur.

§. IX.

Secretionis principium hucuſque expoſitum annuere videtur Perſpicax ſæpe *Baglivius*, cùm dixit: *ſeparationem, ac derivationem inæqualiter liquidorum per canales corporis mixtim fluentium fieri per compoſitionem duorum motuum, quorum alter moveat per longitudinem canalis, alter eodem tempore quaquaverſus ad latera.* Indicatum dumtaxat à Baglivio ſecretionis animalis artificium, elucidavimus jam, & explicavimus.

§. X.

Secretionem ſpontaneam liquidorum à ſanguine in vaſis interaneis animalis per imminutos, ad gradum conſiſtentiæ ſucci ſecernendi, gradus celeritatis circuitûs luculenter exhibet, & ad vivum delineat ipſamet ſpontanea extracti ſanguinis, & vaſe externo collecti, ſecretio in componentia ſua. Cruor abſtractus ab agitatione, & tritu vaſorum animalis, & otioſé effuſus in patinam, minima ſua omnia heterogenea in niſuum ſpecialium momenta dimittit. Hæc ideo in disjunctas illico cohæſiones accedunt:

cedunt: Ramosæ, reticulares particulæ primæ sunt, quæ se se invicem prehendant, in centrum specialis gravitatis corrugentur, & ad mensuram naturalis contractionis liquidiores intermixtas ab propriis adhæsionibus excutiant, exprimant, & segregent: Istæ reciprocè coadunantur, & cohærent: Sic consistentes plus, minùs aliæ, sic omnes; quæ ideo diversas locationes ineunt: Hinc aliæ aliis supernatant, aut præcipitantur, aut alio quocunque modo secedunt. Si sanguinem hujusmodi extractum agitamus, motum ideo conciliantes, analogum progressivo in vasis animali interaneis majoribus habito, proportionaliter secretiones hujusmodi impedimus, aut retardamus. Quod in sanguine extracto exponimus, confer jam respectivè cum sanguine, per animalis canales devecto; & totam habes, ac simplicem secretionis animalis naturam.

§. XI.

Confirmatur ex generali animalis structura, quòd in cursu sanguinis, magis, aut minùs per vasa tardigrado, secretiones omnes, & variæ proportionaliter fundentur. Equidem, vasa sanguinea in animalis continenti, seu ambitu corporis locata, directa sunt, & sub potentiis muscularibus assiduè prementibus quaquaversum posita; gressum ideo devecti liquidi celerem, & liberum servantia, adeò ut confusæ cum toto, humorum segregabilium moleculæ, confusè rapi per cursûs impetum debeant, nec ideo extricari possint, & ad se se invicem prehendendum exire. Hinc ad ambitum corporis colatoria non adsunt: Adsunt autem dumtaxat ad illa animalis loca, ubi vasa eadem sanguiduca prolixiùs elongantur, contorta insuper notabiliter, sunt & divaricata, ac à prementibus momentis muscularibus majoribus, ut plurimùm, dissita; tardiorem ideo in liquidis contentis progressionem necessariò constituentia; seu per intimas animalis partes; per viscera siquidem, ad totum corporis continens, vasorum, & membranarum interventu, pendulæ tamquam peninsulæ, alligata. Quod si ad externas partes, seu ambitum corporis, colatoria aliqua implantantur; ut salivales glandulæ superiores, aliæque; vasa ad eas appellentia variis adeò divisionibus,

bus ante introductionem suam, divaricantur; ut tarditas indè deducti liquidi ab hisce divaricationibus producta, correspondeat tarditati sanguinis, factæ per vasorum ad viscera conducentium divaricationes.

§. XII.

Confirmatur ulteriùs ex praxi, secretiones in animali liquidorum à liquidis per susceptas proportionaliter in vasis retardationes sanguinis, produci. Remedia siquidem, sanguinis cursum aliqualiter retardantia, movent alacriùs secretiones varias liquorum tenuiorum, ut urinæ, sudoris &c. sic hipnotica omnia, & opiata, sudorifera sunt, & facilè etiam diuretica. Flores papaveris rheados, ad unicum exemplum, impetum sanguinis eodem tempore retardant, ac urinas, & sudores movent &c.

§. XIII.

Ecquid ideo in colatorio vanè configurationes inquiremus, si in eum appellit secreta jam sine incerniculo, specialis liquoris particula? Jam ibidem necessariò restitat, & remoratur? secretorium liquidorum animalium organum, vascularis via est; ut abundè vidimus; quæ ideo diversè conformatur, secundùm diversas succorum secernendorum consistentias, & nisus insitos: Nec secretionis ratio ab hujusmodi viarum habitudine distinguitur. Partes, quas colatoria dicunt, succos jam secretos admittunt; Hasce ideo non colatoria, sed merè reservatoria noncupari visum est. Supponantur jam in hujusmodi reservatoriis concursuum vascularium determinatæ quomodocunque figuræ: Quomodocunque dispositi loculi intimiores concipiantur, res eadem perinde erit, idemque secretionem specialem quamcunque explicandi modus. Concipiamus solùm, in receptaculo quocunque animali adesse loca determinata pro subsidentia secreti humoris; adesse vias liberas ad cursum ulteriorem sanguinis; adesse tandem vas, seu emissarium, liquida ex se se ibidem subsidentia ad alias longinquas Partes deflectens, & adsportans pro usibus variis animalis; totum jam habemus secretionis terminum, & complementum. Concipiantur jam, quocunque multiplici modo disposita inter se se, loca hujusmodi & Canales; secretiones ibidem cujuscun-

cujuscunque generis ſpeciales abſolvendæ ſunt, quia jam in via ad receptaculum ſuſceptæ. Detur ad hæc omnia communia loca, quomodocunque velis configurata, id tandem, quod liquida jam ſecreta, & vias diverſas affectantia, per haſce vias impellat, & urgeat.

§. XIV.

Adeſſe autem in reſervatorio quocunque animalis, potentiam prementem hujusmodi, ſeu inſtrumentum liquidorum ſecretorum moles ad vias varias impellens; quinimo evidens, eſſe & multiplex, nemini ex Anatomicis latet. Primum eſt, ejusdem ſanguinis directus, & uniformis adhuc impulſus, ut ſupra, in unico nempe niſu, unicâque cohæſione determinatus; Undè non tantùm productio ſui ad directionem itineris per venas ad circulum, ſed & propulſio attiguorum ſubſidentium liquorum ad laterales per excretoria diſtributiones; ut clarius videbimus ſequenti capite. Secundum, & præcipuum eſt, vis perpetua muſculi, locis quibuscunque receptaculorum communibus, circumducti, undè competentes preſſuræ, & truſiones. In colatoriis, ſeu reſervatoriis, ubi tenacius eſt ſecretum liquidum ulteriùs derivandum, notabiles ſunt potentiæ hujuſmodi muſculares intimæ, ad loca communia, ſeu vaſorum omnium concurſus quatiendos: ſic in hepate ad bilem movendam conſpicuè inſterni tegmen muſculare, ad concurſus omnes, & vaſa excretoria diſtributum, capſam ſcilicet celebrem Gliſſonianam, variis locis effati ſumus. Forſan etiam inſtrumenti prementis hujuſmodi non infimam partem conſtituit alliſio neceſſaria ſuccorum in ſolida locorum communium latera; Ex qua ideo reflexiones quamplurimæ, & acquiſita momenta veniunt ad liquidorum impingentium introductionem in canales novos. Addite ſpecialibus hiſce potentiis generales alias, & majores, per totum corpus exterſas, ad liquorum omnium preſſuras, & impulſus inceſſanter vigentes. Et totam habemus rationem ulterioris effluxus ſecretorum laticum ex reſervatoriis quibuscunque.

§. XV.

Inquirenti ideo jam, quid ſit in genere colatorium, ſeu reſervatorium

vatorium organicum, per animalis regiones multiplex, diversis molibus, & figuris comprehensum: Respondeo, corpus esse, ex innumeris distributionibus, & propaginibus vasis deferentis, variè elongatis, & contortis, secundùm exigentiam devectos latices magis, aut minùs retardandi capax, omnibus sub eadem superficie collectis, compositum: devecta liquida in hisce distributionibus variè secerni secundùm varios tarditatis, & allisionum susceptos gradus: Hasce autem distributiones vasis deferentis concurrere per totum reservatorii corpus in duo vasa referentia, seu emissaria sanguinis residui, & humoris secreti: Hosce omnes concursus musculis peculiaribus obtegi; & totam reservatorii fabricam tegmine communi, secundùm exigentiam, musculari, aut membranoso circumduci: Figuras, & magnitudines diversas in colatoriis variis præ se ferri, secundùm diversas aggregatorum canalium in eorum propaginibus mensuras, tractus, & numerum. Nec aliud est animale colatorium.

§. XVI.

Cùm ideo secretio animalis quorumcunque liquidorum à liquidis aliis, indifferenter absque colatorii artificio celebretur, patet jam, animalem secretionem à secretione vegetabili, nec imo ab inanimata essentialiter discriminari: Distingui autem inter se secretiones hujusmodi per respectus solùm extrinsecos. Et siquidem, secretio non minùs vegetabilis, quàm animalis ab inanimata distinguuntur; quòd primæ, in vasis continentibus producantur, ulteriùs à loco secretionis elongatis, & variè efformatis; ultima autem in vasis, quæ nec in necessariam conformationis varietatem ponuntur, nec in ulteriorem productionem. Equidem, secreta in vegetabilibus, & animalibus fluida varia, à secretione ulteriùs moveri debent de loco in locum, ad plantæ, aut animalis necessarios usus quamplurimos; qui certè in inanimatis non veniunt, in quibus nempe secreta liquida nec nutritionibus, nec officiis aliis destinantur; nec cursibus ideo ulterioribus ab expleta secretione. Distinguitur autem per merum etiam respectum extrinsecum secretio animalis à secretione vegetabili: Humores nempe in animalis sanguine secreti, & inutiles ad nu-

G tritionem,

tritionem, ad utilitates adhuc non paucas in animali obeundas retineri debent in corpore; hinc constituta, & erecta eisdem succis notabilia reservatoria sunt; undè ulteriùs ad loca utilitatum deriventur: In vegetabilibus, qui succi inutiles ad unicam horum viventium functionem, seu nutritionem (Generatio species nutritionis est) reperiuntur, nullum aliud in planta utile officium præstare possunt; hinc, liquidis hujusmodi ab alibilium consortio, & aptitudine ejectis nulla offeruntur reservatoria peculiaria, analoga visceribus animalis, colatoria noncupatis; sed prompta è vegetabili per truncum, & radices, aut transpirationem ablegatio intimatur. Succis dumtaxat nutritiis reservatoria collocantur in plantis, seu utres laterales laudati; qui ideo ad proportionem tot partium nutriendarum minores multò sunt, & copiosiores receptaculis humorum non alibilium in animali; Quamobrem, exceptis quibusdam accidentalibus circumstantiis, eadem est in inanimatis, vegetabilibus, & animalibus, naturâ, modo, & simplicitate secretio in genere: Quod probandum assumpsimus. Veniamus jam ad particularem in animali secretionem, seu liquidi specialiter biliosi; cui prolixa hæc omnia instituta fuerant.

CAP. XIII.

Secretio in Animali liquidi biliosi in specie; & obiter de aliorum liquidorum secretionibus.

§. I.

Hisce autem in genere de animali secretione prælibatis reliquum est, ut Bilis naturam, tum viam ejusdem specialem à corde ad receptaculum suum, seu hepar, repetendo, modum secretionis suæ fœliciter noscamus. Bilis præcipuum, & essentiale principium ramosum est rigidiusculum, seu sulphureum, *ut dicitur*, & oleosum. Hoc certè conflant duplicis generis substantiæ: Primæ sunt, particulæ recentes cibariæ plurimæ,

in

in massam liquidorum generalem quotidie adventantes, impares ad se se assimilandum in componentia propriè cruorosa; quæ ideo purpureis sanguinis globulis non cohærentes, non junctæ, solùm attiguæ, & juxtà positæ, seu simpliciter immixtæ, per motum circularem devolvuntur: Tanta est molendrini stomachalis efficacia; ut oleosas, pingues alimentitias partes terendo, & subigendo, intimè misceat, & confundat cum aliis quibuscunque particulis cibariis, cujuscunque fuerint texturæ, & generis; adeò ut particulæ subactæ hujusmodi, quietè per aliquod tempus jacere cum aliis possint, nisibus suis non habitis; Hinc liquor communis sanguineus ex immixtis omnibus promiscuè conflatus, per aliquod etiam temporis homogeneus, seu naturâ univocâ præditus compareat. Id itaque solutionis suscipiunt in ventriculo hominis oleosæ alimentitiæ partes, quod aut jam suscepêre in ventriculis brutorum aut in ventriculo plantarum, seu terræ fermentantis gremio; ex quibus deductæ, in hominis alimoniam facessunt. Alteræ sunt, partes variæ in sanguineos laudatos globulos, amissis pristinis cohæsionibus suis, jam pridem conversæ, & intimè cohærentes; postmodum, post circuitus varios, aliosque motus, coctionis, aut deflagrationis communitèr dictos, seu per attritiones varias, in figuris suis, & nexibus susceptis immutatæ, incalescentiis repetitis tanquam sicciores factæ, ex molli, & levi consistentia in rigidiorem conversæ; ut ideo novas inter se se cohæsiones possint successivè affectare.

§. II.

Ex oleoso elemento partem bilis præcipuam constitui, nemo jam ambigit. Denotat amplissimè unctuositas, consistentia, deflagrabilitas bilis. Bili integrandæ salia aliqua alcalica, & acida intermisceri, seu potiùs oleosis bilis ramositatibus fortuitò irretita lentiorem eidem, & rigidiorem consistentiam, aculeatum insuper saporem, & forsan etiam colorem procurare, compertissimum habeo. Refert mihi amicissimus æquè, ac omni titulo præclarissimus & colendus D. *Iacobus Cicognini* nunc ad regiæ sanitatis custodiam in Matre Regis nostri omni merito,

 plausu-

plasuque advocatus innotuisse præceptori quondam suo Bononiensi Bilem artificialem naturali simillimam fabricare ex multo oleo communi cum quadam portione cineris cujusdam, & quodam acido. Hujus compositionis modo depromendo hic locus non vacat. Sapo communis fit ex oleo, tamquam fundamentali principio, & ex stricto lixivio herbæ kali, aut cujuscunque alterius fortioris alcalici, invicem coctis, & aquoso principio per ignem absumpto, in strictiorem compaginem condensatis. Nos saponariam facultatem in bile animadvertimus, quam noscunt etiam pictores, pro solvendis coloribus, & mulierculæ pro vestium abstergendis sordibus, bilem usurpando. Hanc ideo tamquam smegma animale per usus varios decernimus. Bili interim diluendæ, & in debitam liquiditatem servandæ quantitas phlegmatis veterascentis sanguinei proportionaliter conceditur; cujus nempe vehiculo. & interventu commodè per vias suas vehatur, & à concretionibus saponariis, aliisque similibus, per morbos interim varios creberrimis, impediatur. Forsan ideo traduntur bili salia lixiviosa, & diversi generis alia, ut eorum interpositione vehiculum aqueum cum oleosa bilis substantia intermisceri possit, eamque liquescere: Quippe aqua in oleum introduci, ejusque partes solvere, & dilatare non potest sine interventu salis proportionati. Deductam bilis ex hisce adnotatis definitionem vide superiùs *cap.* 2.

§. III.

Cùm itaque principale bilis constitutivum oleosum sit, facillimè explicari posset ejusdem secretio à sanguine per aptissimam analogiam secretionis, superiùs expositæ, olei immixti cum aqua, aut liquido alio quocunque degeneri, in inanimatis; quotiescunque oleum biliosum principia solùm alimentitia conflarent, in sanguinem introducta, ejusque intimis partibus non cohærentia, sed solùm attigua, & juxta posita; Quæ ideo, ablatâ causâ immiscente, & confundente, seu impulsu circuitus, sponte à massa secederent, se se invicem coacervantia; ut oleum aquæ confusum, ablatâ causâ confundente, quassante, aut impellente, sponte ablegatur ab aqua, in se se coactum, & accumulatum

tum. Sed cùm viderimus, varia etiam principia in bilem facessere, quæ pristinam, & diuturnam cum cruorosis partibus unionem servaverant; quæ ideo emergere ex se se, & secerni tam facilè non queunt, nisi prævia quædam concurrat, & paulatina ad secretionem præparatio; adducta jam analogia non sufficit. Alia itaque ex secretionibus aliis, per inanimata superiùs expositis, deducenda: ex secretione v. g. oleorum in vegetabilibus, mineralibus, aut eisdem animalibus; quæ nempe olea, oleoso animali bilioso principio analoga, licèt nisum in solas cohæsiones suas perpetuum conservent, eum tamen, uti aliis in mixto vegetabili diversis principiis interpositis compressa, & disjuncta, exercere non possunt, & quasi exercere dediscunt; cohæsionem ideo cum principiis aliis dissimilibus communem post longum tempus tranquillè servantia, prævias quasdam, longasque præparationes exigunt ad secretiones suas.

§. IV.

Veniamus primò ad oleum vegetabile. Et siquidem oleorum vegetabilium secretionem quod spectat; cuicunque ignis gradui subjiciatur, aut torqueatur vegetabile quodlibet, nec guttam olei sui dimittet à se se: Cremabitur potiùs, incinerabitur. Ut oleum hujusmodi vegetabile à principiorum aliorum compedibus expediri possit, extrahi, & secerni, prævia in vegetabile ad locum aliquem fixè subsidens introduci debet præparatio, seu fermentatio quædam, non violenta, non subita, non præceps, sed lenis, longa, & insensilis; per quam scilicet particulæ oleosæ lensim, suaviter, & tamquam per gradus eleventur ab aliarum pessundatione; à terreis, & salinis rigidioribus, ac gravioribus expediantur; volatilioribus & aqueis aliquot, subtilioribus oleo quoquomodo analogis, associentur, soluto communi nexu, & novo specialiter suscepto. Hæc lenis in vegetantibus, & insensilis præparatio adeò efficax est; ut oleum eorumdem priùs tenacissimum, fixissimum, insolubile, ponderosum, & crudum, in oleum liberrimum, subtile, agillimum, & leve evehatur;

ſeu ſpiritum plantarum ardentem, per leviorem ignis actionem à cæteris mixti ſubſtantiis ſegregabilem.

§. V.

Fermentatio apud plurimos ſub antiquo adhuc conceptu reconditur; multa in conſequens, etiam apud modernos, involvit figmenta. Qui dixit, *fermentationem motum eſſe inteſtinum particularum inſenſilium, in mixtum concurrentium, cum ſpontanea tendentia ad recedendum à centro communis motûs*, meliorem expoſuit in genere fermentationis naturam; accedendo ſcilicet ad rerum naturalium omnium motum illum inteſtinum, admirabilem, qui, ultra tot effictos, ſimplex eſt, validus, & univocus, partibus omnibus materiæ proportionaliter inditus, & actum totum materiæ, nec non concentum ſtabiliens. Motus equidem liquidi, aut ſolidi cujuſcunque internus, inſitus, & perennis, ſeu niſus ſpontaneus duplex eſt. Primi generis niſus hujuſmodi corporibus omnibus univocè & generaliter inſidet, ac ad unicum centrum gravitatis communis determinatur: Alterius generis niſus, in variis corporum componentibus varius eſt, & ad centra quædam determinata, & diſtincta gravitatum quibuſcunque ſpecialium dirigitur; ſeu niſus eſt minimorum cujuſcunque corporis in cohæſiones homogeneas; qui cæterùm in liquidis luculentiùs emicat, ob dividuas magis, & leviores in eorum componentibus ſuperficies. Quibus in corporibus niſus hujuſmodi primi, & ſecundi generis æquales ſint, aut in quibus alteruter prævaleat, hîc inquirendum non venit. In minimis communis maſſæ diſſimilibus veniunt niſus ſecundi generis diſſimiles; per quos videlicet minima congeneres ſuperficies habentia, ſeu, *ut dicitur communiter*, homogenea, urgent per ſe ſe in mutuam cohærentiam, & in idem centrum gravitatis ſpecificæ; ſeu vi eadem cientur centripeta ſpeciali, cum tentata excluſione diſſimilis, ſeu heterogenei, eorum ſuperficiebus intermedii, plus, aut minùs exercitâ, ſecundùm majorem, aut minorem dictorum intermediantium reſiſtentiam. Aliqui niſuum hujuſmodi poteſtatem in minimis quibuſcunque materiæ, explicant per vim in ſe ſe ſpontaneè contractilem, eisdem ſingulis inditam, & tanquam corrugativam niſus hujuſmodi in cohæ-

cohæſiones, & contactus, partibus materiæ ab ortu mundi proportionaliter impreſſus, à cauſis reſiſtentibus innumeris impediri quidem violenter poteſt in dies; auferri, aut minui non poteſt: In actum ideo ſuum indeficienter reſtituitur, ablatis, aut imminutis cauſis obſtantibus. Ex variis hiſce niſibus ſpontaneis, & perpetuis non minùs accedunt, per rerum naturalium univerſalitatem, intimæ variæ motiones in ſolidis, quàm mutationes etiam innumeræ, & præcipuè ſecretiones in liquidis cujuſcunque generis, viventibus, & non viventibus. Eorum inſuper transformationes in corpora firmiora, & ſolida, non tantùm in inanimatis, ut in mineralibus, & lapidibus; ſed & in vegetabilibus, in folia, frutices, lignum &c. & in animalibus in fibras, membranas, oſſa, & ſimilia. Defer jam ex his paucis legitimam fermentationis ideam.

§. VI.

In mixto quocunque liquido, ubi ſedeat arcta nimis componentium minimorum diſſimilium interpoſitio, ſeu tanquam incruciatio, & veluti æquipondium reſiſtentiarum, & niſuum; ut niſus, & minima proportionaliter extricentur, mixto, tamquam tonicè quieſcenti, movens momentum aliquod ſuperaddendum eſt; incitamentum ſcilicet quodpiam, & concuſſivum, ſopitos elateres ſingulos partium, ſeu vires omnes urgentiæ ſpeciales centripetas ſuſcitans, & expediens. Excitabulum hujusmodi non tantùm ab introducto in mixtum motore novo procurari poteſt; ſed etiam ab agente extrinſecè poſito, allidente, & in ſpeciales mixti moleculas impellente; præcipuè autem à gradu quodam tarditatis, & moræ, fluentibus liquidis heterogeneis oblato. Revera, ſicuti motus liquidi totius, ſeu progreſſivus intimos inſenſiles motus, ſeu niſus ſpontaneos laudatos interturbat, diſtrahit, & impedit; ſic externa quies, & ſtatio anſam omnem motionum inſenſilium porrigit. Muſtum, aut liquida vegetabilia alia, quæcunque ſint, nunquam fermentant, ſi motu progreſſivo, eoque præſertim celeri, cieantur: fermentant ſolùm quiete poſita. Externæ liquidorum alliſiones quantùm eorum nexibus ſolvendis valeant, cuicunque non latet.

§. VII.

§. VII.

Sanguis igitur, per vitæ leges, liquidis non tantùm tenuioribus, & leviter in se se, & cum principiis aliis, cohærentibus, sed & notabiliter intricatis è plexu suo segregandis, institutus, intimas etiam, & competentes difficiliorum secretionum præparationes habere debet in se se; per quas videlicet non solùm minima homogenea secernendi liquoris ad nisus determinatos suos, & univocas cohæsiones vividiùs disponantur; sed alia etiam conjuncta heterogenea, seu dissimilium superficierum elementa, in naturas exercendas suas excitentur; seu in nisus specialium cohæsionum vegetiùs conspirent; ut ideo segregabilia succi determinati principia faciliùs expediantur ab eorum intertextu, et tamquam emoventur à centro communis mixturæ. Quamobrem, cùm massa cruoris, ad vitæ usus præcipuos, perpetuâ per animal rotatione rapiatur, patet jam, cursum hujusmodi præparationibus, & nisibus secretionum obstare omnimode, ut diximus superiùs; Ideoque feriationes quasdam ab hoc cursu suo, aut notabiles saltem retardationes exigi in sanguine, majores, aut minores, secundùm majorem, aut minorem exigitam præparationem, respectu ad majorem, aut minorem implicationem humoris segregandi, cum reliquis ad datum tempus non segregandis principiis. Dantur revera retardationes hujusmodi generaliter per orbitam sanguinis, & specialiùs ubi instituendæ sunt secretiones. Producuntur retardationes exigitæ ex tot vasorum majorum, & minorum sanguinem per totum animal devehentium divisionibus, flexuris, curvaturis, angulositatibus, angustiis, & distantiis ab impulsûs principio: Per has omnes variè in progressionibus suis retusæ, remoratæ, aut infirmatæ moleculæ sanguineæ, nisibus insitis suis vacare liberiùs possunt. Dantur insuper per eamdem orbitam innumeræ ad tot vasorum latera, & angulos, aliosque obices impingentiæ earumdem molecularum, & allisiones; quo jure solutio ulteriùs, & mutua earum omnium excentratio abundè procuretur. Dantur tandem, ante quamcunque specialem humoris secretionem, suæ etiam speciales cursus sanguinis proportionaliter retardationes.

Canalis

Canalis ad determinatum reservatorium aliquod sanguinem totum unà cum humore segregabili conducens, ante adventum in intimiora reservatorii, per mille flexuosas angustias, diversas tamen secundùm exigentiam secretionis, peculiariter distribuitur; ut ideo ad proportionem novæ retardationis circuitus, & novarum allisionum in conicis hujusmodi angustiis, & flexuris specialibus augeantur etiam, aut penitus excitentur in devectis confusè liquidis nisuum suorum momenta, & solutiones; ut consequenter, post præparationes secretionum generales per totum circuitum susceptas, cuicunque etiam secretioni sua præsidens determinata præparatio, integram præberet manum ad plenam ex aliorum complexu humoris determinati sequestrationem. Humor itaque plenariè præparatus, & secretus adveniens in reservatorium suum, omnimode ibidem sejungitur à massa præterlabente. Quæ autem ejusdem humoris portio præparata adhuc non fuit, nec indè secreta ante adventum in reservatorium suum, restat adhuc in sanguine, principiorum aliorum intertextu illaqueata, usque ad novas, post novos circuitus, integrasque præparationes generales, & speciales suas, plenamque ideo secretionem tandem ineundam.

§. VIII.

Sed bilis humor est, super alios omnes animales, tenax, intricabilis, lentus, viscidus, uno verbo sanguineus; difficillimè in consequens, super alios omnes, admittens solutionem sui à sodalibus principiis in sanguine: Ideo, præter præparatorium commune, exquisitiorem, super alias omnes, præparationem specialem suam oleum hujusmodi animale deposcebat. Nec certè augeri poterat præparatio specialis hæc sua, nisi viis à corde ad ejus reservatorium, super alias omnes, à cursûs impulsu recedentibus, & divaricatis seu in majores longitudines, angustias, distributiones, & tortuositates dispositis, quo nisu ad debitum secretionis apparatum promovendum, tarditas fluxûs devectis succis quàm maxima, & maxima etiam allisio procurarentur.

§. IX.

Non ideo per arteriam sanguis ad hepar devolvitur, qui

bile ibidem spoliandus est; ut per solam arteriam ad alia omnia animalis colatoria tranatur. Exigitæ sanguinis, ad hepar in secretionis officium confluentis, tarditati notabili non congrueret arteriæ ejusque diramationum habitudo; quarum directio, quæcunque sit, semper nimia, & momentum impulsûs vel mediocre, celeri succorum interfluentium trajectioni manum præbent. Quæ ideo præparatio secretionum per arterias celebratur, bili præparandæ non sufficiebat; tenuiorum dumtaxat laticum solutionibus, & secretionibus sufficiens. Vena hac de re nova extruitur, quæ sanguinem ex arteriis in viscera plurima deciduum, tardum ideo jam factum, fractumque in susceptis impulsibus resumat in se se, & in se se retardet ulteriùs multiplicatis, & elongatis divaricationibus; tardissimum tandem, & vix mobilem versùs hepar disponat, & deferat; ex quo tandem bile exutus contubernali, revehatur per cavam ad cordis impulsus. Cavæ ideo, aortæ superaddita hæc vena intermediat, vasaque hujusmodi communiter socia interventu suo disjungit, & longè distrahit; Quod certè alibi in animali non venit. Perpende jam ex venæ hujusmodi, rectioribus circuitûs viis interpositæ, seu portæ, longitudine, divaricatione, & distributione quàm maxima, quàm longissimum, & quàm tortuosum iter metiatur sanguis à corde ad hepar: Per arteriæ magnæ flexuras; hinc per flexuosissima meseraica; postmodum per solidorum intestinalium, aliorumque viscerum ambages; indè per tot arcus portæ, longosque meandros usque ad ejus truncum; rursus ab ejus trunco per novas, & longissimè protractas in ipso viscere ramorum divaricationes innumeras usque ad concursus communes. Quanta vascularis extensio: Quot ulnarum milliariis, vasa à corde ad hepar concurrentia longitudine æquiparanda? Non-ne dices, excurrentem hoc tramite ad hepar cruorem ibidemque tandem adventantem, remotissimè, super quamcunque aliam corporis partem, recessisse, & distare à circulationis motore?

§. X.

Perpende ulteriùs, quænam sit amplitudo venarum per intestina repentium, seu radicum portæ, respectu ad gracilitatem, &

angustiam

angustiam diametri arteriarum meseraicarum, ex quibus devectus sanguis per hasce venas traducitur; & solo hoc de titulo percipis, quanta jam concilietur tarditas fluento sanguinis, ex hisce arteriis in hasce venas mediâ intestinorum substantiâ corrivato: nemini siquidem latet, quantùm motûs sui progressivi deperdat liquidum illud, quod ex spatio angustiori in multò amplius derivatur. Nonne ideo tot de titulis illa erit à sanguine, ex corde ad hepar progrediente gressûs tarditas proportionaliter contrahenda, quæ bili ab aliorum componentium contextu lentiùs enodandæ, & commodiùs excentrandæ sufficiat? non-ne inferes, secundò, ad tantos angulorum laterum vascularium, curvitatum, angustiarum occursus, in tanto itineris gyro, abundanter, & quantùm ferat exigentia, illidi in radice liquidorum massam, & in componentibus etiam intricatioribus expediri; Bilis ideo discerptionem admitti, exsolutionem, & liberatos nisus in cohæsionem univocam suam, & gravitatem specialem; Totum, uno verbo, præparatorium apponi biliosi crassaminis, seu olei animalis, analogum præparationi secretionis olei vegetabilis? siquidem proposita viæ longitudo & flexura, disponens sanguinem, per intimas concussiones expansivas, & collisiones externas, ad lentam eructationem, & solutionem olei sui, æquiparanda venit paulatinæ fermentationi vegetabilis, positi vel in fimo, vel in digestione, vel liquore fermentante irrorati, & in se se accumulati, ad olei sui secretionem parandam. Portam interim, quæ per truncum suum, binis diramationibus interpositum, arboris structuram radicibus, trunco, & ramis compositam apprimè imitatur, animalem arborem vocari etiam posse, existimamus: Eô præsertim, quòd, sicuti in arbore communi per solam structuram trunci, & duplicatæ diramationis laudatam, secretiones succorum vegetabilium celebrantur, absque alio colatorii adminiculo; ut superiùs demonstravimus; Ita etiam, in arbore animali, seu portâ per eamdem trunci, & diramationum solam habitudinem secretiones liquidorum animalium, absque alio interventu, speciales fiunt.

§. XI.

Cætera ad bilis preparationem hujusmodi, & secretionem facientia

cientia abundè deduci possunt ex allatis generalibus præcedentis capitis. *V. Gr.* quòd idem sit, oleosas bilis homogeneas particulas, è gremio profundiori sanguinis sensim emergentes, solvi ab aliarum plexu, ac nisus statim reciprocæ cohæsionis edere, & confluere in se se, instar guttularum aquæ, aut olei cujuscunque, quæ ex quadam distantia confluunt sponte in mutuas cohæsiones, hinc in se ipsis necessariò prehendi, & ex minoribus guttulis in guttas statim majores coalescere consuescunt. Idem nempe inferendum in paulatinè excentratis à sanguine ejectamentis biliosis quæ in univocos inter se se coalitus, novaque centra gravitatis concurrentia, novum jam corpus efformant, distinctum à toto sanguine, ab eodem jam prorsus secretum ejusque superficiei dumtaxat attiguum, & innatans. Ad id solùm postulato reservatorio speciali, ut in eum tandem appulsâ liquidorum massâ, conflatâ ex liquido universali, & particulari, seu sanguine, & succo amandabili diversè positis in ejus bivium deventæ substantiæ dissimiles hujusmodi, integrè à se se ablegentur, per dispares vias corrivatæ. Expletam bilis secretionem à sanguine, etiam ante adventum suum in hepar, luculenter confirmat observatio Cl. *Gladbachii* celebratissimi Professoris Germani, *notabilem in sanguine venæ portæ præ alio venoso degustantis amaritiem lividumque magis deprehendentis colorem in præcipitato ejus sero:* Idem observavit, & exposuit Cl. *Reverosthius* Professor Batavus: Idem celebratissimus *Thomas Cornelius* Professor Neapolitanus; ut in eorum codicibus videre est: Idem alii plurimi, & nos ipsi. Ejusdem insuper sanguinis portæ flavedo ab aliquibus distinctè perspecta fuit.

§. XII.

Patet insuper à præcedenter expositis, Hepar esse ad illum portæ terminum oportunè appositum, ubi deventæ biliosæ particulæ, jam pridem à centro directionis motûs totius massæ disjunctæ, gradum omnem progressivi motûs deposuère, plenariam ad latera subsidentiam solummodo affectantes; adeò ut in communibus visceris concursibus secedere prorsus debeant ex se se, & integrè emancipari à communi massa præterlabente, & gressûs sui directionem servante; cujus nempe principia unitè

unitè omnia posita adhuc sunt sub impulsu emboli circularis. Fieri autem secessionem hujusmodi, etiam quâcunque supposità configuratione intimiori, amplitudine, commensuratione seu axe quolibet in dictis concursibus.

§. XIII.

Quòd si biliares hujusmodi secretæ substantiæ, non minùs à massæ impulsu progressivo, quàm ab ejusdem cohæsione sejunctæ, lateraliter in loculis hepaticis dimittuntur à sanguine, directè per reductoria sua præterfluente: Petis jam, quonam impulsu quiescentia ex se se biliaria corpuscula expediri possint à visceris promptuariis hujusmodi, & per vias alias dissitas à sanguineis, & dissimiles amandari?

Respondeo, ejectamenta hæc biliaria in hepaticis concursibus deperdidisse quidem massæ communis impulsum totum directum; nec indè lateralem ex se ipsis servasse; sed tantum hujus ultimi incessanter assumere ab eodem fluento sanguinis, directè percurrente, ut satis removeri possint, ab eodem recedere, & in vias peculiares introduci. Hoc per commune exemplum elucido. Sint jam tres globuli, in lineam, & contactum positi, & quiescentes. Tunc quarto globo medium ex tribus lineariter positis directè impelle. Videbis, ex indito ad medium hunc globum directo impulsu, laterales binos globos, favore contactûs sui, tantùm etiam suscipere deflexi, seu lateralis impulsûs, ut ambo ad latera quoquomodo diducantur. Cogita jam, per hepaticos concursus, lineam directam in componentibus sanguinis adhuc cohærentibus in se se. Cogita lineam transversam habitam ex unita hujusmodi tota cruoris substantia, & biliariis molibus, utrinque jam à tota massa sejunctis, sed in contactu adhuc positis; impulsum ideo embolicum circuitûs per lineam directam ab una ad aliam cohærentem particulam sanguinis successivè productum; reflexum autem super biliosa contigua corpuscula impressum ex hisce particulis massæ; seu momentum ejusdem impulsûs, in directionem contrariam, sive per lineam transversalem bili jam secretæ pertraditum: & totam habebis analogiam: Concludes siquidem, eam lateralis progressivi ni-

ſus quantitatem bili jam ſejunctæ, per hepatis intimiora loculamenta venire inceſſanter diſtributam per quam idem humor intrare ſat poſſit in emiſſaria ſua; ubi præſto etiam perennes ſunt potentiæ aliæ ad remotiora trudentes: De his alio loco verba facimus.

§. XIV.

Conſtat tandem de intimo hepatis contextu, ſeu de parenchimatis, aut glandulæ hepaticæ natura. Concipe jam, in unum innumerabiliter multiplicatas, & ſtrictè poſitas productiones venæ devehentis, & alterius revehentis, & ductus ſpecialis excretorii, cum multiplicatis proportionaliter eorum concurſibus; Concurſus inſuper varios aliorum vaſorum, arterioſorum, limphaticorum, & nerveorum, ad alios uſus facientium: Hoſce ſingulos circumductos muſculari periſtaltico, & circumpulſivo tegmine, ad omnes ulteriùs ductûs excretorii diſtributiones, in menſuram bilioſi lentoris, validè propagato. Tractus omnes, & coalitus vaſorum hujuſmodi à communi præcingente tunica in ſedibus ſuis collectos, & conſtrictos. Et eluceſcit jam tibi quid tota ſit hepatis compoſitio. Quod dicimus de glandulæ hepaticæ ſtructura, afferre proportionaliter poteris cæteris animalis glandulis, conglomeratis dictis, quæ omnes ex prædictis trium vaſorum concurſibus conflantur; ſpeciali tamen arteriâ, per viſcera alia omnia, portæ hepaticæ munia obeunte. In omnibus hiſce glandulis ſolus etiam viæ ſanguinem devehentis apparatus varius ſecretiones diſſimiles facit, non intima glandulæ configuratio, quam, ut in hepate, quomodocunque concipias perinde eſt. Maximum cæterùm viſcerum omnium & glandularum hepar eſt, proportionaliter ad copioſiores, & longiores in eo, ſuper viſcera alia, vaſorum diramationes, propter exigentias prædictas. Quod autem non tantùm hepar, ſed & organa alia omnia animalis, quæ communiter colatoria vocantur, reſervatoria ſolùm noncupari lubeat; hoc ex eo deductum habeas, quòd in eis omnibus liquida propriè non ſecernantur, ſed deponantur ſimpliciter, jam per viam ſecreta; ut toties repetendum incubuit.

Venio

§. XV.

Venio nunc ad illam præparationem, quæ oleis per mixta mineralia, aut animalia adhuc illaqueatis inditur, ut per distillatorium instrumentum solvi possint, & segregari; descendendo in consequens ad alteram olei biliosi analogam præparationem in sanguine. Cùm etenim oleosæ substantiolæ in minerali corpore, aut animali nisus quidem suos in cohæsiones individuas conservent, sed ab eisdem in actum edendis impediantur per interpositionem aliorum principiorum dissimilium in nisus diversos nitentium, quæ, tanquam cunei, inter partes solidi introducti, easdem violenter diducentes, & mutuam impedientes aproximationem, prohibent à naturali complexu; sic ars didicit, priùs abstrahere à mixto liquida hujusmodi diducentia intermixta, ut indè sponte inter se se aproximatas, & coëuntes oleosas moleculas, ut restituuntur ad se se partes in solidis per ablationem cunei, facilè extrahat, & segreget. Ideo, ante oleorum secretiones, & elevationes; in distillationibus chimicis mineralium, & vegetabilium, phlegmata priùs extrahi debent à mixto; quæ, utpote in eisdem mixtis copiosiora principia, & insuper in principiis aliis elongandis satis efficacia, olea interspersa pessundando, in laudatas disjunctiones cogebant. Nec nisi post totam priùs abreptam, & sequestratam portionem phlegmaticam ex minerali, aut animali corpore, ignis torturæ subjecto, colliguntur simul oleosæ substantiæ, liberantur, secernuntur, & ascendunt.

§. XVI.

Eamdem in oleo bilioso sanguinis violentam elongationis, & distractionis affectionem celebrari à copiosissimo, super alia omnia phlegmatico, principio, luce clarius est. Ut ideo bilis ad secretionem præparetur, debet è sanguine pars major extrahi cuneorum phlegmaticorum hujusmodi. Revera serosa sanguinis multitudo ab eodem extrahitur, ante ejusdem introductionem in vias hepaticas. Respice, quàm magna phlegmatis quantitas per tot partes exhauriatur à sanguine ante ejusdem adventum in portam: Quanta ejusdem secretio, & distillatio in renibus, in reser-

reſervatoriis ſalivariis, in articularibus, & cutaneis regionibus ex maſſa generali; Quanta inſuper ex maſſa particulari verſùs hepar tendente, in pancreate, meſenterio, ventriculo, meandris inteſtinalibus, aliiſque viſceribus naturalibus; quæ omnia non tantùm refertiſſimis ſuccorum liquidiorum ſanguinis promptuariis glandulofis ditantur; ſed tamquam unicam glandulam, uniformem, magnam componunt, in varias glandularum claſſes, ſeu reſervatoriorum miriades diſtributam. Adnota præcipuè limphatica innumera, ex hiſce viſceribus & ambitu ſpeciatim hepatico, copias ſeri ſanguinei aggerrimas corrivantia: & facilè concipies, ſanguinem, ante adventum in truncum portæ, & poſt adventum in ultimas diramationes ejuſdem portæ ad hepar, per appenſos aquoſos ductus innumeros, & grandiores, notabiliter adeo dephlegmari; ut comparari ſat poſſit cum mixtis vegetabilium, & mineralium dephlegmatis: comparari etiam in conſequens debeat diſtillatio hæc ſua naturalis cum artificiali illorum diſtillatione; ut indè olea in illis facilè ſecernantur in alembico; oleum & ſuum in iſto facilè dimittatur per viam ad hepar.

§. XVII.

Bilis itaque illud eſt ejectamentum, ſeu recrementum ſanguinis, quod poſt aliorum omnium humorum tenuiorum ſecretiones, in dato ſpatio temporis, unius v. g. integri circuitus ſanguinis, poſtremò ſeparatur ab eodem ſanguine. Hoc venit ob indolem tenaciſſimam ejuſdem liquidi, difficillimè idcirco ab aliorum ſuccorum complexu ſolubilis. Patet autem, liquidiores cruoris latices, v. g. urinarios, multo priùs tranſcolari in organis ſuis, quàm bilem in hepate, ut ſuperiùs annuimus, ex longè celeriori, & directiori trajectu totius ſanguinis per renes, undâque ejuſdem ampliori; itu ideo, & reditu ejuſdem maſſæ vigeſies, trigeſies, & ampliùs per hoc viſcus repetito, ante unicum per hepar habitum dumtaxat circuitum: Hinc non tantùm uberior in animali ſuper alias omnes viſibiles, ſecretio in renibus eſt, ſed aliis omnibus titulo ſemper quocunque præcedens. Sic liquida epota, ante aliam quamcunque ſecretionem, primò

per

per renes reddimus, copiosissime insuper, & liberrimè. Quod dicimus de secretione urinaria respectu ad ejus prioritatem ad bilis secretiones in dato circuitus spatio, id etiam proportionaliter intelligendum venit de alia quacunque serosa secretione tenuiori, ut salivali, pancreatica, diaphoretica &c. quæ certè etiam eodem de titulo biliosam semper, ad datum tempus, præcedunt.

§. XVIII.

Itaque ad datum tempus, integri v. g. unius generalis circuitus (quomodocunque eum concipias ex variis diversis partialibus circuitibus compositum) unà cum visco bilioso, qui, ut vidimus, ultimum in secretionum animalium serie segregabile purgamentum est, id simul omne secernitur à sanguine, quod restitat in massa, Æterogenei rationem assequutum, & solvi ab eadem potest. Intimior reverà, & radicalior secretio à sanguine lentiorum laticum illo tandem loco celebranda fuerat, ubi tantæ ad secretionem dispositiones præcessêre. Cæterùm expletis in sanguine tot successivis secretionibus, expletâ hâc postremâ hepaticâ; liquidioribus ideo, ac tenacioribus solutis sensim partibus exutus cruor, hepar transgreditur; cætera principia sua, sub una adhuc cohæsione per illud momentum posita, unitè ducens ad corda, & ad circulos. Circulis postea renovatis, partes denuo in eodem aliæ ad solutiones parantur, & realiter solvuntur, & novas affectant cohæsiones speciales: & renovantur in consequens secretiones per gradus suos; inchoantes scilicet ab humoribus tenuioribus ad mediocres, usque ad lentos, & lentiores; seu per vias breviores, directiores, & amplas, usque ad longas, longiores & magis divaricatas; ad ultimam tandem secretionem, seu hepaticam, terminantes.

§. XIX.

Confirmari cæterùm potest præparatio ad olei biliosi intricati secretionem, quinimo & ipsamet ultima secretio, per retardationes Cursus sanguinis, & tanquam ejusdem stationem, & subsidentiam ad longos portæ recessus exemplis quamplurimis, petitis à rerum naturalium universalitate: ex quibus duo solùm seligemus, nimiam disquisitionis prolixitatem declinaturi. Primum

sit in eisdem liquidis à vasis animalis extractis, alterum in fluminum phænomeno. Quô ad ipsamet liquida animalia: superiùs jam vidimus, sanguinem animalis extractum à gressu circuitûs confusivo abreptum, & in recipientis cujuscunque moram, ac subsidentiam depositum, spontè in partes omnes dissimiles secedere, & ablegari; liquidioribus, & consistentibus nisus suos in contactus dissimiles concedere; hinc illas ulteriùs liquescere, istas in tomentum constringi. Homogenea cuncta sociari, heterogenea disjungi: Alia ideò ad fundum vasis collecta, alia ad summitatem, alia ad latera. &c. Quinimò in variis hoc situ eductis ab animali, & subsidentibus cruorum portionibus ipsemet biliosæ substantiæ, spontaneæ secretæ, massæ superstiti innatantes, & in distinctum agmen aglomeratæ, cum propria flavedine, & propria interdum amaritie, observantur. Alterum exemplum ex liquidis-met ipsis animalibus desumptum lac porrigit, quod extra animalis vasa quiescens, sponte in serosam, & butyrosam partem secedit. Butyrum pars lactis oleosa est, & ramosior; eòque magis cum bilis principio comparandum.

§. XX.

Flumen, ubi præceps, & rapidius decurrit, immixta omnia extranea, arbores, herbas, ligna, frutices, paleas, lapides, cadavera, arenas, festucas &c. confusim abripit per fluentum suum & directè devehit: Ubi remissiori jam gressu fluit, tenuiora, leviora, aut liberiora seponere videtur, arenas, festucas, paleas; graviora, & intricatiora secum adhuc conducit. Ubi à cursu suo ulteriùs remittit, crassiora, & ponderosiora dimittit ad latera, aut ad imum alvei relinquit, ligna, arbores, cadavera &c. cùm autem ad minimam omnium velocitatem pervenerit, intricatiora tandem projicit è sinu suo: Ibi ideo luteæ lentiores partes concrescunt; ibi herbacea ramosa varia, aut alia ejusdem naturæ corpora invicem concurrunt, & in distinctas moles, aut innatantes aquæ, aut ad fundum deciduas, aut lateraliter ad ripas depositas, colligantur. Hæc, & superiora cum sanguine, priùs per vias majores generales suas motu celeri rotato, mox per vias speciales ad hepar, & præcipuè in secundis

propa-

propaginibus portæ lentescente, & integram quasi feriationem suscipiente proportionaliter compara. Immersa flumini extranea corpora, sicuti à flumine cursum mutuant, ita celeriùs deperdunt, quàm flumen; & totum amittunt, cùm ad ejus latera subsident; quo tempore flumen tantùm adhuc cursus conservat, ut fluat ulteriùs: Bilis ab sanguineo fluento impulsum assumens, mox magis, magisque ab eodem deflectens, totum tandem deperdit, quo momento modicus adhuc superest sanguini in hepaticos concursus admisto: Hinc bilis in eodem viscere subsidet; sanguis ulteriùs devolvitur.

§. XXI.

Comprobatur luculentiùs productio secretionis liquidi biliosi per vias ad reservatorium suum protensas ex eodem artificio in aliis liquidorum animalis secretionibus. Liquida, quæ solvi facilè possunt à complexu sanguinis, seu in nisus suos facillimè accedere propter insitam tenuitatem, & levitatem, hæc per viam brevissimam ad reservatoria sua, seu speciales glandulas conducuntur. Brevissima v. g. via est à corde ad renales glandulas, ac nullis penè flexuositatibus, angulisve, præter majusculum unum, emulgenti, & aortæ interpositum, externè divaricata: Internè autem, seu in visceris corpore compendiosa venit, & directa usque ad loca concursuum; ac vix in aliquot ramulos dispertita: Quod bene demonstrat ipsiusmet renis dissectio; & præcipuè parva ejusdem visceris moles respectu ad subeuntem arteriam. Idem proportionaliter video in viis sanguineis, salivares secernendas copias ad varia earumdem reservatoria, pancreaticas, intestinales, aliasque inferiores, aut superiores glandulas salivarias devehentibus. In renibus autem deponendum venit subtile quodpiam, facilè ex se se solubile, leviterque cum sanguine cohærens (ut vidimus cap. 2.) veterascens nempe, idcoque incongruum massæ totius serum, salibus attritis quamplurimis maritatum: In glandulis salivaribus omnibus ablegatur liquidum etiam subtile, leviter cohærens, & recens adhuc in massa, salibus minutioribus, & activioribus copulatum. Quamobrem, sicuti liquida hujusmodi urinosa, aut multipliciter salivalia, facillimè à toto cruore secedentia, breviorem longè secretio-

nis præparationem exigunt; ideo per brevissimam viam à corde ad peculiaria receptacula debita solùm, non autem exuberans ultra exigentiam liquidorum hujusmodi quantitatis solutio præparatur; ita, ratione contrariorum, longissima omnium via paratur sanguini, à corde ad hepar excurrenti, ad longam, & prolixam ineundam liquidi secernendi biliosi præparationem, proportionaliter ad tenaciorem ejusdem liquidi conditionem: seu, uno verbo, hæc laticum in animali secernendorum quô ad consistentiam, & implicationem contrarietas, trahens etiam proportionaliter contrarietatem longitudinis, & divaricationis viarum devehentium usque ad determinata promptuaria satis comprobat, diversorum hujusmodi liquorum secretiones præparari, & exequi per vias hujusmodi. Quod de urinaria, & salivari secretione per dispares deducentes vias cum bilis secretoriis itineribus comparatur, cumulari ulteriùs potest per aliorum humorum secretiones alias omnes in animali; quibus scilicet proportionaliter ad majorem, aut minorem eorum cohæsionem cum sanguine, & diversam in se se consistentiam, diversas in rectitudine, aut divaricatione, longitudine, aut brevitate offerri vias usque ad reservatoria destinata, quisque in anatomicis initiatus poterit manifestè perspicere.

§ XXII.

Urinam jam per viam suam ante appulsum in renes secerni, nostra hæc observatio confirmet. In cane vivente aperto arteriam statim emulgentem nodo ligabam multiplici, scilicet ad principium suum ex aorta, & ad insertiones, seu introitus suos in renes per triplicem jam factam diramationem: Eodemque tempore segmentum simile arteriæ unius cruralis dupliciter ligabam. Sanguis indè totus ex ligato emulgentium tractu, ad patinam extractus, & subsidens illicò separabatur in duplum quantitatis seri subflavescentis, proportionaliter ad seri copiam, in quam facessebat sanguis, ex ligata, & aperta crurali collectus, & pariter effusus in patinam. Hic ultimus tardiùs ulteriùs, & difficiliùs in partes suas, cruorosam, & serosam separabatur. Serum insuper sanguinis cruralis limpidum erat, & diaphanum: serum sanguinis emulgentis lixivo colore saturatum; seu urinosum jam

factum

factum. Confer tincturam hujuſmodi & copiam urinoſam in ſanguine emulgentis cum flavo jam etiam colore, & amaro ſapore ſanguinis portæ, & præſertim ſecundarum ejuſdem diramationum.

§. XXIII.

Secretio ſeminalis in animali principem tandem in hoc officio viarum liquida devehentium poteſtatem demonſtrat. Arteriam ſpermaticam ad teſtes accedentem in mirificos notabiles plexus confirmari, eoſque ulteriùs per teſtium ſubſtantiam proſequi, uſque ad inſertionem in proprios organi Canaliculos, nemini non latet. Per arteriæ hujuſmodi divaricationes ſeminalis materiæ ſecretionem præparari, poſtea per canaliculos teſtium eandemmet ſecretionem fieri, omnibus etiam innoteſcit. Et ſicuti, per fiſtulas hujuſmodi ſpermaticas liquidum ſeminale jam fluit ſecretum à ſanguine, abſque ulteriori glandulari artificio; ita etiam in eiſdem ductibus præterea perficitur, evehitur, & per novas eorumdem flexuoſitates, & meandros tandem derivatur ad receptaculum ſuum, abſque alio cribriformi interventu; ſeu liquidi ſpermatici, liquorum in animali principis, præparatio ad ſecretionem, eademque ipſa ſecretio per vias ſimpliciter, & vaſa peculiariter conducta, divaricata, elongata, & inoſculantia celebratur: curideò in ſecretionibus aliis, cur in bile ipſa ſegreganda diverſum excogitabimus artificium?

§. XXIV.

Evincitur denique ex ſecretionum in animali morboſarum modo, ſecretiones in eodem naturales per ipſamet vaſa convehentia celebrari. Reverà, ſicuti vaſorum circuitus flexuræ majores, elongationes, & anguſtiæ ad centrum corporis, ubi humorum principalia reſervatoria jacent, majores ibidem ſuccorum retardationes procurant, quàm in ambitu, & exterioribus corporis, ubi per majorem vaſorum rectitudinem celeriùs, & expeditiùs liquores rotantur; ſic quoque ex hujuſmodi vaſorum ſanguinis ad viſcera pertinentium habitudine, frequentiores longè ſunt in eiſdem intimis partibus, quàm in externis, non tantùm ſimplices fluidorum retardationes morboſæ, ſed etiam ſecretiones, majores, aut minores: Hinc orgaſmi, hinc methaſtaſes, quæ ſpecies ſunt ſe-

cretionis morbosæ; obstructiones insuper, exundationes, abcessus, aliæque congestiones & sequestrationes vitiosæ; quæ omnes, ut patet, à mera laticum retardatione præternaturali producuntur, absque glandularis cribrationis interventu. Fiunt insuper frequentiùs in illis internis partibus morbosæ hujusmodi secretiones, ubi majores lentoris succorum occasiones vigere possunt: crebriores ideo in pulmonibus, ubi causa etiam exterior promovendis lentoribus concurrit: crebriores in cerebro, ubi solidorum sistasis languidior est. Quæ itaque medicos in acutis, aliisque morbis deterrent magis, aut exercent, orgasmi sunt, aut methastases aut secretiones aliæ morbosæ ad pectus, & ad caput.

§. XXV.

Porrò, secretio in telis pulmonicis præposterà, per simplicem ad vasa pneumonica appellentium succorum retardationem morbosam, absque ulla cribratione glandulosa, firmiter ulteriùs elucescit in variis morbis pectoris, præsertim in pleuri-pneumonicis quamplurimis; in quibus non tantùm copiæ seri secernuntur uberrimæ, in cattarrhi formam expuendæ, aut insensiliter per respirationem transpirabiles; sed insuper bilis-met ipsa, seris hujusmodi involuta sequestratur, sapore suo, & colore conspicua; ut alio loco exposuimus. Nil interim in animali, præter bilem, amarescere, & flavescere, demonstratum jam fuit: Tum pleuritides, peripneumonias, aliosque pulmonis morbos, calidos, aut frigidos ex liquidorum interfluentium congestionibus, aut torpiditatibus auspicari, nemini jam latet. Ideo in pulmonicis hujusmodi infarctibus, quô lentior unda sanguinis est, eô copiosior adigitur seri morbosa secretio. In gravioribus hisce morbis, & in morientibus, stertor, qui certà à secretione, & exundatione lympharum per vesiculas respiratorias ortum ducit, proportionaliter augescit, secundùm gradus lentoris, aut feriationis circuitus.

§. XXVI.

Stet jam titulis omnibus demonstrata, secretionis liquidorum à liquidis analogia, non solùm inter inanimata, & viventia, sed præcipuè inter vegetabilia, & animalia: Hæcque non solùm ratione insitorum nisuum in cohæsiones, seu in centra varia specialia,

lia, qui liquidis omnibus, animatis, & inanimatis communes sunt; ſed etiam ratione viarum, quas liquida ſecernenda perambulant in plantis, & animalibus; quæ ſcilicet in utriſque viventibus in varias diramationes, & capacitates conformantur reſpectu ad fluida, diſſimilia, quæ per varias eorumdem partes ad uſus varios ſecerni debent, & diſtribui. Compara itaque jam diverſas in arboreis generibus diſtributiones Canalium, alio capite expoſitas, cum diverſis vaſorum convehentium diſtributionibus ad animalium colatoria quæcunque, ſeu potiùs reſervatoria; varioſque in illis ſuccos terreſtres ſecretos, cum variis in hisce liquidis ſeparatis vitalibus; & amplè tandem deduces, quòd, ſicuti in primis per meram ramorum, & ramuſculorum habitudinem prædictam, diverſitas ſecretionum emergit in ramorum progreſſu, aut extremitatibus, abſque ulteriori incerniculo; ſic in alteris per ſolam hujusmodi Canalium, & Canaliculorum diſſeminationem variam, diverſæ etiam reſultent liquorum ſeparationes; etiamſi ejuſdem ſupponerentur diſpoſitionis, ſeu figuræ, & amplitudinis meatus in reſervatoriis, ſecretorii ſuppoſiti.

CAP. XIV.

Quid ideo bilis ſit: Quomodo fiat in animali: An in ſolo Hepate generetur: An prævie in ſanguine generata jam ſit, & confecta?

§. I.

Bilis igitur, in cujus ſecretione explicanda, tantus profiluit ſtrepitus per Capita antecedentia: *Recrementum eſt maſſæ ſanguineæ lentum, & viſcidum, in ejuſdem ſinu paulatim genitum, congeſtum & ſecretum.* Vidimus ejuſdem compoſitionem duplex agnoſcere elementum in genere: Primum jam pridem in maſſa congruum, & utile; poſtmodum incongruum factum, & inutile: Alterum maſſæ quidem introductum, eique per tempus aliquod immixtum; ſed nunquam inutile, congruumque componens redactum.

§. II.

§. II.

Reverà, variæ in fluidum generale introductæ pingues, oleosæ, & molli quadam, ac in omnem sensum cedenti structurâ præditæ cibariæ particulæ; subactæ indè, divisæ, & subtiliatæ, in ejusdem cruoris formam univocam vertuntur; Quæ postea per longum tempus, & circuitûs varios, motibus allisionum, caloris, & resilitionis quamplurimis quassatæ, sensim indurantur in sese, & obrigescunt; semotisque intermixtis diversæ naturæ removentibus substantiis, emergunt, & approximantur; hinc dotem insitæ implicabilitatis recuperant, & in naturales occursuum, & cohæsionum nisus suos restituuntur: Vndè ex tenuioribus in grandiores massulas spontè complexæ, susceptum jam pridem usum in sanguine deponunt, indutâ recrementi specie. Hanc bilis naturalis propriam, & legitimam speciem, tanquam oleum sanguinis coctum considero: Cum Willisianis dephlagratum sanguinem, aut meliùs incineratum sanguinis sulphur vocitare possem.

§. III.

Aliæ autem substantiæ ab alimentorum pansphermia suggeruntur naturaliter sanguini, quæ nec in ejus naturam unquam conveniunt, nec utiles in eodem sunt; Resinosæ variæ, silvestres, asperæ, striatæ; imo & salinæ, & terreæ, aliæque grossiores, omnes in genere non minùs irregulares, quàm implicabiles. Hæ omnes in cruoris gremium transfusæ, invincibiliter improportionatæ, debitæ ejusdem suscipiendæ assimilationi obluctantur. Hinc tam diu per alveum commune fluctuant, ut inter se se magis comprehensæ, & nitentes, segregandæ indè veniant à puriori humorum compage, tamquam graves, & incommodæ. Istæ omnes speciem bilis supernumerariam, & tamquam spuriam constituunt, quâ alteri speciei, seu legitimæ associatâ, ex utrisque per symbolum implicabilitatis nisum totum simul bilis corpus accumulatur. Sed hasce recrementorum geneses, & phases, in sanguine, jam tetigimus *Cap.* 1.

§. IV.

Utramque bilis speciem descriptam, veram, & veræ similem,

non

non tantùm formaliter insidere jam sanguini, cum junctæ jam simul sunt per propagines portæ, ante adventum in concursus hepatis; sed cum adhuc divisæ per massam rotantur, in cohæsionum suarum momenta accedentes, aut non adhuc accedentes, ex superioribus manifestum venit. Bilis siquidem natura fundatur in certo gradu coctionis, & cohæsionis olei nutritii, aut corporis alterius analogi, in sanguinem introducti; eique aut assimilati, aut non assimilati: Et hic gradus, per totum cruoris semper incalescentis orbem, molleculis quàmplurimis indeficienter concernit: Ut ideò inconcussé valeant generales assertiones: Bilis naturalis speciem quamcunque semper realiter assidere sanguini, ante omnimodam ejus sequestrationem in hepate: speciem bilis, quæ ex utilibus jampridem particulis sanguinis conflatur, reperiri in sanguine totâ bilis essentiâ indutam, saltem in viis sanguineis specialibus à corde ad hepar: Bilem autem inferiorem, à succis nutritiis nunquam in sanguinem assimilatis productam, formaliter jam volutari per vasa quæcunque sanguiduca, majora, minora, aut minima. Cum tamen Homines gravissimi per medicinæ ætates omnes, & moderniores præcipuè, surrexerint; asserentes bilem non in sanguine formaliter extantem, sed solùm in hepate post ejus secretionem; ideo ad rei evidentiam, & complementum, quatere eorum rationes decrevimus.

§. V.

Clar. *Verebienius*, inter fautores modernos biliosæ in solo hepate generationis vir summè spectabilis in *supplemento suo anatomico*, comprobare nititur per varia exempla communiter obvia, particulas felleas in massa sanguinis, principiis cæteris hîc illîc interspersas, indè per hepatis glandulosos meatus separatas, & simul colligatas, compositum novum, quale in massa priùs non aderat, seu ipsammet bilem, illo actu secretionis, & colligationis, efficere. *Ex infusione*, inquit, *nucum Gallarum, & dissolutione vitrioli simul commixtis fit atramentum, seu tertium compositum quoddam, omnino à dictis duobus concurrentibus principiis in colore, consistentia, aliisque qualitatibus dissimile; humor scilicet spissus & nigerrimus ex duobus liquoribus, limpidis, & tenuis consistentiæ. Sul-*

phur auratum conficitur ex scoriis reguli antimonii; quibus scilicet coctis in aqua communi, factâque colaturâ, liquor emergit vulgari lixivio non absimilis; cui si acetum infundas, totum compositum redditur in momento instar mellis spissum, cum intensa flavedine, & fætore intolerabili. Plumbum ustum aceto distillato infusum reddit illud brevi tempore instar sachari dulce. Varia salium, & spirituum genera, non minùs in totum promiscuum sanguinem, quàm in solam albuminosam ejus partem per varia experimenta, introducta, novas quô ad consistentiam, colorem, & saporem, substantias procreare videntur. Aliaque plurima sensum hunc suum repandentia citato opere adducit Author celebratissimus.

§. VI.

Sed hujusmodi analogiæ non quadrant. Jam ad bilem producendam non concurrunt substantiæ disparatæ, necessariæ, & æqualiter prædominantes; ut duæ, aut variæ concurrunt diversi generis materiæ ad confectionem atramenti, sulphuris aurati antimonii, aut entium novorum in promiscuo sanguine, aut parte ejus determinata. Bilis integram naturam constituunt congeneres particulæ; oleosæ scilicet, ad quemdam cocturæ gradum evectæ; seu tamquam veterascentes in sanguine. Hæ bilis principium prædominans, & essentiale unicè constituunt: Alia principia in bilis mixturam venientia, eidem essentialia non sunt, nec ad ejus naturam integrandam advocantur; molem solùm commodiorem præbent; aut fortuitò per implicabilitatis similitudinem in ejusdem complexu intricantur; ut toties per superiora demonstravimus, sic aquea pars ad bilis vehiculum merè introducitur; quæ ideò in variis bilis statibus aut exuberat, aut deficit; nec tamen bilis natura variatur. Alcali in bile modicum est, depressum, & famulans. Ideò per observationem ejusdem *Cl Verehienii* bilis acidis immixta, nullimodè in effervescentiam insurgit. Acidum an sedeat in bile naturali, hucusque non benè perspectum. Sola oleositas, ejusque attributa omnia in bile prævalent, & emicant; eamque ideò constituunt.

§. VII.

Ubicunque igitur dentur per sanguinem stamina hæc oleosa,

ad

ad quemdam cocturæ gradum redacta, eique supernumeraria jam sint propter dispositiones superiùs expositas, quamquam à sanguine non adhuc bene secreta, ibidem profectò aderit forma bilis legitima; postea evidentiùs emergens, ex facta majori eorumdem staminum aglomeratione, proportionaliter ad accessum sanguinis ad hepar per portas. Cum autem extent perpetuò per totum sanguinem massulæ hujusmodi staminosæ, peculiariter induratæ, & concoctæ; extat etiam perpetuò per totum sanguinem bilis, in propriam naturam constituta. Demus, bilem non secretam adhuc in hepate, sed aliquando secernendam, sanguinique confusam, bilem imperfectam vocari posse; hæc tamen à bilis natura excludenda non erit. Demus bilem illam perfectam dicendam, quæ jam secreta à toto sanguine, vel in porta stabulatur ante contactum hepatis, vel jam per propria reservatoria confluit; stamineæ interim, ramosæ, veterascentes prædictæ partes, non adhuc per portam fluitantes, sed in vasis dissitis aliis sanguiducis, arteriosis, & venosis, ad portæ tamen secretionem dispositæ, genuina saltem bilis rudimenta appellandæ venient.

§. VIII.

Instat *Verehienius*: nil in sanguine amaricare, ante ejus adventum in hepate; ideoque nil bilis adesse in sanguine ante secretionem hepaticam. Nos facilè negamus, bilem in propriam naturam constitui per saporem amarum, ut nec per consistentiam quamdam. Bilis ordinariò amaricat; nec per hoc tamen à bilis natura dehiscit, quæ in infantum jecinoribus secreta, insipida est, & quasi subdulcis ut eam canes, aliaque animalia suavissimè lambant: sic quæ pariter insipida in ductu hepatico, & in folliculo suo apud cachecticos, aliosque infirmos offenditur, non tamen à bilis familia proscribitur. Idem dicendum de tenuiori, aut crassiori bile; pallidiori, aut coloratiori; ut ideò hæ omnes differentiæ varias bilis adimpleant species, bilis naturam non deponant: Ut pateat, non ab extrinsecis proprietatibus, sed ab intrinsecis individualiter componentibus bilis naturam constitui.

§. IX.

Idem humor biliosus in eodem animali diversas saporis, coloris, & consistentiæ habitudines trahit, secundùm diversam suam per varias partes aglomerationem; propriâ tamen bilis essentiâ ubicunque perfruens. Eadem idcirco bilis, quæ adhuc in Componentibus suis disjuncta, ac roridis multis, & insipidis substantiis adhuc intermixta, dilatata, & enervata, seu tamquàm immatura, per propagines portæ sapido satis aculeo non potitur, ad imprimendam notabiliter amaritiem; strictiùs indè cohærens, & sincerior facta per hepatis parenchima, & ductus ejus excretorios, derivatis per vasa rorifera innumera limphis subtilibus intermixtis, amarior est, & magis consistens: Crassior indè, saturatior, & acrior in folliculo suo, & cistico ductu, ob auctum, per quietem, principiorum nexum, factas in eisdem majores moles, & exaltationes; inertioribus partibus cunctis exhalatis, & absumptis; seu tamquam ultimo coctionis, & maturitatis suæ accepto gradu. Nec ideò ad bilis naturam faciunt consistentia bilis ordinaria, color, aut sapor; adeo ut, non minùs biliosæ naturaliter particulæ vocari queant, quæ in ictericis plurimis serum sanguinis educti croceo intingunt colore, & lintea eodem imbuta similiter inficiunt, nec tamen amaritiei sensum linguæ gustanti communicant, ob enervatam earum cohæsionem; quam quæ per sanguinem portæ ad hepar accedentis oleosæ substantiæ, veram bilis essentiam gestant; licèt ob infirmam adhuc aglomerationem amaræ non percipiantur. Sed quid dicerent, quoties exhiberem, sanguinem portæ, sensibili jam amaritie prehensum ut superiùs exposuimus; & serum innatans sanguini, ab ictericis extracto, frequenter etiam notabiliter amaricans animadverti?

§. X.

In morbis innumeris, bilem, in suo esse nimium forsan constitutam, fluctuare per vasa, etiam ab hepate satis dissita, congeri in variis partibus, variasque anomalias edere, practicis, & medicantibus omnibus inconcussum est. Tota ideò praxis invertenda foret, si constaret aliquando, bilem non nisi in hepate generari, aut congeri. Respondent; dari quidem bilem in morbis per vasa

sa sanguifera, & partes ab hepate dissitas realem, & legitimam,
sed jam pridem in hepate genitam, & secretam, hinc traductam
per vasa ab hepate abducentia. Et ego assero; bilem in hepate
secretam, densam adeo, & disparem supra totum sanguinem con-
sistentiam & cohæsionem inducere ob propriæ ramositatis trium-
phum, Quod toties jam vidimus, & sequenti capite ulteriùs exa-
minabimus; ut concipi haudquaquam possit, eamdem, ex reser-
vatorio suo per vasa excretoria semel ablegatam, reflecti in san-
guinem posse: Hinc bilis quæcunque morbos faciens, per sangui-
nis alveum delinquens supponi potiùs debeat, tamquam adhuc
per hepar non secreta; quin imo delinquere, quoniam secreta
non fuerit. Sed quid amplius? non ne in morbis quibusdam
manifestatur, dari bilem realem in sanguine ante ejus secretionem
in hepate; dari autem cumulatissimè in sanguine, hinc ad partes
varias transfundi, ob impeditam ejusdem segregationem in hepa-
te? Omnium consensus est, regnare icteri speciem, in qua opi-
latis meatibus hepatis, bilis luxuriat in sanguine, & per varias
partes exundat; cui ideò oportunè occurrimus, hepatis claustra
reserando; bilem ideò per alias partes indebitè vagantem, & de-
viam, ad cursus ordinarios, & distributiones suas invitando. Sed
ad hasce bilis morbosæ disquisitiones alius nobis erit locus am-
plissimus.

§. XI.

Bilem, tamquam ramosam, & intricatam fluidorum anima-
lium partem, absque præparatione, seu quadam adaptatione se-
cerni non posse, ut pote res amplissimè à nobis demonstrata,
etiam apud contrarios fautores in dubium revocari non potest.
Præparatio hujusmodi secretioni hepaticæ præcedanea est; fitque
in sanguine ante ejus distributionem in meatus secretorios hepa-
tis, non autem in ipsomet hepate: Idem etenim viscus tradu-
cti celeriter sanguinis præparans esse non posset, eodemque pun-
cto secernens. Cum itaque præparatio ad secretionem sit quæ-
dam præparabilium excentratio, ideoque corpus præparabile jam
præsuponat; præparatio in consequens est inchoata secretio; adeo
ut, & præviam esse bilem in sanguine ante secretionem hepati-

cam, & prævìè jam à massa communi excentrationes suas eandem moliri, seu bilem in sanguine ante secretionem hepaticam formaliter præexistere, etiam apud eosdem adversarios valere debeat: Quæ jam titulis omnibus probavimus.

CAP. XV.

An bilis ex se se tenuior sit toto sanguine simul sumpto; an æqualis consistentiæ; an crassior.

§. I.

DEtritissimus per omne genus scientiarum, simulque humanissimus, Præsul *Joannes Maria Lancisius* per eruditam epistolam mihi, quantâ voluit begninitate, transmissam, & primas Historiæ hujus hepaticæ editiones collustrantem, duo ex assertis illis nostris principaliter declinat. Primò scilicet directæ inosculationes extremitatum portæ cum exordiis pori bilarii in parenchimate hepatico; transversæ autem cum rudimentis cavæ, Viro Præclarissimo non probantur; cui scilicet portæ, & ductus bilarii communes ubicumque per idem viscus invaginationes flexuram potiùs in eorum concursu acutissimam suggerunt; tum cavæ, & portæ dissimiles ubicunque divaricationes, & inclinationes diversos etiam in earum finibus indifferenter concursus imponunt. Secundò bilis, ante ultimas ad hepar sequestrationes suas, consistentiam ex se se totâ humorum massâ crassiorem nobiscum non admittit Præsul accuratissimus; tum quia in hoc casu sanguis etiam per bilis incernicula in naturæ statu perflueret; tum quia præcipuè, bilis motu interdum per cholidochum intercepto, hæc per eas se se vias insinuat; ad quas nullus in naturæ statu patet sanguini aditus; veluti per glandulas salivales in os, & fauces; per renum tubulos in vesicam; & præsertim intra membranam oculorum adnatam, seu conjunctivam.

§. II.

Ad primam Eruditissimi Præsulis agitatam difficultatem lubenter consideo; siquidem nec ultimorum in vasis hepaticis adducentibus

centibus, & abducentibus concursuum modos, nobis hucusque, & forsan in perpetuum impervios, nec nisi mentis acie attingendos, meliori studio demonstrare me posse confido; nec insuper melior eorundem demonstratio jam petitur ad explicandam secretionem; quam nempe, quâcunque suppositâ concursuum configuratione dilucidè explicari, tot assertis superioribus jam vidimus. Ab hoc ideò imposterum excutiendo misterio me abstineam. Sed cum mihi bilis crassities naturalis ultra totum sanguinem demonstrari magis posse, quàm concursuum figura videatur; hinc placeat aestimatissimo Archiatro, ut leviuscula quaedam novis hisce Historiae nostrae Hepaticę supplementis superducta Capituli etiam novi argumentum impleant. Haec interim quomodocunque Vir Clarissimus, & Veneratissimus approbet, aut rejiciat, submissum me, & insectantem habebit.

§. III.

Sicuti valet assertio, humorem quemcunque, seu quaecunque principia, quae degant, & rotentur per sanguinem absque ulla adhuc suscepta secretionis dispositione, jacere sub uniformi solutione universali; eodemque impulsu emboli, & vasorum collisionibus agi cum caeteris quibuscunque succis; ideoque in hoc statu nec crassiorem, nec tenuiorem super alias immixtas substantias consistentiam induere, sed eamdem omnia inter se se & uniformem servare, proportionaliter ad uniformem in omnibus servatam divisionem; Ita etiam valet asserere, eadem liquida in quamcunque jam secretionis praeparationem venientia, non quidem super alios immixtos humores attenuari; quin imo sensibiliter incrassari, densioremque necessariò habitudinem suscipere. Reverà, sicuti pręparatio secretionis in liquidis per majorem particularum componentium approximationem, & inchoatam cohaesionem celebratur, sic etiam ipsamet actualis secretio tota est approximatio homogeneorum, & cohaesio; ut ideò secretionis praeparatio, & actualis secretio directè opponantur attenuationi, quae nempe in majori componentium dissociatione, mutuoque recessu consistit. Quamobrem, acceptabile sit, humorum secretiones, seu particulares quasdam liquidorum inter se se conformium collectiones, veras esse

esse eorumdem incrassationes; majores, aut minores, secundùm diversas eorum naturas; absolutè autem majores supra consistentiam totius sanguinis, ex quo discedunt. Id autem non tantùm de bile, quàm de aliis etiam tenuioribus humoribus quibuscunque intelligendum proportionaliter venit.

§. IV.

Quod ideò rudimenta bilis, quousque sub uniformi totius sanguinis solutione, & dispersione degunt, eamdem proportionaliter cum toto sanguine tenuitatem, & elongationem servent, omni procul dubio caret. Sed in hac dispersione bilis adhuc non adest, quę certè ex rudimentorum hujusmodi collectione, & aglomeratione generatur. Qua de re, quotiescunque id, quod bilis in sanguine priùs non erat, bilis jam fit, seu staminum quorumdam oleosorum rudimenta, dispersa priùs per sanguinem, ad quoddam cohæsionis principium accedunt, eodem etiam momento, id quod communem cum toto sanguine, & uniformem tenuitatem servabat, crassiorem, proportionaliter ad majores, aut minores susceptas cohæsiones, habitudinem induit; ut nulla in consequens concipi possit gracilis quęcunque particula, in novam cohæsionem accedens, quæ consistentiam ex se se crassiorem toto sanguine non ducat. Reverà, recessio particularum bilis ab individua totius sanguinis tenuitate proportionalis est ad cohæsionis gradum in componentibus suis: Cum autem qualiscunque sit hujusmodi cohæsionis gradus, ab illa semper totius sanguinis uniformi divisione recedat, consequenter etiam à tenuitate cruoris communi liquidum cohærens declinat, novoque crassitiei gradu superducitur. Fieri autem aglomerationes hujusmodi & cohæsiones in sanguine, ad bilem necessariò parandam, inchoandam, & formandam, etiam ante absolutam secretionem hepaticam, luculenter demonstravimus.

§. V.

Principia in bilem convertibilia, & per alveum cruoris voluta, nec adhuc aglomerata inter se se nullam certè bilis apparentiam depromunt, per quamcunque corporis partem percurrant. Rudimenta bilis, seu ramenta sulphurea excocta, quę quamdam

jam

jam umbratilem cohæſionem inire potuere, in primis hiſce cohæſionibus nullam etiam per partes bilis adhuc apparentiam depromere poſſunt. Cum etenim bilis prçſentiam non niſi ſpeciales ſuæ in colore, ſapore, & conſiſtentiâ habitudines teſtentur, patet, in inſenſilibus bilis inchoamentis hujuſmodi, tantam non dari extenſionis, ſeu collectæ jam in unum corpus materiæ, menſuram, ut hæ habitudines ſenſiles fiant. Fluent itaque minima hæc corpuſcula, licèt inchoativè bilioſa, inſenſiliter cum ſanguine, nulliſque in locis ſe ſe depromenr: ut inviſibiles perfluunt confuſæ cum aqua forti particulæ metallicæ, ad illam molis parvitatem redactæ, per quam lucis radios ſenſibiliter non revehant, ſeu lucem poſſint eludere. Ideo quôcunque tranetur ſanguis, & ipſa ducentur inſenſilia bilioſa elementa, abſque ullo oblato eorum exiſtentiæ argumento, per vaſorum omnium capillamenta, per fibrarum interſtitia, per tunicas omnes, per ipſammet tunicarum ſubtiliſſimam oculorum *adnatam*; per quam nempè non minùs inſenſiliter præterlabentur, abſque ulla inflicta impreſſione coloris, aut alterius habitudinis ſuæ, quàm ſanguis eorum ductor, in naturali conſtitutione poſitus per eamdem trajiciatur, nihilo coloris, aut corpulentiæ ſuæ in eadem relicto.

§. VI.

Detur jam, rudimenta hæc bilioſa aglomerari magis, & ſucceſſivè incraſſari inter ſe ſe per ſanguinis orbem, & præcipuè per vias à corde ad hepar, huic operi deſtinatas: Detur jam, bilioſorum hujuſmodi glomeraminum liberas per reſervatoria hepatica diſtributiones interceptas iri, aut imminutas; quæcunque ſit in hoc viſcere cauſa obſtruens, aut aliter impediens: Patet etiam, corpora bilioſa hujuſmodi, per alveum ſanguinis ſe ſe accumulantia, eam jam molis menſuram attigiſſe, qua bilis in colore, & conſiſtentia habitudines propriæ prodire in patulum poſſint. Eodem ritu, ac metallicæ ſubſtantiæ in majores jam moles, & aglomerationes per ſpatia menſtruorum ſuorum ſolventium accedentes, ſenſibiles tandem fiunt, & propriis ſoliditatibus, & figuris competentem opacitatem explicando, lucis radios ſatis retorquent, & habitudines ſuas integrè obverſantur. Ideò à ſan-

guine excentratæ felleæ hujusmodi substantiæ, sicuti jam per portam consistentiam suam, colorem, & saporem-met ipsum præse ferunt, ut vidimus superiùs; ita etiam ab hepatis secretione interdum retropulsę, & reflexę, ac in partes alias determinatas depositę, naturalem flavedinem, & spissitudinem sensibiliter explicabunt, & per easdem noscentur; eosdemque modos suos depromenr, non solùm in omni quacunque membrana, ubi consuescunt retrogradè à sanguine eructari; sed magis in subtilissima oculorum tunica, adnata dicta, tanquam scilicet illa, quę super alias partium tunicas proprias, oculis adstantium immediatiùs comparet; quotiescunque in fistulas earumdem tunicarum insensiles, & minutissimas traductæ, ab earumdem angustiis, ob naturalem tenacitatem, expediri non possint, nec ulteriùs unà cum toto sanguine, propter tenuitatem suam præterlabente, adsportari.

§. VII.

Constat bilem, per varios morbos, aut impeditam suam per receptaculum suum derivationem, in membranis partium succingentibus variis, & præcipuè oculorum tunica adnata figi, & effundi; non certè ob tenuitatem ab eadem supra sanguinem totum contractam, sed ob naturalem, imo & ulteriùs superadditam crassitiem, propter quam scilicet in illis partibus remoretur, per quas sanguis consistentiâ tenuiori præditus insensiliter præterlabitur, & expeditur. Reverà, ut adnatæ, tamquam visibilioris succingentis tunicæ exemplo utamur, in ophthalmiis, aliisque oculorum suffusionibus, sanguis crassior factus ultra statum naturalem, indéque lentescens, & stagnans, in eisdem adnatæ canaliculis concrescit, & restitat, ubi in ictero, siphilide, aliisque morbis bilem concrescibilem deponit, & stagnantem relinquit, servatâ in se se tenuitate suâ, motuque ideò ad ulteriora progressivo. In hisce ideò ocularium affectionum casibus sanguis concretus muricem suum, suamque aglomeratam molem præsefert; ut in aliis casibus flavedinem suam, & molem in eisdem vasorum alveolis bilis irretita ostendit. Non ideò interdum per morbos varios bilis cumulatur in adnata, aliisque proportionaliter partium corporis interioribus

rioribus tunicis, quia *per eas se se vias insinuet, ad quas nullus in naturæ statu patet aditus* sanguini; quin imò, quia per propriam, & superadditam crassitiem illaqueata, vasa illa transmeare non potest, & præterlabi, quæ facilè transmeat, & præterlabitur sanguis totus, eamdem ideò ad dictas angustias convehens, & in eisdem relinquens.

§. VIII.

Sanguinem in suffusionibus, & ophthalmiis crassiorem esse ultra statum naturalem, ab omnibus cordatioribus admittitur. Comprobatur à natura morborum, in quibus frequentes sunt, contumaces, & chronici affectus oculorum hujusmodi; ut in lue venerea, Rheumatismo, chlorosi, suppressionibus menstruorum, aliisque morbis fluxionariis, in quibus sanguinem crassitie extraordinaria cieri, ultra omne dubium est. Demonstratur insuper à sublevantibus remediis, quæ non nisi attenuantia sunt, & discutientia variis modis usurpata. Quamobrem, sicuti sanguis in ophthalmiis, & suffusionibus ideò per adnatam manifestatur, quia vasa ejus exilissima, & ob exilitatem invisibilia, quæ prius insensiliter trajiciebat, in propria ideò invisibilitate relinquens; contractâ nunc crassitie extraordinariâ, hinc factâ improportione molium suarum grandiorum cum exili eorum diametro, tum eadem ad latera sensibiliter extendit, sensibusque ideò manifestat; tum in eisdem dilatatis lentescit, & remoratur; ut ideò in hisce morbis vasa *adnatæ* turgefacta non tantùm videamus, sed numerare etiam possimus; ita quoque bilis, quotiescunque per reservatoria sua derivari competenter possit à sanguine, aut majorem crassitiei gradum adepta adhuc non fuerit, per laudatos tunicæ oculorum adnatæ, seu conjunctivæ canales insensiliter trajiciet cum sanguine; secus autem in habitudine opposita. Quòd si dicatur, bilem in ictero, aliisque morbis non per eadem vasa membranarum, & *adnatæ* præcipuè, concrescere, & aggregari, per quæ sanguis in effusionibus suis cumulatur, sed per totam indiferenter membranarum substantiam, & minores earundem intercapedines seu inter fibram, & fibram effundi: Respondeo, contrarium deduci ex facili in his morbis effusæ bilis restitutione ad circulum;

 culum;

culum; cui certè tam facilè restitui ita non posse videtur, nisi vasa circuitûs adhuc occupasset; aut saltem nisi post novam tenuitatem adeptam; ut semper firmiori stet talo; præviam ejusdem crassitiem superadditam pro morbi fomite indicari.

§. IX.

Sed, non tantùm evincitur, bilem per eas vias trajici non posse, per quas non trajicitur sanguis; sed neque per omnes minores vias, per quas sanguis trajicitur: Ut ideò ejusdem crassities in statu naturali supra totum sanguinem simul sumptum ulteriùs confirmetur. Reverà, multipliciter per hanc totam historiam jam constat, bilem etiam sinceram, per chili vias, seu per galaxiam insinuari naturaliter non posse: Chilus autem toto sanguine crassior adhuc est: nam sicuti alibiles succi lacteorum oscilla non penetrant, nisi minima eorum reducta priùs fuerint per trituras naturales ad illam parvitatem, quæ est proportionalis ad parvitatem molecularum sanguinis, alimoniâ, transpiratione, aut secretionibus aliis deperditarum, quarum nempe suplementis illi præsto sunt; sic in massam introducti, per tot motus obvios ulteriùs attenuantur, antequam naturam sanguini univocam suscipiant. Multò ideò minùs trajicitur bilis naturaliter per vias illas, per quas iidemmet succi, in sanguine tenuiores jam facti, ab eodem discedunt, & in partium alimoniam transponuntur. Cùm ideò succorum nutritiorum molleculis grandiores sint adeò bilis molleculæ naturales, ut voluminis improportione introduci naturaliter non possint, nec præterlabi per vias eorum ordinarias; fortiori de titulo molleculis propriè sanguineis erunt etiam naturaliter grossiores; ut ideò moles omnes liquidi biliosi superare debeant in genere, & in specie dimensiones molium omnium particularium sanguinis; eòque meliùs, quò biliosę moleculę, antequam in majores moles, seu in propriam bilis naturam coadunatæ forent, principiorum etiam grandiorum sanguinis magnitudinem jam æquabant: ut vidimus: Ideóque ultra abundantiam probati jam fuerimus: Bilem totam toto naturaliter sanguine crassiorem esse.

§. X.

Sed quid insuper? Liquidi biliosi supra totam cruoris substantiam

tiam crassities hujusmodi in animali naturalis , tantâ jam ar-
gumenti divagatione importuna, prȩter gravissima hȩc practica,
& anatomica testimonia , elucescit ulteriùs per staticum experi-
mentum , pluries à nobis fæliciter tentatum. Extracta ab ani-
mali bilis quantitas , & cum ȩquali volumine sanguinis statim à
vivente extracti ad lancem comparata , decima sextâ ad minùs
totius voluminis parte , & interdum majori , eodem pondero-
sior observabatur. Nec certè aliud est crassities unius , aut alte-
rius corporis major , aut minor , quàm in uno , aut altero ma-
jor sub æquali superficie , aut volumine quantitas partium. Cȩ-
terùm dari bilem toto sanguine prȩternaturaliter tenuiorem , seu
bilem *Sylvii* spiritualisatam , per morbos varios , prȩcipuè ar-
dentiores , aut acutiores obviam , non inficior. De hac in se-
cunda hujus historiæ parte , & meliùs in tertia alloquemur.

CAP. XVI.

Bilis usus post ultimam à sanguine secretionem suam in hepate.

§. I.

JUvat ideò repetere, Bilem, jam foras omninò à sanguine exan-
tlatam, & disjunctam in reservatorio hepatico : *Concretum esse
ex resiniformi substantia, asperiorique aliquali salino-fixa , in sanguine
inutilibus , sero caterùm competenti eliquatis.* Sed cùm ille sit ma-
chinæ animalis ordo, ut liquida aliqua, sanguinis compositioni non
ampliùs facientia, sicque ab eo per congruas partes rejecta, ad
utilitates adhuc quasdam administrentur , antequam discedant è
corpore ; Bilis in horum censum accedit ; stante quòd commo-
dis adhuc animalis egregiis destinatur , post acceptam à sangui-
ne secretionem. Eam ideò adnumeravimus inter humores re-
crementitios , quo nomine donamus liquida laudata ; & à succis
distinguimus , post suas à massa generali disterminationes omni
calculo inutilibus ; quos propriè excrementitios noncupamus.

§. II.

Bili igitur jure gratulamur, ab injuria illa nostris temporibus

 vindi-

vindicatæ, qua ab medicinæ Proceribus inter ſecundæ coctionis quisquilias conſcripta, ſtatim à ſuo in inteſtina depluvio exulabat per alvum à corpore, turpis; omnique uſu, præter deſidendi proritationem, exauctorata. Eam tamen tanti non pendimus, ut cum *Bachio*, *Franciſco de le Boe Sylvio*, aliiſque recentibus, *corporis balſamum*, *ſanguinis condimentum*, *incendii vitalis eſcam*, *ſpirituum materiem*, decantemus; ut vix in hepate, ſeu potiùs adnato folliculo genita bilis, ſtatim per ductus bilarios, & cavam in gremium ſanguinis reſtituatur, tamquam motuum ſuorum omnium, vitæque principium. Plures Moderniorum Doctiſſimi, *Malpighius*, *Needham*, *Bellini*, *Tauvry*, aliique, ſententiis hujusmodi, naturali œconomiæ animalis normæ, humorumque curſui ordinario ex diametro repugnantibus ſolidiſſima opponentes ratiocinia, & experimenta, eximunt nos ab hac disquiſitione. Taceo *Fallopii Jaſolini*, & plurimorum opiniones alias; de bile ab inteſtino ob descendentem ibidem chilum, in cyſtim felleam, tamquam in diverticulum, retrograda; de duplici, quô ad naturam, & quô ad originem diverſa bile, hepaticâ ſcilicet, & cyſticâ &c. prout ſatis à limpida horum temporum oculatione diſſipatas.

§. III.

Ea eſt bili aſſignanda functio, quæ certa ex rerum variarum teſtimonio perhibetur. Et equidem, cùm vitiatâ bilis ab hepate in inteſtinum transmiſſione ventris turbationes prodeant, nauſeæ, inappetentiæ, cruditates, icteritiæ, hydropes, proſtrationes, tabes, aliaque vitiatæ primæ coctionis ſatellitia; æquum eſt, ut eam ad chiloſeos negotium apprimè facientem decernamus. Si autem obviantem in duodeno chilum fluidiorem, ſubtilioremque reddat, ſolutâ eiisdem partium cohæſione, tamquam vehiculum ſummè penetrans; aut defæcet à ſordibus, & arceat à putredine, tamquam ſolvens menſtruum, & balſamicum; vel per volatiliores ſuas partes motum impertiat molleculis ejusdem liquidi, easque maturet, & perficiat, crudo acore retuſo; per oleagineam portionem ſuam uniat, & adaptet ejus principia; per ſalinam partem mucilagines abſtergat, craſſiores ejusdem chiloſi laticis ſubſtantias ſcindat, tamquam totidem cuneis valentioribus armata,

& com-

& comminuat, evehetque in alcali volatile; agiliores autem nimis obseratas extricet, & relevet; fœces præcipitet; alcalino suo cum succi pancreatici ibidem etiam irrigui aciditate fermentationes excitet, chymi solutionibus collimantes; aliaque synomina quamplurima Phisiologis ruspatoribus, & innumeris codicibus decantanda relinquo. Nec minùs siquidem recentiorum ingenia detorquet turbida hujus phœnomeni de usu biliario explicatio, quàm celebris *Democriti* apud antiquos excusserit cerebrum, ex fixa nimis arduæ hujus rei venatione in desipientiam quasi projecti. Nos simpliciora amplectemur; Usumque bilis ibimus exposituri, qui rerum animalium concentui magis forsan accedat. Sed ut rem diligentiùs attingamus, expediet, quædam de functione ventriculi, & primis, ut dicitur, coctionum officinis, etiam prolixiora præferre: Quin imò, ad eruditionis complementum, ex placito moderniorum super hisce opificiis curiosiori inchoare.

§. IV.

Actio ventriculi, (*asserunt*) pisturæ genus acerrimum est; ubi molarum momentum omne perficiunt diaphragma, abdominis musculi, ventriculus, & adjacentia viscera; ubi scilicet quatitur alternè ventriculus, elevatur, deprimitur ab actione alterna diaphragmatis; pellitur, repellitur à potentiis etiam alternis musculorum abdominis; alternè ideò in solida adjacentia, hepar, lien, pancreas, aliasque attiguas partes impingit, alternè impingitur: Ut ideò in ventriculo, per rudes vicissim hujusmodi contactus jactato, commollantur etiam inter se se, quassentur, & solvantur introductæ alimentariæ substantiæ; non secus ac metallorum fragmenta, per longum saccum, ut artis est, sus, deque conjecta, & concussa, atteruntur inter se se, & attrita polliuntur.

§. V.

Hæc tamen solidorum alimentariorum trituratio, seu pistillatio in ventriculo, sinè liquidorum quorumdam interventu non perficitur; Quæ scilicet attritas partes integræ solutioni disponant, laxando, & emolliendo. Sic in artificialibus solida alimentaria, vegetabilia, aut animalia, non dissolvimus pistillando, seu in emulsionem, ut dicitur, non reducimus; nisi per competentem

affusio-

affusionem aquæ in actu pistillationis. In trituris pariter solidorum non alimentitiorum, *exempli gratiâ*, in consecandis lapidibus, frequenti aquæ aspersione utuntur artifices; quæ nempe solutioni partium marmoris à serra procuratæ ultimam manum præbet. Eodem ritu, quæcunque sit triturationis facultas in solidis ventriculi, & partium adjacentium; exacta tamen solutio sine quadam liquidorum aspersione, & imbibitione celebrari minùs posset. Hinc stomachali molendrino præsto sunt ulteriùs irrorantes, & laxantes latices; salivæ scilicet multigenæ à tot fontibus extillantes, superiùs, inferiùs, ad latera.

§. VI.

Et sicuti corpora quæcunque alimentaria solida, pistillationi artificialiter subjecta, ac laticibus irrorata, & imbibita, in duas partes facessunt; scilicet in succum albescentem lacteum, seu florem mixti, qui propriè emulsio est; & in aridam partem, seu exsuccam & duriorem, residuam scilicet à liquido, & flore extracto; similis etiam in ventriculo res venit: Similis pistillatio; similis liquidorum in pistillatione irroratio: Similis ideò partium, liquidæ, & exsuccæ separatio: Emulsio scilicet per pistillationem, & liquidorum salivarium affusionem; quæ propriè chilus est; & restitans pars arida, & inutilis, seu intestinale excrementum. Et sicuti sine liquido adsperso emulsio in artificialibus non fit, quodcunque sit triturationis momentum; sic etiam in naturalibus, chilosa emulsio non fieret, nisi adspersis, & immixtis salivis solventibus; quæcunque foret quassativa potentia ventriculi. Quamobrem, licèt in functione ventriculi solventes salivæ materialis causæ naturam non excedant; ut eundem etiam merum materialem concursum trahunt liquida alia in prædictis artificialibus solventia; non minùs tamen necessariæ sunt, quàm ipsæmet efficientes solidorum quassationes. Patet cæterùm in tritûs genio fundari stomachalem functionem; quia animalia voraciora, & magis digerentia lapidibus plurimis, tamquam multiplicatis atterentibus molis, in ventriculo assiduè degentibus, ditantur.

§. VII.

Trituratio alimentaria ab utre primo naturali inchoata prosequitur

quitur successivè in omnibus solidorum corporis loculis majoribus, & minoribus; seu in utriculis partium omnium elasticarum, & oscillantium; ubi succi omnes, jam pridem in stomacho soluti, successivè appellunt. In hisce novis recipientibus novam fieri succorum proportionaliter moram; hinc in eisdem solutionem renovari, mutato solùm pistillandi instrumento, probatur ex eorumdem succorum natura, & exigentia. Sinus omnes partium animalis sunt *tot veluti ventriculi, & tritûs officinæ. Nam quos à stomacho recepêre succos, subigendo elaborare pergunt.* Igitur chilus è *stomacho vasa subiens, dum omnia qualis, aut quantus sit, totus ingreditur, sic singula percurrit, ut molem quidem aut massam suam exuat, non naturam* sunt verba Ingeniosissimi, & expertissimi *D. Hecquet* in libro suo: *De purganda medicina à curarum sordibus.*

§. VIII.

Siquidem, cum succi omnes à molis ventriculi soluti, divellantur violenter à naturalibus cohæsionibus suis; nisus ideò suos ad pristinas cohæsiones indefessè conservant, propter naturales figuras suas, quæ in solutis particulis non deperditur. Ut ideo impressam hujusmodi, ac necessariam per animalis corpus fluiditatem conservent soluta cibaria corpora, sub novis semper solutionibus reponi debent. Ideò, quotiescunque liquefacta violenter hæc solida aliqualiter removentur à tot solventibus per animale corpus successivis potentiis; seu ab utriculis cordis, arteriarum, & loculorum partium distrahuntur, vires statim centripetas suas repetunt, sensim in se se coadunata, & pristinas concretiones induentia. Hoc, sicuti in liquidis sanguineis extractis fit, sic etiam in loculis animalium interaneis, ubi trituratio feriatur: In quibus scilicet casibus, & locis, in fibras, & nexus, ante stomachalem eliquationem primò habitos, concrescunt alimentitiæ laudatæ substantiæ; seu in tomenta solida, extra animalis corpus; & in strias solidiusculas nutritias in ipsomet animali. Equidem, corpora omnia nobis nutritia in soliditatem naturalem quamdam nituntur, sint jam vegetabilia, sint animalia; Hanc oblatâ occasione, sibi denuo procurant ex se se. Ex dictis itaque, licèt aures & ingenium bellè satisfaciat stomachalis tritura, ex solidis hucus-

que exposita; Ad opus tamen digestivum complendum salivarum potestati prima authoritas conferenda venit.

§. IX.

Salivam, primarium esse chiloseos menstruum quisquis non negat, qui fragmenta alimentorum solidiora interdem iis casu masticando irretita, post tempus aliquod in componentibus suis soluta extrahit, & chilosa albedine prædita, non minus ac si stomachi mora, & ministerio fuissent potita. Hinc summè energeticam fatetur actionem in salivæ principiis, & eorundem panspermiam, seu multiplicationem variam, qui tantorum generum alimenta ab hoc latice, tanquam à menstruo universali, soluta considerat. Depluit jam continuò in stomachum, nobisque etiam insciis, hic liquor; ejusque in hoc recipiens suaviter extillantis actionem suscipiunt alimenta, si ibidem intersint; aut succi quicunque peregrini per eundem hunc utrem fluitantes, aut ipsimet cavi visceris parietes, indeque sensus ex tantæ actionis acumine injucundus, seu fames, si nudi sint, alimentis scilicet, aut humoribus interaneis aliqualibus, non scatentes; hanc autem actionem nec suscipiunt, nec sentiunt, si crudo aliquo muccoso, aut muriatico incrustati: Sic digestis per noctem alimentis, & è ventriculi sinu elutriatis; facto insuper per dictum tempus copioso salivarum depluvio in eodem viscere, hocque corporibus morbosis non infarcto, surgentes mane vegetam sentimus famis molestiam. Quamobrem præter dictam alimenti, humoris, aut crustæ præsentiam, deficiente per casus varios in scatebris suis saliva, eaque sic stomachi non irrigua, infallibilis etiam, & famis defectus accedit; imminuta ejusdem menstrui copia naturali, imminuitur & famis sensatio naturalis; variis autem modis depravata ejusdem compositione, variæ & famis depravationes emergunt. Non solum autem in hisce salivæ vitiis vitiatur fames, sed & ipsamet chilosis. Et reverà in salivæ defectu, supprimitur & digestionis functio in ventriculo; in ejusdem salivæ penuria, multum & illa infirmatur; in variis autem illius depravationibus, reciprocè & alteratur. Sic quoties activa salivæ principia vel deficiunt in liquido salivali, vel à viscidis & crudis particulis

ticulis aliis depressa jacent, obtusa & impedita; vel à nimia vehiculi aquositate disgregata & quasi submersa languescunt; nec tunc apetentia emicat ad cibos assumendos, nec facultas sufficiens ad assumptos digerendos. Sic post exorbitans jejunium perit fames, assumptaque indè cibaria malè concoquuntur, prout sensim dissipatis sanguinis particulis activioribus, debita harum copia suggeri nequit salivæ; sic vappidum & hebes hoc fluidum, nec vellicativam in inani stomacho vim suam exercere potest, nec solutivam in haustis indè eduliis.

§. X.

Non minùs itaque succus est buccalis saliva, quàm gastricus; esurinus, quàm digestivus: solvit autem cibariam soliditatem per humidum suum instructum salino alcalico volatili principio, per cavitatum corporis calorem ordinarium excitato & exaltato; non aliter ac aqua communis sale quoddam alkalico impregnata, & igne excalefacta, frusta ossium in ea immersa apud Pharmacopolas mollefacit, & solvit. Solvens autem alimenta digestorius liquor seu salivalis, non solvit tamen tunicas ventriculi, licet hæ præsentes eidem sint semper, nec solidiores audiant variis brutorum partibus, quæ pro alimentis ingestæ, facilè eliquantur in ventriculo; imo & ejusdem sæpe compagis extant & naturæ, ac sint ipsæmet stomachales tunicę. Hujus Phænomeni ratio est, quod alimentaria hæc corpora jam attrita fuere in oris molendino, & à corticibus suis, seu tunicis cingentibus discerpta, sicque penetrabilia reddita ad actionem in ventriculo solutivam; Quod patet ex eo quod, si alimenta aliqualia etiam satis ab igne culinario incocta, ut lentes v. g. à dentibus non rumpantur in corticibus suis seu tunicis cingentibus; nec in ventriculo solvi possunt, sed inalterata excernuntur cum fœcibus: Cum itaque interna ventriculi facies strictissimo muniatur tegmine, multiplicatis scilicet membranis suis, à solo principio, attrita jam in faucibus alimenta facilè solvente, solvi ipsa non poterit. Cæterum omnimoda etiam sitis natura à salivæ Phasibus dependet. Sed talia hic longiùs exponere, supervacaneum est.

§. XI.

Primum est itaque, & ultimum chilificationis instrumentum saliva in ore, ventriculo, & intestinis; quibus in partibus tanquam per gradus successivè chilosis perficitur. Alimentorum solutionem raptim inchoat in ore, vegetiùs prosequitur in fundo stomachi, morâ ibidem contractâ; absolvit in intestino, potentiis ibidem auxiliaribus variis adjuta. Et reverà, dum ad solutionis terminum nititur, postremo hoc loco, saliva, abruptâ jam chilosarum partium cum inutilibus cohæsione totâ, subactam massam alimentariam quaquaversum perstringunt validæ musculorum intestinalium, diaphragmatis, abdominis adjacentes pressuræ, eamque veluti sub torculari positam magis magisque per inferiora protrudunt, expressâ ab ejus compage solutâ jam, chilosâ portione, & in lacteorum oscilla propulsa. Quoniam autem valida salivæ in ventriculo cum resistenti alimentorum tenacitate luctatio, vim forsan ejusdem delassare poterat & infringere, retusis aut fractis salium suorum spiculis; ut inde inermis, debilis, & à fonte suo jam nimis dissita, ad ultimum in intestino solutionis conflictum accederet, cum incompleti successûs discrimine; Hinc ad ejus suppetias recens salivæ scatebra, eaque sat grandis, intestini principio infra ventriculum apponitur, Pancreas scilicet, quod novas vegetæ limphæ copias, novoque acumine armatas, tanquam subsidiarias ad prælium roborandum ducens in actionis loco, totam adimplet concoctionis exigentiam, totamque ciborum solutionem accelerat. Quod autem Pancreas glandula sit inferioris subselii salivaria; Imò congeries glandularum salivalium, salivæ suæ rivum digestionis tempore in intestinum eructans, patet ex liquoris sui cum saliva propriè dicta quo ad saporem, colorem, consistentiam, aliasque circumstantias, identitate. Quod cæterùm opportuna hæc sit glandulæ pancreaticæ locatio ad intestinorum exordia, & subter ventriculum; tum insuper summa utilitate plena vastitas molis hujusmodi suæ, evincitur ex comparatione cum glandulis aliis salivaribus facta. Quemadmodum etenim, præter innumerabiles minutas glandulas ad primum tubi intestinalis immissarium, & per ipsammet oris cavitatem dispersas

persas, palatinas, labiales, buccales, fauciales, sublinguales &c. totidemque salivæ rivulos ibidem instillantes, aliæ multùm grandiores & majusculę longè ab hoc antro jacentes, ponuntur in situ, quo ab eisdemmet muscularibus masticationis instrumentis urgeri possint, ad liquidum suum eodem masticandi tempore copiosiùs corrivandum ad ora; quod scilicet par sit eluendis ingestorum copiis; adeò ut glomus hujus generis glandularum notabilis, seù parotis, extra oris limites ad masseteris attiguitatem locetur; alius autem, seù maxillaris inferior ad digastrici contactum; ex quibus indè musculis alternè in masticatione intumescentibus compressi, uberrimos tunc temporis profundant salivæ manipulos: Sic ad lævum duodeni latus ingens proportionaliter disponitur glandularum salivalium cumulus, seu glandula prædictarum salivalium vicaria, pancreaticum videlicet viscus; quod indè ab eodemmet digestionis instrumento, seu superjacente immediatè stomacho, ex alimentorum saturatione tumefacto, premitur adeò in digestionis actu, ut ad copiosiorem, ultra consuetum, fluidi sui gurgitem in intestina exprimendum cogatur: Quam certè largiorem succi salivalis undam expostúlabat memoratæ elaborationis complementum.

§. XII.

Sed postremus non est junctarum in intestinis hujusmodi salivarum usus laudatus: Alius adhuc restat animalis exigentiis non minùs accomodus. Et siquidem, Quoniam guttulantes per intestina salivæ pancreaticæ & propriè dictæ non semper subeundam offendunt alimentorum massam; prout solùm per interpolata temporis spatia exequitur digestio, sicque nec semper lacteos canales suos lambit, & perambulat chilus: in hisce concoctionis feriis sectantur passus chilosi vestigia rivuli salivarum harumce puriores; per lacteorum nempe orificia introducti & imbibiti, totam percurrunt, & saturant galaxiam per lactea duplicis generis prædicta, glandulas lumbares, ductumque thoracicum usque ad sanguinem: ideò in chili absentia vię hæ omnes lacteæ limpido solum liquore, hujusmodi videlicet salivari subtiliori, turgidulæ se se offerunt visui. Nec minoris est necessitatis hæc salivæ per

tubulos chiliferos assidua circulatio, quam sit ipsemet chili interpolatus per eosdem trajectus: Facilè etenim exsicarentur & coalescerent fistulæ tam minimæ, & tantum non imperviæ, nisi humido aliquo in suis cavitatibus transcolante madescerent continuo. Quod autem liquidum solum salivale vascula hęc lactifera perenniter adimpleat & permeet, vel chilo immixtum, eique ad vehiculum inserviens, vel etiam sincerum, & absque ejusdem connubio, constat ex ipsamet lacteorum habitudine: Cum etenim in cavo intestinali hient principio suo canales hujusmodi; alium certe humorem non excipient in sinu suo, quam per ipsamet intestina perfluentem, eumque tenuiorem; chilum itaque & salivam, primum interpolatè, alteram continuè; non limpham, cujus nulla est in intestinorum cavitate scaturigo; non bilem tantæ vasculorum exilitati subeundæ imparem prorsus, ut mox videbimus. Et ecce usus salivæ primarius ad Chiloseos negotium; secundarius ad chilosorum ductuum amplitudinem servandam; indeque continuus ejusdem circuitus à sanguine per proprias glandulas, fistulas intestinales, & chiliferas, rursus ad sanguinem. Sed indignantem nimis salivam movet exuberans hic rerum salivalium sermo. Veniamus jam ad rem nostram; Ad bilis negotium. Ecquid jam igitur bilis in intestinum descendit? Hic cadentem expectabam. Attende.

§. XIII.

Quia à ventriculo ad intestina viscidam naturaliter trahit, & facillimè implicabilem consistentiam tota alimentorum massa, seù Chimus; ut monstrat autopsia; sequitur jam, quod in hac successiva trajectione ejusdem materiæ partes proximiores parietibus intestinalis tubi, eisdem adglutinentur facilè, crustamque tamquam amurcosam obliniant circumquaque: Ex hoc duplex jam sequitur incommodum. Primum quòd chimosæ substantiæ ad intestinorum superficiem affixæ potentiarum prædictarum comprimentium actionem non satis auscultent; prout hæc solùm vividè cadit supra partes in centro cavitatis intestinalis positas; ideoque nec acriter ad debitas vias detrudi possint, nec bene ab eis exprimi chilosa portio, ut supra. Alterum, & notabilius, quod la-

cteorum

cteorum oscilla offerciens, & obducens adventitius hic cortex, impedit ne liberè eadem subeant lactei rores, quantumlibet salivæ officio à grossioribus alimenti substantiis per omnes chilosis officinas jam integrè soluti, & à muscularibus momentis expressi. Quamobrem sicuti colores super lapidem molentes, aut aromata in mortario tundentes Pictores, aut Pharmacopolæ, adhærentes saxo, aut æneo dictarum rerum portiones sæpiùs spatula abstergunt, & verrunt; ex qua indè operatione molita aut pistillata corpora meliùs cadunt sub actione molilis, aut pistilli; sic fluidum aliquod instillari debebat in intestinorum cavo, quod inter intestinorum faciem, chimumque inhærentem, immittens se se, simileque gerens abstersivum munus, integram hinc procuraret massæ totius alimentariæ exsolutionem, pressuram, consonasque per vias dispensationem: Liquidum autem petebatur oleagineum, prout oleosis interjectis substantiis, à variorum corporum implicatione res glutinosæ liberantur; lixiviosum insuper & saponarium; ad detersionis opus alacriter exequendum. Et ecce bilis, in hac liquidi verrentis indigentia, opportunè descendens in intestina; bilis, inquam, quam ideò aptissimè vocant* nonnulli naturæ smegma, in cujus namque textura æquè eminet cum oleoso principio saponarium, & urinosum. Ecce uno verbo totus ejusdem usus; prout per ductum suum super intestini parietem depluens, eumque madidans, acredine inde sua ulteriorem super eum susque deque semitam facilè fodicat sibi; adglutinatam hoc ritu divellens cibariam substantiam. Hac de causa copiosius digestionis tempore in intestinum vehitur activum hoc liquidum; ut infra videbimus.

** Sbaralea à Frid. Helvetio.*

§. XIV.

Tanta hæc bilis abstersiva facultas constat in fervidæ temperaturæ subjectis, seu propriè biliosis & picrocholis, in quibus ex fellei humoris abundantia, & virtute, rarissimè mucosis infarctibus obsidetur ductus intestinalis; dum è contra ex ejusdem succi enervatione, aut penuria, in frigidis constitutionibus, in cachexia, Chlorosi &c. viscidis semper cacochiliis poluuntur intestina, & ventriculus. Et multò evidentius patet, si naturaliter per

per dictum suum in ventriculi cavitatem eructetur recrementum hocce; celerrima namque inde venit ingestorum etiam solidorum distributio & discessus, summèque vegeta Chilosis. Sic in struthiocamelo, in quo bilis exoneratur immediatè in ventriculo, vis insidet celeriter adeò digestiva, ut tolerata quadam hyperbole dicatur ferrum devorare, & digerere: Sic ex Choledochi insertione in Remigis ventriculi fundo apud celebrem * Anatomicum summa in hoc viro aderat voracitas, & Chiloseos promptitudo; Nec alius in hisce casibus bilis usus excogitandus, præter dictum; prout nulla ibidem & succi pancreatici affluentia, ad decantatam fermentationem alimentorum dissolutivam obeundam.

* *Vesalius*

§. XV.

Liquidum autem biliosum in intestina dimissum, peracta ejus operatione, aut etiam non peracta; seu, vel in canali intestinali reperta massa chimosa verrenda in digestionis actu, vel non reperta in digestionis otio, semper ad excretionem alvinam disponitur, per intestina successivè crassiora, vel cum fœcibus confusum præcipitans se se in primo casu, vel sincerum in altero: in trajectu suo ulteriorem exercet functiunculam jam ab antiquis magnifactam: sensiles intestinorum tunicas proritat ad dejectionem acore suo; sic ordinariò in inedia aut victu exquisitè tenui, biliosæ solum substantiæ per secessum elutriantur. Nullimodè Chilum per lactea insequitur, ab eorum penetratione impeditum per insitam crassitiem suam: & siquidem chilifera hujusmodi vascula, vel succo lacteo dulci, nec unquam amaro satura conspiciuntur, vel claro & diaphano, nec unquam flavescente. Præcipuè quod in animalibus fame extinctis, licet intestina copiosa bile referta adnotentur, lactes tamen nil ejus absorbent, sed jejunæ potiùs, atque inanes permanent, quam ablegato jam ex alibilium humorum familia recremento hujusmodi conspurcentur. Multò minùs per venas meseraicas resugitur biliosus hic humor, ut inde per eas in portam derivatus, hinc per hepar rursus in ductum excretorium & intestina confluens, circulationem habeat & suam per viscera abdominis, æmulam expositæ salivariæ circulationi per viscera & sanguinem; quantum ferunt moderno-

rum

rum* aliqualium insomnia; Nam præter quam quod in intestinorum cavitatem non hiant meseraicæ; nil contra circuitus leges, & animalem machinam deformius excogitari potest bilioso hoc motu circulari; ut vel Medicinæ initiatis patet.

* *Al. Borelli. Nuck. Reverhorst.*

§. XVI.

Et sanè: Quamquam multæ in animali ejectamentorum sanguinis circulationes sint; circulent limphæ; circulent seminales materiæ; circulent aliæ plurimæ; circulare præcipuè superiores, & inferiores salivas, jam simus probati; Bilis tamen incessantem circuitum à sanguine portæ per hepar in intestina, & ab eisdem per venas meseraicas rursus in portæ sanguinem, & in hepar, & successivè; rationes omnes à fautoribus allatæ non probant. *Primum* eorum argumentum erigit amplitudo venarum meseraicarum, & sapor limphæ devecti per eas sanguinis amarus. Sed amplitudo hujusmodi auspicanda est à copia sanguinis intestinalis, quæ ad motus eorum varios exigitur; tum præcipuè ad ineundam in eodem sanguine retardationem notabilem, quæ nempe accedit in liquido ex angustiori vase in multò ampliùs derivato, ut vidimus superiùs: sapor amarus nostram duntaxat hipothesim confirmat. *Secundum* argumentum facit cursus venarum harumce diversus ab aliis venis. Sed probat hoc solùm, portam fungi munere arteriæ ad secretionem hepaticam: Quid indè ad circuitum bilis? *Tertium.* Quantitas bilis, quæ singulis horis in hepate hominis ordinarii secernitur est ad ℥ ß: aut saltem ad ʒ iij; ut ideò spatio diei naturalis ad ℔ j. aut saltem ad ℥ ix. percoletur in hepate; Quæ certè non tanta per alvum excernitur. Tanta bilis secretio negatur; ut saniori demonstratione palam fiet inferiùs. Fallax est ad probationem statera ab adversariis proposita secretionis bilariæ in vivo cane; in quo videlicet violentæ, & spasmodicæ per vulnerum stimulos secretiones, possunt esse longè uberiores, quàm in statu tranquillo, & naturali. *Quartum.* Tanta bilis copia in fætu per novem menses secreta, non excernitur; nec in solum meconium conglobari potest. Sed ratio hujusmodi est de subjecto non supponente. Meconium est tota, & integra collectio, ac induratio bilis secretæ fætus, quæ in eodem

parcissimè secernitur. *Quintum.* Improportio gracilitatis arteriæ hepaticæ cum bile secreta. Conceditur. Quid indè? *Sextum.* Ampla meseraicarum porositas in intestina; & commercium flatus immissi ex eisdem in intestinorum cavum. Amplas hujusmodi porositates in solis avibus concedimus; nec aeris transitus etiam humoris viscidi trajectum comprobat. *Septimum.* In plerisque pennatis chilus defertur per meseraicas; Ergo & bilis. Nos negamus analogiam, & paritatem.

§. XVII.

Nec per lacteorum oscilla introduci bilem intestinalem posse, patet ex chili in animalis cujuscunque fistulis lacteis, aut cisterna collecti, & examinati subdulci semper sapore, nullimodè amaro. Ea cæterùm sapidissimi biliosi liquoris conditio est, ut ubicunque ejusdem guttula sedeat vel minima, proprio non inficere amarore non possit. Asserta nostra hâc insuper observatione dilucidiùs firmentur. Denatum olim hominem cellerrimè ex cholera morbo, illicò post obitum aperiebamus. Bilis tenuior, & diluta uberrimè per intestina exundabat: Sed lactea ubicunque vasa partim invisibilia jacebant, partim leviter occurrebant, limphâ limpidissimâ turgidula. Sed ad quosnam usus, amabo, supernumeraria hujusmodi circulatio bilis? Minima bilis quantitas, ut videbimus, per dies in hepar secreta, sufficit ad opificia intestinalia sua: major ultra ordinarium secreta quantitas morbum facit. Quid itaque dissonæ, non possibili, morbosæ insuper circulationi bilis insistendum?

§ XVIII.

Cæterùm bilis, succique pancreatici in œconomia animali usus simplices assignati, commodi quidem sunt ad vitam, non autem necessarii; pro ut etiam absque salivæ pancreaticæ auxilio, solæ depluentes continuò ex superioribus glandulis salivæ totam alimentorum farraginem usque ad duodeni thalamum solvere sat possunt, & chilificare; non minus ac sine bilis concursu, spontè tandem, aut aliorum laticum alluvione abradi possunt per tempus aliquod ab intestinorum marginibus soluta alimenta, & disjungi, indeque per vias debitas promoveri. Et de facto abscisso

apud

apud prẹclarum* Authorem è canibus pancreate, optimè indè convalescunt hæc bruta, & munia vitæ, imò & sanitatis consueta recuperant integrè; Non minus ac ex forti obstructione, Scirrho, aut alio vitio quocunque, jacente in animali jecore tamquam si non adesset; seù impedita in eodem bilis secretione, indèque & dispensatione ad duodenum, affectos sæpè hoc ritu homines vitam aliquandiù, imò apparentem & sanitatem protrahentes videmus, & obstupescimus in praxi.

* Brunnerus.

CAP. XVII.

Exponitur structura & usus cystis felleæ.

§. I.

Opportunum interim ministerium bilis ad primam digestionem complendam ulteriùs manifestat ductus hepatis excretorii distributio: Et equidem licet ramuli omnes biliferi ex singulis hepatis concursibus glandulosis densissimè prodeuntes, in majores indè fistulas sensim coalescant, hæque omnes in unicum concurrant & notabilem truncum, & hic directè in duodenum descendens, acceptam hinc bilem totam per liberum hunc tramitem corrivare posset; hoc tamen non advenit, sed tota pene liquida in hunc tubum derivata, per emissarium quoddam divertuntur à descensu in intestina. Hiat osculo sat amplo in tubi biliferi basim emissarium hujusmodi canaliculare; indéque ab eo quasi perpendiculariter propendens seu ductus cysticus, solùm non rectilineus, sed aliqualiter, ad similitudinem colli Cigni, inflexus, & incurvatus. Hic ideò tamquam vorago viam occupans, trajicientem ibidem placidè versus duodenum bilem, hujusque veluti præcipitii nesciam deglutit, & per propriam cavitatem raptat: Nec alius ab hoc lapsu incolumis iter suum usque ad intestinum prosequitur bilarius humor, quam qui inter oram hujusmodi aperturæ, & lateralem ductus marginem, casu viam tenet; qui sanè est paucus, & qui, ob causam inferius exponendam,

retroagi etiam poteſt ab inteſtinali inſertione rurſus uſque ad emiſſarii principium, indéque & per eum derivari.

§. II.

Deſcendens jam à ductu hepatico canaliculare hoc diverticulum, ampliorem ſenſim aquirit cavitatem, uſque quo in expanſionem quamdam ampulloſam, ſubrotundam & veſicularem deſinat, quæ ideò à figura, humoreque recepto dicitur veſicula fellea, folliculus biliarius, ſeù cyſtis aut burſula choledocha. In hanc delapſa bilis tacitè ſtagnat; nullumque indè egreſſus aditum ordinarium invenit ſibi, niſi per eandem decidentiæ viam; à vi ſcilicet competentis potentiæ admota ad retrogradum indè aſcenſum ſuo tempore coacta; ut videbimus inferiùs. Inſidet Pyriforme hoc bilis conceptaculum ſub majori hepatis lobo, & intra imam ejus crepidinem, cui adnaſcitur interventu vaſorum ſanguinis, tunicæ communis, & proceſſus capſulæ. Dividitur communiter in collum, cervicem, & fundum: Primum eſt emiſſarium prædictum, quod propriè dicitur ductus cyſticus, à ductu hepatis excretorio exiens, & propendens; altera, ejuſdem augeſcens ampliatio; tertium eſt, ultima-met ipſa ampliatio.

§. III.

Præter tunicam communem peritonei, tres ſuper biliarem veſiculam proprias numerant diverſi genii tunicas magnam partem anatomici: Quatuor Induſtrius* quidam ex grandiorum animalium inſpectione exponit. Neceſſaria autem eſt hæc ad liquorum promptuaria tunicarum involventium, & componentium pluralitas in animali: Quia etenim contractilibus villis contextæ ſunt omnes animalis membranę, earum ſic multiplicitas applicata ad liquidi quieſcentis receptaculum, multiplicata eſt potentia ad contentum indè liquidum per vias debitas urgendum: Et quia inſuper ſtrictiſſimum præ ſe ferunt rete in villis ſuis dictæ omnes tunicæ, earum indè multiplicatio ad vaſa, multiplicatum eſt inſuper cohæſionum momentum ad exedentem forſan, & penetrantem fluidi inſidentis poteſtatem eludendam. Utriusque rationis exigentia competit receptaculo bilioſo, ex quo per intervalla abigendus eſt collectus humor; iſque acerrima irritabilitatis actione pollet,

* Borrichius.

pollet, tum ex natura ſua, tum præcipuè ex contracta ibidem mo-
ra, ejusque ſic potentioribus principiis liberè exaltatis. Et de fa-
cto bilis cyſtica ſpiſſitudinem, colorem, acorem, & amaritiem
ſupra bilem purè hepaticam, longè intenſiores ducit, præcipuè au-
tem penetrabilitatem; adeò ut non obſtante tanta tegminum far-
ragine, tenuior ejusdem pars ex promptuario ſuo tranſudet or-
dinariò; attiguasque ventriculi, & coli partes intingat flavedine ſua.

§. IV.

Ex cyſtis felleæ tunicis propriis extimam vaſculoſam & pingui-
feram nominant moderniores; mediam muſcularem volunt; in-
timam nerveam, rugoſam, & villoſam. Qui quartam addunt,
inter nerveam & muſcularem collocant, eamque glanduloſam
vocant, glandulis ſcilicet numeroſiſſimis obſitam, per quas muc-
coſum illud transcoletur, intimam indè hujus burſulæ faciem to-
tam inveſtiens. Bilem per haſce glandulas ſecerni, ridicula eſt
aliquorum confabulatio. Sed de hisce omnibus, ut de connexio-
ne, & vaſis ejusdem partis quamplurimis, & variis cum jecore
communibus, aliisque eam ſpectantibus ulteriora non affero, pro
ut largiſſimè ab anatomes Hiſtoricis venditata; ideoque hîc ſu-
pervacanea. Solùm addam, vix quidpiam muſcularis naturæ ad
hoc reſervatorium percipi; pro ut nec ad bilis excretionem ne-
ceſſarium, ut videbimus. Quod ſi dicendum ſit tunicam reve-
rà carneam, aſſidere, ad inſtar muſculi cutanei, eam extimum
inter tunicas proprias occupare locum aſſero, non medium; ut pa-
tet ex ejus colore ſuper ſubjectas alias rubicundiori, & ex analo-
gia aliarum animalis veſicarum, urinariæ nempè, & ſeminalis,
quibus extimum eſt ſupra alia muſculare indumentum; ut ſuo
etiam loco demonſtrabimus. Quod autem in membranarum ha-
rumce poroſitatibus machina ſedeat (ut ſupra) ſecretoria bilis à
ſanguine, illuc per gaſtricas arterias delato, adeò ut per hanc
cyſtim non ſolùm condus promuſque offeratur bili, ſed etiam
organum colatorium ſuum; non ne ſunt vaniloquia, homini * ce-
terùm venerando jam ſuperiùs commemorato imparia? fabel-
læ, inquam, ex ſe ipſis abſque ulteriori oppugnatione cor-
ruentes?

* *Silvius De Le Boë.*

CAP. XVIII.

Exponitur modus influxus bilis in cystim.

§. I.

INdubitabilem allegavi, superiori capite, digressionem in cystim totius penè liquidi, ab hepate versus intestina per porum biliarium excurrentis. Manifestum hoc traxi ex naturali hepatis, ductus ejusdem excretorii, & ipsius folliculi positione. Gibbam partem suam ad superiora & anteriora abdominis obvertens jecur, ventriculo objicit cavam; ex qua indè prodiens ductus biliferus, declivi nonnihil directione in annexum eidem duodenum implantatur. Folliculus imum cavæ regionis inhabitans perpendicularem situationem servat; cujus collum seù angustior cavitas superiùs ponitur; fundum seù amplior pars ad inferiora jacet. Sic in exenterato animali diductis visceribus hepatis perlustrationem impedientibus, absque majori cultri administratione, sub hepatis limbo aliqualis statim perspicitur ejus portio, seù summitas propendentis fundi, & protuberantis, dum reliqua folliculi extensio a superjacenti jecinoris corpore obvelatur. Producto hinc verticaliter à cervicis apice canali cystico; se potiùs eodem vesiculæ collo ad ductus fellei insertionem ascenso; patet, ut supra, bilem ex ductu hepatico ad hoc bivium deventam, faciliùs in ductum cysticum, longitudini perpendiculari proximum à gravitate sua deturbari posse, indèque potiùs per eum in vesiculam appellere, quàm per viam choledochi, horisontali affinem, in duodenum.

§. II.

Qua parte cystis cervix elatiore sui productione angustior est, & magis constricta, seu in ejus collo, valvulam insidere, olim à Bauhino descriptam, aliquando simplicem, aliquando duplicem, aut triplicem, figuræ plerumque semilunaris, & non raró cochleę in modum extensam, præpedientem ideò, quô minûs bilis ductus hepa-

hepatici ſubintret reſervatorium hujusmodi, hucusque nobis compertum non fuit. Clariſſimus *Laurentius Heiſter*, in Univerſitate Altorfina Profeſſor Famatiſſimus, Qui nuper elucubratiſſimum compendium ſuum anatomicum, ac vivaciſſimam Apologiam ſuam circa *cataractam*, *glaucoma*, *&* *amauroſim*, *unâ* cum epiſtola candore plena dono mihi humaniſſimè transmittebat; in duobus ſubjectis publicè diſſectis cochleares, ſeu ſpirales prædictas valvulas ad collum cyſtis felleæ demonſtraſſe aſſerit. Haſce, valvulis per inteſtina Rajæ piscis, & leporum productis, vir acuratiſſimus aſſimilat: valvulas inſuper alterius generis in cyſtium earumdem collis delineat. Ex valvularum hujusmodi obſtaculo obſervabat, tranſmiſſionem ſtyli per ductum cyſticum ad folliculum iri impeditam. Habentur hæc omnia in obſervatione 38. *centuriæ 6ª. ephemeridum noſtrarum nat. curios. anni noviſſimi* 1717.

§. III.

Sed cùm Author peritiſſimus de earum exiſtentia in ſubjectis aliis dubitare videatur; aſſerendo eodem loco, ſtylum in aliis ſubjectis à ductu cyſtico in folliculum traduci: *Qualis aliàs facilè tranſit:* Ideò probabiliter ſtructura hujusmodi ſpiralis colli veſiculæ interni adnumeranda erit inter res extraordinarias, & raras; Ut etiam in rariorum cenſum arroganda eſt fabrica ab eodem *cl:* viro expoſita ejusdem ductus cyſtici in primo ex dictis ſubjectis; in ſinum nempe hucusque inviſum efformata, & inſtar funiculi contorta; inſuper appendix notabilis, hians per peculiare orificium in cyſtim, valvulâque lunatâ munita, quam pariter Profeſſor laudatus deſcribit. Præterea, ſpiralis ſtructura ad parietes mediocris canalis inſculpta impedire non poſſe effluxum, aut curſum contentorum ab una ad aliam directè, aut retrogradè canalis extremitatem videtur, quotiescunque cauſæ moventes curſum accedant. Medium etenim canalis patulum eſt, & liberum ab impedimento aſperitatum ſpiralium, lateribus dumtaxat inſitarum: Quod patet allato exemplo cavitatis inteſtinalis Rajæ piscis, & leporum. Quod ſi per valvulas hujusmodi, aut ſimiles, eô limitaretur commercium cyſtis felleæ cum ductu hepatico, ut bilis ſolùm ex cyſti in ductum corrivari poſſet, non ex ductu

in

in cystim; Undè jam bilem accipient suam folliculi hujusmodi illorum animalium, de quibus inferiùs, qui per totum ambitum suum prorsus disterminantur ab hepate, ab illo longè assident, & bile intereà semper turgiduli observantur?

§. IV.

Quod certum est; Nos in cujuscunque generis animalium cysti fellea non nisi ad cervicis finem, & colli principium angustiam quamdam ab anulo musculari obvoluto productam vidimus; in quo concurrimus cum *cl. Glissonio*, ab eodem celeberrimo *Heistero* citato; qui nempe valvulas hujusmodi cysticas, propriè liquidorum effluxus ex hepatico ductu in cystim inhibentes excludit. Nec unquam valvulam ibi quamcunque invenisse asserit, *Glissonius* præter fibrosum anulum dictum, seu sphincterem; qui forsan anatomicis imposuit. Cæterùm curiosissimæ sunt, & summâ æstimatione excipiendæ Eruditissimi *Heisteri* observationes. Nobiliores aliæ in dies expectandæ ab indefesso, quàm maximæ expectationis, diligentissimo Viro, & in rebus anatomicis apprimè versato.

§. V.

Aliæ interim, hæque nervosissimæ observationes hanc bilis distributionem ex ductu hepatico in cystim convincunt, & I. obliqua ductûs biliferi in intestinum insertio, firmæ carunculæ circulo ad ejus osculum, tamquam sphinctere, armata, liberæ in intestinum bilis percolationi obluctatur; Sicque hoc pacto facilè in canalem suum retroactus liquor, qui jam hiatûs cystici occursum evaserat, ad eundem subeundum compelli potest, & ad descensum in cystim: Huncque nullimodè vetat fibrosus anulus, ad ejusdem vesicæ felleæ fores circumductus; qui per celeberrimi laudati *Glissonii* calculum, infirmiorem multò resistentiam objicit, quàm dictæ insertionis in intestinum obliquitas. II. Apertâ duodeni cavitate in cadavere, absque ulla hepatis dimotione à situ suo, vix bilis vestigia deprehenduntur in intestini gremio, quo tempore turgida, ut plurimum, copioso hoc fluido occurrit vesicula. III. Ductus hepaticus in animalibus perfectis non solùm per cysticum meatum, sed per plures alios minores à recentioribus perspectos, sæpe à me demonstratos; nec non inferiùs exponendos communicat

nicat cum veſicula; quibus ſcilicet, tamquam totidem æqualiter rivulis, totum pene ſucci bilioſi fluentum in dictam cyſtim tranſfundat; Quod indè ab eadem veſicula ex applicitis comprimentibus cauſis, per vices, undâ uberrimâ exprimitur, ut videbimus inferiùs. IV. In cane vivo dilaceratâ veſiculâ usque ad cervicem, non tantùm bilis ex anguſtiore cyſtico ductu per latiorem cervicem turgescentiâ quadam, & copiâ eructatur; ſed idem cyſticus poſt injectum ipſi vinculum notabiliter intumeſcit. V. In animalibus in quibus deeſt folliculus felleus, appendices variæ ſacciformes viſæ ſunt, ductui hepatico per ductum peculiarem cyſtico analogum appenſæ, ex eoque, absque alia hepatici viſceris communicatione, ſuccum biliarem, ex quo turgebant, excipientes. In homine felleâ veſiculâ deſtituto ſacculum etiam hujusmodi, cyſtis vices implentem, & immediatè ab hepatico ductu per vas cyſtico ſimile bilem haurientem vidit *cl Petrus Wolfartius*; ut ex ejus obſervatione, & figurâ, principio centuriæ quintæ nat. curioſor. anni 1717. noviſſimè inſertis. VI tandem in quibuſdam animalibus, ut in viperis, & ſerpentibus variis veſicula ab hepate prorſus diſterminatur, multo intervallo ab eo diſſita; ac ſolo meatûs ſui cyſtici interventu, cum poro biliario communicans: Quæ tamen cùm, proportionaliter ad hepar, notabili fruatur magnitudine, ac bile ſemper turgidulâ occurrat, non tantùm manifeſtat bilem ſuam haurire per ductum cyſticum ab eadem bile, quæ ductum totum hepaticum rigat, eâque impleri; ſed & conjiciendum relinquit, totam penè ejusdem ductûs hepatici ſarcinam ad eamdem veſiculam devehi, ibidem per aliquod temporis reſervandam. Quod erat probandum.

§. VI.

Et ſi ad rei propoſitum confirmandum valet analogia ex partibus animalis aliis mutuata; Perluſtra jam ſpermatica virilia; & eandem ſtatim obſervas correſpondentiam inter vas deferens, veſiculam ſeminalem, & urethram, quam tibi exporrigo inter porum hepaticum, veſiculam biliarem, & inteſtinum. Liquor ſeminalis per deferentem ductum immediatè in urethram transmitti poteſt, non minus ac bilis per ductum jecorarium in duodenum:

Uterque humor viscidulus est, recrementitius Sanguini; sed usui principali & temporaneo destinatus; Hinc quia semen non semper in urethram derivari debet, sed solo coitûs momento; sic non solùm vas deferens obliquè immergitur in urethræ tunicas, sed insuper ad vasis ejusdem osculum in urethræ sinum annulus jacet muscularis quidam, seu caruncula, continuam illius percolationem impediens: Quæ jam benè quadrant cum caruncula, & obliquitatis machina ad excursum & insertionem canalis hepatici in intestinum positis, ac nullo alio naturaliter, præterquàm chiloseos tempore, biliosæ ibidem quantitatis influxum permittentibus. Cùm autem semen à perenni in urethram distillatione impeditum, per collum cystis seminalis eidem vasi deferenti appensum in eandem cystim ad tempus deponatur; sic ex eadem temporaneæ reservationis necessitate comprobatum & manet officium insertionis ductûs cystici; ad influentiam scilicet bilis ex laudato ductu hepatico per eum in cystim suam; indéque & ad effluentiam, suo tempore, à cysti per eundem rursus in ductum hepaticum; non minùs ac accidat liquido seminali, ex vase deferenti per collum vesiculæ suæ, in eandem transmisso, suoque indè tempore per idem collum rursus à vesicula in deferens vas retrogrado. Et quia ex coalitu colli vesicæ seminariæ cum vase deferenti, tanquam ductus communis componitur, excurrens indè, per urethræ tunicas obliquè usque ad ejus cavitatem; quem propriè ejaculatorium appellabant antiqui; eodem & ritu ex concursu colli vesicæ biliosæ cum ductu hepatico efformatur ductus communis, in intestinales indè tunicas usquè ad earum cavum insertus, quem propriè cholidochum vocamus. Et sic à paritate probata ulteriùs assertio. De alio autem bilis in cystim ulteriori influxu dicemus *Capite sequenti* XX.

CAP. XIX.

Exponitur modus effluxûs bilis ex cysti.

§. I.

DEpositum autem in cysti sua humidum biliosum, tandiù convasatum moratur, donec ejus exitum & in intestina excursum

sum expostulet chilificationis opus. Quoniam autem per ductum verticaliter ascendentem celebrari debet hæc bilis emissio è vesicula, & per ductum respectu ad vesiculam notabiliter amplum, capacitati etenim pennæ gallinaceæ æqualem, qualis est meatus cysticus; per quam reverà amplitudinem non pedetentim, & successivè vesiculæ exonerationem fieri, sed subitò & impetu quodam, per leges mechanicas patet; Hinc jam inquirenda venit potentia per vices huic bilis folliculo, seu in chiloseos occasione admota, quæ fluido tenaci & lento non solùm contra gravitatem propriam, sed insuper cum quodam celeritatis impetu, sursum trudendo sufficiat: Et hæc ponderosa sanè conditio validissimi momenti potentiam exigit, quæ ideò in ipsomet solido vesiculæ membranoso non insidet; seu, quod idem est, ex ipsamet ejusdem tunicarum contractione venire non potest per varias rationes evidentissimas. Primò, quia villis contractilibus non esse sufficienter ditata reservatorii hujusmodi involucra, seu vix quidpiam muscularis prosapiæ eis advolutum, ac interpolatæ huic extrusioni opportunum, superiùs vidimus. Secundò, quia, ubi dari per vices potest superaddita contractio, vigere præcipuè debet continuò naturalis; hæc autem naturalis contractio necessariò exercetur, cum vacuata à contento liquore vesica, tollitur ejusdem actionis impedimentum: Sic videmus vesicam v. g. urinariam, exhausto ab ejus cavitate lotio, spontè adeò contrahi, ut latera ejus interiora mutuò se tangant penè: Cùm autem exinanita à liquore suo fellis vesica, in capacitatem non minorem quàm antea se contrahat; sed flacida restitent ejusdem latera, & æquè ac priùs à se se invicem dissita; inferenda jam remanet, ex nulla in hoc vase contractionis hujusmodi naturalis existentia, & impossibilitas superadditæ per vim propriam contractionis, ad liquidi contenti excretionem facientis. Tertiò, quòd, licet daretur in cysti sufficiens prædictæ contractionis possibilitas, assignabilis tamen causa non est, cur per vices, ac intervalla inæqualia in actum veniat; hocque potiùs momento quàm alio: Nec in petitæ rationis censum adducenda est plena-met ipsa, & ultima comprehensi liquoris congregatio, seu saturationis punctum,

 quod

quod indè superadditum contractionis momentum potenter exstimulet, ut poté quæ sæpè in apertis animalibus observatur completa saturatio, absque eo quod in se se exonerandi tentamen spontè surrexerit turgescens receptaculum; ut patet ex dictæ turgescentiæ persistentia.

§. II.

Quærenda igitur jam est ab extrinseco potentia hujusmodi, vesiculæ biliariæ per vices admonenda; in parte scilicet adjacenti aliqua, quæ per vices validè eidem applicata, fortiterque premens, contentum laticem foras extrudere possit, & per vias urgere suas: Nec aliam folliculo propriùs attiguam partem, huicque operi congruam invenio præter ventriculum met ipsum; quem alimentariæ digestionis tempore cominùs considerans, dicta potestate præditum invenio. Cùm etenim stomachus in vitali ciborum coctura non solùm ab eorum mole, sed ulteriùs à fermentativa rarescentia quadam magis magisque distendatur; ejusque cæterum, supra alias partes, stricta sit ad cystim biliferam adjacentia, nonne patet hunc utrem, quò plùs grandiorem turgescentiæ mensuram tetigerit, eò plùs validum pressionis nisum admoturum cysti, adeò ut coactis invicem hujus recipientis parietibus, ac notabiliter coarctatâ cavitate, comprehensa liquoris unda spatium sic arreptum sibi, quærere alicubi velociter debeat, per porum scilicet cysticum, & choledochum in intestini cavitatem, unà cum bile hepatica in itinere adjuncta; Nec dices tantæ trusionis urgentiæ obluctari posse resistentias in via occurrentes, altitudinis scilicet colli vesicæ perpendicularis, gravitatis liquidi detrusi, annuli fibrosi ad cystis cervicem circumducti, insertionis choledochi obliquæ, firmæque tandem, & quasi muscularis caranculæ ad intestini ingressum; si leve machinularum simul harumcè omnium momentum cum amplissima prementis ineluctabiliter stomachalis potentiæ quantitate mensuras. Nec in medium adduces imaginarias quorundam * antiquorum valvulas colli & cervicis cavum in cysti fellea occupantes, sicque, & liberum hunc bilis prohibentes ascensum, si digito vesiculam leviter comprimis; quo casu bilem perspicis à cysti in choledochum

* *Andreas Laurentius: Aliique.*

chum per ductum cysticum sursum liberrimè, & deorsum adigi.

§. III.

Favent assertioni nostræ circa ventriculi actionem ad bilis bursulam, tres observationes conspicuæ. Prima est quòd in animalibus post longam inediam evisceratis, cum flacido & concidente ventriculo, exuperanti semper bilis copia turgescens & plena cystis offenditur; in aliis autem post lautam ciborum ingestionem apertis, cum tenso & prominente stomacho semiplenus observatur folliculus; quod manifestè evincit bilem solùm quietè degere, & congeri, in conceptaculo suo, cùm tensio incumbentis stomachi eam non urget ad exitum; & per hoc etiam in fœtu humano ex parva inanis penè ventriculi ad eandem vesicam compressione, ea semper plena perspicitur. Secunda, quod Cervus, Equus, aliaque bruta, quæ per multas indesinenter horas pabuli devorationem protrahunt, imò, & penè continuò devorant, si eis sinitur; sicque & continuum penè exercent in intestino chilificatorium munus, fellis vesiculâ carent, pro ut perpetua stomachi turgescentia eam receptionis biliaris imparem, ideóque inutilem redderet; dum cæterum ob ejus defectum profluit indesinenter per ductum hepaticum absquè diverticuli interruptione bilis ad intestinum, ibidem ad continuam penè functionem necessaria. Datur autem ruminantibus cystis, Ovibus, Bobus &c. quia longum in eisdem iter massæ chilaceæ per ventriculos & ora, interpolatam facit chili fabricationem in intestino, sicque & interpolata venit biliosi affluxûs necessitas. Tertia, quod animalia voraciora, & vegetiùs chilificantia, sicque & copiosiorem bilis penum exigentia, ut Ursus, Lupus, &c. non tantùm ventriculum habent torosis fibrarum muscularium planis notabiliùs præcinctum, sed & fellis vesiculam proportionaliter grandiorem, & attiguam magis eidem ventriculo; adeò ut ex titulis hisce omnibus copiosior indè exprimatur bilis. Cæterum interpolatum hunc ventriculi tumorem ex attiguo reservatorio biliosos humores extrudentem comparo cum tumore arteriæ magnæ succos chilosos ex adjacenti eorum receptaculo exprimente: Sicuti etenim valida

extensio aortæ per alternas ejus diastoles ad glandulas lumbares facta, impetit adeò cisternæ vicinæ parietes, ut liquida contenta nutritia per perpendiculares vias thoracicas, victis resistentiis quàm plurimis, superiùs propellat; sic etiam robusta stomachi per vices expansio, in prædictum folliculum tam nititur; ut contenta fluida verticaliter ascendere, variosque obices superare cogat. Ex diversis autem ductuum hujusmodi verticalium altitudine & diametro, jam concipis diversam celeritatis rationem in liquidis hujusmodi detrusis, & ascendentibus.

§. IV.

Cùm igitur à stomachi pressivo nisu feriatur felleum recipiens, liquidum in eo liberè congregatum non solùm à prædicta hujus vasis positura prohibetur ab exitu; sed insuper & ab annulo fibroso laudato, qui potens ex se satis retinaculum est, quotiescunque à fortiori allata potentia non superetur. Perficitur interim quiescens bilis, & ad chiloseos operam præparatur, evectis, explicatis, ac nobiliùs fermentatis activioribus elementis suis. Sic ex solo ductu hepatico excepta bilis pallidior est, minùsque mordax & sapida, quàm quæ in folliculo aliquandiù resederit; ut jam diximus. Cùm autem ejus distributionem petit perficienda in duodeno alimentorum exsolutio; Tunc tantùm ejusdem exhauritur ex cysti ab instrumento chilificativo primario, seu stomacho, quantùm ad dictam functionem requiritur. Et reverà, quia secundùm ingestorum copiam, majorem, aut minorem, plus aut minùs expanditur fundum ventriculi, sic ex majori aut minori ejusdem ampliatione plus etiam aut minùs compressus felleus folliculus, majorem aut minorem copiam liquoris sui in intestinum eructat; adeò ut ad intumescentiæ stomachalis gradum, gradus pressuræ cysticæ proportionetur; Sicque secundùm alimentaris massæ solvendam quantitatem, bilis proportionaliter & quantitas descendat opportunè in duodenum, eam debitis utilitatibus donatura: Quod bene quadrat cum animalis œconomiæ legibus. Patet itaque nunquam ex unica ventriculi actione bilem totam ex cysti sua exhauriri; rariùs ejusdem medietatem; ordinariò portionem minorem; pro ut nunquam expansus ventriculus totam

implet

implet cystim tumore suo, rariùs ejusdem medietatem, ordinariò portionem ejusdem minorem.

CAP. XX.

Vasa cystis propria; eorumque usus.

§. I.

Licet, quæ in suo folliculo sensim colligitur bilis, magnam partem adveniat per porum cysticum; aliæ ulteriùs præter hoc immissatium se se manifestarunt scatebræ, nonnullam dicti liquoris quantitatem in hoc etiam receptaculum transportantes. Plures adnotantur vasculares tractus inæqualium inter se se cavitatum, fundum vesiculæ & cervicem inosculantes; quorum indè progressus in profundam hepatis substantiam immergitur. Perspecti jam dudùm fuere ab antiquis * quàm plurimis speciales hujusmodi cystis bilaricæ siphunculi, radicum ejus, aut fibrarum nomine ab eisdem donati. Mox à * modernis atoma magis inspectione vestigati, detecti sunt notabiliter cavi, fluidoque bilioso saturati: Horum aliquales obliquè inter cystis tunicas inserti, sicut ureteres inter vesicę membranas: hiantes insuper in cavum vesiculæ, quadam ad eorum terminum protuberantia ad instar fibrosæ annularis carunculæ, quemadmodum in intestinum desinunt ductus pancreaticus, & cholidochus: valvulis tamen, ut lactea vasa, in cavitatibus suis non prædìti (licet diversum sit aliquorum * judicium): multiplices autem in animalibus variis, sed non ejusdem in eis numeri: In duplicem manifestè classem præcipuè distincti; pro ut ex hisce canalibus aliqui immediatè cum ramis ductûs hepatici majoribus, post aliqualem eorum per hepar excursum, plenâ insertione communicantes, occurrunt; alii autem per ipsummet hepatis parenchima indefinitâ terminatione disperduntur: Inter hæc vasa majusculum unum & grandius notatum, exacteque jam à sæpiùs laudato * authore, aliisque descriptum, à ductu hepatico paululùm antè cystici insertionem emergit; indeque vesicam ad posteriora cervicis propè collum subit, duplici

* *Spigelius Iasolinus. Bauhinus. Riolanus. Aliique.*

* *Glissonius. Rudbeck Blasius. Blancard. Sladus. Bartolinus Th. Perault. Verheien. Aliique.*

* *Amstelodamenses.*

* *Glissonius.*

duplici ordinario insertione, per duos scilicet ramos, in quos prope vesicam dispertitur ejusdem truncus. Horum omnium canalium usus ad unicam bilis in recipiens suum deportationem decantatus fuit; Hinc cyst-hepatici ab * aliquibus; ab * aliis autem hepati-cystici meliori omine noncupantur. In grandiorum animalium jecinore reperta primò fuere hæc vasa, ad humanum indè & hepar appropriata.

* *Perault.*
* *Verheyen,*

§. II.

Ipse patienti curiositate eadem vasa sæpiùs perscrutatus in animalibus quamplurimis, Bobus, Equis, Suibus, & etiam Molossis vix strangulatis, ductus primæ classis superiùs descriptos à cystis cervice aut fundo non difficilè insectabar usque ad insertionem in ramos trunci hepatici majores: difficiliùs originem alterius classis expositorum, seu ad ipsammet hepatis substantiam apparenter terminantium explorare poteram. Sed tandem, improbis laboribus non parcens; exactissimo, flatûs, cultri, oculi ministerio, & face clarescebat mihi, minutos etiam hosce ultimos canaliculos, non minùs ac priores, ex ipsismet pori biliarii ramis exoriri, sed minutioribus, magisque in hepatico recessu sepultis. Varium amborum canalium numerum in subjectis variis attingebam: In hepate suillo, quod erat ultimò præ manibus tria tantùm, fateor, vascula primi generis, seu grandiores pori biliaris ramos cum vesica amplè communicantes, observabam; duo autem solùm alterius generis, seu à vesicula usque ad remotiores, & minutiores ejusdem pori propagines progredientia, insequi poteram; licet numerosissimi esse debeant ad unamquamque cystim felleam hujus familiæ canales, sed ob exilitatem, inquirentium anatomicorum operam facilè eludentes. Quod autem præcipuè in ambabus harum fistularum speciebus attentiùs observabam, earum erat distributio. Et siquidem tam vasa hujusmodi ad ramos ductus hepatici majores, quàm ad minores tendentia ex ramis constant variis in unicum truncum coalescentibus: sed diversitas est, quòd vasa primi ordinis, seu à vesicula ad ipsummet ductum hepaticum, aut majores saltem ejusdem ramos inserta, truncum habent suum ad hunc ductum, diramationes autem

qua

qua parte communicant cum vesicula; in quam scilicet non
unico trunco, ut in ductu, sed diversis intrant principiis, oscu-
lisque, ac ad minùs duobus: Quæ autem à vesicula cum inti-
mioribus, & minoribus ductus bilarii surculis concurrunt; seu se-
cundi generis vasa, ramositates è contrà habent suas ad dictum
cum poro bilario concursum, seu diversis, & ad minùs duobus
principiis ex eo pullulant; Quæ indè ramositates ante vesicæ con-
tactum in cespitem coalitę, eo indè unico in eam aperiuntur.
Observabam insuper hæc solùm descripra secundi generis vasa
obliquè in cystis tunicas inseri; ac tuberculo ad eorum hiatum
donari; non autem primi generis alia. Sed hęc omnia meliùs
lectori constabunt ex nitidis iconibus suis, suo tempore, ad ana-
tomes utilitatem, exhibendis.

§. III.

Quoniam autem cursus liquidi crassioris, ut bilis est, infalli-
biliter à cavitatibus minoribus in majores dirigitur, seu à ramis
in truncum, non autem è contrà; ut luculenter à celeberrimo ** *Bellini.*
Viro demonstratur; & manifestum est in motu bilis per porum-
met ipsum bilaricum, in cujus propaginibus agitur principium
motus progressivi hujus liquidi, terminus autem in trunco ad in-
testinum protenso; sicque ex hac bilis via majori, & regia, nor-
ma deducenda est ad minores alias. Idcircò ex perspecta cana-
lium cystis habitudine prædicta, absque ulla statim hæsitatione
percepi, in vasis illis, quæ à vesicula pluribus sobolescunt prin-
cipiis, compositis indè in unicum truncum ampliores ductus bi-
liarii tubos subeuntem, motum bilis fieri à cysti ad ductum; in aliis
autem, quæ principiis è contrà variis è ductus ramis minutiori-
bus emergunt; indeque, in truncum conjuncta, vesicam ingre-
diuntur, bilis motum & è contrà fieri; à ductu scilicet ad vesi-
cam; adeò ut omnia hęc specialia cystis vascula sint vię commu-
nicationis genuinæ, & reciprocæ inter ductum hepaticum, &
eandem vesiculam; Quarum aliquę fluidum biliosum ab illo ad
hanc adferant; aliæ è contrà ab hac auferant, & ad illum de-
vehant. Ex curioso hoc vesicę felleæ ductuumque biliariorum
duplicato commercio maximam in animali machina utilitatem ani-
madverto.

§. IV.

Quoniam etenim ad chiloſeos complementum derivatio poſtulatur interpolata liquidi bilioſi à cyſti ſua per choledochum in inteſtina; ut vidimus ſuperiùs; Hęcque derivatio in duplici caſu impediri poteſt; vel ſcilicet cùm obſtructis (quęcunque ſit cauſa, ut materies limoſa, calculoſa, propriave craſſities aucta &c.) ramis ductus hepatici, ab eodem per conſequens deponi nequit in cyſtim bilis, nec inde ex ea in inteſtinum deferri; vel cum obſtructo meatu cyſtico, bilis ab hepatico in cyſtim deſcendere non poteſt; & præcipuè, ſi collecta jam pridem fuerit in veſica, ulteriùs tamen impar eſt ad tranſcolationem ex ea in cholidochum: Sic duplicibus hiſce communicationis viis duplici huic impedimento remedium apponitur. Et equidem demus interceptam eſſe, ob cauſam aliquam, cyſtici canalis permeationem, ſicque & prępeditum hic loci trajectum bilis ab hepate ad cyſtim, aut ab ea ad cholidochum; quotieſcunque ventriculus digeſtionis tempore veniet, ut ſupra, ad felleæ cyſtis preſſuram, liquidum in ea contentum, debitoque muneri præparatum, in ductus productos ab ea ad ramos majores hepatarios expreſſum, jam per hepaticum, & choledochum adhuc indè deſcendet in duodenum. Demus jam fortiter infarctos eſſe, aut compreſſos per occaſionem aliquam eis interaneam, aut extrinſecam ramos pori biliarii, ſicque per eos prohibitum bilis curſum ad truncum hepaticum, indeque ad cyſtim &c. non-nè per canales hepati-cyſticos, communicantes cum minutioribus ejuſdem ductus propaginibus, ideòque ad locum infarctus ſuperioribus, adhuc bilis in cyſtim deportabitur, ad ulteriores indè fluxus ſuos per ſupradictam ſtomachi actionem determinanda? Ob hanc ideò rationem eſt, quod quæ cyſtis radices ab ea ad ductum hepaticum, ad occaſionem impedimenti meatus cyſtici, derivationi bilioſæ ſunt deſtinatæ, in majoribus ejuſdem ductus diramationibus inſeruntur, non longè ſupra inſertionem ejuſdem cyſtici; ſeu minori quantùm poſſibile ſit ab inteſtino diſtantia; ut indè bilis à cyſti in porum elutriata, devehi ſtatim poſſit ad inteſtina: Quæ autem radices à ductu hepatico ad cyſtim devehere aptæ natæ ſunt, in occaſione

impedi-

impedimenti ad ejusdem ductus progressum, minoribus ejusdem ductus propaginibus inosculantur; longiùs scilicet quantùm possibile sit ab ejus fine in intestinum; in ejusdem nempe principiis, & radicibus; ut sic supra impedimentum remaneat per easdem libertas bili ad transcolandum in cystim. Et ecce quod circà denominationem tubulorum hujusmodi cysticorum conciliare possumus authores * superiùs laudatos; cyst-hepaticos eos appellando, qui à cysti deferunt ad hepar; hepati-cysticos autem, qui ex hepate ad cystim transportant bilem. Et Nota ductus hepati-cysticos, etiam patula meatus cystici via, bilem semper in folliculum devehere, licet fluidi per hæc hepati-cystica devecti quantitas tantùm sit minor quantitate fluidi per porum cysticum delati, quantùm minor est illorum simul sumptorum cavitas istius cavitate.

* *Perault. Verheyen.*

§. V.

Manifestum est igitur, dispersum hoc per hepatis substantiam minutorum diverticulorum commercium artificiosum, liberum bilis fluorem servare per porum hepaticum, cystim, & ductum cholidochum, vigentibus licèt in hoc viscere partialibus obstructionibus variis. Quòd si obstructio universalis sit per hoc organon, aut in ipsomet secretionis fonte, seu glandulosis concursibus defixa, ut in scirrho generali; aut in tota saltem eadem cysti, ut in pleno ejusdem infarctu calculoso; tanta non obstante providentia, actum est de bilis distributione per dicta vasa, & ab eis per intestina: Quod benè testantur succedentes indè res affectorum malæ. Assertis igitur, ad calcem capitis, in duo verbula contractis, duo sunt ad cystim felleam liquidi sui immissaria, duo & emissaria: ex primis unum sunt ductus hepati-cystici; ex alteris unum ductus cyst-hepatici; ut mox vidimus; Utriusque autem officium gerit per vices meatus ipse cysticus; ut etiam vidimus *Capitibus duobus præcedentibus.* Hujus in utroque instrumento duplicitatis commodum percepimus; ut scilicet in alterutro horum canalium genere una specie à munere suo feriata, & intercepta, congener suppleret altera. Nec minor circumspectio usurpanda erat in organo, per quod fluidum per-

fluit sat lentore præditum, ut facilè sibi ipsi vias obstruere possit; præcipuè quod partibus etiam aliis humani Corporis conspicuis, ac sola tenuiorum laticum turba irrigatis eadem applicetur cautela. Sic variæ observantur in cerebro, in medulla spinali, in utero, inosculationes, uniones, commercia, in arteriis, in sinubus, in venis; ut scilicet in aliquo ex hisce canalibus præpedito fluidorum cursu, per communicantes alios perennari posset: Sic ideò duo jacent ad lumbos renes; ut uno impedito, per alterum adhuc celebretur functio secretionis urinariæ.

CAP. XXI.

Quantitas bilis, quæ in hominis hepate naturaliter excernitur.

§. I.

Ex eo, quòd sanguis bile spoliandus sua, notabiliter tardigradus sit per hepatis acinos; ut jam demonstravimus: Quòd insuper hepar, præter diaphragma, nullis circumsepiatur potentiis muscularibus ejus moli proportionatis, quæ continuis indè pressionibus, aut alternis, ejus functionem accelerent: Quòd præterea tùm liquidum secretum, seu bilis, notabiliter lentum sit, & viscidum; tùm ejus emissaria, seu ductus excretorii ad cavam visceris regionem jacentes, sint extrà actionem tùm diaphragmatis, tùm alterius cujuscunque agentis extrinseci, quòd liquida contenta ad fluxus suos detrudat: Quòd denique naturalis horum ductuum biliferorum positura in visceris corpore, vel ad ascensum, vel ad planum, parùm ad declive succos comprehensos dirigat; ex his omnibus evincitur parum bilis respectivè ad totam humorum massam per datum tempus in hepatis colatorio secerni: Sicque dato, per authoris * toties commemorati calculum, quod particulæ felleæ in massa existentes à sanguinearum copia plusquàm centies superentur; concludendum est, quòd datâ, ut est communiùs, quantitate sanguinis in homine ad lb. XX, quantitas bilis in massa non ascendat ad unc. ijss: indèque dato quòd

* *Glissonius.*

quòd ſpatio 24 horarum poſſet totum ſecerni in colatorio ſuo liquidum hocce, ac cibariis reſtaurari (quod tamen ſubleſtæ eſt probabilitatis) remaneret quòd ſecretio bilis in hepate per datum dici tempus non tranſcenderet quantitatem allatam unciar. 2. ss: . Cùm autem in canibus per octiduum ab alimonia quacunque omnino prohibitis, ſicque ex inedia denatis obſervaverimus veſiculam fellis, & vaſa bilaria bilem adhùc continere; inferendum remanet totam bilis in ſanguine exiſtentis quantitatem ſpatio 24. horarum non tranſcolari in hepate: Sicque jam quantitas bilis, quę ſingulis diebus naturaliter ſecernitur in hepate hominis, reducetur ad minorem quantitatem, quam communem illam aſſignatam unciar: ijss. . Nec obſtat aſſerto experimentum, quo, ligatis poro bilario, choledocho, aut jejuno inteſtino in animali vivente, hi ductus bile ſatis turgidi obſervantur; eiſque per inflictum vulnus apertis, permulta ſatis bilis quantitas recolligitur; hoc etenim non niſi poſt longum tempus accedit; & ſolùm per hoc, quòd ex intenſiſſimis doloris ſtimulis ab immani operatione excitatis per partium continentium, ipſiusque viſceris lacerationes, diſtenſiones, ligaturas &c. concitatur in experimenti martyre violentior multo, ſeu rapidior quàm naturaliter, fluidorum motus in hepate; fitque per conſequens & violenta ſecretio; copioſior ſcilicet quàm in ſtatu naturali.

§. II.

Quantitas autem mediocris bilis, quæ naturaliter in hominis hepate, & veſicula inſidet, eſt ad unc. circiter ſex, ſi experimento acquieſcere poſſum, quo ex cyſti fellea hominis benè conſtituti, & laqueo extincti bile tota diligenter extracta, indèque per repetitas ſyringationes aquę tepidę determinati ponderis, vaſis hepatis biliferis univerſis exactè à bile abſterſis; ex facta hinc ponderum aquæ, & bilis indè immixtæ collatione, prędictam bilis quantitatem in dicto jecore inſidere animadvertebam. Poteſt autem cum legibus motuum animalium, ſingulis hominis humoribus neceſſariò competentium, ſalvari exiſtentia unciar. 6. bilis in hepate & cyſti, & percolationis in eodem philtro unciar. tantùm unius, aut alterius per ſpatium nycthe-

meri; eodem ritu ac salvatur, aquas maximi lacus sufficienter loco moveri per perennem ingressum, & egressum parvi fluminis: Undè sicuti dicimus aquas lacus, quæ ad mensuram exilis fluminis eas ingredientis, & egredientis, motu cientur lentissimo, tantùm adhuc moveri in alveo suo, ut nullimodè putrescant, quamvis dictum flumen suum sit respectu ad earum quantitatem, in ratione multò minori, quàm unum ad mille; sic à fortiori affirmamus, totam hepatis bilem, quæ, ad mensuram modicæ quantitatis ei per datum tempus adjunctę, tardissimo gradu per dictum viscus spatiatur, constanter proprio in alveo loco moveri à minutioribus per grandiores ductus, quamquàm diei spatio addita quantitas in hoc colatorio secreta, sit tertia, quarta, quinta, sexta, aut minor pars ejus, quod ibibem reperitur ordinariò. Ex hac fluoris biliosi tarditate in jecore, in ferè jam pori biliarii ramos non solùm ductus esse ejusdem bilis, sed etiàm, & aliquatenus receptacula. Et de facto in animalibus cysti destitutis, ut Columbis, Equis, Mulis, Cervis, Vitulis marinis, Delphinis &c. canales bilarii supplent hanc vicem receptaculi; non secus, ac in avibus cloaca supplet vices vesicæ urinarię &c.

§. III.

Cæterùm assertis de quantitate ordinaria bilis tum in hepate insidentis, tum per diem integrum in hoc colatorio excretæ, multùm repugnat Hypothesis acerrimi * in rebus mechanicis viri. Hic Mathematicus suppositâ æquali fluidi contenti turgentiâ in vena cava, & in ductibus biliariis; suppositis insuper cursu, & velocitate æqualibus in liquidis per cavam, & ductus laudatos excurrentibus; hinc facta collatione geometricâ orificiorum cavæ, & pororum biliariorum, invenit orificia circularia eorumdem pororum superare ducentesimam vigesimam quintam orificii venæ cavæ; seu 225. partem amplitudinis orificii cavæ vix minorem esse tota amplitudine orificii communis horum ductuum; ad quam per consequens, & proportionem ducit effusos ex eisdem orificiis fluores eodem tempore: Facto indè calculo mediæ quantitatis sanguinis in homine ad lib. XX., indèque quantitatis circuituum totius sanguinis per cavam in 24. horis ad 384. vices

* *Alph. Borelli.*

vices (suppositis scilicet quâque hora 16. circuitibus) infert, transire in dato tempore per venam cavam 7680. libras sanguinis; & per consequens eodem tempore unam ejus quadrigentesimam, 34. scilicet libras biliosi succi effundi debere per canales biliares ab hepate intrà duodenum, sed clara nimis suppositorum falsitas hanc statim arithmeticam diruit. Et equidem, quò ad primum; nulla ferri potest paritas inter repletionem cavæ, & ductuum biliariorum; Cùm isti longè minùs turgeant succis suis, quàm cava contento sanguine; ut quotidiana autopsia docet: quò ad secundum, & principalius; nulla omnino dari potest similitudo inter velocitatem sanguinis cavam alluentis, & liquidi biliaris per ductus suos derivati, quando non minùs efficaces occurrunt causæ, in hoc tarditatem, quàm in illo velocitatem, per dicta sua vasa producentes; qua statim percipis, si refers tanta ad fluxum urgentia cavæ apposita momenta; vasis amplitudinem; brevem à motus impulsu distantiam; tunicarum elateres; perennes arteriæ sociæ vibrationes; muscularium potentiarum multiplicitates adjacentes; sanguinis contenti tenuitatem &c. cum nullis hujusmodi causis ad ductus biliarios in hepatis concavo occurrentibus; nullis ibidem muscularibus potentiis; nulla competenter amplæ, & pulsantis arteriæ attiguitate; nulla tunicarum cingentium oscillatione, aut muscularium adjacentium, præter debilis capsulę, pressura; alvei exilitate; maxima à motus impulsu recessione; (ut jam superiùs vidimus) notabili fluidi comprehensi lentore, & crassitie, &c. quæ imò omnia, additis fluxus impedimentis prædictis ad Coledochi terminum positis, contrarii effectus potissimæ sunt causæ; turpis scilicet otii respectu ad humorem interfluum. Adde quòd assertum hocce mathematicum damnant penitùs placida super hac re ulteriora, quæ idem-met author ex hisce præmissis deducit: Inventam scilicet sibi præ manibus tantam bilis quantitatem clariss. Vir nesciens indè, in quanam occupatione eamdem exerceat; circulare facit, contrà quemcunque œconomiæ naturalis ordinem, tanquàm per Pelicanum in abdomine appositum; asserendo eam ab hepate in duodenum percurrere; hinc à venis meseraicis, tanquàm ab hirudinibus

tudinibus exsuctam, per hasce, & per truncum portæ rursùs in hepar; ut ibidem scilicet tantam secretionem perpetuet: Quam jam hypothesim superiùs refutavimus. Mitto vos ad legenda in ejus opere paradoxa hæc, aliaque medica, eorumdemque probationes; ut statim mecum subscribatis, intricatiora medicinæ Gordia per solas geometriæ subtilitates elucidari sufficienter non posse.

CAP. XXII.

Alter hepatis usus, præter secretionem bilis.

§ I.

Licet proportio magnitudinis hepaticæ, respectu ad magnitudinem trunci portæ ingredientis, & trunculorum cavæ egredientium, sit in ratione æquali, cum proportione tarditatis fluidi per idem viscus excurrentis, & celeritatis ejusdem fluidi per dictos venosos truncos derivati, non minùs ac, ob eandem rationem, lacûs superiùs ad exemplum expositi extensio est in eadem proportione cum alveis utriusque fluminis eum ingredientis, & egredientis; Sicque hepatis corpus tamquam exundatio duorum fluminum, cavæ, & portæ, in maximam respectu ad istarum cavitates amplitudinem expandi debeat, non minùs, ac lacus respectu ad sua flumina; ex quibus jam pateat necessitas tam vastæ molis in hepate, licèt tam parva in eodem celebretur secretio; Quia tamen eadem fieri poterat secretio in hoc viscere, cum multò minori ejusdem volumine, sicque, & majori animalis utilitate, ob minoratum ejusdem organi pondus, variorum motuum libertati repugnans; paucioribus scilicet in eo constructis concursibus glandulosis; quibus, & canalium biliferorum principiis, ac progressibus apposita simpliciter potentia aliqua muscularis fluidi contenti secretionem, & distributionem accelerans, non minorem institueret secretionem, quàm in multiplicibus: Igitur si hisce non obstantibus, tàm grande viscus, cum tam modica

dica secretione, homini datum fuit; hoc certè non nisi ob ulteriùs aliquod commodum institutum; quòd scilicet à tanta ipsamet visceris magnitudine accedat in homine. Quoniam autem hocce ex hepatis magnitudine commodum non cadit suprà aliquod intùs actum in ipsomet viscere, ut patet ex dictis. Ergo suprà aliquod ei exterius, seu suprà partem adjacentem aliquam; ideòque suprà Ventriculum; cui præ aliis attiguis partibus strictiùs, & latiùs adhæret hepar; Ergo super ejus functionem.

§. II.

Et siquidem, quoniam actio principalis ventriculi ciborum est solidiorum exsolutio; manifestè percipio ex pergrandis hepatici corporis ad stomachum accubitu hoc vasto, acriter adjuvari facultatem hujusmodi: Quod clarè ostensum vado per duo exempla mechanica, & familiaria, res solidissimas, ut sunt ossa duriora, in liquamen solutas exhibentia. Quòad primum; modum edocent Curiosissimi * Authores grandiora cujuslibet Animalis ossa in liquidam substantiam per mediocrem M. B. calorem brevi tempore elixatione solvendi; dummodò ea continens vas in tali occlusione disponatur, ut tùm igniculi in eum introducti, tùm subtiliora ejusdem solvendæ substantiæ Corpuscula ab igniculis extricata, & commota, foràs evolare nequeant: Sic vas hujusmodi Cilindriacum Cooperculo striatim disposito arctissimè occluditur; quo ritu ignis Spicula per coctionem intromissa, Saliaque ossium contentorum volatilia à dissipatione impedita, in Elixæ materiei soliditatem retorqueantur; Sicque acriter súsque déque per totam ejusdem compagem rotantia, liquidumque aqueum immixtum, quàqua versùm introducentia, eam tandem eliquent totam, & solvant. Simile, ob hepatis accubitum, accidit esculentis in ventriculum depositis; pro ut recipiens hic uter digestivæ elixationis tempore, jam in inferiori orificio à sphinctere, & mechanica tortuositate occlusus, in altero insuper, seu superiori orificio ab adjacentibus visceribus, sinistrorsum à lienis corpore, dextrorsum & præcipuè, à grandiori, & magis accumbente hepatis mole premitur adeò, & constringitur, ut tamquàm operculis strictè appositis occlusus, transpirare non sinat activiores menstrui salivaris particulas, à digestivo conflictu exaltatas, ac extricatos

* Boyle. Papinius.

catos jam ipsius-met massæ cibariæ spiritus; Quibus indè in digerendam massam reverberatis acuitur solutiva virtus; eique per universam ciborum congeriem liberior aperitur via. Alterum exemplum ex Pharmaceutica illa operatione desumitur, qua frusta cornu Cervi ità alembici summitati applicantur, ut continuò ascendentibus halitibus aqueis penetrata, emolliantur tandem, & à soliditate decidant sua; quod præparatum C. C. Philosophicum vocamus. Perspice jam parem actionem in stomacho à jecore peractam: Observa vastum hepatis corpus adjacens ventriculo; ordinariam ejus caliditatem considera ex tanta sanguinis copia, eum assiduè irrigante, lentoque passu lingente; & statim concipies copiosissimos & halitus calidos humidosque ex calido humidoque hoc viscere expirare continuò debere; qui indè in ventriculi Cavum penetrati, ad ciborum solidiorum eliquationem unà cum saliva facessant. Dixi halitus Calidos, & humidos; quia Calidi, & sicci halitus dictæ non opitulantur solutioni, sed officiunt potiùs; majori scilicet in solvendo Corpore conciliata induratione. Simplices idcircò ignis halitus calidi, & sicci collimant nullimodè ad solutionem C. C. in operatione prædicta: sic non malè effati sunt Prisci, Calidam nimis jecoris diathesim ad chiloseos imbecillitatem conducere; prò ut ex tali habitudine, alimenti perassatio potiùs, quàm elixatio succedat; in qua ultima omni equidem jure, primæ digestionis naturam posuere. Constat itaque ex dictis usus hepatis ulterior præter secretionem bilis à sanguine; volumine scilicet suo pergrandi, ad ventriculum accumbente, chilificationis complemento ancillari: Quod etiam arrisit omnibus penè antiquorum Scholis, Chilificatorium aliquale, præter sanguificatorium munus integrum, hepatis moli assignantibus.

§. III.

Additur placitis vis, ex instituta observatione in animalibus voracioribus, sicque validiora Chiloseos instrumenta exigentibus; in hisce etenim multò majùs quàm in Homine, proportionaliter ad alias partes, superbit hepar; ventriculum insuper strictiùs circumcingens; & multiplicatis lobulis, tanquam totidem digitis ad unguem complectens; Imò figuram, & molem suas ejusdem figuræ, & moli exactiùs accommodans. Sic in Mure maximum, per

per collationem ad partes alias, ſedet jecur, ventriculum tamquàm in centro ſuo involvens, & recondens: in Cane fortiùs adhæret hepar ventriculo, eumque ſtrictiùs, & ampliùs amplectitur, quàm in Homine: in Vipera, cujus ſummè energeticum eſt ſtomachi munus, hepar maximum eſt proportionaliter ad alias partes, non tantùm ſuprà, & circà ventriculum protenſum, ſed uſque ad duodenum; ad ultimam ſcilicet chilificationis opellam ibidem adjuvandam incubatu ſuo. Sed quid clariùs illuſtrare poteſt partium fiſtulæ inteſtinali adjacentium munus ad digeſtorium opus humido earum calore fovendum, quàm omenti V. g. disjunctio à dicti canalis incubatu in variis morboſis caſibus ſuccedens, quam indè notabilis excipit indigeſtionis habitus? Vſus itaque hepatis ſecundarius non eſt ſola hypochondrii dextri impletio, ut quibuſdam ex vetuſtioribus placet, ad ſolam indè corporis venuſtatem, poſt hæmatoſeos officium, tam vaſtè efformatum hepar aſſerentibus; quorum vaniloquia hujuſmodi, piget ulteriùs commemorare.

CAP. XXIII.

Tertius Hepatis uſus.

§. I.

Cùm itaque molem præ ſe ferat hepar notabilem: prætereà ſubſtantiæ diſtractilis ſit, & expanſilis; & tanquàm peninſula in abdominis cavo propendens, primo aortæ emiſſario, cœliacæ ſcilicet appendatur: ac præcipuè totam ebibat ſarcinam portæ, in cujus trunco, & diramationibus tertia circiter pars totius ſanguinis in Homine exiſtentis continuò reſidet; ſicque ampliſſimis vaſorum plexibus contextum audiat; ſic Alium inſuper revelat ſecundarium uſum ſuum; ſanguinis ſcilicet diverticulum eſſe unà cum liene, quotieſcunquè, vel copiâ, vel rarefactione auctus hic liquor ultra molem ordinariam, ulteriores etiam, amplioreſque vias exigit curſui ſuo; ſicque ampliabiles fiſtularum hepatis cavitates dilatando, orbitam aperiens grandiorem ſibi. Hæc autem diverticulorum cautela neceſſaria erat in animali, in quo, vel ob alimentorum copiam aut qualitatem, vel ob exercitia fortiora,

tiora, irregularia animi pathemata, suppressas evacuationes aliquas, aut alias causas sanguinis massam augescentes, aut rarefacientes turgescit hic liquor in vasis adeò, ut extra eorum aream exundare possit, & spatium sibi quærere in varias corporis cavitates, aut substantias, magis minùsve principales, cum subita indè animalis nece, aut gravissimis saltem succedentibus morbis; Quod tamen, non obstante hoc diverticulorum beneficio, sæpè & accidit; cùm scilicet sanguinis substantia enormiter, & ultrà omnem mensuram, in suis canalibus inflatur, & augescit.

§. II.

Confirmatur hæc diverticuli, quò ad sanguinem, ratio in hepate, ex eo quòd in animalibus copiosiori sanguine præditis majus hepar est: Insuper in pinguioribus animalibus, in quibus sanguis partes suas divergit per totum corporis habitum ad pinguedinis fabricam, gracilius est hepar, quàm in macilentis, in quibus parva nutritio majus infert fluidorum volumen in vasis: Hepar ideò Caponis proportionaliter minus est quàm Galli. Firmat ulteriùs assertum, ingentius hepar in calidioribus animalibus, in quibus sanguis fortiorum motuum compos est; Sìc animalium aquatilium hepata terrestrium jecinoribus sunt minora: Prætereà grandius in fœtu, & puero proportionaliter, quàm in adulto, prò ut in eis copiosior in diem viget succorum nutritiorum affluxus in sanguinem; hinc & in diem majoris diverticuli necessitas.

§. III.

Usum insuper hujusmodi hepaticum plenè demonstrant hæmorrhagiæ narium in levibus etiàm hepatis, & lienis obstructionibus ordinariò accedentes; quo casu per hæc viscera competenti sanguis non fruens spatio, sicque copiosiùs, usque ad eruptionem è vasis, exundans ad partes superiores, manifestum facit in hisce organis diverticulorum munus. Hoc hæmorrhagiæ narium symptoma, morbis hæc viscera infarcientibus succedens, frequenter observo ad ægrorum thoros currenti hoc vere, quo tempore hæc scribo; Ubi febres penè omnes tàm continuæ quàm intermittentes desinunt in depositiones hujusmodi ad hypochondria. Sed meliùs elucebit habitudo hæc hepatis diversoria ad sanguinem, in altera hujus tractatus parte, statum hujus visceris præternaturalem exponente; Quam statim aggredior.

HISTORIÆ HEPATICÆ PARS SECUNDA.

Complectens quæ ad Hepatis morbos pertinent.

CAPUT PRIMUM.

Et Præliminare.

DIVISIO MORBORUM.

§. I.

Usicam in Apolline, Medicinæ connectere, res apud Poëtas plena judicio fuit. Humanum Corpus per harmonicum partium suarum omnium nexum, suaves concentus edit, & concordes; Vitiato hoc ordine partium, discordes, & insuaves. Quemadmodùm igitur Theoretica medicinæ pars ordinem rerum considerat, quæ statum objecti hujus sui naturalem, seu sanitatem constituunt; Sic librat & Practica ordinem rerum, præternaturalem facientium, morbosum scilicet. Hisce modulis ordinem quemdam insecuti in Phisiologica inspectione Hepatis, Anatome, Structura, functionibus, secretionis modo, aliisque ad eam spectantibus; non minorem in pathologica ejusdem visceris perquisitione amplectemur: ut Primæ manuductione in alterius elucidationem conveniamus; faciliùs scilicet, quàm hactenùs fuerit, morbos Hepatis omnes internoscentes, inter se se, sedesque suas, differentias, & causas discriminantes; Saniùsque indè ad eorum curationem properantes: Cui certè instituto totæ diri-

guntur ſpeculationes ſcientificæ; totique Anatomicorum labores. Sic loquens de Medico Eccleſiaſticus: *Opera ejus ſunt neceſſaria.*

§. II.

Morbus quid ſit.

Morbus; ille eſt corporis humani, aut partium ejus aliquarum ſtatus præternaturalis, in quo plurimæ ejuſdem, functiones, aut aliqua solùm, ſenſibiliter læduntur. Mitto hîc loci ſtatuum præternaturalium, morbi ſcilicet propriè dicti, morbi cauſæ, & Symptomatis varietatem; quæ ordinariò relativa ſolùm eſt, non vera; pro ut idem ſtatus præternaturalis per diverſos reſpectus conſiderari poteſt ut cauſa, ut morbus, ut ſymptoma. Duo ſumma ſunt partium humani Corporis genera: fluidum, & firmum: ſeu liquidum, & durum: (quod ſemper eſt idem) ſeu humores, & Canales: Nec tertium datur, niſi ex utrorumque connubio: ut molle; quod ad alterutrum magis accedit, pro ut de alterutro magis participat. Mechanicè hîc, non Philoſophicè fluidum, ſolidumque conſidero; fluidum à ſolido, & viciſſim diſcrimino. Solidum hîc ſolùm intelligimus, quod terminis ſuis conſiſtens eſt; liquidum è contra: ſeu alia enunciandi formula; liquidum illud eſt, cujus adeò rupta eſt cohæſio partium, ob quarumcumque ſuperficiei lævitatem, ut invicem, & ſejunctim moveri illæ poſſint per vias diverſas: ſolidum è converſo. Sic ſolo ſenſus judicio contenti, non indè ulteriùs inquirimus, ſi ſenſibiliter fluida uſque ad ultimum componens ſint fluida, ſi ſenſibiliter ſolida uſque ad ultimam particulam ſint ſolida. Exponendis mox rebus præponenda erat neceſſariò hæc adnotatio.

Diviſio Generica partium humani Corporis.

§. III.

Duo igitur jam veniunt primaria morborum genera in homine, pro ut dictæ hominis utræque partes in ſtatum præternaturalem poſſunt aut ſimul, aut ſeorſum concedere. Morbus in fluido conſtituitur ex mala ejus habitudine in mixtura, aut in fluiditate, aut in mole, ſimul, aut ſeorſim; ideſt, vel ex ejuſdem ſorditie; vel lentore, aut tenuitate; vel exuberantia, aut defectu. Morbus in ſolido oritur ex mala ejus conſtitutione, aut in laxitate, aut tenſione, aut ſolutione unitatis. Sicuti extra omne dubium eſt dari morbum in fluidis independenter à ſolidis, conceptibilem nempe abſque ſolidorum concurſu, ut ideò dicatur morbus in fluido

Morborum Genera.

Morbi à fluido.

Morbi à ſolido.

fluido ut fluidum; Sic morbum locari in solido independenter à fluido, ut morbus à solido ut solidum, nuncupari possit, conceptibilem videlicet absque concursu fluidi, manifestè evincimur contrà multorum sententiam: & equidem, cùm solidum animale vim quandam habeat contractilem naturaliter, & ingenitam, eamque sensibilem absque interventu fluidi, quam tonum dicimus, quamque observamus in villo membraneo, aut musculari ab animali avulso, qui ultra tensionem suam distractus; indeque suæ libertati permissus, sponte retrahitur ad statum naturalem, seu pristinum; imò vix unum invenias compositum, in quo spontanea non vigeat contractio; adsit in vitro, in metallis, in lapide, in duris omnibus, in aere ipso, in ipsa aqua, fluidisque cæteris; ut graphicè demonstrat *Bellini*; Sic, & independenter à fluido vis hæc spontaneè contractilis vel augeri potest ultra statum naturalem, quod est solidum in tensionem induci; vel diminui, quod est solidum in laxitatem cadere. Tensio, strictior est solidarum partium, inter se se contactus, dejecta magis minusvè è loculis suis interposita fluorum substantia: Laxitas, è contrà. Comprobat tensionem solidi ultra statum naturalem à fluidi actione omnino independentem observatio in juvene mihi familiari; in quo cutis brachium dextrum præcingens strictissimam adeò præ se fert texturam, ut difficillimè ibidem lanceola pertundi possit subjecta vena, dùm non eadem res est in brachio altero. Evincit laxitatem solidi primariam quoquè, & independentem observatio *Meeckren*, in milite illo hispano, cujus humeri cutis, mammæ, genuque dextrorum extensilis accedebat adeò, ut per levissimam applicatam vim in primis partibus, ad os accederet; in tertia ad ulnæ dimidiæ longitudinem elongaretur; retracta hinc statim, post remotam trahentem manum, ad naturalem textum, & lævitatem; & hoc nullimodè in cute lævas partes obtegente. Ossa quædam duriora non nè per casus varios in sano quoad cætera homine ad tantam redacta mollitiem visa sunt; ut, instar ceræ, versari facillimè possent in omnem sensum; in aliis autem indurata adeò, & rigida, ut, tanquàm vitrum fragilia, facillimè dissilirent in partes, vel leviter contrectata? Quid vitii in hisce casibus concurrenti ad omnes partes æqualiter fluido imputandum est, ubi reverà non adest?

§. IV.

§. IV.

Morbi à laxitate solidi.

Veniunt in animalis partibus à laxitate solidi præternaturali variæ affectionum species, insontibus tamen fluidis. Undè etenim depluvia quædam limphatica, seu fluxiones communiter dictæ in partibus quibusdam determinatis; in aliis aut vulneratis olim, aut aliter læsis frequentes dolores, congestiones, paralyses, & alia mala; ab intensi frigoris impressione Gangrenæ, & decidentiæ, nisi ex deperdito in eisdem partibus tono, nullo habito fluidorum respectu; seu indita eisdem laxitate, ex qua sufflaminata oscillatio; extincta scilicet fluidum ad eas appellens repellendi aptitudo? Et equidem omnes hi morbi in partes speciales quasdam accedunt communiter, dùm fluida omnia indolem redolent optimam. Occurrunt à solidi tensione præternaturali variæ dolorum species. Triplex est in solidis tensio. Prima flatuosa illa, quam convulsionem à repletione dicebant antiqui, à flatuoso spiritu compagem solidi tumefaciente; quamque ab alkali elastico solidi sinulos omnes quaquaversùm expandente deducunt ex recentioribus plurimi, & rigiditatem nuncupant, *Italicè Granchio*; facilis solutionis affectio; ut potè pura, & frigida ab Optimo *Sinibaldi* Romano curata, oleo ab Accurato *Georgi* Albiganensi. Altera est à stimulo attiguo, quæ propriè dicitur spasmus; ut violenta villorum retractio in ventriculo ad vomitum ciendum ex materia ibidem impacta. Tertia est ab inanitione; ut spasmus post hæmorrhagias obveniens, aliasque evacuationes immodicas; Ubi solidorum stamina, deductis fluidorum cuneolis per eorum intercapedines jacentibus; absquè ullo ampliùs impedimento strictiùs coëunt inter se se, seu contrahuntur, imminutis dimensionibus suis; non minùs ac eadem cieantur tensione fidium chordæ ab aere austrino, aut ignis vicinia fluidis suis incolis exutæ. Prima Tensio à fluido reverà exoritur. Altera à solido primariò ut solidum; licet à fluidis tanquàm occasionaliter dependens. Tertia prorsùs, & primariò à solido, nullimodè à liquidorum opere procedens; ut patet. Et hęc tanquàm digressione quadam afferebam; ut morbos monstrarem verè, & primariò assignabiles in solido; independentes nempè à fluidorum concursu Affectiones aliæ, propriæ etiam solidorum, & essentiales quas scilicet conci-

Morbi à solidi tensione.

pere in animali possum independenter à fluidis, accedent in sequenti Capite.

§. V.

Venio jam ad Hepatis morbos; eosque ideò, ex præmissis, in duplex statim genus dirimerem, in alios scilicèt, qui ab Hepatis solido immediatè proficiscuntur; & alios, qui à fluidis per hepar excurrentibus. Sed tertium adhùc expetunt genus morbi quidam, non solùm in Hepate, sed cæteris etiam in humani Corporis partibus frequentes, qui ad neutrum ex dictis reducibiles audiunt; prout videlicet nec visceris solido, nec circuentibus ibidem fluidis originaliter imputandi. Et revera, cùm in omnibus hominis partibus accedant sæpè vermes, calculi, polypi, ossa adventitia, flatus, aliaque corpora extranea; ex quibus indè status præternaturalis, seu functionum ibidem sensibilis læsio, seu morbus accedat; nec propriè corpora hujusmodi supernumeraria duro partis, aut liquido referri debeant, pro ut eis insontibus ordinariò, aut saltem persæpè vigentia; Sic triplici classe morbidas Hepatis affectiones comprehendemus; Primâ nempè morbos à solido, alterâ à fluido, tertiâ, & ultimâ morbos ejusdem ænophoros, seu ab utrisque diversos, quos ideò à corpore extraneo nuncupabimus. Quoniam indè tripliciter considerari potest hepatis solidum; vel scilicet ut totum ejus parenchima; vel ut pars ejus vascularis; vel ut portio ejusdem nervea; Sic triplici capite connectemus hepatis morbos à solido: Primo, morbos à toto solido; Altero, à solido vasculari; Tertio, à solido nerveo. Morbos autem à fluido tùm sanguineo, tùm limphatico unico capite comprehendemus; hoc inde observantes, quod, cùm notabilius hepatis fluidum sit bilis ab eo secreta; rectęque, aut delinquentes sint liquidorum per animalis organa secretorum dispositiones, secundùm quòd recta, aut mala est secretionis habitudo; Sic tot capita subnectemus ad Hepatis morbos à fluido, quot sunt vitiorum genera, quæ secretioni biliari competere possunt. Quibus omnibus pathologiam Hepaticam, Superis afflantibus, absolvemus. Hęc erant, quæ in altera hujus tractatus parte, tanquàm pręliminaria, jure pręmittenda fore existimaveram. Agé jam manus; in tabula.

Divisio morborum Hepatis.

CAP. II.

Morbi Hepatis à toto solido.

§. I.

Quid sit morbus, & quid sit vitium.

AD morbos Hepatis perrecturi, necessum duximus in operis limine eos ab ejusdem vitiis distinguere. Morbus, illa est (ut suprà) præter naturam affectio, quę in animalis insidens parte, lædit ejusdem actionem: Vitium medicè sumptum illam affectionem nuncupant, quę partis, quam occupat, actioni non nocet, licèt præternaturam audiat. Varia sunt Hepatis vitia, secundùm respectus varios, quibus à statu hoc viscus naturali alterari potest, absque læsione functionis suæ. Sic respectu ad magnitudinem, frequenter in inspectionibus vastissimæ molis offenditur hepar, duplæ scilicèt, ultrà naturalem, triplæ, quadruplæ, &c. inculpabili tamen undiquaque substantiâ contextum: cujus exemplum exhibet in puella *Carolus Offredi.* Simile apud *Schenkium*, *Moinichen*, *Stierum*, *Frankenau*, *Hildanum*, *Moëbium &c.* Hepar quatuordecim libras civiles pendens à *Ioanne frider. Huldenreich* observatum, extat apud *Ephemer. German. nat. curios.* Ingentissimum vidit in homine *Gemma*: & ad quadraginta librarum pondus in muliere, ut gravidationem mentiret *Bonetus* in sepulchreto suo; sæpiùsque nos in subjectis plurimis per varia morborum genera denatis demonstravimus auditoribus nostris. In molem enormem, naturalis tamen habitudinis (ut simplici vitio convenire diximus) grandescit hepar in pueris rachitide affectis; adeò ut totam frequenter epigastrii regionem occupet, & ipsum quoque sinistrum hypochondrium attingat; interdum impleat. *Olim apud Romanos ars fuit anserem ita pascere, ut Hepar in immensum accrescens, totum prætereà corpus præponderaret*; ex Willisio. Ad hanc vitii classem reducendi sunt tumores Hepatis quidam indolentes nullius in dies discriminis, qui species lupiarum audiunt *ex Zodiac. med. Gall. ann.* 5. Sic etiam hepatis hypersarcoses, aut fungi in vulnere

Hepatis vitia.

In magnitudine.

In numero.

nere ejus aliquo, aut ulcere prognati. Quò ad numerum; duplex vidit Hepar *Schenkius*: nullum *Pawius*, *Bauhinus*, *Zacutus*. Quò ad figuram; humanum Hepar in lobos divisum observavit *Iac. Grandi*: globosum *Rumlerus*: Quadratum, Cilindriacum alii. Quò ad situm; Sinistro hypocondrio locatum jecur, dextroque lienem stupentes ostenderunt omnis ævi Anatomici; hujusque novitatis exemplar diligenter exponit *Mery* Chirurgus Parisiensis in homine, plusquàm septuagenario; in quo ratione transpositionis Hepatis, omnia etiam abdominis, & pectoris viscera opposítas naturalibus locationes occupantia observavit: ut videre est observat. suâ editâ in lib. *Iournal. des Sçavans* ann. 1689. Frequentem hanc etiam in quadrupedibus jecoris, & lienis transpositionem asserit *Aristoteles* in sua *animalium historia*. Sed esset à penso distrahi, cantumque Cuculi recanere, si hęc prolixiùs percurrerem. Morbi Hepatis pertractandi incumbunt nunc nobis; iique hîc solùm, quorum genesis satis concipitur ex solo structuræ organicę defectu, independenter ab alluentium fluidorum concursu; seu morbi à solido ut solidum; illique in hoc Capite peractandi, quorum pręsentiam universo visceris solido referrimus; quos ideò à toto solido vocamus.

In figura.

In Situ.

§. II.

Quadrat rei nostræ divisio præternaturalium in animalis partibus affectionum à vetustioribus instituta; in intemperiem scilicet, morbum organicum, & solutionem continui; & revera accomodatis moderniorum stylo hisce morborum classibus; seu ad ejusdem solidi varias considerationes relatis, nil exactius, nil clarius ordinari potest ad peculiares partium animalis solidarum pathologias completè delineandas. Et primò quò ad intemperiem spectat: nimis liberè præsentiam ejus in partibus animalis à fluidis independentem abjecerunt moderni, legibus circuitûs præventi. Varias antiqui intemperies distinguunt: alia apud eos ex variis qualitatum [ut aiunt] primarum, caliditatis, frigiditatis, humiditatis, siccitatis excessibus: alia ex variis secundarum qualitatum exorbitantiis, densitatis, raritatis, mollitiei, rigiditatis &c. alia ex tertiarum qualitatum erroribus, in sapore, colore &c. alia

Divisio Morborum Hepatis à toto solido.

Hepatis Intemperies.

ex quartarum vitiis. Si licet vetustiorum idiomata loqui; fateor Hepatis in primis qualitatibus intemperiem, Calidam, frigidam, humidam, siccam, simplicem, vel complicatam ex liquidis ibidem transfluentibus, acribus, aut inertibus, copiosis, aut parcis, simpliciter, aut complicatè, auspicandam esse; sicque in hoc casu nullam in hoc viscere stabulari independentem à fluidis circumeuntibus hujus generis affectionem: Sed tantò certiùs assero in secundis qualitatibus intemperiem à solido visceris ut solidum exordiri primariò, fluidis nullimodè ad ejus originem in censum vocatis; quantò clariùs vidimus præcedenti capite solidum animale absque liquorum interventu, sponteque sua sub eis omnibus posse reduci statibus, qui densitas, raritas, rigiditas, mollities, tensum, & laxum dicuntur. Intemperiem Hepatis in qualitatibus tertiis rursùs ab alluentibus eum fluidis emanare concedo; ut discrasia ejusdem acida, austera, pontica &c. Non est tamen, quòd primarum qualitatum intemperies à præsentia diathesis, seu intemperiei in secundis, advenire frequenter non possit in Hepate; dùm scilicet in hujus visceris preternaturali constrictione, seu intemperie in densitate, ineptior ibidem succedere potest succorum permeabilitas; eo quòd momentum sanguinis adventantis per portam tantum non est, ut superare possit auctam resistentiam solidi Hepatici altiùs constricti: sic ab imminuta hac trajectione succorum, intemperies sicca, & frigida, si quietè lentescant à libera affluentia impediti, paucique latices; vel sicca, & calida, si ibidem incalescant impediti &c. frequentiùs autem à strictiori solidi Hepatarii substantia, liquida variè impedita à fluxu suo obstructiones ibidem, tumoresque variorum generum congerunt; illeque tunc morbi aspectus induitur, quem intemperiem cum materia nuncupabant majores nostri.

Simplex.

Cum materia.

§. III.

Morbi Hepatis à tota substantia.

Refero ad intemperiem Hepatis atoniam ejus, seu perfractam intimæ cohæsionis vim in solido suo; quam à tota substantia morbum dixerunt laudati vetustiores, seu corruptionem substantiæ, Innumerisque nubilarunt quæstionibus, & commentariis; ut videre est apud *Sennertum instit. med.* Ex vario atoniæ gradu, seu

varia

varia cohæsionis debilitatione, varię & hujus generis affectionum Classes. Error in hoc statu levior, flaciditas simpliciter dicitur, concidentia, laxitas; & apud antiquos imbecillitas Hepatis; de qua exemplis specialibus *Scultetus*, *Piso*, Aliique: ex hoc jam affectu notabiliter imminuta veniunt ejusdem visceris robur, oscillatio, & resistentia. Intensior; vera est corporis jecorarii corruptio, seu ejusdem interitus, & à vita divortium; quale est gangræna, sideratio, & sphacelus, observata in hac parte à *Dodoneo*, *Boneto*, *de Lamoniere*, *Ieremia Martio*, *Henningo Arnisæo* &c. Ultimus atoniæ, seu insensilis solutionis terminus est, completa putrilago; adeò ut viscus hoc totum, eliquato partium suarum nexu, difluat omninò in tabum; quem ideò statum colliquationem appellat *Aetius*; ejusque exempla deferunt *Blankard* de *Morbis Hepatis. Ioh. Heurnius* ad aphor 45. sect. 7. *Tobias Czaschelius* apud *Ephemerid. Germ. Curiosor. Georg. Abrah.* Mercklinus, *Dodoneus*, *Aliique*. Variæ cæterùm deducebantur olim ab Hepatis intemperie affectionum sortes. Ex calida sic ejus intemperie, immediatè, vel mediante intemperato ab ea sanguine illa petebatur affectio, quæ ex labe viscerum hypochondria adimplentium, hypochondriaca ideò dicitur. Exponam alio opere morbum hujusmodi sæpè primariò sanguinis, hinc stomachi affectionem esse; sepè primariò stomachi, hinc sanguinis: à sanguine cùm ab animi affectu v. g., aut morbi alterius præcessione exorditur; à stomacho cùm ab errore in victûs genere, aut hæreditario stigmate visceribus indito. Affectiones cæterùm reliquorum viscerum, Mesenterii, Pancreatis, Lienis, Uteri, præcipuè Hepatis &c. in hoc morbo complexè, aut divisim occurrentes, simplices hujus morbi effectus esse amplissimè evincam, non principia; licèt sæpè in morbi promptuaria transmutabiles. Quod de Hepatis intemperie calida, indèque necessariò fæderata ventriculi frigida pluribus in morbis vocitabat vetustas, nec obsoletum adhuc est à quorumdam ratiocinio, id facilè cum politioris medicinæ sermociniis conciliare possumus; perspicientes ex bile naturaliter acriori variè chilificationem perverti posse, ut impar in hoc casu functioni suæ videatur stomachus, & cruditatibus auscultans.

Flaciditas Hepatis, seu imbecillitas.

Gangrena & sphacelus.

Colliquatio.

Affectio Hypochondriaca.

§. IV.

Morbus Hepatis organicus.

Descendimus hinc ad alteram affectionis speciem ex solido, seu morbum organicum; quem tamen, ut tùm abundè, omnibusque classibus suis ab omnium ætatum Professoribus expositum, tùm ad alias categorias malorum reductum, sicco quasi pede trajiciam. Sic numerum Hepatis auctum, extimamque vitiatam figuram superiùs in ejus vitiis retulimus, non minùs ac auctam substantiæ laudabilis magnitudinem: hanc tamen præter naturam, seu morbidos tumores aliis capitibus trademus. Quò ad morbum Hepatis in situ, & connexione attinet; adnascentiam Hepatis cum diaphragmate morbosam exponunt *Bonetus*, *Paisenius*, *Wedelius*; cum costis spuriis *Hollerius*; cum utrisque Alii. Jecur violenter ad diaphragma coactum *Henr. à Moinichen*, *&* *Ballonius*; ad hypochondrium usque sinistrum *Hildanus*, *Bartholin. Th.*, *Segerus*. Ambobus renibus strictissimè affixum *Bonetus in Sepulchreto*; Ventriculo arctè adnatum, indéque lethalis vomitus, *Bauhinus*, *Hermannus*; Pancreati firmissimè alligatum *Pavvius*. Sed familiares sat sunt in authoribus hæ cantilenæ. In delinquentibus hisce omnibus Hepatis sedibus variè læditur respiratio, ex variè distracto, aliterve læso primario hujus functionis instrumento, diaphragmate. Raro, aut nunquàm imminutæ notabiliter magnitudini, seu notabili extenuationi, marasmo, aut atrophiæ obnoxium jecur observarunt Practici, Secùs ac lienem v. g., pulmonem &c. cujus ratio Phœnomeni petenda venit à longè solidiori ejusdem substantia, quàm condita sint viscera alia laudata: Præcipuè autem, quia totum hoc penè viscus ex grandiorum Canalium ramis contexitur; quorum firmitas multò major est suprà parenchimatis compagem. Maxima, cæterùm, summèque sic ponderosa Hepatis moles attiguo sępè ventriculo enormiter nititur adeò, ut eundem inferiùs usque ad umbilicalem regionem cum maxima machinæ animalis pernicie detrusisse legamus apud *Bartholinum Th.* & *Saxoniam*; Præcipuè in observationibus anatomico-medicis v, & XXIV. Clar. *Iohann. Baptistæ Fantoni* Medici Regii, editis; & illustratis ab Amico *Iohann. Fantono* filio, apud Pedemontanos Anatomiæ Professore, aulicoque medico; Eruditissimo viro;

Locatio morbosa.

Nisus in ventriculum.

Cujus

Cujus insudantem rursùs sub prælo, & ampliatam anatomem totius expectat Europæ Plausus. Descensus Hepatis ex sede naturali sua ad abdominis inferiora, ejusdem prolapsus dicitur, seu luxatio. Rarior est in Hepate, quàm in liene, ventriculo, intestinis, & renibus hic morbus, ob robur, positionem, & numerum ligamentorum suorum; quorum omnium relaxationi debetur hæc affectio: Extant tamen exempla dislocationis Hepatis, tumorem ideò circà umbilicum producentis apud *Laurent. VVolff. Strigelium* in *Ephemerid. curiosior. Germanis*; apud *Fridericum Lossium, Aliosque.*

Luxatio.

§. V.

Ultima morbi species ex solido adventans Hepati, est solutio continui, quam sensibilem intelligo, seu in partibus sensui occurrentibus factam, ad differentiam morbi superiùs descripti à tota Hepatis substantia, in qua continuitatis solutio insensilis est, seu in partibus insensibilibus facta. Varias hujus solutionis species tùm à causa interna, tùm ab externa productas offerunt authores. A causa interna facta in Hepate hæc solutio continui, vel simplex est erosio, vel ulcus; à causa externa, vel contusio, vel vulnus; ab utraque, Hepatis rimæ notabiles, & fissuræ. Erosio simplex in Hepatis substantia à transfluentibus Succis naturaliter acrioribus, videnda venit apud *Horstium*, *Salmuthum.* Ulcus hepatis est, profunda, & purulenta in ejus partibus solutio, seu erosio, frequenter ab abscessus præcessione, hinc puris fodicatione, producta; Sæpè absque apostemate, ab actis solùm acerrimorum ibidem commorantium laticum cuniculis. Admittimus *Benneto*, *Billonio*, *Foresto*, *Dodoneo*, *Brasavolo* inveterata Hepatis ulcera, fistulosa, Cancrosa; nec difficilis res est in tenero parenchimate: sed ex eorum exesione, non purulentam solùm materiem, sed frustula carnis ejus per choledochum, in intestinum decidua, indeque per anum excreta, servatis sæpè ejusmodi affectis, negamus Math. *de Grad.*, *Skenchio. Nic. Florentino*, *Julio Alexandrino*, *Herculi Saxoniæ.* Multò magis ridiculum est Hepatis substantiam vomitu rejectam esse; ut habet *Phil. Salmuth.* Bonam satis hujus rei enodationem scribit *Sennertus Praxeos lib. 3. cap. dè ulceribus*,

Solutio continui in Hepate.

Erosio simplex.

Vlcus.

Contusio. *bus*, *& sphacelo Hepatis.* Contusio, ictus est agentis extrinseci violentior in molle Hepatis corpus inflictus; ex quo subitaneæ villorum componentium distorsiones, distractiones, & fracturæ; hinc cessante systasi partis, sanguis non repulsus ad circuitum, turpiter ibidem concrescit. Exemplum est apud *Salmuthum*. *Vulnus.* Vulnus est notabilis, & subitanea componentium perfractio pariter ab agente exteriori. In Hepatis vulneribus effusus à canalibus sanguis, facilè per alvum derivatur, vectus per ductus biliferos in intestina; casum vide apud *Glissonium*, *anat. Hepat.* Vulnera Hepatis absque grandiorum vasorum laceratione sanabilia persæpè sunt: sic Hepatis frusta ex abdominis vulnere foras prodeuntia, indeque cum ægri curatione abscissa, afferunt *Fabr. Hildanus*, *& Blankardus.* *Fissura.* Fissuras Hepatis, hiatus, & rimas ab utraque causa, externa, & interna auspicari debemus, si authorum observationibus credimus, eas tùm ab externis percussionibus exhibentibus, tùm ab interna dispositione; ut apud *Fernelium*, *Glissonium*. *Hessum*; præcipuè apud *Riolanum*, qui in hominibus marcore confectis majusculas sæpè scissuras illas ex exsiccato, aridoque Hepate productas, serumque copiosum, tamquàm ex rupto vase, extillantes, vidisse affirmat in *Enchiridio suo anatomico*; quod tamen à *Tulpio*, Moëbio, omnibusque cordatioribus meritò refutatur.

§. VI.

Scissuram Hepatis lethalem ex casu, & percussione, undè ruptura portę, & mors subita, ex Præclarissimo, Amicissimoque D. *Rosino Lentilio*, Archiatro Wurtembergico humanissimâ Epistolâ elapso biennio mihi transmisâ, relatam habeo. *Ante aliquot annos*, scribit vir omni voto colendus, *Rusticus ebrius prope Stuttgardiam in via mortuus inventus est; cujus corpus cùm aperirem, cavitatem abdominis totam sanguine suffusam reperi; superiorem autem hepatis lobum, quo ventriculum contegit, in duas partes horisontaliter quasi cultro divisum.* Memorabile erat, *stomachum pane, commestisque farciminibus adeò fuisse distentum, ut nec digito pressus vel parum cederet. Suspicio hinc fuit Rusticum in terra prolapsum fortè fortuna eò loci, quò hepar sub cute clauditur, in lapidem offendisse, distento verò stomacho, & lapsui cedere nescio, fissum fuisse hepar, ruptam venam*

portæ,

portæ, sanguinem in cavitatem abdominis effusum, secutâ morte subitaneâ. Ulteriores morbos tribuebant antiqui genuinæ hepatis substantiæ, ab ea, tamquam à sanguificationis fonte, dependentes; Lienteriam, fluxum hepaticum, Atrophiam, Cachexiam, omnis generis hydropes &c. Quæ alio loco principiis aliis conciliabimus.

CAP. III.

Morbi Hepatis à solido Vasculari.

§ I.

EA vocamus Hepatis vasa, quæ liquido palpabili devehendo apta nata sunt; quo jure nervos ab Hepatis arteriis, venis, limphaticis, ductibusque biliferis libenter proscribimus. Eos vocamus Hepatis morbos à solido vasculari, qui nullimodè ab humorum interfluentium culpa auspicandi veniunt, sed à mala vasorum eorundem recipientium habitudine: cujus præsentia elucescit satis, dùm, currentibus liquidis per plura ejusdem generis vasa, eâdem substantiâ, eâdem copiâ, eodem impetu, iisdem dispositionibus omnibus, vas unum tentatur vitio, non aliud. Distinguimus morbos Hepatis ex solido vasculari à morbis totius solidi; prò ut considerantur primi in vasis Hepatis sensibilibus malè habitis, iisque quibusdam solùm, aut unico; alteri in vasis insensibilibus, seu proprio parenchimate, iisque omnibus æquè vitiatis. Eædem affectiones competunt vasculari solido, quas solido in genere adscripsimus; tensio scilicet, & laxitas ultra statum naturæ, præter continui solutionem. Sed cùm canalium tensio morbifica à nerveis productionibus, eisdem in modum telarum supertensis, propriè accedat; ut videbimus in sequenti Capite; sic sola canalium laxitas indebita, nec non unitatis solutio, examinandæ hìc veniunt. Peccantem in Hepate laxitatem vasorum infallibiliter prosequitur morbosa eorundem distractio ab interfluentibus succis, in eorum parietes cum victoria nitentibus. Variis veniunt nominibus præternaturales in hisce vasis distractio-

nes extrorsùm, & fornices, secundùm eorum varietatem. In Arteriis appellantur Aneurismata, Varices in venis; in limphaticis Hidatides; in excretoriis ductibus peculiari vocabulo carent.

§. II.

Aneurismata, & Varices Hepatis.

Fornicant itaque in aneurismata, & varices arteriæ, & venæ; cum impedito, (quæcunque sit causa) magis, minusvè, à vasis ad substantiam visceris, aut vicissim, fluxu sanguinis, aut refluxu; sicque copiosius per vasa met-ipsa congesto hoc latice, nativa eorum, aut, per casus varios adventitia jam pridem teneritudo texturæ, aut loricationis infirmitas impar est frenandæ ejus urgentiæ ad extrà, auctæque expansivæ potestati. Aneurismata ex simplici extensione, per frequentes cadaverum exenterationes interdùm observavimus in hoc viscere; ut nuper dextræ cœliacæ propagines enormiter dilatatas demonstrabamus in extispicio hypochondriaci, molestissima ejusdem vasis pulsatione per longum tempus vexati. Alterius generis aneurismata, seu junctam in arteriarum tunicis cum notabili dilatatione & rupturam, non percepimus hucusque in jecinoribus defunctorum. Frequentiores sunt in hoc organo venarum morbosæ expansiones, seu varices, ab imbecilla cohæsione villorum in propaginibus cavæ, & portæ; cui multùm opitulatur morbo, sanguinis per hæc vasa excurrentis momentum velocitatis minimùm. Exempla varicum in ramis portæ vide apud Morton, *Vesalium*, *& Guarinonium.* A consimili in limphaticis, ac in venis, arteriisque, contexentium villorum imbecillitate, & divulsione inter se se, Hidatides procreantur, seu fornices quædam per limphaticorum tractus in modum folliculorum elevatæ-Hidatidis genesim, non minùs ac Aneurismatis, & Varicis mechanicè *In opere nostro anatomico, & Sect.* 15. Exponemus. Familiaris est apud authores, ut *Panarolum*, *Ruijschium* &c. hidatidum Hepatis tunicas perreptantium expositio; præcipuè in hydropicis. Quod plurimis antiquis, & recentioribus imposuit, ut ascitem ab hydatidum Hepatis ruptura passim auspicarentur. Sed, licèt & possibile sit hoc hydropis abdominosi principium; constat tamen, & inculpabili Hepatis quocunque aquæductu, hosce morbos accedere. Quod tùm au-

Hidatides.

topsia

topsiâ probatur, ex inspectis absque ulla labe Hepatis limphæductibus in hydropicis quampluribus; tùm ratione, ex facili in quacunque parte limpharum colluvie, seu hydrope, à sola earundem solutione à sanguine per fibrarum interstitia; ut alibi demonstrabimus. Non omnes tamen, qui ex Hepatis involucro exsurgunt, eique appenduntur aquosi tumores, hydatides sunt: grandiores omnes ex limphatico latice inter ejus substantiam, & tunicam effuso elevantur, insontibus limphaticis. Imò & minutiores sæpè, totamque hydatidum naturam exhibentes, à limphæductuum vitio non veniunt, quod patet ex nuperrima observatione mea hydropis vesicularis, facta in homine quadragenario; cujus viscera abdominis omnia, Hepar, Lien, Mesenterium, Pancreas, Renes, Vesica, Intestina, &c. non tantùm innumeris penè utriculis sero turgidis, ac omnimodam hydatidum speciem repræsentantibus obsita erant; sed hæ insuper suppositę hydatides sibi invicem per 4. aut 5. plana densissimè adeò superincumbebant, ut locum omnem adimerent, eas à limphaticorum dilatatione deducendi: non etenim vasa limphatica, una invicem ad alia superposita jacent in eadem parte: præcipuè, quod & in cavitate intestinorum-met ipsa hasce offenderemus vesiculas, tanquàm hydatides ipsissimas; dùm cæterùm in fistulæ intestinalis cavo nulla repant limphatica. Quamobrem pustulas ad ciceris grana pergrandes, ac universo jecori superextensas à *Cardano* observatas, limphaticorum vitiis non refero, sed dispersis cingentis tunicæ elevationibus, à subter effuso sero. Si autem quid est, quod genuinas hydatides à cæteris aquosis tumoribus discriminet, summa est earum pelluciditas, à summè tenui præcingente tegmine, summèque limpido liquore suo.

§. III.

Solutiones continuitatis vasorum Hepatis.

Circà unitatis solutionem in Hepatis vasis, acquiescere sat possumus in expositis per caput superiùs, eaque & vasorum solutionibus appropriare. Hîc solùm addam, à bilis contentæ acredine notabiles frequenter exesiones, ulceraque pati vesiculam felleam (quam jurè meritò inter Hepatis vasa reponimus) ut adnotandum auditoribus exhibuimus in subjectis aliquibus. Illustrissimus

Pontificius Archiater, *Io. Mar. Lancisius* in aureo libro, & apud totum orbem acceptissimo, *de mortibus subitaneis* exponit cystim hominis, quinquagenario majoris non bile, sed pure refertam, internaque sui superficie variis ulceribus laceram. Quibus casibus si conspurcata hoc succo exotico bilis in promptuario suo, indeque ad intestinum perfluens, Chiloseos pervertat munus, Philiatris omnibus judicandum relinquo. Notabilis est ejusdem vesiculæ perruptio, indeque ad abdomineæ Cavitatis, viscerumque adjacentium abluvium, contentæ bilis effusio; quæ sæpè in cadaveribus occurrit, morbique genus peculiare constituit. Venit hæc vel à percussione, aut allisu violento baculi, alteriusve corporis externi, vesiculam per rixim frangente; ut exempla sunt apud *Bonetum*, *Hoffmannum*, *Benivenium*, *Salmuth.* vel à derivatione impedita insidentis ibidem, ac magis magisque in dies collectæ bilis, sicque vim in parietum cohæsionem facientis: hocque impedimentum effluxûs, vel à ductûs Choledochi intùs susceptione in cystim ipsam, exhibetur; ex quo dicti Canalis strangulatio, non minùs, ac in intussusceptione unius intestini in alterum ad affectionem iliacam; Quem casum afferunt, *in observationibus suis Chirurgicis Iob. à Meeckren*, & *Fabr. Hildanus*; vel à calculis ductum opplentibus; ut apud *Bertinum*, aliosque. Hanc ordinariò vesiculæ rupturam mors sequitur, aut repentinè, aut post brevissimum intervallum accedens, dirisque comitata symptomatibus, immani cruciatu, & erosione viscerum, febri, vomitu atroci, leipotymia, asphixia, &c. ut videre est apud laudatos authores.

CAP. IV.

Morbi Hepatis à solido Nerveo.

§. I.

Sentire per nervos in partibus suis omnibus animal, extrà omne dubium est; sicque & partium earundem membranas, simplices

plices nervorum expansiones esse, tanquàm nervosorum filaminum telas, pro certo habemus; prò ut minima cujuslibet membranæ in partibus portio, est sensilis. De Nervorum structura, & distributione, usibus insuper, seu motu, & sensu, uberrimus erit sermo *in Anatomes nostræ sect.* 22. Quoniàm eædem competunt solido nerveo affectiones, quas solido in genere tribuimus, tensio scilicet, & laxitas: Cùmque videamus quotidiè in animalis partibus deperire sensum ex inducta laxitate in earum nervis, & consequenter eorum in productionibus, seu membranis, ut cadit in atonia, paralysi, resolutione &c. inferre hinc debeo sensum naturalem in debita nervorum, ac membranarum tensione fundari, sicuti acriorem sensum, seu dolorem ab auctiori eorundem tensione ortum trahere; ut de se patet. Tensio nervearum partium dolorifera, vel est à causa eis externa, & attigua, distendente scilicet; seu tensio per distractionem; ex qua species doloris contundentis emanant, ulcerosi, gravativi, simpliciter tensivi, pulsativi, ac pungitivi; vel à causa eisdem nervis intrinseca, undè corrugatio, & crispatura; quæ ideò, tensio per contractionem dicitur; ex qua genus doloris lancinantis, proprièque spasmodici. Sed hæc alibi luculenter demonstrabimus.

Affectiones nervorum.

Dolor quid sit.

Doloris species.

§. II.

Dolor Hepatis.

Frequens est in Hepate dolorifera nervosarum partium tensio, seu crispatura, ut aiunt; eaque non tantum in præcingente tunica, aut ligamentis; sed & in omnibus per ejus substantiam dispersis villis membranaceis; adeò ut coacto violenter viscere, & penè strangulatis ejusdem vasis, tùm acerbissimo dolorum supplicio torqueatur æger, tùm fluida omnia à cursibus notabiliter intercipiantur suis. Sævit hæc interdùm affectio in hypocondriacis, ictericis, hecticis, & in quibusdam obstructionibus. Observavit *Richard. Morton* in omnibus penè phtisi icterica denatis horrendum, & spasmodicum dolorem ab hypochondrio dextro per magnam abdominis partem productum, nullis remediis edomabilem; quibus post mortem apertis, Hepatis parenchima ultrà tonum naturalem compressum, constrictum, & compactum, ac quasi coctum animadvertebat: ulteriùsque patefacit laudatus

Author tensivam hanc in nerveis Hepatis partibus affectionem per inspectos eodem tempore portæ ramulos in amplas varices distentos; impeditâ scilicet contenti sanguinis trajectione per Hepar à convulsiva diathesi. *Hos omnes* (addit Clar. Vir.) *hoc modo decumbentes*, *querelas cum magnis ejulationibus ità attentè*, *& perpetuò facere observavi*, *ac si nullo alio symptomate afflicti essent.* Nec solus cruor ab inducta in Hepate densitate spasmodica præpeditur in propriis canalibus à fluxu suo, sed & secernendi humores biliosi in excretoriis ductibus: Hinc ordinariò dolores hos Hepatis icterus excipit; ut sæpiùs vidimus in praxi. Observabamus nuper in nobili muliere picrochola periodicos in plexu Hepatico dolores spasmodicos, cum nervorum origine conspirantes adeò, ut, in insultûs præsentia, vel levi manus ad Hepatis regionem pressurâ, immanes statim, etiam cum mentis turbatione, insurgerent dolores Capitis, facilè tamen à dimota manu cessantes. Dolor Hepatis in ejus inflammatione, ac obstructionibus quibusdam, spasmodicus non est, sed gravativus, aut simpliciter tensivus; obtusus ordinariò, & sepultus. Periodici ex plexu Hepatico dolores communiter recrudescunt ad noctem; frequenter cum aliis abdominis plexibus consentiunt.

§. III.

Dolores ab Hepate simpatici.

Cæterùm dolores Hepatis vehementes usquè ad claviculam, & jugulum propagari solent; idque ex violenta annexi diaphragmatis tractione à dicto viscere ei alligato, indeque per consequens, & divulsione tunicæ costas succingentis, cui superiùs alligatur diaphragma; quæ omnia venire nequeunt absque doloris consensu ad jugulum, ubi, tanquàm in puncto nixus, firmiter alligatur hæc tunica. Ad cervicem interdùm, scapulamve dexteram manifestatur hic dolor, ob arctam quoquè ad has partes colligationem pleuræ. Casum habeo in quodam ex ægris meis, dum hæc scribo. Qui dolores in Hepatis suspensorio eum cum ensiformi cartilagine vinciente contingunt, usquè ad sterni medium protenduntur solùm, ob continuatam usquè ibidem ligamenti expansionem: Spasmodici plerumquè sunt; quia nulla illìc causa exterior, partem eandem distrahens, assidet ordinariò.

CAP.

CAP. V.

Morbi Hepatis à fluido.

§. I.

TRia Hepar alluunt Fluida manifesta: Sanguis, Limpha, & recrementum speciale, seu bilis. Sicuti naturalis in organis laticum alluentium habitudo, in libera eorundem trajectione consistit, adeò ut, quò permeabiliores sint in partibus succi, eò melior ibidem vigeat sanitas; Sic morbosa conditio, in imminuta trajectione fundatur, seu imminuto, aut impedito eorum quomodocunquè cursu ordinario, seu quodam, quicunque sit, lentore morboso. Ut toties promissus ordo servetur, percurramus jam in singulis hisce fluidis lentores, peculiares suos; morbos hinc Hepatis ab eisdem oriundos considerando.

§. II.

Et primò, quò ad sanguinem: Per duplicem ad hoc viscus defertur semitam hic liquor; per Cœliacam, per Portam. Quoniàm, ideò derogant à celeritate fluxus sui ordinaria, seu lentescunt in canalibus liquida, quia plurimæ eorundem particulæ non tantùm in intimiorem, ac anteà contactum simpliciter implicantur, sed cum nisu in eundem contactum, adeò ut molem grandiorem constituant primo imparem motui; Sequitur jam, particularum liquidi sanguinei implicationes hujusmodi, fieri longè difficiliùs posse in cœliaca arteria, quàm in porta. Et reverà, implicationes hujusmodi, vel in devecto per canalem fluido, vel in canali devehente, vel in termino, cui devectum fluidum canalis dirigit, propitiam eis producendis habitudinem postulant. Quò ad primum; Sanguis per portæ fistulam tranatus in Hepar, longissimè distans à foco impulsus (*ut prima parte demonstratum*) motibusque suis per mollia abdominis viscera non minùs notabiliter exutus, quàm activioribus, roridisque partibus in eorum alimonias, aliosque usus dimissis, multò minùs per consequens solutus

solutus est in partibus suis, quàm Cruor Cœliacæ, cujus vicinia cum fonte motus, nullaque adhùc componentium mobiliorum jactura, divisam adeò, vegetamque compaginem constituunt, ut multò difficiliùs ad se se invicem hærere possint ejusdem partes. Quò ad alterum; Canalis portæ ex trunco innumeris radicum mæandris coalito, indèque in ambages ramorum innumeras rursùs diffisso, in modum arboris compositus, ut alibi vidimus, liquidi derivati lentoribus multùm contribuit, & siquidem sicuti in arteria cœliaca ramosa divaricatio, ob robusti motus, impetusque; præsentiam in vecto sanguine, ad eundem ulteriùs rumpendum inservit, funditùsque attenuandum, illisum in ramorum angulos; Sic distributio hujusmodi in porta, ob notabilem jàm comprehensi liquidi imminutionem motuum, juvat ad magis eundem implicandum, & retardandum à cursu suo: Adeò ut, inducta sensim gracilescentia in propagationibus cœliacæ, valeat ad sanguinem vividiùs impellendum usque in Hepatis substantiam, portæ autem diramationibus indita, ad idem fluidum magis, magisque remorandum in eadem substantia. Quò ad tertium; desinentia cœliacæ in solas Hepatis tunicas, (*ut prima etiam pars exposuit*) partes in majori, super alias, tensione positas, partes oscillantes spontè, & contractiles, indeque tum permeabiles magis, porisque rectitudinem suis sinceriùs servantes, tùm in traditum eisdem laticem ad fluxus per cavæ principia reverberandum, insurgentes; multò minùs sanguinis otiis auscultat, quàm terminus portæ in molle parenchima, laxum, incontractile, & intricatum: Pręcipuè quòd multò breviorem percipis conferri viam sanguini à cœliaca in cavam, quàm à porta in eandem venam; considerans à primæ extremitatibus in cavæ exordia per partes visceris corticales, ut sunt membranosæ, elutriari hoc liquidum; ab alterius autem finibus per partes medullares, ut propriè sunt parenchimatosæ. Quòd si igitur longè frequentiùs delinquens est in lentoribus cruor portæ, eum in hac disquisitione solùm insequęmur.

Morbi Hepatis à sanguine.

§. III.

Quoniàm autem lentori morboso dispositus Cruor (quæcunque sit

ſit cauſa, ut fluidiorum partium defectus, aut crudiorum abundantia; deſiſtens evacuatio aliqua ordinaria, aut exuberans; impreſſio frigoris, aut figentis miaſmatis; flaceſcens ſolidorum contractilitas, aut liquidorum craſis &c.) in illa canalis ſui portione lenteſcit, quę ambas huic morbo manus exporrigit; quæ ſcilicèt vel minima adeò diametri altitudine polleat, ut leviter implicatæ inter ſe ſe prædicto ritu particulæ ſanguinis aliquæ, jam molem agglomerent amplitudine canalis majorem, ſícque non permeabilem, ſícque obſtruentem; vel conica adeò habitudine gaudeat, ut ejus latera ad partes motus convergentia impingentes in ſe ſe liquidi particulas excipiant, ſuſtentent, ac ad fornicem iter inficiantem, mutuò implicandam cogant; quod etiam eſt ſubſiſtere, & obſtructionem facere: Itaque, cùm conicam propriè ſtructuram excludam ab animalis canalibus, qui nempè truncis ſolùm ſuis graciliſcunt proportionaliter ad lateralem ramorum productionem, adeò ut ramorum ſuorum omnium diametri ſimul ſumptæ, æquipolleant ſemper diametro majori trunci; patet jam ſubſiſtentiam ſanguinis in porta fieri ſolùm per primam cauſam, ſeu in anguſtiori ejuſdem capacitate, ſeu capillamentis ultimis, in glanduloſos concurſus Hepatis finientibus: In qua certè exilitate poſtrema, nulla ferè liquidi eſt pars (*Ut ſolidè diſſerit Bellini*) quæ ejuſdem canalis ſuperficiei non occurrat, ſícque & fortiorem ſuperandum obicem, majoreſque ſemper reſiſtentias ad ejus fluxum inveniat. Lentores cæterum hoſce ſanguinis, ſeu ſubſiſtentias in vaſis Hepatis inſenſibilibus, ſeu propriâ ejus ſubſtantiâ, & parenchimate, obſtructiones à ſanguine, eaſque veras vocamus, ab obſtructionibus ejuſdem liquidi in vaſis ſenſibilibus, tanquàm ab illegitimis, diſcriminantes; ut infrà.

Obſtructiones Hepatis legitimæ.

Obſtructio Hepatis à ſanguine.

§. IV.

Duplex venit obſtructio à ſanguine in parenchimate jecoris. Prima eſt, cum ſubſiſtentis ſanguinis implicatæ partes omnes uniformiter inter ſe ſe, ulteriorem ad motus inteſtinos validos aptitudinem non ſervant; ſed ſolùm non quieſcentes penitùs, nullo ſymptomatum ſtrepitu morbum produnt. Dicimus tunc obſtructionem ſanguinis frigidam, lentorem cum frigore, ſeu diſcraſiam

 ſiam

Obstructio Levior.

ſiam ſanguinis ſimpliciter viſcidam: hanc, plethoram vocabant antiqui; hancque etiam recentiores indigitant, retardationes ſanguinis in Hepate, aliiſque viſceribus afferendo à turgentium nimis vaſorum mutua inter ſe ſe compreſſione. Altera, cùm in moles vaſtiores concretæ pergrandes moleculæ ſanguinis, ſicque proprio fluxui obſiſtentes, adhuc tamen tenues aliæ, ſolutæ, mobilioreſque intertextæ, motus inteſtinos quoſdam ſejunctim exercent ſummè irregulares, & celeres; indèque acris perceptio caloris in parte; quorum indè accretio à ſuperafluente perenniter ſanguine, arietante in obſtructionis locum, & ab ulteriori permeatione impedito, trudens vaſa violenter extrorsùm, perhibet moleſtæ tenſionis ſenſum, à violenta adjacentis diaphragmatis preſſura, ſingultum, & tuſſim ſiccam; à repulſis in maſſam tumultuariè fluidis ibidem quietè appellentibus, febrim &c. Hunc affectum obſtructionem ſanguinis calidam appellamus, combuſtionem Hepatis, lentorem cum calore, ſeu inflammationem.

Obstructio gravior, seu Inflammatio.

§. V.

Quia autem interdum, coercitæ inter partes ſanguinis inflammatoriè lenteſcentes, ſubtiliores particulæ impatientes compedum, ab eis ſe ſe expediunt, æqualique directione impetus in denſum agmen collectæ omnes, cavitatem excavant in viſceris ſubſtantia locationi ſuæ conformem; hinc Hepatis inflammationi ſuccedit interdùm abſceſſus: Collectio videlicet partium harumce, à vaſis ſanguiferis fugientium in parte viſceris determinata. Concipis hinc facilè ſymptomatum omnium mitigationem in Hepatis inflammatione ad abceſſum vergente, ex diſceſſu harum partium impetuoſarum à ſinu ſanguinis; ſuper extenſionem folliculi ad partes in abceſſum coacervatas, ex ramoſioribus portiunculis in collectionis ſuperficiem, tanquàm in cruſtam implicatis; rupturam tandem apoſtematis non infrequentem, ex liquidi activiſſimi, acerriméque fermentantis extenſivo niſu ſuperadjacens ſolidum ultrà momentum cohæſionis ſuæ, vel ſubitanea, aut paulatina exeſione. Non eſt tamen, quod purulentæ omnes collectiones Hepatis, ſeu abceſſus, præviæ ſemper hujus partis inflammationi ſuccedant: Frequentes ſunt abceſſus Hepatis ex vulnere ad hanc partem inflicto

Abscessus Hepatis.

flicto; Non rari, post morbos chronicos varios cum nulla tamen præcesse inflammationis suspicione. Ter vidimus folliculatam collectionem puris in Hepate post hydropem universalem; semel post essentialem hecticam. Hos tamen spurios abscessus vocito; prò ut, nec puris conditione, nec periodo abscessibus phlegmonis filiis satis correspondentes; sed in utrisque lentiores. Notabilis est abscessus frequentia in Hepate post vulnus capitis cum effusione sub cranio, quod ab authorum admiratione adnotatum, vidimus & nos elapso nuper biennio in Capitaneo quodam à Tolonis expeditione reduce, post duos menses à capitis vulnere defuncto; in cujus cadavere abscessum Hepatis folliculatum ad pugni molem invenimus. Causæ hujus epigenesis à capite ad Hepar sat nervosè ab hominibus amplissimis eventilatæ videri possunt apud *Pigreum*, *Ballonium*, *Slegelium*, *Velschium*, *Pareum*, *Greaume*, *Binosquium*, *Mermannum*, *Petrum de Marchettis*, *Charriere*, *& Ioh. Meekeranum*. Si in tantis authorum synodiis suum & offerre votum liceret, dicerem, sat justum esse, quod, data imbibitione succi purulenti à sanguine in parte aliqua determinata, ut in Capite, vagans indè commune hoc fluidum per corporis partes omnes, majores puris hujusmodi portiones despumet in viscere omnium maximo, omnibusque considerabiliori, uti Hepar est, in quo longè majora quàm in aliis omnibus apponuntur vasa, longèque majores quàm in aliis partibus eorundem diramationes; in quo lentior quàm in aliis omnibus succorum omnium est cursus; in quo viscidius, quàm in aliis omnibus secernitur liquidum, quod ideò ob simboleitatem texturæ, purulentam secum materiem per idem colatorium allicere à sanguine potest; in quo denique nulla jacet ab extrinseco generalis muscularis potentia, quæ depositam, congestamque purulentiam repellat ad fluxum.

Abscessus hepatis post capitis vulnera frequens.

§. VI.

Abscessus hepatis memorabilis habetur in Jatromnematibus eruditissimi, & in societate Cæsarea Leopoldino Carolina Collegæ nostri *D. Rosini Lentilii* Consiliarii, & Archiatri Wurtembergici, quem ideo hìc referre, etiam ultra operis institutam brevi-

tatem, concernit. *Cùm appulissem*, scribit Cl. Lentilio medicus ordinarius, *reperio Dominum Patientem 34. circiter annorum valde debilem, totum emaciatum, genis rubentibus, tussiculâ siccâ cum dispnæa laborantem, siticulosum, nil appetentem, conquerentem de Epigastrii dolore, sine tamen rubore, vel humore, tunc quidem sensibili. Caput non dolebat: Extra lectum morari non poterat: Alvus parum secedebat, sputum erat viscidum, & viridescens, aliis cruentum reputatum; mihi non item, quòd nec fæteret, nel in pelvim aquâ repletam immissum, fundum peteret. Febris jam ultra 4. septimanas desæviens, periodica, horrore, & æstu interpolata, castrensis primò reputata. Hinc omnia in deterius ruentia ... tumor Hypochondrii dextri, nunc demum sublatus abscessum in hepate prodidit: Diarrhæa hinc purulenta: Paucis autem post diebus æger expirabat. Factâ Cadaveris incisione, in conspectum venit hepar magnitudinis monstrosæ, cujus superior lobus ad os coxendicis exporrectus; idemque viscus sub hypochondrio dextro, mirum quantùm protuberante, planè fastigiatum, notabilis cujusdam inflammationis, & sphaceli præbuit indicia; costis firmissimè adnatum, & octo librarum ponderis. In ipsa hepatis substantia, & quidem duplici lobo superiori partis convexæ quantitas materiæ purulentæ virescentis, & pultiformis, non tamen fætidæ, mensuras duas exuperans, reperta fuit. Sub hoc viscere latitans vesicula biliaria, limphâ multâ, viscosâ, limpidâ, tincturæ omnis experte turgescebat, cujus quantitas effusa duarum ad minimum unciarum numerum transcendebat. In medio ventre pulmonum lobi toti quanti lividi, profundæ inflammationis indices fuere &c.* Tria sunt, quæ, super hunc casum, nobis animadvertenda offeruntur. Primum, tardam fuisse, & decollatis viribus diarrhæam purulentam, in vasta nimis suppuratione, ut satis hepatis abscessus expurgari per secessum non potuerit. Secundum, non tantùm in suppuratis Hepatitidibus, quàm etiam in simplicibus, ad attiguum pulmonum lobum epigenesim celebrari; undè sputa idiopathica multigena, pituitosa, flava, sanguinea, puriformia, purulenta: Hæc hepatis cum pulmone commercia nonnihil vellicamus in problematibus practicis nostris. Tertium; crassiori, reticulari, seu præcipuâ portione oleosâ bilis per hepatis substantiam ab infarctibus variis irretita, & ab

ulteriori derivatione impeditâ, non prælerlabi, & colligi in cystim, nisi solutiorem ejusdem partem, seu merum limphaticum ejusdem vehiculum: Ut indè liquida hoc ritu cystica limpida sint, tenuia, & tamquam non biliosa. Quod in pluribus hepatis obstructionibus frequenter vidimus. Varia circa abscessus hepatis memoranda videri possunt apud decades varias ephemer. nostrarum *Germ. nat. curios. apud Schenkium*, *Bontium* in medicina Indorum, *Boirel* aliosque authores.

§. VII.

Hepatitides frequenter etiam in abscessum migrant. Hepatitis est *inflammatio hepatis, non exquisitè legitima; mixta scilicet, & producta ex calido sanguinis, & bilis lentore per visceris substantiam.* Hinc Hepatididi non ea solùm accedunt simptomata, quæ meram Phlogosim comitantur; acuta febris, sitis, exæstuationes, genarum rubedo, & similia; sed insuper quæ torridiori per hepar bilis infarctui, seu calido ictero solent succedere; Linguæ amaror, aut flavedo, flavedo etiam major, aut minor per totum corpus, nauseæ, lassitudines, & hujus generis alia: febres præcipuè typhodes, seu hepaticæ periodis biliariis ordinariò alternantur; frigusculo, & æstu quotidie se se, cum periodica pariter symptomatum ingravescentia excipientibus. Dolor in Hepatitide, frequentiùs usque ad mammam protensus, facilè auspicandus ex prętumido viscere, fornicem diaphragmatis in altius elevante, cum inducta etiam passione in suspensorio ligamento: indè etiam venit respirationis angustia, pectoris affectum simulans. Pulsatio ad Hypochondrium, & epigastrium molesta, à cœliacæ dextræ sanguine, in obicem phlegmonosum impingente, directè impedito, lateraliter urgente, deducenda venit. Sed sputa per hepatitidem pulmonaria ejici, flava, pituitosa, sanguinea, purulenta, aut intermixta, pleuritidem ipsam affectantia, morbi scilicet contagium, usque ad correspondentem pulmonis lobum introductum, indicantia; id est, quod alio loco intimiùs explorabimus. En recens ad exemplum Hepatitis, à nobis anno superiori observata. Matrona quædam annorum 43., bilioso-serosę constitutionis, animi curis, & mensium suppressionibus habita, dolore corripitur ad

dextrum hypochondrium pungitivo, ex epigastrio usque ad mammam, & claviculam sensili, tussi sicca, difficili anhelitu, pulsu parvo, & celeri, cum febre duplici tertiana. Tensio, & elevatio ad regionem hepatis, & dolor, in dies crescentia, cum duritie visceris circumscripta. Morbus primis diebus non cedens phlebotomiis cubitalibus, à secta tamen saphena remissior. Tertiâ die insolentior, cum simptomatum recrudescentia usque ad nonam. Copiosa post quartam expuitio sanguinis livescentis, pituitâ viscidâ, & coctâ immixti. Nullum à repetita missione sanguinis, aut fotibus laxantibus, epicerasticis, & paregoricis solamen. Tandem remissa febris, & symptomata, commotâ liberaliter alvo. Contumacior Hepatis dolor, tumor, & tensio die decimaquinta, per repetita cathartica, & fotus, evanescentia. Ægra post dies 40. restituta.

§ VIII.

Cæterùm, citò curabilis est abscessus jecoris, si in vegeto Juvene, & virium pręsentiâ, post breve morbi curriculum, ea loci opportunitate perrumpatur, ut facilis sit per choledochum effluxus puris in intestinum, hinc & ejusdem foràs eliminatio per secessum seu per diarrhæam purulentam, aut per vomitum; aut facilis sit exitus per vulneris ora, si ex plaga productus; facilisque indè relictę ab abcessu concamerationis abstersio, & consolidatio. Abscessus jecoris hoc ritu curatos videre *Nic. Tulpius*; *Ioh. Iac. Harderus*; *Nic. Beckerus*; *Aliique.* Suspecta mihi jure est apertio ad exteriora hypochondrii, ad abscessum Hepatis eo tramite foràs elutriandum, tùm naturaliter per motum intimum facta, tùm artificialiter per Chirurgi manum, licèt ab authoribus quampluri-mis ambæ sint decantatæ Citò lethalia sunt hujus genii apostemata, & subitaneam sæpè necem afferentia, si circumstantiis oppositis ad locum exitui imparem abrumpantur; ac vel totum inundent viscus; vel per abdominis Cavum effusa, contenta viscera præfocent; quo casu empyema Hepatis vocari posset. Diuturna sunt, & incurabilia; si densiùs implicata, sicque in mobilitatis impotentiam coacta materies ad abscessum collecta, in terminis suis inalteratè quiescat. Quod accidit interdum in spuriis abscessibus;

Vomica, & Tuberculum Hepatis.

cessibus; & Vomicam nuncupamus, si fluidior sit massa comprehensa; Tuberculum, si crassior.

§. IX.

Morbi Hepatis à limpha.

A morbis Hepatis ex sanguine migremus ad morbos ex limpha. Exsurgunt in partibus animalis omnibus ab interstitiis fibrarum texentium principia Canalium quorundam, qui, ob usum suum, aquæductus nuncupantur, seu communiter vasa limphatica; sicuti ex ipsamet fibrarum substantia oriuntur venarum primordia. Calcat aquosas hasce Fistulas liquidum quoddam in eisdem partium omnium loculamentis secretum à sanguine, quod, ductâ legitimè analogiâ, limpha dicitur; Cujus naturam, progressum, usum, & secretionis causam abundè exponemus *in sect.* 15. *operis nostri Anatomico-pathologici*; & præsertim in peculiari tractatu rei hujusmodi Historiæ destinato. Copia interdum, frequentiùs Crassities, & viscoditas, Causa est, ut in partium spatiis sensim à sanguine extricans se se hoc liquidum, in Canalium suorum oscula derivari nequeat totum; vel quòd scilicet ea quantitate secernatur à sanguine, quę nimia sit Emissariorum alveo; vel quod ea implicatione, & volumine ditetur in componentibus plurimis suis, ut imparis sit corpulentię ad tenuissima vasorum oscula subeunda: Hinc eum per solidorum sinulos, & interstitia exundare frequenter videmus, variasque in aggeries colligi; elatiores in partibus, sed molliusculos, mobilesque tumores elevans in primo casu; ut in ascite; in vesicis ab epipastici stimulo elevatis &c. minores autem, sed firmiores, & stabiles, in secundo; ut in strumosis glandularum infarctibus &c.

§. X.

Tumores Hepatis.

Utraque ex limphæ erroribus affectio, seu utriusque generis tumor limphaticus competit Hepati. Frigidos vocant communiter hujus farinæ tumores, ad discrimen calidorum ex sanguine emanantium, qui jecur adoriri possunt; ut Phlegmon, seu legitima inflammatio superiùs exposita, in qua sanguinis concretiones absquè violenta ductuum continentium tensione, seu tumore notabili, non veniunt. Primâ tumoris limphatici specie lacessitur Hepar, cùm in fluidi soluti copias totum diffluit viscus; ut in tumoribus

moribus Hepatis œdematosis universalibus; de quibus *Glissonius in* anat. Hepatis: *In hoc affectu totum Hepatis parenchyma spongiæ instar æqualiter intumescit, serososque humores undiquaque imbibit. Hoc malo affectum Hepar interdum, in immensam molem excrescit*; tùm ejusdem generis tumoribus partialibus; ut cùm ab aliqua Hepatis parte insignis magnitudinis vesicæ sero solutissimo plenæ propendent, quas etiam paulò post commemorat *Idem Author, eodem opere.* Sed hæc tumoris limphatici species ab ubertate hujus fluidi rara sat est; Frequentior memoratâ à crassitie altera; cùm scilicet inspissati, ob varias habitudines sanguinis, succi limphatici, inepti fiunt ad trajectionem per vasa sua, post susceptam à sanguine secretionem; sicque in hujus visceris corpore lentè implicantur; eumque morbum Hepatis adimplent, qui, post obstructionem à sanguine superiùs memoratam legitimè etiam obstructio dicitur, eaque limphatica. Hîc jam notare opportunè, limphaticas in parenchymate jecorario obstructiones, solidorum ejus intervalla occupare, non ipsam substantiam; prò ut in hisce secernitur à sanguine limpha, ibidemque characterem imprimit erroris sui; sicque semper imposterùm omni jure concipiemus, limphaticos in Hepate infarctus, inter membranas, aut inter lobulorum interstitia perfici; dùm, concretiones sanguineas, seu obstructiones à sanguine in intimo parenchymatis corpore, seu glandularibus concursibus collocari, extrà omne dubium posuimus.

Hepatis œdema.

Obstructio Hepatis à limpha.

§. XI.

Varias adnumero in Hepate limphaticę obstructionis species, secundùm gradus concretionis varios in hoc succo Hepatis incola. Et siquidem, qui lentoris Character supponi potest in limpha adhuc sanguini maritata; sit jam hic ab erratis in victus ratione; sit à dissonis animi motibus; sit denique à re alia procathartica (quod nunc in censum non cadit), is vel laxioris, vel strictioris compedis concretiones faciet in eodem liquido jam in Hepatis cancellis secreto, dummodò magis, minusve in eodem subsistente fluido subtiliores superstites, mobilioresque partes deperdantur, à circuitu, aut perspiratione abreptæ; hocque ritu magis, minusve

minusve in crassioribus restitantibus particulis nisus ad contactum augeatur. Primam hujusmodi concretionum speciem simplex adimplet obstructio. Componitur hæc quidem à succo in substantiæ jecorariæ interstitiis inspissato, sed ea tamen fluiditatis quantitate adhuc prædito, quæ sufficere aliquando possit ad eum rursus deducendum in proprios canales. Hæc, illa est Hepatis obstructio communior, quæ febres, aliosve morbos frequenter præcedit, comitatur, aut sequitur; quæ non difficilè solvitur, vel vi naturali, vel remediorum: Huicque refero Hepatis infarctus illos brevi tempore nascentes, minùsque renitentes, ex limpha crudiori, post immoderatos frigidæ potus, vel excedentem fructuum esum, vel intempestiva remedia refrigerantia, vel crapulam, satietatemque nimiam, congesta in sanguine; indeque in hoc sanguinis diverticulum eructata, & usquè ad debitam ejus coctionem immorante: Hasce obstructiones tanquàm criticas judico; adeò ut alveos grandiores sanguinis, à fæculentiis ibidem projectis vindicando, graviores sepè morbos antevertant.

Obstructio levior.

§. XII.

Venit indè firmior concretio alia, in qua tenaci adeò cohæsione sistuntur grandiores limphæ particulæ, ut tenuioribus ejusdem, ac agilibus partibus, vel penè in totum evolatis, vel penè in totum implicatis, omni penè destituantur fluiditate, qua removeri possint ab adhæsionis loco; Sicque fit ordinariò insolubilis, concretionis hæc species; quam variè subdividunt Medici ab habitudine aliqua dissimili humoris concreti. Atheroma dicunt à materia sua sevo simili; cujus congestionis exemplum in Hepate habemus ex *Glissonio anat. Hepatis*: Stheatoma ab humore lento, & glutinoso, pultem, aut cremorem referente; quod & in Hepate observatum legitur apud Clar. *Ioh. Fantonum Observat. Anatomico-med* 13. post *Segerum*, *& Velschium*: Meliceridem autem à liquido mellis substantiam æquante: quem casum anno elapso auditoribus meis sat maximum exhibebam in quodam Ductore militum, dum eorumdem Nosocomio præessem. Misellus per annum ferè, affectus dolore gravativo, & fixo, ad regionem exitus costarum spuriarum à vertebris orisontaliter versùs hypochondrium

Obstructio gravior.

Atheroma.

Stheatoma.

Meliceris.

drium

drium dexterum anteriùs extenso; Succedente hinc febricula habituali, emaciatione, intumescentia partis dolentis pallida, grandescente in dies cum costarum superjacentium incurvatione; Mox ingruente & in dies respirationis angustia, adeò ut, tanquàm orthopnoicus, non nisi erecta cervice respirare posset; Tandem post supperadditam totius habitus intumescentiam, verè suffocatus, cedebat fatis, expletis duobus mensibus à principio tumoris. Aperto, primis aleis, tumore in Cadavere: Impetuosa statim eruptio lib. xx. circiter materiæ notabiliter spissę, ex mixta scilicet gelatina crassiori, solutoque sero compositæ, non albæ, sed rufæ, non graveolentis, non purulentæ. Datâ per debitas incisiones oculis viâ, totoque expresso à fodina sua humore exundante, antiquæ meliceridis nidus offerebatur, ad Hepatis verticem, seu gibbam ejus regionem, qua lambit diaphragma. Effluxæ ad hanc congestionis sedem post crassiores, fluidiores & limphæ copiosissimæ; facta quaquaversùm expansione, impetuque ad exitum, offenso obice insuperabili ad partes posteriores dorsi, & anteriores hypochondrii; actoque sic in partem debiliorem nisu, sciderant hiatu ad pollicis diametrum notabili attiguam diaphragmatis faciem à longa jàm laticum exoticorum assidentia, & maceratione laxatam, & à tono suo destructam; indèque ad totum antrum thoracis dexterum exundandum excurrerant; Undè successus prædicti. Inspectio aperturæ ab ipsomet naturæ conatu tentatæ ad exantlandum humorem, intempestivam increpavit Chirurgi formidinem à me in tumoris invalescentia sæpiùs ad apertionem, stimulatam Huic tumorum generi referri possunt minusculæ aggestiones limphaticæ ad milii magnitudinem copiosissimè totam Hepatis substantiam quaquaversùm obsidentes, quas nupero mense Martio observabam in Puella sexenni longâ febricula, extincta. Acervuli hujusmodi foveam sibi congruam in Hepatis corpore, seu inter ejus acinos insculpserant, à qua indè facilè scalpelli acie abradebantur. Contenta materies albumen ovi ad ignem exactè induratum colore, & consistentia æmulabatur. Quod autem notabile: par in Lienis substantia currebat affectio. Hîc etiàm reducimus similes tumores varios accedentes

Aliæque congestiones consimiles.

in

in hepate, post longas ægritudines, nunc crassissima, ac translucida gelatina refertos, nunc liquidiori opaca, variisque colorum mixturis depicta. Sic Primus Italiæ Archiater, *Ioh. Maria Lancisius* immortali lib. suo de *mort. subitan.* in Equite apoplexiâ denato observabat, posteriori Hepatis parti, quæ diaphragmati adnectitur, insidentem tumorem cysticum æruginosa velut argilla plenum, ex cujus adhærentia septum transversum eo loci subrufam coloris labem contraxerat; atque inde sicca tussis &c. In his omnibus congestionibus, quæ eædem sunt in origine, & natura, modicoque momento differunt, frigidus materię lentor legitimam nunquàm admittit suppurationem; Licèt ex tenuioris interdùm confluxu fluidi, miscella, & orgasmo quamdam pseudosuppurationis speciem concipiat, à vera tamen variis de titulis diversam: Ejus cæterùm viscidítas ramulosas varias in collectionis superficie densè implicat partes, ad continentis tunicæ, seu folliculi figuram adstruendam; ut superiùs annuimus.

§. XIII.

Maximus in Hepate concretionis limphaticæ gradus, ille est, in quo exhaustâ omni roridâ limpharum portione, strictiùsque compactâ gelatinosâ; seu deperditâ omnimodè mobilitate, in firmum, in durum vertuntur collecti latices, nullimodè ampliùs in liquiditatem reducibiles. Hujus generis morbus est, Scirrhus Hepatis; Cujus indolentiam, stabilitatem, imò & nullius sæpè momenti incommodum facilè concipiunt, qui eum tanquàm ex liquidis in solidi inertis naturam, & formam transmutatis constructum pensitant. Particeps mobilitatis est Scirrhus Hepatis, non minùs ac alius cujusque generis tumor, si tunicis ejus externis insideat, non intimo corpori. Plures Scirrhi Hepatici observationes habemus in authorum paginis, plures etiam fallacias in eisdem legimus; ut, Scirrhum jecoris suppurari posse; imò & factâ exteriùs Cauterio, aut incisione aperturâ expurgari; Scirrhum jecoris legitimæ inflammationis Sobolem esse posse; Scirrhum jecoris remediis interdùm introsumptis curabilem; aliaque de eo consimilia; Quæ omnia prorsus refello. Quòd si postremum in Hepate attingant fixationis, & indurescentiæ statum pituitosi

Scirrhus.

 liquo-

liquores, ut omni deperdita limphæ fluentis facie, tanquàm fex è liquorum evaporatione residua, non nisi ejusdem calcem prę se ferant, Venient certè concretiones callosæ, gipseæ, tartareæ, sabulosæ, lapideæ &c. non multùm texturâ dissimiles; in quibus omni exuta fluoris forma, & possibilitate, propriè solidescit liquidum. Hujus farinę durities in Hepate observarunt *Glissonius*, *Platerus*, *Benivenius*, *Raygerus*, *Henen &c.* de lapideis in Hepate concretionibus sermonem ad aliud Caput servamus. Expletis obstructionibus Hepatis legitimis, tùm ex sanguine, tùm ex limpha progenitis, quas propriè circumscriptas vocant, illæ essent in censum subrogandæ, quas spurias voco; seu quæ non ex fluidorum vitio in ejus parenchymate, aut sinulis exercito, sed ex mala canalium sensibilium habitudine emanant, insontibus etiam fluidis eosdem implentibus, adeò ut per solos errores organicos, varias exhibeant interceptiones liquorum in ductibus sanguiferis, & limphaticis. Sed hæc omnia *Capite tertio* jam retuli, ubi de morbis Hepatis à solido vasculari; Ubi etiam de obstructione cystis felleæ, ejusque Canalium, prò ut ad dictam Categoriam faciente, loquuti fuimus. Cæterùm duo adhuc perpendenda veniunt circa expositas obstructiones Hepatis. Primum, de quibusdam affectionibus, ad hasce obstructiones succedaneis: Secundum, si in quibusdam Hepatis, aliorumque viscerum obstructionibus constituendæ sint jurè peccantium humorum fodinæ ad febrium præcipuè intermittentium periodos fovendas.

Concretiones Hepatis Callosæ, Gipseæ &c.

Obstructiones Hepatis Spuriæ.

§. XIV.

Quò ad primum: Inter obstructionis Hepaticæ Satellitia frequentes animadvertimus hæmorrhagias narium: [quod etiam post *Volcherum Coiter*, aliosque antiqui stigmatis homines varios, scripsit in praxi sua celeberrima Expertissimus *Lucas Tozzi*, Partenopeum Decus] & equidem tantum spatii detrahitur ab orbita sanguinis, quantum capacitatis aufert à vasis sanguiducis per abdominis viscera disseminatis, vel comprimens, vel offerciens obstructionis materia; sicque in angustiorem locum coacta sanguinea moles, non tantùm grandiori volumine superiora impetet vasa, sed liberiora earum ora recludet, in nares scilicet hiantia. Diarrhœa in eodem

Stillicidia Narium ex Hepatis obstructione.

Diarrhœa Hepatica.

eodem morbo non infrequens, quam ideò Hepaticam dicunt, petenda est à massæ alimentaris cruditate, & liquamine ex succi Hepatici hebetudine, aut defectu; præcipuè à transcursu limpharum per Hepar plurimùm impedito, hincque in intestina undâ notabili regurgitantium: Enim verò; sicuti in tantùm per animalis partes sensim secernitur limpha à fluido sanguineo, in quantùm hoc sensim à cordis discessu lentescit in capillamentis suis; sicque copiosioribus, suprà alias partes, limphaticis donetur Hepar, quia majorem ducat in eo, super alias partes, lentescentiam sanguis; sic data in sanguine portæ, ob infarctum Hepatis, retardatione motus ultrà consuetum majori, fiet, ut tardiùs & idem fluor per solida intestinalia proserpens, majores ibidem ultrà ordinarium dimittat limpharum copias; eodemque tempore Cruor aortæ ob idem infarctus Hepatici obstaculum, ab assuetæ quantitatis derivatione per primum emissarium suum, seu cœliacam impeditus; in majori per consequens suprà consuetum copiâ per succedens alterum immediatè emissarium, seu arteriam mesentericam, ad intestina depluet; ut indè uberius serum per hæc viscera extillare possit. Luxuriantes ideò in contumaci, fortique obstructione Hepatis aquosæ substantiæ per abdominis viscera, diarrhœam prædictam faciunt, si cavum intestinale subeant; Cachexiam autem, ascitem, aut aliam hydropis speciem, si per partium substantias, meatusque insensiles exundent, indeque per membranas, & integumenta extrinseca; undè tumor abdominis, pedum, scroti, faciei &c. Non est tamen quod hydrops semper ab infarctu Hepatico sobolescat, ut arridebat antiquis: sæpè ejusdem causæ cum eo consocia est productio; ut limphæ lentoris, colluviei: & per hoc in frequenti Cadaverum hydrope defunctorum dissectione, non Hepatis solùm Corpus obstructum offendimus, sed & mesenterii, pancreatis &c. Sæpiùs autem nullum cum eo Commercium ducit; ut patet ex frequenti obstructi Hepatis præsentia, absque ullo hydropis adventu; & vicissim ex frequenti hydropis assidentia, absque ulla Hepatis obstructione; adeò ut hydrops ex cujuscunque alterius visceris principalis infarctu, imò & à quacunque majuscula in animali secretione depravata

Hydrops.

vata oriri possit: sic non infrequentes ex vitio pulmonum, renum, mesenterii, stomachi, lienis observamus hydropes.

§. XV.

Quò ad alterum: assero quidem in statu naturali totalem in partibus moram, seu adhærentiam prohibere fluidis, Circuitus leges: Assero tamen hujus rei aptitudinem in statu præternaturali ex inspectione varicis, aneurismatis, aliorumque affectuum consimilium. Sic data in Hepatis sinulis statione succi alicujus viscidi, qui à variè per moram fermentatis particulis suis novam induat substantiæ, ac texturæ formam; indeque vel ex propria, vel fluidorum continuò adventantium solutione, congruum recuperet fluorem ad limphatica, & successivè sanguinea subeunda vasa; eum certè, ut febrilis accessus toties, & per determinata intervalla incitabulum concipiam, quoties à sanguine in visceris intercapedines eructatum, per determinata intervalla in ejusdem sinum revehi poterit: Stati hinc febrium recursus, seu intermittentium periodi à succo, Hepatis, aut alterius visceris loculamenta, tanquàm fodinam inhabitante, computari facilè possunt: Plurimùmque elucescit hoc in Hepar, & ab Hepate liquidi morbosi depositionis, & resumptionis commercium, ad febres terminandas, & renovandas ex repetitis observationibus, quibus in subjectis quibusdam continuam febrem ex repentino Hepaticæ obstructionis ortu, & elevatione statim judicari, indeque post longa intervalla recrudescere, evanescente statim Hepatis obstructione, animadvertebam. Quæ febrem solvit Hepatis obstructio, criticam, ut suprà, vocare non incongruum duxi. Claudo prolixam hanc disquisitionem amplissima adhuc adnotatione; cui vobis exponendæ me teneri existimo.

Fodina febrium in Hepate.

§. XVI.

Eadem est per Lienem, ac per Hepar, in liquidis memoratis cursus naturalis proportio. Et siquidem; quod stat ex parte arterię: Idem diverticulum sanguinis, seu Cœliaca, æqualiter ad Lienem, quàm ad Hepar bipartitur: Quod ex parte venæ: Lentus idem gressus, quo sanguis portæ ad Hepar apellit, causa est, ut eodem etiam lentoris gradu sanguis per Lienis substantiam

percur-

percurrat; prout idem ſcilicet lentè progrediens per portam inteſtinalem Cruor, cauſa eſt, ut non niſi lentè ex Liene in oſculantem cum ea ſplenicam venam percurrens ibidem ſanguis derivetur; ob quam rationem ſplenica vena quater grandior eſt correſpondente arteria. Quamobrem, ſicuti proportionalis eſt lentor ſanguinis, & remoratio in Liene, ad lentorem ejuſdem fluidi, & remorationem in Hepate; ſic ejuſdem & gradus proportionaliter fluunt ordinariò in utriſque partibus infarctus, & obſtructiones; ſic conſimilis & proportionaliter eſt per conſequens in ambobus viſceribus limphaticorum numerus, copiaque, & motus devecti liquidi. Eadem in ambobus ſituatio; ambo ſcilicet viſcera eundem in abdomine horizontem, eandemque (ut ita dicam) lateralitatem occupantia. Itaquè lentoris præternaturalis habitudo in viſcerum naturalium ſanguine, aliiſque liquoribus vigens, non minùs in Lienis, quàm in Hepatis parenchymate infigi poterit. Et ecce jam, cur Hepatis obſtructio ſociam habeat ordinariam, & obſtructionem Lienis; nilque in cadaverum extiſpiciis familiariùs veniat, quàm utraſque partes ęquali infarctus culpa peccantes animadvertere: Illaque, inter duo hæc viſcera, in ſtatu ſano, & morboſo conſenſus, & connubia explicata, non mumialia, & ſympatica, ut apud Antiquos; ſed verè mechanica, & in vaſorum habitudine conſtituta. Sic in puellæ exemplo ſuperiùs §. XII. allato, eadem in organo utroque occurrebat congeſtionum miliarium diatheſis. Aliæ, & frequentes accedunt in aliis hominis partibus correſpondentiæ, non ab analoga vaſorum ſenſibilium, ſed ab inſenſibilium diſtributione petitæ; ſeu à compoſitionis, & ſubſtantiæ congeneitate: Ut conſenſus inter varias Corporis glandulas, longè licet diſſitas; cutaneas v. g., & bronchiales; renales, aut inteſtinales, & articulares; meſentericas, & jugulares &c. Sed extrà rem noſtram eſt materia hujuſmodi. Hoc addere hîc debeo, quòd, grandius in œconomia animalis incommodum, Hepatis obſtructionem ferre ſuprà eundem lienis affectum ſat ille noſcit, qui leviter conſiderat, ex primi viſceris obſtructione, ſuper eandem alterius duo mala conſequi notabilia; Impeditam ſecretionem à ſanguine recrementi, quod in eo

valdè

valdè seditiosum est; Impeditam distributionem ejusdem in intestinum, in quo valdè est necessarium. Collige à dictis, ex lentescentia obstructiva sanguinis portæ in Hepate, non solùm, & eodem crimine implicari posse lienis sanguinem, sed, & aliorum viscerum, succum eundem effundentium in portam; sic ut in obstructionibus Hepatis, & lienis, iidem etiam communiter animadvertantur maleficiis obsita, Pancreas, Mesenterium, Omentum &c.; Obstructionibus ideò lienis, aliorumque etiam abdominis viscerum, quæ in portam sanguinem suum transfundunt, ordinariò antecedere obstructiones Hepatis; adeò ut in generalibus viscerum abdominis obstructionibus, quisquis legitimè affirmare possit, primogenitam fuisse obstructionem Hepatis, quod super cæteras hasce partes magis est capescendis obstructionibus dispositum; prò ut suprà eas omnes liquido crassiori transcolando destinatum; & econtra non obstructo Hepate, seu liberè per hoc viscus trajiciente, præter alios succos, cruore portæ, difficillimè prehendi obstructionibus alia abdominis viscera, prò ut liberè fluunt per ea latices omnes, ob liberum sanguinis portæ fluorem per vias suas; ut patet.

§. XVII.

Perpensâ jam obstructione Hepatis sanguineâ, & limphaticâ, remaneret hîc, etiam propriè humoralem conferre, seu biliosam: expositis scilicet jam morbosis lentoribus sanguinis in glandulosis concursibus Hepatis, limphæ in lobulorum, acinorumque interstitiis, tertii jam memorati humoris, seu vernaculi ejusdem partis recrementi, in vasis peculiaribus suis lentores peragrare incumberet: Sed cùm principaliores à fluidis morbi in Hepate, aliisque visceribus naturalibus, ex variis secernendæ, aut secretæ bilis erroribus auspicentur; hinc, ut pensò exactiùs incumberem, operæ pretium duxi, varietates eorumdem omnes novo quodam, nitidoque ordine exarare; singulas nempe sub quinque vitiatæ Hepatis secretionis classibus, totidem in capitibus comprehensis, colligendo. Sic primo Capite morbos Hepatis, aliarumque partium expromam ex aucta bilis secretione; secundo ex diminuta; tertio ex abolita; quarto ex depravata; quinto ex secretione ad alia etiam organa translata. Sit jam igitur.

CAP.

CAP. VI.

Morbi à secretione Hepatis aucta.

§. I.

ANimalis sanitas in debito locatur secretionum consuetarum usu; sicut vita in debitis per solida, fluidaque correspondentiis motuum. Hinc cùm à motibus secretiones accedant; vita secretionum principium est; & reciprocè secretiones sunt principium vitę, dùm à vitiatis secretionibus, vitiantur, à suppressis, & supprimuntur motus vitæ necessarii. Præcipua ad vitam animalis faciens secretio, biliosa est. Et quemadmodùm tota œconomię animalis perfectio à recto hujus secretionis statu auspicatur (*ut vidimus superiùs.*) Sic omnes penè illius errores ab ejus vitio ortum ducunt. Bilis multipliciter (*ut suprà*) aberrare potest à naturali habitudine sua; hinc morbos innumeros à viscerum naturalium sede oriundos procreare. Hîc primò consideranda veniunt, vitium ejus in quantitate simpliciter nimia, sub auctæ Hepatis secretionis titulo comprehensum, affectusque ab eo emergentes. Cæteræ ejus exorbitantiæ, morbique earum asseclæ, in sequentibus capitibus sub variis ulteriùs secretionis Hepaticæ dissonantiis, accedent.

Vita, & sanitas in quo fundentur.

§. II.

In Duplici casu exuberare potest liquidum biliosum, undaque tumidiori in intestinum perfluere; vel cùm luxuriantibus revera in sanguine copiosiùs bilis principiis, uberior fit eorumdem transcolatio in Hepate, & derivatio in intestina: vel cùm consueta solùm vigente tùm in sanguine, tùm in colatorio quantitate bilis, eadem ab insolitis corporis ipsius Hepatici, aut partium adjacentium contractionibus validè adeò, copiosèque per ductus suos, in duodenum exprimitur, ut soliti effluxus mensuram longè, & exigentiam transcendat. Venit bilis exuberantia in primo statu; cùm post exercitia immodica, vigilias diuturniores, febres ardentes,

Duplex est exuberantia bilis.

Vera

Et apparens.

X spirituosa

ſpirituoſa alimenta, fervidaſque tempeſtates tanta in ſanguine extruitur quantitas ſalſi lixivioſi, retorridique reſino-ſulphurei, ut incerniculo ſuo, ac inteſtinis, ſuprà conſuetum exundandis ſufficiat. Accedit in altero caſu; cùm ex diatheſi ſpaſmodica Hepatis, ventriculi, aut inteſtinorum, in affectu hypochondriaco, febrium intermittentium principio, colica nervoſa, aliiſque contracturis morboſis, adeò premuntur attigua promptuaria bilis, ut tanquàm ab admoto emboli validiori momento, violenter, & uberrimè in inteſtina trudatur liquidum convaſatum. In utroque ſtatu grandeſcens in inteſtino proportionaliter cum copia & bilis ſtimulus; iſque à competenti Chili, aliorumque liquidorum inteſtinalium mixtura non ſatis imbibitus, & involutus, nerveam ejuſdem canalis laceſſit, & quatit tunicam: hinc tenſiones ejuſdem, & criſpaturæ, colica, hydrops ſicca, aliæque orgaſmi bilioſi ſoboles: Borborigmi, & flatus præcipuè, ob alternè introductum in fiſtulam inteſtinalem, colliſum, & rejectum externum aerem ab eadem alternè contracta, & reſtituta (quam flatuum mechanicam ampliſſimè elucidabo in peculiari tractatu) Perfluens uſque ad cavitatem ventriculi tumidum humoris hujuſmodi fluentum, nauſeam ibidem procreat, ſputationes copioſas, vomitus, præcordiorum anxietates, cardialgias, vertiginem, dolores in ſuprema cavitate lancinantes, anorexias, alioſque ſtomachi, & capitis morbos: Quarum partium ſtrictiſſimum, ſubitumque reciprocè conſenſum ille radicitùs percipit, qui veram colit Anatomem. Tantùm etenìm inſequitur culter propaginum nervoſarum affluxum ad ſtomachum, ut non niſi ex glomo nerveo explanato contextam hanc partem oſtendat: Tanta inſuper eſt, ſuprà alias omnes corporis partes, nervorum à capite ad ventriculum excurrentium rectitudo, ut facilè percipiamus, concuſſionem, tenſionem, aut novitatem aliam in nervi extremo ad ſtomachum deſinente impreſſam, ocyſſime uſque ad extremum aliud, ſeù originem ad caput ſuam propagari poſſe. Imò ex copioſa bilis effuſione in inteſtina, & ventriculum, repentinam obſervarunt mortem *Veſalius*, & *Ballonius*.

§. III.

§. III.

Inter bilis affectus præcipuum tenet locum Cholera morbus; quem ab aucta hepatis secretione, seù copiosiori ultrà statum naturalem in hoc viscere secreta bile, & ad tenue intestinum suffusa deducunt inter modernos quamplurimi; eò quòd in denatis ex hoc morbo, fellis folliculus non solùm bilem contineat ejusdem tincturæ, viridis, æruginosæ, aut alterius; ac tulerant succi in affectus vigentia supernè, infernèque erumpentes; sed eadem semper extremè satur occurrat: Præcipuè quòd in gracilibus, & pichrocholis constitutionibus, in quibus exorbitantiæ bilis assuescunt, frequens sit hæc affectio. Alii tamen jecur in hoc morbo absolvunt ab omni culpa, observantes choleram ordinariò, atque citissime succedere ingestionibus cibi dispepti, immodici, aut aliter pravi, aliisque victus erratis: nec tàm præceps (*asserunt*) brevissimo temporis spatio fieri in Hepate potest biliosæ secretionis excessus hujusmodi. Litem hanc ad veritatis trutinam conciliando: Volumus cum primis succorum in cholera per vomitum, & alvum effluentium flavedinem, virorem, æruginositatem, aut formas alias, veras esse legitimæ bilis Hepaticæ tincturas: Affirmamus cum alteris enormem illam humorum copiam brevi temporis curriculo in eodem morbo elutriatam, ab aucta Hepatis secretione non auspicari, sed ab actione liquorum in tubo intestinali nascentium, ibidemque in maleficos degenerantium. Et equidem aggestum in intestinis vel ab impura Chylosi, vel ab arteriolarum eructatione, vel à subdola veneni præsentia liquidum exoticum, tumultuarium, & acre, eo pollere potest stimulo, qui, suprà vim fortioris cathartici, par sit copiosissimis emungendis serosis, aliisque humoribus, ex innumeris per totam intestinalem faciem dispersis hydragogis tubulis, ac siphunculis excretoriis, & præcipuè ex Hepatis, atque pancreatis emissariis; ut tot alvi dejectiones, vomitusque adimplens porrigatur materies. Dixi in intestinis choleræ incitamentum procreari, per quam rationem, vel modicum, succis copiosissimè eliciendis sufficit, plusquàm ferocius quodcunque purgans. Reverà medicamentum purgans, suum in ventriculo irritamentum inchoando, in violentam

Cholera morbus.

tam illicò contractionem ducit fibras ibidem motrices; quarum indè per totum intestinalem tractum continuatio, successivam ejusdem contractionis conspirationem amplectitur usquè ad podicem; adeò ut per totum hoc iter propulsæ incessanter, purgantes particulæ, ac ab omni mora per intestinorum parietes inhibitæ, ab eis fugitivè confossis mediocres solùm exhauriant laticum rivulos: Sed choleræ materia in tenuis intestini angulositatibus erigens caput, antequàm ad excretionem exsurgant sensiles tunicæ, jàm mucis adeò, plicisque alligata jacet, ut ibidem longiùs degens, & strictiùs affixa, integram vim suam explicare, amplisque succorum expressionibus proritandis vacare possit. Probos autem magnam partem humores exprimi in hoc affectu, non morbidos, comprobant, enormis ab excretionibus perfractio virium, sectantes Leipothymiæ, asphixiæ, facies hypocraticę, marmoreæ frigiditates partium &c. indèque, frequenter interitus; Et Præcipuè, notabile in insultu nocumentum à quocunque purgante vel lenissimo; solum ab alexipharmacis vivificantibus, imò & narcoticis levamen. Cùmque bilis potentissimum sit tingens; ut patet, quando bilis cysticæ solo semicochleari integram aquæ libram colore ejus genuino saturamus; sic, succi omnes limphatici hoc in morbo foras è latibulis suis per exprimens stimulum eliciti, eo pingentur colore, quem bilis ab eadem expressione eructata, eisque confusa, adducet ex Hepate, ejusque folliculi in duodenum; ità ut merè biliosa appareant hæc liquida; non minùs ac plures aquę mensurę paucula cruoris quantitate imbibitæ, & intinctæ, ejusdem colorem, & substantiam mentiuntur.

§. IV.

Bilis exundatio sæpe critica.

Cæterum secretio in Hepate major quàm ordinaria, critica interdùm est; ut variis in febribus, aliisque affectibus; quo casu inter Hepatis morbos non adscribenda; prout morbum non faciens, sed solvens. Vidimus nuper ex subitaneo sincerę bilis, ingentique vomitu curatam annosam Hemicraniam; & 2. ab hinc annis judicatam 15. mensium Quartanam.

CAP.

CAP. VII.

Morbi à ſecretione Hepatis Diminuta.

§. I.

Paucitas bilis ex duplici cauſa.

SEcretio bilis præter exigentiam naturalem imminuta in emunctorio ſuo, vel eſt ab ipſius organi, vel à bilis ipſius defectu. Accedit primò, quando ob conſtrictos præternaturaliter Hepatis ſolidos, ſeu in denſitatis intemperiem coactos (*ut vidimus Cap.* 2.), vel ob ſcirrhi, aliorumve tumorum preſſuram, ſecretorii, & excretorii glandulæ bilaricæ meatus ad minorem, quàm deceat, amplitudinem reducuntur; ut indè & minor, quàm naturaliter fiat, trajici quantitas per eos poſſit liquidi conſueti, & adhuc naturaliter conſtituti. Venit ſecundò, cùm craſſiorem, viſcidamque craſim adepta bilis, colatorii Hepatici immiſſaria, & emiſſaria, naturali licet in amplitudine adhuc poſita, eadem copiâ, ac naturaliter petitur, in dato tempore permeare non poteſt. Craſſior fit bilis, vel cùm ſpiritu exuitur, aut aquea humiditate, aut utroque, per introductam exuberantiam caloris; ut in æſtivis febribus continuis; immodico exercitio; potuum ſpirituoſiorum intemperantia &c.; Vel, cùm in ea depreſſa liquidiora hæc principia, à terrei, aut gelatinoſi prædominio illaqueantur; ut in Chloroſi, Cachexia, obſtructionibus, affectione hypochondrica &c. Vel tandem, cùm craſſiores, irregulares, limoſaſque ſuas partes, tanquàm ſedimentum amurcoſum, & cretaceum, criticè in Hepatis colum deſpumat cruor, inſonti ſic cęterùm bili viſciditatem concilians: ut in ſpontanea intermittentium variarum ſolutione, interdùm videmus.

Lentoris in bile extraordinarii triplex cauſa.

§. II.

Varii à manca billioſi laticis percolatione in inteſtinum, enaſci poſſunt in primis viis, & ex his in ſanguine affectus. Chilus à bilis verrentis penuria in competentem occaſionem non poſitus induendi indolem roris puriſſimi, & juſtæ alchoolizationis ſublimitatem; crudus ſic remanens, caſeoſus, lentus, non tantùm fla-

tus in intestinis procreat, tensiones, putrilagines, inappetentias, vermes; sed in mesenterio, aliisque viis suis turpiter implicatus, infarctus contumacissimos; in sanguine intromissus, fæculentias, & crassamenta, indeque febres lentas, macies; in visceribus omnibus, & habitu corporis, chronicas omnis generis congestiones, putresque cacochilias. Sic facto vitiorum circulo omnes hydropis species ab hoc imminutæ secretionis Hepaticæ statu emanare paulatim possunt; quotiescunquè scilicet, post varias humorum diatheses ab eodem inductas, aquosę substantię sanguinis ab aliarum implicatione solutæ, audeant in universo corpore, vel in parte aliqua, veteribus à viis deviare, novas cudere, ac in occursantibus capacitatibus recolligi. Imminutam bilis secretionem sequitur plerumquè uberrima Ascaridum genesis, & tripudium in intestinis; quæ indè animalcula à corpore fugare discimus majori per catharticum provocata ad duodenum quantitate bilis. Lepida est Ascaridum historiola in amico meo. Is per annos jam plures (ut etiam in aliis assolet) hospes hujus generis verminosæ familiæ, indomabilis à quocunque remedio, periodicam solùm ab eadem molestiam patitur. Et siquidem hora vespertina (*Horolog. Gall.*) exactissimè semper nona descendentia ad ejus podicem tumultuaria horum viventium agmina, tantam ibidem, spiris celerrimis suis, minimisque aculeis molestæ titillationis terebrationem per horam integram, nempè usquè ad decimam, excitant; ut nullis quasi negotiis vacare vir possit tunc temporis. Omnimoda cæterùm petulcorum animalium in aliis diei spatiis quies; sicque nulla prorsùs eorundem perceptio. Id constantissimè per omnes tempestates anni, omnesque status affecti.

Dicti lentoris effectus multiplex.

CAP. VIII.

Morbi à secretione Hepatis abolita.

§. I.

Abolita in jecore secretione bilis, pessundatur tandem machinæ animalis ordo, pendens ab interrupta primæ coctionis

nis actione: Imò vidisse affirmant Authores subitas sępè neces in subjectis; quorum cadavera cystim, ductusque alios Hepaticos, nec non intestina liquido bilioso omninò vacua exhibebant. Causæ suppressæ omnimodè transcolationis in Hepate recrementi sui, eædem esse possunt, ac in superiori capite ad solam ejusdem imminutionem conscriptæ, sed longè graviores; effectusque iidem ideò, ac expositi, sed validiores & longè; adeò ut funeri manuducant præcipiti. Ex pleno bilis ideò defectu in intestinis non solùm vermes pullulant, chilique corruptelæ; sed teterrimus excrementorum fætor, delirium, letargia, suffocationes &c. ab acore videlicet cibario ob bilis verrentis absentiam putrescente, obvios succos omnes subvertente, solidaque nervea quatiente.

§. II.

Ex bilis effluxu in intestina suppresso, petenda frequenter est chilosarum excretionum, aliorumque alvi fluxuum causa. Dempto namquè occasionali principio solutionis suæ ab inutili fæcum sarcina, facilè restitat Chilus in earum cloaca; cujus indè infectione fracescens, tanquàm excrementum non minùs evacuabile, per communem viam, foras ablegatur è corpore; postquàm ob liquiditatem suam, corpulentiam & eisdem fæcibus liquidiorem conciliaverit Sæpè è converso, ab eodem biliosæ derivationis defectu in intestinum, origo adstrictionis alvinæ procedit; deficiente scilicet unà cum bile, naturali ad excretionem intestinorum stimulo. Obstupeo cæterùm de *Aristotelica* apud *animalium Historiam* assertione: Quòd scilicet omnimoda fellis privatio in bubulis victimis nonusquàm perciperetur.

CAP. IX.

Morbi à secretione Hepatis Depravata.

§. I.

INsidens hîc declarandis depravationibus Hepaticæ secretionis, modos omnes secreti liquidi à norma naturali devios attexere intelligo:

intelligo: Derivat etenim immediatè cujuscunque secretionis depravatio à depravatione humoris, qui secernitur. Venio ideò jam ad cunctas species depravatæ bilis, seu modos præternaturales, morbosque indè in homine prodeuntes numeris omnibus absolvendos; melioribus scilicet, quantùm potero, ordine, claritate, & brevitate exarando. Bilis modi, seu qualitates ejusdem omnes, quæ, in hominum morbis, vitii susceptibiles sunt, ad tres solùm species reducuntur, scilicet ad tactile, ad sapidum, ad coloratum.

Tres depravatæ bilis species.

§. II.

Bilis morbi in tactili.

Ad tactile referuntur illi omnes bilis status, qui ejusdem consistentiam respiciunt, sicque à tactus sensu perceptibiles sunt. Quoniam esse rerum animalium naturale, in quadam semper moderatione, seu mediocritate consistit, longè ideò semper ab excessu distante; sic in tactili habitudine bilis, duæ primariæ vitiorum classes accedere possunt, secundùm quòd alterutrum regnet mediocritatis extremum. Bilis itaquè vel debitam variat consistentiam, tenuiorem induendo, quàm par sit, vel crassiorem assumendo. Aquosior hic humor, fluidior, ac lixivialis in cachexiis quibusdam, aliisque ex colluvie serosa affectionibus observatur; in quo statu activa ejusdem principia à redundante sero nimis invicem dissita, & tanquàm submersa, chiloseos numeri imparia sunt: Hinc varii primarum digestionum morbi; quos inter, diarrhœas interdùm vidimus diuturnas, non tam ex bilis per intestina fluxilioris materie, quàm ex alimentorum, coctione expetita non elaboratorum liquamine. Frequentior est bilis in statum oppositum incidentia, seu in crassitiem ultrà institutum naturæ: Facilis nempè mutatio in liquido, cujus naturalis jam suprà alios humores visciditas, in majorem sat facilè accedit: Cujus videlicet ramosæ, gravesque sulphurum substantiæ facilè ab aqueis vehiculis sequestrari, strictèque inter se se compingi possunt; præcipuè cùm causa aliqua, ut æstas, labor immodicus, solis æstus, liquorum ardentium libido &c. roridam sanguinis partem, seu oleagineo-volatilem, crassiorum sulphurum solutivam, adeò deprædat, ut limum solùm exsuccum, & in se se coactum Hepati secernen-

Bilis aquea.

Limosa.

cernendum linquat. In hoc casu, qui ideò creberrimus est, cruoris compagi ingravescens hoc recrementum, eoque vividiùs projectum in colum suum Hepaticum, ob indutam hanc spissitudinis formam, impar est ibidem viis liberè trajiciendis suis, adeò ut in ductuum suorum angustiis, seu eorum principiis lentescat, ad stabiliendam obstructionem. Et quia lentescens bilis in scaturigine sua, vel mobili quacunque, & seditiosa aptitudine destituitur; vel activa adhuc fovet in gremio, & inquieta principia, in lentoris loco ideò exsurgentia ad luctas; sic lentorem bilis, non minùs ac sanguinis superiùs descriptum, in duplicem distinguimus, frigidum, & calidum. In primo igitur, bilis simpliciter limosa est, amurcosa; seu propriè frigida, apud antiquos; ut in hydrope post Hepatis obstructionem accedente: In altero, non limosa solùm, sed acris sed exæstuans, & propriè calida; de qua in *sequenti paragrapho:* In utroque, varii chiloseos defectus emergunt: Vel etenim profundiùs involuta, vel altiùs efferata bilis elementa, succos alibiles non satis, aut nimis solvunt. Concoctio autem bilis morbosè lentescentis in Hepate, nomen in arte tàm strepitans, est in tantam fluiditatem à succis circumeuntibus redintegrari hoc fluidum per mutuatas in dies seri recentis copias, ut à ductuum suorum adhæsione disjungi sat possit, & per emissaria sua foràs à viscere derivari.

Frigida.
Calida.

§. III.

Sapidum, considerabilis est adeò in humoribus animalis modus, ut Archigenes, ipseque Medicinæ Protoplastes Hippocrates priscis jam ab ætatibus, nostrisque diebus *D. Cesuin.* apud *Zod. med. gall. ann.* I. *mens. sept.* morborum penè omnium, ac Symptomatum Causas à saporibus deduxerint; imò & naturales omnes partium humani corporis mutationes. Et reverà qua corpora sapida organum gustus habitudine afficiunt, eadem & apta nata sunt super alias omnes partes impressiones suas proportionaliter insculpere, easque ideò variè permutare. Firmat Prædictorum systema gravis illa apud Eruditum *Lanzoni exercit. de Saliva* Observatio in Matrona, cujus saliva per 8. mensium curriculum deferebat à sanguine ad linguam, & ora possibiles quascunque saporum

Bilis morbi in Sapido.

rum species, sibi invicem variis periodis succedentes. Sapidum bilis naturale in prima hujus operis parte satis indicavimus: Præternaturale, secundùm dicta superiùs, in duas classes tanquam opposita extrema dividitur. Peccat igitur bilis sapidum, vel in esse obtusiori, quàm deceat, vel in acutiori. Venit primo modo, cùm minimè amarescens est, insipida, aut dulci proxima; rebusque ideò suis inepta. Induit hanc affectionem vel ex salium suorum deficientia, vel depressione, vel mole grandiori, inertiorique ponderositate; ut nec fluorem, phlegmate diluta suo, adipisci queant, nec ad motus consuetis actionibus congruos evehi. In Cachecticis, præcipuè mulieribus, aliisque lentè ægrotantibus, delinquentem hoc ritu bilem ordinariò vidimus: Depressa etenim, & paupercula in hisce morbis fermentatio sanguinis, impar est cumulandis mobilibus, torridis, solutisque spiculis, quæ insapida bilis elementa facessant: Sanæ sic bilis genesim refermentantibus cruorem remediis, in hisce casibus procuramus. Insipidam ideò, crudamque bilem non solùm varii præcedunt morbi, sed & varii, variæque naturæ sequuntur; ut sic hoc bilis genus morborum sit effectus, & causa: Fracidi chili status, congestiones, stagnationes, putredines emergunt; chloroses ingravescentes in diem, cachexiæ, hydropes omnigenæ, totque aliæ affectiones, quot nasci possunt à dejecto, per hanc bilis fatuitatem, primarum coctionum negotio.

Bilis Insipida.

§. IV.

Ad apicem alium Sapidi biliosi emigrando, seu ad acutioris habitudinem; Bilem observamus à moderamine amaricantis sui in acidam deflectere enormitatem, ponticam, austeram, salsam, aliaque ad varios morbos incitamenta, quotiescunque ob prævias in massa generali fluidorum motiones varias, variis figuræ modis salina ejus aculeantur principia, variisque indè locationibus cum cæteris componentibus concurrunt. Ex salsa bile variæ in cutem eruptiones accedunt; Erpetes, Erysipelata, Psorę, Phlictenę, Impetigines, Epynictides, Ephelides, Maculęque illæ, quæ propriè dicuntur Hepaticę; in quibus omnibus colligitur, stillatque liquor erodens, flavusque, seu biliosus; subtilior ille scilicèt,

Salsa. Acida Pontica &c.

licèt, qui è foco suo jàm pridem in massam suggestus, nisi indè depuratorio eructatus ad corporis extremitatem fuit; ubi, spiculis suis à massæ implicatione expeditis, nec non ob initam ibidem moram potentioribus, exesiones aggreditur in canalibus, solutiones in liquidis, aliaque mala. Quod accidit ad hominis extima per bilis salsedinem, idem, aut simile ab eodem projecto liquore succedere & in intimis partibus posse, non inficior; Dùm salia bilis, super alia omnia, irregularia, & mobilia, sicque, & nocentiora considero: Ex hoc inde principio irruentias varias, & erosiones internas perpetrari existimarem; Emopthysim, Phthisim, Aneurismata &c. Variæ per vomitum, & alvum turbationes fluorum obveniunt ex acida bile, pontica &c. In hypochondriis æstus, & angustiæ; in primis viis tormina, & tumultus; in coctionibus inordinationes quamplurimæ &c. Sed fæcundissima morborum mater est, bilis ultrà consuetum acrior.

Acrior.

Notabilem judicamus acredinem in latice bilioso, cùm substantiolæ ejusdem, tùm Salinæ à componentibus aliis solutæ, ac ad ingentem attritionis, fluorisque gradum evectæ, cùm Sulphureæ in brachiolis discerptæ suis, & subtiliatæ, summam concipiunt aptitudinem ad motuum rapidiorum rotationes, partesque sic obvias omnes magno vigore afficiendas. Bilis itaque ultra naturam acrior vesiculam inhabitans suam, non tantùm transsudat ad partes adjacentes hepaticas interdùm, eas liniendo colore suo; sed & intimè corrodit, ultimaque labe putrefacit: Ut legitur apud *Melchiorem Fribe* in *Ephemerid. nat. Curiosor. German.* Per intestina in ventriculum transfusa, ardoris in eo sensum insculpit communiter: Ut apud *Platerum*; eumque non semel erodit, & perforat: *Ut* apud *Rhodium*, *Dom. Salam*, *Panarolum*, *Bartholin. Th.*, *Aliosque:* Nervosas sæpè ejusdem partes sensibiliter quatit: Sic qui præfervida hujusmodi pollent bile, jejunium diutiùs protractum vehementi stomachi, aut capitis dolore sensim ingravescente persolvunt: Nec nisi cibatus affectum tollit. Et siquidem, non minus ordinarium est, exundantem in ventriculo acorem biliosum ab eduliorum substantia imbibi, & illaqueari, sicque & ejusdem ferociam silere, quàm nervosam ejusdem visceris tunicam à nu-

dis, & non involutis bilis aculeis lacessiri, indéque & consensum trahi cum nervorum origine in capite; pro ut nulla inter corporis partes rectior, & refertior vergit nervorum productio, quàm inter caput, & ventriculum; ut vidimus *Cap. sexto*. Cardialgia; Morsus ventriculi, quem sodam dicunt, præcipuè in æstate contingens, aliique hujus visceris morbi ab eadem bilis cum exundantis turgescenti acredine petendi veniunt. In sanguinem immediatè à sede sua, aut per galaxiam remeans hujus genii biliosus humor, febres ardentes efficit, deliria, phrenitides, convulsiones, & manias *Ex Hippocratis oraculis*. Præsertim autem per intestina oberrans, colicas ibidem acerrimas excitat, quas ideò biliosas vocant, efferosque tenesmos, & diarrhœas; quibus contumaces dysenteriæ succedunt, si à muco intestinali imbibitus, & remoratus erodens hic liquor, fixam ibidem eligat sedem ad fodicationes suas circumpositis tunicis commodiùs, & validiùs indendas. In recto intestino sæpè hæmorrhoides exasperat attritione sua, sicque tumefacit, & ad phlogoses disponit.

§. V.

Fluxus Hepaticus.

Dùm sermo est de diarrhœa, & dysenteria ex hepatis vitio proficiscentibus, ab instituto aberrarem, si de ulteriori alvi fluxu proximiùs ab Hepate dependente, Hepatico ideò dicto, elocutiunculam non apponerem. Infelix est adeò fluxus Hepatici investigatio apud modernorum ratiocinia, ut de elucidatione Medicina desperans, morbum inter Antiquos tam serium, morbis imaginariis adscripserit. Tantæ imposturæ causa est, raritas hujus morbi; per quam difficilè examinari potest, & internosci; præcipuè ejusdem per circumstantias varias cum morbis aliis affinitas; per quam idcircò in identitate originis cum ipsis (prorsùs cæterùm discrepantibus) confunditur. Sic Multi inter dysenteriæ species reponunt fluorem Hepaticum: Alii inter hæmorrhoidum errata: Plurimi in vitiis ventriculi &c. Miseri Antiquorum Codices! Ecquid tanta vestrûm sedulitas in signis veridicis hujusce morbi, plenèque distinctivis exarandis; ebuccinantes scilicet, dejectionem esse fætidam, indolentem, ichoroso-saniosam, seu flavo sanguineam, cum habitudine corporis ad ictericum, ad cachecticum,

ad

ad hydropicum; frequentibus præcipuè per alias partes ſanguinolentis effluxibus? Ecquid; Dùm Recentiores noſtri turpiſſimâ potiùs ignorantiâ obcæcari malunt, morbum palpabilem negando; quàm veſtros lectione dignari ſudores? Eja: Dicite illis, quòd, ſiquidem audire vos nequeunt, audiant ſaltem Sodales ſuos. Audiant *Iac. Bontium med. indor. lib. 3. obſerv. 9.*, qui litteris ſeſquipedalibus evulgat, inveniſſe in homine poſt fluorem Hepaticum ſex menſium defuncto, *loco Hepatis ſolam membranam ipſum inveſtientem ſatis craſſam, inſtar ſucci; cui adhuc portio ſaniei, loturæ carnium ſimilis inerat, qualem tam longo tempore excreverat.* (ſimilemque caſum jam pridem viderat *Ballonius lib.* 1. *conſil.* 53. in ſex annorum profluvio, & *Th. Iordanus cap.* 19. *Phenomen. De Peſte*, in ſeptem ſolùm dierum morbo) Audiant *Clar. Drelincurtium in Theſ. diſcipul. ſuor.* apud *tom.* 2. *Bibl. Pract. ampliſſimæ* magni Reipublicæ literariæ Protectoris *Ioh. Iac. Mangeti.* Qui, *fluxu Hepatico denatos aliquot aperuit, quorum jecur ad inſtar pomi putris corruptum, contrectantibus digitorum apicibus, ceſſit, & ad contactum levem diffluxit.* Audiant *Bonetum*, alioſque plures, quos hîc prætereo brevitati ſtudens. Et caſu quo, certiores jam de realitate, cauſam ejuſdem audire vellent: Dicam ego. Fluxus Hepaticus eſt Catarrhus hepatis. Et ſiquidem; vigeat jam [*quæcunque ſit cauſa*] liquamen ſeroſum in ſanguine portæ, qui hac ideò habitudine deveniat in Hepar, per eum diſtribuatur, per eum lenteſcat (*Ut ſæpiùs demonſtratum*): Sit jam in loco ſeparationis bilis à maſſa cætera ſua; ſit, inquam, in glanduloſis concurſibus (*Ut etiam expoſitum*) Ecce jam innatans ad maſſæ ſuperficiem (*Ut cap.* x. *primæ partis*) ſeparanda bilis: Ecce jam per meatus directos excurrens ad excretoria ſua: Erit ne ſincera in hoc caſu? Non certè. Natantes maſſę, non minùs ac ipſa, liquatæ portiones ſeri, non ſolùm ipſam imbibent, ac dilutiorem per conſequens facient, ſed ſolutas ulteriùs in plexu ſuo tenues cruoris particulas varias, eidem confundent, & nectent; adeò ut, ſuperans indè bilis ſuorum exordia vaſorum, purpureo hoc contubernali pertincta, ibidem compareat, trajiciat, viaſque ſuas omnes proſequatur, fluentum ideò luteo ſanguineum largè ad inteſtina deferens miſcella hac ſua. Et

de factò patet, ex liquabili laxitate hac sanguinis fluxus Hepatici principium auspicari, eo quòd sæpè in detentis ab hoc fluxu, sanguinolenta comparia effluant ulteriùs per nares, os, uterum, hæmorrhoides, spiracula cutis &c. Præcipuè quod colliquativis frequenter morbis hæc affectio succedat. Et sicuti catarrhus Pulmonis v. g., ob acredinem, vel insitam suam, vel acquisitam à mora in vesiculis pneumaticis, maceratum diù continuis trajectibus viscus, exedit tandem, variisque malitiis labefacit; sic catarrhus Hepatis, seu colluvies hujusmodi seroso biliosa, obsalia sua, tàm per fluorem acceptum, quàm per initam in lacunis biliferis stationem summè aculeata, & nocentia, suum & viscus post longas exundationes impetet, feriet, variisque labis gradibus postremò afficiet. Fluorem Hepaticum ex polypis cavæ inferiùs videbimus.

§. VI.

Bilis morbi in colorato.

Venio tandem ad coloratum; quod, licet in bile, aliisque corporibus extimæ solùm superficiei passionem indicet primariò; varias tamen persæpè, easque ingentes intimæ coloratæ substantiæ habitudines successivè revelat. Color bilis jam aliàs descriptus, vel in dilutiori declinat, vel in saturatiori excedit. Primum genus adimplet pallida bilis; cujus varii gradus notari possunt, secundùm majorem, aut minorem cruditatis statum in liquidis animalis; seu secundùm majorem, aut minorem aquositatis principatum in bile super activiora ejus principia. Pallida igitur occurrit ordinariò ad cystim suam bilis in delicatulis, in chlorosi; pallidior in cachexia, fluxibusque cœliacis; pallidissima, & ferè absque ulla flavedinis tinctura, ac tantùm non aquea, in hydrope, aliisque morbis diuturnis; in quibus sensim deperierit motuum emicatio in sanguine: In hisce interdum affectibus albescens observatur, & candida, ut vidit *Diemerbroek*. Saturatioris colorati species in bile, adnumerantur variè, secundùm multiplices gradus, per quos flavus bilis naturalis color ad nigrum accedit. Sex communiter accensentur à practicis: Scilicet, Vitellina, Porracea, Æruginosa, Cerulea, Glastea, & tandem Atra; quarum causis, & effectibus plenæ sunt antiquorum paginæ. Varia hæc coloratæ bilis

Bilis Pallida

Vitellina. Porracea.

Æruginosa. Carulea. Glastea. Nigra.

bilis genera vel per intimam ejuſdem fluidi alterationem producuntur, vel per ſolam ejuſdem humoris miſcellam cum aliis. Morboſas coloris mutationes in bile ex intima innovatione, ab acido quodam intricabili in ea plùs, minùſve redundante; ſicuti vividius coloris naturalis ſtabilimentum, ab alkalici volatilis ſolubilis præpollentia, deducunt recentiores omnes. Et reverà ex *Georg. Baglivi* experimentis; Bilis bubula cum aqua cinnamomi immixta, elegantiorem flavedinis ſpeciem induit; cum ſpiritu ſal. armoniac. colorem præ ſe fert elegantiſſimum, ad inſtar rubini undiquè clarum: Fuſca Bilis ſpiritui c. c. maritata, flavum ſtatim aſſumit opulenter clarum. Cum ſpiritu nitri confuſa, aut cum ſpiritu ſalis acidi vulgaris, aut cum aceto, colorem illicò ordinarium permutat in vitellinum; hinc in viridem: Cum aqua forti; bullæ mox in ea virideſcentes, cum tela veluti cærulea natante. Bilis humana ſpiritui vitrioli ſociata, ærugineum acquirit colorem, & ferè ad atramentum accedentem: Nigra autem bilis, effuſâ aquâ cinnamomi, ſuam ſtatim recuperat flavedinem. Memoratas in homine fellei coloris Phaſes ex intenſiori plùs, minùſve ſuper hoc liquidum caloris animalis actione, ſeu graduali torrefactione, roridioriſque abſumptione inferre poſſumus. Et reverà ex *Willisii* relatu; flava bilis ex cyſti ſua exempta, ac cucurbitæ indita, ſi leni M. B. calori exponatur, brevi vireſcit, at poſtea inſtar atramenti nigerrima apparet. A ſuccorum autem delinquentium commixtione, abſquè vitio ullo proprio, depravatur interdùm bilis in colore naturali ſuo. Sic ſæpè vitellina occurrit; ovi ſcilicet vitellum craſſitie, & colore ſaturatioribus refferens, cùm craſſæ, uſtæque pituitæ eidem permiſcentur: Porracea; ſeu ſucci è foliis porrorum extracti colorem æmulans; Cum aqueo nimis, crudo, aut acri, ex alimentis ſcilicet aqueis, crudis, aut acribus, chilo deciduo, ſicque à lactiferorum oſculatione prohibito, bilis in inteſtinum confunditur; ex quo, albeſcentium, flavorumque liquorum, per alvum ſimul evacuabilium amalgamate, viridis perhibetur tinctura; non ſecùs ac Pictores viridem compoſitionem conſtruunt, ceruſſam miſcendo cum croceo colore, (Italicè) *Gialdolino*. Æruginoſa, ſeu æruginis colorem præ ſe ferens:

rens: Cærulea, seu cæli colorem ostendens: Glastea, seu Isatides, herbæ isatidis, seu glasti tincturam ducens, cùm, aut è ductu suo in cavum intestinorum effusa, acidum, & silvestrem succum pancreaticum imbibit; aut succis stomachalibus, & intestinalibus variè inquinatis confunditur. Atra tandem, & fuliginis colorem exhibens, cùm in ventriculo, aut intestinis extravasato sanguini, ac per aliquot temporis commorato, commisceri aliquantisper contigerit, hancque illam esse famigeratam priscis sæculis atrambilem intestinalem, autumat *Glissonius*. Multò mitiores sunt, & longè minùs animali infestæ, coloris vitiati species in bile, quæ ab humorum peccantium connubio, quàm quæ ab intimo, proprioque ipsiusmet bilis crimine, consurgunt.

§. VII.

Febres biliosæ.

Ut capiti colophonem addam; quærendum restat, ex quanam vitiatæ biliosæ qualitatis specie procedant febres illæ, quas nuncupant communiter biliosas Clinici. Non omnia recrementa sanguinis, febris ignitabulum esse possunt, etiam à sedibus suis retropulsa in sanguinem: Illa solùm; quæ in promptuariis suis compagem invertunt ordinariam suam; hacque dispositione ad cruoris alveum remeantia, insurgunt in rei exoticæ naturam, seu in fermentum propriè febrile. Sic bilis in icteritia (*de qua inferiùs*) ab Hepaticis incerniculis pergrandi licèt apparatu in sanguinem retroversa, febrilem tamen tumultum in eo ordinariò non concitat; quia nempe nullam subiit in vasis suis texturæ immutationem; qua tamen aliquando adepta, febres etiam secum vehit. Sic sæpè ictericos per se febricitare videmus in praxi. Variis modis in receptaculis collecta suis bilis ad crasim variari potest; vel scilicèt cum longiore, quàm par sit, in eis mora protracta, ultrà exigentiam fermentatur; Sicque adustior, viscidior, acriorque facta, ac sanguini hac indole reaffusa, febrem afferre potest: Ut cùm post longam ab alimentis abstinentiam febris accenditur. Vel cum humido cicurante suo notabiliter absumpto, salia sua propiorem attactum, sicque mordaciorem aculeum, ac seditiosam acquirunt prevalentiam; ut indè sanguini tradita, eum projiciant in febrem: Ut cùm per labores immodicos, per alimenta calidiora,

appro-

approperant febres; præcipuè autem per intensam tempestatis caliditatem; ita ut febres ferè omnes æstivæ ab alterato hoc ritu recremento bilioso ortum ducant. Vel tandem cùm profluens in intestinum innocuabilis, à viscerum primarum cachochilia conspurcatur; & sic ab homogeneitate sua immutata, in impuras effervescentias cogitur, quæ indè delinquentiæ, per succos nutritios etiam ad sanguinem delatæ, febri excitandæ sufficiunt. Ut in febribus variis à primarum viarum inordinationibus, exortis.

§. VIII.

Duplex bilis genus in febribus variis.

Legitimè in febribus biliosis secundi generis, duplicem bilem, crassam unam, tenuem alteram, utrasque ut febrium scatebras, criminantur Practici. Ex bile siquidem in cysti, ductibusque aliis suis inspissata, per potentias *in prima operis parte* expositas, exprimitur faciliùs quod est in ea tenuissimum, & facilè fluxile, ac tanquàm bilis spiritus, quodque propter efferam mobilitatem suam, rapidumque operandi modum, non minùs aptum est attingendo sanguini, quàm in eodem attacto excandescentiis suscitandis; dùm crassius residuum, & tanquàm prædicti sedimentum, sensim à succis circuentibus & per partes concussum, exaltatum, ac dilutum, novas ei suppetias suo tempore exprimendas præparare poterit. Sic febres hujusmodi biliosæ, sunt communiter periodicæ; distinctosque trahunt accessum, invalescentiam, remissionem. Aperit accessum bilis prædicta in intestinum exundans è foco suo; ex cujus irritatione ad tunicas nerveas, concussio universalis, seu tremor: Hinc obvia sunt sæpè febrium harumce principia, repentinis, violentisque evacuationibus biliosi humoris per alvum, & vomitum, rigore statim succedente, obsignata. Invalescentiam producit ejusdem liquidi salivalibus jàm succis, nutritiis, aliisve in intestino immixti, per eorum vias introductio in sanguinem, effervescentia, & deflagratio: Nec per hanc viam deferri potest in venas, nisi quid summè tenue; & de factò vidimus in *prima parte*, bilem in consistentia sua naturaliter constitutam, seu in tantam subtilitatem non redactam, quanta est in bile hujusmodi febrili, per vias hasce nutritias trajici nunquàm posse. Declinatio tandem expletur à suscepta

Z per

per nisum sanguinis ejusdem biliosi laticis despumatione, seu projectione; vel foràs omninò, per transpirationem densiorem, sudorem, ptialismum, diarrhœam, aut evacuationem manifestam aliam; vel foràs solùm ex eodem sanguine, non è corpore; per depositionem nempe in fodinam rursùs suam, aut in visceris alteriùs fundum. Sitis indomita, & amaror oris; linguæ flavedo, & sordities; anxietas, & defectus cordis; sæpè cardialgia, flatus, dolores ventris, boborigmi, aliaque symptomata hasce febres comitantia, petenda veniunt à portione aliqua bilis crassioris, per ductus suos & unà cum tenuiori, ex Hepate in intestinum decidente, & ventriculum; quam spissitudo ab ulteriori itinere impediens, tunicis in hac fistula, plicisque implicat; exoticè irritabilem facit, putridè fermentantem, halituumque rancidorum, & exsiccantium scatebram. Integrè intermittens est biliosa febris; cum antè novam è promptuariò transmissionem foventis succi in sanguinem, jam integrè excussus fuit ab ejusdem sinu, qui priùs transmissus: Continua, & remittens solùm, cum ante totalem ablegationem pristini, jam novus ad febris recrudescentiam suppeditatur: Has ideò febres continuas per subintrantiam vocamus, seu radicaliter intermittentes. Autumnales febres ordinariè, hoc biliosarum genus adimplent, ex crassefacta scilicèt per calores æstatis bile in colatorio suo, factaque sic fodinis febrium producendis idonea. Æstivas febres ex bile etiam prognatas, superiùs vidimus. Hyemales veniunt communiter ex limphatica, seu pituitosa exorbitantia, à competenti transpiratione impedita, sicque lentoribus per partes ineundis variis disposita, nunc frigidis, ex propria natura, nunc calidis, ex remoratione inflammatoria sanguinis à vasorum pressura, utrisque ut plurimùm febri viam pandentibus. Vernæ tandem febres produci ut plurimùm solent ab humore cujuscunque naturæ, qui per hyemem in latibulis sepultus, & orians, ab æthere novo excitatus, colatorium secernendæ substantiæ suæ conformem non statim invenit; hinc quousque restitat in sanguine, eundem irritat immiscibilitate sua ad indignationem febrilem. Ex his, quæ de febribus non tantùm biliosis, quàm tempestatis cujuscumque domesticis casu ratiocinati

fuimus,

fuimus, colligi potest, febres non solùm continuas plurimas, sed de genere intermittentium penè omnes, culpæ bilis imputandas esse; quæ nempè vel immediatè ex colatorio suo sanguini ibidem perambulanti communicetur, ad febres varias continuas producendas, vel in intestinum descendens, ibidemque succis nutritiis novis, aut saltem salivalibus illinc perpetuò ad sanguinem recirculantibus immixta & subtiliata, per vias lactiferas deferatur ad alveum liquidorum generalem, pro febrium intermittentium origine.

§. IX.

Patet itaque meditanti, toties à bile causari febres posse, quotiès eadem deflectet à statu naturali in qualitatibus suis, vel in tactili, vel in sapido, vel in colorato, sejunctim, aut simul: Imò non solùm variarum extensionum febres, acutas, chronicas, continuas, intermittentes; sed & sitim, macies, marasmos, inapetentias, vultûs pallores, hypochondriorum calores, & tensiones, alvos nunc lubricas, nunc adstrictas, borborigmos, colicas, obstructiones, icteros, choleras, aliosque innumeros, violentos, aut lentiores, in primis viis, in visceribus, in sanguine, in habitu corporis, affectus, partim hoc, aliisque capitibus expositos, partim ad tædium evitandum, omittendos.

CAP. X.

Morbi à secretione Hepatis ad alia etiam organa translata.

§. I.

Bilem in statu vitiato per alia ulteriùs colatoria, præter Hepar, secretam à sanguine, frequens autopsia docet. Duplex est in animali secretio liquidorum in genere; (ut videbamus superiùs in prima parte hujus operis) Alia scilicet, quæ media porositate organica, seu per glandulas, ut dicitur, & propria colatoria perficitur; alia quæ per solam porositatem inorganicam, seu simplicem per quascunque partes transudationem. Liquidum

biliosum ordinarium licet naturaliter in solis glandulis, eisque hepatariis secernatur; morbosè tamen, & à crasi sua variatum, non tantùm per partes alias glandulosas, ultrà Hepar, transcolationem acceptare potest, sed per alias ulteriùs non glandulosas. Hinc in hoc capite secretionem Hepatis ad alia sępè organa, præter hepar, translatam, ista duplicitate potitam insequemur; eam primò attingendo, quæ in organis inconsuetis quidem, sed glandulosis, celebratur; secundò eam, quę in partibus substantiâ glandulosâ non præditis accedit; In utrisque locis bilem animadvertemus, vel otiosè subsistentem, vel ulteriùs derivatam.

§. II.

Bilis secretio translata ad alia organa glandulosa.

Bilis secretio in glandulis salivaribus.

Secretio biliosa ad glandulas alias, præter Hepaticas, translata, totuplex esse potest, quot sunt in nobis colatoria liquorum. Et reverâ in secretoriis singulis animalis glandulis transcolari bilem conspicimus variis in casibus; frequentiùs autem in glandulis salivaribus, urinariis, cutaneis. In incerniculis salivalibus bilis interdùm trajicitur, cùm aliqua ejusdem pars per causas varias discerpta à tenacitate sua, solutâ in molecularum corpulentiâ, & liquescens, motum, & consistentiam induit, affines consistentiæ, & motui seri recrementitii utilioris; sic, ut ejusdem fluore, & implexu perfruens, per philtrum tranetur & suum: Eòque magis ad claustra hæc insolita sublimatur, quò liberiori forsàn acredine sua, eadem ampliùs grandefacit. In hoc casu salivam conspurcat connubio suo, aptamque facit ad linguam molestis amaroribus flagellandam. Sic amaritiem oris ex intima bilis præsentia in saliva frequenter exoriri, non semper ab amaris halitibus, sursum evolantibus è stomacho, ut placet *Sylvianis* quibusdam, patet, ex eo quòd sapida hæc linguæ, fauciumque affectio non tollitur communiter à remediis abstergentibus bilem à stomacho, eamque diluentibus; ut in febribus æstivis, autumnalibus, aliisque occasionibus observamus. Inter numerosas glandularum salivarium myriades, per glandulas faucium in specie familiarior est prępostera bilis secretio hujusmodi. Hæ etenim glandulę magis, supra cęteras, aptantur bilis crassitiei admittendæ; eò quòd tum amplioribus super alias, ditentur tubulis secretoriis; per quos corpulentior

tior derivatur illa, tenaciorque saliva, quæ in excreatûs formam projicitur; tùm amplioribus, & excretoriis; qui ideò, mediam earum substantiam pertundentes, satis visibiles sunt, nudoque oculo manifesti. Elucescit assertum ex eo quòd in variis amaroribus oris, vividior sentiatur ad fauces hujus sapidi molestia, & tanquàm primaria sedes; adeò ut non nisi gargarismatibus, aliisque oris abluviis ad glandulas hasce fauciales applicatis, bilemque ibidem infixam diluentibus, & edulcorantibus, sublevemus affectum. Copiosa adeò bilis salivæ interdùm committitur, ut non tantùm gustum molestè pungat, sed insuper salivam ipsam, appositaque corpora domestico intingat colore suo, fauces, labia, linguam, lina &c. ut non raró videmus ad ægrorum lectulos.

§. III.

Bilis secretio in glandulis renalibus.

Nec minori frequentiâ per urinæ vias elutriatur bilis copiosa quantitas, in variis Hepatis, aliorumque viscerum morbis; adeò ut ejusdem moleculis exuberanter imbibitum excrementum hoc sanguinis, saturatissimum præ se ferat colorem croceum, lintea, imò & matulas tincturâ suâ pingentem. Vidimus aliquando in icterico urinam colore, crassitie, turbiditate, oleositate, opacitate, aliisque modis bilis consistentiam, & formam omnimodè æmulari, totamque sinceræ bilis personam referre: Et forsan eadem quoquè sapiditate præditam invenissemus, si fædis hisce observationibus daretur immisceri. Eligit bilis semitam cum urina per renes; quando in sanguine exuberat, & ob philtri sui impedimentum aliquod, completis in eo excretionibus est impar; Crassam interim, ustamque habitudinem trahens, faciliorem ideò cum sero sanguinis crassiori, & inutili, seu urinoso, quàm cum salivali, aut alio, congeneitatem, miscellam, & secretionem ducit. Nec difficile est notabilem bilis portionem per urinas perfluere in morbis; ubi in statu naturali aliqualis quotidiè fluit ejusdem portio, undè urinæ citrinus color ordinarius, & viscidula compositio: *Ut vidimus alia operis parte.*

§. IV.

Secretio Bilis in glandulis Cutaneis.

Imò & minutiorum etiam glandularum cutis, hospes interdum accedit Bilis, sudorem indè flavum obvia omnia intingentem pro-

ducens, cùm in massa communi competenter adeò attenuata fuit, ut gracillimas hasce vias superare possit, & per eas erumpere. Curiosa est super hanc rem relatio *I. B. Tavernierii*, celebris Itineratoris Galli Affert iste *lib. suo de itinere apud Persas*, hosce populos longa aliquali viscerum indispositione detentos, verno tempore decoctionem radicis chinæ recentis copiosè epotare; hinc ad lectum compositos, & densiùs coopertos, uberrimis sudoribus perfundi; sudoremque adeò flavedinis participem esse, ut non tantùm pannos appositos hoc colore intensè commaculet, & lintea; sed ex evolantibus ejus effluviis, ipsimet conclavis parietes, & tabulata saturatè pariter flavescant. In cæteris colatoriis omnibus secerni etiam potest liquidum biliosum, indigenisque succis commixtum, varias indè affectiones producere; ut in glandulis pancreaticis, intestinalibus, bronchialibus &c. quarum secretionum exempla brevitatis favore prætereo.

Et in cæteris aliis.

§. V.

Bilis secretio translata ad alia organa non glandulosa.

Secretio bilis in organis non glandulosis; ubiquè per totum corpus exequi potest; pro ut in omnes corporis partes, à vasorum osculis, aut porulis, seu (ut loquar cum antiquis) per anastomosim, aut diapedesim, extillans, aut transudans hoc liquidum, effluere potis est, & colligi. Quid enim est, liquidum illud secretum è sanguine, quod in partem aliquam laxitate, & atoniâ prehensam transcolans, vel grandioribus ibidem congestionibus, eisque folliculatis comprehenditur, vel minutioribus, seu pustulis, *ut dicunt*, vel absquè stabili congestione, aut folliculo per interstitia fibrarum exundat, flavissimum cæterùm, & lentum; nisi perversus humor è massa deciduus, competenti etiam bilis copia saturatus? Nil certè flavescit in sanguine, quàm bilis. Flavæ hujus generis pustulæ, & maculæ observabiles veniunt in partibus quibuscunque corporis, præcipuè cutaneis; easque ideò à defixa in eis biliosi humoris portione, Hepaticas nominant doctiores Practici, à mala scilicet Hepatis secretione adnatas. Vide de eis aliqualia apud tom. I. famigeratissimæ *Bibilioth. Practic.* tot de titulis gloriosi *Ioh. Iac. Mangeti* Aspredines quædam, & nigrities in facie, ab adusta, per insolatum, inflammationem, aut quam-

quamcunque aliam causam bile, ephelides vocantur. Præcipuè autem ob canalium contexentium diæresim, colliguntur in partibus flavescentes à bile humores. Sic in variis animalis regionibus, aut ulcere, aut vulnere exesis fulvi sæpè perfluunt ichores; à bilis scilicet consortio colorem mutuantes suum: nec ad consolidationem restaurantur laceratæ hæ partes, nisi cum disparentibus succis hisce destruentibus bilioso-acribus, purus nutritius accedit; Cujus balsamica glutinositas dissolutum recolligit, & nectit; cujusque temporaneum ex hiatu partis effluxum puris generationem sat insulsè noncupamus. Frequentior autem, & notabilior in partibus non glandulosis biliosi humoris translatio, icterus est, seu Arquatus; quem, ut apud Authores quò ad ejus naturam hucusquè obnubilum, herculeumque cęterùm inter biliosos errores morbum; attentiùs hic eventilandum propono.

Icterus.

§. VI.

Quoniam, biliosæ particulæ sensim à sanguine expediuntur per portam (*ut in prima operis parte demonstravimus*) adeò ut ad vasorum Hepatis concursus, seu secretoria ejusdem visceris meditullia appellentes, jam sint omninò sejunctæ à complexu sanguinis; sicque congruum earum crassitiei canalem excretorium subeant; dum per attiguum alium fluidiori consistentiâ præditus derivatur sanguis; quotiescunque ad biliferi emissarii exordium, aut progressum, quoddam aderit obstruens, aut aliter offerciens libertatem canalis, impeditæ istæ à trajectione sua, in sanguinis massam retroverti debebunt, ac reaffundi. Sed cùm liquidi recrementitii partes, spontè jam, seu vi naturali, ab intimo sanguinis nexu extricatæ, & sejunctæ, tamquam à vita communi emancipatæ, non remisceantur ampliùs eodem ordine, situ, distributione; uno verbo, eandem cum eo non ampliùs unionem repetant; ideò, refluent quidem in sanguinem biliosa hæc corpora; sed sanguini immixta, erunt eidem ut separata: Hoc est *non cohærebunt cum partibus sanguinis, ut coherebant priùs; sed neque deducta extra spatium, intrà quod, & partes sanguinis, & partes bilis non cohærentes cum sanguine continebantur, & continentur* (ut verbis utar *Bellinianis. De motu bilis proposit.* 30.) Quamobrem,

Icterus ab obstructione Hepatis.

brem, ut quid onerosum in massa, & improprium, eique tanquàm supernatans, foràs ab eadem ejicientur per alias animalis partes. Quòd si per colatorium aliud non fiat ejectio, sed per partium tùm internarum, tùm externarum membranas, eisque affixus hic liquor, flavedinem impertiatur suam; jàm veniet Icterus. Fæces igitur albescunt in hoc morbo à subtracto bilis cursu per intestina: Croceo è converso, & prasseo colore intensissimo urina prætingitur; quia nil sero sanguinis partes omnes abluenti facilius, quàm sua per easdem trajectione, quamplurimas affixas ibidem biliosas particulas sorbere, easque secùm per urinæ tramites rapere. Ex dictis, duplicem ab Hepatis impedimento Icterum distinguimus. Primus est, cum in ipsa-met glandulæ Hepaticæ substantia, seu ductuum biliariorum principio obstruens inhæret causa, viamque bili præcludens; sit jàm ipsiusmet bilis viscidius quoddam, cretaceum, strictiùsque concretum (ut est communiùs) sit succus quiscunque alius ab erratis in victûs genere, aut animi affectu inspissatus, ibidemque notas gerens degenerationis suæ; sit scirrhosa induratio &c. dummodò bilis ultimam secretionem non passa reflectatur in sanguinem, indèque ad membranas partium. Alter, cùm ad ductuum biliosorum progressus impedimentum jacet; adeò ut, licèt libera sint penitùs biliosa incernicula, præclusis tamen, vel trunco, vel ramis sensibilibus ductus Hepatici, vel felleo folliculo, vel utrisque, vel omnibus, secreta jàm bilis impar derivationibus ad intestina, regurgitet necessariò in sanguinem, ad ciendum Icterum: Sit jàm impediens materia, calculus, mucus, aliave attigua, aut impacta. Ut ideò hanc duplicitatem animadvertamus, primam icteritiæ speciem, essentialem voco, alteram, accidentalem. Cæterùm, non in omni obstructione Hepatis Icterus pullulat; quia nec omnis obstructio Hepatis in intimis ejus glandularum meatibus exequitur, *ut vidimus cap.* 5. Nec omnis in sanguinem retroversa bilis, partium velamentis affigitur; sed sæpè per alia cribra exantlatur, *ut vidimus superiùs.*

Icterus ab Hepatis vitio alius est essentialis, alius accidentalis.

§. VII.

Et quoniàm secretorii Jecoris meatus limitatæ capacitatis, & actionis

actionis existunt; sic data in sanguine causa, quæ biliosas substantias, vel copiosiùs, quàm in statu naturali, producat, & acumulet, vel jam præexistentes uberiùs extricet à cæteris principiis, & colligat; redundans hæc copia non tota sæpè excerni poterit per canales prædictos, licet debitè patulos; sed tanta solùm, quæ eorum alveis proportionalis fuerit: reliqua restitabit in sanguine; huicque, quia incongruæ, nec ampliùs miscibili, ut suprà, idcircò continget per alias partes effundi, per quas foràs indè derivetur à corpore, si nempe erunt glandulosæ; vel irretiatur solùm, earumque loculis affigatur, ut sic Icterum producat, si non glandulosæ. Et ecce alterius generis Arquatus; quem ideò procreant sæpissimè febres ardentes, inflammatoriæ, aliæque notabiles; non minùs, ac potuum generosorum immoderationes, ira, labores nimii, solis, aut tempestatis æstus; quia largissimam explicant in sanguine retorridi, solutique sulphuris mercem, non omnem per philtra Hepatica, aut alia insuper, transcolabilem, ideòque per vasorum terminos in extimas partium oras, seu tunicas eructatam, & per eas palantem factam. Sic à venenis aliqualibus, ut ab aconito, arsenico, bufonum inquinamento; à morsu viperæ, aranearum, canis rabidi &c. accedit non rarò icteritia, prò ut rarescibile vel ingestum, vel inflictum virus, partes sanguinis omnes expandens, & dissocians, uberrimas & bilis, ultrà consuetum, copias icteritiæ procreandæ non impares efformat citò, & exsolvit ab aliarum amplexibus. Icterus vehementes consequens dolores spasmodicos, aut atrociorem colicam, ab exorbitanti etiam extricatione bilis à sanguine, ob concussionum nervosarum violentias, auspicandus venit. Uno verbo: Icterus alius est à vitio visceris, alius à vitio sanguinis.

Icterus à febribus ardentibus, inflammatoriis, aliisque.
A potu genero ori, Ira, laboribus, æstu &c.
A venenis introsumptis.
A morsu vipera, aranearum, Canis rabidi &c.
A dolore spasmodico: à colica.

§. VIII.

Et hæc sunt duo primaria Icteri genera, quibus omnes cujuscunque originis Auriginosi affectus referri possunt. Primæ classis Icterus, seu à vitio Hepatis, limosam ordinariò, & inertem partibus inspergit bilem, quæ scilicet eandem refert conditionem bilis, quæ primos in Hepate infarctus condidit. Sic plerumque symptomaticus est Arquatus hujusmodi, & chronicus; aliosque

Duo summa Icteri genera.

Icterus primi generis.

in choream ducit ordinariò graviores morbos: Ipsa Icteri species est, ex qua frequenter phtisim pulmonicam accedere, in hydropem indè fatalem communiter terminantem, observat expertissimus *Morton.* Deobstruentibus, & catharticis curari debet; & meliùs forsan, secùndum methodum Hollandicam, diaphoreticis. Alterius speciei Icteritia, seu à causa solutiva sanguinis, bilem gestat subtilem, volatilem, & ut ait *Sylvius de le Boè* spiritualisatam; ideòque quaquaversùm in corpore permeabilem: Qua de re in hoc Icteri genere non albescunt excrementa, ut in priori, sed potiùs intensiùs flavescunt; tum multò citior est hujus secundæ icteritię, supra antecedentem, productio: Vidimus etenim à febre primo statim die exortam, à morsu viperæ, post quatuor horas. Critica ordinariò est affectio, ut patet, morbosque pręcedaneos sublevat; Ideò mox spontè sua evanescens, remediis nullimodè est oppugnanda. Icterus cæterùm niger, est flavus ipsemet intensior, seu bilis viscidioris restagnatio in partium velamentis: Quòd & de viridi dicendum, aliisque agnatis Icteri speciebus; quas omnes primæ speciei icteritiis adnumero. Favet problemati meo de icteri speciebus, divisio ejusdem morbi, apud spectabilem inter Romanos Archiatros I. *Sinibaldum animadvers. pract.* in sulphureum, & salinum. Primum, ab excessu sulphuris retorridi bilem integrantis denominare vult Vir in æternum Colendus; Alterum, ab eminentia salis sui lixiviosi. Sulphureum, visciditate donari, & obtusitate autumat, ac ab Hepatis infarctu originem trahere; Salinum, tenuitatem ducere, & acredinem, eumque non alvi constipationem, ut prior, afferre, sed potiùs ex irritatione diarrhœas, & rigores. Icteri pertinaces; vel sanati, & recidivantes, à calculo vesicæ felleæ progeniti suspiciendi. Quod si ita est, incurabiles prædicito. In ictero à bilis Copia, tenuitate, & acredine, sæpe loco sanguinis è naribus, aut è cucurbitulis scarificatis, aquam flavam solummodo prodire, observamus in praxi. Sed nimia jam de solo morbo prolixitas in simplici relatu.

Icterus secundi generis.

Icteri nigri: Virides: Aliique agnati.

§. IX.

Secretionem bilariam, ad alia etiam organa non glandulosa translatam,

translatam, luculentiùs confirment communicatæ Eruditissimi D. *Paterii* nostri observationes novissimę. Refert nobis Vir amicissimus, ad hanc februarii, & martii fluentis anni 1718. Epidemiam pleuriticam, & pleuropneumonicam, in tribus subjectis eodem affectu correptis, bilem per sputa pulmonica copiosissimè, & cum euporia rejectam, non minùs sapore, quàm colore genium suum individuum, retegentem.

CAP. XI.

Morbi Hepatis à Corpore extraneo.

§. I.

QUædam obveniunt in homine morborum effectus, aut causæ, quæ vel ejus solido, fluidove vitiatis imputanda non sunt; vel licèt ab alterutrius, aut utriusque erroribus producta, peculiaribus tamen eorundem affectionibus adstringi propriè nequeunt. Sunt hujus farinæ res; Calculi, Vermes, Flatus, Polypi; Quorum genus (inquam) nec ad humorum, nec ad partium morbos legitimè pertinet. Quamobrem hæc eadem, pro ut in Hepate sæpè occurrentia, ad complementum tractatus describturi, congruum duximus in peculiari Capite aggerere, & Corpora extranea nuncupare; non minùs, ac productas ab eisdem affectiones, morbos à corpore extraneo.

§. II.

Calculi Hepatis; hique duplicis generis.

Crebrò observabiles sunt calculi in Hepate; qui duplicis generis audiunt: Alii, qui in solidum, densumque Corpus concreti, verum æmulantur lapidem, aut tophum: Alii, qui lapidis laminam, seu tanquàm crustam fistulæ lapideam, aut ultimò solidescentem obtensam tunicam præ se ferunt. Primi, bilis folliculum ordinariò inhabitant; non semel propriam Hepatis substantiam: Alteri excernentium solùm ductuum, seu biliferorum alveos circumsepiunt: Utrique ex biliosis particulis in durum concrescentibus, & tanquàm vitrificatis, exoriuntur. Et equidèm,

quòd liquidi biliosi substantiæ salino-muriaticæ, viscidoque sulphureæ, abreptę à circuitus motu, & discerptę, gravitati suæ, mutuæque implicationis instinctui auscultare nequeant; non miror: Quòd in ductus Hepaticos depositæ, ibidemque lentissimè progredientes, vel derivatæ in folliculum suum, sicque quiescentes omninò, nisu gravitatis naturali subsideant, ductâque subsidentiæ uniformitate strictissimos occursus ineant; facillimè concipio: Quòd inde specialiori quadam salsi, & viscidi conditione præditæ, in veræ soliditatis amplexus concrescere possint, ac tanquàm Crystalisari; & pro re facili teneo. Cogita etenim mucaginem acido-argillosam ex diathesi primarum digestionum conciliatam bili, salino-acria ejusdem principia invicem coadunare, & adducere; hæcque eâ ditari figurâ, ut se se invicem possint per planas grandiores facies tangere, minimis inter se se restitantibus intervallis; clarè hinc lapideæ corporaturæ genesim percipies. Biliares calculi ex eminentia principii sulphurei, levis, & concremabilis, aquis projecti supernatant; igni traditi comburuntur; ex observatione *Bidloana*; cui quoque principio referendus est calculorum hujusmodi saturatior communiter color. Cæterùm de primi generis calculis, seu subrotundis, & solidis, tum in jecoris acinis, intimâque substantiâ, tum in cystis cavitate repositis innumeræ leguntur ex Practicis observationes, non tam quò ad eorum numerum, quàm magnitudinem, figuram, texturamque variantes; quas ideò piget recanere. Mortes aliquando subitæ visę sunt ex assidentia in Hepate lapidum horumce pergrandium. A calculis, seu tophis in cysti degentibus oriri frequenter Icteros, Psoras, universales Pustulas, & Tubercula, aliasve habitus corporis defædationes; tùm Epilepsias, Hecticas, Marasmos, ignotosque morbos, quotidiana est Medicorum meditatio, & Inspectio. Calculi alterius generis, seu crustæ calculosæ Hepaticos ductus offercientes, raro observabiles sunt in hominibus, frequentiùs autem in bobus, in quibus ad modum tubulorum excavati, per ramorum biliferorum progressus continuatâ serie propagantur, coralliorum brachiola æmulantes: Nec tamen solitis bilis effluxibus obstant. Fragmina calculorum hujusmodi notabilia,

bilia, in compluribus per inteſtina, medio choledocho, indèque per alvum deturbata vidiſſe, tradit *Gliſſonius*; cujus honorificam mentionem, tamquam Viri, ſuper alios omnes, de re hepatica optimè meriti, libenter in hoc opere multiplico.

§. III.

Liceat hîc, ad novæ hujuſmodi editionis ubertatem, aliquot de calculis bilariis, tum cyſticis, tum hepaticis obiter hiſtoriolas ſubnectere. Anno elapſo D. Comitiſſa D. . . . Ictero forti afficiebatur periodico, ſingulis nempe menſibus per dies 12. aut 15. recurrente. Gliſcebat ſuſpicio calculi, in cyſti fellea latentis. Nec opinio fefellerat. Calculum bilarium, ultra juglandis magnitudinem, & figuræ ad triangularem accedentis, nobilis fœmina tandem excernebat. Eo excreto, evaneſcebat icterus, quem indè paſſa ampliùs matrona non eſt, uſque ad hos dies noviſſimos integrè reſtituta. Calculi autem excretio fortuita, & plena diſcriminis fuit. Nempe 28. dierum Puerpera, Cathartico quodam fortiori per cujuſdam conſilium uſurpato, non ſolùm accerrimum hypercatharſeos ſtimulum patiebatur, ſed tantas inſuper ſus, deque per viſcera omnia naturalia criſpaturas, & niſus embolicos; ut tandem, inter tormina, & premitus, Calculum hujuſmodi cum mille humoribus excerneret. Hoc accidens per accidens fauſtum, ſemovendo aſſidentiam calculi, cuicunque alii remedio rebellem futuram, incurabilem forſan in dies morbum momento obtruncabat.

§. IV.

Benemeritus inſigniter de Medica Univerſitate, per tot edita opera, Amiciſſimus inſuper D. *Roſinus Lentilius* Archiater Wurtembergicus, ad epiſtolam nobis Pariſiis *per* elapſum biennium tranſmiſſam hæc addit. *Tumor aliquando hypochondrii, ſeu epigaſtrii potiùs dextri, curandus oblatus fuit, cum icteritio colore. Fruſtra tentatis pluribus, exhibui infuſum ex hepaticis deobſtruentibus cum purgantibus mixtum: Excreti ſunt pluſquàm trecenti per alvum calculi, ex rubro flaveſcentes: Aliqui Cardamomi quantitatem æquantes, alii minores. Detumuit Epigaſtrium, & æger convaluit. Calculos autem è veſica fellis prodiſſe nullus debito. Ejuſmodi calculorum in Saxonia*

multos vidi, è bubulo felle primo vere protractos, quibus intùs faliciter utuntur ad pellendam auriginem, foris autem naribus attractus sternutare facit. Obtigerunt mihi non semel nephritici, qui quamdiu ictero laborarent, tamdiu calculi dolores cessabant; Ictero desinente iidem recrudescebant, reciprocis, ac alternantibus semper his affectibus. Successit denique in horum aliquo, licèt aliquot post annis, cachexia, quam excepit ascites lethalis.

§. V.

Calculi biliares tanto numero excreti, & ab experientissimo *Lentilio* æquali circiter minuscula magnitudine circumscriptos, sedes suas figere forsan potuere, non tantùm in cysti fellea, quàm etiam per hepaticum ductum, & meliùs per poros altiores bilarios, ubi molis rotunditatem, & parvitatem assumpserint; instar calculorum in eisdem fistulis nidulantium, à cl. Reverhorstio observatorum. Refert etenim hic author Batavus in dissertatione *de motu bilis circulari, ejusque morbis*, non tantùm in tribus subjectis calculos cysticos vidisse, liquidi à folliculo comprehensi distributionem plus, minùs intercipientes, sed ulteriùs calculos propriè hepaticos versicoloris substantiæ, cinereę, albicantis, aut nigræ, calculorum vesicæ in modum, durioris, & solidæ, majores ductuum biliariorum ramos arctè obsidentes; eosque in stationibus suis tamquam in varices dilatantes: Hæcque omnia nitidis figuris exponit.

§. VI.

Hæc insuper habeo ex J*atromnematibus* ejusdem *cl.*, & toties laudati *Ros. Lentilii*, & ex appendicibus anni 5. & 6. ephemer. germ: *Nordlingæ mulier quadam septuaginta, & aliquot annorum, ex abscessu lateris dexteri calculos ex rufo flavescentes ultra centum, & plures, pisi, aut circiter quantitate cum pure excrevit, quæ hydropica denique expiravit. Abscessus autem fuit hepatis; & calculi, folliculi fellis.* Ex *Benivenio* de *abditis* sic habetur. *Decessit his diebus mulier nobilis, dolore prostrata ca'culi. Sed cùm nullum antea ex eo percepisset nocumentum, visum est medicis mortuæ cadaver incidere. Et reperti sunt lapides quamplurimi, non quidem ullus in vesica, ut putabatur, sed præter unum, qui in tunica bursulæ fellis coloris atri,*

& ma-

& magnitudine castaneæ aridæ continebatur , cæteri omnes in panniculo, quo contegitur hæpar; undè etiam, veluti in folliculo dependuli, sacculum effecerant.

§. VII.

Sequentem casum praxis nostra administrat. Mulier quatuor ab hinc annis ischuriâ prehendebatur per plures dies: Eâdem solutâ, in habitum ictericum, & cachecticum decidebat, cum urina copiosa, sed incessanter pallida, tenuissima, & aquea. Ab excretione calculi, pisi magnitudinem æquantis urina coloratior reddita; icterus, & prætumida constitutio, aliqualiter sublevata. Mox in integrum recrudescentia, cum urina pallidissima, & merè aquosa. Frequentes indè, & subitaneæ ad pectus metasthases, cum sputo sanguinis: Quæ tamen à missione sanguinis statim celebrata aut repetita, fæliciter remittebant. Mulier hisce diebus ex novo ad pulmones decubitu, per phlebotomiam oportunè non revulso, derepente è vivis sublata est. In cadavere non tantùm calculos repetiebamus renales, sed & cysticos quamplurimos, & hepaticos, figurâ, mole, pondere, consistentiâ, & inflammabilitate dissimiles. Adeo verum est, non minorem intercedere consensum inter renales calculos, & hepaticos, quàm inter eandem lithiasim, & podagram; in qua ultima calculi etiam per artus frequenter aglomerantur: Nam, sicuti, gorgonicâ concretione prehensi, renum, aut vesicæ soluti latices, in eorumdem cavitatibus lapideas aglomerationes aggerunt; hoc idem à fortiori præstare poterunt, nisu eodem lapidifico perciti, qui per reservatoria hepatica cumulantur, lentiores succi: Ut plena est, & creberrima nostra per praxim observatio,

§. VIII.

Finiamus Hepatis calculosum argumentum observatione *Realdi Columbi*, qui Romæ in ipsa-met vena portæ Cadaveris Sancti *Ignatii* tres calculos biliosos invenit; ut habetur ex vita ejusdem sancti: Adeo jam, biliosa corpora, in tophos ulteriùs concrescibilia, per ipsammet portam arctè coadunata jam sunt, ibidemque ante secretionem hepaticam à toto sanguineo distincta, & secreta; Ut in prima parte hujus Historiæ fusiùs probavimus. Nunc ad vermes hepaticos.

§ IX.

§. IX.

Vermes Hepatis.

Non tantùm vermibus insensibilibus scatere naturalia omnia, sed variarum specierum sensibilia hujus naturæ insecta in omnibus animalium, corporisque humani partibus, liquidis, solidisve; in vasis, & extra vasa facilè catulire; Hinc ex nidis suis per exitus sæpe varios, per vias intestinales, stomachales, urinarias, etiam sudoriferas; per nasum, per aures, per oculos, per umbilicum, per cutis hiatus morbosos, per alias quascunque naturales, aut præternaturales aperturas foras excerni; longa est omnis ævi Observatorum authoritas. De vermium animalium natura, genesi, generandi modo, nido, speciebus, differentiis, usibus, & proprietatibus, alterius disquisitionis negotium est. Hîc solùm vermes hepaticos historicè referemus.

§. X.

Pullulat in Hepate Vermium fætura, cùm iners est bilis acredo, & vieta; non minùs ac in puerorum cavo intestinali frequentes sunt, ob eamdem causam, vermium turmæ. Hinc in Cachecticis, Ictericis, & Hydropicis familiarior est hæc Hepatis fæcundatio. *In cysti fellea reperti quandoque sunt lumbrici: At hoc in hydrope sublatorum cadaveribus, quorum nempe biliaris vesicula pituitâ potiùs, quàm bile repleta fuerat, tantùm observatum est.* Hæc cl. & famigeratissimus D. *Andry*, Regius apud *Parisienses* Professor. Reverà bilis amaror præservativum est fraciditatis succorum intestinalium, undè vermium intestinis assidentium inordinationes possunt accedere: Ob eamdem à putredine præservandi habitudinem, aloe, simplicium amarissimum, est cadaverum balsamum. Sic ob fractam bilis aciem, aut impeditam ejusdem in intestinum viam, scatentium in hac fistula lumbricorum vitia præsidiis amaricantibus, bilis analogis, pessundare usus est. Bilis, quæ naturali habitudine sua pollens, vermes intestinorum inquilinos arcet ab affectibus morbosis, projicit in eosdem affectus, & fovet, quoties vitiosâ indutâ acredine, eosdem irritet, & succos suos nutritios depravet: ut alio opere exponimus.

§. XI.

Vermes in hominum Hepate ordinarios cucurbitinos esse, quorum

quorum figura soleam æmuletur piscem, testatur *Malpighius*; eamque animalculorum speciem etiam in brutorum jecinore animadvertit, præsertim in bobus; quibus solùm morbum hunc specificum esse, non hominibus, malè effantur *Amstelodamenses* apud *Glissonium*. Enim verò Hepatis humani ramos bilarios vermium multitudine confertos observavit *Thomas Cornelius*; copiosissimos in puero per ipsos-met venæ portæ ramos Hepaticos *Emilius Campolongus*: In Hepatis lobulis, seu ipsa-met visceris substantia quamplurimos viderunt *Schenkius*, *Bauhinus*, *Montuus*, *Gemma*, Aliique. Grandiorem unum in cadavere puellæ, occupantem choledochi meatum, minorem alterum ad Hepatis tunicam exteriùs solùm adhærentem vidit Wieri filius. Quatuor teretes vermes in ipso portæ trunco à se inventos memorat *Spigelius*: idem etiam *Bidloo*: sed introitus, eisdem à *Spigelio* effictus, scilicet per venarum meseraicarum orificia; & aliæ insuper circumstantiæ non minùs graves, polyposa potiùs ibidem inchoata, & ampliata, hujusmodi corpora evincunt, quàm insecta, & verè viventia, ex intestinis prorepta. Verminosam cæterùm in Hepate colluviem, morbum bobus, aliisque forsan animalibus contagiosum esse, asserunt *Amstelodamenses* prædicti. Curiosum cæteroquin est, quod affert toties laudatus *Glissonius*: In ovium scilicet lue serosa affectarum jecinoribus, crebrò tumores contingere, in quorum medio cavitas quædam aquâ referta reperitur, per quam vermiculi lati, rhombi piscis figuram repræsentantes, hospitantur, & innatant. Ex vermibus Hepaticis, ad hujus visceris flatus veniamus.

§. XII.

Flatus Hepatis.

Crassi ex viscidis fermentantibus succis elevati spiritus, aerique aliquali innatantes; seu flatus, *ut dicunt*, eo fruuntur in animalibus imperio, ut liberè per universi corporis ambages, non secùs ac vermium seminia, expatiari possint: Data insuper eisdem est celerrimi excursus libertas. Hinc non tantùm per intestinorum Cavitates, sed etiam thoracis, abdominis, Capitis, cordis, cerebri, lienis, renum, & cunctarum partium; per fluidorum omnium alveos, & fluenta, per membranarum, fibrarumque

 rumque

rumque intercapedines, per artus, per habitum corporis, per membrorum, & viscerum intimiorem substantiam, denso agmine excurrendo; partes animales universas tum doloriferis distentionibus in dies excruciare valent, tum variis morborum larvis afficere: Adeo ut, jure merito Egregius *Pechlinus* asserat, nullum esse morbum, quem flatus non faciat, aut augeat. Flatuosorum excursuum soboles ferocior est morbus ille, quem flatum ideo furiosum, flatulentum ambulonem, aut spasmum flatuosum appellant authores. Hepar non eximitur à flatuum insultu. Obrepit aliquando inter ejus substantiam, & membranosum tegmen manipulus flatuum, Qui repentinum tumorem nullimodè renitentem tactui, subitam respirandi angustiam, nec non inconstantem tensionis sensum in hypochondrio, cum facili indè, & subita solutione, producendo, genesim suam, & instabilitatem depromit. Statûs hujusmodi descriptionem vide apud *Sennertum*.

§. XIII.

Polypi Hepatis.

Polypos tandem, non minùs gelatinosos, quàm carneos in ramis cavæ, & portæ per hepar dispersis frequenter observavimus in ictero, cachexia, longisque viscerum cacophragiis. In Homine post diuturnum Hepaticum fluxum, indèque ultimam maciem defuncto, pro tota morbi sede, cavæ ramos in Hepate, polypis solidiusculis obsessos animadvertebam. Recordabar experimentum *Lowëri*, qui, cursu sanguinis in jugularibus canis per ligaturas applicitas intercepto, brevi observabat, totum animalis caput serosâ exundatum colluvie, per meatus omnes effluente. Analogiam ad nostrum casum concilians, dicebam, ex sanguine cavæ hepaticæ, per polypos, tanquam per leviores ligaturas remorato, facilè in glandulosis concursibus serum laxius exsolvi potuisse, per meatus indè excretorios alacriter corrivandum cum bile. Hoc tamen ad dissolutionem Lovverianam superaddito, quòd minutiores ulteriùs à fugiente hoc sero abreptæ cruoris aliquales particulæ, communi itinere ad intestina profluebant, pro fluxu hepatico excitando.

CAP.

CAP. XII.

Prodromus ad Praxim morborum biliariorum.

§. I.

Bilis triplici de titulo, super alios omnes animalis, humor est alterationibus subjectus; Et propter consistentiam suam, ac lentorem cursus; & propter vastitatem visceris, quod occupat; & propter principiorum, ejus complexum concurrentium pluralitates, disparitates, momenta. In censum causarum bilem alterantium, prȩter multigenas ex propria ideo temperie expetendas, addenda insuper sunt errata sex rerum non naturalium, & præsertim variæ tempestatum, & ambientis impressiones. Hæc omnia Therapeiæ biliariæ campum aperient vastissimum.

§. II.

Causis tot variis expositis, bilem in status præternaturam varios conducentibus, eosdem met status, seu morbos bilis particulares peragrabimus. Bilem ideò morbosam in septem classes partituri erimus: Videlicet. I. in bilem solutam præternaturaliter, sed naturali non acriorem: 2. in solutam, & naturali acriorem: 3. In bilem naturali crassiorem, defectu activorum principiorum. 4. In crassiorem simpliciter, ob vehiculi serosi penuriam. 5. in crassiorem, ob resinosam principii oleosi compactionem. 6. in crassiorem, ob torridam terreo salinæ sociatȩ substantiæ dispositionem. 7. tandem in statum bilis medium, seu mixtum; Ex crassamento scilicet, asperitate, & acredine principiorum omnium, aut plurium. Hisce omnibus classibus morbos sobolescentes suos succenturiabimus.

§. III.

Bili simpliciter solutȩ, seu nimium dilutæ, & effœtæ morbos varios appropriabimus, dependentes ab irrita, aut saltem imperfecta bilis secretione à sanguine, ob minorem ejusdem liquidi sus-

cipiendæ cohæsionis facultatem; ut varias icteri species benigniores; aliasque, per varias animalis partes, renes, intestina, ventriculum, glandulas salivarias, aut similes bilis secretiones morbosas, sed placidas; Insuper inappetentias, biliosas eructationes, sputationes, nauseas &c.

§. IV.

Bilis soluta, & insuper acrior; vel simpliciter volatilisata est, & tamquam spiritualisata; vel simpliciter salsa; vel mixta. Ex prima, Cholera morbus, & aliqua Arquati genera procedunt; Lumborum insuper & hypochondriorum prava accidentia, vertigines, pręcordiorum anxietates, ardor ventriculi; varii morbi capitis, & stomachi: Explosiones, & rarescentiæ in sanguine; ephemeræ, causones, & synochæ. Ex altera ephelides, ignes sacri, aut persici; Herpetes; imò omnes penè cutis affectiones, ex bilis morsu per eamdem depascente. Ex bile præternaturali, volatili simul, & salsa Erysipelata producuntur, & similia.

§. V.

Crassior ob deficientiam principiorum moventium,& mobilium; seu cruda, iners, & stimulis suis naturalibus carens, lentores frigidos manuducit, indolentes, contumaces; opilationes insuper, & chloroses; ulteriùs cachexias, & hydropes. Quid bilis actuositatem deperdat, & quomodo ex deperdita, naturalis œconomiæ eversiones accedant, latiùs hîc loci eventilabimus.

§. VI.

Crassior, ob vehiculi limphatici penuriam, quasdam icteri classes explicabit; calidas insuper obstructiones, ariduras, & exæstuationes, pręcipuè chilificationis tempore; habitum luridum, pichrocolum, terreum, subflavum, viscerum intemperies, temporaneas pedûm, & manuum incalescentias; eamque pręprimis depravatę distributionis digestivę habitudinem naturalium viscerum, quæ stomachi frigiditas, & hepatis simul caliditas apud antiquos vocitatur. Resinam hoc pacto biliosam hecticarum etiam principium est. In resinosa bilis prępollentia hujusmodi, factâ sanguinis, aut plurimarum ejus partium, tamquam oleosâ superficie, liquida aquea in sanguineum flumen introducta, per intimam ejusdem

compa-

compagem insinuari non queunt, nec dictis concretis partibus affigi; ut nec aqua communis oleo intimè admisceri potest: Nec ideò solvere valent, nec dilatare; concretas partes elongare seu, ut dicitur communiter, humectare, & diluere. Hinc in hecticis essentialibus nullum deducimus ex meris humectantibus auxilium; Totum venit dumtaxat ex refermentantibus, & exaltantibus. Dabimus nos in hoc opere additamentum quoddam salinum, quo mediante aqueæ particulæ per galaxiam introductæ, resinosis sanguineis nubant; solvant ideò, dilatent, & elongent.

§. VII.

Crassamentum bilis à sulphureo suo, non minùs resinoso, quàm exaltato febres exporriget continuas periodicas, friguscul is, & exorbitantibus exæstuationibus se se excipientes; ardores viscerum contumacissimos, & fortes, linguæ ariditates, & asperitates; anxietates, lassitudines, vomitus biliosos, ardentissimam sitim, & clamosam; faucium, & oris incessantem amaritiem, & similia.

§. VIII.

Visciditas bilis terreo-salina, seu cretaceo-caustica febres variorum generum in intensionibus, extensionibus, & successionibus producit, si, ad turbas excitandas suas, in massam generalem introducitur. Quòd si gliscat dumtaxat per viscera, colicam, diarrhæam, tenesmum, dysenteriam procreat; in ventriculo singultus, sodas, vomitus, convulsiones, cardialgias, languores. Eadem itaque delinquens bilis febres facit, aut morbos sine febre. Primas, si à reservatoriis suis per vasa referentia denuò ad sanguinem retrogreditur; alteros, si ab eisdem reservatoriis per vasa excretoria defertur ad receptacula alia, absque commercio cum sanguine. Sublimatur in primis; præcipitatur in alteris.

§. IX.

Tandem mixtum bilis statum, ex crassamento, copiâ, exaltatione, & acredine febres intermittentes varias progignit, exquisitas, ut dicitur, & spurias. In hisce febribus dies ipsi à febre vacui signa adhuc biliosæ exorbitantiæ deferunt; ut inappetentias, virium prostrationes, pulsus parvos, os amaricans, linguam flavescentem, Cardialgias, urinas croceas, habitum improvisè ictericum

ricum, capitis lancinationes, dolores ad hepar, & epigastrium tensivos, sitim, ardores, nocturnam inquietudinem. Omnia unam bilem redolentia: serum ipsum sanguinis, Phlebotomiâ, aut cucurbitulis extractum, saturatè flavescens.

§. X.

Postea ad examen practicum specierum apud antiquos morbosarum bilis sedulò descendemus. Bilem, vitellinam vocatam, bili crassiori, cum torridiori sulphurei ejusdem elementi habitudine, & præpollentia imputabimus. Aliæ bilis morbidæ famosiores priscorum gerarchiæ, tamquam mixta corpora, & exotica, ex variis humoribus dissimilibus, confusis invicem, & recoctis resultantia, in palam venient. Hinc de morbis omnibus bilariis, qui hujusmodi delinquentiis arrogantur.

§. XI.

Tanta bilis vitia non à solo ejusdem liquidi interno principio, seu temperie sua facillimè alterabili; sed magis à causa extrinseca; & vario præcipuè ambientis, & tempestatum statu, auspicanda veniunt. Ex succis omnibus animalibus, ambientis novitatibus bilem primariò subjici; hyeme depressam, & obtusam sub seri compedibus, prædominio, & genio jacere; excuti verno tempore; expandi ulteriùs æstate, & excandescere; hinc tandem autumno majores intemperantias suas explicare, successivè videbimus. Graduales bilis per ver, æstatem, & autumnum alterationes eô notabiliores extant, quô aeris ambientis, & respirati temperies tempestatibus propriis non correspondet; præcipuè si fervores, & æstus aut longiores sint, aut intempestivi ultra tempestatis exigentiam aut intensiores ex ventis australibus nimiùm, & pertinaciter efflantibus; aut irregulares ex intermixtis improvisè aquiloniis. Siccitas insuper regnet, & imbrium, ac pluviarum defectus, major, aut minor, qui prædominantium eorumdem ventorum anomaliis ortum debet; Unde bilis perassationes, ut dicitur, majores, aut minores; seu nimiæ componentium suorum rigiditates, & compactiones, ob magis, minùsve abreptas ab eorum sinu cicurantes, & leniores humiditates; exasperata in consequens, & acuata ejusdem principia. Quæ certè bilis affectiones

ctiones in tot morbos per æstatem conjurant; præcipuè ad autumnum, & principium hyemis crebriores, contumaciores, interdum & acutiores; sensim deperditâ in liquido bilioso liquiditate illa artificiali, quam rarefactivus æstatis calor servare aptus erat.

§. XII.

Stagirita in libro *Problematum* memorat bilis affectus ex varia ventorum perflatione per æstatem, & autumnum: *Quod si sicca æstas, & aquilonia, & autumnus siccus, iisdem aquilonibus perflatus, morbo biliosos infestat; An ad idem corpus eorum ac temporis habitus vergunt: Itaque veluti ignis igni adjicitur. Cùm enim corpora exsiccentur, quantùmque in his dulcedinis erat, evaporatum sit, vehementerque incalescant necesse est: Ut dum humor consumitur, aridæ lippitudines oriantur, residuoque quod biliosum remanserit, eodemque recalescente, febres acutæ, ut pote ex bile sincera, invadant.* Problem. 12. sect. 1 Animadvertit etiam *Aristoteles*, impressiones morbosas bili inditas ab intemperantiis æstivis faciliùs versùs hyemem depromi; quo tempore liquida animalia priùs per ambientis calorem rarefacta, in se se condensantur. *Vitia bilis per æstatem contrahi debent; morbi acuti, qui certè ex bile consistunt, per hyemem potiùs urgent.* Problem. 6. sect. 1.

§. XIII.

Veris siccitatibus, longis, aut excessivis fervoribus ęstatis intermixta improvisè imbrium, aut pluviarum ubertas, subitaque idcirco in succos animalis aridiores introducta humectatio, laxatio, & solutio, ad morbos etiam biliares aggerrimos viam tritissimam, sternit. Id etenim tentat solvens ambientis aqueum, massæ humorum pertraditum, super coctam jam bilem, ejusque asperiora, & exaltata salino-sulphurea principia, quod aqua communis cocto lapidi, seu calci superaffusa, ejusque sales, & igniculos in fluorem, & motum dilatans; rabidas scilicet effervescentias ciere. Phasim hujusmodi æstate 1714, annisque aliis præcedentibus observavimus.

§. XIV.

Successivè igitur ad ventorum, & siccitatis laudatas habitudines, fervorisque idcirco notabilis in tempestatibus concepti, factum

factum

ctum est; ut ad annum elapsum 1715. Grande facto bilis crassamine, & aculeo, explicans se se ad Majum mensem præcocior æstatis æstus, indeque vehementer prosequens, ob austros assiduè afflantes, ortamque ad plagas omnes nostras, totamque Italiam, ariditatem, delinquentias ubicunque biliares epidemicas inspersérit. Provinciis illis nostris, ubi parciùs, aut nihil ad veris finem, & æstatis principium pluebat, aut ubi pluviæ tardè nimis effundebantur, optimâ licèt climatis temperie donatis, ægrorum numerus increbuit. In ditione *Clarascensi*, & *Cuneensi* habitantium medietatem biliaria ægritudo corripuit. Ad ipsammet *Cunei* civitatem, cui, præter generalem causam, fluvii etiam alluentis exsiccatio accedebat, duo habitantium trientes ægrotabant. Ad vicinias *Clarasci* nunquam pluebat; Et nemo penè hominum ab aliqua bilis affectione immunis factus. Vigente hoc influxu, *Taurinum* imbres aliqui, à veris principio inchoati, identidem emolliebant; Hinc minor longè in Hac metropoli ægrotantium biliosorum numerus; Licet æstus non minor datus fuerit; aer insuper puritate, & diflatione inferior aere memoratarum urbium, & ditionum; Grandior insuper fructuum, aliarumque rerum non naturalium intemperantia. Fluet ideò hoc capite de Epidemiis biliariis variarum tempestatum disquisitio.

§. XV.

Bilis itaque à tempestatum anomaliis in statum præternaturalem conjecta, tripliciter morbosè adoritur; vel scilicet febriliter; vel non febriliter; vel mixtè. Febriliter, cùm jam vitiata in sanguine, postmodum in reservatoriis suis collecta, & tamquam recocta, in eundem sanguinem reaffunditur; ibidemque extranei fomitis, seu humoris non ampliùs miscibilis conditionem assumit, ad febres varii ordinis, secundùm diversam subjectorum dispositionem, producendas; ut variis locis superiùs indicavimus: cur autem aliquibus subjectis continuas inferat, mitiores, aut acutiores; aliis intermittentes varias, ejusdem naturæ humor; attentè hîc loci explicabimus. Non febriliter bilis infesta est, cùm secreta à sanguine, ex viscere suo ulteriùs derivatur, remeatu in sanguinem non facto; seu per intestina à choledocho delabens, diar-

diarrhæas ſimpliciter , dyſenterias , teneſmos , dolores , ardores, vomitus ; ſingultus , ſitim , defectiones , alioſque primarum viarum affectus procreat. Tertio autem modo , ſeu mixtè ſubjectum ſuum invadit bilis præternaturalis facta , cum ambas metitur vias ; ſanguinis nempe , & inteſtinorum. Hinc dyſenteriæ v. g. complicatæ , ſeu cum febri , aut acuta , & tamquam inflammatoria ; aut mitiori , & protractâ. Curioſa erat nobis hiſce diebus ægritudinis biliariæ alternatio. Dyſenteria in juvene exquiſita , accenſâ per vices febre ſtatim ceſſabat ; febre deferveſcente , & remiſſiori factâ , recrudeſcebat. Hoc autem per menſem , & ultrà. Alternationes hujuſmodi quinque , aut ſex dierum ſpatium exactè menſurabant. Integrè tandem dyſſenteria judicata , & ſoluta febris à magiſtrali hypecacuanæ adminiſtratione.

§. XVI.

In bile per ſubjecta varia febrili , aut non febrili prævalens ſupra craſſitiem acredo faciliori curationi viam ſternit : E contra , cum craſſities ſupra acredinem dominatur. Siquidem, expedita à tenacitate humoris , & facta totius juris acredo , in vegetas ideò irritationes inſurgens , majores etiam in ſolidis, liquidiſque , ſyſtaſes , & niſus imponit ; undè impacti , aut immixti extranei vegetior , & celerior excuſſio , aut extruſio ſuccedat. Sic dyſenteriæ quamplures in Epidemia memorata, aliiſque ſimilibus facilè cedebant ſpecificis ſuis ; & febres ante ſeptimum , imò & ante quartum circuitum abſque uſurpatione febrifugi judicabantur ; Quæ in aliis ſummam contumaciam induebant : Et ſicuti præcox in hac Epidemia bilis coctura, & deflagratio morbos æſtivos per vernum tempus anticipabat; ſic & autumnales morbi ordinarii ultra conſuetum præibant. Quare Tertianæ ; & Quartanæ , *Septembri* & *Octobri* ordinariò triumphantes , *Iulio* , & *Auguſti* ſolum principio viguêre. *September* , & ſequentes menſes intermittentibus carebant ; previè excuſſâ , quæ in ſubjectis diſpoſitis deflagraverat bile.

§. XVII.

Poſt hæc omnia abundè pertractata, deſcendemus ad ſolemnia

quædam febrium continuarum biliosarum symptomata; eaque simpliciter ex eodem individuali principio deducemus. Exanthemata spuria copiosissima, nunc plana, asserrimis pulicum morsibus analoga, ac similes in malignis verè febribus eruptiones cutaneas simulantia; nunc etiam fastigiata, & papullata, febres biliosas æstivas quamplurimas in junioribus, & pauperculis præcipuè, comitari solita, auspicabimur facilè ex variis ad habitum corporis glomeratis biliosis arefactis substantiolis. Hæmorrhagiæ, dolores Capitis ab eodem fonte emanabunt, molibus nempè biliosis ad aliquam sanguinis partem in majores cohæsiones perstrictis; major in consequens densitas, & resistentia fluorum; & major sanguinis ad tergum appellentis nisus in vasorum latera: Hinc tensio, dilatatio, dolor, diapedesis: facilius autem in capite, quàm in alio quocumque recipienti; Quam nempe per partem unda sanguinei laticis uberior perfluit, & grandiores insuper vasorum flexuræ, & grandiores angustiæ. Sic etiam delirium biliosum: sic palpitationes biliosæ, & pulsuum intermittentiæ à diversitate densitatum sanguinis in diversis vasorum tegmentis explicabuntur. Febres ideo biliosas ab extrinseco particularum sanguinis turbamento, quæ ob memoratorum, aliorumque symptomatum satellitia, & complicationes, obstrepentes, & feroces, perperam malignæ nuncupantur, à propriè malignis discriminabimus.

§. XVIII.

Missionis sanguinis utilitates, inutilitates, aut noxas in variis morbosæ bilis statibus perpendemus. In biliosis generaliter rarescentiis à sanguinis missione religiosè abstinendum esse proponendum veniet. Eductio sanguinis spatium, & momentum liberius liquidis rarefactis, aut rarefaciendis procurans, morbo augmentum conciliat. Ideo valet in hoc casu Antiquorum axioma: *Sanguis est frenum bilis.* Succenturiatur *Avicennæ* monitum: *Cave ne inducas effervescentiam biliosorum.* Biliosum explodens ignitabulum per phlebotomiam non tollitur, non imminuitur, quin imo intensivè adaugetur. Tantumdem ad ejusdem impetum superadditur, quantum resistentiæ detrahitur; quæ certè diminutio

resistentiæ

resistentiæ tanta est, quanta est quantitas sanguinis, per lanceolam detracti. Per hoc generale principium dicitur communiter: *Venæ sectione sanguinem agitari.*

§. XIX.

Post saniores Curationum Cardines in prædictis omnibus perpensos, varios præservationis modos à morbis biliosis ex lentore, & acredine, ob calidum tempestatum, & siccum, diffusè memorabimus; Humectantibus præcipuè appropriatis, & matutinis copiosis potionibus. Qui longis potionibus v. g. thæ, caffé, aut calidæ meracioris quotidie assuescunt; ex hisce neminem quem noverim, biliosis per æstatem, aut autumnum efferationibus correptum vidi: scilicèt reparatâ quotidie defficiente per dissipationum injurias bilis fluiditate, nec non acore cicurato.

§. XX.

Morbis ideo biliosis, Verno tempore confusis, & sporadicis, æstate, & autumno solitariis, & endemiis, hyeme mixtis, & multipliciter ob pituitæ prædominium, aut concursum larvatis, aut depressis Hippocraticæ conciliabuntur observationes ex quibus elucidationes deducemus quàmplurimas; & curandi modos. Principales idcirco *Divini Senis* sententias, bilis erratis variis congruentes, quantâ potuerimus sedulitate, commentabimur.

§. XXI.

Exempli Gratiâ. Circa bilis morbosæ motiones. *Surditas biliosas alvi dejectiones, surditatem alvi dejectio sedat.* Coacæ Prænot. & Aphor. 28. sect. 4. & Bilis orgasmus est. *Febrienti, aut per bilem æstuanti in tempore foras dispersa bilis, bonum: Diffusa verò, ac dispersa sub cutem, toleratu levior est habenti, & curatu facilior sananti: Diffusa autem, ac dispersa & ad unam aliquam corporis partem allapsa malum.* lib. 1. de morbis: Bilis methastases bonæ, aut malæ. *Bilis si sua sponte aut infra, aut supra proruperit difficiliùs sedatur.* De locis in hom: Cholera morbus. *Lactis agitati exemplo commoto humore quidquid in corpore retinetur à principiis seponitur: Et bilis quidem cum sit lentissima in superficiem discedit. Secundo loco sanguis: tertio Pituita: Ex his autem*

 humoribus

humoribus maximè gravis est aqua. 4°. de morbis : Vitiatæ bilis per corpus secretiones. *Bilis eorum omnium, quæ in corpore insunt cum sit glutinosissima, maximè diuturnas stationes facit :* De natura hominis : Obstructiones ex Bile.

§. XXII.

Circa febres biliosas. *In Homine incalescente corpore aqua foras exhalat: Quod verò est biliosum, cum cohærens, & densum sit, neque similiter extenuatur, neque exhalat : Verùm extenuatus biliosus humor efficit, ut corpus incalescat: Copiosiùs autem, & meliùs alimentum febri suppeditat.* 4°. de morbis. *In Biliosis spiritus magnus, & febris acuta cum præcordii intensione juxta aurem abscessûs facit:* In Coacis. Hæc omnia febribus biliosis æstivis, autumnalibus, & hyemalibus aliquot concernent. Quibus etiam referendus est Hippocratis textus : *Febres magna ex parte à bile oriuntur.* De nat. hominis.

§. XXIII.

Hepatitis. *Morbus hepaticus : Dolor acutus in hepar incidit; & sub ultimas costas, & in humerum, & in claviculam & sub mammam: & suffocatio fortis tenet, & aliquando lividam bilem revomit, & rigor, & febris primis diebus debilior habet, & dum tractatur hepar dolet:* De internis affectibus : Hepatitis vera, seu bilioso-sanguinea. *Alius hepaticus morbus : Dolores quidem eodem modo premunt in hepar, & color differt à priore: Interdum vomitus bilis pallidæ cum fructu; si verò non vomuerit, bilis ad oculos pervenit, & fiunt valdè pallidi, & pedes intumescunt :* Ibidem: Hepatitis spuria, seu bilioso-serosa. *Hepaticis sputum multum cruentum, sive intus subputridum, sive si meré biliosum fuerit, statim perniciem denotat :* Coacis prænot. Hepatitis cum pulmonis affectu complicata. *Hepatico colliquatio cum raucedine, malum portendit, idque præcipué si cum quadam tussi contingat :* Ibidem : *Ex bilis in thoracem fluxione tabidi, & suppurati:* De Locis in Homine : Phtisis Hepatica, seu Icterica. *Hepate dolentes cum oris ventriculi dolore, sopore, rigore, & alvo exturbata, cum corporis extenuatione, ciborum fastidio, multis tenuibus sudoribus difluunt, & purulenta per alvum demittunt:* Ex Coacis:

Hepatitis

Hepatitis lentè in abſceſſum, & tabem migrans. *Iecur purulentum ſi aduratur, & fluat pus purum, & album, ſani fiunt; In tunica enim pus continetur.* Aphor. 45. 7. Hepatitis feliciter ad partem gibbam viſceris dexteram lateralem ſuppurata, & per cauterium aperta: Ut nobis interdum contigit. *Ex Hepatis uſtione quibus pus amurcæ ſimile prodit lethale:* Coac. & Aphor. Hepatitis frigida; ſeu ſteathoma Hepatis, Cauterio externè apertum. *Hepar vehementer de repente dolentibus febris ſuccedens remedio eſt:* Ex eodem in Coacis: Hepatitis ex ſolido nerveo, ſeu convulſiva in Hepatis ligamentis, & membranaceis partibus. *Iecur aquâ repletum, ſi eruperit in omentum, iis venter aqua repletur, & moriuntur:* Aphor. §. 7. Hepatitis ſeroſa, undè aſcites à limphaticorum Hepatis ruptura. *Quibus Hepati dolor hi ſanguine per alvum egeſto, ſervantur; non autem egeſto, moriuntur:* Coacæ: Fluxus Hepaticus Criticus in Hepatitide exquiſita.

§. XXIV.

Pertinentia ad Icterum. *Icterici non admodum flatulenti ſunt.* Aphor. 72. 5: Icteritia diſſolutiva. *Morbus regius ſi poſt ſeptimam febribus ardentibus ſuccedat, ſudoris indicium eſt; neque enim exſudare, nec alias uſpiam abſceſſum facere conſuevit ſed ſanantur:* Icterus Criticus. *Quibus in moleſtis febribus, ſeptimâ, nonâ, undecimâ, aut decimaquartâ die morbi regii oriuntur, bonum, ni dextra præcordia obduruerint; ſin minùs, res in dubium venit:* Coacis: Criticus etiam, aut ſimptomaticus cum exundatione hepatis icterus. *In febribus ardentibus, ſi morbus regius, & ſingultus quintâ die, lethalis eſt: de Iudicat:* Icterus merè ſimptomaticus, & malignus. *Regio ex morbo fatuitas, aut ſtupiditas malo eſt:* Ibidem, & prædict. Icterus cerebri. *Regius morbus ante diem ſeptimum in bilioſa febre cum rigore ſuccedens morbum ſolvit; citra rigorem verò intempeſtivè obortus, lethalis:* De natura victus in acutis: Diſcrimen Icteri critici, & ſymptomatici. *Regii morbi ex hepate ſubalbidi, ex aliis viſceribus nigricantes:* De morbis vulgar. Diſcrimina arquati ordinarii & nigri.

Et ſimilia à Medicinæ oraculo depromenda; Quæ omnia opulentiſſimam ad praxim hepaticam noſtram ſupellectilem explicabunt. Nec ulteriùs in Prodromo.

HISTORIÆ HEPATICÆ
PARS TERTIA.

Aperiens ea quæ Morborum Hepatis, præcipuè Biliariorum Terapeiam, seu Curationem adimplent.

AUTOR LECTORI SUO,
In hanc Partem introducendo.

OSTQUAM ante hos tres annos, & quod excurrit, Bibliopolarum Genevensium rogatis binas primas partes Historiæ Hepaticæ ampliatas elargitus fuerim, & tertiæ insuper Prodromum, ad calcem earum adjiciendum, transmiserim; Hæcque postmodum singula, typis illico reddita, quo minùs ad hos usque dies prodirent gravissimis de causis imperassem, multa mihi quidem occasio per totum id temporis allata est, non solùm Prodromi illius nostri institutum maturiùs revisendi, perpendendique; sed etiam ex parte non adimplendi. Nam ex his, quæ ad peragrandam Hepatis Therapeuticam Provinciam pollicebar in Prodromo, alia sanè videbantur theoreticè admodum, & scholasticè suscipienda fore, quæ puram praxim, & simplicem observationem, quibus tantummodo instruen-

instruendam hanc partem designaveram, non ita directè concernerent: Alia insuper nimis strictè posita, veluti si novis, severisque legibus ad investigandas tot classes delinquentiæ biliaris medentes voluissem compellere. Meditanti itaque mihi quo passim alio scribendi genere meam hanc Therapeiam aggrederer, quam utique liberaturus fidem meam, ante annos multos impositam, simul etiam humanissimis summorum Hominum Votis, & sæpè iteratis celebriorum Academiarum invitationibus, ut morem aliquando gererem, colligendam demum decreveram; Practica ideò Adversaria mea iteratò volutanti, atque cum novis quotidie ad ægrorum lectulos observationibus compellenti, appulit Amici doctissimi dissertatio Epistolica, ex qua gratissimum fuit opportunius deligere consilium, editique jam Prodromi formam magnam partem oblivisci.

Enim verò de biliarium morborum, nostris regionibus sub vario aspectu frequentium, sæpè & popularium naturâ, generibus, extensionibus, & successionibus accuratiùs pervestigandis jam diu sollicitus, simulque, quantum observandi, legendique assiduitas valeat, in dies instructior, cum sæpiùs non cum discipulis dumtaxat, sed cum collegis meis de latiori, quàm apud modernos conveniat, eorundem morborum ditione, sermones instituerem. Cl. Collega noster D. Lelius Thomas Guidettus, Urbis, Totiusque Eporediensis Provinciæ Protophisicus, Pilosophus, & Practicus indefessus, urbem, ædesque meas frequenter conveniens, illâ, quæ nos ab adolescentiâ conglutinat, studiosâ consuetudine, singulares adeo circa eosdem biliares morbos semel, iterumque observationes communicabat; ut quod illas in quendam ordinem collectas, nec non sub modulo dissertationis digestas inscriberet, & transmitteret, eidem author fierem. Expedita Epistolica dissertatio cùm non ità multò post à Viro accurato reddita mihi fuisset, eamque non candore solùm, & judicio, sed ad multifariam biliosorum affectuum Historiam, tutâ diagnosi, prophylacticâ, ac therapeuticâ administratione non modicè spectabilem deprehenderim, in id me facilè contuli, ut ab eadem designatæ partis

partis meæ argumentum & caput instituerem. Imo cum in hac de morbis biliariis exercitatione ii omnes hepatis morbi, aut non obscurè delineati, aut etiam adamussim expleti, mihi obviam fierent, qui in bonam praxim accedunt, consequenter inter eorundem descriptiones loca illa omnia optabilia comperirem, quibus facilè foret observationes meas his morbis referendas, & gravioribus cunctis Prodromi partibus præterea respondentes, interserere; firmavi animum, quam Therapeuticam meam Hepaticam forem exaraturus, ab hac amicissimi Viri Therapeia exordiri, cum eadem prosequi, & cum eadem, minimè recedens, absolvere; non ideò in Prodromi ordinem ulteriùs pergens, sed in alium, variumque & ut Guidetti Disquisitiones se porrigent, abruptum, & miscellaneum; id tamen consultum ducendo, ut hujusmodi editiones Prodromum adhuc intactum proferrent, tum ut iste prioris institutionis nostræ monumento supersit, tum ut Tironibus, morbidos varios bilis status curiosiùs pervestigantibus non exilem facem præseferant.

Atque ut ad summam novæ hujus partis me conferam. Cum rari in hominibus ab interiori principio morbi sint, qui vitium aliquod biliare sibi non asciscant, ita non solùm proprios hepatis morbos omnes, qui medicis curationibus subjiciuntur, aliqua bilis delinquentia immediatè conjectatur (quod facilè intelligit is, cui ignotum non venit, ex visceris cujuscunque morbo læsam iri ejusdem actionem, aut saltem productum ex actione) ac penè omnes antecedit, ut in hujus partis progressu palam fiet. Quæ passiones hepatis à bilis errore non producuntur, pleræque vel medicis curationibus non subjacent, vel à causa aliis etiam partibus communi ortum ducunt, nec ideò particularem Hepatis; sed generalem curationem depostulant. Soli bilis morbi videntur in Hepate speciatim respici, ceu nativi hujus visceris, & domesticis, solique præsidiis hepar directè spectantibus, oppugnantur.

Morborum Hepatis Genera, Origines, Sedes, & successiones pathologicâ superiori parte describendo, eos vel propriè à solido, vel à liquido interfluente, vel tandem à tertio Causæ

genere,

genere, seu ab insidente corpore prorsus extraneo profectos animadvertimus.

Inter morbos hepatis à toto solido, intemperies in primis, ut dicitur, qualitatibus; vel simplex, vel cum materia; jam vel à fluidis hoc viscus interfluentibus, sed non biliosis, idest sanguine, & lymphâ primordia consequitur; vel à fluido in eodem secernendo, aut secreto, seu nominatim biliari: Si à primis; propria hepatis curatio non indicatur, sed universalis alterutrius, aut utriusque fluidi: Quod si à Liquido propriè hepatico, seu biliari; jam Curatio erit biliaris. Intemperies hepatis in secundis qualitatibus constituta, quæ à fluido non est, sed proximè à solido, ut solidum, remediis non emendatur. Atonia hepatis si à propria intemperie ortum ducit insontibus fluidis, rursùs incurabilis; si à fluidis generalibus, fluida generalia prospicienda. Jecoris ad attiguas partes adnascentiæ morbosæ, varices, aneurismata, ductuum excretoriorum dilatationes præter naturam, tandem & hydatides, quæ jam lymphaticorum hepatis varices sint, aut ab eisdem distincti, intersperisque succingentis tunicæ aquosi tumores minutuli, æquè medicis auxiliis omnibus rebelles sunt, non secus ac similes in visceribus aliis affectus: Hæque ut & aliæ hepatis nunc memoratæ affectiones, quæ revera per sola extispicia palam fiunt, signa propria & constantia non adeò proferunt, ut in his potiùs conjiciendis, quàm recensendis, nostram hanc historiam immorari oporteat. Sensibilium in Hepate solutionum continui, scissionum, abscessuum, ulcerum, vulnerum &c. Theoriam superiori parte satis excussimus: Horum omnium praxis naturæ potiùs viribus, quàm artificialibus remediorum refertur. Quædam interea de horum diagnosi, quædam de prognosi, imò & Curatione, ut loca se porrigent, adhuc attingemus. Jecoris spasmodiam superiùs attulimus. Hæc idiopathica sat rara est; suum interim diagnosis, & curationis locum implebimus. Morbi à corpore extraneo vel insanabiles, vel præsidiis generalibus, & per universalis Causæ oppugnationem incundi.

Atqui hepatis morbi, quos praxis ordinaria curandos exhibet, biliares sunt plurium generum febres, intermittentes, aut continuatæ, acutæ, aut tardiores, vehementes, aut mansuetæ, stationales, aut vagæ; benignæ, aut perniciosæ; Tumores insuper varii, calidi, aut minus calidi; hepatitides, obstructiones graviores, aut leviores; dolores præterea majores, aut minores; icteritiæ, colicæ, choleræ morbi, vomitus, diarrhœæ, dysenteriæ, tenesmi, biliares præsertim pleuritides, aliique plurimi ex eadem scatebra affectus, qui licet fortuito majus, aut minus sanguinis, aut lympharum vitium importent, tamen aut à bilis vitio immediato, aut non sine bilis vitio immediato nascuntur: Ideò quemadmodum præcipui biliares sunt morbi, ita etiam Therapeia hepatica, quæ non extra eosdem quærenda est, erit & sigillatim biliaris. Qua de re si, quantum sibi constat diuturna nostra observatio, per Guidettiana morborum biliariorum commentaria, quæ morbos omnes ex bile productos indigitant, aut absolvunt, morborum biliariorum genera omnia, dominatus, vires, diagnosim, prognosim, nobisque insuper tutiorem redditam auxiliorum medicorum administrationem distribuam, nonne genuinam, optandamque in morborum hepatis curationibus Therapeiam oppidò attigisse confidam? Quod reliquum: Meæ hujusmodi cum supradicti Cl. Viri animadversionibus ordine proposito intermixtæ; ut clariores evaderent, utiliores insuper, & curantibus acceptiores, longè ab omni Theoriæ, & hypothesium farragine, ex practicis simpliciter eventibus proferre annisus sum. Has ideò practicos Canones nuncupare posse videbar; veluti nudas, & incomptas, nec nisi ab ægrorum lectulis susceptas veritates, simplici stylo, non eloquenti, non fucato exaratas, his omnibus complectens. In aliquo tamen morborum biliariorum genere gravius occurrens argumentum, & vastius, quod ideò Canonum numerum amplificaret, eorumque res longiùs protraheret, necessariò me compulit, ut Canones in protractiores Paragraphos, ceu totidem Capitula, converterem, eisque omnibus tractatum peculiarem aggererem: quod præcipuè in biliosa pleuritide advertes.

vertes. Hæc nempe, veluti ingentis momenti affectio variasque per regiones, ac tempestates frequentissimè erumpens, interdum etiam populatim desæviens, & perniciosa, hucusque tamen, quod sciam, non satis perspecta, aut descripta, diligentiùs ideò à nobis perspicienda, describendaque videbatur. Nemo enim, ni fallor, Hippocratica hucusque conciliavit oracula, quæ dejectiones alvinas, præcipuè biliares, naturales, aut artificiales in veræ pleuritidis invasionibus interdùm commendant, interdùm condemnant. Ænigmaticum hunc divini Senis sermonem per calculum praxeos, biliosas propriè pleuritides ab aliis diversi generis discriminantem, solvere feliciter speramus, divisis ad varias pleuritidum conditiones præceptis magni Legislatoris specie discordibus: Cui studio ab accuratissimo Guidetto nostris de Consiliis inchoato non minori observationum syndrome nostram & operam impendemus.

Et quoniam ad morborum biliariorum genus pariter præcipuum quadrare videtur febris biliaris periodica, veluti aliarum omnium biliariarum longè frequentissima affectio, quæ, si multùm inclementes, post ver non optimum, fervidiores præcipuè, sicciores que æstates adfuerint, nostrarum aliarumque regionum incolas magis, aut minùs epidemicè percutit: Hac de re post nostras, & Guidettianas de febribus, aliisque morbis biliariis disquisitiones, biliares pariter Constitutiones epidemicas annorum 1711. 1712. 1713. 1714. 1715. 1716. 1717. 1718. 1719. 1720. 1721. 1722. 1723. & partis ann. 1724. unico tractatu comprehensas adjicimus. In rebus his omnibus practicis, candidisque naturæ ægrotantis, curantisque inspectionibus, etsi, quantùm possibile à Theoreticis principiis esse me declinaturum pollicitus sim, quia tamen in physicis disquisitionibus, & præcipuè in morborum primordiis, quæ non semper ex sese sat latè patent, diligentiùs explorandis, optandum est, ad aliquod solidius principium confugere, ubi ratio, cum authoritate & experientiâ conspiret. Nos ideò in commentariis his nostris ad illud accedemus principium, quod ut summâ au-

thoritate innixum; rationi insuper consonum, & ab naturatiori experientia elicitum, viris optimis communius est, scholisque omnibus luculentiùs acceptatur. Nam ut ipse de praxi medica decernit Hippocrates lib. de Carnibus; *Necesse est qui hanc de arte medica tractationem suscipere volet, commune sententiis principium ponere;* nec possunt, nec debent in praxi saniori novitiæ observationes qualescumque ab optimis artis veteribus præceptionibus desciscere; Ad ipsum igitur Hippocratem confugiam, cujus placita uti authoritate plena, ratione & experientiâ manu ducta, sententiis omnibus communia, summéque idcircò spectabilia sedulò amplectar. Sub his me totum reponam; In morbis omnibus biliariis explendis ex purissimo hoc fonte limpitudinem, & ubertatem hauriam: Præcipuè quod in his morbis enucleandis, nec aliquis, opinor, divinam Hippocratis solertiam ad hos usque dies imitatus est, nec planè doctrinam interpretatus. Hæc contigit ad hanc partem præfati. Tu nostris his fruere ad bilis morbos laboribus Lector, si candidus, si docilis, si prudens, & amicus veritatis es, cui tantum hæc aliaque nostra maximè probanda fore arbitramur; iisque etiam atque etiam instructus, fac imposterum ut tu, aliique feliciùs valere queant. Atque ad Præfationis coronidem, & tuam insuper aliorumque omnium eruditionem nobileque documentum liceat hîc gravissimum Hippocraticum textum, *lib. de Arte,* veluti in medicam Homiliam concinnatum recensere, & suspicere: *Nonnulli turpiter insectandis artibus artificium suum collocant; neque id quod facere se credunt meo quidem judicio obtinent, sed suæ scientiæ ostentationem faciunt. At eorum aliquid, quæ nondum inventa sunt invenire, quodque invenisse, quam non invenisse præstiterit, similiterque imperfecta ad finem deducere, id mihi videtur illius esse munus, qui intelligens existimari expetit. Qui verò ea quæ ab aliis sunt inventa apud imperitos traducit, is sanè prudentiæ existimationem tueri velle non videtur, sed potiùs naturam suam, aut ignorationem malitiose prodere.*

Solis

Solis enim artium ignaris hoc opus competit, qui ambitiosius quidem conveniant, neque tamen improbitate sua ullo modo praestare possunt, ut aliorum opera vel recta calumnientur, vel non reprehendant.

IO. THOMÆ LELII GVIDETTI

Eporedienſis Urbis, ejuſque Ditionis, atque Andurninæ Vallis

V. PROTOMEDICI,

DE BILIOSIS AFFECTIONIBVS,

& præſertim

DE BILIOSA PLEVRITIDE,

DISSERTATIO EPISTOLARIS,

Ad Ampliſſimum Virum, Doctorem Amiciſſimum

D. IO BAPTISTAM BIANCHI

Anatomiæ, & Medicinæ Profeſſorem Taurinenſem Celeberrimum.

SUmmo gaudio epiſtolam tuam, Vir Ampliſſime, iampridem optatam nuper accepi; nec jucundius quidpiam per humaniſſimas literas tuas nunttare mihi poteras, quam te paratum exhibendo primogenitis fœtibus Anatomico-Pathologicis hepaticis, quibus Virtus tua præmature floruit, germanos tandem maturæ praxeos fructus ſuperfœtare. Medicinam profectò noſtris temporibus librorum ſupellectile, & copia in dies auctiorem, noviſque inventis præclariſſimis illuſtratam ſpectamus, & admiramur; in-

tereà morborum insidiis iugiter obsessos mortales validioribus propugnaculis instructos nequaquam perspicimus; quippe fecundandæ Physiologiæ vacarunt sagaciores Medici, in obscuro relictis Pathologicis Disquisitionibus ad rectam medendi rationem apprimè facientibus. Quid prodest, quæso, ægrotis hominibus præclarum illud immortalis Harvei inventum ab universa Physicorum Republicâ dignis laudibus celebratum; quid tot, tantaque ab hoc invento illatæ hypotheses; Si vitale microcosmi liquidum in fontes, rivulos, flumina, lacus, & maria optimo jure distinctum, jugiterque circumfluum novis duntaxat, itidemque ignotis salium peregrinorum copiis devehendis obstringitur, totque inde salibus Theorica Medicina conditur, ut insulsa tantundem remaneat Practica? Quid, inquam, proderit, si deturbato Apollinis Tripode, & debellatâ elementorum, humorumque quadrigâ, nova è chimicis fornacibus elementa excutiantur, dum interim voracissimo febrium rogo cremari non desinunt humana corpora? Fortasse complures morbi lethales habiti clades suas usque adeo non extendissent, si Hippocratis Oracula, aliorumque Veterum monumenta novis in dies observationibus exculta, atque locupletata fuissent, non verò contempta, aut ablegata. Hoc sane gravissimum consilium laudatus Cous, pro suâ erga homines charitate, lib. de Arte; de Priscâ Med., *pluribusque locis insculptum posteritati reliquit. Sed tibi tandem, Bianchi doctissime, clarior illuxit dies, qui scriptis, & opere Hippocraticam Medicinam in bonam frugem restituis.*

De

De Vera inquirenda Medicina Canones Practici.

CANON I.

IN Praxi nemo hypotheticus fortunatè se gessit. Recta ad librum naturæ, non ad machinam intellectus consuetudo philosophandi; Bona non jam ex Chartaceorum Anatomicorum pagellis, sed ex Cadaveribus, præcipuè morbosè denatis Anatome, quæ insuper, cum assidua ægrorum observatione comparetur, (*nihil etenim* ait Cl. Bartolomæus Eustachius *ad medicorum eruditionem conducibilius est, quàm morborum causas in ipsis mortuorum reseratis cadaveribus explorare.*) Sedula constitutionum in morbis ánimadversio; Parca quidem, sed opportuna remediorum quantitas, atque selectio, Judicium circa medicas novitates non præjudicatum, ut scilicet apprimè dignoscantur, quæ sint ad praxim proficuæ, quæ inutiles, quæ noxiæ; Assidua præcipuè in Hippocratica observatione exercitatio, felicem aliquando Practicum instituunt.

II. Ità ex *Bacone de Verulamio de augm. scient.* Lib. 4. Cap. 2. "Quod ad Curationem morborum attinet, multa sunt quæ "desiderantur: Primum est, Intermissio diligentiæ illius Hip-"pocratis, utilis admodum, & accuratæ, cui moris erat nar-"rativam componere casuum circa ægrotos specialium, referen-"do qualis fuisset morbi natura, qualis medicatio, qualis "eventus.

III. Ità ex *Baglivio epist. ad spectatissimum Andrium.* "difficil-"limis hisce praxeos Medicæ temporibus, in quibus omnia spe-"culationum, & hypotheseon fluctibus agitata, turbataque vi-"demus, non ante cessura tempestas est, quàm medici spre-"tâ opinionum arrogantiâ, & fastu, ad Hippocratem cla-"vum tenentem, & moderantem confugiant, & ab eo-"dem naturæ voce loquente, discant, quâ viâ progrediendum "sit,

"sit, ut ad veritatis metam in medicina tandem perveniamus.

IV. Ità ipsemet *Hippocr. lib. de Veter. Medicin.* "Qui Veterum in- "ventis rejectis, ac repudiatis aliam inventionis viam, aut mo- "dum aggreditur, & aliquid se invenisse jactitat, is cùm fal- "litur, tum alios fallit. „ Id autem de morborum, eorumque suc- cessionum observatione intelligendum.

V. Ità denuò Medicinæ Legislator, *de decenti ornatu.* "Quid- "quid artificiosè dictum est, non autem factum, methodi inar- "tificialis demonstrativum existit; nam putare quidem non au- "tem facere, ignorantiæ, & inartificialitatis signum est: opinio "enim maximè in Medicina in crimen vertitur eam adhiben- "tibus.

VI. Ità idem *de diebus judicat.* "Oportet autem exactè per- "discere unamquamque temporum Constitutionem, & quemque "morbum, & qui morbus sit bonus, & qui periculosus aut in "Constitutione, aut in morbo. „ Morborum etenim investiga- tio ex mutua collatione constitutionum, ac tempestatum affla- tu, propriorumque signorum syndrome jam ab opinione rece- dit, & in rectam, tutamque cognitionem accedit. His nos ve- stigiis Hippocraticis, ac tempestatum, & constitutionum condi- tionibus insistentes, in morbos biliares exquisitiùs noscendos, curandosque progrediemur.

VII. Quod reliquum: cùm ferè iaceat medicorum Scri- ptorum in his, aliisque praxeos observationibus diligentia, sty- lo solùm Ciceronis, Cæsaris, Terentii, Livii, aliorumque Latino sermone disertorum hominum lambendo, propriisque pa- gellis exscribendo inhiantium; non tempero, quò minùs, mo- nito Guiderti nostri excitatus, celebrem locum illum ex Sene- cæ Epistolis ad Lucilium eisdem commemorem. "Non quærit "æger medicum eloquentem, sed sanantem; sed si ità competit, "ut idem ille, qui sanare potest comptè de his quæ facienda "sunt, disserat, boni consulet: non tamen erit quare gratu- letur,

„letur sibi, quòd inciderit in medicum etiam disertum; Hoc „enim tale est, quale si peritus gubernator etiam formosus est. „Quid aures meas scalpis? quid oblectas? aliud agitur, uren-„dus, secandus, abstinendus sum: Ad hæc adhibitus es: „Curare debes morbum veterem, gravem, publicum. Circa „verba occupatus es? jam dudum gaude, si sufficis rebus. Quan-„do multa disces? quando quæ didiceris affiges tibi, ità ut „excidere non possint? Quando illa experieris? non enim, „ut cætera memoriæ tradidisse satis est: In opere tentanda „sunt.„ Hucusque Seneca; cujus consilio Medicos quidem eloquentes laudamus, sed simul & practicos, & ægris proficuos.

2. *Infirmitates omnes nostræ naturæ infestas in duas primò classes, velut duo suprema genera dirimere placuit Medicorum Principi lib. de Affectionibus, his verbis:* Morbi omnes hominibus ex bile, & pituita oriuntur; *Nos tamen hucusque latuit quomodò, quotve modis ab alterutro, vel utroque principio speciales hominum ægritudines verè sobolescant, & quibus debeant fugari remediis. Tibi reservatum erat, Vir præstantissime, tanti ponderis opus, qui singulari dexteritate, scientiâ, & labore rimatus es penitiora naturæ opificia, motus, passiones, extispiciis, speculationibus, & longâ praxi. Tibi jure merito gratulari debet Anatomicorum cœtus, quòd immortali tuâ hepatis Historiâ, aliisve tot operibus tantam Ruspatoribus lucem sis fœneratus. Majus est quod debet tibi tota Medentium Cohors ob elucidatam biliosorum morborum Pathologiam; Sed & maximum illud, quod ad operis complementum, & publicum bonum propedièm expectat à te Orbis totus, volumen scilicet eorumdem morborum Therapeuticum. Faxint, deprecor, Superi, ut seros videns annos, & queas alteram malorum iliadem, seu catarrhalem, pari sorte enucleare, ejusdemque tutiorem therapeiam publico juri tradere ad universam felicitatem.*

De supremis Causarum internarum in morbis hominum generibus secundùm sententiam Hippocraticam.

Canones Practici.

Canon I. Principale morborum genus in homine à pituitoso principio exordiri nemo jam ambiget, qui noverit totum animale machinamentum ex aqueo principio, præ aliis omnibus, non minùs confici, quàm conservari perennè; Hoc insuper principium non quidem simplex, sed substantiis innumeris diversi generis concrescibilibus, ac cementosis non minùs promiscuè commixtum, quàm modis variis coagmentatum, infundi jugiter in humanum corpus; posse ideò hoc modis etiam innumeris à statu naturali recedere.

II. Nec exilior à principio bilioso scatebra morborum deducenda est, cùm in morbis internis omnibus, vel ut causa, vel ut effectus vitium biliare ità frequenter concurrat, ut adhuc Hippocrates magnam partem febres, morbos inde alios penè omnes à bile salutandos statuerit.

III. Porrò, quemadmodum quidquid per liquida animalis oleosum est, & simul concrescibile, seu pingue, ut ait Hipp. quod certè in animali non modicum est, in biliare elementum facessit, aut facesset, aut potest facessere, ut fusiùs in prima parte Historiæ nostræ probavimus; ità & quidquid ad hunc ordinem est, alterari facillimè potest, quoties ultra statum naturalem concrescat, aut exarescat, aut exasperetur: solvi, autem, aut concrescere, exarescere, & exasperari faciliùs potest, quodcumque ex actuosis, iisque dissimilibus partibus in se protinùs luctantibus, variasque in cohæsiones nitentibus, ut bilis, contexitur. Solvatur jam in sanguine ultra statum naturalem biliare recrementum: Illicò imminuta ejusdem secretio, quæ naturalem in segregabilibus liquidis cohæsionem expostulat, ut alibi probavimus: Concrescat, aut exarescat, ut in hoc lento,

lento, torridoque humore frequentiùs occurrit, minùs etiam per incerniculum suum transcolabitur, cui nempè officio determinata naturalis liquiditas deposcitur. Bilis ideò hoc aut illo modo, aut simul utrisque luxurians, & delinquens per sanguinem, vel in eo superstes, & infensa, vel ex eo in partes decidua, aut projecta, in illo, aut istis, aut utrisque, turbas varias, morbosque excitare potis est.

IV. Quælibet causa cujuscumque morbi, interna sit, aut externa, satis apta est aliquam, aut plurimas, aut omnes ex his biliaribus depravationibus producere. Esto jam causa qualiscumque recens manifesta, seu procathartica, sit insolatio, sit violentum exercitium, sit animi passio, aut victus error, aut inedia, aut cutanea constipatio, aut alia quæcumque in subjectis dispositis bilis inordinatio, è vestigio revelatur, aut per speciales viscerum naturalium ardores, aut nauseam, aut vomitum, aut biliare urinarum saturatius lixivium, aut biliosas quomodocumque & ubivis effervescentias; præcipuè per oris amaritiem, declinantis valetudinis ordinario nunciam, aut pedissequam; ut jam febres omnes, aut alii morbi quicumque, acuti, aut longi aliquod erratum bilis per excretiones aliquas, aut omnes, aut Cutaneas habitudines, aut alia per partes corporis stygmata communiùs redoleant, cedantque deinceps, aut multum allevientur, si bilis vitiata, vel sincera, vel immixta naturaliter, aut etiam artificialiter, cum decenti concoctionis conditione è corpore expurgatur.

V. Si Hominum morbosè defunctorum extispicia consulimus, bilem in receptaculis suis improbitate semper aliquâ plùs minùs percitam animadvertimus; modis enim assiduè variis differre bilem cysticam, & Hepaticam hominis quocumque modo morbosè denati, à bile cystica aut hepatica hominis non morbosè demortui, seu decollati, strangulati, aut aliter repentinè mactati constanter observavimus.

VI. Nec tantum facillimè super alios humores bilis in Homine depravatur, sed semel in morbis depravata, omnium etiam facillima in pejores adhuc depravationes festinat. Ita in principio

aut augmento plurimorum præcipuè ex bile solutiori morborum, si bilis delinquens opportunis præsidiis consultò, citóque non premitur, morbi sæviores alii ex eadem quidem Causa, sed veluti nova, validiorique insurgente, acto vitiorum circulo, non infrequenter erumpunt. Ità febri biliari intermittenti facilè subcontinua succedit, & postmodum continua; ex leviori ejusdem originis febre, acuta interdùm supervenit, aut etiam perniciosa; ex colica biliari iliaca passio, aut Cholera morbus, ex eoque lypiria; ex diarrhea biliosa simplici tenesmus, & dysenteria; ex pleuritide biliari phrenitis acerrima, juxtà illud Hippocratis „Lateris dolor cum biliosis sputis temere, aut præter rationem evanescens ęgros in vehementem, & „furiosam mentis emotionem agit.„ Imò proprio interdum receptaculo collectabilis præternaturaliter soluta, tam bene coerceri non potest, quin in attiguas partes accerrimè, sæpe & exitialiter desæviat. Mulier quadragenaria ann. 1704. jam diu icterica, improviso decubuit cum extremorum omnium frigiditate marmoreâ, sudore gelido, siti, vomitu nunc irrito, nunc pleno. Post horas 24. ab invasione, in asphixiam & jactationem gravissimam concidens mente continuo valens, è vivis emigrabat. Aperto cadavere, omnia bene constituta. Sola cystis felleæ insignis turgescentia ex bile porracea liquidissima, ex qua ad duodenum arctè incumbente, ac notabilem liquidi sui copiam transudante, ad ejusdem intestini superficiem per tres transversos digitos quasi ex caustico applicito profunda erosio proserpserat, hinc Lividitas Gangrenosa, unde prædicta omnia symptomata, morsque ipsa.

VII. Bilis in homine, ut facile ex quacunque alia morborum causa, ità manifestiùs ex animi affectibus afficitur, ac immediatiùs in ametrias cietur. Familiares ex mentis pathematibus icteritiæ sunt: solemne enim est, irâ, mærore, interdum & metu, aliisque animi motibus os primò amarescere, morderi interdum ventriculum, aut dolere intestina, vomitus biliosos explodi &c. occurrunt creberrimè biliares diarrheæ, aut tenesmi, colicæ biliosæ, aut choleræ immaniores ex animi impetu

petu ſubitancè progenitæ. Domina quædam ptialiſmum naturalem gerens, quacumque animi paſſione vehementiùs ſuſcepta, ſalivam ex limpida, & inſipida amaram, & flavam uberrimè expuit, non raro bilioſa ſimul diarrhea corripitur cum oris intenſo amarore, abſque alio ulteriùs affectu: Quæ tamen, pacatâ mente, poſt diem unum, aut alterum ſpontè etiam ſolvuntur.

VIII. Bilis vel depravatur in ſanguine, innatans adhuc cum ſanguine, vel in colatorio aut receptaculo ſuo, ſecreta jam integrè à ſanguine: utrobique indutâ in collectis invicem principiis ſuis ſpecificâ cohæſionis vi, diſſimili à cohæſione ſanguinea, vel non febrifera eſt, vel febrifera. Non febrilis, cum in ſpecificas ſuas cohæſionis vires tantummodo nititur, niſu ulteriùs alio, ſeu percuſſione in ſanguinem, non facto: ſic non integrè ſanguinis extranea; ut in icteris variis, aliiſque morbis bilioſis ſine febre, quo ſtatu vel in ſanguine, vel extra ſanguinem tranquille in ſeſe cohæret. Febrilis, cum niſus inſuper in Compoſitionem ſanguinis elaſticos, ſeù ut communiter dicitur, Phlogiſticos edit, induta hoc pacto hoſtilis principii, ſeù manifeſtè contra vim ſanguinis inſurgentis naturâ; ut in febribus omnibus, aut morbis febrilibus bilioſis. Hæc clariùs demonſtrantur noſtra de febre diſſertatione.

IX. Conſultò quidem bilioſas cum antiquis nominare *putredines* omittemus, ſed non cum modernis omittemus tot Cauſas morborum à biliaribus exorbitantiis auſpicari, quum nobis per aſſiduam praxim compertum eſt, in quolibet morbo vel univerſali, vel particulari, præcipuè cum febre conjuncto, ſi bilis concocta vel ſpontè vel per remedia egeratur, morbi declinationem eluceſcere. Morbi igitur præcipuè febriles ex bile innumeri procreantur; bili igitur, præcipuè in febrilibus morbis remediorum adminiſtrationes comparandæ.

X. Cur ergo bilioſum morborum principium, tot ſæculis ad Praxim multò felicioribus abundè recognitum, imò à natura animali agente, & patiente tot modis manifeſtatum, deformare, negligere, aut ſub obſcurioribus aliis in animali

 ſalium,

ſalium, ſulphurum, Capitum mortuorum &c. nominibus perperam indigitare? Adesdum: bilis id ipſum ſit, & bilem adhuc vocemus, quod bilis eſt, quod bilis fuit, quod bilis erit imposterum, & ut tale perpetuò noſcendum, quemadmodum tot ſæculis agnitum, totque magnorum hominum judiciis fuit.

XI. Enimverò, dum bilem inter morborum principia immediatè collocandam aggredior, adverſus ſalia, ſulphura, & ſi quæ ſint, alia Chimicorum notis obſignata elementa non illo animo inſurgo, ut eadem è re animali illiberaliter proſcribens videri poſſim. Volo quod iſta ſedeant, agantque in unoquoque vivente; volo inſuper quòd bilem ipſam componant, eique molem potiſſimam ſubminiſtrent, ut primâ, & alterâ hujus hiſtoriæ parte per inditam bilis analyſim enunciavi. Sed quando bilem in morborum ſyndrome memorare intendero, jam non diviſim in bilis ſulphura, non in ſalia, non in eorum complexus, aut proportiones, aut ſingulares agendi modos inquiram. (Nam cuinam hæc unquam revelata ſatis fuere, ſi quæ omnia ignis analyſta è corporum viſceribus eruit, deformata ſunt, & à ſtatu naturali divulſa?) Sed bilem veluti ex tota ſubſtantia operantem, & ex toto infeſtam memorabo; quæ ſcilicet ſulphura, ſalia, aliaque principia in complexu ſuo ſpectabili ſimúlque recondito non disjunctè ſed collectim agentia conglutinat, & ſecum ſub uno volumine importat.

XII. Guidettianam igitur ex Hippocrate ſententiam recolligo: *Morbos præcipuos hominibus ex bile, & pituita exoriri,* eamque vel ipſiſmet innovantium modernorum votis firmandam eſſe conjicio. Quippe cum apud Theoricos, & apud Praxeos optimates proclive ſit judicare cruoroſas propriè partes, quas globulos dicunt ſanguineos, ex ſeſe delinquere haudquaquam poſſe, niſi ab alio adjuncto principio aut vinciantur, aut ſtimulentur; quænam aderit humano corpori interna morbi conditio, ubi aut bilis, aut pituita immediatè non delinquant, quarum certè prima ſupra alia omnia principia ſanguinis moleculis ſtimulum injicere poteſt, altera vinculum?

XIII. Sed ut continuò ad Hippocratem redeamus, quisnam

nam tanto hoc homine nitidiùs, ac solidiùs in primis Causarum per morbos delinquentium generibus adducendis sese expedivisse gloriabitur? Bina duntaxat ejusdem loca ex multis seligamus, quorum alterum *ex lib. de Morbis* decerpimus, alterum *ex lib. de affect.* Primum „ Morbi igitur omnes oriuntur partim „quidem ex iis, quæ in Corpore insunt pituitâ, & bile, par„tim verò ex his quæ extra obveniunt, laboribus, & vulne„ribus, quin & calidô supra modum calefaciente, à frigido „supra modum refrigerante, ex sicco plus æquo siccante, & „humido plus æquo humectante. Ac bilis quidem, & pitu„ita unà oriuntur cum his, quæ in nobis nascuntur, & in corpo„re modò plus, modò minùs adsunt „ Alterum in rem nostram quadrantius „ Bilis autem, & pituita morbos excitant „cùm in corpore supra modum vel resiccantur, vel humectan„tur, vel incalescunt, vel refrigerantur. Hæc verò bili, & „pituitæ contingunt ex cibis, & potibus, laboribus, vulneri„bus, odoratu, auditu, visu, rebus venereis, calore & „frigore. „

3. *Ut autem necessitudinis nostræ legibus defuisse non videar, observationes nonnullas circa ægritudines bili imputandas, è schedulis meis collectas offero, illo cordis, animique candore, qui veros amicos decet, ut sumus nos ab ipsis medicinæ nostræ primordiis. Doctissimo Medico, felicissimo Practico, & ornatissimo Viro, qualis es, mi Bianchi Carissime, vulgaria nimis erunt, & levidensia quæ scribam; Sed vel meliora non dedit exercitii mei conditio, vel cultiora non novit ingenij mei imbecillitas. Cumque novarum rerum auctor esse non possim, novam expeto ab edendis lucubrationibus tuis cynosuram, quâ possim citiùs, & tutiùs ægrotos meos in salutis portum deducere. Inter præjudicia, quæ ob bilis culpam humano corpori contingere me docuit experientia per annorum seriem (omissis ijs, quæ ab evidente ejusdem humoris exundatione per signa manifesta patefiunt in quibusdam peculiaribus morbis) gravissimi momenti sunt, quæ febricitantes, æstivo præsertim, & autumnali tempore subdolâ Tertianarum intermittentium, vel remittentium facie corripere consuescunt, & in progressu perniciosè furentes, lethales*

eventus,

eventus, vel saltem contumaces afferre. Et quamvis per dicta tempora anomalæ sæpiùs exurgant ægritudines, pro variâ anni, & tempestatum successivâ constitutione, ità & pro variâ regionum, & victus conditione; quædam tamen Cœlo nostro respondens febrium indoles biliosa, & tertianaria pertinax, vel acuta, secundùm magis, & minùs quotannis, dictisque temporibus, veluti anniversariâ recurrendi consuetudine, excitari perhibetur, quæ, si medentes incautos offendat, amisso Tertianæ nomine, malignarum personam induere assolet, earumque ferocitatem simulare.

De Febribus Biliosis, stationariis, acutis, & perniciosis, vulgò etiam malignis nuncupatis.

Canones Practici.

CANON I.

ÆState, ficciori præsertim, ac fervidâ, cùm maximè nec imbribus, nec ventorum flatibus squallori solatium, aut interspiratio interponitur; siccoque etiam, & australi succedente autumno, biliosæ perversitates, orgasmi, & irruptiones medentium operam fatigant. Inter has coctæ, aut solutæ, asperiorisque bilis, asperiùsque ideò in sanguinem vibrantis turgentias, introductâ in liquidis præcipuè fervidiorum hominum turbâ ingenti febrili, periodicâ, subcontinuâ, aut continuâ, pectoris indè, aut Capitis, aut aliarum partium irritativæ, aut etiam systrophicæ invasiones obveniunt; Viscerum præcipuè naturalium æstus, tensiones, crispaturæ, aut tumefactiones, aut etiam pulsationes; & ex Ametriâ per easdem partes evidenter biliosa nauseę, sitis, Cardialgię, ariditates, prostrationes, jactationes; mentis ulteriùs interdum concussiones, & tanquam delirę confusiones imaginum. Cutaneæ quandoque maculatę, papulosæ, exanthematicę, aut aliter puncticulares eruptiones. Tunc subitum in ore medicantium resonat nomen

nomen exquisitioris malignæ, suosque facile plaudentes habet: Quod tamen ut facilè acceptatur, ità & faciliùs deponitur, cum nempè strepitus universus morbi, etiam ante stadia coctionum (sine quibus febres verè malignæ non judicantur) & sine consueto malignarum ambitu sedatur suaviter, ægris quasi repentinè convalescentibus; ac symptomatibus, vel à mediocri Catharsi, vel à sudore ante septimam leviusculo, præcipuè à modica, in morbi etiam augmento ingesti peruviani corticis copiâ, non difficile pacatis citò, tutò, & jucundè solutus perspicitur.

II. Summa itaque Clinicorum est, distinguere febres illas, quæ verè malignam naturam sortiuntur, à fomite nempè illo anomalo (dicant jam deleterium, dicant necroticum, aut aliud simile; id omne est semper adhuc anomalum) quod mole minimum est, nec imò sensile, activitate antem maximum, quod modis variis sanguinis crasim profundiùs evertit, quod quacumque cujuscumque humoris in homine pervicaciâ semper adhuc pervicacius est, febres, inquam, illas acutas distinguere, quæ omnibus promiscuè tempestatibus improviso, & intercurrenter invadunt, nec facilè debellantur à remediis; motum, quantitatem, aut qualitatem humoralem directè respicientibus; nec tandem difficulter communicantur; distinguere inquam ab illis acutis febribus, quæ stationariè accedunt, quæque ab evidenti aliqua alicujus humoris aut plurium in motu, copia, qualitate, aut in omnibus simul delinquentia ortum ducunr; quas insuper delinquentias per varias tempestatum intemperantias, aut improbum rerum non naturalium regimen, aut aliam quamcumque manifestam causam excitari non obscurè depræhendimus; quæ ideò febres non subdole invadunt, *veluti canis mordens, & non latrans*, ut proprium malignæ signaculum est, sed potiùs in clamosa confestim erumpunt symptomata, quæ ideò in ipso etiam principio, cum minis & strepitu grassantur; ut facili nimis malignarum vocabulo, eò solùm exceptas animadvertamus, quòd sæviùs primis aleis videantur obstrepere, & debacchari: Quæ tandem à subjectis in subjecta contagiosè non

communicantur. Hoc modo propriè malignæ à biliosis perniciosis jam facilè distinguentur.

III. Alia insuper præter exposita, biliosam acutam à maligna concomitantia discriminant; Decubitus, pulsus, facies, calor, sitis, ariditas, excreta &c. Præter exteriora quædam quam plurima, & fortuita; in quorum censu est, frequentiùs biliosam febrim in juvenibus esse, in maturioribus rariùs, sed omnes malignam febrim promiscuè adoriri. Habitum in prima ad flavescentem inclinare, in altera ad lividum, aut luridum. Decubitus in biliosa febre levior, sed cum vehementi jactatione, & loci impatientia: in maligna gravior, sed minor jactatio, seu major motuum arbitrariorum resolutio. Pulsus semper celer, amplus, vel vibrosus, & plenus in prima, vix in accessionis principio sensibiliter immersus, ordinario non inæqualis, non intermittens; in altera è converso. Facies in biliosè febrientibus vivax; in malignè, collapsa. Calor febrilis, sitis, ariditas, in primis vehementiora, in alteris ordinario minora, interdum nulla. Quoad excreta, in illis urinæ extra accessionis principium, & sæpè in subjectis fervidioribus etiam in accessionum principiis semper rubescentes, aut flammeæ, ordinario lateritiæ, saturatæ insuper, & turbidæ, sed non confusæ, cum leviori, ac rubescenti encoremate: in his aut pallidæ, tenues, aqueæ, & similes, aut quales sanorum, aut quales jumentorum. Aliisque insuper, secundùm varias subjectorum, ac tempestatum constitutiones, circumstantiis differunt inter sese magnopere malignæ & acutæ biliares; quæ ultimæ, secus ac primæ facilè, ut supra frequenter ante statutos dies maturitatis morbi, non sine adstantium stupore, judicantur. Nam, ut alias dictum est, Rapida, & aperta in continuis verè biliosis febribus acuties facili difflationi viam sternit, communiter ante septimam, nisi senes, aut præviè valetudinarios adoriatur.

IV. Nec ideò eadem est Curatio febris exquisitè malignæ, & acutæ biliaris. Primæ extimulantibus prospicitur, auram veneficam ab arcto liquorum animalium complexu excutientibus; emeticis; vesicatoriis, purgantibus in principio fortioribus, si

cacho-

cachochimia, quæcumque sit, primas vias obsideat, tum præ primis in fine status, concoctione approperante, aut jam factâ: revulsoriis insuper; & præcipuè diaphoreticis, & subtiliantibus, in augmento, eisque actuosis remediis, quæ cardiaca, & alexiteria nuncupantur. Acutæ autem biliares pacantibus, largis diluentibus, ac epicerasticis simpliciter excipiendæ, missio quidem cruoris, aut larga catharsis mediocris in principio adhibendæ: Prima si contumaces vigiliæ sint, dolor capitis constans, pulsus durus, ardor perpetuus, aut decubitus imminens, aut ea simul, aut aliqua, præcipuè in juvene, & robusto: Altera, si ista desint, præcipuè si ventris tensio percipitur, si nausea, si vomitus, si diarrhæa &c. Quod si principio intermittentes fuerint, aut Typum distinctè adhuc tertianarium conservent cum aliquali in periodorum ingressu perfrigeratione, ad usum febrifugi celeriter, etiam ante septimam, confugiendum. Sic bile furente ante concoctionis certamen constrictâ, & compressâ, ulteriores ejusdem turgescentiæ & in viscera eruptiones facilè præcaventur. De usu Peruviani corticis in tertianis hujusmodi perniciosis consulatur Nobilissimi, & Amicissimi Torti Therapeutica specialis, quæ in his febribus pertractandis palmam omnem cordatioribus hucusque præripit.

V. Verum tamen est, ex acutis biliosis febribus alias esse continentes, alias essentialiter continuas sed periodicas, alias solùm subcontinuas. Continentes biliosę ardentes sunt, seu synochales intensę aut Causones, stadia brevissima percurrentes, ita Hippocrates *lib. de vict. rat. in acut: Causus idest febris ardens fit, cum venulæ tempore æstivo exiccatæ acres, & biliosos ichoras ad se traxerint.* Has febres apprimè delet pura & frigida copiosissimè epota, pręcipuè in juvenibus, & stomacho robusto pręditis. Continuę periodicę vel solitarię sunt, in quarum curatione remediis, ut suprà, incedendum est; vel complicatę per phlogosin, aut per non phlogosin cum peculiaribus partium affectibus, ut quę cum hepatitide, ictero, aut affectu pulmonum inflammatorio bilioso, vel essentialiter, vel etiam symptomaticè effervescunt. Rursùs in aliquibus hisce febribus

ulteriores insuper complicationes aggeruntur; nam sępiùs in his febribus, ictero, opilationi Hepatis, aut etiam Hepatitidi copulatis, affectus pectoris, aut Capitis systrophici, aut simpliciter irritativi per anadromem, aut epigenesim superducuntur. Has etiam febres, ut supra, post debitas Catharses, sanguinis missiones, & revulsiones, ante singulares decubitus debito febrifugo citò oppugnandas admonemus. Catharseos, & missionis sanguinis occasiones in febribus biliosis, hepatis, aut pulmonis affectui phlogistico, aut non phlogistico complicatis, inferiùs attingemus cum de pleuritide biliosa, hepatitide, ictero &c. Indicationem *Plebotomiæ* in continuis solitariis biliosis non solę symptomatum habitudines, aut decubituum dispositiones intendunt, aut moderant, sed varia insuper exteriora. Quę inter, pręter omnia quę ab ętate, sexu, & anni tempore peti possunt, à climate, regione, ventorum dominatu, & victus regimine potiora disponuntur. Ita non solùm qui ad plagas australes degunt; sed qui ventis australibus dumtaxat subjiciuntur, sanguinis missionem, difficulter tolerant, quandoque lethalem experiuntur: Qui borealibus difflantur, ut plurimùm faciliùs tolerant; Qui occidentalibus facillimè perferunt. Lusitani faciliùs Hispanis; Hispani Gallis; Galli Italis, & inter Italos Insubres faciliùs Romanis, hi Neapolitanis, Calabris, & Siculis, liberalem Phlebotomiam patiuntur. Quod si regionibus, aut ventis occidentalibus subditi, simul etiam victu perfruantur euchymo, & vino pręcipuè abundanti, aut generosiori potionentur, frequentioribus venę aperturis recreari solent; non item qui cerevisia, aut liquore alio non bene vinoso, multò minùs qui aqua pro potu ordinariò utuntur. Subcontinuę tandem acutæ biliosæ simplices servant adhuc naturam intermittentium tertianarum, quarum genus è Limine, principio scilicet intermittentes, implevere, indutâ postea per accidens continuitate, & simul vehementiâ symptomatum; distinctis tamen circuituum remissionibus, ac exacerbationibus constanter adhuc stipantur: quæ ideò si prosperè judicentur, ante judicationem in pristinas, aut pristinis analogas intermittentiæ periodos, ut plurimùm, restituuntur.

Ob

Ob hanc rationem hujusmodi naturæ febres tertianæ perniciosæ etiam nuncupantur, cum graviora secum ducunt symptomata, veluti à typo tertianario non recedentes, vel eumdem ex sese repetentes, si fortè recesserint. Hæ si fortiter desæviant, præcipuè in subjectis senilibus, attritis, aut delicatulis cum virium eversione, aut languore notabili, statim à principio peruviano cortice comprimantur; Cui certè auxilio facillimè cedunt. Exempla aliquot ex hisce biliosis acutis febribus subcontinuis, seu perniciosis tertianis ocyssimè peruviano Cortice debellatis, tum varia in hoc morborum genere, hujusque remedii administratione observanda, inferiùs conferemus, cum de Epidemiis biliosis ann. elapsor. 1718. & 1719. & signatim in Tractatu eisdem appenso *de usu hujus Corticis*, *seu chinæ-chinæ in his febribus.*

VI. Hanc febrium biliosarum speciem, seu subcontinuas simplices fortasse respicit textus ille Hippocraticus *ex lib.* 1. *morb. vulgar.* „Quæ diebus imparibus invasiones habent, ea diebus paribus decernuntur. Quorum verò accessiones imparibus „diebus fiunt, ea in paribus judicantur. „Et ille alius *lib.* 2. „*de eisdem morb. vulgar.* Febres, quæ uno die intermissionem, „altero verò perfrictionem habent, judicium ad septimum circuitum sustentant.„ Jam in primo textu loquitur Hipp. de febre continua periodica, in alio autem de febre priùs intermittente, & postmodum continuâ videtur disserere: ut ideò in utrisque subcontinuæ conditionem haberi conjicere possimus. Reverà, quas febres subcontinuas biliares simplices sibi ipsis in subjectis variis interdum relinquimus, nec febrifugis ante integrum earum circuitum abrumpere nitimur, hasce juxta memorata divini senis oracula judicari deprehendimus.

VII. Indolem harum febrium ex bile, fortuito continuarum seu subcontinuarum, quæ ideò intermittentium naturam adhuc redolent, plus esse tumultuariam, quam malignam annuere videtur idem Hippocrates *in Coac. prænot. & aphor.* „Febris, si „quibus aliquando intermiserit, periculum abesse significat.„ adeò ut quotiescumque divinus senex etiam in *Coacis effatur.*

 „Febres

„ Febres, quæ proximè ad tertianarum naturam accedunt cum „ incontinenti Corporis jactatione malignas esse „ non legitimam malignitatem intelligendam reor, qualis est in febribus miasmaticis, & deleteriis superiùs allegatis, sed solam symptomatum pervicaciam, & ferociam. Quot etenim per æstates, aut alia tempora pervagantur tertianæ, simplices, aut duplices, legitimæ, aut spuriæ, quin imò & subcontinuæ, quæ summas in paroxismis jactationes ducendo, ne hilum quidem discedunt à febrium benignarum natura?

VIII. Quod spectat ad biliosas febres continuas cum affectu particulari præcipuè pulmonico, complicatas; verum quidem est Hippocratem *in prædict. & Coacis* enunciare. „ Febres in „ præcordiorum doloribus obortas malignas esse, sed altum nimis sermonem, veluti genericum, omnes indiscriminatim præcordiorum ac hypochondriorum dolores immiscentem, intelligendum reputo, vel in solis præcordiorum affectibus ex vitio syderati sanguinis, non autem bilis; vel etiam in allata superiùs significatione quo ad meram symptomatum feritatem: Præcipuè quod idem Hipp. eidem loco superaddat „ Febres, „ quæ soporem, & lassitudinem inducunt, aut in quibus caligant ægri, insomniis, ac tenuibus sudoribus vexantur, mali„ gnæ sunt „ His namque malignis signaculis ordinario carent febres biliosæ, ictericæ, aut non ictericæ, quæ hepatitidem, aut pleuritidem faciunt, aut comitantur, aut consequuntur: quod meliùs elucescet inferiùs, cum de biliosis horum affectuum generibus.

IX. Cæterùm, bilem, suprà alios animalis succos, etiam in propriè malignis febribus, saltem symptomaticè, depravari, præter viros alios cujuscumque ætatis consultissimos, testis mihi novissimus est Præsul B. M. Lancisius in aureo ejus opere *de noxiis Paludum effluviis*, ubi febres malignas legitimas ex venefico ab aquis palustribus variè vitiatis afflatu, ac miasmate excitatas egregiè describit per epidemias Romanas, Urbevetanam, Balneoregiensem, Pisaurensem, & Ferentinensem. Observabat Vir Cl. in cadaveribus denatorum ab his febribus, quas ut

ut ab extraneo forinsecùs inducto, tertianas perniciosas nuncupatur, *hepar potißimum subfusci, ac bilem cysticam atri coloris paßim occurrentia.* Simili pariter animadversioni nostra in variè malignis febribus extispicia collimant, quibus bilem cysticam non tantùm atratam, sed ulteriùs instar picis interdum concretam, non rarò fætidissimam, milleque aliis modis delinquentem deprehendimus. In hominibus, imò in bestiis omnibus, quas culter anatomicus perlustravit, veneno quocumque narcotico, aut caustico lentè aut ocyssimè sublatis, bilis illicò in locis suis omnibus notabiliter depravatam se præbet. Similes quo ad bilem in promptuariis suis deterrimam recognitam, in hominibus, aut brutis veneno propriè pestilentiali, etiam subitaneè, sublatis observationes tùm nostris inspectionibus, tum aliis penès authores creberrimis debemus. Sed avertat à nobis salutis author Deus opt. max. quæ sua est in humanum genus interminabilis commiseratio, minitantem his diebus jam propè veneficam epidemicam labem; ne in hoc observationum genere nimio certè infortuniò instructiores simus. Hæc interim abundè valeant firmandis superioribus assertis de bilis vitio immediato, aut essentiali, aut symptomatico in pene iis omnibus animalis morbis, qui vitiis fluidorum imputantur.

4. *Pleuritides insuper, & peripeumonias peracutas, nedum autumno, aut incunte hyeme, sed etiam verno, & æstivis temporibus ab hujusmodi biliari fluido exorbitante partas inspexi, quæ nullo ex consuetis evictæ præsidiis funera cumulabant, nisi variatâ prorsus medendi methodo nova forent aptata remedia, biliosis paßim irruptionibus obsistentia, ut in observationibus infrà recensendis exponam.*

DE

DE VARIO PLEURITIDIS GENERE,
Et signatim de biliosa Pleuritide.
TRACTATUS.

Pleuritis in genere quotuplex sit.

§. I. PLeuritis in genere septifariam est. Prima Pleuritis verè Phlogistica, seu inflammatoria, & ducitur immediatè à sanguine. 2ª. Catharralis, à pituita, seù cum modernis à lympha: 3ª. mixtè, seù lymphatico-sanguinea: 4ª. spasmodica, seù Crispativa, immediatè ex solido pulmonali: 5ª. stomachalis, aut intestinalis, & ut communiter dicitur, verminosa: 6ª. Hepatica, seu typhodes cachochima, symptomatica: 7ª. tandem biliosa, seu typhodes essentialis. Singulæ species per signa sua specialia internosci possunt, & diligenter distingui, Nostræ quæ statim succedent, in signis harum omnium pleuritidum imò & in curationibus nonnihil peragrandis digressiones longiusculæ eo institutæ sunt, ut ex omnibus pleuritidum generibus juxta se positis biliosæ susceptum genus exquisitius elucescat.

Signa Pleuritidis inflammatoriæ legitimæ.

§. II. Pleuritis inflammatoria legitima comitem ducit febrim exquisitè acutam, continentem, vix saltem sensibiliter periodicam; pulsum notabiliter vibrosum, & stabiliter durum; dolorem lateris punctim lacessentem, perpetuum, & immutabilem, ad anteriora, posteriora, aut lateralia Thoracis, precipue versus jugulum, humerum aut scapulam, saltem immediate ad mammam, & ut ait Hipp. *Cum gravitate consistente ad brachium*; magnam insuper respirandi angustiam; genæ unius, quæ parti affectæ respondet aut ambarum saturatum ruborem; rubescentes, ac scintillantes oculos; sanguinis tenuis, & floridi, nunc sinceri, nunc sero, aut mucis quandoque immixti assiduam cum tussi violenta

violenta expuitionem, jactationem, vigiliam, linguam rubram, asperam & rigidam, interdum & nigram, cui tamen vix sitis adjungitur. Pleuritis hujusmodi nullâ quidem ordinario prævia fluxione, aut alio pulmonis affectu, sed aliquâ solum in rebus non naturalibus præmissâ delinquentiâ procatharticâ notabili, nunc cum rigore aliquo inter exordia plus minus molesto, interdum nullo, juvenes præcipue & plethoricos adoritur, extractus cruor crustâ quidem gelatinosa ut plurimum contegitur, sub ea tamen rutilus, compactus, & firmus. Dolor, febris, spirandi angustia, tussis, sputum cruentum, principio simul omnia invadunt. Verno præcipue tempore hujusmodi pleuritides excitantur.

Signa Pleuritidis Lymphaticæ

§. III. Pleuritis Lymphatica, seu Catharralis multò lentius inchoat, ordinario cum multo rigore: Dolor, aut tussis, aut utrumque præcedunt febrem: Hinc omnia paulatim augescunt. Interdum dolor ante septimam videtur disparere: sed mox recrudescit: Progressu interdum vagus, interdum vix sensilis; Minoris cæterùm, quàm in legitimè phlogistica, momenti sunt doloris acuties, & respirandi difficultas: pallidæ expuitiones, vel à principio crassiusculæ, nunc cum aliquo sanguine minùs coccineo, grumefacto, aut fibroso, nunc prorsùs sine sanguine: extractus sanguis densâ, albidâque gelatinâ coopertus, interiùs luridus, solutus, & flacidus. Pulsus mollior: genæ, lingua, & urina pallentes: concidentes oculi, & facies; febris mediocris, distinctè periodica; non raró quotidie ad vesperas cum aliqua horripilatione se exacerbans, manè cum sudore leviusculo, aut etiam sine sudore remittens; decubitus gravis; frigidos, humidos, anhelosos, tussiculosos, sedentarios, hyeme præsertim adoriens; ultra exquisitam diuturnior, utpotè rarissimè ante decimam septimam desinens.

Signa Pleuritidis Mixtæ, seu lymphatico-sanguineæ.

§. IV. Mixta pleuritis, seù Lymphatico-sanguinea, mediam inter utrasque signorum syndromem ducit: Mixtæ ex pituitoso, & sanguineo constanter anacatharses: febris interim ut plurimùm exquisitæ phlogisticæ acutiem simulat, licet cum pulsus remissiori duritie facilè per sudores judicatur; hinc versùs quartam leves ordinariò sudatiunculæ, versùs septimam, & ulteriùs uberiores, utilioresque. Pleuritidis species hujusmodi in borealibus plagis super alias omnes communior est.

Signa Pleuritidis Convulsivæ.

§. V. Convulsiva Pleuritis, principio violentissima est, sed celeriter, & ut plurimum ante quartam, aut circa quartam sedatur, febre potissimùm adventante, aut ingravescente. Equidem in hac pleuritide dolor febrim per diem unum, aut alterum ordinario antecedit, dolorique ingravescenti accedens, aut ingravescens febris remedio est, ut in aliis etiam convulsionibus, Hipocratis, & praxeos testimonia sat perhibent. In hoc interim morbo ut dolor acutissimus affligit ita & angustissima, ac inæqualis respiratio, cum tussi, aut non ita frequenti, aut semper sicca, & inani, tum ob doloris vehementiam difficillimâ. Febris quæ accedit sat valida est; pulsus tamen non adeò durus est ut pulsui Phlogisticæ pleuritidis similetur, annuit hujusmodi Pleuritidem Hipp. 3. de morbis: *sunt, & siccæ pleuritides sine sputo, quæ difficiles sunt; judicationes similes aliis sunt, sed ampliore in potu humectatione indigent, quàm aliæ. Biliosæ verò & sanguineæ nonâ & undecimâ die judicantur.*

Pleuritides ex primis viis manifestè symptomaticæ; earumque signa aliquot.

§. VI. Pleuritis stomachalis, seu communiter verminosa pueros

pueros præcipuè infeſtat cum ventris rugitu, & tenſione, halitu acido, & graveolente, ventris fluore, & dolore punctorio: dolor hujuſmodi ſiniſtram, ut plurimùm, pectoris regionem occupat; propagatur indè aut ad correſpondens hypochondrium, aut etiam ad epigaſtrium. Ex copioſa excretione per ſedem, aut vomitum, præcipuè per verminoſas dejectiones feliciter, citoque judicatur. Intereà tuſſi, ſputo ſanguineo, dolore ad mammam, ſpirandi difficultate, febre interdùm, & pulſu pleuritides alias ſyſtrophicas acutiores æmulatur. Huic pleureſi accenſendæ ſunt pleuritides flatuoſæ, & hypochondriacæ, quæ à Ballonio, Baglivo, aliiſque memorantur. In his ex viſceribus inferioribus ad mammas, ſternum, & Thoracis latera dolores aſcendunt, ob membranarum ventris, diaphragmatis, Thoracis, præcordiorum, pulmonumque conſenſum, & complicationem. Sed ſpuriæ hujuſmodi pleureſes, non minùs ac ſtomachalis prædicta, pulmones non intimè invadunt, ſymptomaticè, veluti elonginquo laceſſunt: Ita flatuoſa, præcipuè & hypochondriaca partes ſolùm ſpiritales externas, & coſtas vix nothas communiùs occupant, cum doloris propagatione ad epigaſtrium, & ad hypochondria, ſeu, ut Hypocraticam vocem adhibeam, ad præcordia. Hæc remedio aliquo diſcutiente, aut anodino, ut ſpiritu aniſi, chochlear. cherefol. diaſcord. req. Nic. Bezoart. vegetalibus facilè diſcutiuntur: ſed de his ſymptomaticis, ſpuriiſque pleuritidum claſſibus, peculiarem ſuo loco tractatum conficiemus.

Signa Pleuritidis Hepaticæ, ſeu Hepatitidis Pleuriticæ.

§. VII. Pleuritis hepatica, ſeu hepatitis pleuritica, ſyſtrophicum pariter pulmonis affectum ſimilat, imò & frequentiùs ipſammet pleuritidem inflammatoriam exquiſitam, ſuperius connotatam. Febris acuta conſectatur cum pulſu etiam duriuſculo: difficilis reſpiratio; cruentæ cum tuſſi expuitiones; dolor ad dexteram Thoracis partem profundè torquens, malæ dextræ, multùm ſupra ſiniſtram, intenſus rubor. Interea tinctura quæ-

dam icterica, aut subicterica per cutim, oculos, linguam, & excreta omnia, præcipuè per lotium suffunditur; per os, & fauces intensa, & assidua amarities cum siti, & ariditate; bilis in sputo constans, perassata, commixta cum sanguine, dolor ad costas spurias descendit, & obtusè ad dextrum hypochondrium affigitur; ibi insuper, vel ad tactum leviorem molestissima sensatio; ibi tensio, tumor, renitentia, & durities totam hepatis molem circumscribens; ibi calor intensior, ibi tandem assiduæ jactationis, sitis, ardoris, ariditatis, totiusque morbi principium. Cur jecoris phlogosi passio hæc pulmonis succedat declarare inferiùs conabimur.

Signa Pleuritidis propriè biliosæ.

§. VIII. Venio tandem ad septimum illud genus Pleuritidis, quod nostri instituti Caput est, pleuritidis scilicet verè biliosæ, non jam ex prævio hepatis affectu sympaticæ, aut symptomaticæ ut superior est, sed ex immediata bilis à sanguine in pulmones irruptione, idiopaticæ, & essentialis. Hæc igitur biliosa pleuritis, quam post Hippocratem, à nemine, quod sciam, satis consideratam deprænhendo, principio, imò & progressu suo commmuniter Phlogisticam pulmonis legitimam pleuritidem febri, pulsu, dolore, tussi, sputo sanguineo, ac spirandi difficultate mentitur; quod pariter de superiori pleuritide, seu hepatica dicebamus: Ipsam interea quædam speciatim comitantur, quæ ab alia quacumque pleuritide distinguunt; oris amaror assiduus, cum nausea pariter perpetua; frequenter & vomitu biliosorum, & viscidorum; dolores ventris præcipuè ad epigastrium, non raro cum diarrhea; imò & interdum tenesmo; sitis inprimis quasi inextinguibilis, atque à potu ordinariè recrudescens; Et lingua flavescens lentore incrustata, seu ut exponit *Duretus*, lingua bile suffusa; mollis adhuc tamen non aspera, non sicca, non hiulca. Nulla cæterum sitis est ordinariò, aut linguæ sordities, cujusmodi in aliis pleuritidum generibus adest, si pleuriticam hepatitidem excipias. Febris adest distinctè periodica, typum insuper tertianarium commu-

communiter servans, seu cum majori diebus imparibus ingravescentia, ut ideò conjiciam, Galenum de febre biliosæ pleuritidis fuisse locutum, cum dixerit in comm. ad aphor. 12. lib. 1. Pleuritidis accessiones magnam partem existere tertianæ. Jungitur febri calor acerrimus, qui alii cuicumque pleuritidi communis adeò non est. Contumaces vigiliæ, interdum & subdeliria, pariter copulantur. Pulsus in morbi progressu sensim à duritie remittit, præcipuè post catharsim. Pleuritis biliosa dolorem suum frequentiùs affigit parti dextræ, cum Hepate correspondenti; ab hepatica tamen pleuritide manifestè distinguitur; quòd nulla durities, nullus tumor, dolor, tensio, aut calor intensior, ad dextrum hypochondrium occurrant; quæ prævium aut socium hepatis affectum exhibeant, ut in hepatica pleuritide accedit. Sed & interdum biliosæ pleuritidis dolor est sub mamma sinistra, etiam usque ad jugulum ejusdem lateris exporrectus, absque invasione partis dextræ, ut non ità pridem in muliere ad Portam Padi decumbente videre fuit. In hac pleuritide sputa cum sanguine biliosa sunt, seù non solum intensè, etiam à Principio, flavescentia, sed etiam ut plurimum amara. Galenus ex sputo totus est in genere peculiari pleuritidis judicando. Ita *de constit. art. Isag. Cap.* 15. effatur: *Quod sputo rejicitur necesse est aliquo semper esse infectum colore; attamen non semper eodem: Quippe quum nec excrementum in inflammata parte conclusum semper ejusdem sit naturæ. Etenim cum sanguinolentum fuerit, aut biliosum, cujusmodi ferè semper ea fluxio est, quæ pleuriticis plegmones fomentum præstat, à succo detento in inflammata particula sputum colore inficitur; rubro quidem si sanguineum id fuerit, quod in membranam influit, flavo autem si biliosum.* & *de loc. affect. lib.* 2. *cap.* 9. asserit: *In pleuritide sæpenumero magis biliosum, in peripneumonia verò magis pituitosum sputum sequi consuevit*: & insuper *Comment.* 6. *Aphor.* 33. ex solo flavescenti sputo biliosam pleuritidem auspicatur: *Dictum autem à nobis est, ubi de morbo laterali sermonem habuimus, quod lateralium morborum hic quidem, qui unà cum pallidis, & flavis fit sputis ex biliosis humoribus ortum habet*: Nos autem ad signum

biliosæ pleuritidis pathognomonicum instituendum alia ulteriùs præter flavescens sputum, bilis primariò delinquentis indicia, aut memorata, aut memoranda deposcimus. Sputi namque flavedo interdum ex sola catharri pulmonici maturatione, quandoque ex inflammati visceris calore, seu veluti perassatione ortum ducit. Venter in hac pleuritide progressu morbi intumescit, nisi citiùs biliosa diarrhæa superveniat. Tandem cum malè judicatur morbus, sputo supresso, & diarrhæa suppetias non veniente, Pleuriticus post diuturnas vigilias in delirium facescit. Sequentia hæc ad diagnosim biliosæ pleuritidis affert Gravissimus Foësius ex indefessa Hippocratis interpretatione: *Cum verò in Thoracem bilis fluxionem commoverit, hinc conspicuum fiet: Dolor lateris mollitudinem occupat, & ad jugulum ejusdem Partis pertingit; febris adest, & lingua superiori parte ex viridi pallescit, & condensata excreantur. Huic morbo periculum septimo aut nono creatur.* Extractus sanguis in biliosa pleuritide gelatinoso tegmine non obducitur, saltem communiter, & præcipuè in biliosis & picrocholis, sed vel rutilus est tantummodò, & compactus sine sero innatante, aut cum vix pauco, eoque flavescenti, & soluto. Quod si extracto sanguini in aliquibus biliosâ pleuritide affectis concretum aliquid supercrescat, id intensè flavescens est. In Phlogistica, aut etiam catharrali pleuritide sanguini è vena extracto crusta alba plus minùs supersternitur; quin imò si hæc crusta saltem ad secundam missionem non appareat, malum; nec ampliùs morbo repetita sanguinis extractio opitulatur. Urinæ in biliosa pleuritide biliosæ notabiliter sunt, seu crassæ saturatæ, Croceæ, & ad lateritium accedentes. Corripit ordinario biliosa pleuritis biliosos, ictericos, aut subictericos, aut prævio alio bilis affectu præhensos. Verè, ut plurimum, non accedit, sed solùm æstate, autumno, imò & hyeme, quæ autumno sicciori succedat: Quod si Verno tempore obveniat, semina ab hoc tempore eidem procreata non sunt, sed præcedenti æstate, ex cujus intemperie igniculi biliares morbifici in sanguine cumulabantur, autumno posteà relicti, mox per hiemem compressi, novoque vernali æthere

exci-

excitati, ut alibi clariùs probabimus, cum de tertiana intermittente biliosa. Ità vere superioris anni 1719. cujus & hiemis præcedentis constitutiones fuere intemperatæ; veris scilicet constitutio hiemalis, hiemis verna, cæteris hyemalibus morbis, præcipuè pleuritidibus sincerè phlogisticis, catarralibus, aut mixtis plurimæ pariter biliosæ pleuritides intermiscebantur, cum siti, fervoribus universalibus distinctè periodicis, aliisque propriis biliosi erroris signaculis. Nunc ad biliosæ pleuritidis curationem; & obiter primùm de aliorum pleuritidis generum curationibus, saltem quoad principes curandi scopos, sanguinis missionem, Catharticum, & alterantia intùs sumpta. Prognosis inde Hippocratica, aliaque ex tanto hoc Præceptore notabilia ad magnum pleuritidis negotium facientia, post curationem exscribentur, nec non tractatum absolvent.

De occasione Phlebotomiæ in Pleuritide acuta in genere; & obiter de signis concoctionis in eodem morbo.

§. IX. Quoad usum Phlebotomiæ; in genere sanguis in pleuritide acuta mittendus, aut non mittendus, tum in sudore, tum in non sudore, tum in Anacatharsi, tum in non anacatharsi, secundùm circumstantias alias præter sudorem & anacatharsim; parùm ex se se quoad mittendum, aut non mittendum indicantibus copiâ, qualitate, aut tempore sudoris, aut sputi, si epiphenomena alia non respiciantur. Revera si sudor non accedit, aut cum nullo sublevamine accedit, sanguis detrahendus est; si cum anacatharsi accedit; aut etiam sine anacatharsi, cum febris, doloris, & spirandi levamine, sanguinis missionem non imperato: si sudor obvenit cum imminuta quidem febre, sed duro adhuc pulsu, presso adhuc pectore, nec viribus prorsùs conflictis; adhuc imperato. Si sudor accedit ad septimam, vel etiam post septimam, & mox recedit, morbo non soluto, sputoque non facili, jam vel est à spasmodica diathesi aut vasorum plenitudine generali, aut particulari, cutis spiracula, aut tracheas, & bronchia, aut simul coarctante; & iteratò mittendus;

vel

vel ob imbecillitatem generalem corporis, aut particularem pressionis pulmonum; & non mittendus. Caveto igitur ne hallucineris à sudore, quantumvis universali in principio legitimæ Pleuritidis; præcipuè cum urinis non coctis, tenuibus, aut etiam saturatis, ut à sanguinis detractione arcearis. Phlebotomatus æger, & sæpiùs vel in sudore principii, & augmenti, si expediat, faciliùs adhuc sudabit; hinc sudor ad morbi statum, seu versus septimam opulentius accumulabitur, & ad nonam, aut undecimam judicabit. Hoc adhuc adnotato, quod mihi multiplex experientia suggessit: Qui in pleuritide legitima die secundâ, aut tertiâ post debitas sanguinis missiones, livescunt in facie, aut inflantur vehementer in venis colli, omnes ordinariò, vel ante septimam, vel in septima, vel non diu ultrà septimam depereunt. Valens anacatharsis quotiescumque per gradus augescens, gradualiter etiam dolorem lenit cum febre, & sublevat spirandi angustiam, sanguinis missionem prohibet; imperat, si quidem libera, nec tamen auxilians. In genere concocta integrè anacatharsis Cruoris missionem prohibet, inconcocta, aut imperfectè concocta jubet, aut tolerat. Nec tamen sputi concoctio judicanda est vel ex copia, quæ sæpe ab nimia partis affectæ laxitate, lethalique stagnatione, aut methastasi ortum ducit; vel ex colore, cum sputi flavedo, aut subflavedo ex biliari interdum funesta pleuritide accedat; aut nimio fervore pulmonum, catharri in bronchiis depluvia veluti perassante; non insuper à consistentia, nam sputum sæpè viscidulum, aut viscidum, aut aliter consistens ab exsiccativa partis inflammatione derivat, non autem à laudabili concoctione. Sic in hoc affectu sputa principio viscida, quæ semper viscidiora fiunt, perniciosa sunt, & ordinario prenunciant interitum. Bona ex sputo concoctio per mediocrem consistentiæ gradum indicatur, quæ nempè consistentia ad morbi principium inchoans, insensiliter usque ad quartam, aut etiam septimam diem accrescit, ibidemque subsistit; nec ulterius pulmonis liquamina indurantur; ex facilitate insuper expectorationis, cum proportionato virium, febris, vocis, respirationis, decubitus,

&

& doloris sublevamine: magis ideò concoctio ex statu generali Corporis, quàm peculiari partis affectę exploratur. Pepasmum siquidem in morbis non unicum speciale signum depromit, sed plura, & communia: ideò ait expertissimus Duretus in Coacis Hipp. *frustra materiæ in parte aliqua suspicitur concoctio, si universitatis excrementa sunt cruda.*

De Catharsi in Inflammatoria Pleuritide, non biliari.

§. X. Pleuritis phlogistica legitima nullam ante septimam admittit Catharsim, imò nec post septimam, donec concocta sit, aut suppurata & abrupta. Si viscerum naturalium aliqualis cachochilia comitetur, suppleant simplicia diluentia largiùs assumpta, aut etiam clysteres Lotorii. Viscerum siquidem inflammatorias tensiones intendunt ulteriùs, lacessunt, crispantque irritamenta catharticorum; quorum nempè impetus, & percussiones in fibras jam nimium intentas, & fortiùs vibrantes duriùs etiam impingunt; nec ideò nisi violentæ, & coactæ seri utilioris expressiones sunt, qui non tantum in pulmonis, quàm aliorum viscerum sinceris inflammationibus fluores alvi spontè, aut per remedia contingunt: *Quæcumque ea quæ inflammata sunt* (Hippocrates 4. auctor.) *statim in principio morborum medicamento solvere aggrediuntur, hi de intento quidem, ac inflammato nihil auferunt, non enim remittit affectio, quæ adhuc cruda est; quæ verò morbo resistunt, & sana sunt colliquefaciunt.* Ità divinus senex non solum artificialem alvinam purgationem in vera pulmonis sinceraque inflammatione angue pejus declinat; sed ipsammet spontaneam condemnat: *A morbo laterali, vel pulmonis habito alvi profluvium adveniens, malum* Aphor. XVI. sect. VI. Nonne igitur in exquisita hac pleuritide jugulabunt emetica, à practicis variis in quacumque indifferenter pleuritide, & maximè primis aleis usurpata? nonne ex emeticis, supra simplicium catharticorum vires, succussâ magis, & irritatâ internarum partium contractilitate, major redundabit ad affectos pulmones irruentia, percussio, & aggestio? sola jam

ex artis auxiliis in hoc affectu præsto sint revellentia, derivantia, ac evacuantia per phlebotomiam debitè, citóque adhibita; diluentia, Epicerastica, relaxantia; humida, blandaque diaphoretica, calidiuscula semper omnia, oleosa insuper simplicia aliqua intermiscenda, interdum & fotus, & pediluvia. Quod confirmat Galenus Comment. 1. lib. de rat. vict. in morb. acut. Cap. 33. asserens: *Pleuritici doloris esse remedia tria: nempe fomenta calida, sanguinis detractionem, & purgationem:* Sed hæc ultima post concoctionem humorum intelligenda venit in inflammatoria exquisita pleuritide. Reliquum naturæ committendum.

De Tumore Pulmonis Phlogistico in Necrosim vergente.

§. XI. Dixi revellentia, & hujus generis similia esse citò adhibenda. Nam si in exquisito, & prægrandi pulmonis tumore phlegmonoso intercepti nimium cruoris fluxus, & refluxus per visceris vasculares angustias, tempestivè satis non restituantur, periculum est, ne vitales motus integrè obruantur, ac inflammatum viscus in syderationem, gangrænam, aut sphacelum funestè prolabatur: Hunc morbi successum laudabili analogismo apoplexiam pulmonum nonnulli appellarunt. Depræmitur hæc calamitas à subita in morbi augmento doloris evanescentia, cum pulsu repentinè prostrato, factoque exili, & inæquali, & aliquando intermittente, ac solidis resolutis, etiam inopinatò molli; sudoribus frigidis, frigidis etiam exterioribus, syncope frequenti, facie collapsâ, & lividâ; respiratione rarâ, & inæquali, simulque suspiriosâ, & sublimi; præcipuè ex sputo magis, magisque livescente, & ærugineo reddito, aut nigro aut etiam subitaneè suppresso. Hippocrates in *Coacis* exquisitam hanc pulmonum inflammationem in syderationes abeuntem dignis Laconismis describit: *Quibus tota lingua fit alba, & aspera, pulmonis ambæ partes inflammantur: Quibus autem dimidia, tantum illa pars, quæ spectatur: Et quibus ad unam claviculam dolor est; una supera pulmonis ala ægrotat: Quibus autem ad ambas claviculas dolor urget, ambæ superæ pulmonis alæ laborant:*

&

& quibus circà mediam costam, ibi & media: Quibus autem circa septum transversum, infera quoque ibi: at verò quibus dimidia pars tota pulmonis obsessa est phlegmone; omnia quæ adjacent ei parti laborant. Ergo si vehementer inflammentur aortæ (intellige pulmonum bronchia, ex interpretatione Dureti) *ut in latus incumbant; & corpus ea parte resolvitur, & costa exterior livore tegitur. Hujusmodi autem peripneumonicos prisci vocabant syderatos.* Tum syderationem Pulmonis pleuriticam inferiùs adhùc rememorat: *Quod si totus pulmo inflammetur cum corde, ut in latus procidat, resolvitur totus æger, jacetque frigidus, & sensus expers: moritur autem secundum, aut tertium diem agens. Sin autem sine corde contigerit, idque minùs; seriùs vitam finiunt.* Pulmonem in latus procidere est motum solidi cum vita in hoc viscere deperdi, undè necrosis; quod explicare videtur Hippocrates ex analogismo necrosis in fætu qui in utero materno vitâ functus in alterutrum, uteri latus procidit. Ægrum jacere frigidum, & doloris expertem, de prævio dolore pleuritico intelligendum duco. Cor in gravissima pulmonis inflammatione, à sanguine per emissaria pneumonica non defluente facilè interdùm obrui, & symptomaticè inflammari percipio: Hieme superiori, cum Mediolani diverterer, præcipuè ad mensem Januarium, maligna pleuritis phlegmonodes grassabatur, facilè in Necrosim pulmonicam, etiam ante septimam, abiens: quà ideò plurimos rapidè sublatos videbamus. Hoc tempore, hacque in Urbe ornatissimus Curtius varias mihi easque singulares observationes, ex longâ, accuratâque Praxi ad umbilicum perductas, circa pulmonum tumores; acutos, aut longos, supervenientibus interdum organi hujusmodi syderationibus, aut Necrosibus, quæ nostra erat consuetudo, communicabat: Quas à Viro Præclarissimo post egregia tot alia, Medica, & litteraria, Latinè, & Italicè, edita ab eodem monumenta, omnique plausu excepta, fore aliquando in publicum bonum evulgandas non dubitamus.

De Dorsali Pleuritide Hippocratis.

§. XII. Pleuritidem dorsalem Hippocratis in sanguinearum Phlogisticarum classem adnumero, ductus illo ejusdem textu pleuritidem hujusmodi in Coacis describente: *Quibus autem pleuriticis illud accedit etiam, ut multum rubeat dorsum, incandescant humeri, & ipsi residendo graventur, alvus autem perturbata, viridi, & multùm fœtidâ bile feratur*, ii sanè *propter eam subductionem vigesimo die intereunt; quos si effugerint periculo defunguntur.* Nam alvi fluxus præcipuè biliosus nonnisi Phlogisticæ sanguineæ pleuritidi perniciosus evadit, ut ex aliis ejusdem Coi locis per hunc tractatum identidem memoratis, & nostrâ ulteriùs ex praxi confirmatur; Cæteris è contrà pleuritidum generibus alvi fluxus, præcipuè biliosorum, conducit: ut ex alia Hippocratis sententiâ in eisdem coacis indicatur: *Pleuriticis prodest alvum mollescere.* Quod etiam mille aliis locis ad varias particulatim pleuritides rememorat. Confirmat assertum eventus. Pleuritides namque cum febre acuta, & dolore ad scapulas, & dorsum difficillimè judicantur, in abscessum ordinariò vergentes. Jam igitur inflammatoriæ exquisitæ sunt.

Cura Pleuritidis lymphaticæ simplicis, seu frigidioris.

§. XIII. Secundum pleuritidis genus, seu propriè Catharrale, præter calidos haustus blandè attenuantes, & diaphoreticos, juxta ætatis, tempestatis, subjecti constitutionis, aliasque circumstantias varias, promiscuè missionem sanguinis, & purgationem, aut potiùs unam, quam alteram, aut etiam neutram, ante septimam, exigit. Ideò in subjectis interdum frigidis hieme præsertim afflante, cum lentore lymphatico, quod supra lentorem sanguineum in pulmonibus assideat, hanc veluti crudam pleuritidem, seu simpliciter lymphaticam, absque sanguinis missione, sæpè etiam sine catharsi, attenuantibus solùm, & vivificantibus faustè curamus. In his igitur casibus camphorata, succinata volatiliora,

tum

tum præcipuè oleosa volatilia, ut tincturam croci optimam, liquorem C. C. succinat. aut legitimum elixir. Parav. sine aloë cum myrrhâ probè per longam circulationem solutâ, & similia, superbibitis calidissimis haustibus ex Carlina, angelica, scabiosa, Camedr. heder. terrestr. hyssop. veronic. baccis juniper. aut simul omnibus, aut pluribus, aut similibus, felicissimis ut plurimum aleis adhibemus; quo pacto liquida lymphatica in pulmonibus concretiora fluxilia redduntur, & abundæ sputi, aut diaphoresis Copiæ paulatim eliciuntur. Memini me plurimos pleuritide catharrhali frigidiori conflictatos, interea cum dolore punctorio, respirandi angustiâ, tussi profundâ, crudâ, & difficili; sputo interdùm ramentis sanguineis immixto, febri etiam ad acutum symptomaticè vergente, sed cum pulsu tenui, non duro, sed flacido, præcipuè mulieres delicatulas, pallidiusculas, aut priùs frigidâ chlorosi prehensas, liberalibus interpolatis haustibus vini generosi, ut malvatici, niceni &c. procuratâ hoc ritu sputi, transpirationis, totiusque morbi concoctione, abjectoque remedio alio quocumque, prosperè & non ultrâ decimam quartam sanasse. Id autem præprimis advertendo, ut vinum calidè semper, aut calidiusculè sorbillandum propinarem; quod hac cautione oportunè adhibitum quantum in hac lenta non solùm pleuritide, sed in omnibus tum corporis undequaque, tum partium specialium cruditatibus maturandis, solvendis, discutiendis, emendandisque valeat, indicibile est. Gratulor igitur mihi de dissertatione Illustrissimi, & expertissimi D. D. Davini, Serenissimi Mutinensis Ducis Medici *De Potu vini calidi*, dum hæc scribo, dono mihi ab eodem authore humanissimè transmissa, quæ rarissimis juxta, ac gravissimis observationibus praxim meam in his, aliisque crudioribus morbis vini calidi exhibendi luculenter confirmat. Vini usum in frigidiori catharrhali pleuritide sedulò commendat Galenus Comment. 3. in lib. Hipp. de vict. rat. in morb. acut. *Quæ ad eductionem eorum, qui in pulmone continentur, crassorum humorum futura sunt idonea medicamenta moderatam humiditatem habere debent. Quod si viscosi humores fuerint, non humiditate solum est opus*

verùm quóque & eâ, quæ ab acidis fiat succis, detersione. Ob eam rem melicratum quidem ad crassorum humorum expuitionem est convenientissimum, oxymel verò ad viscosorum. Post melicratum ptisana est, atque ab ea vinum dulce, si coctis jam tum peripneumoniâ, tum pleuritide propinetur, ampliùs non vexatis inflammatione corporibus. Quod si vinum hujusmodi epotum sitim faciat, ad expuitionem minùs idoneum redditur. Verum ut uno absolvam verbo, vinum dulce in acutis morbis ad expuitionem tum propter dictas operationes, tum propter communem vinorum omnium rationem, quâ vires roborant, idoneum existit, & maximè iis, qui quævis humida, quæ tum in thorace, tum in pulmone continentur, expuunt. Ita Hippocrates eodem lib. de vict. rat. in acut. definit cui pleuritidis generi vinum exhibendum veniat, cui non exhibendum, & quale; hisque, & aliis locis piper, & calida remedia similia in torpidiori pleuritide usurpat.

Interdum in hujusmodi pleuritide crudam, & insubactam chylosyn pro primo morbi fomite subodorantes, curationem totam absolvimus, tincturis stomachicis spirituosis variis, ac aromatico-amaris, per calidos haustus appropriatos solutis. Quandoque per urinas lymphas inertiores pulmonicas, cum morbus aliquando defrixerit, solvi, & derivari mandamus tincturâ millepedum per spiritum ardentem juniperinum elicitâ, addito interdum sale volat. C. C. nostræ præparationis, & similibus. Cæterùm, in torpida Catharrhali pleuritide, si post quintam, aut sextam stet adhuc non modica spirationis difficultas, cum paucâ, ineptâque expectoratione, similetque acutam naturam, præmissis universalioribus, præsertim cathartico, ex manna, melle rosat. solut. aut similibus, si per primas quoque vias cachochilia lymphatica stabuletur, ad crura, & coxas Phenygmata inurimus, faciliori inde communiter, cum sputo uberiori, & concocto, procuratâ respiratione, undè morbi viam ad generalem maturationem expeditior. Hanc ideo speciatim pleuritidem respicere Hippocratem conjicio 2. *de vict. rat. in acut.* ita edicentem: *Lateris dolor, sive is per exordia fuerit, sive postea obortus sit, tentare medicamentis calidis dissolvere, non absurdum est.* Ne

tamen

tamen infinitus ſim, hæc in hujuſmodi pleuritide, aliiſque ſequentibus, uſque ad bilioſam pleuritidem, quæ ſolùm ab inſtituto reſpicitur, pede ſicciori trajiciam.

Pleuritidis Mixtæ, ſeu Lymphatico-ſanguineæ, itidem convulſivæ, ſtomachalis, & Hepaticæ Umbratilis Curatio.

§. XIV. In mixta pleuritide, ſeu ſanguineo-catharrali, cautius eſt non purgare ante ſeptimam, ac liberaliter potiùs phlebotomare: nam licèt inflammatio pulmonis, ſincera non ſit, eſt tamen adhuc inflammatio. His ad exigentiam expletis, ad uſum diaphoreticorum confugiendum eſt, non tamen aſperiorum, & impetu præditorum, in forma ſpirituum, quinteſſentiarum, ſalium volatilium &c. (Nam hæc acrius percuſſis, tenſiſque ſolidis, liquidiſque expanſis, adaugent inflammationes) ſed lenium ſimplicium, & humidorum; ut calidi liberales hauſtus decoction. radic. ſcorſon. bardan. fol. card.bened. ſcabioſ.camedr. ſerpill. &c. Quibus, aut ſimilibus intermiſceri poſſunt c. c. phil. pp. ſtibium diaphor. bezoart. vegetal. noſtrum, ſang. hircin. legitimus, iiſque analoga, in fine augmenti, ſtatuque uſurpanda: Interdum in difficiliore ſudatione ſyrup. Fimi Equini ſ. a. parat. In convulſiva pleuritide, ſuper alias omnes pleuritides, peſſimam decernimus catharſim. Neceſſaria huic eſt ſanguinis miſſio, etiam ad exigentiam crebriùs repetita, vel ſi valida febris, cum majori pectoris anguſtia, & vigiliis, ſuperveniat, vel ſi longiùs immorans ſanguis ſub prælo convulſionis pulmonicæ ſyſtrophicam inflammationem minitetur, vel tandem ſi graviora alia debacchentur ſymptomata. Cæterùm longa diluentia, laxantia ſimplicia, oleoſa, blandè diaphoretica, & præcipuè anodina ſuppetias adveniant ità Hipp. lib. 13. de morbis textu ſuperiùs citato in hoc pleuritidis genere uberiorem ſolum humectationem præſcribit: *ſed ampliore in potu humectatione indigent.* Stomachalis, & verminoſa Pleuritis oportunis principio purgantibus, aut etiam mediocri emetico, interdum ſimpliciter oleoſis propulſatur. Hepatica purgationem principio, aut phlebotomiam

tomiam ſimul, aut ſejunctim exoptat ſecundùm præpollentiam biliaris cacochimiæ hepaticæ, undè fons morbi, aut pulmonalis accenſionis, quæ urgens fit ſymptoma, ſed de his alio Loco. Id ſolùm pro monito generali adjiciendo, fortia diaphoretica in quacumque pleuritide ſtatim ab exordiis uſurpata peſſimè afficere; nec ſolùm efferato jam ſanguini, & obſeſſo pulmoni nocere, ſed ad deliria, aliaſque capitis graviſſimas concuſſiones viam ſternere.

Cura Bilioſæ Pleuritidis; ejuſque habitudines variæ.

§. XV. Jam ad bilioſam curandam pleuritidem me defero. In vero hoc affectu ſanguis quidem in principio mittendus eſt, ſi ſputum difficile ſit, diarrhæa non ſuperveniat, febris, dolor, & ſpirandi difficultas, invaleſcant in juvene præcipuè, & vegeto corpore, cum magna univerſali exæſtuatione. Quotieſcumque hæc omnia aut plura non ſint, præcipuè ſi venter priùs tenſus, & turgidus extiterit, aut in morbi invaſione turgeſcat, non eſt quidem mittendus: Hoc namque præſidii genere in biliari pleuritide, ut ut acutæ ſigna incauto colluderent, plurimos repentinè proſtratos, & ad ſeptimam aut nonam è vivorum numero ſublatos dolenti certè experientiâ perſpeximus. Hippocrati inconcuſſum eſt, bile notabiliter dominante, cæteris paribus, venam non ſecare. Ità *lib. de humor. & in epid.* effatur; *tria impedire venæ ſectionem in ſanguinem ſpuentibus, tempus anni, pleuritis, & bilis.* Verum tamen eſt, Divinum ſenem, bilem inter Phlebotomiæ impedimenta pro curanda pleuritide memorantem, non tantùm bilioſam pleuritidem ſignificare velle, ſed & ſputum bilioſum facilè, concoctè, citòque in hoc pleuritidis genere obvenientem, ubi certè tota Clinici ſedulitas promovendo huic ſputo dirigenda venit, Phlebotomiâ antegue pejus declinatâ, quæ ſputum retrahere, reſque ægrotantis evertere potis eſt. Audiamus quæ ſuper hac re conſultiſſima enunciat Duretus in Coacis ad Commentarium illius textus Hippocratici: *Pleuritides autem bilioſæ ſimul, & ſanguineæ &c.*

Itaque si admodùm biliosus humor est, ea flava tantùm erunt (loquitur de sputis in hac Pleuritide) *sin autem sanguineus, rubra. Quod si ex utroque mixtus, rubra simul & flava. At talis humiditas in bonis ducenda, si facilem habeat, copiosumque exitum, cum accessione laudabilium urinarum. Tale sputum promoveri debet iis, quæ expurgationem juvant, molliendo, leniendo, & sputum ciendo, non autem sanguinis detractione retrahi, & impediri: Quod usu venire videmus, non sine mœrore, & nemesi, ab istis pragmaticis vulgò dictis, qui omnem pleuritidis curationem exigunt in sanguinis detractione sæpiùs iterata, quandiu pleuriticus hujusmodi sputa expurgat cum spe salutis prædivite. O homines reipublicæ calamitosos, atque funestos! Ipsam pleuritidem, quæ suâ sponte nullius operis indigens cum tali sputo quiesceret, ex eventu reddunt mortiferam.* Ita Galenus Comment. 3. in lib. 6. epidem. supra allatum textum Hippocratis, abstinet in pleuritide à detractione sanguinis, si *post cruenta biliosa expuantur.* Sit jam in principio morbi sua quoque Phlebotomandi, aut non phlebotomandi indicatio, ante quartam purgandum est; fortiùs autem si nausea, si vomitus, si flava aut aliter variegata linguæ sordities cùm assidua oris amarore compareant; vel cùm hypochondriorum, epigastrii, aut totius ventris persistenti tensione: quo casu etiam emeticum, secundùm bilis lentores, & copiam, mediocre, aut validius, laudabili exigentiâ, faustoque eventu administratur: Quod confirmat Galenus Comment. 4. in lib. de victus ratione in morb. acut. cap. 6. dicendo: *Bilem tum per vomitum, tum per clysterem vacuandam esse.* Quin immò Catharsis primis interdum diebus repetenda est. Si semel usurpata bilem primorum viscerum non illo modo subduxit, & infregit, ut hæc adhuc turgere non desinat, novasque in pectus invasiones minitari. Ideò Galenus *Comm. 4. in lib. Hipp. de vict. rat. in acut.* admonet: *Vel statim ab initio, priusquam in partem aliquam firmati sint humores, medicandum; vel postea cum concocti fuerint.* Purgantium classem ipsemet Galenus indigitat *lib. de Dynamidiis Cap.* de purgantibus choleram rubram: *Cholagogis utendum est in passionibus ictericis, hepaticis, spleneticis, pleuriticis, phreniticis,*

synanchicis, *mania*, *Cephalalgia*, *ophtalmia*, *erysipelate*, *lepra*, *febribus tertianis*, *& quibus cholera abundat.* Quâ textus conclusione manifestum venit, Galenum intelligere de his morbis, cum à bile oboriantur. Imminutâ biliari cacophragiâ, translata ejusdem pars ad pulmones faciliùs digeritur, eâque per sputum in dies maturius factum expurgatâ, ad septimam, ad nonam, ad undecimam usque ad decimam quartam affectio cedit; præcipuè si diarrhæa aut naturaliter superveniat, aut per catharsim excitetur; quâ certè felicius morbi stadia abbreviantur. Calidè interim, & copiosè epotandum: sic fluidius factum, attemperatumque recrementum biliosum ejectionibus variis pacatiùs paratur. Apprimè insuper opportuna oleosa, quæ bilem glomeratam solvunt, stimulantem infringunt, effervescentem illaqueant, detergunt impactam; tandem, si copiosa sint, per inferiora, aut etiam blandè per vomitum deturbant. Fotus prosperè adhibentur, si cum ventris tensione dolor etiam accedat. His etiam cicuratur bilis, & eluitur: fugienda volatilisantia, imò & testacea. Prima bilem infensè exacuunt, altera magis adhuc incrassant, suisque in latibulis figunt. Bilis inflammatoria, quæ tenax simul est, & acerrima suaviter quidem præparanda, sed fortiter eliminanda. Biliosa Pleuritis super alias systrophicas ob causæ peccantis mobilitatem, & insuper (cum bona venia nostrorum in pedagogio censorum) insupurabilitatem, ocyus judicatur. Sic Medicinæ Dictator in Coacis: *Quibus pleuriticis continuò lingua bile suffusa est, septimò judicantur: quibus autem tertio, aut quarto, ad circiter nonum.* Ob hanc mobilitatis, ac expeditiorem absque suppuratione solubilitatis rationem, bilis si propriè cum sanguine in mixtam pleuriticam phlegmonem extruendam concurrat, morbus faciliùs sanescit, juxta illud ejusdem Hippocratis in eisdem Coacis: *Pleuritides autem biliosæ simul, & sanguineæ, ut plurimum nono, aut undecimo judicantur; ac ferè saluti concedunt.* Quod si lentæ, ac intricabili lymphæ seu pituitæ uberiori ad producendam pleuritidem bilis adeò copuletur, ut fluore suo in lymphæ concretionibus deperdito, & infaustè coercito, excretioni, & pepasmo minùs

apta

apta sit, in morbum non tantùm contumacem, sed & lethalem conspirare potest, juxta illud Hipp. Consultissimum in lib. de morbis. *Ex morbo autem laterali intereunt cum circa exordia copiosa quidem pituita & bilis ad latus impacta fuerit, multaque ex reliquo corpore prætereà affluxerit, quam neque spuendo propter copiam, neque putrefaciendo superare possit.* Defervescente declinatâque biliosa pleuritide simplici, mansuefacto dolore, & quodam febris circuitu post duodecimam superstite, cum aliqua quotidie horripilatione, aut perfrigeratione, omnia usu leviusculo tincturæ corticis peruviani feliciter sublata, quandoque experti sumus. Solam hanc observationem Hippocratis testimonio firmare non possumus, cui nempè mirabile hoc, ac præprimis antibiliare præsidium non innotuit.

Pleuritidis Erysipelatosæ Cura, & conditio.

§. XVI. Pleuritis Erysipelatosa quæ multum ab Hipp. lib. *de int. affect*, aliisque locis consideratur, familiæ biliosarum Pleuritidum adoptanda venit. Siquidem quodcumque Erysipelas à sanguine bilioso tenuiore, fervidioreque deducunt practici. Itaque erysipelatosa dicitur species quædam pleuritidis, cuncta secum pleuritica devehens signacula, & insuper notabilem in ingressu rigorem ex transmissione, per progressus indè morbi non amplius redeuntem, posteà febrem assiduè acutam; sitim insuper ingentem, & perpetuam cum linguæ intensa ariditate, frequentem vomitum & lypothimiam, notabilem respirando narium apertionem, universalem æstuationem assiduam, cum magna jactatione & inquietudine conjunctam, urinas flammeas, saturatas, croceas, & quasi lateritias, faciem notabiliter rubentem, sed variis ac fugacibus ruboribus, internam præcipuè in regione pulmonis ardoris sensationem, & insuper pro signo pathognomonico, dolorem punctorium super alias pleuritides auctiorem, non jam fixum, & stabilem, sed per Thoracis peripheriam serpentem & nunc ad anteriora, nunc ad posteriora vagantem, hasque regiones, nunc simul, nunc sejunctim

invadentem; quemadmodum externa ad habitum corporis eryſipelata uni loco non affigi depræhenduntur, ut Phlegmonoſæ inflammationi ſolemne eſt; ſed loco dimoveri, & ſerpere, vicinaſque partes mobiliter per epigeneſim invadere: Tum in eryſipelatoſa pleuritide animadvertunt practici, quod ſpecialis ſenſus acutioris caloris per Thoracis regiones ſerpentem dolorem conſectatur, unàque cum eo pervagatur. Stabiliunt itaque authores, pleuritidem eryſipelatoſam eſſe inflammationem pulmonis, cæteris omnibus magis exteriorem, & ſuperficialem ex tenuioribus, mobilioribus ſuccis; vagam ideò & mobilem, cum acuta febre, dolore, ardore, &c. Quam ideò nos ex ſuccis bilioſis decernimus, cum ex ipſiſmet eryſipelatis principiis, tum ex Teſtimonio Hippocratico. *Vbi verò in Thoracem ob frigus defluxerit, bilis exiſtit.* Lib. de Loc. in Hom. Reverà pleuritides eryſipelatoſæ hyeme ordinario, & boreis efflantibus, imminutâque per cutis conſtipationes tranſpiratione communiter obveniunt. Ab eryſipelatoſa pleuritide, quod magis ſuprà pleuritidem biliarem ſimplicem, indicatur, eſt ipſa ſanguinis miſſio, largè etiam in principio uſurpanda, ob facilem præcipuè ad caput anadromem; quâ magis aut minùs ſecundum exigentiam productorum expletâ, ocyus indè confugiendum eſt ad purgantia, non tamen fortiora, ut frequentiùs in pleuritide ſimplici bilioſa expetuntur, ſed mitiora, & blandè laxantia. Nulla ideò emetica; nulli alii potentes ſtimuli. Poſt hæc univerſalia præſidia eryſipelatoſa pleuritis Longis diluentibus ac emollientibus, tepidiuſculis potionibus ex malva, althea, violar. Soncho &c. reſtingui poteſt, intermixtis præcipuè diſcutientibus, & anodinis ex flor. ſambuci, hiperic. viol. bellidum pap. Rhead. farfar. melilot. nimph. ex abſinthio umbellifero, ex lentibus, ex ſem. lini: inſuper ex Camphor. ſperm. cæt. &c. oleum ex lini ſeminibus expreſſum mirificè in hac ſpecie pleuritidis ſuper alia omnia oleoſa opitulatur. Succedit in adjumentum oleum ex ſeminibus melonum ſ. a. extractum. Paregorica tutiora, cum Cliſteribus emollientibus, interdum & fotibus, prædictis auxiliis interpollanda, præcipuè ſi vigiliæ, & fervores contumaciter adjunguntur.

Pleuritis

Pleuritis biliosa quæ aliarum omnium sit pessima.

§. XVII. Pleuritis biliosa illa omnibus deterior habenda est, & ordinariò funesta, in qua signa omnia Phlogisticæ exquisitæ pleuritidis præoccupatus jam clinicus primis aleis offendisse sibi persuadet; scilicet quinque illa toties decantata, quæ simul collecta veram pleuritidem sanguineam pathognomonicè declarare videntur. Pulsus durus, acuta febris, spirandi difficultas, tussis cum sputo sanguineo, dolor punctorius ad costas veras, aut jugulum, aut scapulas; Pessima, inquam, est, non eo tamen quod restingui non possit, nam biliosa pleuritis, licet principio suo, seù primâ irruptione, turbâque sub speciebus hisce non suis occultata, tamen catharticis fortioribus, imò & emeticis diligenter, citoque usurpatis impetita, non difficilè cederet, mutuatamque ferociam deponeret; nisi clinico ambigenti sub forma ut plurimùm sinceræ inflammatoriæ pleuritidis illudens, in viam Phlebotomi infaustè, & fataliter alliceret, ad tempora catharticorum necessaria omittenda. Tunc pleuritici hujusmodi post plures missiones sanguinis etiam cum facili sputo & copioso, ventre magis in dies, & hypochondriis præcipuè turgentibus, ad nonam, undecimam, aut decimam quartam, biliosâ turgescenti colluvie præfocati, & tandem ex bilis ascensu in cerebrum communiùs delirantes, diem miserè postremum obeunt. Memini lepidæ sanè historiolæ, quam mihi superioribus annis referebat amicus quidam Comprofessor meus. Accersebatur ille, multùm adhuc adolescens, ad quendam pleuriticum, quem simul omnia Phlogisticæ pleuritidis laudata argumenta obsidebant. Intereà, ut verè biliosa erat pleuritis, ità inter illa epiphenomena quidpiam in hypochondriis, ac epigastrio dolens, prætumidum cum nausea medicum satis perplexum reddidit; tum præcipuè sinistri ex Phlebotomia passim eventus in vagantibus æstivâ illâ fervidâ tempestate pleuritidibus, nec nisi ad obitus properantes vivacis juvenis animum bonâ sorte à phlebotomia avocarunt, semel tandem in emetici

administrationem suadendo. Vomebat hinc æger abundè biliaria, & immixta, ac in largos indè secessus profluebat, hinc suavi diarrhæâ perennante, & sensim invalescente, nec interruptâ anacatharsi, imò uberiori jam factâ, & maturâ, post septimam absque ullo Phlebotomi tentamento feliciter judicabatur. Casum, ut rarum, & notabilem, ac per illam epidemiam insolitum festinanter juxtà ac festinanter auribus senis magistri sui fortunatus observator reportabat, plausus non ordinarios, ut ipsi videbatur, ab eodem accepturus. Sed juvenis inexpectato obriguit, cum à Magistro suo in encomiorum loca amarissimas reprehensiones, veluti in medicinæ apostatam, ac à verò curandi tramite oberrantem, evibratas, colligebat. Respondebat modestè discipulus, infirmum suum statim ab adhibito emetico fuisse à morbi acutie sublevatum, hinc posteà faustè, & celerrimè evasum: Acriùsque succensebat Magister; addens postremò, vix interesse si mortuus æger fuisset, dummodo per rectam, tritamque methodum occubuisset.

Prognosis Biliosæ Pleuritidis.

§. XVIII. Modò tandem ad illa biliosæ pleuritidis præsagia, quæ ad Tyronum instructiones cum ex Hippocraticis oraculis collegimus, tum dietim in Praxi, cum hujus morbi eventibus optimè quadrantia observavimus. *Quibus in morbo Laterali lingua circa initia biliosa est, hi intra septimum judicantur; quibus verò tertio, ac quarto die, circa nonum*; Hippocr. in Coac. prænot. Fœsius accuratissimus Hippocratis interpres, ad Textum Hippocraticum hæc aurea subjungit. „In veris sputi legibus, & „salubri pleuritide sputum bile coloratum initio esse debet, & „ità ad concoctionem progredi: Biliosam autem pleuritidem „indicat lingua bile tincta, quæ & levior esse, & securior „judicatur, ab Hippocrate lib. 3. de Morbis, ideòque promptè ad judicationem procedit. In Pleuritide autem, & peripneumonia à lingua signa peti debere docet Hipp. lib. de morbis, „& alibi.„ Hactenus Fœsius. Addam ipse, signa eventuum in pleuritide

pleuritide aut peripneumonia in genere esse potissimùm à statu respirationis deducenda: Facilior facta, & persistens boni semper ominis, difficilior facta, aut non facta facilior, semper mali.

Prognosis ulteriùs biliosæ Pleuritidis ex Hippocrate.

§. XIX. Textus insuper Hippocraticus qui in eisdem Coacis subjungitur, biliosam adhuc pleuritidem respicit, apprimèque experientiâ firmatur. *In morbo Laterali affectis dolores, & alvum emolliri utile est, sputa colorari, nullos in pectore strepitus fieri, urinam rectè procedere. Quibus contraria molesta sunt, sputumque dulcescere.* Etenim nonnisi biliosæ pleuritidi alvi solutio succurrit, quæ cuicumque alteri pleuritidi non biliosæ adversatur secundùm ejusdem Aphor. XVI. Sect. VI. superiùs memoratum. Ut ideò Hipp. in hoc textu alvi profluvium in pleuritide commendando, pleuritidem propriè biliosam indicet, in qua igitur dulcescens sputum malis ominibus respicit; tamquam suppressæ biliosæ Anacatharsis indicium.

Rursus Prognosis ex Hippocrate per sputi tempora, conditiones, & miscellas.

§. XX. Quæ autem addit divinus senex, cum dicta confirmant, tum graviores in biliosa, aut etiam mixta pleuritide ad salutem, aut mortem quoscumque eventus, ex sputi natura egregiè connotare videntur. *In omnibus autem laterum, & pulmonum morbis sputum promptè, ac citò excreari necesse est, flavumque sputo permixtum esse. Quod si multo post dolorem, flavum, aut non commixtum rejicitur, nec sine multa tussi, vitiosum censetur. Omninò autem pravum flavum, si sincerum est, & glutinosum, & candidum, & rotundum, itemque vehementer ex virore pallescens, quoque spumosum est, & lividum, & æruginosum: Aliquanto verò deterius, quod sic est sincerum, ut nigrum quoque videatur. At flavum cui paulum sanguinis mixtum est, initio quidem salutem pollicetur, quod verò septimo die, aut longiore spatio, tale*

apparet, non adeò tutum. Admodum autem ſanguinolentum, aut quod ſtatim initio liveſcit, perniciem præ ſe fert. Pravitatem etiam indicant, & ſpumantia, & flava, & nigra, & æruginoſa, viſcoſaque, & quæcumque celeriter colorantur. Mucoſa autem, & fuliginoſa cum celeriter colorantur, tum ſecuriora ſunt. Quæ verò intra quintum diem, dum concoctionem accipiunt, colorantur, meliora cenſentur.

Et alia ex Hippocrate.

§. XXI. Confert his etiam, quoad prognoſim pleuritidis ſincerè biliosæ, aut mixtæ ex ſputi natura, Textus alius Hippocr. eodem loco. *Qui in morbo laterali ſputa rejiciunt purulenta aliquantulum bilioſa, rotunda, aut purulenta aliquantulum cruenta, iis temporis progreſſu periculum creatur. Perniciem autem denunciant ſputa nigra, fuliginoſa, aut quibus qualia ex vino ſunt.* Suppuratio etenim in bilioſa pleuritide multo deterior eſt, quàm in alio quocumque pleuritico affectu, ut ad §. XXVI. inferiùs videbimus. Sputa rotunda & cruenta in pleuritide majorem inflammationem, & ex inflammatione viſceris exſiccationem denunciant; nigra, fuliginoſa, aut obſcurè rubra inflammationem ad *Necroſim tendentem.*

Prognoſis mixtæ biliaris Pleuritidis, ſeu ſanguineo-biliaris, etiam ex Hippocrate.

§. XXII. Eventus autem in mixta bilioſa pleuritide tum ex ſeſe, tum ex ſtatu doloris prænunciat Hipp. eodem loco. *At verò bilioſi ſimul & ſanguinei morbi laterales ferè nono die, aut undecimo judicantur, ac maximè ſaneſcunt. Quibus autem in morbo laterali initio quidem dolores leves ſunt, quinto verò aut ſexto die ingraveſcunt, ferè ad duodecimum perveniunt, raroque ſervantur, ſed præcipuè ſeptimo, ac duodecimo die periculum ſubeunt. Quod ſi bis ſeptem evaſerint, ſervantur.*

Prognoſis

Prognosis ex eodem mixtæ alterius biliosæ Pleuritidis, seu bilioso-catharralis.

§. XXIII. Interitum in mixta frigidiori biliosa pleuritide, seu bilioso-catharrali hariolatur Hippocrates ex non solutâ anacatharsi lib. 1. de morb. *Ex morbo autem laterali intereunt cum circa exordia copiosa quidem pituita & bilis ad latus impacta fuerit, multaque ex reliquo corpore præterea affluxerit, quam neque spuendo propter copiam neque putrefaciendo superare possit.* Quem textum jam suprà ad §. XIII. exposuimus.

Prognosis biliosæ pleuritidis suppuratæ ex eodem Coo.

§. XXIV. Periculum in mixta biliari pleuritide à suppuratione facta minitatur Medicinæ Parens lib. Prænot. *Horum verò locorum dolores* (loquitur de locis pleuritidis) *qui neque per sputorum purgationes, neque secum alvi dejectionem neque venæ sectionem, aut medicamenta purgantia, & victus rationem sedantur, eos ad suppurationem tendere sciendum est, ex suppurationibus autem admodum exitiales sunt, quæ sputo adhuc quidem bilioso existente suppurantur; sive biliosum illud separatim, sive unà cum pure expuatur. Idque potissimum si ab hujusmodi sputo suppuratio procedere cœperit, cum morbus ad diem septimum pervenerit. Qui verò talia spuit, ne decimo quarto die moriatur, metus est, nisi quid boni accesserit.*

Prognosis ejusdem à biliosis ejectionibus.

§. XXV. Nec solùm per sputum biliosas pleuritides judicari, sed etiam per alvinas egestiones biliosas aut urinas retrimentis biliosis criticè saturatas, declinato abscessu; non autem judicari nec abscessum declinari, si desint hujusmodi secretiones ex alio textu ad eundem locum apposito habeto. *Si febris desinet, neque dolor conquiescit, neque sputum ex ratione procedit,*

neque biliosæ sunt alvi egestiones, neque benesolutæ ac sinceræ, neque urina admodum multa, & copiosum habet sedimentum; suffragantur verò ad salutem reliqua omnia salutaria signa; in his hujusmodi fore abscessus expectato.

Explicatio duorum superiorum textuum Hyppocratis.

§. XXVI. Hippocrates in toto *prænotionum* Libro quò ad morborum acutorum, præprimis pulmonarium eventus, judicationes, & reversiones, præ aliis quibuscumque elucubratissimo, ut, veluti acutorum polare sydus, assiduè à medicantibus consulendus sit, tum maximè in binis his novissimis Textibus, totam biliosæ Pleuritidis, aut mixtæ, aut sinceræ historiam aperit. Postquam memoratis locis sputi pleuritici naturam omnem, & conditiones singulas, bonas, malas, pessimas, ejusque ad diversa morbi tempora habitudines divinè instruxerit, nunc in sputi subsidio primam judicandæ biliosæ pleuritidis rationem decernit, alteram in Diarrhæa biliari spontanea, tertiam in revulsione per venæ sectionem, quartam in catharticis, quintam in urinaria derivatione, tandem est invictus ratione: His rectè non institutis, dolore cum febre perseverante, suppurationem, imò & abscessum prænunciat, ut ut signa alia salutaria compareant, quæ in levata febri, spirandique angustia, pulsuque insuper molliori reddito, siti ac æstuatione imminuta conjicienda sunt. Sudorem inter biliosæ Pleuritidis subsidia non accenset, quæ in aliis pleuritidum generibus expetit, & magnifacit: Bilis etenim delinquentis lentores ex cutis spiraculis non difflantur, ut palam est in febribus biliosis intermittentibus, quas copiæ sudorum non judicant: Compares ideò sputi, alvi, urinæ ejectiones proficuas solum observat, & postulat, quibus omnibus quodcumque bilis peccantis crassamentum eluriari immediatè potest. Sanguinis missionem intermiscet, quâ quidem non causa morbi, sed potiùs fortuitæ circumstantiæ variæ prospiciuntur, ut consideratum fuit superiùs. Suppurationem præcipuè in hac pleuritide omnium pessimam judicat,

quæ

quæ sine bilis morbificæ suppuratione accedit: Equidem præterquamquod si bilis pleuritica suppuretur, vera suppuratio non est, sed potiùs salutaris concoctio, seù pegasmus sine suppuratione; Nam non bilis sed sola lympha nutritia, seu succus, ut aiunt, alibilis, in sanguine suppuratur; quoties in biliari pleuritide bile non suppuratâ, suppuratio superveniat, primò causæ hujusmodi morbi primariæ seu biliariæ nimia tenacitas, & perassatio, rebellis pepasmo revelatur; secundò ea suppurantur quæ suppuranda non sunt, quæ autem suppuranda non suppurantur. Quod si suppuratio hæc indebita versùs septimam obveniat; pejor adhuc & ad interitum festinans: morbus qui ad statum absque ullâ causæ peccantis concoctione, pervenit, funestus est. Statum autem biliosæ pleuritidis septima determinat. Bilis tamen vel post septimam adhuc incocta, quod ante decimam quartam aliquando coquatur, seu suo modo suppuretur, aut è pectore, ad aliqua emissaria subitaneè propulsa effluat, liberando pulmones, illud est quod sibi vult Hippocrates effato illo: *Ne decimo quarto die moriatur metus est; nisi quid boni accesserit.*

De suppurationibus in Pleuritide ex Hippocrate.

§. XXVII. Mixtam ulteriùs pleuritidem, seu biliosam, & Catharralem, ejusque aleam variam secundùm varium principiorum prædominium, & complicationem videtur annuere summus Legislator noster lib. de loc. in hom. *Et qui ex pulmonis inflammatione aut morbo laterali pus intro colligunt, minimè moriuntur, sed convalescunt. Purulenti verò ut plurimum fiunt, cum fluxio ad eundem locum velut in bilis fluxionibus decubuerit. Sed in bilis quidem fluxionibus multum defluit, & ubi defluxerit, sedatur; purulentis verò tum minùs defluit, tum minùs sedatur.* Et paulò inferiùs: *At vero bilis hoc modo periculi plena est, si in oculis regius morbus oboriatur, in unguibus livores oborti fuerint, corpus ulcera habeat, partesque circa ulcera lividæ fuerint, cum sudor non toto corpore, sed aliquâ tantùm corporis parte erumpit, & cum febre remanente ex pallido virescens*

 excreatur;

excreatur ; aut si excreatio cesset , cum adhuc in pulmone remanet ex pallido virescens . . . Ita sunt pulmonum inflammationis , & lateralis morbi indicia. Hippocratica hæc loca sub obscuro contextu comprehendunt syndromem rarissimarum observationum, quæ non nisi post diuturnam , sedulamque experientiam medentibus inclarescunt. His etenim , ni fallor , expertissimus Senex discriminat suppurationem latissimam à stricta, & legitima suppuratione in pleuritide catharrali, aut biliosa, aut simul junctis , cum febre secundùm circumstantias varias minori, aut majori , ut inde eventum in utrisque prænunciet ; facilem , tutum , & salutarem , in prima ; difficilem , perniciosum , aut saltem ancipitem in altera, veluti in tabem, aut suffocationes proclivem ; Primam videlicet , quâ *minimè* , ut ait, *moriuntur , sed convalescunt* , non quidem cum abscessu, aut pulmonis disruptione prognatam , imò nec propriè suppurationem, sed quandam maturationem simplicem seri catharralis , quod priùs subtile , & per pulmones dispersum , à reticulis pulmonalium vasorum in vesiculas transudat, ex his in bronchia colligitur , & recollectum inspissatur à calore partis, avolante unà cum aëre subtiliori ejusdem portione : facilè etiam ex bronchialibus glandulis in bronchia immediatè eructatur, & ibidem similiter coquitur. Susceptâ hâc habitudine consistens in aëreis fistulis fluxionis materies, faciliùs per sputum ejicitur. Interdum collectus in tracheæ propaginibus , & trunco , nec non recoctus catharrus , novis laticibus à sanguine suppeditatis ulteriùs imbibitur , & irroratur , ut quandam induat liquaminis formam ; præcipuè si latices glandularum bronchialium (non illas intelligo , quas depingunt glandulas aliqui in eisdem tunicis tracheæ , & bronchiorum ; sed quæ per totum pulmonem, manifestæ , ingentes, & uberes, ad quascunque bronchiorum divisiones exteriùs assident, & cum eis per propria excretoria communicant) consistentiam, vesicularium laticum texturâ multò minùs concrescibilem , ducant. Hac de re pluribus in locis Hippocrates *suppurari* & *pus colligi* solam esse inspissati , coctique, aut etiam prædicto modo postea eliquati catharri pleuritici

collectionem

collectionem in bronchiis, intelligit; Quem nempe humorem ille pepasmi gradus attigerit, & immutaverit, quo puris natura referri quoquomodo videatur. Ita *lib. de vict. rat. in acut.* proffatur: *Cocta autem sunt sputa; cum puri similia fuerint*: Ita magis hujusmodi suppurationem à vera, & legitima per allatum textum excludit, cum asserit: *Purulenti verò ut plurimum fiunt, cum fluxio ad eumdem locum velut in bilis fluxionibus decubuerit.* Bilem etenim propriè non suppurari, sed solùm maturari jam vidimus. Addit prætereà: *Ex puris intro collectione convalescere*; Quod certè convalescentiæ, judicium in veris suppurationibus non ita liberaliter pronunciat. Equidem, quod è pulmonibus per tussim sæpenumero excernitur purulentam speciem repræsentans, id non omne verè purulentum esse manifestò liquet nobis, frequenter observantibus excreatus pulmonicos in sanis, sanoque aut non sensibiliter morbido pulmone præditis obvenientes, absque ullâ præcedenti, aut succedanea affectione præcipuè post somnum, & lymphæ nutritiæ dispensationem ad viscerum omnium recessus; cujus certè roris alibilis pars vesiculis pulmonum, & bronchiis liberaliùs in variis subjectis affusa, quendam extraordinariæ cocturæ gradum per stasin suam adipiscitur, ut, veluti purulenta, manè cum tussi excernatur; interdum etiam ex variis aliorum succorum extraordinariè pariter coctorum, ideoque flavescentium, viridescentium, lividorum &c. mixturis variegata. Hac de re quemadmodum nihil est supra pulmonalem excreatum, quod magis purulentam habitudinem mentiatur, ita etiam in praxi nihil magis operosum est, quàm veram phtisim à spuria, seu ab illa, ubi sola catarrhi, ut dicitur, putrescentia absque visceris læsione concurrit, ex solo excreatu purulentias affectante, internoscere; nisi excreatus hujusmodi hemoptoicis superveniat. Videmus igitur quàm latè pateat suppurationis nomen ex ipsomet Hippocrate, qui licèt frequentiùs suppuratos illos nuncupetur, quibus *inter Thoracem, atque pulmonem pus acervatur*, seu propriè empyematicos (ut hoc etiam de titulo apud quamplurimos ejusdem senis interpretes acceptatissimum sit, *Empyematis*

nomen significare omnem in genere suppurationem; quod tamen ut patet est perperam acceptum) alias tamen pulmonum phases dissimiles eodem nomine indigitat. Ita etiam Galenus comment. 6. in Aphor. 20. vult: *Suppurari nomen esse unius mutationis in sanguine* veluti genericum. Idemmet Galenus competentem suppurationis in genere descriptionem exporrigit *De Medic. simpl. facult. Lib. V. Cap. 6.* quam non prorsus in hoc paragrapho suppurationum importunam ratus, lubenter subjungo: *Tres sunt alterationes, seu coctiones in animalium corpore adnumerandæ: Vna planè secundùm naturam, seu coctio ciborum: Altera è contra planè præter naturam, ut quæ in putrescentibus omnibus, corruptisque accedit: Tertia ex utraque mista, atque media, seu suppuratio, quæ ab ingenito quidem fit calore, sed non planè vincente; neque enim ex materia peragitur, quæ prorsum benigna sit, neque tamen ex omnino aliena.* Revera quæ suppuratur materies, est quidem alibilis, sed quoquomodo vel in motu, vel in consistentia, vel in mixtura debet esse depravata, ut ideò ab ingenito calore impugnetur. Cæterùm descriptæ latissimæ suppurationis, seu catarrhi recocti, indeque per anacatharsin expurgati benignum genus ante septimam, imò ad tertiam, aut quartam diem, vel in ipsa catarrhali pleuritide simplici, sæpenumero confectum animadvertimus. Ex hoc suavi coctionis gradu febris, dolor, & spirandi difficultas mitescebant. In eadem pleuritidis specie contigit olim mihi, semel atque iterum observare ab hoc suppurationis genere oborta, post septimam vix elapsam, empyemata; lenia tamen, & facilè, citoque curabilia, sputo interea adhuc copiosè, imò liberaliùs profluente. Nam inter costam ex postremis legitimarum anteriorum unam, & alteram elevato die octavâ, aut nonâ molli quodam túberculo, sub eodem fluctuans materies percipiebatur, hæcque ad levem vix ictum lanceolæ erumpens copiosè profluebat. Erat autem, ut suprà, catarrhale non verè suppuratum liquamen, quod post decem, aut duodecim dies integrè expurgabatur, febre ad tempora expurgationis desinente, cum sputo, & dolore pleuritico; atque punctione intercostali

per

per idem tempus coalitâ, ægrotantes non ultra vigesimam optimè judicabantur. Ex his alter pectore bene valens, ischuriâ renali non ita pridem defunctus est: Alter intactam ad has usque dies valetudinem ducit. Nulla etenim ruptura visceris, aut ulcerosa diathesis ab hoc empyematis genere oborta est, quod nempe ex sola per substantiam, & tegumenta pulmonis transudatione habitum judicandum venit: Nec insuper memorata hucusque primi gradus suppuratio unquam ex se se in pulmonibus continui solutionem molitur; secus ac veræ suppurationes mox describendæ. Fortè igitur Hippocrates per illam textus superiùs allati particulam: *Qui ex pulmonis inflammatione, aut morbo laterali pus intro colligunt, minimè moriuntur, sed convalescunt*, non tantùm blandam suppurationem hucusque descriptam, sed productum ab eadem empyema, memoratis meis non absimile, cum facili, tutâque morbi judicatione describere cogitavit. Ut, ut sit, Creberrimi sunt catarrhalium pulmonis simplicium affectuum pepasmi cujuscunque gradus. Siquidem ex Galeno comment. 3. in Progn. cap. 23. *Humoribus crassis, & crudis natura per abscessum, aut per coctionem medetur.* Illa tamen allatorum meorum casuum coctionis celeritas est equidem rara; ut pote eodem Galeno dictante comment. 7. in aphor. 34. *Frigidum omne est difficulter solubile, & vix coctionem admittit, & perinde diu durat.* Sed in affectione pleuritica catarrhali sanguis à vasorum pressuris magis interdum retardatus, atque accumulatus notabiliorem indè in pulmone fervorem inducit, ut catarrhi, quantumlibet crudioris, coctionem festinare possit; quandoque, secundum majorem adhuc inditi fervoris gradum, veluti subitaneam excitare. Videtur indè Cous comparare circuitus pleuriticæ biliosæ fluxionis cum pleuritide catarrhali prædicto modo suppuratæ. *Sed in bilis quidem fluxionibus multùm defluit, & ubi defluxerit sedatur; purulentis verò tum minùs defluit, tum minùs sedatur.* Quibus utique meo judicio significare contendit, in orgasmo, aut methastasi biliosa pleuritica ex sputo faciliori, uberiorique celeriorem fore solutionem, non item in catarrhali hujusmodi pleuritide, ob

causæ,

causæ, quantumlibet solutæ, lentorem. Ita Galenus comment. 3. in Prognos. cap. 29. *Humores calidi per excretionem, frigidi per abscessum vacuantur.* Accedit postea Magnus Medicarum rerum Legislator in superaddito textu ad illud suppurationis genus circumscribendum in biliari pleuritide, quod post septimam, imò ordinariò post decimam quartam, in morbi statu, factoque apostemate, aut saltem legitimâ suppuratione superveniens, in suffocationem communiùs, aut, si in quadraginta diebus non purgetur, in tabem irreparabilem ægros perducit. Equidem suppurationem hujusmodi designare videtur ex accedenti oculorum flavedine, unguium, aliarumque partium livore, ulcerosâ diathesi, sudore partiali (quem præcipuè nocturnum, & ad pectoris regionem & superiora intelligendum duco; tum quod ipsemet Cous in variis empyematibus perniciosum ad Caput, collum, & superiora sudorem memoret; ita in Coacis inter indicia suppurationis affert *sudores circa collum, & jugulum*; tum quod præcipuè exponat aphor. 38. sect. IV. *Quâ parte corporis sudor est ibi significari morbum.* Quod ideo & reciprocè intelligendum venit) & maximè ex febris contumacia, cum arido, viridique purulento excreatu (quæ viridescens suppuratio omnium pessima est, eo quod, quemadmodum suppuratum non malum, *album*, *leve*, & *æquale* esse oportet ita viridescens suppuratum pravissimam bilis coctionem lymphæ superadditam, intermistamque denotat) tum ex eodem cessante, & putri materiæ in pulmonibus superstite. Constare nobis ulteriùs posset de periculosa suppuratione, dispari à benigna priùs exposita voluisse Coum in hoc altero textu sermonem instituere, si eumdem textum cum alio in Coacis, deteriorem suppurationem enunciante, conferre velimus, quo pacto descriptionum similitudines palam fiant. En textus: *Omnes quidem purulentos ita deprehendi oportet: Primum si febris non dimittit, eaque interdiu levior est, nocte increscit; frequens sudor, tussis & cupiditas tussiendi, ubi tussiendo penè nihil extussitur; oculi cavi, malæ rubent, ungues adunci; calor extimorum digitorum; pedum edemata; cibi fastidium; pustulæ toto corpore sparsæ:* cui pariter

alius

alius collimat ejuſdem in Coacis, de ſuppuratis, & empyematicis verba facientis: *Quibus autem veniunt inde febres, & ſitis, & cibi faſtidium, atque pus exit lividum, aut viride, ſpumans, & fervidum, alvusque liquida eſt, moriuntur.* Et ſicuti Hippocrates his locis poſtremò appoſitis peſſimam, & deinceps lethalem ſuppurationem deſcribit, ut jam periculoſam deſcripſerat in textu, ad principium paragraphi expoſito; *At verò bilis hoc modo periculi plena eſt &c.* Quo certè loco malam bilis coctionem cum catarrhali ſuppuratione infauſtè concurrere ſignificatur; Ita qui conferat has ultimas deſcriptiones ſuppurationum pulmonis cum prima deſcripta ſuppuratione, quâ *minimè moriuntur, ſed convaleſcunt*, non erit ampliùs cur ſibi non perſuadeat, divinum Senem varias ſuppurationum pulmonicarum ſpecies, ſalutares, periculoſas, calamitoſas, & lethales apprimè ſedulòque diſtinguere; Quas ut nos revera diſtinximus, ita nemo, quod ſciam, ex tot Hippocratis commentatoribus hucuſque diſtinxit. Quamobrem neceſſariam hanc, & tam frequenter in praxi ſpectandam locorum Hippocratis circa ſuppurationum differentias, & conditiones collationem, ut ut ab inſtituto aliqualiter deviam, tamen in utilitatem medentium noſtro huic bilioſæ pleuritidis tractatui invidere noluimus.

Varii ex Pleuritide ſuppurationis Gradus clariùs adhuc exponuntur.

§. XXVIII. Et ut Hippocratica oracula Tyronibus planiora faciam, tres ſuppurationis gradus pleuritidibus supervenientes Meis, & Hippocratis obſervationibus diſtinguam. Primus igitur, ut ſupra, gradus eſt, quædam ſeri concreſcibilis à toto ſanguine per pleuriticos pulmones retardato, ac reſtricto expreſſi, & decidui recoctio, interdum & ſolutio, ut alia humoris compoſitio, quandoque etiam liquaminis in ſeſe nonnihil conſiſtentis ſpecies emergat. Quæ tamen nova ex catharrhali fluxione productio in locum pulmonis determinatum non recolligitur, ſed ut priùs per veſiculas pulmonares, & bronchia

fuerat disperse deposita, ita & in iisdem loculis immutatur, & remanet; hinc pluries repetitis pulmonum pressionibus, aut sensim superiùs ad tracheam protruditur, ibidemque vel susceptam consistentiam asservans, vel (ut communiùs ob aërem trajicientem, & exiccantem fit) densiùs adhuc conglobata, per vices expuitur; aut etiam (quod rariùs, sed tamen, ut ex allatis casibus, possibile) pellitur paulatim ad latera, & à rara pulmonis tunica in antra Thoracis transudando, levius producit empyema; vel utrasque simul partes exequitur. At ista, ut exploravimus, legitima suppuratio non est, sed similis suppurationi immutatio; nec verum est pus quæ excreatur materies, aut empyematica evadit, sed tantummodo puriformis: Nec cum hujusmodi conficitur maturatio similans suppurationem, febris ingravescit, aut rigor supervenit, aut respiratio difficilior accedit; nec quando confecta est, febris illico notabiliter imminuit, aut acutus dolor in simplicem gravativum immutatur, veluti in vera suppuratione contingit. Gradus hujusmodi non veræ suppurationis super alios omnes communiùs in Pleuritide affectis occurrit. Gradus alter veram suppurationem importat, cum efferatiores, fervidiorésque lymphæ à pleuritico cruore sejunctæ in speciali pulmonis loco, aut plurimis simul distinctè locis collectæ, nec non in tuberculum, vomicam, apostema folliculatum, seu abscessum, (sunt nempè hæc omnia non nisi per gradus, aut etiam per nomen disparia) turmatim ruentes, & aggestæ, ibidemque per integrum pepasmum recoctæ, in pus legitimum facessunt; quod indè vel sensim per excreatus expurgatur, aut etiam diutius quiescit in parte, sacco morboso involutum veluti in cuniculis delitescens. Tertius tandem illa collecti puris in vomica multitudo est, aut vis erodens, & fodicans, ut sociatis viribus vectis, & cunei, non tantum vomicæ, sed etiam pulmonis latera violentiùs abrumpat; hinc superiores ad excreatum, & laterales ad gravius, seu ulcerosum empyema eruptiones fiunt, communiùs tamen lateraliter magis, quàm superius, ob puris ponderositatem. Huic empyematis generi refertur perniciosissimum illud, quod textu

novissimè

novissimè allato annuere videtur Hippocrates, & apertiùs locis aliis describit. Secundus & tertius suppurationis gradus à locis Hippocraticis solidè per Duretum explicantur in Coac. fol. (mihi) 255. Primus cæterùm descriptus suppurationis gradus in simplicibus, & communioribus pleuritidibus accidit, lymphaticis, biliaribus &c. Alter in mixtis, seu sanguineo-lymphaticis, sanguineo-biliaribus, aut lymphatico-biliaribus occurrit: Tertius nonnisi in phlogisticis sinceris pleuritidibus; quæ tamen fortissimæ non sint: Has namque, viis cruoris per pulmones summè constipatis, ut itus ejusdem, reditusque tandem intercipiantur, ante suppurationis tempora abire in necrosin, superiùs vidimus §. XI. Signa harumce omnium suppurationum præcipua ex Coacis Hippocratis elicere quisque poterit: Interea alteri solùm, & tertio pleuriticarum suppurationum gradui apprimè convenit Aphor. XV. Sect. V. *Quicumque ex morbo laterali suppurantur, si in quadraginta diebus purgentur à die à qua fit ruptio, liberantur, si verò non, ad tabem transeunt.* Et satis de pleuritica suppuratione.

Biliosarum Pleuritidum genuinæ divisiones.

§. XXIX. Ex tot itaque Hippocraticis sensis jam novum non erit, quod biliosa in genere pleuritis alia simplex sit, alia mixta: Simplex, quæ à sola bilis delinquentia, morbosaque ejusdem in pulmonibus congestione, absque essentiali aliorum humorum labe, ortum ducit: Complicata, in qua bilis in pulmone delinquens proprium etiam lymphæ vitium, aut sanguinis verè phlegmonosum sibi in consortium adducit. Rursùs simplex alia mitior & brevioris circuitus, alia gravior, sæviorque: Prima ex bilioso dumtaxat orgasmo progenita, cum bilis morbosæ copia mediocris, secreta jam à toto sanguine, eique tamen adhuc superaffusa, & veluti innatans, cum eodem pulmonares reticulos percurrens, ibidem à cursu suo nonnihil retardatur; visceris idcirco partes omnes lacescens, extimulans, convellens, membranæ succingentis acutum dolorem,

 sanguinis

sanguinis retardationem à crispatura vasorum, hinc febrim, & angustiam spirandi, hinc tussim à stimulis, excreatus a transudationibus in bronchia, aliaque pleuritidis stigmata manuducens. Verum enim verò cum bilis in hoc orgasmo pleuritico vaga per sanguinem sit, suoque adhuc impetu, & mobilitate cieatur, facilè à pulmone discutitur, ac expeditur, to o pulmonis affectu interdùm etiam ante septimam evanescen e; ut locis non paucis adnotavit Hippocrates. Biliarem hunc affectum, ut non externis thoracis partibus sed ipsis pulmonibus infixum, pleuritidem quidem nuncupabimur, séd per solam irritationem. Altera quæ gravior est à bilis Methastasi, seu decubitu per fluxionem, ortum habens, cum totus quantus sanguis pulmonicus bilis peccantis confusâ affusione luxuriat, tùm solidametipsa pulmonalia, vel tota, vel plurima eodem delinquenti succo imbibuntur. Hæc stasis biliaria in pulmonibus legitimam Phlegmonem universo symptomatum satellitiô frequenter similat, præcipuè in fervidis subjectis & juvenilibus, siccâque æstate, & calidiori. Cæterùm pleuritis biliosa simplex, tum prima ex descriptis, seu minor, tum altera seu major alvinis evacuationibus, ut toties superiùs commentati sumus, aliisve similibus præsidiis depellenda venit; quibus in genere Hippocraticum illud, præter tot alia, oraculum consentit: *Quibus in febribus dolore lateris fiente alvus multa aquosa, & biliosa egerit, alleviantur:* illudque aliud ex Coacis: *Pleuriticis autem prodest alvum mollescere*; ut jam superiùs memoravimus. Mixta igitur seù complicata pleuritis biliosa, in qua bilis extranea cum aliis pariter peccantibus succis per areas pulmonum debacchatur, alia est sanguineo-biliaris, cum sanguis simul & bilis in pleuriticam affectionem conjurant; alia lymphatico-biliaris, seu bilioso-catarrhalis, cum lympha, seù pituita simul, & bilis. Varias de his complicatis pleuritidibus hippocraticas observationes contulimus, signatim in §. XIII. & XXI. aliisque plurimis. Pleuritis hujusmodi biliaris complicata, secundùm bilis, aut sociorum delinquentium humorum præpolentias varias, & productiones, modis variis superiùs expositis oppugnatur.

De

De Vera Pleuritidum biliosarum sede.

§. XXX. Dixi Pleuritides omnes biliares, etiam si simplices sint, non jam in externis Thoracis partibus defigi, sed in ipsamet substantia pulmonum. Hoc nec fortuitò, nec leviùs dictum admonet Duretus, aliique Hippocratis clarissimi Interpretes, non tantum antiqui, quàm recentiores senis divisioni Pleuritidum in pleuritidem propriè biliosam, & pleuritidem propriè non biliosam non integrè, opinor, advertentes; ut indè oppositos ejusdem Præceptoris textus, alvi profluvium in pleuritide modò approbantes, modò reprobantes, simul conciliarent, cogitarunt jàm, pro illa pleuritide, in qua Hippocrates alvinæ purgationis utilitatem testatur, non quidem esse pulmonis affectum intelligendum, sed Lateralem dumtaxat per costas, ac intercostalia, congestionem externam, à cachochymiâ aliquâ, ex hypochondriis, seù ut dicitur more Hippocratico, ex præcordiis sursùm delata, vel à Capite in fluxionis modum inferiùs depluente, & exteriora infestante absque ullo pulmonis affectu. Sed non benè castigatam esse hujusmodi interpretationem eruo ex eodem Hippocrate, qui in his Lateralibus doloribus, quos ut biliosas pleuritides, aut mixtas, aut sinceras designat, suppurationes, abscessus, empyemata, sputaque inde pulmonica, coctionibus variis, aut suppurationibus obsignata commemorat in locis illis suis superiùs per §. XXII. & XXIII. allatis, aliisque plurimis; constatque practicis, dolorem merè Lateralem, seù spurium, ut dicitur, nunquam in suppurationem emigrare; nec nisi ab affectis pulmonibus sputa hoc modo disposita amandari; nec ideò nisi iis biliosos hujusmodi affectus assidere. In doloribus aliquibus lateralibus, quos ut biliosos describit Hippocrates, nonne periculum, imò ipsummet obitum minitatur? super hac re Textum citatum in §. XIII. & XXI. aliumque in §. XX. recognoscas velim. Interea externi Laterales morbi, si soli sint, periculo vacant. Textu illo citato ad §. XXV. senex non obscurè describit fluxionem

bilis non jam in exteriora Thoracis, ſed in ipſos pulmones, ad procreandam pleuritidem lib. *de humor.* & in *epid.* recenſet cruentorum expuitionem in biliariis pleuritidibus: *Convenit quibuſdam ſanguinem detrahere tempeſtivè in talibus: in aliis autem velut in his non hoc convenit: Impedimentum in ſpuentibus cruenta; anni tempus, pleuritis, & bilis.* Nec tamen in doloribus Lateralibus externis cruenta expuuntur. Tandem in *Coacis* aſſerit Senex: *Lateris dolor in ſputo bilioſo, quod immeritò evanuit, inſaniam facit.* Nec tamen hoc omne ex dolore ſolùm intercoſtali unquàm producitur.

Historiæ ægrorum Hippocratis, appoſita ſuperiori paragrapho confirmantia.

§. XXXI. Sed quid plura? Conſulat Hiſtorias ægrotantium Hippocratis qui ſe certiorem exoptat, bilioſas illas pleuritides, quæ alvi fluxu ſolvuntur, in ipſiſmet pulmonibus ſyſtrophicè ſtabulari. En ægrotus XIII. VII. Epidem. *Cauponi, qui peripneumoniâ laborabat, alvus ſtatim ſubiit: Circa quartam diem ſudor multus accidit: Febricula ſoluta eſſe videbatur; Tuſſicula nulla erat, ut ità dicam. Quintâ, ſextâ, & ſeptimâ, deſinebat febris; ſudor octavâ; nonâ excreabat pallidum. Decimâ affatim non ſæpe alvus dejiciebat: circà undecimam mitiùs habebat: decima quartâ ſanus evaſit:* Audiamus nunc præcipuam ad hunc caſum interpretationem expertiſſimi Valeſii: *Rarum exemplum eſt hoc peripneumoniæ benè per alvi profluvium ſolutæ, nam ut in Aphoriſmo dicitur, à peripneumoniâ malum eſt. Neque ſanè ſucceſſiſſet, niſi pariter ſudaſſet, & excreaſſet homo* (hæc tamen ſola Valeſii conjectura eſt, non ſenſus Hippocratis, ut inferiùs videbimus) *Excreatio enim peripneumoniæ eſt principalis, ut Hippocraticè dicam, evacuatio; ſudor omnibus inflammationibus eſt conveniens: Acceſſit peculiaris quædam Cauſa, ob quam huic alvi profluvium contulit, ſpecies ſucci* (nec tamen ægrotus ſuccum aſſumpſit, niſi pro hoc ſucco intelligat interpres ſuccum biliarem in Corpore, & pulmonibus redundantem: Reverà proſequitur) *Nam color ſputi*

pallidus

pallidus bilis indicavit redundantiam, ea verò per alvum utiliter subit, aut subducitur. Itaque etsi morbi ejus species solvere ventrem non suadeat, si tamen bilis redundare videatur, licet ob cachochimiam etiam in eo morbo aliquando facere. Illud enim habuit egestio alvi conveniens, quod dejiceret acervatim non sæpè. Nam talis egestio quia est copiosa confert, quia rara rectè fertur. Ex his itaque liquido patet, peripneumoniam hujusmodi biliosam fuisse, ut potè bilioso alvi profluvio ad principium levatam, ad statum, & declinationem solutam; morbum interim verè pulmones obsidentem; ut extrà omne dubium est: Pleuritidem autem à peripneumonia non differre nisi per gradus, aut etiam si mavis, per situm affectionis in pulmonis corpore, scilicet externum magis in prima, internum in altera, sed in utrisque semper affectum pulmonem, nemo ad has dies jam ambigit. E contra ægrotus alius, post hunc servatum Cauponem ab Hippocrate immediatè descriptus, qui est XIV. VII. eorund: Epidem; eodem morbo, peripneumoniâ scilicet biliari, similibusq; symptomatis percitus, decimaquintâ moriebatur, cum productæ per alvum in statu morbi biliosæ dejectiones supprimerentur. *Hermoptolemo post pleiadum occasum febris supervenit: Tussis non valdè vexabat, lingua autem qualis est peripneumonicis. Nonâ die sudavit, totus refrigeratus est velut videbatur. Obtulerunt ipsi succum, & circà meridiem calescebat. Undecimâ sudavit, & alvus demisit. Siccatæ sunt biliosæ dejectiones, & tussicula supervenit. Decima quartâ excreabat, & stertebat: Decimâ quintâ cum toto tempore mentis compos fuisset, mortuus est.* Audiamus aliqua ex interpretatore Vallesio: *Hic mortuus est eodem morbo, & eodem ferè tempore quo Caupo liberatus. Nam ex peripneumonia obiit hic die decima quintâ, ille ex eodem morbo liberatus est decima quartâ. Illud habuit simile hic morbus priori, quod sudores, & alvi profluvia acciderint. Verum hæc ipsa fuerunt deterioris conditionis, & lethalia. Nam à sudore refrigerabatur, & alvus cum fluere cæpisset, suppressa est intempestivè, & recurrente sursum bile, tussicula aucta est denuò, cum à principio fuisset exigua. Supervenerunt*

postremò

postremò illa duo pessima signa, excreare pallidum decima quartâ &c. Ego tamen adnoto primò, mortuum esse hujusmodi peripneumonicum, non quòd sudores & biliosa alvi profluvia fuerint *deterioris Conditionis, & Lethalia*, ut affert Vallesius; Sed quod hæc semel producta suppressa fuerint, sudores tamen ut ut perduraverint, quia tamen peccanti Causæ compares non fuere ideò inutiles redditi: secundò, eventum hujus ægroti satis manifestare, Cauponem antecedenter descriptum per constantem alvi egestionem, principio obviam, statuque morbi reducem fuisse judicatum, non autem per excreatum, aut sudorem, ut voluisse Vallesius videtur: Nam hic ultimus suprà Cauponem meliùs sudasse videtur, iteratò scilicèt, & diebus Criticis, idest ad nonam, & undecimam: Caupo vix semel, dieque non judicatoriâ, nempe octavâ. Meliùs insuper quàm Caupo excreavit: Nam Caupo vix ad nonam excreasse narratur, idque pallidum: Hermoptolemus ad decimam quartam sputum non vitiosum excreabat: Et Hermoptolemus *mortuus est.* Adnotato tertiò, Cauponem à morbo evasisse per egestionem alvinam à naturâ procuratam, seu spontaneam. Non etenim commemorat Hippocrates succos Cauponi fuisse propinatos: sed in Hermoptolemo fluorem alvi biliosum *à succo eidem oblato* fuisse advocatum suspicor, à quo partam illico notabilem utilitatem conjiciendam linquit Hippocrates, qui quod biliosæ suppressæ fuerint dejectiones conqueritur; & suppressioni subitam adjungit Tussiculæ invasionem, & mox stertorem, & mortem. *Etenim* [doctissimè ad hanc Hippocraticam Historiam commentatur ornatissimus & addictissimus meus Joh. Baptista Verna opere suo eximio *Pleuritidis, morborum acutorum principis*] *exsiccatis biliosis egestionibus in pectore materia pleuritica ampliùs augescebat, & premebat.* Cum autem apud Hippocratem, suosq; omnes interpretes non ab externo Lateris, sed ab interno pulmonali affectu exquisitiores reputentur Pleuritides illæ, in quibus dolor usque ad claviculam protenditur, jam ægrotus LXXXIV. VII. Epidem. Hippocratis, qui pleuritide & inflammatione captus est cum dolore usque ad Claviculam,

biliosis

biliosis tamen dejectionibus levatus, nostra hucusque de biliosis egestionibus, veras, & pulmonicas biliares pleuritides judicantibus, commenta munit, & firmat: *Metonem post pleiadum occasum febris corripuit, & Lateris sinistri dolor usque ad Claviculam protensus, atque is adeò vehemens, ut quiescere non posset, & inflammatione laborabat. Dejectio copiosa erat biliosa, tribus ferè diebus cessavit dolor, calor verò circà septimam aut nonam; Tussis aderat, excreationes neque ullo modo biliosæ, neque multæ fiebant; verum pituitosæ tusses comitabantur, cibos sumebat, aliquando exibat velut sanus: aliquando autem illum calores tenues exiguo tempore corripiebant: sudores exigui sub noctem: spiratio in calore frequentior aderat: maxillarum rubor, lateris gravitas, & sub axillam, & ad humerum pertingebat: Tusses detinebant. Medicamentum per superiora eduxit biliosa: Tertiâ post medicamentum exiit pus, quadragesimâ verò ab initio morbi: Per alios verò triginta quinque dies repurgatus est, & sanus evasit.* Copiosis biliosis dejectionibus principio suppetias venientibus, statim ad tres dies exulabat dolor, necnon ad septimam aut nonam febris, & inflammatio: sed cum biliosis dejectionibus necessarii pariter hoc casu biliosi excreatus non responderent; nam *excreationes neque ullo modo biliosæ, neque multæ fiebant;* hinc morbus ab alvi fluxu non integrè judicatus fuit: Bilis equidem, quæ fluere adhuc ad affectum pulmonis potuisset, copiosis sedibus distracta fuerat; sed quæ jam effluxerat, per sputum non discussa, peperit cum pituita simul collecta primum illum suppurationis gradum à nobis §. XXVIII. superiùs descriptum; simulque recoctionem passa, vagam febriculam seu calores; sudores sub noctem, graviorem in caloribus spirationem; lateris gravitatem, aliaque leviorem suppurationis speciem consectantia. Subductâ tamen per emeticum adhibitum, ut prius per alvum fuerat, novâ adhuc bilis delinquentis quantitate, residua pulmoni impacta leniùs, & faustiùs cum pituita maturescebat; ut per judicans sputum aliquot tandem hebdomadarum curriculo expurgaretur, ægrumque liberaret. Cæterùm, ut ut benignior suppuratio successerit, hæc tamen nec accidisset, si sputum biliosum, biliosis

dejectionibus superadditum, pulmones competenter expurgasset: Admonet etenim senex in Coacis tunc fieri in pleuritide abscessum, aut simplicem suppurationem, cum *Alvus non fertur liberaliter biliosis dejectionibus, & sputum convenienter non editur.*

Et ut hæc singula novo observationis munimine obsignentur, juvat hîc historiam biliosæ pleuritidis mense Octobri dum hæc scribo, mihi præsentem referre. Mulier quinquagenaria vegetæ, & biliosæ constitutionis, febre cum rigore corripitur, nauseâ simul, oris amarore, linguæ flavedine, ventris tensione, & rugitu. A propinata catharsi multæ biliares ejectiones fuere, non tamen probè concoctæ. Ad finem diei secundæ, nocte mediâ, dolor ingruit lateralis punctim lacescens, cum siti, ardore viscerum, febre acutâ, pulsu tamen non adeo duro, spirandi angustiâ, tussi in primis cum sputo simul sanguineo, & simul intensè flavescente, seu propriè bilioso (Nam quæ sputa ad primas pleuritidis aleas flavescunt, nullâ adhuc insurgente coctione, nonnisi biliosa judicamus) ejusdemque habitudinis sputum ad usque finem tertiæ, & principium quartæ prosequebatur, constanti ad noctem mediam exacerbatione febris, doloris, & difficultatis spirandi. Ægra ob febris acutiem, & æstuationis vehementiam Phlebotomum passa fuit. Quartâ, sputum notabiliter crassefactum atque imminutum: Hinc major respirandi oppressio, pectoris tamen dolore evanescente, factâque capitis per levem soporem, & vaniloquium interpolatum aliquali invasione. Quintâ præcavendæ hujusmodi Epigenesi parcam denuo sanguinis detractionem imperabam, ac clystere acriori novæ adhuc biliosæ dejectiones eliciebantur, sputo indè restituto, eoque liquidiori. Sextâ sputum adhuc uberius, sed non ultra naturam bilioso-sanguinei: Ex novo clystere copiosa adhuc bilis subductio. Principium septimæ mitior excepit conditio morbi, cum sputo à prioribus non dissimili, sed fluidiori, & uberrimo. In statu, & fine septimæ diarrhæa spontanea bilis saturatæ, & concoctæ febrem, & respirationem mulcebat. Caput, mensque libera. Principio octavæ egestiones biliosæ per alvum spontaneæ leniter perseverabant. Exhibitum hac die

catharti-

catharticum, quo bilis benè concoctæ proluvie non modicâ deturbatâ, delebantur febris, & tussis, ægra nil postea expuendo præter semel, aut iterùm quidpiam album & simpliciter catharrhale. Nonâ vix febris vestigium, sed nulla tussis, nullus excreatus. Ita pectoris affectio integrè eâdem die judicabatur, & ad undecimam febris. Nulla suppurationis species toto morbi decursu visa est.

Quædam pleuritidem, præcipuè biliarem, antecedentia, & consequentia.

§. XXXII. Duo adhuc in rem nostram: Primum quod antecedentibus biliosæ pleuritidis; alterum quod consequentibus refertur. Quod pectoris acutos affectus, præcipuè biliosos in deteriùs agit, est prævia, & subdola ejusdem visceris intemperies aliqua in ariditate, in laxitate, aliave quacumque imbecillitate, aut atoniæ gradu; insuper in humiditate nimia, aut strictiori naturaliter contextu: antecedens insuper habitudo, in tumore aliquo sensili, aut insensili, pulmonibus interno, aut adnato, aut attiguo, aliove vitio aliquo organico, etiam externo, vel toti Thoraci, vel alicui solùm Thoracis parti assidente, præcipuè in quadam depluviorum, aut stasium, seù defluxionum, ut dicitur; speciali habitudine, aut facili in easdem relapsu. Ita qui saniori sunt pectore, seu spirabilium partium vigore, & amplitudine prædití; Ab invasione pleuritica faciliùs, ocyusque liberantur; pulmones etenim qui sani sunt, vegetoque suo, ut par est, in fibris nerveis, muscularibus, membranaceis naturali elatere pollentes, morbos varios, quibus fortuitò invaduntur, feliciùs, & celeriùs excutiunt: & è contra. Ità tussiculosi, catharrosi, anhelantes, asthmatici, gibbi, hemoptoici, & similes si mediocri pleuritide, etiam solum biliosâ, aliquando corripiantur, facilè occumbunt: Ita ex Aphor. 46. sect. 6. *Qui gibbi ex asthmate, aut tussi fiunt, ante pubertatem moriuntur*; mortemque hujusmodi Galenus in commentario hujus Aphorismi ex facillima pectoris suppuratione auspicatur.

Mm 2 Nostroque

Nostroque adhuc sene dictante, recidivantes pleuritides multo difficiliùs curantur; ac sæpiùs in eas relabentes è vivis surripiunt. Prævia in primis pulmonum exsiccatio pleuritides etiam non summè exquisitas, ut biliosas, aut similes alias, lethales constituit: *Quum pulmo etiam ipse supra resiccatus fuerit.* Hipp. Quod autem pleuritidi biliosæ non bene judicatæ frequenter supervenit est in cerebrum Anadromes, aut morbus aliquis biliosus cutaneus: Quoad primum: *Lateris dolor cum bilioso sputo præter rationem evanescens ægros in vehementem, & furiosam mentis emotionem agit:* Hipp. *in Coacis*, ut jam superiùs retulimus. Quoad alterum: Bis in biliosa pleuritide animadvertimus cum sputo, & dolore quartâ die suppressis ingens ad totam faciem erysipelas subitaneè depositum; quod tamen ad septimam, topicis aliquot blandè discutientibus usurpatis, præcipuè ex decoctione lentium cum flor. sambuc. & tantill. camphor. & insuper attemperantibus, unà cum tota pleuritide disparebat, ægro per eandem judicationem utrosque simul affectus evadente. At satis de biliosa pleuritide, simulque aliis, commentatus sum. Nunc ad Guidettum meum revertor.

5. *Febres in primis quod attinet, nequeo non mirari disparitatem illam notabilem quâ vernales Tertianæ ab autumnalibus discriminantur. In illis firmo stant talo Hippocratis dicta*, De judicat. In Aphor. & Coac. *Nempè*: Tertiana exacta quinto, aut septimo, aut summum nono circuitu terminatur. Febris si aliquando intermiserit periculum abesse significat. *In istis è contra vix, ac ne vix quidem eorum veritas comprobatur. Rursus si tertianâ vernali affectis labia exulcerentur, proximæ salutis indicium est, si autumnali detentis hujusmodi exulceratio contingat, interdum acutiorem, vel saltem prolixam prænotat febrim. Idem observamus ex sudoribus, aliisque excretionibus paroxismalibus. Vnde autem disparitas? An ex diversis peccantibus fluidis, variisque ideo eorumdem discrasiis petenda? Nequaquam: Nam ab ejusdem recrementi biliosi vitio, hâc præ illa tempestate diverso, arguendum censeo: Quæ namque contingunt verno tempore tertianæ ab orgasmo quidem bilioso produci autumno per hyemalem adiapneustiam accumulato. Verumtamen*

cum

cum ob animalem, ut ita dicam, antiperisthasin à frigido ambiente contractam validior chilificatio, & reliquæ exactiùs elaboratæ fuerint pepses; idcircò bilis à crasi sua naturali vix deflectentis genus ad secretiones, excretionesque suas perficiendas proximè dispositum comperiatur, faciliùs poterit effervescentiæ febrilis ope, soluto lentescentis lymphæ connubio secerni, & viis reseratis eliminari per alvum, renes, cutim, aliasque vias etiam non consuetas. Hoc pacto per regulares periodos evocata redundans cholera ægrotos brevi dimittet pristinæ saluti; ni fortè rigidior bruma, ut aliquando contingit, lentoribus augendis ansam dederit, præcipuè in corporibus minùs vegetis, sicque retardato pepasmo, per plures exigat paroxismos atteri, & per congrua præsidia eliquari, ac fluido-fieri exuberans recrementum, priusquam educatur.

DE TERTIANIS VERNALIBUS.

Canones Practici.

Canon I. ÆStivas febres manifestè periodicas, in primis intermittentes, ab accensæ per tempestatis intemperiem, aut tostæ, aut modis aliis exasperatæ bilis erroribus ortum genuinum suum auspicari, ut variis superiùs locis, ita abundè magis inferiùs explanabimus. Quoad vernas febres, præcipuè intermittentes, si æstas austrina, fervida, & sicca præcesserit, hæ succedente vere, etiam ante adventum caloris, præcociter erumpunt: Ut vere hujus anni 1720. post fervidissimam æstatem superioris anni, aliisque proportionaliter ad alios annos temporibus vernis, luculenter animadvertimus. Si opposita æstatis constitutio fuerit præhabita, intermittentes nonnisi ad finem veris, austrisque jam efflantibus, & ambiente notabiliter excalefacto egrediuntur. Ideo jam non minús præcoces, quàm tardiores vernales tertianæ à bile sunt: Primæ scilicet ab hoc succo per præviæ æstatis inclementias depravato, nec non autumno hyemeque succedentibus, quæcunque sit causa, in viscerum recessibus constricto, & recondito, mox ab elatere Ætheris vernalis excitato, &

ſoluto: Alteræ ab eodem liquido per veris fervores in cauſam febriferam recenter parato. Ita quò vernum tempus celeriùs incaleſcit, & ad æſtatis conſtitutionem approperat, eò citiùs intermittentes expergiſcuntur.

II. Vis obſervationi ſupervenit ex manifeſto febrium æſtivarum bilioſarum recurſu in vernum tempus ſuccedens. Nam fervidioris æſtatis aut autumni intermittentes, præſertim in bilioſis, & juvenibus, poſt methodicam univerſalium, ut dicitur, remediorum adminiſtrationem, febrifugo compreſſæ, eædem ſequenti vere, aut æſtate frequentiſſimè repullulant; harumque novarum deflagrationum auxilio, & inſtrumento febrilia retrimenta omnia, hactenus in ſanguine refractaria, ſi medici prudentia conſpiret, integrè, ut plurimum, ab ægri corpore tunc temporis expurgantur. Ulteriùs, quæ intermittentes per autumnum, & hyemem ad vices feriantes, & ad vices recidivæ, uſque ad vernum tempus errabundæ protrahuntur, hâc utique tempeſtate recoctæ, & veluti ad debitam maturitatem evectæ, eâdem perfectè in ſubjectis, non ulteriùs malè habitis, judicantur.

III. Ex his deducimus, Tertianas febres, quæ ineunte vere accenduntur, eidem tempeſtati non eſſe familiares, & nativas, ſed potiùs extraneas, & fortuitò advenas; videlicet præcedenti æſtate, aut autumno creatas; eas inde, fomite nec probè, nec integrè à corpore excuſſo, ſed vel imperfectis naturæ nixibus, vel etiam remediis quidem depreſſo, tamen adhuc ſuperſtite, tacitè hyemem tranſiliiſſe, at per vernum ætherem noviter ſuccuſſo extraneo, auſpiciis prioribus reſurgere.

IV. Deducimus inſuper, tertianas, quæ vere non adhuc in æſtatis fervores migrante attolluntur, reſiduum ferè aliquod ſuperioris æſtatis biliare incendiculum critico vividiori motu è corpore excutiendum fovere; hinc ſimpliciores fore, magis regulares, leves, atque breviores; quemadmodum è converſo, quæ æſtate, aut autumno ſoboleſcunt, ut potè ex actuali, atque diffuſiori productæ bilioſo incendio, diuturniores, aut graviores fieri conſueverunt.

V. Non

V. Non inficior, febres plurium generum periodicas ab aliis ulteriùs, præter biliosum, principiis quandoque verno tempore procreari: sic superiùs innuimus Cap. IX. §. VIII. secundæ partis, vernas ut plurimum febres produci ab humore cujuscumque naturæ, qui per hiemen in latibulis sepultus, & otians, ab æthere novo subinde excitatus, secernendæ substantiæ suæ colatorium conforme non statim adinvenit; hinc quousque in sanguine restitat, eundem immiscibilitate sua in febriles motus adigit: sed si verni temporis ingressu tertiana, præprimis exquisita, febris invadat, hanc esse propriè biliosam confirmo; cujus videlicet biliosum esse ignitabulum revelant tum symptomata universa biliosa, tum eadem, ac in cæteris biliaribus morbis, per bilis concoctionem, & excretionem, aut pacationem, inversionemve, judicatio.

VI. Labiorum, ut & pinnarum nasi, & linguæ apicis pustulæ, fissuræ, excoriationes, leves exulcerationes, atque excrustationes ex bile acriori, subtiliorique ad has partes à sanguine eructatâ, in intermittentium statu creberrimæ, licèt non perpetuò in tertianis autumnalibus mali ominis sint, ut innuere videtur Guidettus noster, imò salutarem quandoque judicationem auspicentur; tutiùs tamen in vernalibus salutem proximam despondent; Quod idem de sudoribus, securiûs in vernalibus morbum decidentibus, infidè verò, & semper imperfectè in autumnalibus, adnotamus: Idque morbifici humoris tenuitati, mobilitati, parcitati, & potissimùm novo cuidam, vegetoque impellenti, & defæcanti principio, in vernalibus supra autumnales, arrogandum venit.

6. *Æstivas autem & præsertim autumnales tertianas doloso frequenter incedere gressu nemini latet. Invadunt hæ primis diebus eodem omninò more, ac exquisitè intermittentes; Ast post tertiam, ad summum quintam periodum (si nullis, aut perperàm institutis remediis tractentur) fiunt duplices remittentes, mox continuæ malique moris cum alvi irritationibus, turbationibus flatulentis.* Et sæpè biliosis dejectionibus, modicum aut nullum Levamen *præ se ferentibus, vel cum sudoribus intempestivis ac symptomaticis, aut nullis,*

nullis, iisque succedente cutis quadam ariditate, & squallore cum acuto & mordaci calore tangentibus obvio, ventris tensione imò & interdum tumore universali tensivo, aliàs tandem cachectico. In pluribus vomituritiones cientur spontaneæ ne dum initio morbi, sed ejus quoque progressu: In plerisque dumtaxat ad easdem proclivitas, vel anorexia, & oris amaror: In omnibus anxietates cum Zona totam hypochondriorum, lumborum, renumque regionem veluti constringente, cum extensione ad dorsum gravativa, atque universali lassitudine. Ex quibus abundè liquet, bilem præ cæteris humoribus febres istas accendere quarum plurimas, ut monebam, nisi ab experto Medico prudenter regantur, ad necem assolent malignarum stigmate terminari, vel ægros saltem ad plures hebdomadas angere, ac longam medentis assiduitatem defatigare.

DE INGRESSU TERTIANÆ

Biliaris perniciosæ, ejusque Indicatione.

Canones Practici.

I. Tertiana biliaris perniciosa hìc à Cl. Guidetto exhibita, superiùs à nobis exarata, secundùm tempestates, ægrotantium ætates, temperamenta, & bilis peccantis copiam, impetum & locum, variis invadendi modis, variisque acutiei gradibus invadit. Brevior æstate sed fortior; Contumacior autumno sed lenior: ad autumni finem malignantior. In juvenibus picrocholis, & biliosis immanior: In ætate provectioribus vitales functiones, & animales, præcipuè arbitrarias notabilius adoritur: senes inter rigorum excessus eripere minitatur. Ubi peccantis humoris multitudo, aut impetus validior extat, crebriores, gravioresque ejusdem circuitus producuntur, & ardentiora symptomata. Si colatorium suum magnam partem vitiatus succus inhabitet, & per vices in sanguinem refundatur, apertiores fiunt exacerbationes, & remissiones; secus si magna ejusdem portio stabuletur in sanguine. Commune tertianæ

perniciosæ

perniciosæ ingredientis dignum est, febrem cum notabili per primas vias biliari tripudio intermittenter inchoatam mox in continuam extendi cum vehementioribus simptomatibus, essentialem quidem continuam acutam simulantibus, sed distincto semper circuitu, cum rigore, aut horrore invasionis, & præsertim constantibus per primas vias biliaris turgescentiæ stygmatibus, nauseâ, cibi fastidio, interdum & vomitu, præcipuè in paroxismorum ingruentiis bilioso, amaritie oris assiduâ, linguâ sordidâ, & communiter flavâ, siti, dolorificis ad epigastrium, aut hypocundria abdominis tensionibus, intestinali murmure, alvinis fluoribus, aut irritamentis, cæterisque animalis Oeconomiæ ex depravatâ bile læsionibus, quas affabrè Guidettus noster exponit, adnotando potissimùm mesenterii concussiones, & distractiones varias ab intestinorum, & coli præsertim, passionibus, undè molestæ in ejusdem ambitu, atque origine sensationes. Cætera pro Diagnosi perniciosæ tertianæ ingressus ex superiùs à nobis, & nunc à Guidetto expositis repetenda sunt.

II. Arduum profectò, nec solutum huc usque phænomenon est, in his, aliisque febribus arbitrarias vires, seu musculorum voluntariis artuum & trunci motibus inservientium, actiones, plus aut minus notabiliter infirmari, atque interdum sufflaminari, dum interea necessariæ, seu musculorum centralium & visceribus advolutorum, principibus quidem vitæ functionibus, non verò voluntatis nutui famulantium, vires, constanter adhuc permanent, & quandoque vividiùs exercentur, eâdem præsertim causâ motus in Instrumentis utrisque suppositâ. Pro hujusmodi verò Phænomeni solutione dicendum puto, motus omnes, qui ad vitam necessarii plurimis animalium musculis donati sunt, quemadmodum per totam vitam perennes esse debuerant, ita etiam ad non ingens molimen institui. Agunt idcircò hujusmodi musculares potentiæ super solam liquidorum gravitatem, quæ satis exigua est, nullâ insuper existente antagonistarum ab eisdem superandâ resistentiâ. Ob hanc rationem motus musculorum hujusmodi liquidorum communiter interfluentium affusione, propriâque structurâ invicem conspirantium

absque alio momento superaddito celebrantur, ut ideo inalteratè, eâdemque semper necessitate fiant in morbis omnibus, quo usque consueta liquida per hos musculos trajiciuntur, horumque insuper musculorum naturalis structura servatur. Sed idem profectò in arbitrariis motibus haud quaquam contingit: Quemadmodum enim quæ pro illis adhibentur Instrumenta muscularia majoribus gravitatibus interpolatè superandis dicantur, ità præter propriam structuram, liquidorumque communium alluvionem cursus aliquis liquidorum extraordinarius superaddendus venit, quo certè tum antagonistarum resistentiæ, tum solidarum movendarum partium gravitates unà vincantur. Sed hæc nova liquorum superaffusio ad arbitrarios motus obeundos non adeò facilè ob irregulares fluidorum motus perdurat, & suggeritur, ut è converso in morbosis quibuscumque affectibus fluit adhuc ordinarii liquoris unda per necessarii motus Instrumenta: Nec ideò in febre, aliisque morbis arbitrarii motus, ut inarbitrarii, perseverant. Sed quò me distraxerant ab iis jam foliis relegatæ, theoreticæ disquisitiones? Ad praxim perniciosæ tertianæ febris regredior.

III. Bilis itaque in hujusmodi febrium ingressu redundantis, & depravatæ, uno verbo, turgescentis efferationes, & malitiæ in deterius adhuc ruentes præcavendæ sunt, usurpata celerrimè generosiori Catharsi, atque in robustis emetico: hinc statim liberaliter præscripto, vel primo curationis stadio, nullâque expectatâ coctione, Peruviano febrifugo.

IV. Nam cum memorata symptomata non modicum in primis visceribus apparatum turgescentis Bilis denuncient; idcircò ex Hippocratis oraculo eâdem die, eâdem horâ purgandum est. Sed cum in subjectis quamplurimis febrili hoc genere conflictatis ferocissimi bilis circuitus inducias omnes excludant, nec satis catharticis obtemperaturi sint, neque possint catharticorum iterationes, absque virium exsolutione, & concidentiâ naturæ, satis adimpleri, hi tunc celeriùs supprimendi sunt, aut, primis aleis intermixto cum purgantibus febrifugo, aut etiam iisdem præposito; tum febre hâc perniciosâ solis febrifugis

primo ingressu oppugnatâ , atque depressâ , purgantibus deindè pacatiùs subrogatis, atque juxta exigentiam repetitis, secundùm varias turgescentię biliosæ, & productorum circumstantias adhiberi opera poterit. Qui dictitant febrem per corticem febrifugum deletam , si postea cathartica propinentur, revocari , fomite scilicet à stimulis, & concussionibus catharseos ex amplexu febrifugi soluto , & in novam libertatem vindicato , hosce toto quidem celo hallucinari assidua nos edocuit experientia , quâ ægros post exhibitum corticem à febre liberos , per subrogata purgantia tutiùs à relapsu pręcaveri , recognovimus. Febrilis materies per totum corpus dispersa posteaquam febrifugis particulis implicata corpulentior idcircò crassiorque reddita fuerit, si non integrè ab universa massa sejuncta est , addictiùs saltem in se se conglobata & cohærens , succedaneis cathartici percussionibus cedere faciliùs potest , cumque adnexis febrifugi moleculis unà subduci. Hoc sanctè referre possum , in innumeris casibus , eorumque plurimis (ut dubium ad lancem veritatis apponerem) de industria tentatis , ęgros cujuscumque habitudinis, & quâcumque tempestate à febre quâlibet intermittenti, aut intermittentis naturam participante per febrifugum vindicatos , hinc propinato cathartico nec magis nec minus in febrim fuisse relapsos quam ii , quibus catharticum præscriptum non fuerat ; ut ideò decernendum videatur , purgantes , post usum febrifugi administrationes ad revocandam febrim , vel non revocandam nil penitùs conferre.

V. Tutò itaque in perniciosis his febribus , febrifugum quocumque tempore, potissimùm purgantibus immixtum propinetur : Imò debellatâ febre , ut ejusdem regressui prospiciatur, successivè & epicraticè per 20. 30. imò & interdum 40. dies minori dosi exhibendum. Quod si regredi febrim contingat, nervosiùs subitóque repetendum : Infringi enim hoc modo biliosas quascumque explosiones , & partitis vicibus , dispersas, inversas, ac depressas substantias hujusmodi febriferas ; Ad naturales tandem secretiones , excretionesque compelli aut emendari saltem, atque ad eas tranquillè disponi quotidiana praxis confirmat.

7. *Nec simplex biliosi recrementi excessus; ut sic reputandus venit harum febrium incendiculum, sed fellea potius cacochylia, crassioris scilicet, acriorisque Bilis per æstatem sensim provecta, tribus potissimum de causis, videlicet propter esculentorum eam augentium ingluviem fructuum horeorum, salitarum carnium, Vini Meracioris* &c. *Secundò propter languidiores Ventriculi vires, & succorum Chilificationi inservientium inopiam, vel alterationem. Tertiò ob jugem, nimiamquè subtilioris biliariæ portionis exhalationem, ut & aqueæ diluentis, per poros cutis, atque crassioris ab æstu perenni assationem. Quo fit, ut viscidius factum hujusmodi Recrementum altiores agat in visceribus stases. Quod innuisse videtur Hippocrates* de Nat. hom. *his verbis.* Bilis eorum omnium quæ in corpore sunt cum sit glutinosissima maximè diuturnas stationes facit. *Et quarto de Morbis subdit.* Incalescente corpore aqua foras exhalat; Quod verò biliosum est cum densum atque cohærens sit neque similiter exhalat. *Cum autem ex ejus redundantia aut cohærentia naturæ infensa sequi necessariò debeat fermentatio præter naturalis, cujus ope sequatur ingruentis colluviei attritio, & subtiliatio sufficiens ad secretionem, excretionemque: hinc oritur dictarum febrium occasio, imò & necessitas ut mox addit laudatus Cous eodem loco de morbis, nempe* extenuatus biliosus humor efficit ut corpus magis incalescat copiosius enim & aptiùs alimentum febri suppeditat. *Sed quid ultra pergo in Pathologicis inquisitionibus recanendis, quas tam affabrè in secunda Historiæ tuæ Hepaticæ parte exarasti Vir æternum colende; Dum scribendi occasio nil aliud deposcit quàm simplicissimum exhibere animadversionum specimen, earum videlicet quas meæ praxeos decursu e Lectulis ægrotantium decerpere datum est ad Therapeiam firmandam? Omissis itaque ulterioribus ratiocinationis argumentis, statim ad ea quæ ad medendi methodum pertinent, candidè indicanda me confero.*

DE BILIS NATURALIS.

In Febriferam Mutatione.

Canones Theoretico-Practici.

I. SI quandoque contingat, ut vel ob raptus ventorum, vel tempestatum inclementiam, aut victus nimiæque exercitationis errores, aut impetus animi aut aliâ quâque de causâ quidquid biliaris extat in sanguine, aut ejus plurimum, in restrictiorem, rigidioremque naturam immediatè convertatur, aut rorida, aquea solutaque, quæ pro vehiculo eidem addita pars est, ad illam usque mensuram absumatur, ut memorata concretio, rigiditas, aut utraque simul accedant, In novum profectò elateris gradum, novosque ocillandi modos adigetur hoc liquidum, aut ejus saltem determinata quantitas: Idcircò nec aptè secretum in sanguine, aliam in eodem fluido sanguineo lineam cohæsionis, & nisuum suscipiet, & alios consequenter motus naturalibus absimiles; ut ideo cruori fiat extraneum, & totam febrilis stimuli naturam induat. Sed hæc inferiùs, ubi de febris natura dissertatio instituetur, abundè exponentur.

II. Quod si Bilis in statum mutetur oppositum, seu ultra naturalem compositionem suam (quęcumque adfuerit, aut pręcesserit causa) solvatur, laxetur, & liquescat in sanguine, in extraneum, & febriferum non minùs vertetur, quotiès solutione susceptâ, proportionaliter diversos in se se, & cum sanguine cohęsionis nisus obtineat. Primum Bilis vitium in genere febres intermittentes ferè procreat: Alterum continuas sed de his fusiores alibi sermones instituimus.

III. Bilis febrilis interdum in sanguine, contagii suo genere pollet, suamque per partes liquidorum optimas, aut succos quotidiè in alimoniam per primas vias elaboratos, labem celeriter diffundit. Videmus frequenter homines in victus regimine

cautos, & benè valentes, non biliosos, non Ictericos, non hepate, aut alio viscere oppilatos, prævio Bilis idcircò apparatu minimè percitos, modicâ priùs febre, hinc sensim augescente cum variis biliosis circuitibus prehensos, ab eâdem haud quaquam expediri, nisi post longum tempus, atque tantas successivè biliosas excretiones, quæ fortasse liquidorum omnium in vasis circuentium mensuram & pondus aut æquent aut superent. Plurimas hisce casibus liquidorum sanguinis, aut assumptorum alentium non biliares substantias à bilioso fermento in bilem extemplo depravari, & converti suspicimus, ut ex aceto acetum, aut ignis ex igne progignitur. Id præterquam in morbis aliis, præsertim præstitum evidenter percipimus in febri, ex cholerica passione homines priùs incolumes, nec ullâ bilis colluvie aurea detentos, repentinè invadente: In febre ex serpentis morsu, ex ira, ex venenis variis introsumptis, ex ovis barbi piscis comestis, aut pravo quocumque alio alimento, præcipuè ex horariis fructibus, non ne exundationes extemplo biliosæ, & subitaneæ interdum gravissimæ icteritiæ enascuntur cum bilis immensis copiis per partes omnes erumpentibus? ut ideò bilis quandoque scintilla, in morem ignis elementaris, escâ dispositâ, magnum undequaque per sanguinem biliare protinùs excitet incendium.

IV. Nec paradoxam, aut obscuram conceptui, ingentem hanc, & ocyssimam in febribus, aliisve morbis Bilis ex bile multiplicationem his videri posse arbitramur, qui legerint primâ parte hujus Historiæ substantiam cruoris potissimam, bilis esse remotum principium, pituitosam videlicet gelatinosam, ramosam portionem, quæ cæterorum omnium sanguinis principiorum uberrima est, post longos ambitus, attritiones, & incalescentias in Bilis corpus facescere; ut ideo crudum sanguinis sulphur nuncupati eamdem fuerimus. Quamobrem ut hæc crudi sanguinei sulphuris pars in coctum, ustumque sulphur, sive bilem, multo præcociter convertatur, seu quod diuturno tempore naturaliter conficitur negotium, brevissimo absolvatur, sat est, ut aliquod in sanguine principium aggregetur, ex quo

ramosa

ramosa ejusdem elementa celerrimè in illos calefactionum, & attritionum gradus, procreandæ Bilis temperaturæ conformes, adigantur: Huicque operi præstò esse bilem ipsam in quibusdam morbis & febribus peculiari modo commotam, & efferatam Cous ipse lib. de Morbis testatur. *Bilis* inquit *Commota cum ad sanguinem, & venas ingressa fuerit, sanguinem ex compacta compage cum Commotione dimovet, & serosum facit, & calefacit: calefactus autem præ febre reliquum etiam corpus totum percalefacit.*

8. *Cum itaque dictis temporibus, æstate nempe & autumno, rarò ut dixi, contingant febres ex se se absque artis auxilio depurativæ, ut ineunte vere; Cumque nec in omnibus corporibus eandem servent omninò naturam; ut certa remediorum tessera possit omnibus indiscriminatim conferre, præsertim quod attinet ad universalia præsidia: sequitur jam ut (quamvis à bilioso infarctu in singulis excitari comperiantur) ratione diversorum subjectorum, & victus regiminis diversus quoque morbosus apparatus accumuletur: Quo fit, ut in præscribenda alterutrâ ex universalibus præsidiis, evacuatione, varia & dissimilis exsurgat Indicatio saltem initio febris in uno subjecto diversè ab altero: Cujus signa non semper se produnt adeo manifesta, quin adhuc supersit dubitationi locus: sæpissimè enim ad ægrotos vocatus tantam, tamque confusam mirabar symptomatum turbam, ut purgatio ne, an venæsectio, vel neutra in primis foret eligenda decernere anceps & summi ponderis negotium esset. Solemnes namque evacuationes, quæ aliquibus necessariæ videbantur, aliis veluti perniciosæ, præscribendæ non erant. Nec doctorum ut ut gravissimorum, consilia poterant in illis casibus suffragari, quin in alterutrâ operatione tentanda adhuc extaret ambiguitas.*

DE

DE CURATIONE ANTIPRAXIA.

In Ingressu Morborum Biliosorum.

Canones Practici.

I. IN Febrium biliosarum simplicium, sed vehementiorum ingressu an purgatio deligenda sit, aut potiùs sanguinis missio, maxima frequenter occurrit curanti perplexitas. Febris quidem ipsa in juvene, aut robustô ægrotante, violenta, nec non acerbiora symptomata, præcipuè pulsus duri, vibrantes, & celeres, cum æstuatione, siti, dolore capitis, anxietate, Bilis per primas vias turgescentia è vestigio non adeo manifesta, manifestior potius cruoris ipsius turgescentia, suspectæ ideo alicujus ad partem aliquam nobiliorem majoris irruptionis dispositiones, preferendam protinus missionem sanguinis imperare videntur. Sed è converso si in biliaris hujusce febris ingressu, tempestatis, & temperamenti in ægrotante constitutio de biliari morboso principio admoneant, habitus præcipuè, excretiones, morbi periodi, biliaria tandem per universum corpus indicia in argumentum purgationis accedant. Quid, si hæc omnia simul invicem confusa sint atque promiscua, seu, ut dicitur, æquè indicantia (nam si disjuncta, unaque aliis prævalentia deprehendi queant, perito Clinico difficile non est, alterutram fidenter præferre) quid, inquam, in hujusmodi antipraxia agendum expediet?

II. In æquali Indicatione, & urgentiâ Phlebotomiæ, & catharseos in eodem subjecto, eodem momento à sanguinis missione inchoandum est; Nam majus, & promptius periculum imminet à sanguinis quàm à bilis turgescentiâ. Turgescenti sanguini brevissima via est à vasis suis ad partes obsidendas. Bili vero ex propriis latibulis ad partes longiùs iter impendet & gressus communiter tardior. Hæc fusè agitantur in nostris Institutionibus medicis, tract. Therap. cap. 3. quas publici juris aliquando

aliquando faciemus; In quibus autem particulatim circumstantiis prestò sit ad Pleuritides Phlebotomia, superiùs vidimus; In quibus ad hepatitides inferiùs examinabimus; In quibus autem ad febres propriè biliarias adhuc magis inferùis declarandum erit, cum de epidemiis biliosis.

9. *Exploratâ aliquando harum febrium naturâ, methodus sequens mihi est probatissima. Cum primùm accersitus in prima morbi invasione (quod raró evenit. Nam alterna intermissio vel remissio ansam præbet ægrotantibus differendi medicam implorationem ad usque novas periodos) sedulè sciscitor, qualis sit febricitantis Idyosincrasia, victus ratio; atque exercitatio. Quod si plethoricum, meri bibulum, aut exercitiis deditum hominem, aut juvenem feminam consuetas purgationes regulariter non passam, curandam aggredior, atque hujusmodi ægrotantes in paroxysmo capitis dolore lancinante, membrorum lassitudine, jactatione, respiratione anhelosa, & anxietate conflictentur, non vereor, præmisso enemate, curationem auspicari per phlebotomiam. Quâ institutâ nil mihi studiosius est, quàm frigefactum, concretumque sanguinem inspicere, coccyneam ne, an variegatam, aut lentescentem superficiem referat: Quod si purpuream inspexero, supernatante licèt sero saturatiori, est mihi argumento, in visceribus naturalibus biliosum vitiatum penus procul dubio latere. Animadvertendum tamen est an rubellus ille cruoris color à delicatâ nimis Chirurgi incisione, vel à lento ejus per cutim repentis, non prosilientis effluxu processerit; Nam sæpe fit ut promiscuè concrescat in disco, fluoris tempore nullo facto partium integrantium divortio, aut præcipitatione, ut cæteroquin fieri solet, quando sanguis per amplam incisionem libero prosilit gurgite.*

DE INSPECTIONE EXTRACTI SANGUINIS,

Præcipuè in Biliariis Affectibus,

Canones Theoretico-Practici.

I. HYppocrates de vict. rat. in acut. in phlogistica Pleuritide coloris extracti sanguinis mutationem expectandam jubet. *Venam*, inquit, *secare prodest in cubiti flexura interna, & non cunctari copiosum sanguinem detrahere, donec multò rubicundior fluxerit, aut pro puro, & rubicundo lividus: utrumque enim contingit.* Baglivus detracti sanguinis mutationes in Pleuritide apertiùs adnotat, & judicat lib. 1. prax. med. *In Pleuritide, peripneumonia, & hujusmodi inflammatoriis pulmonum morbis, si in sanguine è vena secta extracto non appareat in superficie crusta alba, quæ necessariò apparere debet, pessimum: materia namque illa crustam efficiens in pulmone remanet, eumque infarcit; undè paulo post crescunt febris, inflammatio, spirandi difficultas, & reliqua symptomata: si verò in altera sanguinis missione incipiat apparere, bonum: Contra, si in secunda ne quidem apparebit, abstineto statim à sanguinis missione, aliter interficies ægrotantem; quia per repetitam tùm sanguinis missionem sanguis spoliatur parte volatiliori, unde major ejusdem ad coagulationem via præbetur; ut mihi retulit pro humanitate sua vir doctissimus Dominus Lancisius amicus noster.* Sed ipse ab assidua praxi crebriores adhuc observationes recolligo mutationis coloris sanguinis in inflammatoria pleuritide, atque adventûs crustæ albæ laudatæ, non quidem ad primam, aut alteram missionem, sed solùm ad tertiam; quin imò & solum interdum ad quârtam, intrepidè adhuc susceptam cum optimis ægri rebus, morbique judicatione mox succedente, non obstante crustæ illius defectu in prima venæ sectione, & in altera, nec non in tertia. Quæ quidem observationes his placitis Baglivi, & Lancisii omninò adversantur. Interea Phases hujusmodi in bilioso sanguine,

ſanguine, & bilioſis ſyſtrophicis affectibus expectandæ non ſunt.

II. Etenim quò morbus bilioſior eſt, eò murice ſuo rutilantior, ſincerior extractus cruor, & in ſe ſe compactior poſt moram aliquam conſtanter deprehenditur, cum innatante ſero communiter ſubflavo in humidioribus ſubjectis, quorum præſertim vena latam à Phlebotomo paſſa eſt inciſionem, cum nullo verò in ſiccioribus, accedente leviori atque anguſtiori venoſi canalis vulnere. Sed undè jam hoc phænomenon? An quòd bilis in determinatis latibulis morboſè collecta fuerit, & concentrata, ut ideò fluens per orbitam cruor, principiis magis homogeneis donatus, vividiùs etiam naturalem colorem præſe ferat? An potius repetendum erit ab intimiori, cum ſanguine ſubtilioris bilis confuſione, & ſimul exaltatione, eodem ferè pacto ac attenuata quædam ſulphura nec non ab alkalicis in liquore aliquo exaltata exquiſitiùs rubeſcentem tincturam procreant?

III. Sanguis è contra in affectibus pituitariis, ſeu catharralibus è vena eductus, & ſubſidens ferè non concreſcit, ſed difluit adhuc ſolutus, ſimul etiam liveſcens aut nigricans, cruſtâ modò albidâ, modò flavâ, quandoque viridi, aliâve denſiori, aut tenuiori, duriori, aut laxiori obductus, interdum etiam nullâ, ſed vix portioni cuidam ſeroſæ liquidiori ſubjacens. In complicatis biliariis, & lymphaticis affectibus variegati cruores extracti, ut plurimùm, conſpiciuntur.

IV. Plena interdum cementi ſanguinei, ſeu nutritii glutinis ad extracti ſanguinis ſuperficiem excentratio, & in unam molem collectio minima ſanguinea ſubjacentia ſoluta inter ſe ſe, disjuncta, adhuc ideo fluitantia, hinc & apparenter liquata dimittit. Interdum (quæcumque ſit cauſa) celeriùs ad educti ſanguinis ſuperficiem gelatinoſa cruſta concreſcens, totam eandem cooperit, priùs quàm à ſubjectorum cruoris globulorum gravitate & momento contractili, ſuperius fuerint ad ſuperficiem depulſæ ſolutionis ſeri portiones, quæ ideo coactæ per eoſdem globulos, & interſpersæ, liquiditatem, & quandam

ad oculum uniformem miscellam eisdem ulteriùs conservant, impeditâ tomenti induratione. Quandoque totum extracti sanguinis serum per omnia globulorum intervalla concrescit, aut etiam per sinulos tomentosorum concretorum corporum ubicumque occultatur: Hinc utroque modo uniformis sanguineæ substantiæ sequitur induratio.

V. Profectò superducta extracto cruori crusta consistentiæ variæ, aut coloris, aut densitatis, aut molis, subjacentem sanguinem liquidum, aut non liquidum desinens, ex variâ lymphæ nutritiæ habitudine, seu veluti coctionis diversis gradibus, ut alibi diximus, auspicanda est.

VI. Varia lymphæ nutritiæ habitudo ad se excentrandum, vel non excentrandum in extracto sanguine, ab ejusdem sanguinei fluidi, per vasa animalia circuentis, motu vario dependet. Et sanè in febrilis circuitus augmento, crustis illis nutritiis, albis, aut flavis eductus ferè sanguis non cooperitur, quibus tamen in eodem subjecto, & in ejusdem febris remissione, obductum se prodit. Hujusmodi phænomenon ab humorum in augmento febris majori confusione, minori verò in ejusdem declinatione inferendum esse consultum duco, ita ut pacatiores succi specificas gravitates, & cohæsiones suas multò faciliùs, quàm turbati possint repetere.

VII. Non nulli ex alteratione variâ & miscellâ intermixti ante extractionem aëris, in extractione occurrentis, post extractionem circumfusi, universas educti sanguinis habitudines deducunt. Reverà, ut etiam annuit Guidettus noster, sanguis per angustius venæ foramen extractus diversam continuò habitudinem induit à reliquo per latius educto; & ulteriùs vasi traditus, ac quiescens diversis etiam modis alteratur juxta varias superficierum obvii aëris habitudines. Atqui detur aëri propria potestas, sua quoque principiis sanguini ingenitis. Cur verò non est auxilio pleuriticis extractus sanguis colorem adhuc suum uniformem coccineum inalteratè conservans? Cur majus solamen ex eodem variegari inchoante percipitur? Cur maximum, & integra ferè, faustaque morbi judicatio, cum ex

eodem

eodem brachio priùs pertuso, eodem venæ hiatu, eodemque ambientis statu eductus cruor tegmine versicolori gelatinoso, &, ut dicitur, pleuritico induitur, ut pariter in affectibus biliosis universalibus præclar. Guidettus observat?

VIII. His omnibus non consuetæ dumtaxat ex plerisque obviæ in morbis variis multiplices extracti sanguinis phases reddi palàm queunt, sed & rariores, ac fortuito eidem subjecto, & morbo, accedentes quoad extractum sanguinem, nunc summè serosum, nunc siccum, concretum, aut eliquatum, sincerum, vel incrustatum variisque coloribus præditum. Sed hæc diligentiùs excutient practica nostra Problemata, brevi etiam in lucem edenda.

10. *Cuicumque verò causæ tribuatur floridus ille color mihi semper suspectus est, & timorem incutit cum de biliosis affectionibus agitur: Idcircò totus insisto in promovendâ recrementi eructatione per loca conferentia, lubentiùs semper per inferiora, nisi quid obstet. Idcircò sæpè vomitorium præscribo v. g. ex tartar. emet. & sal. absinth. āā. gr. vj. cum conser. viol. vel, (quod tutiùs) ex infusione croc. metal. ℥j. vel ℥jß. pro subjecti constitutione cum ℈j. tart. vitriol. vel sal. polychrest. in aq. cichor. q. s. & aliquando cum pari quantitate oximell. scyllit. hauriendum elapsâ horâ unâ, vel alterâ post venæ sectionem, eâdem ipsâ die, prius quàm sanguis dato spatio velociùs circumactus fellei recrementi jam fermentati fluentum secum rapiat ad irruptiones & sæva symptomata, ut contigisse non semel observaverit in sua quisque praxi. Quod nisi sedulò, aut tempestivè præcaveatur, perniciosas indè Anadromes fieri docet experientia.*

DE OCCASIONE EMETICI,

In Biliosis Affectibus,

Canones Practici.

I. ETSI biliosâ vomituritione nil frequentiùs occurrat in praxi, utpote penè omnes vomitus per morbos, &

 præcipuè

præcipuè per febres tincturam Bilis, aut amarorem præseferunt; determinata tamen, & electiva biliosi delinquentis humoris per vomitum invitatio tentanda non est, nisi quodam hic gradu maturæ veluti liquiditatis polleat, aut turgescentiâ mediocri, aut ex hepaticis receptaculis suis, jam versùs principium duodeni, & ventriculum sponte eructetur. Quod si bilis vel crudior extet, vel nimiùm tenax, vel fervens admodum, aut erosiva, aut si paulatinam ex sese per inferiora transcolationem ineat, non inversè movenda, nec properè nimis ad superiora proritanda: *Cave ne inducas effervescentiam biliosorum.* Celebre est effatum Avicennæ.

II. Respiciendum insuper, ut vomitum instituas juxtà habitum, & consuetudinem ægrotantium, ac tempestatem. Cacochima, simulque carnosa, & consistentia Corpora tutiùs emeticis tentabis, non item quæ priùs exquisitè valentia in biliarem morbum confestim rapiuntur: Graciliora, Melancholica longoque pectore, aut collo, laxoque pulmone prædita non tam facilè ad vomitum stimulanda: Nec illa quæ ad vomitum proclivia non sunt.

III. Occasio emetici cum anni temporibus ut sit conferenda ex Hippocrate eliciamus lib. de salubri diæta. *Vomitus oportet, & ventris Cataclysmata in hunc modum usurpare. Sex brumalibus mensibus vomere: Quod id tempus æstivo est pituitosius, & morbi caput tentant, & regionem supra septum transversum. At æstas ubi vigeat, uti Cataclysmatis: quippe hoc tempus torridum est, & corpus biliosius, & gravitates lumbos & genua afficiunt, Calorque urget; præterea fiunt in ventre tormina. Quare corpus oportet refrigerare, & quæ elevantur deorsum ab his locis subducere.* Hæc in gratiam Bilis æstate per vomitum vix movendæ expressim, & singulariter pronunciasse Hippocratem latè patet ex illo alio textu. *Medicari æstate superius, hyeme verò inferius:* Quod certè consilium demptâ bile, aliis quibuscumque humoribus per æstatem peccantibus conciliare videtur.

IV. Emeticum ut morbis particularibus accommodandum sit ex Celso eruamus lib. 2. cap. 3. *Vomitus necessarius est omnibus,*

qui

qui ante febres horrore & tremore vexantur, omnibus qui cholerâ laborant, omnibus etiam cum quâdam hilaritate insanientibus, & comitiali quoque morbo oppressis. Si autem morbus acutus sit, medicamentis asperioribus opus non est.

V. Porrò ex Bilis per vomitum ejectæ habitudine varia, probum aut improbum eventum auguratur Hippocrates lib. prænot. *Vomitus per quam est utilis qui bilem pituitæ quàm maximè permixtam habet, ac neque admodum crassus est, neque multus: Qui enim sinceriores, pejores sunt. Si verò quod vomitione rejicitur porrum Colore referat, aut lividum, aut nigrum fuerit quisquis horum colorum adfuerit pravus æstimandus est. Quod si eodem vomitu omnes ii colores rejiciantur, id exitiale est admodum. At lividus vomitus si graviter olet celerrimam mortem denunciat: Omnesque subputres & graves odores in omnibus vomituritionibus mali. Ubi repetitos vomitus singultus excipit, mox febris cum pulsus intermittentia, alicujus visceris inflammationem expectato.*

II. *Emeticis tamen diluentes haustus interponi aut subministrari curamus, parilesque fotus spongiâ exceptos. Et hypochondriorum regioni calidè repetitos ipso vomendi tempore, aliisque etiam horis sine vomitu, longè à pastu, præsertim matutinis. Sic & jusc ula pullorum insulsa herbis cichoreaceis, scab. agrim. capillaribus, ac emollientibus alterata.*

DE OCCASIONE FOTUUM,

In Biliosis Affectibus,

Canones Practici.

I. BILE in viscera naturalia irruente, eâque vehementer extimulante, anodini atque emollientes per exordia fotus quantum utilitatis præstent, quisquis accuratiorem praxim profitetur, haud quaquam ignorat; His enim intensa nimis contractaque fibra laxatur exteriùs, & flexilis efficitur. Diluentes haustus, nec non lotorii clisteres ad idem officium interni sunt

sunt fotus, nec minus idcircò auxiliantes.

11. Sed si alicujus jam per viscera decubitus suspicio sit, caveas à longâ nimis fotuum administratione; Partibus enim per remedium ulterius laxatis fluidorumque in stasim compactorum solutione rapidè nimis tentata, suppurationes accelerantur. Ità Hippocrates lib. 2. acut. *Si fovendo nihil profeceris ad ipsum dolorem sedandum, fovendi finem facito. Quo textu ad affectum pulmonicum deinceps relato, subjungit. Id enim pulmonem exsiccat, & suppuratum accersit.* Et lib. decret. Fotus velut in modum explorationis, commendat jubendo, *cum primum laterales morbi oriuntur, dolereque latus incipit, quia nondum manifesta est affectio, calfactionibus, fomentisque periculum esse faciendum.* Ideò in Coacis ad hunc locum Hippocratis effatur Duretus. *Plurimum valere etiam ad suppurandum ipsa curatio, quam medicus instituit.*

12. *Si stomachus antiperistaltico vomendi nisu perculsus fatiscat, exhibeo per horam ante cibum bol. ex conf. hyacinthin.* ℨj. *theriac.* ℨß. *sal. absynt.* ℈j. *& tertiâ post cœnam horâ emuls. ex sem. melon. sem. pap. alb. extract. in aq. cichor. addito syrup. de suc. ejusdem cichor. vel endiv. vel totius citri, aut hujusmodi, addit. sal. prunel.* ℨj. *laudan. liquid. gut.* xvj. *His peractis non nihil supersedeo, & solo jusculorum usu contentus, diligenter observo naturæ, morbique motum: sæpiùs enim compertum habeo, tantum ægris meis levamen ab hujusmodi regimine accessisse, ut nonnulli post tertium paroxismum jam convaluerint, alii mitiùs imposterùm febricitaverint, & recensitis temporibus ab Hippocrate definitis liberi prorsùs evaserint. Si autem, vel ob majorem bilis redundantiam, vel debiliorem vomituritionem prædicta non suffecerint, & sævire pergant symptomata duplicatis accessibus; tunc per intervalla clysteres injiciendos jubeo, non omissis fomentationibus; nec non venæ maleol: sectionem præscribo; eò quidem lubentiùs, quò per hanc aptiùs revellitur circuentis Bilis impetus, ejusdemque progressus remoratur. Intereà laudatis alterantibus interpono mixturas ex aq. flor. sambuc. totius citri, & theriacal. frig. rob. granor. samb. conf. hyacinth. & similibus paratas, identidem hauriendas, & ferè post diem quintum exhibeo potionem ex decoct. tamarind.* ℥ß. *rhei.* ℨj. *in aq. com. addit. elect. lenit. vel cassiæ recent. extract.* ℥ß.

vel

vel ℥j. syrup. rof. aur. ℥ij, ut quandiù poſsibile eſt evocetur biliosa materies fluorem nacta ; repetendo deinde poſt hanc potionem uſum præfatæ mixturæ cum addit. ſal. abſynth. & card. ben. aut ſimilium. Quoties hoc vel ſuppari ritu ſervato etiamnum vigeat Tyrannis bilifera ſanguinem adorta, tunc abſque hæſitatione, modo vires ferant phlebotomias repeto audaciori animo quàm in principio ; nec ſanguis per has extractus, & coaleſcens ſincerus erit, aſt verſicolor vel qualis eſſe ſolet in verè pleuriticis, jamque propagatam ſignificat deflagrationem. Cucurbitulas, & frictiones, quæ in aliis, præcipuè malignis febribus adeò commendantur, in his verè biliosis inutiles, imò noxias obſervavi, ſi vigente morbo citiùs applicentur ; agitando enim materiam acrem morbificam, perſpirationi adhuc imparem, inflammationem adaugent. Pari ratione neque proſunt ſudores cum & iſti irregulares fiant, & ſymptomatici languorem potiùs quàm levamen præſeferentes, quandoquidem ſanguinis maſſam ſeroſo vehiculo depauperantes, nil penitùs morboſæ Bilis, in ſuarum partium cohæſione vigentis, exantlare videntur ; Undè major ſequitur fluidorum ariditas, & ſolidorum tenſio, minor indè ad ſecretiones diſpoſitio, & tandem maxima ad perennandam febrim, vel properandam necem occaſio: ſupervacanea iddircò diaphoretica in hujuſmodi febrium genere cenſenda ſunt. Accidit perſæpè poſt irritam ſudorum emanationem arida, luridaque cutis criſpatura, ut in limine monebam, vel tenſiva habitus intumeſcentia in criticam quandoque cachexiam deſinens ; cum nempe ab ulteriori effervescentia, & colliſione bilioſa tandem reſina non nihil attenuata à cutaneis glandulis excipitur, ibique inhærens eaſdem ad tempus obſtruit, quò uſque vigorata natura, nec non novis vegetiſque ſuccis referta paulatinis irrorationibus perfundendis par ſit, ne dum ad laxandam cutis glandularem, & reticularem ſtructuram, verùm etiam ad perluendum ſanguinem, viasque pro faciliori urinarum micturitione, lævigandas. Porro veræ criſes in his febribus rarò contingunt, quæ morbificam materiam ſtatim diſsipent, nec non ejuſdem fodinas exhauriant. Vrinas dumtaxat uberrimas vidi jam peractis morbi ſtadiis depoſitâ rubedine ſua mictitari nitidiſsimas, cum videlicet ægrotantes aliquâ jam gaudent futuræ ſanitatis certitudine. Veſicatoria præ cæteris localibus ſæpè proficua viſa ſunt in contumacioribus

cioribus hisce febribus, quæ utut sanguinem spiculis suis dolorificis sollicitare valeant; viam tamen ad emanationem seri acrioris, & valdè ferventis aperiunt; tum etiam ad sanguinem propagatæ, eique confusæ eorum particulæ epispasticæ & cantharidinæ salino-resinosam bilis copiam attenuare, & ad vias urinarias trudere, aptæ natæ sunt.

DE OCCASIONE HAUSTUUM DILUENTIUM

In Febribus Biliosis, & insuper Anodinorum, Clysterum, Cardiacorum, cucurbitularum, frictionum, sudoriferorum, diureticorum, & vesicantium.

(Usus Catharseos, & Phlebotomiæ inferiùs in nostro epidemicarum biliosarum febrium tractatu abundè exponetur; ut occasiones Febrifugi in eâdem biliosa febre suo etiam loco pertractabimus.)

Canones Practici.

I. Licèt diluentes haustus in biliosis febribus causam febrilem è directò non tollant, eam tamen notabiliter hebetant, & molliunt, sæpiusque diu emollitam à morbosis cohæsionibus invertunt, & in naturales restituunt. Nec locus occurrit humectandi opportunior quàm in biliari affectu: Nam qualecumque bilis vitium auxilia diluentia depostulat. Ità si crassa Bilis sit, tenax, & viscida, quam in biliosis morbis ex propriâ cohærendi, & sese conglobandi naturâ, frequentissimam vidimus, longis haustibus dilatatur, & solvitur, ut ideò in his casibus super alios quoscumque, congruat tritissimum illud Hippocratis: *Corpora cum quis purgare voluerit oportet fluida facere.* Idem est, si soluta bilis sit, subtilior, & vaga, quæ nempe diluentibus attemperatur & cogitur. Quamobrem biliosâ febre correptis largi humectantes haustus præscribendi sunt: Præcipuè pro juvenibus, & vividis visceribus, toroso præsertim ventriculo præditis, utimur longis decoctionibus, aut etiam succis herbarum refrigerantium, cichorei, endiviæ, scariolæ, sonci, pimpinellæ &c. interdum & suaviter lenientium ut malvæ, mercurialis, & similium; In delicatoribus aut senescentibus verò jusculis

jusculis per easdem alteratis. Si tussis abest, aut quæcumque alia pectoris affectio, acidiuscula, aut acida immiscemus ex acetosa, trifol. acetos. ex succo limonum, aut citri, berberis, aut granatorum, ex spiritu sulphuris, aut calcantino &c. si firmior sit solidorum, & liquidorum compages, ut non tam facilis eorum relaxatio à crudis haustibus speranda sit, puram & frigidam quoque usurpamus ex aqua fontis, nuceriana &c. Distillatas aquas parvi facimus, quibus simpliciores decoctiones, aut succos meliori omine subrogamus. Excipio serum lactis, quod in stomacho valentibus simpliciter, aut cum herbis appropriatis per M. B. distillatum in morbis biliaribus diluens, & cicurans efficacissimum venit, uti etiam simplex absque distillatione usurpatum. Celebrem, & practicis hodie deliciosam, aquam illam distillatam alkalicam ex infusione, & digestione testaceorum, & alkalium fixorum, ut ras. ebor. matr. perlar., C. C., ocul. C., &c. longâ jam experientiâ suasus parvi pendeo. Nam etiamsi aqua hujusmodi ex fixis illis immixtis corporibus secum quidpiam fortasse apportaret, gravibus tamen, & inertibus moleculis saturam, aquâ communi aliquantò adhuc inefficaciorem suspicarer. Quod si in his febribus præter bilis fervorem ejusdem etiam viscididitas præpolleat, danda opera est, ut simpliciter diluentibus aperitiva pariter, abstersiva, & incidentia permisceantur, qualia ex radicibus communibus aperitivis eliciuntur, & insuper helenii, fragariæ, graminis, rubiæ tinctorum &c. ex foliis agrimon. ling. cervin. hepaticæ, ex cuscuta, epitim., camedr. chamepit. &c. & cum succorum febrilium biliosorum solutio, & concoctio per partes quidem fiat, ideo præparantibus, alvum etiam emollientia, subducentiaque per vices interponenda. Sed de his suo loco.

II. *Amurcosa bilis, acris, viscida, & circa jecur, vicinasque partes coacta, & in motu impedita, quæ longâ ibidem morâ acrior reddita, & cum putri cachochilia ebulliens, salsos vapores exhalando, accidentia circa ventriculum primò, & sensim affusa sanguini, febrem cum sociis symptomatis producit: Atque adeo loco stomachicorum, & deobstruentium danda potius sunt remedia bilem diluendo temperantia,*

& per alvum subducentia, habitâ quoque ratione solidorum, ab ejusdem ebulitionibus nimium crispatorum, & ita fluidorum cursum inductâ tensione intercipientium. Hactenus Baglivus dissert. *de Bilis nat. usu, & morbis.* Hæcque adduxi, ut ex progenitis per bilis morbosæ stimulos frequenter solidorum crispaturis, admoneam varios sæpè, eosque acutos, & interdum spasmodicos dolores exoriri, quandoque ex cerebri infestatione & tensionibus contumaces vigilias atque mentis turbationes non rarò per intestinalem fistulam acerbissimos vomitus, colicas, & si quæ sint alia satis urgentia biliosi affectus symptomata, quibus indè paregorica, & anodina citò usurpata mirificè opitulantur, eaque potissimum ex theriaca recenti, diascordio, & similibus, præcipuè ex bezoartico nostro vegetabili elicita. Valde insuper in affectibus biliariis spasmodicis, aut ad spasmodiam accedentibus, proficuum experimur anodinum vegetabile Ettmulleri hoc modo in fine dissertationis *de usu & abusu precipitantium* descriptum ℞. *opii, & sal. tartar. ana, cum s. q. aq. com. irroratis ad pultis liquidioris consistentiam, blandoque digestionis calori aliquando expositis; pro concreti gummeo-resinosi faciliori penetratione, & dissolutione affundatur successivè & suspensâ manu acetum distillatum. Fiet sic cum formali quasi fermentatione ebullitio. Continuetur hæc affusio ad punctum saturationis usque; dennoque aliquandiu digestioni leni exposita filtrentur, & phlegmatis exhalatione inspissentur, cum spiritu vini per se rectificato extrahenda, & ad debitam vel fluidæ essentiæ, vel spissioris extracti consistentiam redigenda.*

III. Clysteres, fotus interiores sunt, & species diluentium & anodinorum non infimæ: Abluunt, & verrunt, molliunt, & subducunt, & quoniam stomachalibus immutationibus non subjacent, varias earum rerum ex quibus fiunt, facultates in intestinalem fistulam inalteratè deferunt, ejusdemque contentis immediatè communicant, ut sæpiùs facultates hujusmodi ex hac fistula ad alias partes alacriter transmittantur. Ità ex vino confecti clysteres ebriosi sunt; ex opio narcotici; ex lacte, vitellis ovorum, aut similibus, nutritii; ex therebinthina diuretici; ex decocto absinth. montan. aut absinthii umbiliferi Lobelii,

aut

aut herbâ rutæ ſudorifici; ex chinâ chinæ febrifugi; ex alchimilliâ, hederâ terreſtri, veronica, pede cati, & ſimilibus vulnerarii &c. Quare non tantùm in biliari affectione, ſed in alia quâcumque, niſi ſumma laxitas inteſtinis aſſideat, quibuſcumque exigentiis non modicè proſpiciunt. In bile qualibet vitiatâ neque adhuc concoctâ catharticis clyſmata, tutò ſemper eventu ſubrogantur, ac inter ejuſdem humoris præparantia ſingulariter accenſenda ſunt; Lotoria profecto, & emollientia in efferâ, & acri, abſterſiva in cretaceâ & lentiori, acriùs ſolutiva in impurâ, & copioſa.

IV. Cardiaca temperata, ut confectiones hyacinthinæ, & alchermes, pulveres cordiales ſimplices, aqua meliſſæ, totius citri, theriacalis frigida, cuicumque slioſarum febrium generi ſecura ſunt, & quocumque morbi tempore præſcribi poſſunt. Volatiliora, & acuentia, ut eſſentiæ, ſalia volatilia ſicca, aut humida, oleoſo-volatilia, & exquiſitè aromatica nonniſi in febribus, quas crudior, & cretacea bilis exſuſcitat, & in ſubjectis humidioribus, laxis, & mollibus uſurpanda ſunt. Nec virium apparens imbecillitas in uſum auxiliorum volatilium præcipitanter alliciat. Perſpice primò an vires ab exſolutione, an potiùs ab oppreſſione & ſolidorum ariduris, aut contractionibus deficiant. Infirmæ primo modo vires calidis cardiacis renovandæ ſunt, altero verò, ſimpliciter evacuantibus relevandæ. En textum Cl. Sinibaldi à parva ſua methodo animadverſ. 3. circà uſum medicamentorum, decerptum, & in hoc bivio rectum tramitem medenti exhibentem: *Quando Medicus in morbi principio debilem pulſum explorat interroget primo an præceſſerit aliqua inſignis evacuatio, aut hemorrhagiæ, aut diarrhœæ, aut alterius generis, an longum jejunium, magnus labor, aut magnus dolor: Obſervet poſtmodum, an pulſus quò magis comprimitur, magis evaneſcat, & ex his manifeſta erit debilitas ab exhauſtu: ſed ſi nulla ex dictis cauſis præcedente, pulſus ſit inæqualis, & licèt parvus, comprimenti reſiſtat, ac reſiliat, credite ſine hæſitatione, quòd debilitas eſt ab oppreſſione nec roborantibus indiget, ſed vacuatione:* Præcipuè quod in bilioſis affectibus Cardialgiæ, & calidi ex bile laceſcente

ventriculi languores, ut virium dissipationem magis dissimulant, ità vehementiùs cum aliis omnibus biliosæ improbitatis productis exasperantur, si fortè calidis impetantur remediis. Sed cur vinum *lætificans cor hominis*, optimumque ideo Cardiacum, quod nulli biliari febri Hippocrates denegabat; Nos his febribus invidebimus, nec in opportunum hujusmodi ægrotantium auxilium, & reparationem non advocabimus? Hippocrates vinum in Morbis etiam acutis, in Pleuritide ipsâ, Peripneumoniâ, Anginâ, aliisque similibus concedebat, tantummodò in maximo capitis dolore, & in delirio interdicens; *Ubi tamen in his morbis* (effatur *de vict. rat.* in morb. acut. sect. 3.) *suspicatus fueris aut capitis gravitatem vehementem*, aut mentis *perculsionem, penitus à vino abstinendum, & aquâ in tali utendum aut vinum aquosum, & album penitus dandum, & penitus inodorum & post ipsius potum aqua modica insuper bibenda.* Vinum itaque in biliosis ægrotantibus pensum omne cardiacorum absolvat; & Julapia gemmata, margaritas, fragmenta pretiosa, bezoar, & si quæ sint alia sumptuosa pharmacopæorum idola, pluteorum suorum pompæ relinquamus.

V. Quemadmodum cucurbitulæ, & Frictiones in idem officium conspirant, cutanea videlicet spiracula reserandi, liberandique capillamenta ad ambitum corporis vascularia: Primæ quidem si simplices sint, dilatando, & aëre externo rarefacto, promovendo, ut internus attollatur & cutis texturam expandat; vel si cum scarificatione usurpentur, cutaneum cruorem etiam extrahendo: Alteræ verò concutiendo, subtiliando, & succos pariter per vasa exteriora non minùs premendo, quàm ad eadem idcircò evocando: Utræque igitur suo modo ad tegumenta corporis liberiores fluidorum cursus invitando, interdum & ab interioribus partibus revellendo, atque expeditiorem, uberioremque transpirationem producendo; Ità non video, quòd hujusmodi auxilia biliaribus morbis valde prodesse possint: Nam biliosus humor ejusmodi est, ut nec à liberaliori transpiratione laudabiliùs segregetur à sanguine, aut in eodem emendetur; nec ab ipsis sudoribus solvi possit, & eliminari; nec ad cutim depositus

productos

productos à se se morbos integrè judicet. Ideò biliosæ febres non quidem per sudores, aut uberes, aut frequentes, sed per alvinas, aut alias excretiones curantur. Vidimus interdum in subjectis Ictero contumaciori prehensis, postmodùm acutâ cutaneâ constipatione correptis, affixas dorso, & scapulis cucurbitulas, easque scarificatas, ipsum immediatè noxium, seu biliosum humorem derivare, puro sero saturatè flavescenti, & ad gustum amaro, seu absolutè bilioso, loco sanguinis ex inditis vulnusculis copiosè educto; nec tamen, judicatâ constipatione post largam hujusmodi succi peccantis evacuationem, Icterus ullo modo remittebat. Sudorem morbo regio laborantibus amarum emitti, seu propriè biliosum, affirmat etiam Galenus de sanit. tuend. lib. 4. cap. 4. Nec ullum tamen, quod sciam, regium morbum ab hujusmodi, aut alio quocumque sudore fuisse sublatum animadvertit: Tanta est lentoris biliaris cum diaphoresi ordinaria improportio. Verum tamen est, ex cutaneis constipationibus Bilem, super alios quoscumque animalis succos, faciliùs citiùsque alterari (ut supra etiam adnotavimus) os ideò statim amarescere, nauseas & ventris dolores cieri, vomitus interdum biliosos concitari &c. Sed hujusmodi biliaris consensus à circumferentiâ ad centrum, seu à cutis adstrictione ad bilis centralis alterationem reciprocus non est, seu similis à centro ad circumferentiam adeò ut vitium bilis per apertiorem factam periferiam corporis efflari, emendarique facilè possit; Bilis enim ex his etiam causis fortuitis in morbosas affectiones concitata, & ut plurimùm in arctiores lentores coacta, per alios longè modos, quàm per transpirationem, aut sudorem educitur, aut emendatur. Ità sæpiùs in praxi observavimus in adiapneustia, & cutaneis rigiditatibus, præcipuè à frigore subitaneo cum febre productis, exortas biliares excandescentias non priùs sedari judicarique, quàm post ventris tormina bilis mordacis excretio, & copiosa diarrhœa, aut etiam levis dysenteria accederet: Adeò verum est, lentum naturaliter biliosum laticem, secus ac subtiliores alii, faciliùs alvi subductionibus respondere, quàm motibus, secretionibus, aut perspirationibus cutaneis. Bilis

itaque

itaque crisim laudabiliorem explet alvina subductio, non unica tamen quantumlibet copiosa, ut sudor unicus copiosus succos alios morbiferos excutere potest, & penitus auferre, sed iterata per vices, & crassiuscula; biliosum enim crassamentum non nisi per partes coqui, abstergi, detrudique potest, atque elutriari. Ideò in morbis quibuscumque biliosis, in ipsamet dysenteriâ biliosa, in cholericâ affectione &c. si in principio morbi, aut progressu interpolatas bilis saturatioris, sed crassiusculas simul spumantes objectiones observas futuram jam tutò, citóque judicationem prænunciato.

VI. Quamquam notabilem Bilis cum cutaneis trajectionibus improportionem adnotaverim, non inficior tamen, succum hunc quandoque à validioribus sanguinis & fluidorum motibus extraordinariè solvi posse atteri, nec non naturali crassitie spoliari, ut in analogam sero sanguineo subtilitatem evectus, per extima cutis itinera in sudores effundi non possit. Galenus de sanit. tuend. lib. 4. cap. 4. aliisque locis effatur, *sudorem post validissimos labores, & vehementem æstum planè flavum conspici*, seu immixtè biliosum. Nos insuper superiùs part. 2. cap. x. §. IV. retulimus, Persis verno tempore decoctionem radicis chinæ recentis copiosè calidéque epotantibus, atque ad lectum compositis & densiùs coopertis bilem adeò attenuari, ut hi eandem copiosè per sudores effundant flavedine sua pannos appositos lintea &c. intingentem. Secerni etiam posse in colatoriis aliis addidimus secundùm varios susceptos tenuitatis, seu extraordinariæ cohæsionis gradus, ut reverà in variis Icteri speciebus, aliisque morbis contingit. Sed firmiùs adhuc stabilio, in biliosarum febrium judicatione, naturam hisce Bilis attenuationibus & tritibus, ut eandem per sudores trajiciat, ferè non uti; itaque irrita ut plurimum est in morbis verè biliosis sudorum multitudo, si sola absque alio naturæ conatu succedat. Quod ulteriùs confirmat consistentiam bilis ultra alios humores densiorem, & crassiorem; quæ videlicet nec per pepasmum ad eam devehi subtilitatem possit, quâ pollet cruoris potissima pars, seu serum, per sudoris vias communiter perfluum.

VII. Ut

VII. Ut rariùs per sudorem Bilis in morbis suis expurgatur, ità frequentiùs per urinam, cui semper aliqualis biliosi liquidi portio in statu naturali quotidie immiscetur; Undè urinæ citrinus color ordinarius, ut superioribus hujus Historiæ partibus exposuimus. Revera, quemadmodum per urinaria incernicula crassiores, quàm per cutanea, & ponderosiores fluidorum partes eliminantur, salia videlicet terrestriora, & lixiviosa serum inertius, ramenti ipsæmet nutritiæ substantiæ; ideo & eisdem facilius copulatur, easdemque trajicit vias biliare viscidum recrementum. Quamobrem nulla est biliaris affectio, quæ lotium biliosâ corpulentiâ aut tincturâ saltem, vel utrâque scatens, criticè vel simptomaticè non emittat, adeo ut qui probè per praxim urinarum inspectionibus assuescunt, urinam ex biliari affectu alteratam ab aliâ cujuscumque affectione, distinguere noverint. Nam ut in Icteris omnibus singularia in urinis stygmata ab aliis quibuscumque discriminantur, ità etiam in singulis biliariis febribus, & ulteriùs in bilis affectibus particularibus, aut cum febre, aut sine febre, pleuritide, aut phrenitide biliosâ, cholerâ morbo, Obstructione Hepatis, fluxu hepatico &c. De urinis hujusmodi per varios bilis affectus inspiciendis, pluribus historiæ nostræ locis, ubi varii examinantur morbi, sermonem instituimus. In febribus biliariis essentialibus, quò major est morbosæ bilis deflagratio, eò urinæ recremento hujusmodi saturatiores proliciuntur. Idcircò in febribus hujus generis, æstivis, juvenes vegetosque viros corripientibus, etiam si legitimæ intermittentes sint, urinæ saturatissimæ conspiciuntur, intensè rubescentes, & veluti flammeæ; non item in biliosis febribus hyemalibus, & vernis, aut ad finem autumni, ut ut continuæ sint, imò & acutæ, senescentes, aut delicatulos invadentibus: Ob quam constantem observationem, ex febrili bilis assatione talem redditam urinam esse non diffiteor. Clinicus igitur distinguat oportet urinam saturatam, rubicundam, flammeam, interdum & confusam ex affectu locali, aut totius sanguinis inflammatorio, aut acuto, quæ ideo mala est, ab urina ejusdem habitudinis non quidem ex inflammatione, sed ex immixtis biliosis

attritis moleculis; quæ ideò non tam damnanda, imo quandoque salutaris, & critica: Idque facilè dignosci poterit ex ægri tolerantiâ, & symptomatibus, tum ex morbi, ætatis, præcedentium errorum, & tempestatis circumstantiis, quæ biliosi humoris culpam indicent, vel excludant; præcipuè ex urinæ, & contentorum colore; nam in urinis ob bilis saturationem rubescentibus color ad croceum, aut rufum nonnihil declinat, non item in urinis inflammatoriis, seu sanguinis, aut alicujus visceris inflammationem consectantibus, quæ flammeam magis, & lucidiorem habitudinem æmulantes, cum linguâ aridâ, & siccâ, intentis visceribus, hypochondriorum calore, aliisque signis inflammatoriis, emittuntur. Præterea in biliosis urinis hyposthasis, indeque sedimentum ferè rubescunt, non autem in legitimè phlogisticis. Urinæ hoc modo in incendiis biliariis accensæ, & saturatæ ob suum hujusmodi, & contentorum colorem, qui laterum colorem similat, communiter lateritiæ nuncupantur: Quas potius criticas, quàm symptomaticas memorat, opinor, Hippocrates, & à perniciosis ex phlogosi non biliari, aut inflammatione distinguit *Prognost. cap.* 14. Nam postquam urinam omnibus laudabiliorem, aliamque non tam laudabilem inspexerit; *Urina*, inquit, *optima est*, *cum album sedimentum*, *& leve*, *& æquale per omne tempus est*, *usque dum morbus judicetur*: *significat enim securitatem*, *& morbum brevem fore*; *si vero deficiat*, *& nunc quidem pura reddatur urina*, *nunc autem subsideat album*, *& leve*, *diuturnior morbus fit & minùs securus*: Deindè subdit: *si autem sit urina subrubra*, *& sedimentum subrubrum*, *& leve*, *multò diuturnior hæc quam prima fit*; *salubris verò valdè.* Dixi Hippocratem postremo hoc textu biliares lateritias urinas indicare voluisse. Equidem urina rubra, aut subrubra cum simili sedimento in acutis, aut inflammatoriis febribus, aut morbis aliis non biliariis *salubris* ex se se numquam est, sed in biliosis dumtaxat affectibus & *salubris*, diutius, tamen protrahitur: Nam bilis intingens, & saturans ob lentorem, assationem, & copiam non adeò facilè coquitur, & expellitur; Atque qui febribus per æstatem biliaribus periodicis, præcipuè

tertianâ

tertianâ simplici intermittente conflictantur, urinas hujusmodi lateritias profundentes, si ante septimum circuitum utantur febrifugo, quomodocumque per iterata cathartica sæpiùs purgati fuerint, post quindecim dies in febrim certissimè relabuntur. Cæterùm exulant fortiora diuretica ab acutis biliaribus, & bile solutiori redditâ aut vividiùs æstuante: sunt enim stimulantia nimium, & concutientia. In earum autem declinatione humidis diureticis, nec non epicerasticis utimur. Tutiora sunt in Chronicis biliariis febribus, bile viscidiori, simulque inerti existente: Proficua in frigidis hepatis obstructionibus variisque Icteris crudioribus. Elicimus ea potissimùm ex radicibus communibus aperitivis, polipodii, enulæ, smilacis, ex sisimbrio aquatico, parietariâ, virgâ aureâ, chamepiti, alchimillâ, ononide, capillaribus &c. ex cicer. rub. bacc. juniper. salibus variis lixiviosis, ex absinth. tamarisc. cort. fabar. nitrata etiam interdum adhibemus, tartarea, vitriolica, martialia, armoniacalia &c.

VIII. Vesicantia tandem vel respiciantur ut solidorum stimuli, ex quibus indè applicitis, & introductis major succedat motuum nisus in villis membranaceam provinciam componentibus, nec non vividior expressio corporis cujuscumque liquidioris, positi ad eorum contactum, idest circa illos, & intra spatia per quæ successivè moventur, hinc major ejusdem derivatio, ut mechanicè sentiunt Bellinus, & Baglivus: vel ut nova morbosa emissaria excogitanda sint ad humores recens exoticos educendos aperta, secundùm aliorum placita, præcipuè Lancisii lib. de repentin. mort. observ. II. *Validius est remedium ad omninò præternaturalem humorem extrahendum, morbosa emissaria subito artificio aperire, quàm inani spe illius concredere evacuationem ordinariis secerniculis, quæ cum consueta sint nonnisi sensim congruere cum fluidis, mixturâ, ac motu naturali gaudentibus, nec subitò, nec tutò præternaturalibus excipiendis liquidis aptari possunt*: Vel denique auxilia sint, liquidorum in genere dissolventia, simulque revellentia, derivantia, atque evacuantia, ut scholæ communiùs effantur. Vesicantia itaque sub his omnibus, aut singulis speciatim operandi modis explorata, biliosis cujuscumque

 generis

generis febribus, ut ut contumacioribus, præcipuè si bilis acrior, fervensque partes, atque cruorem afficiat, vix esse proficua tum ratione, tum experimentis suffultus stabilio. Et sanè nec stimuli in his febribus ad ulteriores solidorum pressiones superaddendi sunt, quæ nempè bilis irritantis aculeis jam satis lacessita, in immodicas interdùm tensiones, & crispaturas absque ulteriori phænigmorum additamento cientur. Insuper cum Bilis humor non sit omninò præternaturalis, & extraneæ naturæ, sed priùs in naturalium succorum familiam adscriptus, indè non ob naturæ mutationem, sed ob solam aut motus, aut consistentiæ, aut proportionis, & nexus principiorum alterationem à statu laudabili desciscens: Cumque plurima eidem naturalia emissaria aperta sint, quæ quocumque modo depravatam transcolare possunt, & foras eliminare, ut nuper, & alibi vidimus, cur nova dolorifica, variisque de causis suspecta, & quidem ex se se morbosa, seu per inditam continui solutionem, tum per varias in partibus, & sanguine concitatas irritationes perniciosa emissaria eidem educendæ aperiemus? Denique nec Bilis accensa, aut concitata per causticas vesicantium particulas est ulteriùs solvenda, exasperanda aut excitanda, nec per Phænigmorum inustionem revelli ista potest, derivari, aut evacuari, cum nusquam biliosis elicitis substantiis, quæ haudquaquam suppurantur, sed serosis continuò ac liquidis nutritiis lymphaticis facilè suppurabilibus madere vesicantium ulcera animadvertimus. Ob has rationes numquam in biliosis febribus profecisse vesicantia testari possum (cui candido asserto totam à Guidetto nostro indulgentiam speramus) vixque in illis affectibus non febriferis, ubi bilis lentor potiùs, quàm fervor, & concitatio dominetur, ex vesicantibus utilitatem percepimus. Ità in Ictero frigido sine febre ex non acri, sed potiùs gelatinoso-resinosâ bile, atque obtusiori, faustè opitulantia hujusmodi auxilia interdum deprehendimus. Placet itaque vesicantia in coagulis non inflammatoriis, aut phlogisticis, seu in lentoribus potiùs catarrhalibus non calidis commendare. Prosunt revera in malignis ex coagulo, & viscidítate febribus, in soporosis affectibus, hydrocephalo,

cephalo, vertigine frigida, capiplenio, apoplexiâ, paralysi, aliisque capitis, aut nervorum affectibus frigidis, pleuritide lymphaticâ, lentâ (ut superiùs innuimus tract. de biliosa Pleuritide) similiter in depluviis variis, seu, ut dicitur, defluxionibus lymphaticis localibus, ut & in morbis variis oculorum, aurium, narium, linguæ, gutturis &c. in diuturnis pertinacioribus ad determinatas partes ex fluido doloribus permanentibus, aut periodicis: nam ex antiquorum oraculo. *Dolores recentes calidi, veteres verò frigidi:* Denique in illis omnibus affectibus, in quibus, ut ait Baglivus, *necesse est solvere, divellere, derivare, excitare, & similia agere*; & simul humores non calidos revellere, & simul evacuare. Rejicimus autem hujusmodi præsidia ab inflammationibus omnibus legitimis, aut etiam acutis febribus simplicibus, à Convulsionibus, præcipuè recentibus & cum febre, à doloribus syphilicis, in primis cum calida viscerum, & sanguinis intemperie conjunctis, à calido histerico affectu, & maximè, ut suprà, à biliosis exscandescentiis, cum bile efferatâ, extimulante, & potissimùm febrili, ita ut calida, & sicca insurgat morbi habitudo; nam affectus hos omnes concernit illud Ætii de vesicatoriis loquentis, effatum (quod ideo sanctiùs observandum venit) *In calidis, & siccis affectionibus his ego non utor: Per vesicantium enim stimulos*, ait laudatus Baglivus *major in fluidis fermentatio, turgentia, & orgasmus excitatur, & in solidis vivida quædam oscillatio &c.*

IX. Licet Phlebotomiæ sermones aliò servare instituerim; hîc tamen loci non reticebo; in turgescentia Bilis, atque ad caput anadrome habitam ex pede phlebotomiam fallacem satis in maribus, & infidam, interdum & noxiam communiùs me deprehendisse, tutiorem tamen, & ferè continuò proficuam in mulieribus. In viris febri biliari contumaci cum majori, aut minori acutie prehensis salvatellæ sectionem, missioni sanguinis ex talo, maximo sanè cum fructu subrogamus: Proficuam insuper vel in ipsis simplicibus tertianis febribus salvatellæ apertionem, hujusmodi interdum febres, instar nobilioris cujuscumque febrifugi plenariè expugnantem frequenter observavimus.

Grave hoc saltem monitum Guidettianæ ex talo memoratæ Phlebotomiæ fuisse continuò hîc loci superaddendum existimavimus.

13. *Irritationes alvinæ, aut biliosæ Diarrhœæ sæpe in his febribus intestina lacessunt, absque symptomatum imminutione, quas tamen supprimere vix audeo, nisi vires atterantur; Demulcentibus potiùs & anodinis compesco, & non numquam extractis è salvatella sanguinis unc. 6. circiter. Quod præsidii genus in præfato casu pertinacioris febris valdè proficuum cognovi. Cæterùm supra dictis arefactis corporibus, quibus salvatellæ sectio non profuit supervacaneum est importuna usurpare remedia. Præstat, negotium ad aliquod temporis naturæ committere, solaque cichoracea aut alia hujus generis præscribere, quorum auxiliis plures fausto omine curatos animadverti. Crises per sæpè secundum magis aut minus susceptam exoticæ bilis tenacitatem, & lentorem ad habitum corporis spontaneè sed imperfectè erumpunt, cum Icteritiis indè subitaneè aut paulatinè obortis: Undè primarum febrium temporaneæ feriationes. Interea Icteritiæ hujusmodi sibi ipsis interdum linquendæ, velut per naturales liquidorum solidorumque pressuras insensiliter difflabiles: Interdum etiam perspectâ earum contumaci statione, aut sensibili detrimento, epicraticis purgationibus, aperitivis incidentibus, & catharticis apozematibus, tum digestivis, tum diureticis præsidiis, oppugnandæ.*

TRACTATUS

TRACTATUS

De Morbis ex Bile in Hepate, aut extra Hepar, particularibus.

Introductio.

QUemadmodum in naturali statu id omne, quod in sanguine biliosum est, demptâ portione quadam minori, tenuiorique quæ transcolatur cum lotio, ad hepar pro secretione devehitur: secretum indè ad specialia in intestinis officia præstanda destinatur, eisque muneribus perfunctum, foras è corpore eliminandum est; Ita per status frequenter præternaturales, aut non quidquid biliosum extat ad hepar pro secretione deducitur, sed ejusdem major aut minor portio, modò in colatoriis aliis secernitur, unde morbi in his partibus à translata Hepatis secretione fiunt; modò per tunicas corporis dumtaxat effunditur, ut determinatum Icteri genus conficiat; aut si in hepate receptum fuerit biliare liquidum, ex hoc in intestina non perfluit, sed remoratur in Viscere, ibique tumores varios, modò non calidos, seu obstructiones, nunc magis, aut minùs calidos, seu phlegmonem, vel hepatitidem constituit; Aut ex hepatis viscere in sanguinem per ramos cavæ relabitur, atque reaffusum in sanguine interdum per omnes indiferenter corporis partes ab eodem sequestratur, ut nova adhuc Icteri genera procreet; Quandoque citiùs, ac ferociùs in partes aliquas determinatas sive internas, sive externas, intimè aut minùs intimè invadendas transmittitur; hinc Pleuritis biliosa, Phrenitis biliosa, Erysipilas &c.; Aliquando non tam citò segregatur à sanguine, sed turbas in eodem varias, priùsquam sejungatur, exsuscitat, ex quibus variæ biliosarum febrium Classes emergunt; vel tandem id omne, quod biliosum est, defertur quidem

ad

ad hepar, in eodem ſecernitur, atque deinceps ad inteſtina tranſmittitur; At verò copiâ, vel acredine, æſtu, ſolutione, craſſitie, turgeſcentiâ aut his omnibus ſimul donatum inteſtinali fiſtulæ varios morbos invehit: undè colica biliaris, vomitus, diarrhœa, teneſmus, cholera morbus, dyſenteria, fluxus hepaticus &c. Cum autem noviſſimus hic Guidetti noſtri textus de his omnibus Bilioſis affectibus ediſſerendi argumentum nobis offerre videatur, lubenter idcircò de eiſdem ſermones inſtituemus. Sed in ſuperiori parte hujus Hiſtoriæ ſecretiones hepaticas ad organa non hepatica translatas abundè ſatis expoſuimus: nec iſtæ profectò plurimum in medendi opera calculum exhibent. Prætereà de bilioſis morbis univerſalibus, ſeu de biliaribus febribus per alia Hiſtoriæ noſtræ loca, & in primis per inferiora, quidem multa diſtributa venit diſſertatio, præterquam de Lypiria biliari. Itaque ſolos, ex his omnibus, locales morbos à bile variis modis vitiata pendentes (demptâ biliari jam ſuperiùs deſcriptâ Pleuritide) toto hoc tractatu practicè perpendemus: & à variis Icteri generibus exorſi in hepatis obſtructiones, & ſuccedentem ſcirrhum progrediemur, poſt hac in Phlegmonem, abſceſſum, & ulcus, deinceps in hepatitidem, phrenitidem bilioſam, Eryſipilas, colicam biliarem, aliaſque inteſtinales ex Bile affectiones, Lypiriam denique bilioſam attingemus. Quibus omnibus ad umbilicum perductis, diſquiſitiones, & caſus practicos Guidettianos proſequendo, neque tot noſtras impoſterum adnotationes interſerendo, vixque additis ad loca aliquot de dolore, & ſpaſmodia vulneribus, & ſciſſionibus hepatis nonnullis practicis obſervatiunculis, ad biliares febres epidemicas, & Febrifugi tractatum properabimus, quibus aliquando hanc quoque therapeuticam partem abſolvere divino bene juvante Numine confidimus.

DE

DE ICTERO.

Canones Practici.

I. CUM itaque, ex ſuperiùs memoratis, Icterorum alter à Bile ortum ducat, quæ in hepate percolata nondum fuit, ſed immediatè à ſanguine ante appulſum in hepar per tunicas interiores, & exteriores partium corporis animalis effuſa; alter autem à Bile jam per hepar trajectâ, & ab eodem denuò in ſanguinem retropulſa; jam hic repetere conſonum duximus, quod ſuperiùs in part. II. cap. X. referebamus: Icterum videlicet, alterum eſſe à vitio ſanguinis, alterum à vitio hepatis, utrumque autem vel criticum vel ſymptomaticum. Criticus eſt Icterus à vitio ſanguinis, ſi immediata effuſio, & diffuſio Bilis è ſanguine in partes ſuccedat, cum integra, aut penè integra ejuſdem ſanguinis liberatione ab hiſce ſubſtantiis priùs extraneis, ſive ſi tranſmiſſio hujuſmodi per leges criticas abſolvatur. Symptomaticus autem cenſendus erit, quotieſcumque ex copia, aut orgaſmo biliari procedat effuſio, ſuperſtite adhuc in ſanguine tantâ ſucci ejuſdem portione, quanta in eodem liquido fovendis morboſis affectibus ſufficiat. Eodem ritu Icterum à vitio hepatis criticum appellabimus, ſi bilis ab hepate in ſanguinis gremium regurgitatio, & retropulſio non ſine integra ſolutione prævii morbi obveniat, Symptomaticum verò, ſi factâ in cruorem hâc ictericâ propulſione vitium hepaticum non deſiſtat, aut etiam augeatur, adeo ut icterica hujuſmodi productio ſit potiùs contumacioris affectionis, & obicis hepatici indicium, ſive obex & affectus hujuſmodi tumor ſit calidus, minùs calidus, aut non calidus, ſive ſpaſmodia, imbecillitas atonia, corruptio.

II. Icterus à ſanguine producitur in genere ex quacumque cauſa præternaturaliter in eodem ſanguine ocillante, quæ ideò non tantùm in vaſis ſanguiducis ad hepar tendentibus, ſed inſuper in aliis quibuſcumque vaſis, ad partes alias diſtributis,

 moleculas

moleculas in bilis corpus facessere aptas sollicitet in biliosas manifestè cohæsiones, quæ in partes deinde trajicientes possint ad earum superficies sensibiliter implicari, aut etiam spontaneè à sanguine affigi & deponi. Immediatè autem à vitio hepatis Icterus oritur, cum bilis per vasa sanguiduca ad hepar tendentia in cohesiones quidem disponitur suas, sed in eodem, ut suprà, vel obstructo, vel contracto, vel nimiâ jam bile obsesso, & saturato, aut aliter etiam vitiato non secernitur, ut ideo repellatur in alveum generalem fluidorum, ex quibus indè affusa per partes vicem aliquam præstet hepaticæ secretionis: vel quidem in hepate secernitur, sed siquidem tota recipi nequit in promptuariis suis, ita dum pars aliqua dumtaxat excipitur, portio alia ad intestina elutriatur, alia tandem ab hepatis pressione in sanguinem restituitur, ut tum in aliis colatoriis ad supplementum secernatur, tum ad commodiores subeundas secretiones adhuc per partes effundatur. En breviter Icteri utriusque ratio, critici nempè & symptomatici. Rursus uterque Icterus criticus scilicet, aut symptomaticus, à vitio sanguinis, aut hepatis, vel est cum febre vel sine febre. Cum febre quidem, si præseferat intimiorem redundantis bilis miscellam, & collisionem cum propriis cruoris principiis, eorumque turbatum motum, nec non naturalium cohæsionum, nisuumque sensibilem alterationem, quæ vel prævia sit ad Icterum, vel eundem comitetur, aut consequatur. Ex adverso febrem excludet si hæc omnia contrario modo se habeant. Cum autem circa Icteri geneses atque classes satis superiùs part. II. cap. X. pervestigatum fuerit, practicas hìc solùm pro singulis Icteri speciebus tùm criticis, tùm symptomaticis, & nostras & Hippocraticas observationes adnectemus.

III. Et primò Icterus ex sanguine, criticus, & cum febre indicatur ab Hippocrate de judicat. sub his verbis. *Febre ardente finiente, si morbus regius succedat non solet ampliùs sudare, neque alibi usquàm abscessum facere sed sanus evadit.* Reliquiæ hoc casu febriles non tantùm criticè à sanguine per hepar, sed etiam per partium corporis intercapedines expurgantur: nec sudor ampliùs

ampliùs effunditur, vel quia ſpiracula cutis obſidentur ab Ictero, & Icteri materies trajiciendis cutaneorum meatuum anguſtiis minùs apta eſt, vel potiſſimùm, quia febrilis cauſa ſecreta, eadem ac per Icterum bilis eſt, quâ aliquando ſecretâ nec ſudor ad judicationem exigitur, nec ampliùs abſceſſus ex morbo jam judicato expectandus eſt. Ità Valeſius in epid. *Morbus regius in febris ſolutione ortus, per quem & urina & dejectio ſunt quales in benè valentibus, facillimè ſolvitur*; ac brevi Criticus etiam regius morbus judicandus eſt, ante ſeptimam in acutis apparens, ſi largis per alvum, urinam, & in primis hæmorrhagiam purgationibus ſtipetur. Ità Hippocrates epidem. lib. 1. ſect. 3. in acuta ardentium febrium epidemia effatur: *Quibuſdam morbus regius ſexto die accidit: ſed hos aut per urinam purgatio, aut alvus turbata juvabat, aut magnum profluvium ſanguinis, ut Heraclidæ accidit; qui juxta Ariſtoclidem decumbebat. Atqui huic & ex naribus fluxit ſanguis, & venter turbatus eſt, & per veſicam eſt purgatus. Judicatus autem eſt ſexto die, non ut Phanagoreon ſervus, cui cum nihil horum eveniſſet, mortuus eſt.* Idem Hippocrates lib. de vict. rat. in morbis acutis: *In febre bilioſa, morbus regius ante diem ſeptimum cum rigore ſuccedens febrem ſolvit, citra rigorem verò intempeſtivè obortus, lethalis.* Nam obveniens in ſtatu morbi rigor, qui etiam ante ſeptimam in biliari acuta exquiſita interdum accedit, concoctionem declarat, & rectam à ſanguine peccantis bilis tranſmiſſionem, & fomitem à ſinu liquorum vitalium excuſſum. Super hoc concoctionis Icterum conſectantis fundamentum addit divinus ſenex in Coac. prænot: *Quibus in moleſtis febribus ſeptimâ, nonâ, undecimâ, aut decima quartâ die morbi regii oriuntur, bonum, ni dextra præcordia obduruerint.* Nam ſi hypochondria duro tumore corripiantur, Icterus eſt ex vitio viſceris ſymptomaticus, ut infra monebimus, ex quo non niſi pernicies oritur. Præterea Cous eâdem habitâ pepaſmi, aut incepti, aut confecti ratione lib. 1. de morbis inquit: *Febricitanti quidem, & bilioſo ſi bilis ſuo tempore* (ſemper intelligit tempore coctionis) extra diſperſa fuerit, *bono eſt; ſub cutem verò effuſa, ac diſperſa ægroto toleratu facilior, & medico*

 curatu

curatu promptior; effusa autem, ac dissipata, & in unam aliquam corporis partem incumbens, malo est. Hîc enim Hippocrates excretionem Ictericam, criticam aut semicriticam judicatoriis diebus, aut iis qui prope judicatorios sunt, perpetratam, quæque per evacuantia indè præsidia ad crisim perfectam manuduci facilè potest, distinguit à biliosa methastasi, ad partem aliquam majoris usus irruente, quæ semper mala est, præcipuè si per decubitum accidat, ut cum in caput erumpit; non autem per effluxum, ut cum ad fistulam intestinalem determinatur biliaris methastasis: Quæ pulmones aggreditur media est inter methastasim per decubitum, & effluxum: Nam in pulmonibus decumbens bilis majorem quidem stasim perpetitur, quàm si in intestinis deponatur, ex quibus nempè ulterius effluit, sed multò minorem quàm in capite; siquidem ex pulmone potest ulteriùs per anacatharsim expurgari, quod minimè de bile in caput translata verificatur, ex quo nulla ferè ad exitum via aperitur. Sed de his diffusè jam egimus cum de biliari pleuritide. De cætero qui in febribus critici sunt hujusmodi Icteri, si citò spontéque non dispareant, facilè intra quinque, aut sex dies exantlantur cum integra febris jam ab ictero mitescentis solutione, usurpato apozemate cathartico, aperitivo, & abstersivo, bis per diem epotato. Qui Icteri febribus intermittentibus superveniunt, easque perfectè judicant, brevi sine alia remediorum administratione ex sese dissipantur, nisi ad extremum autumni adveniant, quorum nempè plures, ut ut insontes, usque ad subsequentis veris initium protrahuntur.

IV. Quod si Icterus in febre acutâ, aut aliâ quacumque superveniat, eâ nec adhuc declinante, nec ullo modo concoctâ, ideò nec rigore, nec ullo alio pepasmi indicio stipatâ, & præcipuè manifestâ aliquâ aut pluribus evacuationibus non apparentibus, criticus profectò non est, sed merè symptomaticus; Qui nempe laudabilem secretionem non consequitur, sed potiùs motum morbi, & violentam bilis immixtæ sanguini exundationem, ac veluti explosionem, vel subitam rarescentiam, & dissolutionem, deperditis (quæcumque sit causa) ejusdem cohæsionis

sionis modis, vel redundantiam nimiam vel tandem orgasmum. Ità idem Hippocrates aph. 42. sect. 4. *Quibus febribus morbus regius ante diem septimum accidit, malum: & alio textu. In febribus ardentibus si morbus regius, & singultus quinto die contingat lethalis est:* namque in hoc casu Icterus quinto die accedens non solùm symptomaticus est, velut in morbi augmento, cruditate, & turbatione excitatus, sed insuper convulsioni copulatur; imò etiam sine convulsione Icterus in biliosa febre accedens, dummodò *intempestivè* seu absque ulla concoctione contingat, lethalis, ut suprà, ab eodem Hippocrate pronunciatur. In Icteris hujusmodi symptomaticis licèt spectabile sit Valesii monitum comment. in 7. epidem. *Morbus regius, qui ob biliosam fit cacochimiam nonnisi sæpè ac vehementer expurgato corpore solvitur*; bilis tamen nisi turgescat, aut ob nimiam solummodò redundantiam Icterum producat, non est continuò catharticis impetenda; sed si soluta simpliciter extet, rarefacta, & displosa priùs emollientibus, epicerasticis, refrigerantibus, imò & subacidis, acidisque per alia loca memoratis pacanda, attemperandaque, iisque ad quendam consistentiæ, & spissitudinis gradum, pepasmo proximum, præparanda, & promovenda: cui ideo arquati generi puto potiùs conferre monitum illud Hippocratis lib. de loc. in hom. de Ictero loquentis: *Medicamenta purgantia ne dato, ne corpus magis conturbes.* Veniunt & Icteri symptomatici ex sanguine cum febre in hectica essentiali ictericâ, in phtisi icterica, (interdum etiam phtisis icterica præviam habet hepatis obstructionem, ut vidimus 2. part. cap. X.) in longa, & funesta lithiasi cum febre lenta, aut marasmode, aliisque chronicis affectibus: In his aurigines multò lentiores sunt, nec aliis remediis curandi, quàm his, quæ morbis easdem foventibus conferre videntur. In genere urinæ in ictero quocumque symptomatico febrifero, aut non febrifero bile saturatæ sunt, croceæ idcircò & tingentes: In ictero quocumque critico urina ut plurimum naturaliter colorata est, & benè constituta: Jamque ex urina duo primaria Icteri genera discriminari invicem possunt.

V. Arquatus criticus à sanguine sine febre interdum post morsum viperarum, aut araneorum, tum post ingesta venena varia rarefacientia accedit cum ægri incolumitate. Quod si quandoque contingat homines post ingestum, aut inflictum virus in icterum facessere, & inde etiam mori, criticum semper ex se se icterum hujusmodi arbitramur; ex quo nempè crebriùs in his casibus affectos homines à venefico morbo feliciter judicari perspicimus. Strenui vinipotæ frequenter ventriculi languoribus, aut colicis, aut articularibus affectibus corripiuntur, quos tamen his omnibus non rarò solutos vidimus per subitum salutarem icterum. Irâ correpti in statum quandoque valetudinarium decidunt, nisi icterico affectu corripiantur. Historicæ interdum passiones per icterum supervenientem solvuntur. Vidimus præterea conflictatos à chronica celtica lue cum ulceribus & doloribus assiduè vehementerque homines subitò ictericos evadere, cunctaque in eisdem aliquandiu pacari. Icteri hujusmodi nullam ex se se curativam praxim depostulant. Arquatum tandem symptomaticum, à sanguine sine febre, non infrequentem animadvertimus in subjectis variis utriusque sexus, præcipuè juvenibus, gracilibus biliosis, & rari corporis habitus. Hæc, ineunte æstate præcipuè sicco, & ventoso, cum diuturnis æstuationibus, in Icterum delabuntur, cum virium prostratione, languoribus, inapetentiâ, interdum & vomitu, non rarò & diarrhoeâ biliosâ interpolatè recurrente; nec nisi ad autumnum, refrigerato aëre, ac imbribus emollito liberantur. Hujusmodi affectos longis diluentibus, & simul Analepticis excipere oportet, præcipuè si bilis crassioris, & effœtæ inditia videantur. Proficuum identidem experimur bolum ex cassia cum cinamomo, & tantillo rhabarbari, interdum serum lactis cum amaris simplicibus præcipuè Marrhubio, & centaurio distillatum, aut longos haustus ex The, in pluribus aquas acidulas, non rarò in pichrocolis chocolatam ipsam religiosè usurpatam. Sed efficaciùs præsidium est tempestatis immutatio, patienter expectata.

VI. Nunc

VI. Nunc Icteros ex vitio hepatis immediato, eosque etiam vel criticos, vel symptomaticos, cum febre, vel sine febre, expendamus. Criticus cum febre observatur, quando Phlegmone hepatica, aut hepatitis, aut simplex hujus visceris dolor cum febre per Arquatum repentinè obortum judicatur, excusso per hanc crisim, alióque transmisso humore morbum producente, & fovente. Arquati hujusmodi, soluto hepatico morbo, post aliquot dies absque alia remediorum administratione paulatim disparent: symptomaticus cum febre dicitur, quoties ab affecto Jecinore per epigenesim fit, affectione visceris non remittente, imò ut plurimùm ingravescente. Hunc exprimit Græcus senex aph. 42. sect. 6. *Morbo regio laborantibus si sit hepar durum, malum.* Hujusmodi autem duritiei nomine intellexit Medicorum magister vel opilationem, vel inflammationem, vel scirrhum, ut solidè exponunt interpretes. Quare biliares in his morbis hepaticis eruptiones ictericas, visceris affectione non imminutâ, sed fixâ, & stabili, cum dolore & tumore, aut pulsatione, & calore, aut constanti simpliciter duritie, & renitentiâ, ut ut diebus decretoriis cum rigore aliquo, aut quopiam leviusculo signo coctionis obveniant, ex sola bilis irritatione, aut orgasmo, atque ex mala epigenesi excitari, suspicamur, non autem ex critica, salutarique secretione: Undè discrisiæ, sive difficiles judicationes. Quod si è converso icterus symptomaticus non sit, sed potiùs essentialis, & erumpens ex bilis impetu, copiâ, & malitiâ, illam in hepar Hippocratis duritiem, seu unam, aut plures affectiones deferat, deterioris adhuc aleæ censendus.

VII. Icterus ex hepate criticus sine febre interdum oritur, cum diuturnæ ejusdem visceris opilationes sine febre, aut spasmodici dolores interpolatè infestantes, aut colicæ biliosæ per Icterum subitaneè erumpentem judicantur. Sed frequentiùs Icterus hepatis sine febre symptomaticus est, veluti non à motu naturæ ad segregandum & expellendum insurgentis productus, sed ab ipsismet in hepate morbiferis causis segregationem inhibentibus: Bile ideò per universum corpus potiùs diffusâ quàm

effusâ

effusâ Phyma symptomaticum aggerente, ut cum Dureto loquar. Lentæ non rarò, & subdolæ, præcipuè in hypochondriacorum, studiosorum, aut longis animi affectibus districtorum hominum Jecinore congeruntur intemperies, quæ sensim in lentum pariter sine febre Arquatum influunt: isque naturalem ulteriùs constitutionem videtur invertere, & malam non minus animi habitudinem, inductis frigidioribus animi pathematibus, stupefactione, mœrore, aliisque, quàm vitiatam corporis constitutionem cum flatibus, indigestionibus, cruditatibus, inapetentiâ, emaciatione, torpore, somnolentiâ, prostrationibus, introducere: Quæ si longiùs perduret cuilibet artis auxilio rebellis efficitur. Sapienter itaque Hippocrates admonet lib. de judicat. & prædict. *Regio ex morbo fatuitas aut stupiditas malo est.* Icteri hujusmodi, utpotè à bile cretaceâ, vappidâ, amurcosâ, viscidâ, & inerti sive frigidiori, ut aiunt, progeniti, communiter idcircò frigidi nuncupantur, qui sibi cachexiam præcipuè in mulieribus asciscunt, in pueris frequenter hydrocephalum, atque in hydropem ut plurimum terminant: Ideò speciem hujus Icteri Hipp. & Gal. pituitosam etiam appellant, velut ex pituitæ cum bile infarctu prognatam. Decocta his amara conveniunt ex absinthio, gentianâ, angelicâ, cichoreo, abrotano, salviâ, marrhubio, carduo benedicto, ruthâ, scordio, camedri, centaureo minori, chelidonio majori, polio montano, aristolochiâ rotundâ, origano, hyssopo, & similibus. Famigeratissimus & amicissimus vir D. Rosinus Lentilius Archiater Wurtembergicus, smegma quoddam suum aperitivum antictericum mihi per epistolam ante hos quatuor annos communicabat, eôque indè in ictericis hujusmodi affectibus, ac hepaticis insuper chronicis obstructionibus feliciter usus, in publicam esse utilitatem evulgandum ratus sum. ℞. *ciner. absinth. juniper. agrimon. āā m. iiij. cum s. q. aq. fontis f. lixivium forte. Hujus lixivii mensur. seu pint. vj. incoque radic. rub. tinctor. & filic. an. ℥ij. bardan. ℥iij. fol. marrhub. alb. m.iij. flor. centaur. min. m.ij. cola; & cum colatura & sebo bovillo liquato coqu. s. a. ad consist. smegmatis, vel saponis, sub finem adjiciendo croc. aust. pulveris. ℈ij. effund. in capsulas ligneas; & usui serva.*

serva. usus. smegmatis hujus ℥j. aut ℥ij. solvantur in haustu lactis vaccini calidi. Bibat æger hoc lac calidè bis in die. Cum aliis etiam vehiculis interdum exhibemus, quandoque cum tinctura rhabarbari, & absinthii pontici aut montani, nunc solidè in bolo & opiatâ præcipuè cum martialibus. Prosunt insuper tincturæ ex mirrha, croco, millepedibus in spiritu juniperino &c. præcipuè essentiæ digestivæ, aut tincturæ chalibis nobiliùs alcoolisatæ: Ità præstantissimam deprehendimus essentiam martialem armoniacalem, aut martis tincturam s. a. paratam cum succo absinth. & sal. vol. C. C. aut cum spiritu baccarum juniperi & menthæ. Laudo etiam tincturam martis tartaream Lemerii, tincturamque martis auream pharmacopœæ Bateanæ. Terebinthum Cyprium quemadmodum in Pleuritide biliari non admodùm calidâ, succo morbifico per urinas derivando non modicam efficaciam præstat, ità & in Ictero frigido per easdem vias solvendo. Postmodum juscula viperinâ, absinthiaca, aut juniperina, commendamus. Inter cathartica rhabarbaro utimur cum tartareis; cætera ferè declinamus.

VIII. Denique Icteri, ex vitio hepatis symptomaticè sine febre producti, non infima causa est calculosa cystidis felleæ habitudo. Superiùs in altera parte hujus historiæ symptomaticum auriginosum morbum ex calculo cysti felleæ insidente, optimè judicatum exposuimus, eodem calculo per cathartici stimulum in nobili matrona è cysti deturbato, & excreto. An præter fortuitum hocce auxilium alia etiam remedia potis sint calculos hujusmodi recentes, aut veteres è nido hoc suo arctè servato semovere, hactenùs profectò imperspectum fuit: An insuper calculi ipsi humani è folliculis cadaverum hepaticis collecti, & præparati calculis hujusmodi viventium abrumpendis, atque è propria sede divellendis prestò sint, ut vagatur opinio. An denique ad hunc usum præstantior sit lapis ex felle seu vesica biliaria nigri bovis, nihil ipse profectò decernam, lapideas has omnes virtutes nimis adhuc obscuras existimans, ut & specificam ejusdem calculi biliaris humani facultatem in febribus continuis, & lapidis in cysti fellea porcorum indorum, & in

 ventriculo

ventriculo histricum etiam indarum insidentis. Sed practici curiosiores viderint. Porrò eò redeuntes, unde nonnihil digressi: Quæ in ictericis urina linteum immersum flavedine notabiliter tingit potiùs jecinoris, quàm sanguinis Icterum denunciat; nam Bilis in Ictero hepatico suam magis naturam, & cohæsionem consequuta est, ut liquida à sanguine decidua colore suo saturare faciliùs queat, nec de cætero difficile est, bilem colore refertissimam lotium sanguinis eodem inficere, dum plurima etiam alimenta, aut assumpta remedia flavedine sua lotium notabiliter afficiunt, quâ pariter immersa lintea tinguntur, ut beta, crocus, jus cicerum, rubiæ tinctorum, aut tormentillæ, cassia, rhabarbarum, semen santonici &c. Jamque cum notabili animadversione tractatum absolvamus. Icteri pertinaces, vel sanati, & sæpiùs facileque recidivantes, exinde incurabiles redditi, à calculo cystidis felleæ ferè produci, cadaverum sectiones quamplurimæ nos, & Baglivum docuere. Quod jam in II. part. cap. X. annuimus.

DE OBSTRUCTIONE HEPATIS,

Et obiter de Scirrho, aliisque in hoc viscere Morbosis congestionibus.

Canones Practici.

I. DE hepatica obstructione sermonem facturi, solam hîc obstructionem memorare intendimus à proprio trajicientis humoris vitio progenitam; nam quæ à solido primitùs contracto, angustatoque, viamque præterlabentibus succis, fortasse insontibus, præpediente obstructio hepatis producitur, organica propriè dicenda est, atque vitio cavitatum, & meatuum etiam juxta veterum placita, nominatim referenda: Hanc in altera hujus historiæ parte conspicati satis jam fuimus, ubi aliam quoque obstructionem, sive ab alio vitiati solidi genere elicitam remittimus,

remittimus, quam memorato loco antiquorum intemperiem nominare non erubescimus.

II. At verò humoralis obstructio non insolens est in hepatico viscere, ubi nempe liquida uberrima, & multiplicia, & insuper à cursu per alias animalis partes communiter habito notabiliter retardata continuò trajiciuntur: Et sicuti latex propriè sanguineus, vel sincerus, vel cum recrementis variis, aut saltem cum succis propriè non sanguineis immixtus, stases in hepate præternaturales aggrediens, exquisitè calidas illas acutasque obstructiones producit, quas inferiùs attingemus; ità liquida non sanguinea speciales in hepate morbosas retardationes suscipiendo leviores quasdam alias obstructiones procreant, quas hic reverà agitare decernimus.

III. Ex succis, qui jam à cruoris propriè dicti natura recedentes, hærere diutiùs possunt in jecore, indéque leviores, aut graviores obstructiones extruere, primas tenent Bilis, & lympha; Quarum prima cum ex tardigrado super cæteros liquores in Hepar trajectu, tum ex propria, insitaque tenacitate, & crassitie, in arctiores adhuc nexus (quæcumque causa sit) implicata, & coacta veniat, diversorum quidem graduum obstructiones ciere facillimè in hoc viscere potis est, ubi non raro in duriores, sive calculosas concretiones degenerat: Altera verò seu lympha tum quod uberiùs in hepate super alia omnia viscera separatur à sanguine sejunctéque percurrit, tum quòd multò infirmiùs in hac, quàm in alia quacumque parte à vi circuitus generalis urgetur, ad proprias quoque aggerendas obstructiones non difficilè disponitur.

IV. Verum tamen ad judicandam Hepatis obstructionem non soli tactus testimonio fidendum est; Quippe nisi Hepar tumore notabili, eoque admodùm renitente prehendatur, difficilè satis per solum tactum ejusdem habitudines recognosci, dijudicarique possunt, quantumvis in ipso inspirationis momento ad inferiora detrusum hoc viscus diligenter exploretur. Hinc tot practicorum errores effluxere de hepaticis, aliorumque viscerum morbis, absolutas ex solo contactu sententias profe-

 rentium:

rentium: Viscerum siquidem naturalium obstructiones exploranti manui facillimè fallaces extant, dum aliquis, quicumque sit, renitens in cavea abdominis, circumscriptus locus, qui explorantis manui offeratur, frequentiùs ex convulsiva, aut simili ambientium, aut superpositarum partium tensione ortum ducit, quàm ex legitimis contentorum viscerum obstructionibus: sæpissimè enim contingit, ut durities & resistentia per abdominis areas exploratæ integumentis dumtaxat communibus, aut propriis, membranaceis, aut muscularibus, non autem internis propriè corporibus assideant; & quamquam renixus ad propriam hepatis regionem occurrat, non illicò perinde asseverandum est, renixum hujusmodi ex hepate potiùs, quàm ex aliis eidem alligatis, aut adjacentibus partibus exoriri: si quidem Cølon intestinum hepati immediatè attiguum, imo ad imam ejus crepidinem alligatum, ventriculus ipse, Ren ipse dexter, Lienque usque ad dextri hypochondrii provinciam ob varias interdum præternaturales affectiones expandi queunt, tactuque hic loci dolenter, aut etiam indolenter, resistendo, insontis hepatis, suoque naturali ambitu præditi, resistentiam atque obstructionem mentiri. Imò quantumvis Clinicus sibi pro re nata suadere posset ipsum hepar & proprium ejusdem vitium novisse contactu, superest adhuc non tam facile diluenda dubitatio; num scilicet hujusmodi vitium propriam hepatis seu, ut vocant, Parenchimatosam substantiam occupet, num solam potiùs ambientem tunicam, quæ nempe ultra consuetum quandoque contracta, indurata, & resistens, aut etiam flatuoso corpore, inter ipsam & viscus coacervato, elevata, aut serosis laticibus imbibita, & crassefacta insontis fortasse potest comprehensi visceris obstructionem, aut aliud quodcumque vitium simulare. Memini mihi sæpius fuisse non mediocriter volupe quorundam practicorum delibare oracula, qui extraordinariam quandam (ut in morbis frequenter assolet) in toto rectorum abdominis musculorum tractu tensionem, aut renixum contactu percipientes, firmo statim animo enunciabant, notabiles per totum abdomen stabulantes obstructiones contingere. Alius quidam

non

non infimi subsellii medicator in picrochola muliere, atque intestinis valde gracilibus, faciléque ad latera abdominis excurrentibus, gracillimo insuper, extenuatoque mesenterio prædita, per prementem fortiter manum vertebras ipsas persentiens, exquisitum, confirmatumque scirrhum deprehendere in Pancreate, & pertractare tutò asserebat. Sed de nimia plurium practicorum in anatomicis rebus innocentia numquam satis dolendum.

V. Simplex igitur obstructio hepatis, quæ nempe non adhuc vergit in notabilem visceris, & manifestò renitentem duritiem, seu scirrhosam, aut similem, per alia potiùs indicia manifestatur. Et sicuti simplex hujus partis obstructio alia à Bile est, eâque adustâ, & fervente; alia quidem adhuc à Bile sed simpliciter crassâ, & cretaceâ; alia denique à frigidiori humore, sive merè lymphatica, ut hac de re ex hepaticis hujusmodi obstructionibus aliam calidam denominemus in praxi, sive calidum in hepate lentorem, à primi generis vitiata bile; aliam frigidam, sive lentorem frigidum, à lymphaticâ in hoc viscere aggestione & concrescentiâ; aliam tandem mixtam, mediamque, seu à bile non acriori, non calidiori, sed tantummodò crassefactâ, & obstruente, ita tria simplîcis hujusmodi hepaticæ secretionis genera propriis signis interstinguere assuescimus.

VI. Simplex quæcumque hepatica obstructio sibi sociam devehit coloris faciei, interdum, & totius corporis, immutationem, sed variam juxta memoratas obstructionis species: Etenim saturatè flavescunt, qui primi generis hepaticâ obstructione distringuntur; ex albo pallescunt, qui frigidam, lymphaticamque gestant obstructionem: Flavescunt simul, atque pallent, qui mixtâ corripiuntur: si quidem genericè in omnibus; si non totius corporis, color saltem faciei sensibiliter immutatur.

VII. Sed alia adhuc tutiora indicia hasce hepaticæ obstructionis species discriminant. Ex Bile adusta & ferventi hepaticum obstructum infarctum denotant non solùm levior, aut gravior icterus, antecedens, concomitans, aut consequens, sed

insuper urina turbida, & crocea; pertinax alvi stipticitas, aut crudæ, albæque solum dejectiones; Dolor dextro insidens Hypochondrio cum molesta, & assidua gravitate punctorius, quandoque, præsertim per tactum, acutior; notabiles à cibo exæstuationes, atque ad volas manuum, & plantas incalescentia horis aliquot molesta; post mediocrem motum respirationis angustia, & veluti cordis angor & palpitatio; constans cibi fastidium & sitis insueta præsertim à pastu; oris amaror assiduus cum dentium sorditie linguæque flavedine; frequentes flatuum per intestina, atq; ventriculum excursiones; erraticæ febres, interdùm cum rigore notabili ingruentes quem quidem accensiones fortes, atque totius corporis enormes jactationes excipiunt; notabilis ad tactum etiam extra febrem, in universo dextro hypochondrio acrioris caloris sensatio.

VIII. Frigidam hepatis obstructionem revelant præter pallorem faciei, & universi corporis habitus, ad cachexiam vergentem pedum frequenter œdematosa intumescentia, ad vesperas præcipuè ingravescens; notabilior dextri totius hypochondrii elevatio, sed cum dolore obtusiori, ac ferè etiam ad tactum vix sensili; Pallida urina, nunc tenuis, nunc crassa; libera alvi excretio, eaque liquidior, & cruda; Assidua quædam spirandi difficultas, major autem post aliquem corporis motum, in primis ad acclivem ascensum; Continua, homotona, sed lenta absque sensibili calore febricula, imo sensus frigoris universalis ferè perpetuus; ventriculi inconcoctiones; sicca quædam tussicula; lingua pallescens, & flaccida; musculorum torpor & universi corporis gravitas; præcessa potissimùm prævalentis pituitæ per varias affectiones indicia: Signa verò ad designandam mixtam hepaticam oppilationem, promiscua veniunt.

IX. Pertinacior Hepatis frigida, sive lymphatica, obstructio præsertim post diuturnos in rebus non naturalibus errores, quandoque in scirrhum convertitur, cùm pituitosus humor, obstructionem pertinaciter fovens, tenuiori suâ, liquidiorique portione temporis successu dissipatâ, & abreptâ, in volumen inertius indurescit, ac veluti in tophaceam naturam tophis podagricorum

eorum analogam, concrescit. Rarò biliosa simpliciter obstructio in scirrhum degenerat, ob bilis activiorem indolem: Ob eandem quoque rationem multò etiam rariùs scirrhus à legitima hepatis inflammatione procreatur. Scirrhum hepatis à simplici Ictero exortum conspicatus ipse hucusque non fui.

X. Quod si contumax hepatis obstructio non quidem in scirrhum propriè aggerendum, sed ad hepaticam potissimùm depravandam, aut etiam sufflaminandam secretionem intendatur, eversis primarum digestionum naturalibus distributionibus, & minimè subactis recentibus succis, qui sanguinem appellunt; in crudam & serosam colluviem, demissis naturalibus cohæsionibus paulatim facessit liquidum sanguineum, ut facilis ad hydropem via, in primis ad Leucophlegmatiam, sternatur. Verum tamen est, quascumque hydropis species absque ulla hepatis, aut cujuscumque alterius visceris labe corpus aggredi posse: Quod contra veterum placita quotidiana experientia, atque hominum hydrope quocumque denatorum extispiciis edocti, profectò affirmamus.

XI. Hepatici scirrhi signa sunt, tumor post diuturna præcessæ obstructionis indicia ad Hepatis regionem circumscriptus, manifestè durus & renitens, præcipuè cùm æger vel erectus manet, vel in latus sinistrum decumbit: majorem hic, aut minorem hepatis tractum occupat, interdum per totam hepatis circumferentiam contrectanti manui se exporrigit: Gravitatis sensus in hac regione valdè quidem molestus non est, sed obscurior, intereà assiduus: nulla communiter febris, corpus tamen notabiliter emaciatur, ejusque color in viridescentem maximè pallorem traducitur; urinæ parcitas, hinc scirrho hepatis celerrimè cachexia succedit, & nisi maturè occurratur, & hydrops, & obitus. Æger meliùs in dextrum latus decumbit, quoniam scirrhosi visceris pondus à sinu costarum, absque molestia sustentatur: At verò, ægro in sinistrum latus reclinato, ponderosum hepar ventriculum dolenter comprimit.

XII. Scirrho minorem tantummodò hepatis partem infestante diutiùs adhuc ægri vita protrahitur: breviùs autem, eodem

potissimam

potiſſimam hepatis portionem invadente. Quod ſi totum hepatis corpus ſcirrhoſâ aliquando duritie obſideatur, mors fores pulſat, præcipuè quibus alvus non dejicit obſervante Galeno. Qui Scirrhi ad ſuppurationem perducuntur ex practicorum obſervatione facilè in cancrum abeunt, nullamque curationem ſuſcipiunt: Nec tamen feliciorem ſuſcipit hepatis ſcirrhus quamcumque induat habitudinem; hic enim utplurimùm incurabilis eſt, præſertim confirmatus & grandior. Externis interea validè emollientibus & diſcutientibus potiſſimùm utendum; interiùs autem potenter diſſolventia, incidentia, & roborantia interdum & exſiccantia, eiſdem ſuperaddere contingit. Hæcque fuſiùs deſcribunt practici antiquiores omnes, præcipuè Galenus & Ætius, à quibus ideo recenſendis, veluti eorum utilitatem haudquaquam ſperantes, lubenter ſuperſedebimus. Id proportionaliter intelligendum eſt de calculis, in propria hepatis parenchimatoſa ſubſtantia deliteſcentibus, nec non de vermibus & hydatidibus in eodem viſcere natis, & contumaciter ſtabulantibus.

XIII. De cætero, reſpiciunt in genere difficilem hepatis, jamque inſanabilem obſtructionem ſigna illa à Galeno lib. de dynam. collecta, ſi in hepatico affectu ſimul accedant: *Tuſsire nimium, in latere dextro quieſcere non poſſe: ſanguinem è naribus identidem profluere: pedem dextrum aut etiam utrumque conſtanter tumeſcere; poſt veſperam, & circa veſperam, pigritiam vel laſsitudinem pati.* Quibus ſuperaddenda eſt lenta febris, & continens, cum corporis conſumptione, ſurdaque, aut vividiori ad hypochondrium dextrum doloris ſenſatione perpetuâ.

XIV. Recentem, & ſine febre frigidam hepatis obſtructionem deſignat Hippocrates aph. 40. ſect. 6.: *Quibus hypochondrii dolor eſt ſine phegmone iis ſuperveniens febris dolorem exolvit.* Quoniam, ut ait Galenus, *febrili motu dolorificus humor inciditur, tenuatur, atque digeritur.* Adde, divinum ſenem per textum hujuſmodi, obſtructionem hepatis veluti criticam indigitare, quæ nempe ex crudi, indigeſtique humoris, ad naturalium fluidorum cohæſionem imparis, ſecretione in hepaticis

concurſibus

concursibus institutâ, perficitur indè, auspicatóque absolvitur à febre superveniente, quæ succum visceri quidem hærentem, sed jam à majori sanguinis alveo faustè sepositum maturans ulteriùs, & subigens, vel insensiliter deinceps excutit, vel ad integrum exitum ab animali, per opportuna loca disponit:

XV. Nam simplex obstructio hepatis alia quodammodo critica est, alia verò absolutè symptomatica: critica, quæ cum majori morbo celeriter, & recens succedat, eundem delet, aut sublevat, morboso, ut diximus, principio ex alveo fluidorum majori, in minores, & minimos seu hepaticos vasorum secretorios concursus, deposito. Symptomatica verò, quæ non à determinata, & proficua puri ab impuro secretione instituitur, sed à malefica, fortuita, & paulatina succorum in his concursibus, absque immediato naturæ regimine, coacervatione, & crassitudine; undè uber aliorum, pejorumque morborum scatebra reseratur. Elucidant plenariam criticæ hepatis obstructionis judicationem quæ enunciat Hippocrates in coac. & aph. *Tumores hypochondriorum sine phlegmone recens obortos, tum indè natos dolores exolvit borborigmus, in hypochondrio excitatus, maximéque si exciderit cum dejectionibus & urinis: sin minus ipse per se trajectus. Juvat autem qui ad inferiora devolvitur.* Quippe cum crisis haud quaquam perfecta dicatur, quoties morbosus humor ex majori succorum animalis promptuario in partem adhuc corporis determinatam projicitur; ex qua indè reaffundi, & restitui non difficilè in idem queat; idcircò ut perfectior, plenáque crisis evadat, ex determinata illa parte deturbandus ad alias humor est, in quibus non difficilè liceat morbosos humores secernere, & à corpore penitùs ablegare. Cui quidem officio (illâ in hepate consideratâ congestione, quæ quidem à salutari naturę molimine inchoatur) oppidò Cous noster opportuna censet renalia, atque intestinalia incernicula, meliùs autem postrema; cum deturbandi, atque foras ejiciendi humoris directior longè, breviorque via ab hepate ad intestina, quàm ab eodem ad Renes obveniat, tum lentis excipiendis quisquiliis hepaticis intestina sint renibus summoperè commodiora.

Ita concludit Senex. *Juvat autem iis quibus ad inferiora devolvitur*; atque motum humoris, ab hepate ad intestina perfluentis, denotat memoratus ab Hippocrate *Borborigmus*.

XVI. Curativa igitur principalior indicatio, symptomaticæ hepatis obstructioni consulit. Hæc licet in genere aperitiva depostulet, dispari tamen hæc modo juxta peccantis humoris genera, dirigenda sunt. Enim verò si primum memoratum genus adimpleat obstructio sive à bile torrida, piceaque, sed simul furente, excitari morbum compertum sit, diluentibus, longisque aporematibus, epicerasticis, eccopzoticis, ac demulcentibus, vix blandè abstersivis, potiùs tentanda curatio est, quàm, ut apud practicos communiter assolet, fortiter aperitivis, incidentibus, aut calidè attenuantibus. Fugienda idcirco purgantia, præsertim validiora. Mihi usui frequentiùs est alteratum hoc jusculum. ℞. radic. cich. gramin. fragar. acetos. & taraxac. a. ℥iß. fol. cichor. endiv. capill. ven. pimpinell. agrimon. scariol. & hepatic. à MSS. semin. frigid. major. a. ʒij. flor. bellid. violar. & hiperic. a pug. ij. santal. citrin. pul. ʒiij. cinnamom. ʒij. limonem unum, aut alterum in taleolas incisum. Coque cum s. q. aquæ fontis. decolat. largos capiat haustus mane, & vespere. Proficuus extat frequens cassiæ usus, modico interdùm addito rhabarbaro confugiendum insuper exteriùs ad repetitos fotus ex malva, althea, violaria, sem. lin. & fænugrec. flor. camomil. melilot. Bellid. verbas. aliisque emollientibus, & blandè discutientibus. Interiùs ad serum lactis lupulatum, aut cum sisimbrio decoctum, aut etiam ex eorum infusione distillatum; ad decoctiones, jura alterata, aut succos, largè præcipuè cum jure dilutos, rad. gramin. rad. & fol. cichor. fol. dent. leon. taraxac. scariol. acetos. endiv. bugloss. pimpinell. sonchi, lactucæ; & similium. Valent in primis succi subacidorum simplicium, extractaque ab eisdem salia essentialia; quibus omnibus palmam præripit sal. essent. alleluiæ, seu acetosellæ cum jure quotidie usurpandus, salique interdum vegetali magistrali conjunctus. Perutiles insuper sunt leniores acidulæ præmissis universalibus præsidiis. Fugienda Chalibeata, absinthiaca, ammoniacalia, & similia, salino volatili

volatili principio, aut asperiori, excitantique pollentia.

XVII. Hæc tamen ultima, tartareis præsertim immixta, utiliter adhibentur in opposito hepaticæ obstructionis genere, seu à frigido lentore lymphatico. Opitulantur igitur in hoc affectu fortiora aperientia, incidentia, detersiva, roborantia, atque volatilisantia, ex regnis omnibus deducta, modisque quàm plurimis administrata, iisque interpollatè intermixta præsidia visceris plenitudinem imminuentia, seu congruentia cathartica. Proficua interdum deprehenduntur in ejusmodi obstructione, ad cachexiam aut hydropem faciliùs tendente, Jura Galli veteris & viperina, aut etiam diaphoretico-diuretica ex rad. chin. bardan. smilac. salf. parill. sassafr. guajac. lign. quercin. juniper. & similibus. Sed pro omnium remediorum instituendis classibus, & formulis, ut & victus in hisce morbis ducendo regimine, innumera apud practicos omnes authores commentaria suppetunt.

XVIII. Media tandem, sive mixta hepatis obstructio à limosa bile, sed inertiori, mediæ quoque naturæ remediis oppugnatur. Frequenter utor ipse in hac obstructionis specie succis, decoctionibus, aut aliis præparationibus, elicitis ex 2. aut 5. radicibus aperitivis communibus, & radic. ering. enul. campan. rub. tinctor. filic. fol. agrimon. capil. ven. hepatic. buglos. ling. cervin. geran. cuscut. camedr. absinth. hissop. marrub. centaur. min. fumar. scolopendr. flor. genist. & sambuc. baccar. juniper. &c. utor præterea arcano duplicato, tartaro vitriol. & limatur. calib.; lixiviosis quoque salibus; & identidem aloëticis, rhabarbaratis, aliisque specificis Catarticis.

DE HEPATIS PHLEGMONE.

Canones Practici.

Hepatis Phlegmone vel gibbam, vel cavam partem distinctim obsidere potest: Prima tactui manifestior est, altera obscurior.

I. QUandoquidem hepatis viscus, quod præter communia integumenta tribus valdè crassis abdominis musculis, & insuper peritoneo contegitur, tactui vix aliquam sui notitiam præstare posse videtur, nisi (ut Galenus admonet lib. 5. de loc. affect. cap. 7.) *vel magna in ipso oriatur inflammatio, vel incumbentes ei musculi extenuati fuerint*, vel (quod quidem Galeni loco addendum esset) fortis saltem obstructio ingentem tumorem afferat; Phlegmone hujus visceris, quæ quidem sola, & legitima, & propriè à cruoris vitio, inflammatio est, si gibbam ejus partem invadat, ita attollit ejusdem molem, ut tactui perfacilè conspicuam reddat; non item si imam dumtaxat regionem occupet; ut hinc phlegmonem in cavâ hepatis regione, advertente Galeno, per alia potiùs accidentia, quàm per tactum investigare oporteat. Hæc autem hepaticæ phlegmonis differentia loci haberi facilè potest, namque cum phlegmonosa affectio coacervata in determinatum tumorem inflammatio sit, hæc certè partem unam hepatis duntaxat obsidere potis est, alterâ quidem in tumorem non advocatâ; licet hęc cum tumida parte suos etiam morbidos assequatur consensus: veluti in plegmone humeri, aut cubiti, vicinæ partes lentorem sanguinis, tensionem, calorem, aliaque phlegmonis accidentia, veluti in leviorem quandam inflammationis partem deductæ, compatiuntur.

Signa utriusque Phlegmonis cōmunia, Dolor, febris acuta, dif-

II. Signa tum internæ, tum externæ hepaticæ phlegmoni communia sunt: 1. Dolor ad dextrum hypochondrium, non quidem punctorius, sed obtusus, qui ideo vocabitur ab Archigene *tardus*, *stupidus*, & simpliciter *tractatorius*, ut habemus in Gal. 2. de loc. aff. cap. 8., interea cum ingenti ad

ad hunc locum gravitatis sensu; quandoquidem viscus suaptè naturâ amplum, omniumque hominis maximum, & valdè compactum, si multo repleatur sanguine insignem gravitatem nanciscitur, quæ ab ægrotante inprimis percipitur, dum sese ab uno latere in aliud convertit. Ab inflammatoria verò accumulatione sanguinis in hepate cum non tantùm viscus, ejusque succingens membrana, sed annexa insuper ligamenta in ingentem adigantur tensionem, hinc tensivus dolor cum gravativo fœderabitur, ut in omnibus hypochondrii locis, quibus hepar per sua ligamenta connectitur, peculiarem suum tensivum persentiri dolorem necesse sit. Ita Galenus 2. de loc. aff. cap.8. loquens de ejuscemodi hepatis dolore ait *dolor hujusmodi, si quis alius, vicina corpora ad consensum inducit*, sentiet igitur æger molestum tensionis sensum totâ illâ cavâ diaphragmatis parte, cui hepatis suspensorium ligamentum illigatur; sentiet igitur ad finem sterni, & cartilaginem Xiphoidem, quibus suspensorii ligamenti productio committitur; sentiet ad posteriora, atque ima diaphragmatis, ubi ad locum trajectus cavæ peculiari ligamento connecti hepar in ejus anatome ostendimus; sentiet ad latera spuriarum costarum, quibus dexterum hujus visceris ligamentum à nobis descriptum adnascitur; sentiet tandem in ipso sinistro hypochondrio, ubi sinistrum à nobis pariter suo loco descriptum ligamentum affigitur, atque interdum suis etiam molestis tensionibus afficietur umbilicale ligamentum. Ita Galenus, ejusque sectatores effati sunt in hoc hepatis morbo, dolorem in pluribus plerumque locis percipi. Hoc autem ex dolore multiplici elicitum hepaticæ phlegmonis signum gravissimum est, cum certè, vel hoc solo discerni hæc affectio ab aliis omnibus queat. Addit Galenus cit. loc. Phlegmonosis jecoris doloribus doloris usque ad jugulum extensionem, quam tamen aliis etiam hepatis morbis, ut obstructionibus, scirrhisa communem esse contingit. Licet afferat Forestus de hepat. affect. lib. XIX. obser. VII.: *dolorem ad jugulum usque propagatum sentiunt ii tantummodo, qui magnâ laborant phlegmone*: Quod si adsit hæc ad usque jugulum doloris in hepatica

ficultas spirandi, sicca tussicula, æstus, cibi fastidium, sitis, vomitus, adstricta alvus, urinæ color corporis, decubitus &c.

phlegmone propagatio, morbum in gibba parte intelligendum esse, idem author eodem loco ex Galeno admonet. II. Febris acuta quidem, sed plerumque non ardens, neque cum intenso calore, interea cum pulsu magno, sed molli, & undoso, cum urinis rubeis, & crassis, cum rubore faciei interdum sincero, interdum verò subfusco, atque ad dextram genam intensiori; atque hæc febris noctu ut plurimum exacerbatur. Forestus loc. cit. ait: *Nisi valenter jecur inflammari contingat, licèt febris excitetur, quoniam princeps viscus est, tamen ea acuta non erit, nisi eadem inflammatio magna sit.* Interea à praxi edocti sumus, febrem, jecoris legitimam phlegmonem comitari solitam, vel malignam esse, vel saltem semper acutam: Ita de phlegmonosis doloribus intelligendus videtur Hippocratis textus in lib. Prorreth. *Febres ex hypochondriorum doloribus malignæ.* Non tamen diffiteor, à majori, vel minori, ampliori, aut angustiori hepatica Phlegmone acutiorem remissioremve exoriri febrem; dum sanè in externis omnibus, internisque partibus magnitudinem inflammationis vehementia febris continenter sectatur. Quâ de re, ut in exili, spuriaque interdum hepatica inflammatione vix febrem percipere datum est; ita in acutissimo, & universali jecoris phlegmone, veluti erysipelas est, vel ipsa ardens febris, seu typhodes, ut dicitur, excitatur, atque excandescit. III. Ingens spirandi difficultas; cum hepatis moles adauctâ gravitate adnexum diaphragma deorsum trahat, magnitudine, & intumescentiâ comprimat, utroque modo liberum ejus motum impediat. IV. Tussicula arida, & sicca, molesta quidem, sed rara. Fortè quintum hujusmodi signorum genus implere posset monitum illud Hippocratis in Aphor. 59. sect. 5. *Hepati inflammationem patienti singultus advenit.* Hæc quidem signa propria sunt hepaticæ phlegmonis, atque ab eadem inseparabilia: Alia insuper à Galeno, aliisque advocantur in medium, quæ vel hunc affectum non semper comitantur, vel aliis etiam hepatis morbis, ut hepatitidi, erysipelati hepatis & interdum adjiciuntur: ut linguæ color in primis magis ruber, deinde verò niger evadens: vehemens cibi fasti-

fastidium, sitis inexplebilis: vomitus tum sinceræ bilis, tum ejus, quæ ovorum vitellis similatur, quæ postea æruginis aliquem colorem referre conspicitur: alvus adstricta: urina flammea, & acris: color totius corporis pallidus ad ictericum vergens: decubitus supinus facilis, sed difficillimus super utrumque latus, cum in dextro decubitu major tensio sinistro hepatis ligamento inducatur, in sinistro verò cætera ligamenta à suspensi visceris pondere vehementer distendantur. Sensus ingentis æstus ad dextrum Hypochondrium, interdum cum macularum ex rubro nigricantium, aut exurentium vesicularum ad hunc locum eruptione.

Signa quæ Hepatis Phlegmonē à calida & Hepatitide interstinguunt.

III. Distinguitur legitima hepatis phlegmone à calidâ, sive acuta hepatitide ab accensa bile producta, quod in hac ultimâ affectione, si adsit dolor, acutus sæpè est, atque lancinans cum non tanto molestæ gravitatis sensu; neque insuper per varias visceris partes tam multiplex: Febris in hepatis phlegmone statim principio acuta est, sed in calidâ hepatitide initio quidem lenis, hinc sensim augescens, in statu morbi, longè quàm in phlegmone ardentior evadit cum calore intenso, sæpe cum rigore, aut horrore periodos instituens, cum veloci pulsu, duro, inæquali, & quodammodo serratili, urinis tenuibus, intensè citrinis, seu croceis, & ardentibus, flavo insuper, seu icterico, aut aliter lurido ad faciem aut etiam ad totum corpus subitaneè oborto colore: tussis inanis frequentior: lingua flavescens, & sicca: oris amaror: oculi concavi: summa, & inexplebilis sitis: acerrimæ auriginoso colore saturatæ, aut etiam lividæ bilis vomitiones crebræ: gravior ciborum aversatio: biliosæ, calideque per alvum dejectiones. Comitatur macilentus, atque extenuatus corporis habitus: tùm caussæ bilem multiplicantes, aut in inordinatos motus excitantes præcessere; ut fusiùs inferiùs, quum de hepatide sermo erit.

Signa Hepatis Phlegmonem à Pleuritide dirimentia.

IV. Interstingui facilè insuper potest phlegmone hepatis à pleuritide, quod in hac acerbior dolor est, & punctorius; Et licèt in hepatis phlegmone doloris usque ad jugulum propagatio interdum contingat, tamen, observante Dureto in

com-

comment. ad Coacas: *Hepatis inflammatio solam ad jugulum tensionem facit: pleuritis verò punctorium, & gravantem dolorem, quæ duo planè sunt acerbiora quàm tensio.* Difficultas insuper in pleuritide spirandi major est, nulla coloris faciei mutatio, saltem non in ictericam illicò habitudinem conversio, nisi in biliosâ aliàs descriptâ pleuritide, quæ quidem adhuc ab hepatis phlegmone satis distinguitur per doloris sedem ad costas veras, atque humidam, sputisque feracem creberrimam tussim. Cæterùm non solùm sicca non est, quæ in qualibet pleuritide tussis vehementior est, & molestior, quàm in hepatis phlegmone; sed plerumque humida, saltem procedente malo, cruento sputo, aut aliquantulum sanguini intermixto, aut aliàs colorato conjuncta; atque copiosa ejiciens; Pulsus insuper durus, & vibrans, ac ut vocant, serratus, seu serrinus: In Hepatis verò phlegmone, tussis, ut supra, arida, & sicca est, neque crebra, nec fortis: mollis pulsus, atque ad undosum accedens: Tum inspiratio, atque expiratio æquè difficiles sunt in pleuritide: sed in hepatis inflammatione prima difficilior percipitur, altera verò facilior. Tumor denique, & pondus gravans, veluti deorsum trahens thoracem, ad dextri hypochondrii regionem haudquaquam in pleuritide dignoscitur. Operosius igitur videtur à pleuritica, & præcipuè biliari affectione distinguere memoratam superiùs hepatitidem, quam quidem sectantur acutus interdum dolor, intensior febris, duriorque pulsus. Et sanè præter memoratam respirandi diversam rationem nonnisi doloris sedes, atque à tussi exspuitionum habitudo affectus hujusmodi interstinguere possunt, cum non tantùm eadem in utroque affectu doloris, febris, & pulsus ratio videatur, sed & excretionum per vomitum, aut secessum, aliorumque omnium, quæ bilis copiam, malitiam, aut malam transmissionem indicare queant. Ita facillimum est, hujus generis hepatitidem cum pulmonum affectu complicari juxta illud Hippocratis in Coac. prænot. *Hepaticis sputum multum cruentum, sive intus sub putridum, sive si merè biliosum fuerit, statim perniciem denotat.* Non ergo cruentum hoc sputum ab affecto Hepate

rectà

rectâ profluere dijudicandum est; ut neque Textus ille Hippocratis in Coacis: *Qui spumantem expuunt sanguinem, dextroque laborant hypochondrio, à jecore spuunt, multique intereunt*, intelligendus venit, quatenus sanguis ab hepate ad tracheam, veluti per directam quandam liberéque productam viam, insonte fortasse pulmone traductus, tussi foras ejiciatur. Id enim non sibi velle declarat idem Cous in Aphor. XIII. sect. V. *Quicunque spumosum sanguinem expuunt, his e pulmone eductio fit.* Sed eo quòd impedito per ingentem hepatis phlegmonem in magnis numerosisque hujus visceris sanguiducis vasis libero sanguinis fluxu, is certè tam insigni proprii itineris parte defraudatus, alióque cursum necessariò inflectens, irruptionem in pulmones, atque etiam exundationem frequenter moliatur; undè ejusdem spumosi, aut minùs spumosi, copiosa, minúsve copiosa per tussim excretio contingat. Eodem quidem pacto, quo mulier, cujus occlusa uteri vasa menstrui sanguinis effluxum impediant, hæmorrhagiâ narium, aut vomitu, aut hæmoptysi sanguinem non rarò profundit: juxta Aphor. XXXII. Sect. V. *Mulieri sanguinem evomenti menstruis erumpentibus solutio.* Et vicissim. Atque illud in Coac. *Mulieri menstruali, cui menstrua non respondent prodest è naribus profluere sanguinem:* Multisque juvenibus usu venit, cohibitâ narium hæmorrhagiâ sanguinis anadromem cursum habere per pulmones, exitumque per os. Porrò curatarum hepatis inflammationum pro pleuritide, aut saltem pleuritidi similium, plurima prostant exempla apud Galenum, Zacutum, Horstium, Valleriolam, Schenckium, Forestum, Panarolum, aliosque: Tum plurima etiam complicatarum hepatis, atque pulmonis lethalium inflammationum: Quorum unicum, idque profectò recentissimum, ne nimius videar adducam. In Principe de Ursinis Romæ Prid. Non. Decembr. superioris anni 1722. post quatuor dierum morbum octuagenariâ defunctâ, & apertâ, hepatis, & pulmonis viscera abitâ in necrosim inflammatione æquè perculsa deprehensa sunt. Ita illàc accepimus.

Differentia in Hepate Phlegmonis, & Erysipelatis.

V. Cum autem erysipelas hepatis inflammatio quoque sit, sed latior, & acrior, & totum occupans viscus, neque in peculiarem tumorem coacervata; idcircò quantumvis Galenus 5. de loc. affect. cap. 7. admonere contendat *hepatici erysipelatis accidentia phlegmonis accidentibus ferè similia esse.* Per ipsum interea erysipelatis acutiorem gradum utramque invicem affectionem distinguemus. Adjicit enim Galenus; *& insuper* (in hepatis erysipelate) *febris quoque cum vehementissima siti laborantes cruciat: Eas enim febres, quas causones, seu ardentes antiqui vocabant, magnâ ex parte advenire videmus jecoris, aut ventriculi flammeis dispositionibus, atque in pulmonis inflammatione erysipelatis participe ardentes febres excitantur, quemadmodum ubi in universo quoque corpore biliosi humores ad immoderatum fervorem perveniunt. Verùm hæ, quæ aut jecoris, aut ventriculi occasione eveniunt, omnium sunt vehementissimæ, quibus particulis ita laborantibus febres magnâ ex parte in marcorem transmutantur:* Per diversam igitur comitantis febris naturam phlegmone hepatis ab ipsius erysipelate discriminatur; & dispar febris conditio à dispari utriusque morbi fovente caussâ æstimanda est: Illa enim propriè à sanguineo, hæc verò à biliari principio ortum ducit. Hinc non tantùm hepaticæ phlegmonis febrem erysipelatosa febris seu ardens, & Typhodes, longè vehementiâ superat, sed ulteriùs acutior in erysipelate dolor est, & calor admodum intensior non solùm in affecto hypochondrio, sed in universo etiam corpore.

Indicia hepatis Phlegmonem à spasmodico ejus dolore distinguentia.

VI. Alia insuper indicia sunt, quæ hepatis spasmodicum dolorem à phlegmone discriminant: Quippe spasmus hepatis morbus est repentè invadens, cæterùm siccus, ut nulla in linguâ, cute, urinis, aliisque excretionibus peccantis, aut transmissæ bilis vestigia obversentur: Dolor non gravativus, aut tensivus, sed veluti dilanians, atque ad interiora, superioraque retrahens, isque vehementissimus, non insuper continuus, sed ad intervalla recurrens: intervallata in consequens spirandi difficultas: Ingens quidem, unaque per totum hypochondrium tensio, non verò circumscriptus tumor

tan-

tangenti manui porrigitur : Nulla tussis, aut saltem ejus conatus ab hypochondrii tensione impeditus. Ut subita ejus invasio est, ita & subitanea solutio : Nulla præcipuè febris, quæ si tandem morbo diutiùs desæviente, accendatur, morbum indicat juxta illud Hippocratis in Coacis *Hepar vehementer derepentè dolentibus febris succedens remedio est.* Cæterùm à simplici obstructione, atque à scirrho per propria signa, horum tractatibus adjecta, facilè jecoris phlegmon interstinguitur.

Quomodo distincta sunt musculorum abdominis, atque jecinoris inflammationis indicia.

VII. Galenus cit. loc. animadvertit, inflammationem musculorum abdominis cum hepaticâ inflammatione confundi posse, hinc signa tradit, quibus una ab altera distingui valeat. Siquidem in musculorum abdominis inflammatione cutis circumtensa valdè est, ut si quis digitis apprehensam attrahere velit, ea minimè sequatur. Insuper inflammatio musculi unius aut plurium abdominis se tactui non tantùm facillimam præbet, sed insuper extra hypochondrium elongatur, versùs umbilicum plerumque se proferens, affectorum prætereà musculorum figuram repræsentando, diversam à figurâ inflammationis hepatis, in qua quidem subrotunda, & circumscripta in hypochondrio moles profundiùs percipitur, dum musculi manu facilè pertractari, nec non à subjecto tumore dimoveri, atque expediri possunt. Præcipuè dissimilis in hisce inflamationibus totius corporis color exhibetur : In musculorum inflammatione naturalis, & vividus permanet, in hepatis phlegmone aut pallidior apparet, aut ad ictericum vergens. Ita per hujusmodi totius habitus, & in primis faciei coloris inspectionem, atque insuper ventris explorationem Galenus Stesianum quendam, ab aliis Medicis abscessum in hepate gestare creditum, abscessu in abdominis musculis, ex phlegmone genito, affectum esse revelavit, ut meminit cit. lib. 5. cap. 7. *de loc. affect.* Atque his Galeni vestigiis insistens Valleriola, mulierem, quæ ab alio Medico phlegmonoso hepatis tumore prehensa judicabatur, musculorum abdominis inflammatione vexari fœliciter ostendit, ut affert lib. 4. observat.

cap. 5. Adhæc, urinæ, aliaque excreta in musculorum inflammatione veluti naturalem consistentiæ, coloris, & componentium partium habitudinem videntur adhuc præ se ferre; quod quidem in hepatis phlegmone minùs contingit.

Quomodo Phlegmones gibbæ, aut cavæ partis Hepatis discerni invicem queant.

VIII. Denique phlegmones gibbæ, cavæque partis hepatis distingui invicem sat facilè possunt. Si gibba, vel convexa hepatis pars laboret, durus tumor tactui se facilè porrigit, figuram hepatis penè globosam, aut quasi semilunarem referens: renixus: dolor inter respirandum major est, & usque ad dextram juguli partem protensus, ut detrahi videatur, acris insuper circa cordis foveam: Tussis, & respiratio crebrior cum dispnea, majorque gravitatis sensus; cum difficiliori in dextrum latus decubitu: facilis ad phrenitidem, imò & paraphrenitidem transitus. Symptomata denique omnia ad partes thoracis attinentia graviora sunt, quàm ad intestina, & ventriculum; & sanè si cava pars afficiatur, tumor ad tactum non est adeo conspicuus; dolor interim aliquis per tactum, & compressionem percipitur: Vehementior sitis, linguæ scabrities, & nigredo, interdum flavo, aut viridi colore fucata, nausea ferè continua: imò in ventriculo cardiogmos, aut frequens singultus, aut utrumque; biliosarum sanierum vomitus; ventris laxitas & *ambarum partium commune symptoma est febris, sed convexarum major*; ait Duretus ad Coac. Hipp. fol. mihi 458. Adite eundem ibidem, & fol. 325. pro his diversis in gibba, aut cava parte eliciendis inflammationis indiciis; tum Galenum lib. 5. de loc. affect. cap. 7. Forestum lib. XIX. de Hepat. affect. observat. VII. Sennertum de Hepat. inflamm., Riverium lib. XI. cap. II. de Hepat. inflam. aliosque.

Hepatis Phlegmone etiam ante quartam diem ægrum interdum de medio tollit, at verò non per morbi

IX. Gravissima hepatis phlegmone cum enormi visceris tumore, etiam ante quartam diem ægrum jugulare potest; non quidem ex morbi solutione, seu malâ judicatione, sed ex oppressione tumoris, sive ex respirationis suffocatione, per diaphragma à functione sua prorsus impeditum. Ut qui hoc pacto præfocentur, per immanem orthopneam moriantur. Ita

habet

habet Hippocrates sect. 2. lib. 2. Popular. morbor.: *Coi sorori hepar elatum est splenico modo. Mortua est secundâ die.* Idest, hepar in hoc casu tantam in molem fuisse elatum intelligit in quantam lien interdum solet, qui sanè ob laxissimam texturam facilè, celeriter, & insigniter distendi potest, atque tumescere. Ita insignem lienis tumorem, qui usque in dextram partem tendi aliquando videretur, Licicæ accidisse superiùs Cous narraverat. Cæterùm similem in hepate phlegmonosum decubitum cum strangulatu & nece ad secundam invasionis diem vidimus nos non ita pridem, seu Idibus Martiis hujus anni 1723. in Illustrissimo D. Francisco Boschetti ante Templum D. Antonii in majori Padi viâ decumbente. Ita oportunè annotat Duretus in comment. ad Coac. Hipp. loc. de morb. vesicæ: *Quæ phlegmone systrophica jecur occupat primis etiam morbi diebus sæpè mortifera esse dicitur.* Pessima igitur, mortemque esse brevi adfuturam portendentia, hæc in hepatis inflammatione signa sunt: Febris ardens, sitis inexausta: lingua scabra: refrigeratio extremorum, quum medium corpus, & præcipuè dextrum hypochondrium uritur: vomitus item niger, vel porraceus: venter intumescens: jactatio vehemens cum frequenti pedum suscepta ab ægro nudatione. Enormis præcipuè tumor, renixus, & dolor cum frequenti singultu, animique defectu. Hepatis Phlegmone per metaptosim, invadens, si fractis viribus accedat, citò mortifera est, juxta illud in Coacis: *Ex anginosis hypochondrii dolor irritâ crisi, cum infirmitate summa, & exolutione obortus, clàm necat, tametsi admodum videatur esse in tuto.*

solutionem, sed per tumoris suffocationem: cujus quidem Phlegmonis indicia exhibentur.

X. Prognosim à divini senis oraculo hauriamus. *Præcordia sine ullo doloris sensu æqualiter mollia esse oportet: At inflammatione tentatâ, aut inæqualiter affectâ, aut dolore vexata, non contemnendæ ægritudinis notas præ se ferunt.* In Coacis prænot. fol. mihi 279. jam dixerat: *Præcordia optima quidem, quæ dolore vacant, mollia sunt, & æqualia tum dextrâ, tum sinistrâ parte: Incensa verò, aut dolentia, aut intenta, aut inæqualiter affecta, tumentia, potissimùm in principio morbi mala sunt,*

Naturalis Hypochondriorum viscerum status; ipsorumque tumentium varii, secundùm variam sedis tumoris, magnitudinis, doloris,

duritiei, mollitudinis, & adjunctæ febris conditionem, eventus ex Hippocrate.

præsertim in dextera parte, & mortem brevi affore indicant. In Prognost. verò: *Præcordia tumida, dura, & dolentia, si in universum affecta sunt, maximum malum portendunt, si verò altera parte dumtaxat, & sinistra minùs periculum est.* Addit insuper: *Hujusmodi tumores* (viscerum scilicet in hypochondriis degentium phlegmonosi) *in principio quidem proximam mortem denuntiant:* pariter lib. Prognost. *Ubi verò viginti dies excesserint, neque quiescente febre, neque tumore remisso, ad suppurationem convertuntur. Mollis tumor dolorem non inferens, & digitis cedens longiori tempore finitur, sed non ita grave ab eo periculum pendet. Quod si intra sexaginta dies neque febris desinit, neque tumor desistit, fore suppurationem hoc loco, & reliquo ventre significat. Durus itaque, magnusque tumor, dolore crucians, mortis periculum non multo post fore denunciat: mollis verò, & sine dolore, quique prementi digito cedit, longus esse solet. Ventris tumores minus faciunt abscessus, quàm qui in hypochondriis: minimè verò qui subter umbilicum sunt, in suppurationem vertuntur.* Jamque his textibus Legislator noster prius naturalem hypochondriorum viscerum statum, hinc acutissimi eorum, & præcipuè jecoris phlegmonis, peracuti, acuti simpliciter, & demum in chronicam indolem vergentis, eventus omnes tum ex tumoris amplitudine, & loco, majus, aut minus periculum denunciat.

Alvi fluxus in Hepatis Phlegmone mali: & qui deteriores sint. Parotides hunc morbum plerumque malè judicant. ex Hipp. Nihil autem moveri mortiferum est.

XI. In hepatis phlegmone alvi fluxus mali, præcipuè si ante morbi concoctionem adveniant; cum his ea non excernantur, quæ excerni oportet, atque insuper humorum turbationes, & solutiones, & viscerum resolutiones per ipsos indicentur; quo quidem judicio intelligendus est textus ille in Coacis. *Quæ cadunt in hypochondrium dolorifica mala, cum aliàs prava sunt, tum verò si faciunt profusiores alvos: Pejora autem, quæ brevi nascuntur.* Pessimæ verò inferiores hujusmodi excretiones, si copiosæ, & crassiores sint, simulque ad lividum colorem accedant juxta illud Hippocratis in Prorrethic.: *Ex torminoso sedimentum limosum, sublividumque, malum: An ex hypochondriis dextrum dolere videatur, exolvaturque? atque*

his

his parotides parùm dolorificæ? Venter his omnibus copiosè fluens, perniciem affert. Revera aliis locis Cous de parotidibus hepatis inflammationi supervenientibus sermonem inducit, malè insuper ab hujusmodi transmissione præsagiens. Ita in eod. Porrethic. *Ex volvulis malè olentibus cum febre acuta, hypochondrioque sublimi diutiùs perseverante, parotides exurgentes perimunt.* Ibidem. *Quibus amplè, & crebrò spirantibus morbus regius, & febres acutæ cum duris hypochondriis refrigeratæ fuerint, hi abscessus magni secundum aures suscitantur.* Revera in hoc ultimo textu Hippocrates neque satis dirimere videtur duritiem hypochondriorum inflammatoriam à duritie scirrhosâ, cum de dolore sileat, neque in transmissione ad parotides perniciem, aut utilitatem contingere annuit. Id interea colligamus, parotides hypochondriorum morbis succedentes plerumque mali ominis esse. Interea frequentiores fortasse Hippocrati visæ sunt ab hypochondriorum phlegmone, aliisque morbis parotidum eruptiones, cum ibidem binos adhuc hosce textus adjiciat. *Quibus comatosa, fastidiosa, hypochondria, dolentia, & cruenta exigua, in his parotides exciuntur: antea autem faciei signa - - - - Hypochondrii contentio cum comate fastidioso, & capitis dolore parotides attollunt.* (Galenus in commentario: *per dolentia hypochondria, & hypochondrii contentionem* phlegmonem intelligit.) Tum in Coacis habet, *in diuturno hypochondrii meteorismo* (habeas pro meteorismo Hippocratico magnum, subitòque in sublime elatum, ipsiquemet visui fortè obvium nec tamen valdè durum tumorem, à flatu, scirrho, aut phlegmone productum, interdum ab eodem usurpatur hoc nomen pro ægri surrectione, dum nempe is à lectulo se attollit denuoque residet, ut sect. 2. progn. t. 6. & Coac. t. 493. quandoque etiam pro ipsamet flatuosa substantia per intestinalem fistulam turbulenter vagante: Atque de hoc flatuoso intestinorum meteorismo loquitur in Coacis: *à suppressione alvi meteorismus Hypochondriorum, gravis.* Colica flatuosa. Tum in 7. Aphor. sect. 6.: *Dolores qui ventrem tenent cum tumore, levissimi sunt: sine eo, gravissimi.* Flatus Hypochondriacus.)

&

& alvo graveolente, abscessus, qui ad aurem assurgit, necat. (Intelligit hic senex pro graveolente alvo illiacam affectionem: quod quidem superiùs explicaverat: *Parotides graveolentis volvuli consectariæ cum febre acuta, & hypochondrii meteorismo, diuturno, interimunt.*) Tandem ibidem: *in biliosis spiritus magnus, & febris acuta cum præcordii intensione juxta aurem abscessus facit.* Sed id fortasse translationum ab hypochondriis ad parotides frequentius erat in Græciâ ad ævum Hippocratis. Nos tamen in Italis nostris regionibus rarissimum esse animadvertimus. Interea nihil prorsùs in hepatis inflammatione per evacuationes moveri, mortiferum est. Ita in epidem. Hippocratis lib. IV. *Puerperæ maritus, qui prope Sitodochi ædes habitabat ictericus erat, ad quem septimâ die veni, octavâ mortuus est, neque urinam, neque alvi excrementa emittens, hypochondria magna erant, & dura, & spiratio crebra. Hic moriens, ne frontem quidem præ labore madefecit.* Ab hisce igitur siccis hepatis inflammationibus est summopere cavendum.

Phrenitidem Hepatis inflammationi persæpè succedentem præsagientia signa.

XII. Frequentiùs ab inflammato hepate ad cerebrum pro inducendo delirio transmissiones, sive epigeneses, ut plurimùm funestæ, celebrantur; præsertim si revellentibus, ac derivantibus præsidiis morbi principium, & augumentum non satis fuerint oppugnata; ut in Dromeade uxore, cujus historiam affert Hippocrates lib. 1. popular. morbor. Cum verò per nimiam hepatis, atque sanguiferorum vasorum plenitudinem, ejuscemodi decubitus ad caput obeantur; ita Hippocrates in prognosticis, & Coacis signum exhibet, quo isti prænosci queant: *Præcordiorum venæ, si pulsent, turbationem, aut delirium portendunt: sed eorum qui sic affecti sunt oculos aspicere oportet: quippe frequens illorum motus insaniam comminatur.* Atque in Coacis prænot. rursus ait: *Pulsus in hypochondrio cum perturbatione dementiæ est: magisque si oculi crebrò moventur.* Et sanè quæ in hepatis phlegmone, dextræ cœliacæ aut ipsiusmet Aortæ sensibili, molestâque pulsatione prehenduntur, præcipuè si post institutam sanguinis missionem hanc adhuc pulsationem persentiunt, neque eidem ante morbum assue-

assueverint, raptum ad caput, atque phrenitidem non effugiunt; Nisi inflammatione ad occultam vomicam, aut etiam in viscere aggerendum scirrhum vergente, delinquens humor aliò non rapiatur, & decumbat; quorum quidem alterutri morbo post inflammationem non rarò contingenti videtur prospicere locus ille in Coacis: *Stomachi dolor, & pulsus hypochondriorum, febre extinctâ, malum denunciant: idque cum aliàs tum in sudatiuncula.* Stomachi dolor ab Interpretibus pro singultu, interdum pro cardiogmo intelligitur: pulsus hypochondriorum eximiæ quidem, ut ait Duretus, inflammationis inseparabile signum est; Qui tamen, defervente inflammatione, & in metaptosim facescente, vigere adhuc potest ob ademptam hepaticæ, & cœliacæ arteriæ libertatem à tumore scirrhoso, aut suppurato. Ephidrosis verò, seu illa sudatiuncula, quâ roscidum est tantùm caput, cervix, & thorax, aut etiam quæ perexigua toto exudat corpore, tuberculi potiùs hepatici, vomicæ, aut cujuslibet suppurationis consectoria esse solet, quàm scirrhi, ut inferiùs dicemus. Dixi superiùs dextræ cœliacæ, aut ipsiusmet aortæ pulsationem; quoniam arteriæ substantiam hepatis ingressę, atque ad ejus vasorum tunicas dispersæ, cum graciles admodum sint, sensibilem edere pulsationem non possunt, ut idcircò à qualibet caussâ pressæ nimiùm in jecore fuerint, sensibile pulsationis incrementum in solo cœliacæ ramo dextro vel ipsius cœliacę trunco, vel etiam in viciniori aortę sectione inducere possint. Quod quidem nec Galenum præteriit, dicentem 2. de loc. aff. cap. 3. *Neque in hepate, neque in renibus nunquam hujusmodi pulsationem apparere.* Æquivocum interea esse argumentum potest hujusmodi in affectibus hepatis arteriarum pulsatio: Quippe plures noscimus, pręcipuè hypochondriacos, & picrocholos tali arteriarum pulsu, vel citra febrem, & affectum hepatis, atque in ipso naturali statu vehementer obsessos. In his igitur *præcordiorum venæ* pulsantes, in superventa hepatis inflammatione, metastasim ad cerebrum,

non ita tutò designarent. A turbatis cæterum, tremulisque oculis, & præcipuè inflammatis, & turgidis, imminens pręvideri potest insania; tum quod turgida oculorum vasa turgentia ea pariter, à quibus originem nacta sunt, cerebri vasa testantur; tum quia nervorum oculi concussiones, sive tremores nervosorum pariter in vicino cerebro caudicum ab irruentibus improbis succis lacessitorum, jactationes significant.

Hepaticæ Phlegmones vel per hæmorrhagiam narium, vel per sudores, perfectè judicantur; imperfectè per urinas, sedes, ictero, aut vomitus diebus criticis, malè per suppuratum; pessimè, & lethaliter per scirrhum, aut gangrenam, aut marasmum, aut hydropem.

XIII. Tametsi Galenus lib. 3. de Crisibus cap. 3. hęc tradat de hepaticæ phlegmonis judicatione: *Hepatis devexæ quidem partes inflammationem patientes tribus præcipuè modis crisis obediunt; fluxibus sanguinis è nare dextra, & sudoribus bonis, & urinis abundantibus: convexæ autem partes excrementis alvi biliosis, atque sudoribus, nonnunquam verò & vomitibus: magis autem expetuntur per urinas expurgari*; per sudorem tamen decretoriâ die advenientem Hepaticæ indiscriminatim phlegmones ut frequentiùs, ita fœliciùs judicantur; rectè igitur admonet Duretus in Coacis; Phlegmonarum omnium systrophicarum mutationem esse, aut convenienter naturę, seu diaphoresi, & suppurato; aut contra naturam, seu scirrho, & gangręna. Quippe Phlegmon hepatis, instar aliorum omnium calidorum tumorum, vel, bene difflatis per sensilem, aut insensilem transpirationem, qui fuerant incensi, & impacti, humoribus, atque indè restitutis in circulum, faustè resolvitur, absque ullo in viscere relicto morbi vestigio; vel suppurat; vel in scirrhosam congestionem densatur, atque induratur; vel tandem in corruptionem facessit. Prima judicatio totum naturæ opus est: Altera morbi, & naturę virium participans: Tertia, quartaque semper à dominatu morbi ortum ducunt: Tertia immedicabilem quidem hominem, sed diu adhuc superstitem linquit: Quarta lethalis est, citòque interimit. Sed si sudores parvi sint in morbi cruditate advenientes, mali; juxta illud Hippocratis in iisdem Coacis: *si cui sine febris vacuitate sudatiuncula crebra cum hypochondrii tensione conjuncta sit, malè illi est; sed multò pejùs, si ejus dolores ad jugulum, & acromion se obfirment.*

ment. Interea igitur non raró per lysim seu etiam absque sensibili sudore] per paulatinam & insensilem resolutionem hic morbus terminatur : sæpenumero in imperfectam crisim per icterum facessit : quandoque, præcipuè quum diutiùs protrahitur, in scirrhum induratur, *tenuiori*, ut ait Galenus (sive sanguineâ) *morbum committentium humorum parte difflatâ; crassiori verò, & sequaci* (seu lymphatico-ramosâ) *in visceris amplitudinibus depacta.* Non raró inflammatio hepatis, nulla procuratâ suppuratione, in hecticam, & marasmodem febrem desinit: interdum & in hydropem. *Hepatis inflammatio, ac durities facilè in aquam inter cutem transit*, ait Foësius.

Atque ab inflammato Hepate progenitum Hydropem gravem fore, & lethiferum præsagit Hippocrates in Coacis decisionibus: *At verò hydropes illi permolesti sunt, atque mortiferi, qui veniunt è morbis acutis.* Profectum ab inflammato Hepate hydropem eodem deinde loco describens Cous, certissimum præbet indicium, quo quidem iste ab alio Hydrope, mesenterii, vel intestinalis tubi, aut utriusque vitiis creato, distingui valeat. *Quibus hydropes à lumbis, & ilibus ortum habent, iis tument pedes, ac diarrhæa longa est, quæ nec prætumidum ventrem adæquat, nec ipsos lumborum, & ilium dolores exolvit. Sed quibus ab Hepate sunt hydropes, & unà tusses adsunt, & crebra incessit tussiendi cupiditas, & commemorabile nihil extussiunt, ac pedes tument; tum alvus non dejicit nisi dura, atque coacta. Quin etiam circa ventrem assurgunt ædemata, partim dextra, partim sinistra, quæ modò consurgunt, modò subsidunt.* " Astricta alvus, ait in " Commentario Duretus, signum syllogisticum est, atque, " ut ita dicam, character hydropis Hepatici, non secus at-" que Diarrhæa prædicta illiaci. Alvus autem nihil dejicit, " quia nec irritatur corruptione chyli, nec suppressione tantâ " opprimitur. Deinde hîc feces naturali carent vehiculo, id " est humore, quem hepatis phlegmone prorsus exhaurit. Tum " intestina proritatione illâ non gaudent, ut solebant deje-" ctionibus ipsis dicata, quam bilis edit per folliculi meatum

" effusa. Quæ ratio inhibendæ, atque sistendæ fecis communis est omnium ictericorum: Cujusmodi sunt tales Hydropici. Hucusque Duretus. Cum igitur noster Dictator in iisdem Coacis de aliis hydropis speciebus, non à peculiari hepatis, aut alterius visceris vitio, aut læsione, sed ab universali fluidorum dyscrasià ortum habentibus, loquens ab alvi fluxu bonum portendat: *Qui secundùm venas hydropici sunt, prorupta in alvum aquâ sanantur.* . . . *Aqua inter cutem initio aquosum alvi profluvium absque cruditate exortum, morbum solvit.* . . . *Aquæ inter cutem vitio, cui Leucophlegmatias nomen est, laborantes alvi profluvium sedat:* Jam in hoc textu duo præcipua colligenda sunt: Primum, in Hydrope à lumbis, & ilibus, seu, ut commentantur Interpretes, à mesenterio, & intestinis ortum habente, nihil alvi profluvium juvare, cum semper symptomatica, atque ab impedito nutritiorum laticum trajectu fiat ejuscemodi excretio: Alterum verò, in Hydrope ab Hepatis inflammatione producto neque posse alvi fluxum proficere, cum hydropes ab acutis morbis incurabiles sint; neque posse sperari, cum in hepatico hoc hydrope alvus non dejiciat. Sed de Hydrope nos dicendo fortasse nimium à proposito digressi fuimus.

Hæmorrhagia quo loco contingere, & quibus conditionibus stipari debeat, ut Phlegmoni Hepatis proficua evadat: Tum quibus indiciis prænosci queat.

XIV. Sanguinis è nare fluor, decretoriis, aut etiam non decretoriis diebus adveniens, maximo solvendæ Hepatis inflammationi adjumento est, eóque magis, si citiùs in principio, aut augmento, seu ante morbi statum contingat, juxta illud Hippocratis in prognost. *Accidit in his* (sive in hypochondriorum inflammationibus) *in prima circuitione* (seu in primis septem diebus) *etiam sanguinis è naribus fluor, atque admodum juvat.* Hujusmodi verò crisim in legitima dumtaxat jecinoris inflammatione, seu phlegmone, prodesse deprædicat per illud in Coac. *Quibus cum rubore faciei hypochondrium in febribus non est molle, effluente naribus sanguine, convalescunt.* Nam in solo phlegmone facies rubore coloratur: In illegitimis aliis, seu bilioso sanguineis hepatis inflammationibus, ut in erysipelate,

pelate, calidâque hepatitide, facies ictero, aut subicterico colore suffunditur. Sed quemadmodum sanguinis per nares eruptio in Hepatica Phlegmone citò adveniens celeri auxilio est, *inchoatam*, ut ait Duretus, *systrophem reprimendo, factam exolvendo; denique concitatum rheuma inhibendo, & consistens vacuando*; ita sanguis per tussim in eodem morbo ejectio gravissimo extat periculo, juxta illud in Coac. *Quicunque spumantem expuunt sanguinem, dextroque laborant hypochondrio, à jecore spuunt, multique intereunt.* Tunc enim pessima conficitur epigenesis, geminatâ affectione, persistente foco primigenii morbi; afflicto simul pulmone, apertoque indebitæ vacuationis loco. Alibi Cous fluere sanguinem recto itinere commendavit, contrario verò culpavit; docens ipse quid nam per contrarium intelligat: scilicet, *Liene grandiore* (seu inflammato) *fluere sanguinem è nare dextra, affecto Hepate è sinistra.* Ita ad Hepaticam recreandam phlegmonem sanguis à dextra nare, servatâ nempe Hippocraticâ vasorum rectitudine, effundi debet. Cæterùm in eodem textu adjicit Hippocrates indicia humorum sursùm tendentium, undè fluxus sanguinis naribus imminentis prædictiones eliciantur: Videlicet capitis dolorem, subitamque oculorum veluti hebetationem: *Sed tum sanguinis eruptio expectari debet, quum interrogati, aut caput dolere, aut oculos caligare fatentur.* Addit insuper quibus hominibus utiles hujusmodi sanguinis effusiones frequentiores extent: *Magis tamen in junioribus quinto & trigesimo anno sanguinis fluores expectare oportet.* Addit Duretus in Comment. ad Coac. *Inflammato hepate quò citiùs venit liberalis hæmorrhagia, eò res ægri meliùs eunt.* Huc quoque referri debet sensus ille Hippocraticus: *Icterus jecoris oppressione natus accedente hæmorrhagiâ deletur.* Quippe Cous oppressionem illam verè inflammatoriam esse intelligit: Elucetque per praxim, regium morbum in Hepatis inflammatione erumpentem largâ sanguinis missione sublevari. Ita hæmorrhagiâ superveniens sanguinis missionem facilè supplet. Sed magis super hâc re perspicuum extat Senis in Coacis

judicium : *Hypochondriorum , Hepatis , Cordis , partiumque umbilico circumpositarum dolores excluso sanguine periculo defunguntur , non excluso , intereunt.* Dolores hîc aliisque locis pro veris inflammationibus recipit.

Quæ alvi, aut urinæ excretiones in acutis biliosis, atque hepatis inflammationibus perniciosæ sint.

XV. Concernere quoque Hepaticæ inflammationis prognosim Hippocratica illa in Prorrethicis sententia videtur : *In acutis biliosis albicantes , spumosæ , & pericholæ dejectiones , malæ: Malæ quoque & urinæ hujusmodi, an & his jecur dolorosum.* Cum enim Hippocrates arguere morbum ad concoctionem non adhuc perductum intendat, ab urinis in hoc albicantibus coercitum in viscere peccantem indicari succum intelligit , à spumosis acerbiorem ejusdem effervescentiam , à pericholis verò multam ejusdem noxii , ac palantis humoris copiam. Quippe pericholum ex Galeno significat superfluè biliosum , & tenue. Quam ob rem ut de his urinis Hippocrates malum in acutis biliosis , sive hepaticis præsignat , ita ex una earumdemmet urinarum inspectione biliosorum, sive hepaticorum morborum acutam indolem explorari posse , atque manifestari declarat Aphor. XXXII. Sect. VII. *Quibus autem in urinis biliosa sedimina supernè tenuiora sunt , acutum morbum significant.* Namque in hujusmodi urinis bilis non adhuc concocta , seu recollecta apparet , sed adhuc per sanguinem subtiliùs dispersa; quæ totam ideo volantis sulphuris conditionem participans sursum attollitur ; hinc neque multa , neque crassa , neque nimium oleosa esse deprehenditur ; undè ut morbi brevitas, ita & acuties , ut dicitur , emanat. Quod de urinalibus dictum est , id pariter de alvinis ab Hippocrate memoratis dejectionibus intelligendum superest. Imo ex Practicorum omnium observatione quilibet alvi fluxus, hepatis Phlegmoni conjunctus lethalis est , aut saltem admodum perniciosus , nisi diebus decretoriis contingens materiam , quam excernit, concoctam præ se ferat. Quod etiam alio textu indicare Senem voluisse , superiùs perspeximus.

XVI. Deni-

XVI. Denique: *in hepatis inflammatione singultus malum.* Hipp. Aphor. XVII. Sect. VII. Ingens siquidem, & ferè totum viscus obsidens Hepatis Phlegmon est, quæ ventriculum premat adeo, & veluti strangulet, ut queat in hujusmodi convulsionis speciem adigere. Ita Galenus in hujus Aphorismi Commentario subjungit: *Singultus Hepati inflammationem patienti dicitur supervenire, non semper, neque quomodolibet patiente, sed quando ad magnitudinem attollitur, fervente inflammatione, in quo fervore stomachus ad compassionem trahitur, nonnunquam communium nervorum ratione. Quare tunc solùm compassio fit stomacho ad hepar, quum inflammatio & maxima, & pessima fuerit.*

Maximam Hepatis Phlegmonem singultus comitatur.

XVII. Causam hepaticæ phlegmonis repetendam esse à fervidioris sanguinis, atque in hoc viscus impetuosiùs irruentis, minorumque ejusdem meatuum ordinem turbantis collectione, affusione, atque stasi, aut saltem notabili retardatione eo liberiùs existimamus, quò cum Phlegmone communis sit visceribus aliis, omnibusque humani corporis parenchimatosis, aut muscularibus affectio, à communi seu partes omnes æquè irrigante liquido, quod quidem ipse sanguis est, potiùs quàm à speciali, seu bile, deducenda esse videtur. Sed partium hominis inflammationis modus, & ratio Medicorum scholis tam sunt vulgaria, & comperta, ut nos, post aliqua super hac re in superiori hujus Historiæ parte vellicata, in hac tertia unam praxim amplectentes, Theorico hoc opere disputantium otiis, & tricis dimisso, hujus morbi, aliorumque hepatis diagnosim, prognosim, & curationem ex instituto aggredi, sedulóque prosequi dumtaxat intendamus. Id unum annotare juvabit, internas hepaticæ inflammationis Caussas ab externis, & procatharticis excitari, & disponi interdum plurimùm posse; ut à contusione regioni hepatis inflicta, casu ab alto in hypochondrium dextrum, & similibus.

Causa Hepaticæ Phlegmonis conjuncta non tantum à stasi sanguinis, sed à vehementi suscepto ferv oris motu est deducenda.

XVIII. Quod

Curatio, quæ in Hepatis Phlegmone atque Erysipelate, præcipuè spurio, eadem videtur, quomodo sit dirigenda quoad sanguinis missionem.

XVIII. Quod igitur spectat ad Hepatis Phlegmonis, atque Erysipelatis mixti, seu phlegmonosi curationem (in utroque enim morbo medendi scopus eodem plerumque recidit) eò sanè dirigenda ista erit, ut prius impediatur inflammationis incrementum; quâ obtentâ re, ad eandem indè minuendam, & tandem resolvendam progressio instituatur. Cum itaque ab irrumpente vehementer in hepar sanguine, copiosiùs hinc aggesto, atque in tumultuariam effervescentiam concitato, Phlegmone ortum ducat; Est hic decubitus impediendus, frenandus saltem, atque attenuandus, sanguinem liberaliter evacuando, in alias, easque diltitas partes per revulsionem avertendo, atque insuper effusum in viscere sensim ab eodem derivando, lateralibus hujus retardati liquoris pressionibus unà cum mole imminutis; ut tandem liber in parte, per ablata hujusmodi pressionum obstacula, liquidorum omnium fluxus & refluxus reparetur, & revocetur; seu, ut dicebat præceptor, strictum ab inflammatione productum relaxetur. Celebranda igitur est, ac largè repetenda Phlebotomia, ratione evacuationis, revocationis ad oppositam, aut valdè longinquam partem, aut derivationis à viscere: in quibus quidem adimplendis indicationibus rectus, atque expeditus ordo adhibendus est; priùs basilicam dextram aperiendo, & sanguinis copiam, affectionis magnitudini, ægri viribus, & constitutioni non imparem, detrahendo. Secanda indè saphena, si in muliere cum non liberis mensibus emergat morbus: Hemmorrhoïdes post hinc uberrimè aperiendæ: Quod quidem præsidii genus, quidquid objiciant circulationis leges, hepatis evacuationem propiùs respicere videtur, cum à Galeno in Comment. Aphor. XII. Sect. VI., instituto hemmorrhoïdum sermone, hoc posterorum memoriæ traditum legatur. *Si quis hoc ei intercludat iter* (seu hepati se se vacuandi per hemmorrhoïdes libertatem adimat) *simul duritiem in Hepate facit, simul multitudine gravat, ac crassitie.* Aëtius tetrabib. 2. serm. 2. cap. 3. non tantùm primo, & secundo

ſecundo die venam ſecari jubet, ſed & ſeptimo, ſi dolor ex inflammatione adhuc vigeat, & vires ferant. Imò plerique antiquorum in maxima inflammatione etiam uſque ad Leipothymiam ſanguinem educebant. Nec certè, ob memoratas rationes, miſſione ſanguinis ex variis corporis partibus elicienda, expeditius in hoc affectu præſidium eſſe poſſet: Cætera enim principem curationis ſcopum non attingunt. Galenus in inflammatoriis hepatis doloribus ſalvatellæ dextræ ſectionem valdè etiam proficere *lib. de anat. vivor.* author eſt; ubi etiam ad antiquos hujus viſceris dolores ab arteriæ manus ſectione mirabile juvamen pollicetur. Præmiſſâ hâc ſanguinis ex majoribus venis liberali evacuatione, cucurbitulis quoque, cum ſcarificatione uti licet, vel ad coxas, & crura revulſionis ſtudio, vel ad dorſum, & lumbos in aliquam ineundam derivationem admotis. Cavendum verò ne quum Phlebotomiæ uſu hæmorrhagiam narium, quam remotam cenſemus, ſupplere conamur, eandem, quę revera ſit proxima, importunè, ac perniciosè ſubtrahamus. Conducet ergo imminentis hæmorrhagiæ narium indicia diligenter à Galeno prædiſcere. *lib. 3. de criſ.* aliiſque locis.

Quomodo præterea quò ad alia remedia.

XIX. Cathartica, vel leviora, ante ſeptimam, atque ante declinationem morbi angue pejus fugienda veniunt; cum ex ſuperiùs allegatis, in hoc morbo alvinæ omnes evacuationes perniciem afferant. Interea oleoſa plurima purgantium vices ſupplere poterunt, ſi cum aliqua primarum, ut dicitur, viarum expurgatione inflammatoriam viſceris tenſionem laxari oporteat. In hunc ſenſum dulcium amygdalarum, aut papaverum, aut ſeminum melonum, aut lini olea revocamus. Clyſteres; hoſque frequentes purgantibus ſubrogari pariter expediet, ſed vix emollientes, & lotorios, ne quælibet ſtimuli vel puſilla ratio ad uſque inflammatam partem per tunicarum, aut vaſorum continuitatem, cum non levi incommodo traduci queat. Quod ſi, febre cum inflammatione defervente, lene aliquod per alvum ſolvens remedium

exigi post septimam videatur, id certè à sero lactis cum tartari cremore, à beta, viola, mercuriali, à cassia, epythimo, polipodio, elect. diaprunis, aut similibus modestè parandum erit. Topica vel in principio, vel in progressu inflammatorii morbi, hepatis regioni adhibita, quæ discutientia, repellentia, resolventia, aut etiam diaphoretica dicuntur plurimam semper mihi suspicionem fecere: Quandoquidem actuosum quodlibet, ut ut exteriùs applicitum, hepatis Phlegmoni irritamento esse, aut saltem tenuiores substantias, tenacioribus indè magis hærentibus redditis, dissipare fortasse potest: Ableganda igitur non minùs sunt propriè refrigerantia, & pacantia, quæ inflammatos interdum succos mortiferè indurant, & fixant. Cavendum enim est, ne nimium in hepatis Phlegmone exteriùs, aut interiùs, aut utroque modo perfrigerando, humores cogas, atque ut ait expertissimus Duretus, *à nimium stupefacta inflammatione scirrho fundamenta extruas.* Actu frigida, tametsi Erysipelas, aut insignis fervor debacchetur, nunquam admovenda sunt. Repellentibus verò, non calidè, non frigidè; sed tepidè admotis, ac sæpius renovatis, in Hepatis erysipelate interdum uti licet. Emollientia igitur, blandéque laxantia, externè, internéque, calidiusculè ut dicitur, aut etiam tepidè duntaxat in hujus morbi vigore usurpabimus. Diaphoretica & Diuretica ob metum vehementioris excitandæ turbationis, cautè plerumque in hoc morbo declinabimus, licèt per spontaneum interdum, atque decretorium sudorem liberari affectionem, aut per faciliores urinas in progressu sublevari posse, perspectum sit. Leviora in contumaci vigilia, aut acerbiori dolore, aut utrisque, admittuntur paregorica. Denique Galenus method. med. lib. X. cap. V. in Hepatis, & Ventriculi phlegmone tenuissimum victum, imo penè nullum imperat: *Nam quod ad phlegmonem, quæ in his est partibus spectat, minimè planè est cibandum.* Cæterùm, dictante Sennerto, tutissimum est, ut sine suppuratione Hepatis inflammatio curetur. Si tamen præcaveri suppuratio

ratio non possit, danda opera, ut quàm citissimè perficiatur, & quantum fieri potest curetur.

Atque pensum hîc meum absolvisse videor super naturâ, caussis, diagnosi, prognosi, & curatione hepaticæ phlegmonis. Nunc gradum faciam ad Hepatis abscessum, atque ad ulcus, ex abscessu frequenter superstes.

DE HEPATIS, ABSCESSU, ATQUE ULCERE;

Et Primùm de Abscessu.

Canones Practici.

Quid sit suppuratio in genere; quot ejus genera; & quomodo Abscessus, seu Apostema à simplici suppuratione distinguatur: Quid tandè empyema, atque quot sensibus accipiatur.

I. IN Hepatici Abscessus Examen introduci vix posse videmur, nisi quędam priùs in genere de suppurationis natura hîc loci afferamus, aut, si mavis, super similibus in Tractatu Pleuritidis Can. XXVIII. superiùs adductis disquisitionibus, repetamus. Et sanè bina sunt primaria suppurationum genera: Primum, & simplex suppurationis genus illud est, in quo concrescibilis aliqua simulque hæterogeneïs plurimis particulis imbuta lymphatica substantia à sanguine, alicubi viscerum retardato, expressa; aut spontè sejuncta, tum per ipsius sanguinis, tum recipientis visceris calorem, atque insuper insensilium propriarum particularum vividum quemdam, & adauctum motum, novam consistentiæ habitudinem, seu veluti cocturam quandam consequitur, ut in quoddam speciale liquamen, nonnihil in se consistens facessat. Neque indè cocta hęc, atque leviusculè crassescens lympha confluit

in determinatam sedem, in eâque totum colligitur; sed ubicunque fuerit hoc modo mutatum, ibidem manet; sit jam in vasis, aut quibuslibet vasorum, aut viscerum spatiis dispersum. Atque cum liquidum hujusmodi, internis suis ab hujusmodi coctione refrictis motibus, quendam pariter in componentibus particulis nisum, & impetum, nonnihil prius solidorum prementibus viribus reluctantem deperdiderit; & hoc pacto iisdem pressionibus facilius, docilius, atque ductilius reddatur, ut ad secretiones, atque excretiones paratum magis se præbeat; Hinc hujusmodi suppurationis, seu potius coctionis genus à pepasmi legibus non multùm recedit: Neque emergens ab ipsa liquamen pus verum dicendum est, sed puriforme. Alterum verò suppurationis genus pus verum producit; in qua nempe actuosissimæ, fervidissimæque lympharum copiæ ab inflammato, congestoque in tumorem cruore expeditæ, & sejunctæ, in communem excavatum sinum turmatim irruunt, ibidemque recoctæ vertuntur in pus legitimum, procreans hoc pacto abscessum, folliculato tuberculo coacervatum, atque collectum. Prima igitur, seu simplex, & diffusa, seu disgregata suppuratio, neque circumscriptam, seu folliculatam congestionem secum ducit; neque indè superstes ulcus in loco suppurationis relinquit; cum nullam revera solidis, seu continentibus partibus sensibilem alterationem inducat: atque illa suppuratio est, quæ in plurimis pulmonum rheumaticis, aut etiam calidioribus contingit affectibus. Altera verò ex adverso sinum effodiens, apostematica, folliculata, atque indè ulcerosa, hepaticas phlegmones, non benè judicatas, prosequitur, interdum & calidiores hepatitides, præcipuè autem exquisitas pulmonum inflammationes. Atque ut omnibus palam res sit, in his nos, aliisque omnibus neque per hilum ab Hippocratica abscedere doctrina, en utrumque suppurationis modum; in morbo pulmonis ab eodem lib. 1. *de morbis* egregiè, atque perspicuè descriptum: *Pulmonis inflammatio fit, cum commotam, & humectatam pituitam,* &

& bilem propter calorem ex vicinis locis pulmo ad se traxerit, super ea, quæ jam in ipso existunt. Totum quidem corpus percalefacit, doloremque præcipuè dorso, lateribus, humeris, ac spinæ exhibet, cum nimium plurimam ad se humiditatem attrahat, hæque partes supra modum resiccantur, nimiumque incalescunt. Cum verò ad se traxerit, tumque bilis, tum pituita sedem in pulmone fixerit, putrescit, & in pus vertitur. Et siquidem præcipuis ad judicationem diebus putrefacta per sputum reddita fuerint, evadit æger. Si verò susceperit quæ per initia obvenerunt, aliaque præterea accesserint, & neque putrefacta per sputum rejiciat, præ copia supervenientium plexumque moriuntur. Est igitur salutaris, dispersaque sputi concoctio, seu veluti Pepasmus, quàm hîc loci describit Senex; qui postea ibidem in malam, seu coacervatam indicandam suppurationem progreditur: *Quòd si ad duos, & viginti dies perveniunt, febrisque dimittit, neque in his per sputum repurgati fuerint, purulenti evadunt.* Jam ergo utramque suppurationem valdè discriminat. Ad finem ejusdem libri primam denuo, seu salutarem suppurationem commemorat: *Ex morbo autem laterali intereunt, cum circa exordia copiosa quidem pituita, & bilis ad latus impacta fuerit, quam neque spuendo propter copiam, neque putrefaciendo superare possit.* His itaque Hippocraticis textibus commentati sunt Interpretes optimi primam suppurationis speciem confici à virtute naturalis caloris, alteram verò à violentia febrili. Cæterùm ad primæ suppurationis censum reduci debere Aphorismum XXXVIII. Sect. VII. *Catarrhi prolabentes in superiorem alvum viginti diebus suppurant*, luce præclarius videtur; cùm certè Catarrhalium hujusmodi distillationum suppuratio, quæ ut plurimùm salutaris est, neque ullam pulmonis substantiæ læsionem inducat, in majori duntaxat defluxis seris consistentiâ conciliandâ, undè major spuendi, seu ut dicitur expectorandi facultas suboritur, subflavoque inducendo colore expleatur. Hoc adhuc ab Hippocraticis colligamus oraculis; cruorem ipsum non esse suppurationis materiam, seu sanguinis purpuream partem in pus

haud quaquam converti posse; sed ipsam duntaxat nutritiam, albidamque lympham utramque suppurationis speciem adimplere. Hoc enim non obscurè docet Hippocrates in progn. *Abscessus autem fiunt, hi quidem ad infernas regiones, quibus aliquid phlegmatis circa hypochondria sit.* Quemadmodum igitur probum pus semper albescere oportet; ita quomodocunque alicubi à cursu suo retardetur cruor, aut partibus hæreat, aut etiam cum febrili ęstu, & qualicunque effervescentiæ gradu extra vasa subsideat, nunquam in albam habitudinem, sive propriè in suppuratum facessit: Ut in aneurismate, in ecchymosi, aliâve omnimodâ quâlibet per vulnus, dieresim, aut rixim, sanguinis intra, aut extra canales stasi videre est: Quibus quidem casibus putrescere sanguis, atque in fœtidissimum sanguinis cadaver migrare non verò suppurari perspicitur. Demùm Empyema, quæ vox sæpè apud Hippocratem, aliosque antiquos sonat suppurationem in genere; interdum determinatam in pulmonibus puris collectionem, sive pulmonis vomicam; frequenter verò puris collectionem in cavitate Thoracis extra pulmonum substantiam significat; in peculiaribus Hepatis suppurationibus ab eodem Hippocrate, aliisque, modò pro simplici, seu primi generis suppuratione dessumitur; modò pro folliculato ejusdem visceris abscessu; interdum etiam prorupto ejusdem teterrimo, quod phlegmone produxerit, apostemate, cum visceris superstite ulcere, seu toto illo relicto sinu, qui fuerat ab abscessu excavatus, atque insuper exundatione puris à loco rupturæ in abdominis Cavum, undè contenta viscera obruantur, ac præfocentur: Quem tertium esse, nec non gravissimum suppurationum gradum superiùs in cit. biliosæ pleuritidis loco declaravimus. Postremum hoc cæterùm hepatici empyematis genus annuimus in hujus Historiæ parte II. Cap. V.

Suppuratio hepatis in folliculatum semper abs-

II. Ut modò ad hepatis suppurationes descendamus: id è limine animadvertendum est, hasce alteram ex descriptis speciebus, seu deteriorem, continuò adimplere; cum revera deside-

desiderentur in jecore liberæ, amplæque excretoriæ fistulæ, à visceris substantia veluti sejunctæ, ut in pulmone bronchiales, & tracheales sunt; in quas quidem celeriter defluant catarrhales succi, atque indè per primam suppurationis speciem, & naturalem veluti calorem concocti, subactique, arbitrario postea spuendi nisu commodè, citóque foras expellantur. Sed hujusmodi in hepate succorum mutationes in ipsismet sanguiducis vasis, ab acerrimo inflammatorio calore obeuntur: hinc citæ ejectioni non facilia colliguntur invicem, & morâ acriora reddita, atque *ulcerifica*, ut ait Duretus, hujusmodi liquamina, exercitis vectis, & cunei viribus, scindere substantiam visceris valent, & rodere; atque in insculptam hoc pacto determinatam sedem exundando, demùm in folliculatum abscessum converti. Quod adeò verum est; ut quoties ab authorum quolibet hepatis suppuratio pertractatur, sub abscessus in distinctum tumorem elevati specie describitur; tum semper mortiferâ, aut saltem pessimâ prognosi obsignatur. Revera confecto hepatis abscessu de ægrotante actum est; nisi fortè fortunâ adeò foras ab hepatis substantia vertatur suppuratus folliculus, ut ipsam hepatis tunicam potissimùm occupans, se facilem præbere queat exitui, per tentatam à Chirurgi opere apertionem disposito; vel adeo versùs biliaria ad intestinum emissaria erumpat, ut per eadem ad alvum expurgari possit. Interea in his adhuc casibus suo non caret discrimine hepatica suppuratio, tum ratione superstitis ulceris, tum etiam virulentiæ collectę puris, ut inferiùs liquebit. Cæterùm tempora productionis hepatici abscessus duo sunt; nempè in exquisita ejus inflammatione; seu plegmonosâ aut mixtâ Erysipelatosa; (quam ultimam, hepatis ignem sacrum appellat Galenus in Comment. 2. Progn. Hipp. 66.) vel in minus exquisita, qualis esse potest hepatitis calida, aut mixta, quas quidem inferiùs describemus. In prima post diem vigesimum abscessus conficitur: In altera post sexagesimum: Quæquidem

cessum facessit: Quomodo conficiatur: Quando lethalis extet; & quando aliquam curationis spem faciat: & quanam sint tempora hujusmodi suppurationis.

dem tempora à binis Hippocratis textibus in Coacis eliciuntur : *At verò tumor in Hypochondriis durus quidem, ac dolorificus peßimus est, si sit ab omnibus partibus. Eorum verò qui sunt unius partis, periculi minùs habet qui è sinistris assurgit. Verùm tumores hujusmodi, per initia quidem nati, mortem in propinquo esse denunciant : sin autem vigesimum superent, manente febre, in suppurationem vertuntur. . . . . Tumores autem molles, ac doloris expertes, seriores illi quidem adferunt crises : At minùs aliis periculosi. Sed hi quoque tamen sexagesimum diem superantes, manente febre, in suppuratum vertuntur.*

Signa inflammationis hepatis, quæ suppurari debet; & signa jam suppurantis; & quæ jam suppuratam esse declarant: Quæ insuper ruptionem abscessus indicant; Quæ lethalem eventum; quæ spem adhuc aliquam pollicentur: Quæ proximam mortem denunciant: Quæ tandem gibbam, aut cavam partem affectam esse dilucidant.

LII. Signa igitur futuri hepatici abscessus deducuntur à contumacia inflammationis, quæ quidem remediis non cedat, suisque, ut supra, criticorum dierum circuitibus nulla, quæ morbo par sit, judicatione excipiatur. Ad imminentem jecoris præsagiendum abscessum valere etiam suo modo potest illud Hippocratis in Progn. : *Qui multo tempore tenues, & crudas mingunt urinas, si cætera ut evasuris adsint signa, hos ad regiones infra septum transversum abscessum expectare oportet.* Hoc revera signum semper deprehendimus in his, qui à capitis vulnere, post aliquot dies, interdum & plures, imo aliquando post sexagesimum, octuagesimum, interdum & centesimum diem, hepatis tandem abscessu corripiuntur: quos cum in altera hujus historiæ parte fol. 146. jam satis memoraverimus, & caussas purulentę translationis à capite ad hepar pro instituti ratione tetigerimus, hîc jam prætermittere liceat; hoc solùm notabili adjecto, quod mihi non ita pridem referebat Præclarissimus Collega Antonius Reina: Plurimos nempe ad celebrem per omnes ætates Urbis nostræ Taurinensis Obsidionem Capite percussos in Nosocomiis Militum mortiferis hujusmodi hepaticis abscessibus tentatos ipsum observasse, quorum qui per lapides bellicis tormentis, mortariis dictis, projectos, sævis quidem, sed citra lacerationem, contusionibus afficiebantur, citiùs, non superato acuti morbi stadio, in hosce abscessus, præcipitemque inde necem stupidi,

ac

ac veternosi ruebant.

Signa jam suppurantis inflammationis à subita gravativi consueti doloris in pulsativum, simulque punctorium mutatione, tum à febris, aliorumque symptomatum ingravescenti extemplò habitudine eruenda profectò sunt. Quippe ex Hippocratis oraculo. *Dum pus conficitur, dolores & febres accidunt, quàm in confecto*; sive omnia exacerbantur. Accedunt rigores nullo ordine invadentes, & crebrò citati, caloris irregularibus pariter exacerbationibus excepti; quæ in deteriori abscessu multò magis inæquales sunt, & abruptæ. Ita ex Hippocrate: *In his morbis frequens sudatiuncula, & horroris vicissitudo pessima.* Concoctum jam, sive confectum abscessum indicat doloris mutatio: *Si dixerit pro dolore sibi inesse pondus in loco, quo dolore afficiebatur: Hæc enim fiunt inter initia suppurationum.* Hipp. in toties cit. Progn. Febris insuper aliorumque symptomatum imminutio quidem, sed viribus enormiter debilioribus relictis, cum frequenti, languidoque, interdum & intermittenti pulsu, facilique, & frequenti animi defectione. Quandoquidem Phlegmoni succedens suppuratio consideratur ab antiquis veluti cinis, flammæ atque igni superstes. Tum non in pulmone solùm, sed & in hepate, aliisque visceribus, expletam confectamque jam fuisse suppurationem declarare possunt adducta illa à Coo in Prognost. indicia: *Principio si febris non dimittit, sed interdiu tenuior, noctu vehementior est: si sudores multi superveniunt, cum sicca, & inani tussi: si oculi cavi redduntur, maxillæ verò ruborem trahunt, & ungues manuum curvantur; digiti verò potissimùm summi calescunt, atque in pedibus tumores fiunt, neque cibum appetunt.* Ruptionem abscessus comitantur crebertima Leypothimia, frequensque syncope; præcipuè si pus in abdominis cavum effundatur; quæ quidem effusio semper lethalis est. Signa demum, quæ aliquam de bono abscessus eventu possent nobis spem facere, sunt si febris, annotante Præceptore, " eodem " die post abscessus eruptionem dimitteret, ac cibum æger " citiùs appeteret, & siti liberatus esset, & venter consi-

 stentia,

" stentia dejiceret; & pus album, leve, & concolor esset
" ac vacans pituitâ, seu crudâ & mucosâ substantiâ (de quo quidem in sequenti Can. V. dicemus) aut saltem ad hæc
" proxima fieret accessio " Signa verò deterrima si febris non
" desierit, aut cùm videatur deserere, denuò recalescens in-
" notescat; sitiant, neque cibum appetant „ &c. aliaque adhuc magis perspicua in sequenti paragrapho exhibenda. Morti proximis à rupto abscessu, venter intumescit cum lurida, & hypocratica facie, atque insigni virium prostratione; & frigidum sudant circa collum, & faciem, atque animo linquuntur: *Qui hepatis abscessu laborantes colorem habent ictericum, febrem continuam, inapetentiam, & nauseam, lethaliter decumbunt.* Sennertus. An gibbam hepatis regionem, an concavam obsederit apostema, à signis præcedentis phlegmonis, quæ quò ad alterutram visceris partem superius discussimus, colligi tutò poterit. Hanc fortè disquisitionem concernit illud Hippocratis in Progn.: *Abscessus autem fiunt, hi quidem ad infernas regiones, quibus aliquid phlegmatis circa Hypochondria adsit: Illi verò ad supernas, quibus hypochondrium quidem flacidum, ac doloris expers persistit; difficultas autem spirandi aliquo tempore facta, desierit sine occasione alia.*

Prognosis abscessuum Hepatis, ex situ, & figura tumoris ab Hippocrate elicita.

IV. Prognosim abscessus Hepatis à divino pariter Sene hauriendam ducimus: *Suppuratorum quæ sursum sunt* (scilicet ex mente Dureti quæ stabulantur in suprema regione abdominis) *alia quidem in tunica stabulantur collecta; alia verò sunt in visceribus ipsis diffusa. Abscessuum prædictorum lethales sunt illi, qui pus effundunt intrò. Reliquorum autem suppuratorum, quæ foras abscedunt, principem locum obtinet, quod ut brevissimè, sic acutissimè est collectum.* Idest ex mente præclariorum Interpretum, Lethales illi abscessus sunt, qui pus intrò in visceris penitiora effundunt, pus scilicet à natura non recollectum, neque secretum, sed propriâ erodendi vi novas sibi vias, atque cuniculos excudens, & amplificans. Quod quidem magna ejusdem visceris læsio, atque unitatis solutio consequitur,

ſequitur, novaque ſuccreſcit offenſio partium, virulentam potiùs, quàm purulentam materiam excipientium. Hoc apoſtematis genus hepatis Vomicam medentes plerumque nominant, quæ interdum brevis, frequentiùs diuturnior morbus eſt, at ſemper incurabilis; tum quia penitiores cuniculos agens, viſceris functionem inſigniter lædere, aut integrè etiam delere poteſt; tum quia abditum purulentum phyma eſt, cujus puris lentor, atque ingens craſſities ſalutarem vacuationem, ejuſque penitior ſtabulatio vacuationis aditum invenire non poteſt. Suppurata verò, quæ foras abſcedunt, breviſſimâque circumſcribuntur ſede, & veluti in mucronem faſtigiantur, ſalutem portendunt; tum quia minimam, aut modicam indicant ſubſtantiæ viſceris læſionem, atque rupturam; tum præcipuè validas naturæ vires vegetoſque ad expellendum conatus, adhæc meatuum libertatem, & puris exquiſitè mitificatam ſubſtantiam denunciant. Ita Cous in I. Prognoſt. Phymata viſcerum in hypochondriis degentium ſuppurata rememorans, ſuperiora repetit, aliiſque ſuperadditis confirmat: *Suppurationum obſervatio ſic accipienda eſt. Earum omnium, quæ in exteriorem partem erumpunt, optimæ ſunt parvæ admodùm, eminentes, atque in acutum faſtigiatæ: peſſimæ verò ſunt, quæ magnæ, lataeque, minimèque in mucronem contractæ.*

Prognoſis abſceſſuum hepatis per eundem Hippocratem à puris colore, odore, conſiſtentia, & locis, per quæ idem excernitur; tum de variis ejuſdem quæ apud authores decantantur, excretionum viis.

V. Interea licèt ad hepatis exteriora, ſeu juxta ipſam ſuccingentem tunicam, purulenta colligatur materies, atque faſtigiatum tumorem, modicâ quidem ſede comprehenſum protendat, periculo tamen non vacabit, niſi eas ulteriùs attingat conditiones, quas Senex in iiſdem prognoſticis proponit: *Pus autem optimum eſt, ſi candidum, æquale, leveque, & quàm minimè fœtidum eſt: Maximè verò contrarium huic, deterrimum eſt.* Fœtidum enim corruptionis, non concoctionis indicium eſt: Quod etiam de colore, & conſiſtentia dicendum; Cùm quò magis puris color à naturali nutritii ſucci candore, denſiorque conſiſtentia ab æquali levitate recedunt, eò majorem virulentiam teſtentur. In aliis autem Coacarum, atque Aphoriſmorum

rismorum locis adjicitur " Pus nec debere esse fervidum, neque
„ subcruentum, neque cænosum, neque crassius, neque tan-
„ dem ab ipso vulnerarium specillum, quod in sinum perusti
„ lateris immittitur, colorari oportere „ Ita etiam in Coacis:
Quibus inusto hepate velut amurca prodit, lethale. Hosque homines ex cruditate, & malitia suppuratæ materiæ in corruptione, & marasmo finire vitam omnibus certè compertum est: Fieri enim non potest, quin jecoris substantia intimiùs computruerit, si pus exinde prodiens putridum, simulque instar *amurcæ*, seu fecis olei, concretum appareat. Pravum itaque, & deleterium collectum humorem, tum sordidum, aut malignum ulcus hujusmodi excretio depromit. Eodem pacto, quantumvis abscessus hepatis, si cavam occupet partem, rumpi in biliares ductus, iisque mediis, non nimiùm grandi relictâ in viscere plagâ, per intestina expurgari queat; ut huc referri videatur illud Hippocratis in Prognost.: *Quæcunque verò intrò rumpuntur, optimæ sunt, si cum exteriori sede nihil communicant, sed adductæ sunt, nec dolent, & omnis exterior locus unicolor apparet*; atque simile aliud in Coacis: *Eorum, quæ introrsum feruntur optimum quidem illud, quod neque dolore, neque tumore, neque colore conspicuum quicquam foris exhibet, contrarium verò pessimum*, deductâ siquidem spe vel à nullo, vel à minimo relicto cuniculoso ulcere, vel saltem à tali, cujus curatio duce Naturâ suscipi, nec non absolvi valeat; Multum adhuc discriminis in eodem itinere, iisquemet locis, per quæ derivantur suppurata, expectandum esse videtur „ Quoniam, ut ait Galenus in hujusce
„ textus Commentario, excretum per intestina pus mordet,
„ & concerpit ea, difficultatemque committit intestinorum „
Quæ indè, ut addit Duretus, *Fractis jam viribus immisericorditer ægrum exercet.* Ita ait Avicenna 3. Canon. fen. 14. tract. 3. Cap. 2. *Scias quòd, cùm apostemati hepatis associatur ventris solutio, est mortale.* Jam ergo quamlibet Hepaticam suppurationem malâ prognosi excipiendam esse, cum ipso Hippocrate in iisdem

Coacis

Coacis concludamus: *Quibus Hypochondriorum mala suppurant, pestiferum.* De cætero pus in hepatis suppuratione confectum nunc per urinam excerni, ut legitur apud Salmuthum; nunc per vomitum ejici, ut apud eundem, & Fernelium; nunc per sputum, & tussim, ut apud Schneiderum, Frider. Hoffmannum, & Erastum; aut tandem per metasthasin fuisse translatum in suras, aut decubuisse in articulos, ut placuit Schenckio, Bauhino, Jacotio, aliisque, in censum rariorum naturæ operum reponimus. Denique totum hepatis parenchyma suppuratum interdum iri, quod à laudato Schenckio narratur, id mihi hucusque & præcessoribus, invisum est. Id sanè apud antiquos omnes indubitatum videbatur, abscessum gibbæ hepatis per renes, atque urinarias semitas, cavæ vero per intestina, & sedes expurgari frequenter posse.

Curatio abscessus hepatis, tum interna, tum quæ interna variis effluxuri puris itineribus accomodatur.

VI. Quotiescunque igitur systrophica Hepatis phlegmone, aut etiam calidior hepatitis, suppurati mutationem acceperit, cum aliqua salutis spe res ire poterunt, si naturæ potentiâ purulenta phymata ad vacuationem puris intrò, aut foras regantur, maloque erunt loco quando virulenti puris dominatu sursum, deorsum, foras, introrsum vacuationis inclinatio fiat; ut revera frequentiùs in hepatis abscessu contingit. Si igitur præcaveri suppuratio non possit, danda saltem opera, ut, dum vires valent, quàm citissimè perficiatur, atque suppurata materies promptiùs è corpore extrudatur. Externis auxiliis solummodo opus est, cùm pus ad gibbam hepatis superficiem, veluti ad ejusdem tunicam, collectum, præstitâ à Chirurgo aperturâ, foras è corpore educi potest. Antiquorum mos aperiendi latus per ustionem, qualem describit Hippocrates *de intern. affect.* ut immanior, ita nobis obsoletus est. Cum ægro optimè agitur, si per communia *pyrotica*, atque *escharotica*, seu per causticos, ut dicitur, lapides, aut etiam breviori manu per scalpelli aciem, apertionem molimur. Si benè cesserit, puro, alboque effluxo pure, hepate hoc pacto expurgato, atque per injectiones detergentium, & bal-

ſamicarum tincturarum omni procuratâ noxii ſucci expreſſione, & ſubſtantiæ viſceris conſolidatione, reliquum vitæ tempus æger ſine labore exiget: Sed ſi fœtidum, ſanioſum, amurcoſum pus, aut aliter, ut ſuprà, deſſiciens, pervicaciam ſui, & plurimam viſceris læſionem, atque corruptionem oſtendat, *niſi* (ut memorato loco ait Hippocrates) *per alia remedia convaleſcat*, *conſumptus perit.* Ita etiam declarat Aphor. XLVI. Sect. VII: *Quicunque ſuppurati uruntur*, *aut ſecantur*, *ſi purum fluxerit*, *& album*, *evadunt: ſi verò ſubcruentum*, *feculentum*, *aut fœtidum*, *pereunt.* Sed *alia illa remedia* ab Hippocrate deſignata (quę quidem interna eſſe intelligenda ſunt) moventis naturæ inclinationibus erunt quàmmaximè concinnanda, atque quò illa vergat ducenda; ſine cujus nempe potenti molimine nihil erit proficuum expectandum. Ita ſi raptio purulenti ad inteſtina habeatur, plenaque ejuſdem per ſedes ejectio, nil erit certè innovandum, ſed attemperantia dumtaxat, ad declinandam dyſenteriam, adhibenda. Quòd ſi imperfectiùs evacuatio ſuccedat, lotoriis iſta clyſteribus, blandéque abſterſivis, cum furfurum, & hordei decoctionibus, melle roſaceo, & ſimilibus, immixtis terebinthinatis, allicienda erit, & perficienda. Si renum meatibus puris demandetur expulſio, hi leniendi ſunt, & blandè aperiendi cum ſeri lactis caprilli copioſis hauſtibus, emulſionibus ſemin. frigid. in aqua ononidis, malvæ, pariet. &c. aut ſi lentiùs habeatur excretio, lenibus, & balſamicis diureticis ſuaviter proritandi; ut decoctionibus cicerum rubrorum, & ſtibii crudi, radic. aperit. terebinth. cyprio aut balſam. ſulphur. terebinthinato, aut copaivæ balſamo (quod quidem tenuioris terebinthinæ genus eſt) aut tincturis ſuccini, pareyrę-bravæ, hiperici, juniper. aut camedr. &c. Juvat oximel vel ſimplex, vel diureticum: In primis blandè alvum laxantia, quæ propriis ſtimulis puris per urinas trajectus promovere etiam poſſe videntur.

Vomitus ſi fortè accederet purulentæ ſubſtantiæ, pinguibus, oleoſis, aqueiſque tepidulis promovendus, aut attem-

attemperandus. Pure à fisso, aut exeso hepatis corpore in abdominis Cavum exundante; obviaque viscera indè inficiente, & corrumpente, atque ad sphacelum promovente, usui fuerat antiquis quędam ustionis, aut para centesis species, quam tamen, veluti semper inutilem prætereo. In quocunque horum casuum hydromel plus, minùs medicatum conducit; atque vulneraria præcipuè, largis haustibus exhibenda. Hæc etiam, aut similia vomicæ, seu penitioris abscessus curationem, si quæ erit, committere poterunt.

HISTORIÆ ABSCESSUUM,

Et Vomicæ Hepatis.

ABscessus Hepatis ex vulnere ad hanc partem inflicto, tum ex Capitis plaga cum pure ad hoc viscus translato, aut ex diuturnis Chronicisque morbis, progenitos superiùs descripsimus in altera parte fol. 146, & sequentibus. Suppurata cęterùm ex aliqua hepaticę inflammationis specie lethalia tubercula in hepate, & ab hepate producta memorat Hippocrates in Epidemiorum libro ultimo: *Cleotimo sutori cùm alvus diu liquida fuisset, & calor accidisset circa hepatis regionem, tumor tuberculo similis ad hypogastrium descendit, & alvus humectabatur, & alterum ipsi tuberculum circa superiorem hepatis regionem ad hypochondrium exortum est. Mortuus est.*

Historia sanati per lateris apertionem abscessus hepatis, nobis non ita pridem à doctissimo Doctore Laurentio Massâ Medico Calusiensi communicata, Hæc est: " Accersitus „ anno 1720. Postr. Id. Januarii ad Dominicum Ferrerium, „ ann. 36. ætatem agentem, & rusticis laboribus deditum, „ cum febre continuâ cum dolore gravativo in hypochondrio „ dextro,

„ dextro, in parte tamen posteriori ad costas mendosas deprehen-
„ di correptum. Febris nocturno tempore suas habebat exacer-
„ bationes. Diagnosis hujus affectus, etiamsi aliqua signa ab-
„ essent, hepar inflammatione laborare, mihi fuit. Ter se-
„ ctâ venâ, scilicet bis in brachio dextro, semel in pede,
„ exhibitis refrigerantibus, & humectantibus hepar respicien-
„ tibus, morbus de sua feritate circa decimam octavam om-
„ nino remittere videbatur. Elapsis circiter tribus mensibus,
„ etiamsi patiens aliquâ frui valetudine videretur, de dolore
„ tamen in dicta parte fixo conquerebatur. Febris veluti ha-
„ bitualis eum exercebat. Tandem in marasmum deductus
„ patiens meo consilio, pro suæ saluti consulendo, D. Johan-
„ nem Baptistam Bertam, virum in Chirurgia, ac medendi
„ dexteritate celeberrimi nominis vocavit. Quinam exitus
„ hujus morbi, alioquin dubiæ aleę fuerit, per descriptionem
„ dicti D. Chirurgi, quam tibi lubenter mitto, dignoscere
„ poteris &c.

Chirurgi super eadem Historia Epistola.

„ Anno 1720. 9. Maii accitus fui ad Dominicum Fer-
„ rerium Cuccliensem, juvenem agrestem, ætatis suę ann.
„ 36. circiter. Nudato hypochondrio dextro situm doloris,
„ quo affligebatur digitis mihi demonstrabat, mecum obser-
„ vante D. Laurentio Massâ Doctore Medico, atque in Apol-
„ linea facultate nemini secundo, famigeratissimoque. Absces-
„ sus in dicto dextro hypochondrio profundiùs situs detectus
„ fuit à prægressa hepatitide, quâ is in particulari loco affli-
„ ctus fuerat, & adhuc affligebatur. Ad foras educendam
„ materiem requirebatur in dicta parte apertio, quam Cau-
„ sticis lapidibus faciendam delegi. Profundæ escharæ locum
„ scalpello usque ad cavitatem aperui; atque à ventris specu,
„ ut immissus stylus indicabat, effluxit purulenta materia.

„ Escharæ lapsum unguentis suppurantibus acceleravi : Post
„ cujus lapsum in foramen satis amplum digitum adegi ; &
„ solutionem super hepatis gibbum tetigi , quæ rotunda erat
„ ad Libre Sabaudicæ magnitudinem in latitudine : In pro-
„ funditate autem crassitiem digiti unius æquabat. In dies pure
„ meliorem notam acquirente , spem concepi , ægrotantem
„ nostrum fore salutem consequuturum , Hippocratis effato
„ innixus : *Quibus hepar suppuratum aduritur , si pus purum*
„ *effluxerit & album , evadunt ; in tunica iis pus continetur : si*
„ *verò qualis amurca fluat , pereunt.* Consequutus est igitur
„ ægrotans iste integram sanitatem circa finem Junii ejusdem
„ anni &c. Illustrissimæ Dominationis tuæ addictissimus fa-
„ mulus , Joannes Baptista Berta Montalengarum Chirurgus.
Liceat hìc ergo animadvertere , hujusmodi abscessum esse il-
lis accensendum , qui , ut superiùs dictabat Hippocrates , *in*
exteriorem partem erumpunt , parvi admodùm atque eminentes ex-
tant ; ideóque eodem annotante Coo *optimi* sunt , & sanabiles:
Tradit enim Chirurgus noster *solutionem ad hepatis gibbum ro-*
tundam fuisse , ad libræ Sabaudicæ magnitudinem in latitudine; seu
vix ab binos transversos digitos latam.

Historiam aliam abscessûs hepatis , sed in lethum conversi,
cum epigenesi ad pulmones vide superiùs in II. Parte Cap. V.
fol. 147. ex famigeratissimo Lentilio ; & aliam insuper ab eo-
dem Authore indicatam in eadem parte fol. 190.

Vomica Hepatis lethalis.

Advena quidam , longis peregrinationibus attritus , habi-
tuali febre jam dudum prehensus , cum macie, & dolore hy-
pochondrii dextri, vehementiori demùm correptus febre in
primarium Taurinense Nosocomium concedebat. Post ali-
quot à decubitu dies fastigiatus subitò tumor ad idem hypo-
chondrium apparuit, cum non obscuris confectæ suppurationis in-

 diciis.

diciis. Aperto per pyroticum tumore ingens deterioris puris copia erumpebat. Postridie mortuus est. In cadavere putidum, & ferè putridum totum hepar deprehendebatur; cujus gibbam signatim partem foras tandem erupti tumoris basis latè satis occupaverat, & recèns quidem, sed insigniùs corruperat. Vomica hepatis à diuturnis latibulis ad exteriora visceris tandem porrecta, atque per novam corruptivam suppurationem abrupta. Ex communicatione Cl. expertissimique D. Reina, ejusdem Nosocomii Primarii Medici, atque in Taurinensi Universitate Theorices Professoris.

ULCUS HEPATIS,

Canones Practici.

Natura hepatici ulceris.

I. GRaphicum est, quod à Fernelio Pathol. lib. VI. Cap. IV. prolatum legimus hepatici Ulceris judicium "Ulcus "ex abscessu contractum perpetuò colluvie multâ sordescit, "neque unquam potest sanescere. Jecoris enim solida sub-"stantia spermatica quum sit, non magis quàm pulmonis "reparari potest. Tum igitur vitiosa est sanguinis confectio; "corpus non alitur, sed verè tabescit. Putrida, saniosa, "& interdum cruenta est alvi dejectio, ac sæpè quasi ex "cadavere facta colliquatio. Urina quoque sanie perfusa, aut "si ea in abdominis spatium penetret, hydrops omnium gra-"vissimus exoritur, qui & inguinum, pubisque gravitate, & "manifesto tumore se prodit, siquidem vires tandiu persi-"stant, quod certè vix unquam ulla observatio.

Ulcus hepatis duplex: alterum veluti acutum, ab abscessu contractum.

II. Sed duplex hepatis Ulcus est: Alterum, quod suppuratæ inflammationi succedit, pure Phlegmonis locum occupante, eumque, ac circumpositam visceris substantiam exedente: Alterum quod citra inflammationem, ortamque ab

ab hac ipsa suppurationem, à virulento, causticoque per hepatis penetralia gliscente succo, in meracioris vini, aut aliâ quâlibet victus rationis intemperantiâ, in venerea, aut scorbutica lue, in hectica, aut phthisica febre, in calidiori, acriorique rheumatismo, in insensili transpiratione contumaciter constipata, in acerrimæ bilis dyscrasia, aliisque tandem in casibus contrahitur. Primum velociùs, & cum ingentibus turbis producitur, jam ab ipso initio magnum, multamque visceris partem occupans; hinc acutius, periculosius, & brevius, ut plurimùm lethale: atque si diutiùs persistat, in gangrænam, atque sphacelum degenerans.

Alterum Chronicum, à diutina erosione. Vtriusque eventus panduntur. Fragmina carnea, per alvum sæpè prodiisse visa, haudquaquam ab hepatici ulceris erosione repetenda sunt.

Alterum clanculò, lentèque depascitur, principio exile, neque nisi post longum tempus increscens, majorem, quàm primum, salutis spem facit: Quod tamen si incuriosè habeatur, tandem in immedicabile carcinoma, aut etiam in funestum cancrum non minùs convertitur. Utrumque eò sæpè malignitatis procedit, ut profundiùs inductis per visceris substantiam longâ exesione cuniculis, disruptâque succingente tunicâ, cumulatæ saniei majorem, aut minorem undam in caveam abdominis pro graviori, aut leviori læsione contentorum viscerum effundat. In utroque insuper, diuturniori, immaniorique reddito, exesæ visceris substantiæ particulas, & frustula cum quodam tabifico fluxu excerni per sedes posse, excretaque fuisse visa, atque post hujusmodi excretiones adhuc evasisse ægrotantes, aliquæ Alexandrini, Herculis Saxoniæ, Nicolai Florent. Matthæi de Gradibus, & aliorum observationes testantur. Sed hujusmodi excretas substantias solida, propriaque hepatis, aut alterius cujuslibet ulcerati visceris fragmenta non fuisse, eò certiùs videtur, quò erosa ab interno principio viscera semper in pus, ichorem, aut saniem, aut anomalum quoddam virus, tabumque liquescunt, nunquam verò frustulatim dilaniantur. Quippe erodentis interni liquidi morsus insensili gradu serpendo, insensiles pariter particulas gradatim disrumpit, invicemque dissolvit: Hinc

 soli-

ſolidarum animalis partium in fruſta diſruptiones non niſi ab externis, ſolidiſque inſtrumentis repetendas eſſe cenſemus. Interea livida, nigricantia, aut aliter corrupta, majora, aut minora, ſolidiuſcula fragmina carnoſam naturam æmulantia, viſcerumque ſubſtantiam mentientia, à carcinomatoſis concretionibus, inteſtinorum cavum occupantibus prodiiſſe, continuò in praxi atque extiſpiciis comperimus. Ita hujuſmodi excretiones non niſi cum graviſſimis inteſtinorum doloribus, difficultatibus, aliiſque proprii eorum affectus argumentis, contingunt. Neque dubium eſt, plurimas tum ſolidas, tum etiam liquidas, quatientes validè; ac divellentes cauſſas in inteſtinis occurrere, quæ quidem internis viſcerum ſubſtantiis minimè aſſident.

Signa utriuſque ulceris, ejuſque ſedis ad gibbam, aut cavam hepatis.

III. Quod ſigna, utrumque hepaticum ulcus diſcriminantia, reſpicit. Ulcus inflammationi ſuccedens per prævia hujus morbi indicia dignoſcitur. Ulcus ſine præcedente inflammatione in jecore excavatum dignoſci poterit per ulceroſum aſſiduum dolorem in dextro hypochondrio, cum arida, & inani tuſſi, fixâ, aut erraticâ febriculâ, præcipuè poſt cibum ingraveſcente, icterico habitu, continuâ ciborum omnium, inapetentiâ, ingentique præcipuè carnium faſtidio, & tabe ſenſim invaleſcente conjunctum. Adeſt & oris amaror, & linguæ fœditas; ſed ſitis non acriùs urget. Parvæ interdum flaveſcentes, aut liveſcentes puſtulæ ad faciem effloreſcunt. Teter ex ore halitus expirat. Frequens animi deliquium accedit. Interea ſi febris continua non ſit, lentiorque extet rodentis ichoris malitia, vires ita interdum conſtantes videntur, ut æger conſuetis muniis vacare poſſit. Sed Febris poſt longum morbi progreſſum conſtantior evadit, neque aliquem typum ſervans, & demùm in hecticam, & maraſmodem deſinens. Si ulcus gibbum hepatis teneat, difficilis ſanè reſpiratio eſt, & dolor transverſi ſepti: Tum affecti hepatis ſigna in urinis apparent; imò urinam purulento perfundi abſque ſignis ulcerationis in veſica, aut in renibus, celebris anti-

antiquorum observatio fuit. Sed ulcere Cavum hepatis obsidente, dejectiones alvi purulentæ deprehenduntur, saltem continuò liquidæ, crudæque. Interdum & cruenti quidpiam simul excernitur, cum dolore intestinorum ob translabentis materiæ acrimoniam, ut dysenteria esse persæpè putetur; cùm tamen gravitatis, & continuæ veluti terebrationis sensus in hepate permaneat. Inapetentia magis excruciat; nausea major; vomitus frequens, & oris acerbior amaritudo.

Prognosis in utroque ulcere, aut simplici, aut inflammato.

I.V. Prognosis ex his, quæ tradita sunt, elici abundè potest. Ulcus hepatis ni exiguum sit, & veluti solam hepatis superficiem occupet, atque inter initia curetur, exitiale est. Multò majus discrimen afferunt exulcerationes jecoris, inflammationi, præstitoque abscessui succedentes, quàm quæ sine iis incipiunt. Ita quæ relinquuntur ulcera ab apostemate, si profundiora sint, magisque à biliaribus ductibus dissita, non certè consolidantur, sed altiùs depascentia citò in necrosim vertuntur. Forestus lib. XIX. observat. X. casum affert hepatici apostematis in suppuratum mutati, undè malignum, atque depascens ulcus natum est, & demùm lethalis gangræna: Quod bis nobis etiam videre contigit. Periculo tamen plena sunt illa hepatis secundi generis ulcera, aliisque primi generis reverà æquiparanda quę proprias sanies per aliquod corporis emunctorium non subducunt, sed cæcè, & sordidè in viscere retinent, & accumulant, omnique exitu prohibent. Hæc quidem præter consumptionem, & phthisim lethalem etiam, atque præcipitem hydropem non infrequenter inducunt, ut etiam annotasse Fernelium superiùs vidimus. Quandoque ulcera hepatis, vel à nimiùm accumulatis, virulentis, atque opprimentibus succis exasperata, vel ab erratis in sex rebus non naturalibus, aut aliis quibuslibet caussis lacessita, acriter inflammantur (ut sępè etiam in ulcere pulmonum evenit) febrilis indè incandescit ignis; atque ægri sitientes, æstuantes, delirantes, simulque convulsi pręcipiti cursu, atque per acutam febrem moriuntur.

Remediorum in hepatis ulcere adminiſtratio.

V. Ulcus hepatis, ut aliud quodlibet, abſterſionem, repletionem, & conſolidationem, roborantia inſuper viſcus remedia depoſtulat. Si in recenti ſecundi generis ulcere abundantis ſanguinis indicia obtrudantur, vena ſecari poterit, ut ulcus immune ab inflammatione ſervetur, multóque ideò magis ſi inflammatum ulcus ſit, & vires conſiſtant. Ita in non adhuc confirmato ulcere, ad excutiendas, verrendaſque jecoris ſanies, atque per alvinam excretionem movendas, non infimæ virtutis Catharticis utendum eſt. Mundificantium, & abſtergentium commodiorem claſſem adimplent vulneraria præſidia dicta, quę inſuper adglutinantes, ſeu balſamicos ſuccos in ſanguine renovare, atque inſuper urinę vias aperire ſolent. Hæc, præcipuè ex vegetabili regno elicita, per varias formas, per ſuecos in primis, & decoctiones parantur, atque exhibentur. Inter horum plurima ſeligenda ſunt conſolida major, ejuſque radix, biſtorta, plantago, quinquefolium, urtica, æquiſetum, millefolium, hipericum, ſcabioſa, verbena, Carduus ſanctus, alchimilla, bugloſſa, ulmaria, hedera terreſtris, & arborea, Veronica montana, ſanicula, vincapervinca, hyſſopus &c. acriora interdum adjiciuntur vegetabilia; ut angelica, Valeriana, Carlina, Imperatoria &c. Præterea plantæ hepati propriæ intermiſcendæ ſunt; ut Hepatica, chamepiteos, lingua cervina, agrimonia &c. Lignoſa quædam non inconſultò in his pariter decoctionibus adhibentur, ut lignum juniperinum, rhodium, aut lentiſcum, radices chinæ, & ſarſę-parillæ, ſaſſafras, ſantali citrini, aut albi; adjecto etiam C. C. raſo. Serum lactis caprini non improprium eſt, præcipuè ſi cum mulſa, aut aliter, juxta ſtatum morbi, atque ægrotantis conſtitutionem alteretur. Poſt abſtergentia conveniunt ſiccantia, quæ aliàs internis vulneribus, atque ulceribus perutilia ſunt, ut ariſtolochia rotunda, ſalvia, radix ireos, Caryophilata, ſpica, ſchenantum, abſinthium; quibus addi poſſunt ſarcocolla, lapis hematites, ſpodium, coral. rub. & ſimilia. Terebinthina cruda, cum vitello ovi

ſoluta,

soluta, largo juris haustui immixta, & propinata, plurimùm in viscerum ulceribus confert, mundificans, consolidans, acriores succos irretiens, atque ad renes compellens, hinc mali reliquias absumens. Similem adimplent paginam balsama peruviana, copayve, aliaque similia, & simplicia; similem pariter composita, ut balsamum sulphuris terebinthinatum, anisatum, succinatum, cum saccharo saturni, aliisque edulcorantibus. Cremor hordei alimentis semper erit sociandus, & ptisana hordeacea martialis pro quotidiano potu exhibenda. Sed implere ulcus, atque consolidare totum naturæ opus est; quod ipsa quidem, ablatis impedimentis omnibus, siccatoque ulcere, atque nutritiis scatentibus succis, non difficilè molitur.

HISTORIA

Hepaticæ exulcerationis secundi generis, morbis aliis copulatæ; ex nuperrima communicatione Cl. & amicissimi Viri D. Tignoni, apud Cuneenses Celebratissimi Medici.

„ MUlier quadragenaria strigosi habitûs jam quatuor ab
„ hinc annis ex laborioso partu conquerebatur de ali-
„ quo pondere in abdomine; ex quo tempore diminui men-
„ ses inceperunt. Post annum tamen fœliciter alium edidit
„ partum; nihilo tamen minùs idem pondus durabat, atque
„ tumorem in dies augeri persentiebat. Superiori Augusto
„ mense vehementiora omnia à Thermis adhibuit remedia:
„ sed omnia incassùm. Sub finem autumni post intentata plu-
„ rima ab aliis Medicis remedia meum expostulavit auxilium.
„ Universum corpus macie laborabat; venter tamen adeò
„ plenus erat, ut videretur binos gestare infantes. Tumor
„ in tres circumscriptas dividebatur prominentias: Levis aderat febri-

„ febricula : Vrinæ diminutio notabilis ; & talis alvi ſtipticitas,
„ ut per menſem (quod ſanè mirabile) , irrito quocunque re-
„ mediorum auxilio , nunquam dejecerit : Vndè pauco tem-
„ poris intervallo mollis , ſed enormis Meteoriſmus elevatus
„ eſt. Suffocabatur itaque ; atque exiliſſimus pulſus proximam
„ necem minitabatur. Celebratâ Paracenteſi fecibus , &
„ urinæ libertas conceſſa eſt ; ita ut ab orci faucibus erepta
„ videretur. Quater punctio inſtituta fuit , & pluſquàm cen-
„ tum quinquaginta libræ aquarum extractæ ſunt ; quum po-
„ ſtremâ peractâ punctione , diſceſſoque Chirurgo , ipſamet
„ ægra ferreo quodam inſtrumento ipſum punctionis locum
„ recludens , totum effuſis aquis inundavit ſolum ; & poſt
„ aliquot horas naufragam in iiſdem animam emiſit. Aperto
„ cadavere tumorem in ventre plus 25. libras pendentem in-
„ veni, in quo aderant plus 20. alii tumores diverſæ magni-
„ tudinis , atque figuræ. Centrum tumoris Cartilagineum
„ erat , ovalis figurę , nigro humore repletum. Diverſi erant
„ liquores in dictis tumoribus contenti : Quidam nigri inſtar
„ atramenti , alii limpidi inſtar aquæ : Nonnulli pellucidum
„ albumen , mel tandem plurimi imitabantur. Incipiebat
„ tumor à medietate ventriculi per varia prominentia vaſa,
„ quę in illam indè molem diſſeminabantur : ejus conus per
„ membranulas plurimas utero , & veſicæ accreverat ; atque
„ inſuper multis in locis peritoneo alligabatur. Apertis hiſce
„ omnibus tumoribus plus duodecim adhuc libræ ex omni
„ materiarum genere egrediebantur, Dictum tumorem ex
„ ventre extraxi illæſis contentis aliis partibus. Meſenterium
„ atque inteſtina naturaliter ſe habebant : hepar erat dimi-
„ nutæ molis ; atque membrana ejuſdem extima corroſa oc-
„ currebat , pure imbuta, diaphragmati , & coſtis annexa : &
„ ulceroſa læſio in viſceris ſubſtantiam ſe pariter inſinuabat.
„ Lien naturalis erat : ſolùm defficiebat omentum ; cujus nempe
„ nullum prorſùs apparebat veſtigium. Ex quo liquidò ap-
„ paret non aliud fuiſſe totam hanc morborum iliadem, quàm
ipſam-

„ ipsammet, succis variis præternaturalibus perfusi omenti „ excrescentiam „ Hucusque D. Pignonus.

Mirari fortasse aliquibus continget in hoc casu, hepar solum, solidius viscus, non autem lienem, flaccidius, & mollius, aut alia laxiora etiam viscera, in omentalis carcinomatis affectu fuisse involutum. Attamen sæpiùs à nobis per hujus Historiæ partes annotatum est; hepar, in morbis, præcipuè diuturnis, præ aliis omnibus visceribus lædi; atque si vitiorum origo non est, in vitiorum saltem continuò induci consortia: omnemque rei caussam amplè retulimus. Similem ipse descripto carcinomatosum omenti affectum in Nobili Foroliviensi cum cl. piæ memoriæ Valsalva Bononiæ videbam. Sed siccus erat morbus, citra immixta, aut expressa liquamina; licèt enormis hujusmodi visceris accretio utriformem quamlibet ventralis hydropis ingentiorem speciem mentiri facilè posset. Solidus, lividusque, & jam propè corruptus tumor (quantùm visu conjici potuit) 25. libras pendere fortasse potuisset. De cętero ad descriptum hunc à Pignono ab Hepate, & omento hydropem quadrare adhuc posset, quem nos superiùs ruptis jecoris lymphaticis conciliavimus, Aphorismus ille LVII. Sect. VII.: *Quibus hepar aquâ plenum in omentum eruperit, his venter aquâ repletur, & moriuntur.*

DE HEPATITIDE

Canones Practici.

I. HEpatitis, morbus cùm apud antiquos cum jecoris phlegmone, imò & erysipelate non rarò confusus, tum apud recentiores incertior, & obscurior, hîc modò à nobis, castigatam Hepatis morborum, eorumque differentiarum, & Curationum historiam intendentibus, quoad fieri possit, ex-

Hepatitis, morbus Hepatis vel ingruens, vel consistens, seu si lubeat, antiquorum intemperies

cum materia, aut sine materia, obstructionis, Scirrhi, Phlegmonis, Erysipelatis, aliorumque hujus visceris morborum fundamentum esse, eisque interdum conjungi potest; sed neutrum horum omnium propriè est, quæ nempe suam peculiaris morbi speciem adimplet; tum vel per ipsa Modernorum principia explicari potest.

plicanda, elucidandaque suscipitur. Duretus, qui in explicando Hippocrate palmam omnibus arripuisse videtur, Hepatitidis definitionem in genere proferens: *Hepatitis* (inquit ad Commentarium de Hepaticis Hippocratis fol. mihi, 321.) *ex qua hepatici nominantur, est exolutio hepatis è norma, & præscriptione sui proprii temperamenti, & complexionis procul egressi, atque id sine phlegmone systrophica, & sine scirrho.* Cúmque ex cujuslibet partis temperie propriæ ejusdem actionis facultas eliciatur; à Jecoris ejuscemodi intemperie propriæ facultatis, atque functionis imbecillitatem deducere pergit laudatus vir, atque Hepatitidis caussam in genere perscrutari; quam quidem vel in meatuum, vel in humorum vitio considerat; utramque verò vel intra natam, congenerem, & coæqualem; vel extrinsecùs incidentem dietæ vitio in victu, & instituto; Tum ab unaquaque ex his caussis disparia incommoda, sive preternaturalia phænomena attendenda esse animadvertit. Dirimit ergo caussam Hepatitidis in *ingruentem*, quam ab humoribus, & in *consistentem*, quam à vitio meatuum, seu propriæ visceris substantiæ repetit: Ab utraque dyscrasiam hepatis deducit, quam rursùs distinguit in *frigidam cum crudore, cachochimia, & flatu*; & in calidam cum *ardore, putredine, bile primùm flava*, mox *atra, & ad extremum marasmo hydropico.* Ut indè ex his nobis in genere elucescat: Hepatitidem esse peculiarem dyscrasiam hepatis, seu intemperiem cum materia, aut sine materia, à solido, aut à liquido, aut ab utrisque productam; ex qua non solùm sensibilis læsio propriæ actionis succedat, sed alii præterea per alia viscera, aut sanguinem, diffusiores morbi, acuti, aut chronici, seu calidi, aut minùs calidi, graves, aut minùs graves succrescant. Tres deinceps Hippocraticas Hepatitidis species laudatus author enunciat: Primam, in qua color sublividus, alteram, in qua auriginosus, tertiam in qua niger corporis habitum invadit. Interea cùm super illam, quæ hepati concredita ab antiquis fuerat, conficiendi sanguinis operationem, ejusque idcirco alterationes tota in hoc morbo expositio antiquorum

rum

rum sita sit ; si nos sanioris Theoriæ principiis suffulti, propositam à Dureto divisionem complectendo, Hepatitidem in calidam, frigidam, simulque & in mixtam discriminemus, cuilibet suas caussas brevi dicendi genere conferamus ; gravissimis præcipuè Hippocratis, ejusque præclariorum Interpretum observationibus cum iisdem sedulò, & appositè conciliandis, sive hujusmodi morbi diagnosi, prognosi, & curationis modo, quantùm hanc partem deceat, aperiendis insistamus, ut cùm omnes ejusdem species inter se, tum singulæ ab apparenter similibus, re tamen vera disparibus morbis per propria signa dirimi imposterum à medentibus valeant; pensum jam nostrum absolvisse non dubitabimus.

Explicatur per modernorum principia consistens hepatis intemperies, ab antiquis sine materia dicta ; qua duplex est, sub communi tamen imbecillitatis hepatis nomine ab antiquis descripta ; atq; à simili in pulmonibus affectione ulterius elucidata.

II. Quotiescunque igitur in illo vasorum contextu, qui Hepatis parenchyma dicitur, seu propriè in horumce vasorum lateribus, & nominatim in villis eadem componentibus, illa mutabitur naturalis vis distractionis, & contractionis, quâ quidem hæc solida ab appellentium liquorum pressionibus superantur, & mutuùm easdem superant, ipsosque premunt, alterius nempe ex his substantiis resistentiâ adversùs alterius resistentiam alternatim minori redditâ, undè tota liquidorum fluxus, & refluxus per viscera, totaque secretionum, aliarumque omnium naturalium functionum ratio petenda est; orietur jam hepatis morbus à solido, sive ut aiebant antiqui, intemperies suapte naturâ sine materia ; sive à densitate, rigiditate, aut raritate, mollitie &c. ut jam superiùs in II. partis Cap. II. tetigimus.

Et sanè duplex hujusmodi affectionis genus, idque oppositum, se præbet : vel scilicet cùm adaucta in hepaticis solidis contractionis vis, ab affluentibus succis superari satis non potest, ut nimiùm hoc pacto constrictis hujus visceris meatibus, minùs distribui appellentes latices, minùsque secerni queant : vel cùm imminuta est ; ut minùs etiam influentes iidem humores ad proprios cursus, & secretiones urgeantur. Vtramque reverà habitudinem sub communi imbecil-

litatis nomine cognoverunt antiqui, & *consistentem* morbum appellarunt; in quo quidem nunc calidam, nunc frigidam intemperiem animadvertere valuere, quum nempe à liberâ hoc pacto trajectione, & secretionis ratione, ultra naturalem statum, impeditos liquores, vel in turbatos intestinos motus concitari, acriùs incalescere, variasque motuum ametrias per totum sanguinem proferre, & expandere; vel per visceris meatus tacitè, frigidéque lentescere, observarent. Vtramque cæterùm hepatis hujusmodi intemperiem cum similibus pulmonum, à solidi vitio frequenter productis, intemperiebus comparabant. Primam videlicet cuidam sensim inductæ pulmonis ariditati ac densitati retulerant, undè quædam phthisis species ortum ducit: alteram verò illi pulmonis dyscrasiæ, quæ laxitas absque ulcere dicitur, ex qua altera phthisis species emergit, à modernis Phthisis Fracastorii nuncupata.

Alia Hepatis intemperies, seu à materia, & cum materia, ingruens ab antiquis vocata: Ex quâ alterâque superiùs descriptâ, Tota calida, frigida, mixtaque hepatitidis ratio elicitur.

III. Quòd si, insontibus hepaticis solidis, illa obveniat liquidorum hominis, ab erratis in sex rebus non naturalibus, & pręcipuè ab immoderatis exercitationibus, aut vigiliis, à calefacientibus, atque exsiccantibus animi affectibus, à calidioribus alimentis, meraco vino, atque intemperantiùs epoto; aut à tempestatum injuriis, aut ab alteratis perspirationibus corporis; aut tandem à calidis præcessis morbis producta, vel etiam ab oppositis caussis excitata, crassitiei, & densitatis habitudo; ut hæc in hepar delata momento ejusdem solidorum contractili reluctentur, ipsaque in infirmas distractiones constanter adigant; jam nova Hepatis imbecillitas accedet, à liquido posita, atque servata, seu à materia, & cum materia intemperies, *ingruens* idcirco vocata; quæ pariter, juxta signatas superiùs conditiones vel calida, vel frigida accensebitur. Hoc igitur utrumque imbecillitatis genus est, à plerisque antiquorum *Hepatitis* in genere nuncupatum; Hæcque in utroque calidæ, aut frigidæ affectionis origo. Mixta interea Hepatitis illa audit, quæ pro-

propriorum ſymptomatum indole calidæ, frigidæque videtur intermedia. Nunc ad ipſa Hepatitidis tradenda in genere ſigna, ſingulas ejus ſpecies per propria etiam indicia interſtinguendas, & tandem ab aliis hepatis morbis per ſingularem omnium diagnoſim dirimendas deſcendamus.

Signa Hepatitidis in genere; & differentiæ ſpecierum Hepatitidis ex Hippocrate.

IV. Et ſanè cùm nulla ſine bilis, ejuſque ſecretionis vitio hepatitis ſit; ita ſemper hunc morbum manifeſta ejus criminis argumenta ſectantur: Quorum præcipuum eſt flavus, aut luridus bilioſus ſqualor, totam cutem, & inprimis faciem, plus, minùs obſidens, cuilibet certè hepatitidi ſe comitem præbens; ut annotat Galenus de diff. ſymptom. Cap. V. Pleraſque verò, præcipuè chronicas, & diuturniores hepatitides cruda alvi excretio excipit, veluti cæliaca diarrhœa, aut hepaticus fluxus, ſeu carnium loturæ ſimilis; interdum non valdè abſimilis naturę vomitus. Ita Gal. de ſympt. cauſſ. lib. 3. cap. 2. De compoſit. Pharm. ſ. loc. lib. 8. cap. 6. & lib. 5. de loc. aff. cap. 7. & alibi ſæpiſſimè. Sed calida Hepatitis ſatis à frigida, aut ſaltem minùs calida, per propria ſigna diſcriminatur. Hippocrates lib. de intern. affect. hæc tradit de calida hepatitide: *Morbus hepaticus: dolor gravis ad hepar irruit, & ſub ultimas coſtas, & in humerum, & in claviculam, & ſub mammam, & ſuffocatio fortis tenet, & aliquando lividam bilem revomit, & rigor, & febris primis diebus debilior habet, & dum tractatur hepar dolet. Ægri color eſt ſublividus, eumque cibi, quos antea comedit, ſtrangulant, & in ventrem irruentes incedunt, & tormina excitant.* Pergit inde eodem loco in ſigna alterius Hepatitidis, quæ certè minùs calida eſt, explicanda: *Alius Hepaticus morbus: Dolores quidem eodem modo premunt in hepar, & color differt à priore: Interdum vomitus bilis pallidæ cum fructu: Si verò non vomuerit bilis ad oculos pervenit, & fiunt valdè pallidi, & pedes intumeſcunt.* Illam autem hepatitidem ab anni mutationibus, hanc verò ab improbo victus regimine prognatam ſtatuit. Primam nos hepatitidem alio etiam nomine bilioſo-

ſanguineam vocare ſolemus, alteram bilioſo-ſeroſam. Bilioſo-ſanguineam; quoniam licèt bilioſi primitivi erroris ſobolem hanc eſſe fateamur, acutiei tamen, atque cujuſdam inflammationis, ſaltem ſuccreſcentis, participem plerumque recognoſcimus. Ita ait de hac Hepatitide citato loco Magiſter: *Cibis abſtineat, quoad morbus judicatus fuerit, quod ferè intra dies ſeptem contingit.* Aliam verò bilioſo-ſeroſam nuncupamus, quia in hoc affectu crudæ ut plurimùm, atque cretaceæ bilis turbulentus lentor ſeri etiam univerſalis lentorem videtur ſecum tandem conducere. In prima inſuper efferatæ, atque æſtuantis bilis indicia varia plerumque ſe porrigunt: anxietates, & ardores ventriculi, vertigines, univerſales æſtuationes, cibi faſtidia cum oris intenſo amarore, ſitis, linguæ ariditates, jactationes, & ſomni vacuitates: In altera languores, & laſſitudines, cardialgia, mentis hebetudo, artuum tremor, cachecticus interdum habitus. Primæ Hepatitidi, ſæviente, aut remittente dolore, proſpicere videtur Hippocrates diluentium illis, atque laxantium tepidulis ſorbitionibus, quæ in lateris dolore non minùs adhibentur: Largam Caprini lactis copiam ad promovendam Catharſim propinat (quod quidem Catharſeos genus in his aliiſque morbis Hippocrati aliiſque antiquis uſitatiſſimum extitit.) Si bilis ſtrangulatus urgeat, vomitum vel inter ſudores provocat; & ſi vomuerit, idem rurſùs poſt quatuor horas faciendum monet. In altera verò hepatitide ſcammonio utitur. Cùm verò hanc etiam hepatitidem efferari interdum, in eaque *incendi ventrem* obſervaverit; ita in hoc caſu per cocti lactis longos etiam, & repetitos hauſtus purgationem inſtituit; fomentum admoveri jubet; atque in morbi ferocia, ſi expediat, internam dextri cubiti venam ſecari præcipit. Quod ſupereſt: Cous noſter plurimis aliis locis ſecuriores Hepatitidum judicationes per ſedem, aut urinas, naturâ aut arte conductas, obtineri teſtatur; ut inferiùs videbimus.

V. Diffe-

Differentia ex Galeno.

V. Differentias insuper hujusmodi Hepatitidum Galenus sæpè declarat: Lib. V. de loc. affect. cap. 7. hæc habet de utraque Hepatitide: *Incipit interdum affectus ob frigidam intemperiem citra febrim, quando tenuis sanies sanguinis excernitur, deinde tractu temporis, dum sanguis in viscere corrumpitur, febris supervenire solet, quæ tum ab imperitis usque adhuc negligitur, ut laborantem interdum nequaquam febricitare putent; quippe hunc affectum ob inediam accidisse existimant: Siquidem quod nulla sit ipsis cibi cupiditas, potiùs quàm ob medicorum institutum, laborantes à cibo abstinere invenerunt. Itaque quum interim nihil excernatur, videaturque laborans omnino liber à febre, balneis eum exponunt, ac debitam victus rationem præscribere negligunt: Quò circa rursus corruptos cibos alvus dejicit, quos deinde hepaticorum excrementum nonnihil sequitur. At nonnulli, qui ob frigidam intemperiem laborare inceperunt, non solùm non perdunt cibi cupiditatem, verùm etiam interdum multò magis, quàm antea se esurire aiunt. Calidas verò intemperies nunquam comitatur ciborum appetentia, sed ingens cibi fastidium, sitis vehemens, febris insignis, vitiosorum humorum vomitus. Hæc sunt propria hepaticorum accidentia: Sic enim nominari jam dixi eos, quibus visceris ipsius vires fuerint imbecilles: Quâ in re vulgus medicorum errans hunc affectum putat esse dysenteriam. Inflammationem autem* (intellige phlegmonem) *alia, ut dictum est, sequuntur accidentia.* Jamque paulò superiùs dixerat: *Calidæ jecoris intemperantiæ tum contentos in ipso humores, tum eos, qui per mesenterii venas deferuntur, & assant, & adurunt: Frigidæ autem contentos jam in ipso humores crassos, atque ad fluxum, & motum contumaces reddunt; id verò, quod ad ipsum fertur & pituitosum, & crudum, & semicoctum efficiunt.* Et libro de Composit. Pharmac. s. l. lib. 8. cap. 6. hæc addit: *Calidâ igitur intemperie circa viscus existente colliquationes fiunt primùm humorum, deinde etiam carnis ipsius hepatis, & evacuatur per ventrem bilis crassa, graveolens, & abundè colorata, quemadmodum in pestilentibus febribus contingit. Frigidâ verò*

intem-

intemperie existente neque assiduæ excretiones, neque multæ fiunt: Durat tamen affectus diutiùs, & per aliquot dies profluet ipsi venter majori copia, cujus neque fetor similis est iis, quæ ex calore sunt liquefacta; neque color similis, aut compages; verùm minùs graveolentia ab iis excernuntur, speciem putrefacti sanguinis, non colliquatæ carnis habentia &c.

Differentia Hepatitidis, & Hepaticæ Phlegmonis.

VI. Reverà cùm in calida hepatitide non tantùm bilis, quæ quidem morbo incunabula porrigit, accensionem contrahat, sed sanguis ipse in eandem frequenter trahatur diathesim, ut veluti inflammari, ac phlegmonosam inducere affectionem videatur; ita hujusmodi hepatitidis genus sub Phlegmonis specie potest medentibus imponere. Et fortè in hoc censu aberravit Erasistratus, citatus à Galeno lib. de atra bile Cap. V. *Biliosa porrò humiditas*, ait ille, *quòd necessariò excernenda sit, testes sunt affectus complures adorientes, nempè regii morbi, & phlegmone circa jecur genita.* Verùm pluribus signis jecoris phlegmone, calidaque hepatitis invicem distinguuntur, ut jam superiùs attulimus Cap. de *phlegmone* Can. III. Enim verò, cum Phlegmone hepatis à sanguine primùm inflammato, hinc bilem interdum in consensum rapiente, frequentiùs non rapiente, calida verò hepatitis à bile primùm accensa, sanguinem modò in diathesis consortium ducente, modò etiam non ducente ortum ducat, dispar in utraque febris conditio obversatur; quæ nempe in principio phlegmonis acuta jam est, atque vehemens; in calidæ verò hepatitidis ingressu mitior, hinc paulatim invalescens, donec ardentior evadat; adeò ut in progressu suo acutior phlegmonoso affectu, & vehementior, hujusmodi hepatitis videatur; tum in hac hepatitide omnia, aut plurima efferatæ bilis indicia se produnt quò ad calorem, sitim, frequentes rigores; duritiem, & velocitatem pulsus; colorem urinarum, faciei, linguæ, & totius corporis (qui quidem vitiosus semper deprehenditur; cum solis hepatis, primitùs à bilis vitio productis affectibus conveniat illud Galeni 2. de loc. affect. cap. 9.:

Linguæ,

Linguæ, *& universi corporis color alteratur*, *ubi hepar vitiatum est*) cibi fastidium, vomitiones, alvinos fluxus, aliaque similia symptomata; quę reverà in legitima hepatis phlegmone nunquam, aut saltem rarissimè occurrunt; ut citato loco videre est. Addi potest hepatici tumoris habitudo, qui certè vel inter ipsa phlegmonis initia statim adest; sed in memoratæ hepatitidis principio nullus esse adhuc plerumque videtur. Ita Galenus lib. VIII. de compos. Pharmac. S. L. Cap. VI. hæc effatur: *Affectio igitur hepatica peculiariter appellata, veluti etiam cæliaca, & stomachica, citra tumores præter naturam circa ipsas partes contingit. Inflammatum enim esse hepar, aut abscessu laborare, aut induratum esse medici dicunt, aut aliud quidpiam tale; non tamen hepaticum vocant hominem ipsum, cui tale quippiam accidit: Verùm quando citra manifestum aliquod in viscere malum, in propriis actionibus debilitatur, tunc ægrum hepaticum appellant.* Non tamen inficior, hepatis non frigidam solùm, sed & calidam hepatitidem interdum succedere, cùm non tantùm incensa, sed & adaucta liquidorum moles hoc viscus ultra naturales mensuras extenderit. Sed hujusmodi tumores nunquam inchoante morbo, at sensim invalescente, nec non diutiùs vigente procreantur; ut in difficilium obstructionum familiam accensendi ut plurimùm veniant, semper verò symptomatici decernendi; Phlegmonis autem tumor symptoma profectò non est, sed ipsemet essentialis morbus; cùm nullę sine tumore produci phlegmones possint; qui statim idcircò intra ipsa inflammationis exordia vel gibbam visceris, vel cavam, vel laterales etiam partes invadit. Hepatitidi cum indè succedente manifesto tumore suum pariter intemperiei cum materia nomen accomodabant antiqui; ut calidam sine sensibili tumore hepatitidem, intemperiem sine materia, sive siccam inflammationem, vocare non minùs consueti sunt.

Hepatitis calida sapè cum acuti.

VII. Sed multò operosius videtur, Hepatitidem calidam satis, aptéque à pleuritide discernere: cùm non solùm

aut Chronicis pulmonum morbis adeò copulatur, ut idem cum iisdem, & individuus morbus videri possit. Interea tamen rationes affectuum in diversis hisce visceribus à perito medente discerni queunt, & debent.

calida, & acuta hepatitis per signa æquivoca adeò sæpè cum pleuritide confusa maneat, ut medentibus imponens, pro systrophica pleuritide judicetur; sed etiam non rarò cum eadem genuina pleuritide adeò reverà copulata sit, ut ambæ affectiones, manus sibi mutuùm porrigere, atque in unam veluti, & individuam affectionem concurrere videantur. Hinc, quemadmodùm per facilè excitatam ab hepate ad pulmones noxii humoris epigenesim pleuritis ab Hepatitide, non mutato morbi cursu, procreari potest, ut in hoc casu pleuritis Hepatitidi succrescens morbus, seu veluti symptomaticus evadat; ita ex pleuritide, veluti primario morbo, secundaria in hepate affectio, sive symptomatica hepatitis produci interdum assolet, juxta illud Galeni, à Dureto in Comment. ad Coacas fol. mihi, 41. memoratum: *Sic igitur partibus respirationi dicatis multùm, graviterque affectis, malè officium suum facientibus, hepar contagione afficitur.* Periculosam pleuritidem Hepatitidi conjunctam indicat illud Hippocratis in Coac. prænot. *Hepaticis sputum multum cruentum, sive intus subputridum, sive merè biliosum fuerit, statim perniciem denotat:* Et aliud insuper in iisdem Coacis: *Qui spumantem sanguinem sputione rejiciunt cum præcordiorum dextrorum dolore, iis ex jecinore prodit, & plerumque pereunt.* Nec acutus solùm pulmonis morbus, seu pleuritis aut peripneumonia, cum calida hepatitide interdum conspirat, sed & chronica labes, seu phthisis. Ita Hippocrates in iisdem Coac. prænot. addit: *In hepatico mala est colliquatio cum raucitate; idque cùm aliàs, tum si tussicula sit.* Atque ad hujus textus Commentarium hæc adjicit accuratissimus Duretus noster: *Hepatitis, & Phthisis mutua conspiratio est in ægroti perniciem, atque sympatica earum generatio, hinc, indè caussas ducentium. Nam Hepatitis à phthisi, & hujus ab hepatitide generatio est . . . Quemadmodum igitur in phthisi hepaticum est, alvum ferri liquidis, & saniosis excrementis: Sic in Hepatitide phthisicum, continenter tussire cum raucitate, aut raucum esse cum proritatione tussiculæ.* Et sanè nihil

expli-

explicatu facilius est, quàm quod bilis in jecoris morbo excandefacta, & turgescens, propriique domicilii impatiens exundet in sanguinem, atque hujus vehiculo vel in caput ad phrenitidem, aliosque acutos, aut minùs acutos excitandos morbos, vel in pulmonem ad longos, aut minùs longos ciendos affectus irrumpat; in primum nempe facilè ascendat, si volatilior, atque tenuior sit reddita; in alterum duntaxat vagetur, sin minùs volatilis, & tenuis: Ut eodem pacto cuique non arduum est intelligere, vitia sanguinis in pulmone contracta faciliùs ad afficiendum hepar, quàm alias partes, deferri: Cùm hepar super alia viscera majoribus, & numerosioribus vasis donetur, hæcque liquores interfluant, gressu, super alium quemlibet in aliis visceribus institutum, lentissimo præditi: Ut in secunda hujus Historiæ parte ostendimus, cùm de facili, frequentique Chronicorum capitis morborum in hepar transmissu loquuti fuimus. Sed diligentiori clinico perpendendum incumbit, an descripta superiùs Hepaticorum indicia ante, vel post affectum pulmonis emerserint; Ut nempe quis horumce, hepatis & pulmonis jam sibi invicem intermixtorum, affectuum primigenius sit, quis alteri adjunctus, dijudicare cautè possit, atque discernere.

Non rarò calida hepatitis non quidem systrophico pulmonis, sed solùm sympatico, atq; per irritationis consensû excitato manus exporrigit: Quos sanè interstinguere affectus multò facilioris est opera.

VIII. Interdum verò spirandi difficultas, aliaque similia accidentia à systrophico pulmonis morbo, hepatitidem comitante non quidem proficiscuntur, sed solùm à quadam in pulmonibus per affecti hepatis viciniam inducta irritatione, atque sympatico consensu; præcipuè si hepar prætumidum extet: *Prætumidum hepar*, (ait Duretus in Coac. fol. mihi, 334.) *suo appulsu multum opprimit diaphragma, undè pulmones similiter in angusto esse videntur, ut si Catharrhi copiâ obruerentur: proindeque non minùs contendunt expedire se, & explicare tussiendo ab illa molestia, quàm si materia esset quædam expectorabilis, cujus expectorato liberantur, & liberè aurâ fruuntur.* Alteram præterea tussis hujusmodi symptomaticæ

 causam

causam jam priùs adduxerat: *Accidit autem tussis concussione thoracis, atque pulmonum, quam ciet non quidem prolapsus catarrhi, sed inane studium anacatharseos, cujus opinionem facit proritatio diaphragmatis ab exundante sero, & quodam ichore maligno ex hepate, cui superpositum adjacet diaphragma.* In hunc igitur censum reducendæ sunt calidæ illæ hepatitides, in quibus cùm dolor aliquis, ut supra, ad costas ascendens, & sæpè usque ad jugulum protensus vigeat, medicos sub falsa siccarum pleuritidum persona solent non rarò decipere. Ejusmodi fuit calida illa Hepatitis, à Galeno in ęgrotante medico, per semetipsum decepto, recognita, atque per propria indicia à pleuritidis suspicione vindicata: quæ quidem ab eodem Galeno describitur lib. 5. de loc. affect. cap. 7. Signa enim hepatitidem, non verò pleuritidem, indicantia hæc erant: Gravativus dolor nothas dextras costas infestans: Crebris quidem vehemens, sed cum pulsu non adeò duro: Crebra, & parva respiratio, quæ si elatior trahebatur, dolor ad hypochondrium dextrum vehementiùs correspondebat, isque semper gravativus: Tussis ex longis intervallis exigua, & arida, quâ nempe nihil expuebatur: Molesta insuper, usque ad jugulum protracta sensatio, sed tensiva duntaxat, non verò punctoria, veluti in pleuritide contingit; (sed incertum esse hoc signum eodem loco testatur Galenus, *quod magnas inflammationes, quemadmodum & scirrhum* comitari id soleat) Præcipuè autem tenuis cruoris sanies per alvum egesta, carnium nuper mactatarum ablutioni haud absimilis, *evidentissimum*, ut ipse addit, *affecti jecinoris indicium.*

Alia ulterius argumenta, calidam hepatitidem à systrophica Pleuritide, ut ut ista vel biliosa sit, distin-

IX. Igitur præterquàm quòd in pleuritide, atque in acuta hepatitide diversa doloris inducitur habitudo, in affecto quidem hepate gravativi, & si ad superiora porrigatur, tensivi, in pleuritide verò semper, & ubicunque punctorii; tum dispar in utrisque prima doloris sedes, & tussis ratio dissimilis; accedit ulteriùs, quòd in Hepatitide acrioris caloris sensus in dextro hypochondrio persentitur, tum mutatus

in

in ictericum, aut aliter biliosum colorem habitus corporis exhibetur: cùm quamlibet Hepatitidem, annotante Hippocrate, & Interpretibus, coloris fæditas comitetur; tum insuper, ut aliis locis annuimus, alia plurima ferventis, efferatæque bilis in excretionibus, & comitantium febrium periodis offerantur Phænomena, quæ quidem in systrophica pleuritide non contingunt. Quòd si biliosa alio loco descripta pleuritis quò ad alvinas egestiones, cutis tincturam, aliaque accidentia, quidpiam cum hac Hepatitide commune ducere videatur; copiosa tamen expuitio in illa est, durior pulsus, dissimilis extensio, atque habitudo doloris &c. Quod superest: In calida hepatitide cum assiduo, & contumaci dolore, febreque æstuosa, & acuta diutiùs protracta, sui etiam generis suppurationes, & abscessus contingere, non insolitum vidimus. Ita in altera hujus Operis parte Cap. V. §. VII. fol. 149. de calidioribus hepatitibus, quæ scilicet in abscessum frequenter migrant, aliqua prælibet attulimus, & quandam inprimis, de calidarum genere, Hepatitidem annuere placuit, in quâ sanè insolitus dolor, sive pungitivus, apparuit.

guentia: Licet interdùm punctorius dolor, & suppuratio nonnullas ejusmodi hepatitides excipiant.

X. Nunc ad frigidam Hepatitidem gradientes, hanc utique ab amurcosa, limosaque bile, in hepatis vascularibus concursibus gliscente, ac veluti incrustatâ, sine ullo à sanguine concepto æstu, produci deprehendimus, sit jam vel à vitio laxati solidi, atque in atoniam facessentis; vel ab actuosioribus per præcedentes morbos, aut tempestatum injurias in humorum massa deperditis, aut valdè depressis particulis; undè bilis præternaturalem consistentiam, suorumque componentium inertiam acquirat. Reverà *bilis* (ut ait Hippocrates de nat. hom.) *eorum omnium, quæ in corpore insunt, cum sit glutinosissima maximè diuturnas stationes facit*; pręcipuè si ultra naturalem statum ex memoratis caussis lentorem adhuc assequatur. Bilis autem morbosę *stationes* secundùm varia earum loca variis excipiuntur eventibus. Duo præcipua

Frigida hepatitis neque suppurationem, neque aliam quãcunque crisim intendit, in qua quidem bilis statio inertissima est: & quanam in partibus hominis solemniores bilis stationes sint.

ex internis hominis partibus loca sunt, in quibus solemniores bilis *stationes* fiunt; hepar, & pulmo: In primo pro hepatitidum, aliorumque morborum origine: In altero pro biliosæ pleuritidis caussa. Sed collecta bilis in hepate, in quo quidem naturaliter neque ex appellente sanguine, neque ex natura solidi prementes valdè potentiæ, aut quassativæ excitantur, si lentoris ingenio imbuta jam fuerit, diutinam facilè, & ferè tranquillam stasim, propriis deperditis motibus, propriisque invicem agglomeratis, coactisque ramentis induit; ut jam qualiscunque hepatitis, nisi concitatus pariter in fervorem cruor, proprios peculiares Pepasmos ordiatur, in suppurationem non desinat: præcipuè verò hepatitis frigida in nullam crisium rationem moveat; sed potiùs in varias indurationum, sive obstructionum, sensilium, aut insensilium species hepar bilioso limo immersum facessat. Ex adverso, quæ in pulmone congeritur biliosa substantia, cùm perpetuam à respirato aëre quassationem, & insuper vehementes à sanguine, per pulmonicam arteriam è corde evibrato, succussiones excipiat, jam magis, magisque soluta vel in citos urgetur trajectus, atque hoc pacto liberiùs expeditur à viscere; vel visceri adhuc hærens in irrequietos adeò motus adigitur, ut nisi expuatur, aut per alias statis diebus excretiones eliminetur, in celeri quidem suppuratione, ab immixtis, simulque ferventibus lymphaticis copiis excitata implicetur. Præterea bilis in hepate, veluti in proprio domicilio degens, nisi in orgasmum concitata sit, sensim, lentèque colligitur: Non itidem in pulmone, in quem adaucto semper impetu ruit, atque in ipso, veluti peregrina, & extranea, stare nescia, & turbulenta servatur. Neque hîc ulteriùs de frigidæ Hepatitidis diagnosi dicemus, cùm hæc superiùs prolata jam fuerit: Hoc solùm addendo, urinas in hac hepatitide, similiter ut est aqua, tenues, atque albas profluere: Quales Galenus prorrh. 17. f. 2. in Hepatico adolescente observavit.

XI. Mixta

Mixta Hepatitidis, seu quæ calida, frigidaque intermedia est, adjuncta Phænomena, tum quæ illam continuò, aut interdum consequuntur.

XI. Mixta tandem hepatitis, quæ neque vehementiora, neque inertiora sibi sociat symptomata, & febre quidem interdum stipatur, non verò acutâ, sed mediocri, atque distinctiùs periodicâ; à non tam effœtâ, seu actuosis partibus destitutâ, seu cretaceâ prorsùs, bile producitur, ut hæc in varios motus, variasque stimuli rationes excitari non queat, præcipuè si in bilioso, & picrocholo temperamento, ac juvenili ætate hic morbus se prodat: hinc veluti compositam ex acuta, & chronica, vel potiùs neutram, indolem præ se fert. Ita Galenus lib. V. de loc. affect. cap. 7. post exposita signa calidæ, & frigidæ hepatitidis hæc indè subdit: *Quum itaque ambo interdùm affectus conveniant, utriusque accidentia simul apparere solent: Quæ in promptu medicum habere oportet: Sic enim non solùm laudabunt nos, sed admirabuntur & ii, qui operâ nostrâ indiguerint; præsertim si accidentia quoque, quæ aliis morbis communia sunt, insuper prospexerimus, veluti quòd dolor ad nothas costas pervenit, quòd jugulus detrahi videtur, quòd spiratio parva redditur, & frequens.* Et licèt mixta hujusmodi hepatitis sine febre interdum occurrat, non tamen sine plurium bilis acrioris, simulque crassioris ob lymphatici vehiculi penuriam, ideòque ferventis, signorum comitatu se perhibet: Inter quæ non ultimum locum habent interpolatæ illæ, sed irregulares Phlogoses, per viscera, & totum quandoque corpus, præcipuè chylificationis tempore, displodentes, quo quidem manuum palmę, & pedum plantę, quæ cæterùm semper aridæ plerumque sunt, & calidę, mordaciori, sicciorique calore excandescunt: Comitatur luridus habitus, terreus, subflavus, citrinus, aut etiam ictericus: Universalis macies, quæ interdum, adauctâ resinosæ bilis calidiori indole, lentas, hecticasque febres manu ducit. Interdum hic morbus ad menses diutiùs protractus, præter illos memoratos æstus, quâque die post cibum manus, pedes, aut etiam faciem, aut corporis habitum ulteriùs invadentes, aliaque biliaris dominatus symptomata,

erra-

erraticis primùm febribus stipatur; posteà molestum quendam in hepate, diuturnumque cum sicca tussicula dolorem, atque renixum paulatim apparat, ex quo lenta, & amurcosa, diuque latens, folliculata suppuratio, postmodùm cum gravi & diffuso hepatis tumore, doloreque ulceroso se valdè prodens, progignitur; undè lenta febris, tabes, & obitus. His si remedia efficaciùs moventia, aut etiam duntaxat emollientia, & suppurantia adhibeantur, mors citiùs accedit; suppuratâ scilicet, quæ suis in cuniculis surdè, taciteque jacebat, substantiâ infaustè concitatâ, atque ad totum hepar, aut etiam ad reliqua abdominis præfocanda viscera mortiferè effusâ. Notabilem mixtæ ejuscemodi hepatitidis, per longum tempus in suppuratum conversæ, & in abdominis cavum lethaliter tandem abruptæ historiam exhibet Coiterus in *Observat. anat. chirurg. miscell.* Aliamque hujusmodi suppurati morbi, sed per paracentesim feliciter curati, historiam, ab amico Doctore communicatam, inferiùs ad calcem *abscessus*, *& ulceris hepatis* exponimus.

Tres Hepatitidis Classes tum facilè inter se, tum ab aliis morbis interstinguuntur: & cur eò sit deventa res medica, ut hæ non tantùm invicem sed insuper cum aliis longè diversis hepatis morbis plerumque confundantur.

XII. Porrò, quemadmodùm his tribus Hepatitidis classibus cæteræ omnes ejusdem species, fortasse per solos gradus distinctæ, reduci à perito Clinico facilè queunt, & illę, quæ cum febre aggrediuntur, & quæ sine febre; & quæ cum oborto deinceps tumore, & quæ sine tumore; aut cum ciborum fastidio, aut etiam cum servata appetentia; aut cum delinquentium succorum ab hepate ad alias partes excursione, earumque idcircò majori, aut minori consensu, aut cum inducta veluti ad solum hoc viscus obsidione: Ita per diligentem diagnosis operam non solùm dissimiles hujusmodi hepatitides facilè, distinctéque dignosci possunt, sed ab aliis morborum hepatis generibus cum maxima ægrotantium utilitate, nostrę artis admiratione, & Professorum laude interstingui. Nempe *si bene intelligatur* (ut ait Galenus loco superiùs citato) *quæ accidentia cuilibet morbo propria sint, & quæ aliis quoque morbis communia: ac propterea quæ ab utrolibet genere sint*

sint inseparabilia: item quæ magna ex parte, & quæ rarò videri soleant; atque ea, quæ ancipitem habeant eventum. Idemque lib. 8. de compos. Pharm. s. l. cap. 6. loquens de hepatis affectionibus hæc medentium memoriæ prodit: *Primum igitur omnium discernendum est, num debilitas quædam visceris adsit, aut alia quædam affectio ipsum prehenderit, aut citra debilitatem affectum sit, inflammatione, aut induratione, aut abscessu laborans, aut obturatione, quemadmodum etiam an Erysipelatosam habeat affectionem, aut ulcus, aut aliquam putrefactionem, nam & in hoc hepaticam affectionem dicunt.* Eò interea res Medica deducta est, ut nostrarum ætatum medentes theoretica Galeni, aliorumque expertissimorum Antiquorum placita, Hæmatosin Hepatis, propriasque, & insitas partium omnium facultates docentia, ab instituto circulationis invento dedignantes (quod minus adhuc mali esset) simul etiam morbos ab intemperie proscribere à praxi contendant (quod jam humanæ reipublicæ perniciosum est); simulque (quod etiam, atque etiam perniciosissimum) solidiora, gravioraque praxeos præcepta, ab illis tam longo, seduloque observationum cumulo, studioque collecta, traductaque dedidicisse videantur; ut his certè diebus neque Hepatis phlegmonem ab ejus erysipelate, neque utrumque affectum ab Hepatitide, neque Hepatitidum diversas species dirimere (quæ quidem omnes, singulæque affectiones disparem curandi normam plerumque depostulant) neque tandem alios plurimos hujus eximii visceris morbos, ab antiquis tam bene descriptos, propriâque diagnosi obsignatos, dissimili pariter, quandoque oppositâ remediorum administratione excipiendos, internoscere soleant.

Prognosis Hepatitidis in genere: & primùm illa ex Hippocrate attingitur, quæ respicit ju-

XIII. Prognosis hujus morbi ex variis ipsis, qui obversantur in praxi, & ab Hippocrate indicantur, dissimilium Hepatitidum eventibus, elicienda venit. Jamque, dictante Sene, breviorum Hepatitidum judicationes per alvum, aut urinam celebrantur; diuturniorum verò per suppurationem, icterum, hydropem, aut phthisim. Ita igitur quò ad primas

dicationem hepatitidis per alvum, aut urinam.

effatur Cous in Aphor. 73. Sect. 4. : *Quibus Hypochondria suspensa, murmurantia, lumborum dolore superveniente, iis alvi humectantur, nisi flatus erumpant, aut urinæ multitudo proveniat : Hæc verò in febribus.* Intelligit quidem in hoc Aphorismo Hippocrates hepatitidem non frigidam, ac cum dolore, & tumore conjunctam ; & insuper cum febre, *Hæc verò in febribus*, sed non phlegmonosâ ; seu sine legitima inflammatione : Quod quidem magis perspicuum reddit alio textu in 2. prognost. & *Coac.* ubi eosdem eventus recolligit : *Tumores hypochondriorum sine phlegmone recens obortos tum inde natos dolores exolvit borborygmus in Hypochondrio excitatus, maximéque si exciderit cum urinis, & dejectionibus : Sin minùs, ipse per se trajectus. Juvat etiam is, qui ad inferiora devolvitur.* Supervenit hîc annotandum, fuisse Hippocratem in hoc textu loquutum de affectu ipsorum majorum viscerum, in hypochondriis degentium, non verò partium hypochondrio confinium, ut glandularum mesenterii, pancreatis, & omenti, veluti eidem aphorismo commentari studet Lucas Tozzius. Quippe tumorum Hypochondrii nomine nunquam utitur Hippocrates, quin systrophicam principalis comprehensi visceris affectionem intelligat : Ita hoc pacto non minùs ab hoc loco exulat suspicio aliûs Hippocraticæ sententiæ : Quòd nempe Senex potuisset sermonem instituere de flatibus, doloribus, aut aliis passionibus intestini coli, sub dextro Hypochondrio, imò in eodem, ad hepatis crepidinem trajicientis. Siquidem Borborygmos intestinorum, ipsorumque alios morbos potiùs per meteorismi, quàm per tumoris nomen pluries ab eodem indicari animadverto. Cùm autem hujusmodi in Hepate congestiones à viscida, lentaque bile, pituitæ, (seu lymphę cum modernis dicamus) commixta æstimandæ sint, ita murmur in hypochondrio obortum ostendit, moliri ipsam febrem earundem attenuationem, & dissolutionem, cui quidem operi sensilis per urinas, aut secessum, vel insensilis etiam per flatus solutæ substantiæ dissipatio non difficilè

succedit;

ſuccedit; Cùm *victæ cruditatis*, *& reſtitutæ virtutis periſtalticæ inteſtini ſignum eſſe borborygmum* addat Duretus in Coacis. *Accidit igitur* (ait Galenus in Commentario hujus Aphoriſmi) *tali murmure deſcendente ad lumborum loca, unà cum ipſo tumorem ex hypochondriis deportari: Unde partibus, quæ hìc ſunt, ex ipſo diſtentis, provenit dolor: Deinde hoc pacto, humore aliquando ad diſtributionem concitato, ſolus ſpiritus flatuoſus emittitur, nonnunquam verò unà cum humore.*

Prognoſis ex Coo Hepatitidum in ſuppuratione vergentium, & qualis iſthæc Hepatitidum ſuppuratio plerumque ſit.

XIV. De non rara diuturniorum, ſive inveteratarum Hepatitidum ſuppuratione, quam indè alvus deponit, loquitur Hippocrates in Coac. prænot. hoc modo: *Circa hepar dolentes, cardialgici, veternoſi, perhorreſcentes, alvo turbatâ, macri, ciborum faſtidioſi, ſudatiunculis crebri, purulenta per alvum profundunt. Cardialgici*, ſeu ab acore bilioſo per cholidochum uſque ad ventriculum exundante in nervoſis hujus utris partibus laceſſiti, atque exſtimulati: *Veternoſi*, ſeu capite graves, menteque infirmiores redditi: *Perhorreſcentes*, ab horrifera ſcilicet ſuppurata materie, cujus tranſmiſſio non ſine rigore, aut horrore ſuccedit: *Alvo turbatâ*, ſeu hepaticis liquaminibus, inteſtinalem jam tubum alluentibus: *Macri*, ob adjunctam febriculam, tum naturalium viſcerum cacochymiam, atque hinc chyloſeos depravationem: *Ciborum faſtidioſi*, ob deteriorem bilem per caveam ventriculi exundantem, ſeu ut ait Duretus, *ob ruptam hepatis bilem, & ſurſum proruptam*, fortaſſe & puri commixtam: *Sudatiunculis crebri.* Quod quidem ſymptoma ab oppreſſione circa initia morbi, aut ab exolutione in diuturni progreſſu ortum ducens, peſſimum eſt, ſi cum ſuperiùs memorato horrore contingat; juxta illud Senis pariter in Coacis: *Crebra ſudatiuncula, & horroris viciſſitudo, peſſima: Nam dum vitam finiunt, empyema oſtendunt, cum alvo turbata.* Hujuſmodi autem empyema illam ſuperiùs in abſceſſus hepatis diſquiſitione Can. I. memoratam ſecundi generis ſuppurationem ſignificat, quæ in peculiari ſede & folliculo interdum verſùs inteſtina abrupto, colligitur, ra-

rissimè per visceris vasa diffusa manet. Atque insuper hîc annotandum, seu potiùs repetendum est, quòd si in his, aliisque hujus Historiæ locis per nostras, Hippocratis, aliorumque observationes, suppuratas Hepatitides proferimus, de hac secundi generis, seu deteriori suppuratione intelligi volumus; tum non de bile, ut bilis est, quam quidem suppurationem haudquaquàm attingere in biliosarum pleuritidum tractatu suo loco demonstravimus; sed de pituita, seu lympha, in biliosi erroris consensus rapta, eique immixta, atque morbosas stases fervoresque insimul patiente, nostram aperimus sententiam. Quod si in calidiori hepatitide cum bile sanguis vehementer in hepate, veluti per contagium inflammetur, produci abscessus posse, fervore, malitiâ, & contentis substantiis, non absimiles iis, qui producuntur à phlegmone, profectò non inficiamur.

Prognosis ex eodem Hippocrate Hepatitidum, in icterum difficilem, aut in hydropem abeuntium, earumque, quæ in phthisim facessunt.

XV. Hepatitides quæ in difficilem icterum, aut universalem Hydropem vergunt, per propria signa à colore cutis petenda dignoscere docet Hippocrates in Sect. I. lib. 2. morbor. vulgar. sub his verbis: *Quibus quod est inter abdomen & cutem inflatum est, & non subsidet, iis color est velut multum pallidus, aut ex albo pallescens, quoniam ab hepate totum quod tale est procedit, hepaticis etiam morbis laborant, quin etiam qui ictero ab Hepate tenentur, colore subcandido suffunduntur, velut aquâ inter cutem laborantes, & Leucophlegmatici. Verum & Hydropes, & icteri, qui à liene procedunt nigriores sunt.* Vallesius in iisdem Epidemicis fol. mihi, 107. hunc textum sat appositè commentatur. Sed omnium pessima hepatitis est, quæ in phthisim degenerat. *In Hepatico*, ait in Coacis præceptor, *mala est colliquatio cum raucitate, idque cùm aliàs tum si tussicula sit:* Cujus textus cum eleganti Dureti commentario superiùs in Can. VII. meminimus. Frequenter nobis in Praxi obversantur hujus notæ ægrotantes, icterici, luridi, dextro Hypochondrio dolentes, & interdum tumidi;

tumidi

tumidi insuper pedibus, æstuosi, siticulosi, nauseabundi, anhelantes in scalarum ascensu, aut quolibet mediocri exercitio; lentè insuper, simulque periodicè febricitantes, cum profunda, & præcipuè nocturna tussi, quâ flavum, viscidumque expuunt. Interdum quâdam appetentiæ emicante prurigine meliùs habere videntur, sed febre nunquam vacui vertente tempestate citò in deterius ruunt; hinc sensim colliquent, ac demùm prorsùs tabidi, aut tumidi, aut diarrhœâ correpti, aut orthopnoici præcipitanter, quandoque improvisò moriuntur. In hocce mixti morbi genus studiosi præcipuè, & melancholici adducuntur. Ex his interea non tantùm quisque diuturniorum hepatitidum diagnoses, sed pessimas, imò funestas prognoses elicere facilè poterit. Ita in Phthisi Hepatica cruentum mali odoris, atque biliosum reverà sputum copiosè ejectum proximam necem denunciat: juxta illud Senis in Coac.: *Quibus hepaticis copia est cruenti sputi, ejusque vel nonnihil mali odoris, vel biliosi meri, citò mortiferum.* Ita si pallidus hepaticorum icterus virore suffundatur, est citò mortiferus, etiam juxta sensum Hippocratis 3. de morbis: *Morbus regius acutus est, & citò necat, si color totius malicorium maximè refert ex viridi pallescens, & qualis lacerti viridis*, seu viridis albo interspersus color.

Examinantur Hydropes ab hepatico vitio proficiscentes; & primùm ascites à ruptura hydatidum Hepatis, qui hydrops prorsùs est incurabilis.

XVI. Sed, quæ tam crebram se præbet, variisque modis conficitur Hydropis ab Hepatitide productio, tanti momenti est, ut ejus principia, & caussas hîc diligentiùs excutere operæ pretium censeamus. Cùm enim non insolens sit tum calidam, tum frigidam hepatitidem, si utra diutiùs protrahatur, in scirrhum, eumque incurabilem vergere, ex quo indè variæ hydropis species proficiscantur; ita non rarum videtur, ex alterutra, etiam non producto scirrho, hydropicum adhuc morbum secundùm circumstantias varias originem ducere. Et primò quidem in hunc censum reducitur Aphor. LVII. Sect. VII. *Quibus hepar aquâ plenum in omentum erue-*

 perit,

perit, his venter aquâ repletur, & moriuntur. In hoc Aphorismo incomparabilis Hippocratis Doctrina morborum, atque indefessæ observationis majestas per omnes posterorum ætates effulgebunt. Ipsi siquidem ignotus non fuit, qui maximum recentiorum inventorum videtur ornamentum facere, vesicularis hydrops, sive in hydatidibus congestus hydropicus latex, cujus, non solùm per peculiaria viscera, sed per totum præterea abdomen dispositi plurimæ circumferuntur modernorum medentium animadversiones. Quippe cùm in variis, præcipuè contumacioribus hepatitidum affectionibus illa sit vasorum hepatis mutua compressio, & angustia, ut lymphæ ab internis hepatis partibus ad chylare excipulum per propria lymphatica vasa properantes, sive ad circulum reduces, tum minùs in proprios cursus urgeantur, tum in propriorum canalium progressu nova adhuc ab externis pressionibus impedimenta subeant, disposito ad latera vasorum nisu, eadem inter binas naturales angustias, seu inter valvulam, valvulamque extrinsecùs sensim extrudent, atque ampliabunt; ut demùm unumquodque his valvulis interpositum spatium, aut plura saltem, rotundam sive vesicularem affectare figuram queant: Hinc longè, latèque vesicularum, seu hydatidum, secundùm liquidorum pressiones majorum, aut minorum, excitabuntur series, sive catenationes; quæ quidem vesicularem hydropem procreent: Quare Hippocrates suo etiam tempore, ut nos nostro, vesicas hujusmodi aquâ plenas ad ambientem hepatis membranam recognoscens, hasque indè à vehementibus contentorum liquidorum pressionibus ultra resistentiam omnem expansas, hinc & abruptas, aquam in ventris cavum effundere, atque asciticum hydropem producere interdum deprehendens, hanc etiam ascitis speciem memoriæ hominum aperire curavit: *Quibus hepar aquâ plenum in omentum eruperit iis venter aquâ repletur, & moriuntur.* Dicit ergo *in omentum*; non quidem quòd aquam in ipsam tunicarum omenti cavitatem hydatides *exonerent,* *quia*

quia omentum hepati, & ventriculo superincumbit; quemadmodùm non bene effatur in hujus Aphorismi paraphrasi Lucas Tozzi, cùm omentum minimè hepar obtegat, & à solo ventriculi fundo (præter quàm ab aliis partibus) propendeat; sed quòd aquæ ab Hepate erumpunt in locum ab omento occupatum, seu inter intestina, & peritoneum, ut hoc pacto in medio aquarum, ad hanc indè sedem collectarum, omentum ipsum immersum natet: Quod quidem in omnibus asciticis affectibus occurrit. Addit *iis venter aquâ repletur*: Quæ quidem saturitas celeriùs, aut tardiùs absolvitur juxta abruptarum hydatidum magnitudinem, & numerum. Demùm concludit: *Moriuntur*: Non quidem *ab omenti erosione, atque insanabili ulcere*, ut perperàm denuò citato loco proponit Tozzius; sed quia vel intacto omento (ut reverà in ascite denatorum extispiciis nunquam ulcerosum perspeximus, licèt reverà flaccidum, laxissimumque, & tabe penè totum consumptum) Nemo ab ascite hydrope evadit: Ita Hippocrates in lib. affect. sect. V: *Morbus lethalis est, cùm venter aquâ plenus esse cœperit.* Ita perpetuò autopsia: neque ulla valet instituta paracentesis ut ex Hipp. cit. loco [nisi aqua in peritonei duplicatura duntaxat niduletur] quæ imò lethum accelerat: Eóque insanabilior censendus est Hydrops hujusmodi, ab Hepatis lymphaticorum ruptione progenitus, quò, vel omissâ ascitis ratione, nemo certè perennes illos in perruptis hepatis vasis exundantium aquarum fontes siccare posset, & claudere. Conciliari igitur cum Aphorismo Hippocratis non posse videtur illud in ejusdem Commentario Galeni assertum: *Servantur enim aliqui aquâ inter cutem laborantes, quamvis & hic locus* [scilicet ad omentum] aquâ *repleatur.* Nam licèt sanari anasarcâ, aut leucophlegmatiâ, seu universali hydrope detentos non sit tam difficile; si tamen *hic* ad omentum *locus* ipsis etiam aquâ *repleatur* jam ergo *servari* non possunt: Quòd si intereà *serventur*, hydrops ad *hunc locum*, seu propriè ascites, non fuerat, neque à rixi hydatidum hepatis ortum duxerat: Sed solùm in peritonei duplica-

duplicatura gliſcebant aquæ. Atque ut hæc hydropiſica ad peritoneum collectio ſe curationi per punctionem, aut etiam diureſim inſtitutæ non difficilem præbet; ita propriè non eſt aſcites dicendus. Mirabiles caſus, & judicationes Hydropis duplicaturæ peritonei in alio opere conſultò exponemus.

Examinatur alia ſpecies hydropis, ſeu univerſalis, ab hepatico pariter errore ortum ducens.

XVII. Hepaticum pariter, re tamen vera non aſciticum hydropem denotat locus ille Hippocraticus in Coac: *Quibus ab hepate ſunt hydropes, unà tuſſes adſunt, & crebra inceſſit tuſſiendi cupiditas, commemorabile nihil expuunt, ac pedes tument, tum alvus non dejicit, niſi dura, ac coacta: Quin etiam circa ventrem aſſurgunt œdemata, partim dextra, partim ſiniſtra, quæ modò conſurgunt, modò ſubſidunt.* Diſpar profectò ab aſcite revelatur hoc loco ab hepatis vitio procreatus hydrops, nempe univerſalis potiùs, cum aliquo affecti pectoris conſenſu, ab oppreſſione potiùs tumidi jecoris (veluti in ejuſdem Phlegmone contingere aſſolet) quàm à pulmonis ſyſtrophe producto; tum non quidem à lymphaticorum, ſeu hydatidum laceratione, ſed à depravata in hoc viſcere biliari ſecretione. Ita Duretus in ſubnexa paraphraſi principia hepatici hujus vitii deducit, vel à *torrido maraſmo, quem febris impreſſit ardenter acuta, nec tamen tam citò peremit*; *aut à chronica, & vetuſta febre, ut quartana*; *vel etiam à ſuffocatione nativi caloris, aut à ſcirrho*; quæ repeti non minùs poſſunt à qualicunque alia hepatis atonia, ſeu intemperie, vel ob præceſſas hæmorrhagias, aut alias immodicas evacuationes, vel à frigido ſuccorum lentore, aliiſve ſimilibus cauſſis in hoc viſcere inducta. Quidquid verò ſit; in hac hepatis diatheſi, quæ ad hydropem viam ſternit, bilem craſſiorem præternaturaliter, crudamque, & inertem evadere, propriâque abſterſivâ, & ſolvente, ad chylificationis perficiendum opus inſtitutâ poteſtate, propriiſque naturalibus, alvum ad ſolitas excretiones irritantibus, ſtimulis deſtitui, abundè liquet ex illo Hippocratici oraculi indicio: *Tum alvus non dejicit*; quod quidem vocat Duretus *ſyllogiſticum ſignum*

signum hepatici hydropis. Cùm verò alvi suppressionem chyloseos pariter depravatio necessariò consequatur, sanguis in crudam, & serosam colluviem paulatim facessens, frigidis ineundis lentoribus, contumacibus oppilationibus, chlorosi, cachexiæ, & congerendo demùm universali hydropi, simulque particularibus *œdematibus*, se facilem præbet. Hanc verò Hydropis speciem non, ut superior, immedicabilem reputamus, cùm universalis hæc sit, tum inexhaustam in jecore morbi scatebram non recognoscat; atque inprimis à tenuiori, mobiliorique humore produci hæc affectio videatur: *Oedemata partim dextra, partim sinistra, quæ modò assurgunt, modò subsidunt.* Remediorum ad hunc morbum administrationem inferiùs in curatione frigidæ hepatitidis memorabimus.

Examinatur Marasmus Hepatis, à longa, aut etiam brevi Hepatitide progenitus; qui idcircò duplex est; Acutus, & Chronicus.

XVIII. Marasmus Hepatis, quem inter Hydropis caussas accensere Duretum superiùs annuimus, calidæ hepatitidi, diutiùs in biliosis protractæ, aut acutiori febre stipatæ, quandoque succedens, ab Hippocrate in Coacis, aliisque locis, sub nomine *exhausti fricti*, seu quasi *fricturâ retorridi* indicatus, concinnè adeò, appositéque à solertissimo laudato Dureto, Hippocratis Ocello, describitur, ut integrum ejusdem, tametsi profusiorem, à suis in Coacas commentariis decerptum, subnectere textum non tædeat. „ Exhausti hepatis, atque tosti causa est cæcus ignis, vel ardor febrilis, „ undè celeriter continenter, & vehementer febris movetur, „ proindéque acuta est, undè Hydropes veniunt. Atque cæcus ignis fundamentum habet in dyscrasia congenere, velut „ parentum vitio sata; tum in coæva, quæ cum ætate simul „ accrescit, tum ea, quæ primùm insita, diætam nacta est, „ quæ vires acquirit eundo. Talis est dyscrasia eorum, qui „ jam intemperiei à prima compagine, sicut Apollonius, dyscrasiæ pergrandis accessionem adjungunt, æstate potissimùm ab edacitate, ut ait Hippocrates, & liberalissima „ potione vini. Atque hic cæcus ignis depopulatur hepatis „ gratiosum humorem, ipsumque reddit exuccum, quod

„ arescendo fit durum, & è suave rubenti nigrum, aut ci-
„ nericium. Sic ab exhausto vis perit sanguifica, & pro
„ sanguine funditur serum, aut pituita atri coloris, aut cinerei.
„ Interea dum cæcus ignis depopulatur humidum primige-
„ nium, antequàm incommoda veniant marasmi hepatici, de-
„ populatio illa cernitur in atrophia, & cachexia hominum
„ morbo regio fœdatorum, in siti, & siccitate linguæ fucatæ
„ subviridi, aut flavo colore, tum in febricula quadam no-
„ cturna, & parum placida membrorum quiete. Dejectiones
„ sunt pilulatę vervecinarum modo. Urinæ multâ bile sa-
„ turatæ. Adveniente marasmo paulatim hydrops assurgit,
„ perennitate ichoris in alvum confluentis. Superest causa
„ altera marasmi hepatici, quæ posita est in ardore febrili,
„ quo ipsum hepar conflagrat. Enim verò nihil æquè na-
„ tivum calorem extinguit atque febrilis ardor. Ac sanè
„ jactura fit major humidi primigenii septem diebus à febre
„ acuta, quàm à calore insito septuaginta annis. Septem die-
„ bus vitam is finit, tabificâ vi febris consumptus, qui sep-
„ tuagenarius erat futurus duce nativo calore. Nihil tam citò
„ fatale est ad interitum, quàm febris acuta, si pestilentiam
„ tantùm exceperis. Ergo marasmum facit febris acuta, quæ
„ in hepate focum habet. Qualem in Hermocrate notavit
„ Galenus ex historia præceptoris. At talis marasmus, aut
„ citò mortiferus est, ut in Hermocrate, aut hydropificus,
„ ortus ab hepate ex morbo acuto. Hîc sanè miserrima est
„ conditio febricitantium, siti ardentium, qui ejus non di-
„ cam depellendæ caussa, sed ne levandæ quidem, pauxil-
„ lum frigidæ impetrare non possunt à quibusdam super-
„ stitiosis. . . . Nefas est non explere sitim, quę facit ma-
„ rasmum hepaticum: Nam & sitis caussa est causi: Quo-
„ niam venulæ cùm exaruerint, ad se attrahunt biliosos, &
„ acres ichores. „ Hucusque Duretus. Cujus vel ob hęc so-
la postrema verba laus non immortalis esse non posset; cùm
in sæculo veteribus fermentis nimiùm imbuto, Arabumque

neniis

neniis adhuc non mediocriter obnubilato, quo quidem plerique humorum morbi specialibus quibusdam putredinum classibus referebantur, ut in ægris vel ardenti febre correptis potatio, ob metum augendę putredinis exularet, illuminatissimam ipse medicinam adhibens in his calidis hepatis affectionibus frigidæ potationem acriter insinuat. Quandoquidem quot apud sectę deterioris antiquos biliosæ leviores, imò vel intermittentes febres in causones, indéque in mortiferas hecticas degenerasse visæ sunt, à largo humectante potu, qui eas tempestivè cicuraret, atque (ut facilè fit) inter initia reprimeret, crudeliter inhibitæ! An ex bono medendi artifice, magistroque Hippocrate, atque germanâ ejusdem scholâ in Erysipelatosis ipsis affectibus (ut inferiùs annuemus) in ardentibus febribus, biliosâ colicâ, cholerâ morbo, aliisque morbis, à tenuiori, acriorique bile productis largiorem frigidæ, & puræ toties commendatum usum ediscere quilibet abundè non potuisset? Sed ut ad institutum redeam: Est igitur marasmus Hepatis veluti à longo, vehementique ejus incendio superstes cinis: Exucca, & veluti coriacea reddita hepatis caro. Et sanè in hominibus, à chronico hujus visceris marasmo percitis, seu à primi generis depascente igne, qui sensim, ob congenitas, vel adventitias, vel etiam utrasque caussas, in dies invaluerit, consumptis, atque hinc post longum corporis squalorem denatis, & apertis, deprehenditur jecur prorsùs aridum, nigrum, durum, coriaceum, in minimam molem retractum, cultri aciei enormiter resistens; aut ex adverso sibi, ob irrigantium succorum penuriam, sibi vix cohærens, friabile idcirco, atque in granulosas, & ferè sabulosas particulas facili ope dissiliens. In marasmo verò secundi generis, seu acuto, ab ardenti, brevique febre progenito, jecur humidius quidem adhuc perspicitur, cùm sanè velocissima illa febris qualescunque visceris depasci, atque extinguere humiditates non valuerit. Interea durum, & lividum, cinereum, viride, ęruginosum, interdum & nigrum

 obver-

obversatur. Dodoneus cap. 3. *Observat. medic.* refert nobilem quendam 20. annos melancholiâ conflictatum, qui tandem de virium debilitate conqueri, cibumque & potum aversari cœpit, cum nulla febre, imò cum frigoris sensu per universum corpus, pedumque œdematoso tumore; sed cum rubicunda urina, veluti si febris ardens, aut hepatis inflammatio affuisset. *Malo tandem*, addit hic author, *ingravescente, ad alium cibum sumendum, præter exiguam sorbitionem adduci non potuit. Ita inediâ consumptus è vita migravit. Hujus hepar colore undiquaque nigrius, quàm secundùm naturam, apparuit, sed tamen minùs nigricans, quam pulmonis sphacelo corrupti substantia, impressorum digitorum vestigia ferè retinebat.* Videtur autem hic casus non hepatis reverà marasmum, sed potiùs corruptionem, atque sphacelum repræsentare; cùm tanta adhuc in livescente hoc viscere scateret humiditas totam substantiam relaxans, & emolliens, ut digitorum impressorum vestigia ferè retineri valerent: tum caussę non præiverant quæ genuinam hepati tabitudinem induxissent. Cùm verò in his omnibus extispiciis illâ, quâ hepar afficitur, tabificâ labe alia pariter suffundi viscera non deprehendatur, marasmum hepatis, non ab antiquis in hęmatoseos, (quam in hac parte conditam existimabant) frustratæ gratiam leviter fuisse excogitatum, sed morbi distinctum genus, ab aliis omnibus dispar constituere, lubenter fatebimur: tum de facili ejusdem productione mirari non subiet. Cùm enim in omnibus liquidorum morbis bilem proprias etiam compati ametrias, neque morbosis ignibus, simulque lentoribus, & pravis stationibus excipiendis, aut producendis Hepate, & bile nullam aliam hominis partem, nullumque humorem alium se paratiorem præbere, sat alias ostensum sit; Quidni in pręternaturali hominis longo, aut acuto breviori igne Hepar contracti mali manifesta argumenta non porriget, quod quidem vel in levioribus morbis, tantum ignem non excitantibus, plus minùs à naturæ statu immutatum continuò deprehenditur?

XIX. Cùm

Recolliguntur omnes hydropum caussæ, quæ in jecoris vitio sitæ sunt, atq; ab aliis aliorum viscerum distinguuntur; omnesque hydropis species accensentur, quæ ab iis deduci possunt.

XIX. Cùm igitur ab utroque etiam marasmo hepatico trahere hydropes originem soleant, jam certè plurimæ hepatis affectiones accedunt, quibus antecedentium hydropis causarum potestas denegari non potest: Phlegmone (ut vidimus superiùs in Can. XIII. hujus Hepatici affectus) vel contumacior obstructio, vel scirrhus, vel lymphaticorum ruptiones, vel exsiccatio, & contabescentia, vel ulcus, ut suo loco; vel tandem etiam spasmus, ut inferiùs habebimus; quorum quidem omnium morborum contumax hepatitis fundamentum plerumque est, & origo; tametsi frequenter etiam ab aliis principiis, inculpabili hepate, accumulentur hydropes, & fiant; ut ostendimus superiùs in II. Parte Cap. V. fol. 157. Ita Hippocrates in Coacis Hydropes ab Hepate, atque hydropes ab aliarum vitio partium proficiscentes, in genere distinguit: *At verò hydropes illi permolesti sunt, atque mortiferi, qui veniunt è morbis acutis: Plurimi autem nascuntur à lumbis, & ilibus: Alii verò ab hepate.* Jamque in hoc textu Medicinæ Dictator hydropes à primigenio liquidorum vitio subortos recensere primùm videtur; quos quidem, veluti ab ingenti, subitâque sanguinis dissolutione, atque in serosis partibus colliquatione excitatos, absolutè lethales denunciat. Ita etiam in lib. prænot. sect. II. repetit: *Aqua inter cutem, quæ ex acutis morbis oritur, mala. Nam neque febre liberat, vehementesque dolores excitat, & lethalis est.* Postea hydropes ab ilium, lumborum, atque hepatis errore nascentes commemorat. Porrò non hos solùm à lumbis, ilibus, & jecore, sed ab aliis etiam visceribus, ventriculo, intestinis, liene, utero, pulmone; renibus, cerebro, præterquàm ab hæmorrhagia, aliisque humorum defectibus procreatos hydropes variis recitat locis Hippocrates. Per illam verò textus singularem particulam: *Plurimi autem nascuntur à lumbis, & ilibus* arguit Senex illos nominatim hydropes, qui dolorifici sunt (ut indè declarat in sequentibus) qui nempe à spasmodica

diathesi intestinalium, & meseraicarum partium [ita enim perspicaciores exponunt interpretes] ut plurimùm concitantur; sive siccos, & convulsivos hydropes, stabilem abdominis, atque uniformem tensionem, seu tympaniam in medium ducentes. Hi nempe mixtam diuturnam hepatitidem sæpissimè sectantur, si hæc spasmodicæ nerveorum mesentericorum plexuum affectioni, seu ut dicebat Hippocrates *hectica intestinorum, spiritu flatulento fetorum intemperiei* copuletur. Sicci hujusmodi, & doloriferi hydropes ut plurimùm insanabiles extant; quos quidem illæ excretiones non exolvunt, quæ alios hydropes sanare valent. Vide superiùs in disputat. de *Hepatis Phlegmone* cit. Can. XIII. Tandem addit, *Alii verò ab hepate*: Quos certè hydropes licèt in hoc textu ab acuto exquisitè morbo, seu ab hepatis phlegmone, accensoque per hunc morbum sanguine videatur elicere; in aliis interea locis à non tam acuto morbo, sive ab una bilis maleficentia deducit; ut satis explicat per illum in Coacis: *In biliosis alvus turbata, quæ pauca exhibet similia genituræ atque mucosa, & circa Hypogastrium dolorifica, nec urinæ faciles in meiendo, ex talibus desinunt in Hydropem*, cujus explicatio apud Duretum, aliosque interpretes videri poterit: aliàs etiam hepaticos Hydropes à frigidis caussis, ut à contumaci pituitosa obstructione referre intendit. Ita lib. de int. affect. *Aqua intercus ab Hepate; quæ tunc quidem oritur, cùm ad hepar pituita accesserit, eamque hepar exceperit, & humectum redditum fuerit: confestim igitur ardorem huic præbet, & flatum excitat. Deinde verò procedente tempore aquâ impletur; posteaque corpòris morsus contingit; in tibiis, & pedibus tumor est laxus, hepar durum redditur, ac intumescit: & claviculæ extenuantur.* Quare, ut omnia recolligam: Docemur ab Hippocrate, non solùm hydropem in genere ab hepatis affectu, sed varias hydropis species à diversis hujus visceris affectibus procreari: Ab eruptione, & cataclysmo aquarum ex lymphaticis hepatis particularem hydropem, seu ascitem: à Phlegmone, aut biliosa ejus

ejus diathesi, tum à frigidis, & lentioribus morbis, ut ab inveterata obstructione, à scirrho, & similibus, universalem hydropem, sive anasarcam, aut leucophlegmatiam, seu pituitam albam: & tandem ab hepate, in convulsivæ, flatuosæque diathesis vicinorum viscerum consensum advocato, particularem alium, sed siccum, & tympanitem hydropem. Atque hæc de hydropisicis non benè judicatarum hepatis passionum symptomaticis, sive succrescentibus morbis, pro rei instituto sat dicta sunto.

Quâ remediorum administratione sit in Hepatitide utendum, tum in genere, tum in specie. & primò de usu Phlebotomiæ.

XX. Porrò: Cùm ex Hippocratis monitis per alvum aut urinam feliciores in genere hepatitidum judicationes attingantur, quibus nempe fluxibus vitiosorum humorum crassamina accommodari sat aptè possunt; ut id promptiùs, faustiúsque obtineatur, medicamentis iis insistendum esse videtur in genere, quæ incidendi, attenuandi, abstergendique tutiori facultate pollentia, vitiosos succos ad exitum apparent, attenuatos, abstersosque solvant à visceris implexu, atque hinc per memoratas vias eliminent. Attamen cùm id sæpiùs in calidarum hepatitidum principio contingat, ut sanguis in biliosorum æstuum conspirationem concitatus, tum febres non mediocres excitet, tum visceris vasa repleat, aut impediat, & sensiles partes distendat, cum majori, aut minori tumore, ac dolore; Tunc certè à phlebotomia erit incipiendum; quâ nempe sanguinis in hepar ferociùs irruentis retractio, in eodem consistentis, atque æstuantis amotio, & visceris oppressionis sublatio instituitur. Quòd si ab imbecillitate, ut suprà, seu atonia solidi hepatici oriatur affectio, unde sanguinis, & bilis retardatio, simulque enormis congestio, hinc tumor, & dolor dessumenda sint; maximo adhuc auxilio esse potest sanguinis missio; quâ quidem tanta detrahitur ad retardatorum, congestorumque, succorum repetendos fluxus resistentia, & impedimentum, quanta est extracti sanguinis copia. Hinc Cous in curatione Hepatitidis cum dolore, & tumore manifesto, etiam absente febre,

non

non solùm phlebotomiam commendat, sed in æquali ejusdem, atque catharseos indicatione esse ab ipsa auspicandum, sub his verbis commemorat in Coacis: *Quibus continuò in febris vacuatione, hypochondrii, & cordis dolor, crurumque ac partium inferiorum, & unà venter in molem assurgit, phlebotomia exolvit, & alvi profluvium.* & 4. acut. confirmat. *Hìc à phlebotomia ordiri oportet.* Additque Duretus in comment. ad Coac. fol. 388. *Quamlibet hujus visceris dolorificam systrophem non nisi phlebotomiæ concedere, si desit hæmorrhagia; reddi verò insanabilem, si quis antè operam purgationi dederit, quàm venam secuerit:* Neque igitur solùm in ejuscemodi, inflammationem producentis, aut minitantis, hepatitidis principio detractio sanguinis, veluti ob revulsionis rationem, instituenda est; Sed etiam in progressu, ipsoque statu, si calida adhuc oppressio visceris maneat, & vires ferant, derivationis modo, imperanda; tametsi febris admodum cesserit: Cùm à præceptore 7. Prorrh. habeamus: *Quæ in hypochondrio relicta supersunt incendia, extincto febris ardore, malum denunciant.* Nec opportunior sanguini, & bili celebrari derivatio poterit; quàm per admotiones hirudinum sedalibus venis, etiam pro rei ratione repetendis: Quibus sanè multa sanguinis, ad Hepar per portam venam progredientis, copia imminui potest; hinc viscus ab obruentibus, atque exundantibus liquidis expeditiùs reddi.

Quando purgandum sit, & quando præparantibus duntaxat insistendum; & quænam præparantia seligenda.

XXI. Postquàm apposìtè fuerit emittendi sanguinis indicationibus prospectum; cùm à praxeos legibus doceamur, vitiosos succos protinùs esse vacuandos, atque per debita emissaria eliminandos, si hi in secretoriis, atque excretoriis sedibus expediti, paratique degant; priùs verò præparandos, sive alterandos, cùm, vel strictiùs impacti visceribus hæreant, vel latiùs soluti, & palantes facti, sus deque debacchentur; ideóque primi attenuandos, atque dissolvendos se præbeant, alteri recolligendos, & condensandos; ex his certè fontibus tota in quolibet hepatitidis genere, & gradu, nec

non

non quâcunque delinquentium succorum indole rectæ curationis ratio manare posse videtur. Quippe si calida hepatitis occurrat, simulque efferata bilis non tantùm æstuet in hepate, sed insuper, suscepto sanguinis itinere, per alias partes exundet, atque in primis *turgeat*; eâdem horâ convenienti cathartico deturbabitur: Si verò non *turgeat*, seu genuinum orgasmum non induerit; aliis interea modis sine tam manifesto in primis viis apparatu lacessat partes, & stimulet, undè Phlogoses, febres magis, minúsve ardentes, exsiccationes, nauseæ, vomitus, cardiogmi, dolores capitis, croceæ, fervidæque urinæ, anxietates, spirandi angustiæ, sitis, cutis ardor, prurigo, & similes affectiones excitentur; præmisso leviori, seu minorativo, ut dicitur, cathartico remedio, quod primarum viarum verrendas sordes respiciat, ut cassiâ, pulpâ tamarindorum, diaprunis &c. eisque insuper substituto abluentium, atque lenientium clysterum frequenti usu; de longis, atque repetitis humectantibus, temperantibus, incrassantibus, deprimentibus, atque, ut dicitur, refrigerantibus consulendum erit. Medicamenta, ex vegetabili regno elicita, hepar; & bilem refrigerantia sunt, Radices cichorii, acetos. taraxac. fragar. fol. acetos. end. scariol. acetosell. cichor. sonchi, lactucæ &c. quorum classes, & formulę, sive decoctiones, succi, syrupi, aposemata, distillata &c. apud Sennertum *in hepatis intemperie*, aliosque authores abundè recensentur. Opportunum est serum lactis depuratum, sincerum, aut cum refrigerantibus herbis alteratum; tum pro delicatioribus per M.B. distillatum: In primis cichorei succus largis aquarum refrigerantium, aut juris, haustibus dilutus. Conferunt ros vitrioli, iteratis digestionibus à vitriolo abstractus, & diligenter edulcoratus; aqua nuceriana; gelatina C. C. aut eboris; emulsiones ex 4. semin. frigid.; Nitrata fixa; succi limonum, citri, ribes, granatorum; spiritus vitrioli, aut sulphuris, in longis haustibus dilutus; & similia humectantia, alcalica, aut acida, vel acidula, quibus quidem pacari queat

 bilis

bilis fervor, aut concitatio, ipsaque subtilior dilui, crassescere, aut constringi. Illud interea Galeni monitum VIII. de comp. Med. s. loc. memoriâ tenendum est: *Hepatica Medicamenta non debere esse vehementer refrigerantia; saltem non diuturno usu usurpata.* Quòd si fervens humor simul etiam viscidior extet, vel ob serosi vehiculi defectum, vel ob nimiùm assata oleosa ejus principia, quæ ideò, in resiniformem, & calidam veluti amurcosam substantiam facessendo, compactiora reddantur; refrigerantibus, & diluentibus blandè incidentia, atque abstergentia intermiscenda sunt, deducta ex borrag. bugloss. agrimon. pimpinell. cherefol. hepatic. chamædr. & similibus; atque ex aperitivis radicibus. Defervente febre, neque vehementiori vigente dolore, ad blandiores vitriolatas acidulas confugiendum superest. Prosunt specialia fomenta, in quibus corroborantia laxantibus, atque anodinis socientur. Optimum est in hoc morbo emplastrum *de flore Cæli* ex officina expertissimi D. *Boiron* Sabaudi elicitum, dextroque hypochondrio exteriùs admotum. Denique de quiete ægrotantis præ cæteris cogitandum; juxta illud Hippocratis in epid. *Præcalidæ naturæ refrigeratio est aqua pota, & quies.*

Quæ paranda sint, usurpandaque in frigida speciatim Hepatitide remedia.

XXII. Quòd si frigida hepatitis sit, atque bilis inertior, vel ob volatiliorum principiorum defectum, aut profundam nimis illaqueationem; vel ob salinarum, atque oleosarum partium fixiorem, & compactiorem indolem; potentiùs abstersiva, incidentia, extenuantia, solventia, atque exaltantia expetuntur, formis quidem ad operam variis parata. Ita præter illa varia, quę in hepatis frigida obstructione superiùs à nobis proposita, huic pariter curando affectui communia esse possunt, valent decocta amara ex eryngio, marrubio, peucedano, absinthio Pontico, aut minimo Lobelii, aut umbillifero; ex chamædrios vulgari, & insuper alpino nostro, seu celebri illâ herbâ rotæ; ex centaurio minori, ex cuscuta, chamæpytheos, fumaria, scabiosa, epythimo &c. atque insuper sicca ex his aut similibus vegetabilibus parata

remedia,

remedia, seu lixiviosa salia, ut sal. absinth. centaur. tamarisc. &c. tum extracta amariora, ut gentianæ, absinth. chamædr. centaur. scord. &c. Quippe amaricantia, simulque temperamento calida, aut calidiuscula remedia penè insipidam, & ferè emortuam bilem propriâ acrimoniâ extimulare, atque in naturalem indolem propiùs, atque commodiùs resuscitare posse videntur. Imò volatiliora salia, spirituosiora remedia, & quæ validiùs impellere, atque excitare apta nata sunt, in hoc affectu prosperrimè quandoque usurpantur; quorum quidem ope refervescentibus liquidis, & solidorum adauctis momentis, si simul revocetur febris, aut præsens vividior reddatur, remedio esse potest: Juxta illud Hippocratis in his frigidis affectibus: *Intendere ignem oportet.* Accensendi præterea sunt inter frigidæ hepatitidis alterantium classes pulveres varii magistrales incidentes, corroborantes, atque excitantes. Utor ego sæpiùs composito ex radic. aron. pul. zedoar. menth. sicc: summit. absinth. pont. pul. viperin. & croco; cujus frequentes doses per diei horas dispertior: Neque insuper in hoc affectu mihi infrequentes sunt boli, aut etiam dissolutiones entis veneris optimi, myrrhæ, & arcani duplicati. Proficuum insuper deprehendimus usum essentiæ aureæ terræ foliatæ tartari, solutæ à spiritu salis ammoniaci; tum frequentem haustum ex vino calido cum dissolutione pulveris radic. zedoar., duobus, aut tribus guttulis olei rorismarini priùs irroratæ. Laudo præterea pilulas ex gummi ammoniac. digesti, & nutriti in spirit. ceras. nigror. cum flor. sal. ammoniac. martial. ambr. gris. & ol. cinnamom., quę ante cœnam usurpari frequenter possunt. Sed inter hujusmodi alterantia principatum obtinent martialia præsidia, prudenti regimine adhibita. Utiliores in hoc morbo Martis præparationes, sunt; Essentia martialis ammoniacalis cum spiritu cherefolii parata; Tinctura ex chalyb. & tartar. venet. calcin. per spirit. vini elicita, immixtaque vino malvatico, in quo pulvis granor. paradisi fuerit diu infusus; sal noster martialis acido quocunque exutus;

Fff 2 vinum

vinum per caballinorum clavorum infusionem, & longam macerationem alteratum; Tum ferri tinctura quælibet, habita in spiritu quolibet urinoso sollicitè dephlegmato. Ferreis his, aut similibus remediis interdum subrogamus sublimatum balsamicum ex sale ammoniaco, marte, & succino s. a. paratum; vel sal cachecticum chalybeatum.

Præparantiū Præsidiorum in mixta Hepatitide administratio.

XXIII. In mixta hepatitide, in qua bilis fervor, simulque lenta crassities plerumque copulantur, absente febre, potentiores vitriolatæ, & martiales, thermales aquæ non levi cum fructu propinantur: quales apud Insubres sunt Valtelinenses, dictæ *del Masino*, & Sancti Mauritii. Balnea insuper aquæ dulcis faustè, & opportunè adhibentur: Quod quidem remedii genus in hac hepatitidis specie frequenti usui antiquis fuit. Neque erit hocce præsidium in calidis Hepatitibus, febre vacuis, præmissis, aut consectantibus internis remediis, omittendum. Cæterùm interna remedia in mixta Hepatitide, juxta biliosæ viscciditatis, aut phlogosis dominatum, ad abstergendi, & solvendi, aut potiùs recolligendi, & pacandi rationem prudenter conciliare clinicus poterit:

Purgantium & diureticorum, quæ præparantibus auxiliis in Hepatitidis curatione succedere debent, species, & formulæ variæ.

XXIV. Præparatis igitur, pro ineunda diuresi aut catharsi, peccantibus in Hepatitide humoribus, jam ad præsidiorum alterutrum, secundùm morbi tempus, ægri, ac tempestatis constitutionem, & inclinationem, evacuandorum præcipuè humorum, atque naturæ proclivitatem, deveniendum erit; aut etiam, si expediat, utroque simul utendum. Leviora insuper ejuscemodi Pharmaca secundùm circumstantias varias, aut valentiora adhibenda. Mirè aliquando contulit pro leniori hepatitidis non calidæ purgatione vinum album, catharticum redditum ab infusione, aut ebullitione radicum mechoacannæ; quod quidem pro epicratica purgatione sæpiùs tutóque usurpari potest. Aliter etiam epicrasim per apozemata aperitiva, simulque purgantia, aut per syrupos mesentericos compositos, aut cachecticos dictos, per syrupum de pomis

pomis regis Saporis, de cichorea Nicolai, & similes, aut per extracta sennæ, rhabarbari, agarici, mechoacannæ, diacarthami, per extractum panchymagogum Hartmanni; aut etiam per pilulas, ut tartareas Bontii, de ammoniaco, aut melanagogas Quercetani, & similes, interdum instituo. Sequentes pilulæ pro suavi, tutâque in frigidis *hepaticis* purgatione apprimè conducunt. R. spirit. ardent. nasturt. aquatic. q. v. in hoc solve flor. sal. ammoniac. martial. & resin. jalap. ana q.v. spiritum ad quamdam mellaginis consistentiam evaporari cura. Cum residuo corpore excipe q. s. massæ pilular. tartar. Bontii, ut fiat denuò pilularis massa, ad debitam indè dosim cœnam ituro exhibenda. Blandè purgat hoc pharmacum manè, noctu instar tutioris opiati suavissimum conciliat somnum. Rob ex baccis sambuci catharticum selectioribus hujus farinæ remediis succenturiandum non minùs arbitror. Si blandum quodpiam expetatur emeticum: Fac infusionem in unc. VI. vini alb. duodecim, aut quindecim foliorum asari, atque expressionem ad unc. IV. redditam propina. Quòd si in diuresis operam contendere oporteat [quæ reverà pulsis crassioribus, turbidisque urinis, morbum integrè solvit; ut hinc Galenus S. de loc. affect. 7. *In hepaticis affectibus urinæ quoque deteriores redduntur, quibus imperiti Medici nonnunquam decepti gravis morbi periculum subesse arbitrantur*] plurima sanè efficacia in his morbis hujusmodi remedia obversantur. Leniora diuretica sunt in frigidâ, mixtâve hepatitide syrupus raparum, & raphani succus: Valentior est celeber Mindereri syrupus, qui apud nostrates, sub nomine Pecchii, recentioris ejusdem instauratoris, in frequenti usu venit. Communiora præsidia officinalia sunt, salia absinthii, tamarisci, corticum fabarum, aliaque lixiviosa plurima; aut cineres juniperi, tiliæ, filicis, fraxini, fagi, genistæ, aut similium, aquâ, aut vino lixiviati. Selectiora sal polychrestum, nitrum hermaphroditicum juxta Pharmac. Batean. Elect.

diatartarum: Infusio millepedum in tinctura baccarum juniperi, cum spiritu vini parata: Tinctura antimonii Glauberi: Decoctiones fortiores radicis asari, quæ quidem valdè aperitivæ evadunt. In primis spiritus aperitivus Penoti. Prodest eximiè syrupus therebinthino-viperatus secundùm descriptionem Gaspari Realis; cùm jam suapte naturâ multa sit therebintinatorum omnium facultas ad urinas in his hepaticis, aliisque insuper diversi generis affectibus pellendas. Demùm valdè etiam confert ebullitio in vino albo radicum filicis, & cuscutæ.

Vrgentia in hoc morbo interdum symptomata quibus remediis prospicienda.

XXV. Quæ in hoc morbo interdum urgent symptomata per sua pariter, eaque specialia remedia, pacari possunt. Ita strenuum est paregoricum in vehementiori dolore, aut vigiliis, à sæva hepatitide inductis, tinctura nostra anodina è genuino vitrioli sulphure parata. Paregoricum etiam in biliosis hecticis paratur à recenti theriaca, nitro optimo depurato, & spermate ceti. Juvant insuper Pilulæ Matthæi, vulgò in Anglia Starkii dictæ, ex descriptione celeberrimæ Pharmacopœæ Bateanæ. In virium prostrationibus, cardialgia, aut ingenti languore egregius est elixir vitæ Taddei Florentini, aut spiritus stomachichus Patris Fardellæ, apud aliquos in secreto habitus; aut elixir proprietatis Paracelsi, per diuturnam myrrhæ, croci, & aloës in convenienti menstruo digestionem, debitamque per pelicanum, aut bina vasa invicem occurrentia, & ut artis est, obsignata, circulationem, juxta præscriptiones Helmontii confectus.

Quomodo curandæ biliares hecticæ febres, à contumaci hepatitide profectæ.

XXVI. Inter contumacioris hepatitidis symptomata precipuè accensendæ sunt febriculæ quædam, ut suprà, periodicæ, aut, ut plurimùm, irregulares, anomalæ, in lentam, & habitualem, hinc hecticam fortasse, & marasmodem facessentes; quas quidem alere potuit pervicax, atque deterius biliosum crassamen, non tantùm jecoris substantiam, sed & ipsas per sanguinis alveum nutritias, atque oleoso-volatiles

tiles particulas obsidens, glutinis more illaqueans, & compingens, ut depravari secretiones, succorumque recentium cum toto sanguine misturæ tandem aboleri videantur. In hoc quidem statu remedia illa excogitanda, atque in ægrotantis viscera, & sanguinem intromittenda sunt, quę non tantùm coactam, pendulamque, ut dicitur, sanguinis & bilis compaginem dilatare, & laxare, sed insuper propriâ interpositione roridas, aqueasque novorum succorum, vel ab alimentis, vel à remediis suggestorum copias, in sanguinem introductas cum resiniformi ejusdem substantia commiscere valeant, unamque ex utrisque substantiis substantiam constituere: Eodem pacto, ut puto, atque alcalici salis interventus aqueum corpus cum oleoso satis conjungit, quę quidem sine hujus tertii concursu consortium non patiuntur, seu in eandem compositionem non coeunt. Fortè etiam bilis naturaliter constitutæ, subtilissimus flos, ex intestino in sanguinem remeans, vinculum illud unionis inter recentes, veteresque succos instituit; qui si in torrida bile, atque in resiniformem habitudinem degenerante defficiat, accommodatis remediis extricandus est, aut ab ipsismet cibariis particulis renovandus. In his igitur hecticantibus hepatis morbis efficacissimum pro necessariis his ineundis connubiis instrumentum esse, & veluti amicitiæ liquorum interpretem, balsamum nostrum nitratum, ex ammoniaco & nitro sale speciali modo paratis, sociatisque confectum, nec non cum cauto regimine adhibendum, etiam, atque etiam experti fuimus. Nec profectò sine hoc introducente remedio liquida quęlibet refrigerantia torridioribus, ut suprà, coactisque sanguinis particulis insinuari possunt, & annecti, quæ nempe haudquaquàm cohærentia, vix desuper innatant, citóque elabuntur. Interea quæ febres horum affectuum pedissequæ intermittentium indolem non transcendunt, aut saltem manifestis excipiuntur periodis, à pulvere, composito ex lapide pumicis

pumicis, ſale abſinthio, corticibus aurantiorum, & ſpinachiorum ſemine non difficilè comprimuntur.

Quænam ſit in variis hepatitidis ſpeciebus victus ratio inſtituendæ.

XXVII. Denique victus ratio ſecundùm hepatitidis naturam varia imperatur. In calido affectu refrigerans, ex tenuibus, humidiſque alimentis deducta: In frigido, cibi uſurpandi ſunt calidi, & aromatibus conditi: In utroque verò vitandi glutinoſi, acidi, & conſtipantes. Vinum in frigido hepatis morbo ampliſſimè commendat Galenus lib. 8. de compoſ. Pharm. ſec. loc. cap. 7. *Vinum*, ait *convenientiſſimum eſt citra inflammationem, aut eryſipelas, aut abſceſſum, aut calidam intemperaturam, in ægrotantibus: Nam & nutrit, & concoquit, & roborat, & putrefactioni reſiſtit: Et ſi intemperies ex humiditate facta ſit, & frigiditate, eam citra omnem moleſtiam, ac securè perſanat.* Idcircò moderni in hoc caſu non ſolùm malvaticum, creticum, aut hiſpanicum, merum, ſed variis aromatibus conditum, quod Hippocraticum nominant, cum regimine propinant. In mixta Hepatitide diætæ ratio medio pariter modo habenda eſt. Atque hęc de Hepatitide, inſigni frequentique morbo, ſed valdè apud modernos neglecto, ejuſque ſolemnioribus productionibus, pro Tironum ſtudiis ſuffectura eſſe putabo.

Mixtæ Hepatitidis, poſt Pulmonis affectum contractæ Hiſtoria.

DUM hæc ſcribimus; vertente Maio menſe, D. Anna Piſona, annum agens quinquageſimum, à diuturno, leviterque ſuppurato pulmonis morbo in mixtam hepatitidem inciderat. Dolor, tumor, & renixus dextrum occupabant hypochondrium, eiſque flavo-vireſcens icterus, cum croceis, & lateritiis urinis inter ipſa initia ſe comitem addiderat. Febris continuam, ſimulque manifeſtè periodicam habitudinem aſſequuta eſt, cum ſiti, fœditate linguæ, anxietate, vigiliis, &

& prostratione virium. Dolor primùm ad usque sinistrum hypochondrium, sinistri nempè hepatici ligamenti interventu, expatiabatur. Interea, vernâ non modicum favente tempestate, vix ultra septimam, epicerasticorum, suaviter emollientium, atque abstergentium, aposematum usu, fotuum insuper, clysterum, & inprimis epicraticæ purgationis auxilio, paratâ bile, atque hinc ad alvum permotâ, mulier integrè evadebat. Translatio morbi à pulmone ad hepar crisis quidem, sed imperfectæ indolem redoluit. Nullum indè, soluto hepatis morbo, pulmonicæ affectionis vestigium superfuit: Neque fortasse hepaticis erroris expers fuerat primigenii affectus invasio. Hujusmodi curationem ducebat ornatissimus collegiatus Doctor Theophilus Vecherius, amplissimi quondam mei in praxi præceptoris Josephi Emanuëlis à fratre nepos. ego in consilium adhibitus. Confirmat hic casus notabilem illum superiùs descriptum pulmonis, atque hepatis in mutuis propriorum morborum ineundis transmissionibus consensum.

APPENDIX AD HEPATITIDEM.

De Hepaticis Hypochondriacis, seu Hypochondriacâ biliosâ Passione, ab Hippocrate sub nomine Resiccatorii morbi descriptâ.

Hippocrates lib. II. *de morbis*; morbum quendam, resiccatorium ab ipso dictum, describens, ejusdem originis à bilis errore æstimandæ non obscura videtur argumenta porrigere. En textum „Non inediam, non cibum sumptum ferre potest, sed jejuno quidem viscera rugitum edunt, „ & ventriculi os mordetur, & aliàs varia vomit, bilem, „ salivam, pituitam, & acre, postque vomitionem aliquantis-

„ per meliùs habere videtur. Ubi autem cibum sumpsit, ru-
„ ctus ei contingunt, cum rubore inceditur, semper se
„ copiosum alvi recrementum dejecturum existimat; cùm verò
„ desederit, flatus infra demittitur, caput dolore vexatur,
„ totum corpus huc, & illuc veluti acu pungi videtur, crura
„ gravantur, debilitantur, & imminuuntur, debilisque eva-
„ dit. Huic medicamentum quidem per inferiora purgans,
„ deinde verò per superiora propinato, & caput purgato.
„ Cibis abstineat dulcibus, oleosis, & pinguibus, & crapu-
„ la. Succis post cibos vomitum cieto; & si anni tempus
„ ferat, post exhibitum lac, aut serum asininum; medica-
„ mentum, utro tibi magis opus esse videatur, insuper pro-
„ pinato. Frigidæ balneo æstate, & vere utatur, autumno
„ verò, & hyeme unguento, & deambulatione, exerci-
„ tationeque modicâ. Quòd si debilior sit ut exerceri ne-
„ queat, iter conficiat; cibis frigidis, & alvum dejicienti-
„ bus utatur; & si venter non infra subeat, molli infuso sub-
„ luito. Hic morbus diuturnus est, nec nisi consenescentes
„ deserit; alioqui ad mortem usque comitatur.„ Hactenus
Hippocrates. Plurimi Modernorum morbum hunc ad hy-
pochondriacam passionem referre contendunt: Neque ipse
his adversari velim, quem nempe non latet, Hypochondria-
cam affectionem genericum sat nomen esse, sub quo pluri-
mæ species, disparem interdum indolem redolentes sitæ sunt.
Verùm specialem hunc, si lubeat, hypochondriacum affe-
ctum ab acriori, acutâque bile, simulque ob initam paula-
tim exustionem, atque lenioris, humidioris, dulciorisque
liquidi defectum, crassiori, & resinosâ, ortum ducere mul-
ta quidem testantur. Et sanè: Qui descriptâ ab Hippocrate
symptomatum syndrome corripiuntur, ii pariter simul alia pati
per assiduam praxim animadvertuntur, quibus profectò mani-
festus peccantis biliosi laticis dominatus retegitur. Iracundi
ut plurimùm sunt, atque amarulenti: Cujuslibet rei impa-
tientes; mente vagi, valdéque inconstantes; ad motum
faciles,

faciles, & proni: ore facilè amari; linguâ plerumque flavescentes, præcipuè exurgentes manè, atque aliquot horis à pastu; atque insuper post assumptum cibum manuum palmis, interdum & pedibus excalefacti: æstivo tempore malè habentes, & pejus in sicca, calidaque temporum inclinatione: sæpè icterici, in primis sub cane, & ante canem, sed brevi perfrigerato nonnihil ambiente, revalescentes: id verò juvenili præcipuè ætate; quo quidem tempore in plurimam virium attritionem per æstuosas tempestates, consumptionem, phlogoses, inappetentias, atque vigilias ruunt, cum auriginoso colore: Autumno verò, atque hyeme deletâ aurigine, instaurantur: Croceas seu bile saturatas urinas, lintea intingentes, etiam citra arquatum, frequenter projiciunt, interdum & lateritias, simulque flammeas: Denique æstuosis, inquietissimis febribus, exquisitioribus tertianis, aut synochalibus, aut anomalis, aliisque biliaribus morbis æstate, aut autumno sæpenumerò obnoxii evadunt. Sed ipsa prolata ab Hippocrate diagnosis, atque remediorum administratio propositum omne confirmat. Et primùm: *Non inediam pati, ventriculi os mordi, capitis dolore vexari, acria vomere, ac semper copiosum alvi recrementum dèjiciendum fore existimare*, germani effectus sunt, non quidem hypochondriacæ illius passionis, quæ in acido, austero, pontico salino principio, in serosis humoribus fluorem adepto, (veluti à modernis describitur) originem habeat, & sedem, sed mordentis, acrioris, resinosi, & impacti biliosi succi. Ita compertum omnibus sanè est, Picrocholos, seu manifestè biliosos, longam ferre inediam non posse; ut si ciborum, præsertim humidorum, diutiùs ingestiones protrahantur, à bilis super intestina, & ventriculum morsu, nauseâ corripi soleant, & stomachi simul ardore, seu *soda*, ut dicitur, torqueri; hinc sæpè atrocibus cephalalgiis, aut hemicraniis confestim tentari, bilemque ipsam acerrimam; interdum vitellinam redditam, vomere cum sævis ventriculi concussionibus; quos tamen vomitus

prompta doloris capitis solutio complectitur; ut hinc Galenus qui hæc pariter phænomena observavit, tradat 3. de loc.affect. cap.7. *Quin etiam frequentissimè videmus, flavâ in ventriculo bile contentâ caput dolore affici, mox eâ per vomitum ejectâ, illico dolorem mitigari.* Ita Picrocholi ab Hippocrate, suisque Interpretibus dicuntur homines, amarâ bile valdè scatentes, qui in superioribus partibus, putà in ventriculo, coacervare bilem consuescunt, & quibus inedia molestissima extat; Qui tandem amarulentiâ facilè commoventur. Vid. senem, Galenum, Foesium, aliosque. Quæ insuper tenesmi species sub illâ, copiosâ creditâ, sed irritâ alvi excrementi dejectione, indicatur, nonnisi hærentibus ad intestinorum tunicas, mucoque intestinali intermistis, biliosis humoribus referenda venit. Quę autem adduntur: *ab assumpto cibo rubore incendi; ac totum prætera corpus huc, & illuc velut acu pungi*, syllogistica ipsius delinquentis bilis indicia sunt; à qua nempe calidas omnes à cibo effervescentias repetendas esse, aliàs ostendimus. Tum in hujusmodi biliosis non solùm diffusæ per totum corpus crebræ phlogoses, calidæque punctiones contingunt, sed uberrimas vesiculas, sive papulas, ad cutem subitò erumpentes, citóque evanescentes persæpè animadvertimus; ex quibus abruptis serum flavum, & acre cum maximo discissi folliculi ardore exstillari perspicitur. Fortia verò cathartica, & emetica ab Hippocrate huic morbo proposita, acidam, austeramve pituitam non quidem respiciunt, cùm acidiores hi succi ab hujusmodi purgantium remediorum stimulis exasperari, & deteriores fieri plerumque videamus; sed pro bile ipsa limosa, viscidaque expellenda consultò memorantur. Sic hujusce humoris inclinationi inferiùs, aut superiùs purgans remedium accomodandum esse meminit Senex: *Utro tibi magis opus esse videatur insuper propinato.* Accedit frigidæ imperatum balneum; quod quidem non acidis laticibus, sed potiùs acriori, atque æstuanti bili proficuum esse liquet; ut pluribus aliis locis idem aperit Hippocrates, qui in biliosis morbis frigidâ non tantùm

tantùm externè, sed etiam internè liberaliter utitur. Ita lib. 2. de morbis adversùs febres à bile sermonem instituens: *Alterâ autem die*, ait, *quâ febris detinet, aquam frigidam quantum bibere volet dabis.* Confirmat lactis usus, huic morbo à Præceptore laudatus, quem quidem Hypochondriacis, acidam, indéque flatuosam diathesim patientibus deteriorem esse evincit idem Aphor. LXIV. Sect. V. *Lac dare capite dolentibus malum: malum verò & febricitantibus, & quibus hypochondria suspensa murmurant.* Quæ quidem *suspensorum*, & *murmurantium* phænomena Hypochondriaco flatuoso morbo recenset Galenus 3. de loc. affect. cap. 7. Tandem *cibi*, quos in *resiccatorio* hocce morbo Cous admonet, *frigidi*, *& alvum dejicientes*, non nisi calidæ biliosæ cachochiliæ conciliari possent. Atque illa prognosis: *Hic morbus nonnisi consenescentes deserit*, biliosis hypochondriacis tantummodò convenit; qui nempe sat frequenter ad usque quandam ætatem, fervidioris bilis dominatui obnoxiam, graciles servantur, atque strigosi: Posteà ad maturiores annos refrixâ bile pinguiores fiunt, & crassi, firmiorique valetudine utuntur: Dum ex adverso qui pituitosâ, seu acidâ Hypochondriacâ passione torquentur, quò senescunt, eò latiùs morbo viscera, & artus devastante, succretisque vagis, aut fixis defluxionibus, ac catarrhorum depluviis, in deteriùs ruunt, graviúsque afflictantur.

Historia Calidæ, & Peracutæ Hepatitidis. Ex Hippocrate, Estque Ægrotus VIII. Lib. III. morbor. vulgar.

ADolescentem illum, qui decumbebat in foro Mendacium, vehemens febris corripuit, ex lassitudinibus, & laboribus, & cursibus insolitis: Primâ, alvus turbata est biliosis, tenuibus, multis: Urinæ tenues, subnigræ; non dormivit, siticulosus fuit. Secundâ, omnia exacerbata sunt, dejectiones plures, intempestiviores; non dormivit, mente turbatus

fuit, & leni sudore perfusus. Tertiam difficulter tulit, siticulosus, anxius: Multum se jactavit, & perplexus erat, deliravit. extrema livida, & frigida. *hypochondrii contentio submollis utrinque.* Quartâ non dormivit, pejus se habuit. Septimâ mortuus est: Circiter vigesimum ætatis annum agebat. Acutum. Hucusque Hippocrates. Vallesius *in Commentario* licèt hunc morbum à *bile vehementer agitata*, *& malignè putrescente* consultò deducat; tamen non adfuisse solùm calidam hepatitidem, seu biliosam hepatis inflammationem, sed insuper lienis inflammatorium quoque consensum, ab illo, *Hypochondrii contentio submollis utrinque*, non inconsultò dijudicat.

DE ERYSIPELATE HEPATIS

Canones Practici.

Erysipelas hepatis ab ejusdem phlegmone per plurima, à caussa, symptomatũ, & eventus dissimilitudine repetenda argumenta distinguitur.

I. Differre Erysipelas Hepatis ab ejusdem visceris phlegmone, cùm per symptomata, tùm per foventem, & conjunctam caussam, superiùs in Phlegmonis disquisitione, Can. V. satis attulimus. Reverà symptomata, Hepaticum erysipelas comitari solita, flammeam illam morbi habitudinem manifestè declarant, quæ à Galeno l. de loc. affect. cap. 7. accensetur, atque insuper de vict. rat. in morb. acut. comm. 4. confirmatur. *Flammantes morbi sunt erysipelas, Herpetes, & Carbunculi*, atque in isagog. 48. *erysipelas, idest ignis sacer, est rubedo cum ignita inflammatione*; aliisque locis idem ab eodem adducitur. Cáussam itaque erysipelatis in genere non quidem sanguinem, sed bilem esse eò magis suademur, quò cruor in tantum induci incendium non posse videtur: Cùm in sanguine delitescant partes, in exquisitam effervescentiam, ac displosionem minùs ductiles; quæ nempè implicari facilè possunt, & ab indita retardatione otiosè concrescere. At bilis aliquando

soluta,

soluta, simulque excandefacta, quolibet efferatiori modo rarescere, atque displodi apta fit, initoque orgasmo, simul aliquam determinatam partem invadere, accendere, atque in erysipelatosam affectionem projicere, simulque in irrequietissimo ipsa motu, sive orgasmo servari. Quippe, annotante Dureto, *causam habet erysipelas biliosi humoris orgasmum, vel expressionem;* atque erysipelas Galenus *à tenui bilis fluxione*, quæ quidem ab orgasmo non dispar est, perpetuò deducit. Hinc quemadmodum erysipelas laxior morbus, & diffusior extat, Phlegmon verò constrictior morbus, quoniam accensa bilis moræ, & limitatæ congestionis impatiens, totam, quod adorta est, visceris substantiam occupat, & quamlibet insuper corporis partem facillimè, citissiméque occupare potest; ita nec tantum, ac Phlegmone tumorem, nec resistentiam tantam, nec pulsationem efficit, sed majorem quidem calorem, ut annotat Duretus in Coacis: *Est erysipelas tumor citrinus, & fugax dum premitur digitis, cujus molestia major est in calore, quàm in renixu, & pulsu.* Atque Galenus de art. Curat. ad Glauc. lib. 2. cap. 1. *Erysipelas est multo inflammatione calidior magisque colorem flavum repræsentans* [loquitur hîc de externo erysipelate, quod interno conciliandum est] & si *tetigeris, facilè sanguis subterfugit, rursusque illabitur, exquisitè tenuis* (tenuior siquidem, quàm in Phlegmone, ab immixta subtilissima, rarescenti, & irrequieta bile redditus) *& aspectu rubidus; Non tamen dolet hoc veluti inflammatio: neque, ut aliqua inflammationis species, pulsum, aut compressionem, aut tensionem invehit similem.* Tum in lib. Hipp. de offic. med. comment. 3. *Erysipelas perpetuò quidem inflammatum est, non tamen perpetuò tumet.* Hinc ob mobilem efficientis succi habitudinem longè suprà Phlegmonem celeriùs, plerumque erysipelas judicatur.

II. Causam igitur erysipelatis ab ipsa recrementitia bile, in orgasmum, & accensionem evecta, tutò Galenus pluribus in locis deducit. ita 14. meth. med. cap. 1. ait: *Erysipelas*

Caussæ in genere Erysipelatis, ejusq; inlegitimum,

ex

& spurium, seu sincerum, & mixtum, atque hinc in ulceratũ, & non ulceratum differentiæ: tum utriusque indoles, symptomata, & eventus.

ex bilioso succo nascitur. de sympt. causs. lib. 3. Cap. 2. *Amara quidem bilis cum in toto corpore redundat regius vocatur morbus; cum unam quampiam particulam obsidet erysipelata, & ulcerum serpentia.* 3. de differ. febr. 32. *Cum fluxio fuerit exquisitè biliosa, calor erysipelatosus partem occupat.* Reverà ubique locorum *biliosam esse erysipelas fluxionem, seu biliosæ fluxionis germen*, toto jure deprædicat. Forestus pag. 145. in scholiis hæc habet: *Erysipelas, & Herpes à fluxione biliosa quidem originem habent, sed diverso modo. Fluxio enim biliosa in aliquam partem si decumbat; idque ab exquisita bile profecta exulcerat: si verò sanies aquosas; vel etiam sanguinem habeat, minùs est acris, sed particulam magis in tumorem attollet, quàm exulceret. Hoc igitur erysipelas nominatur, alterum verò herpes.* Reverà hic author, à Galeni præceptis edoctus, duplex tradidit erysipelatis genus considerandum, quod quidem in ipso fonte videamus. Galenus itaque in 14. method. med. cap. 2. *Cùm ergo nec plenè biliosa, nec sanguinea fluxio est, sed ex ambabus mixta, utique ab eo, quod in mistura exuperat, nomen ipsi indatur, ac dicatur de eo id, quod exuperatur; sic ut vel phlegmonem erysipelatosum id vocemus, vel erysipelas phlegmonosum. Ubi autem neutrum vincit, ibi vitium phlegmones, erysipelatosque medium nominetur.* Ex his quidem prodiit distinctio erysipelatis in ulceratum, & non ulceratum. Primum nempe, seu legitimum, & purum, à sincera bilis enormiter excandefactæ, libereque adurentis, fluxione ortum ducens: alterum, seu spurium à bile, aliorum lentiorum humorum connubiis castigatâ, moderatâque: Hinc primum cum cita erosione plerumque, exardentissimam febrem cum immani fervore, aliisque seris symptomatibus, atque peracutum, deterioremque morbum producit, intereà breviorem, qui sæpè ad quartam, saltem ante septimam, judicatur: neque ingentem tumorem, sed planum duntaxat, atque in omnibus visceris partibus æqualem, non verò inæqualem, aut fastigiatum, neque idcircò abscessum procreat; bilis enim in pernicissimum motum & orgasmum concitata,

concitata, affectam partem indurare non potest, sed solùm, annotante Galeno, in marcorem interdum inducere: Alterius verò ingenii Erysipelas tumorem majorem elevans, minùs acutam febrem devehens, longioremque morbum, mitioribus quidem phænomenis stipatum, sed non ita facilè judicandum producens, non valdè supra Phlegmonis naturam attollitur: Cui idcircò, non benè judicato, non solùm abscessus interdum supervenit, sed quandoque putredo, juxta Aphor. XX. Sect. VII. *Ab erysipelate putredo, aut suppuratio* (quas quidem maligno erysipelati contingere commentatur Galenus); tum ab eodem interdum, si fuerit præcipuè incautis remediis immodicè refrigeratum, linquitur scirrhus: ut ex Gal. 7. de compos. med. per gen. cap. 9.

Occurrunt in hepate Erysipelata, tum sincera, tum mixta, atque per propria phænomena ab aliis omnibus morbis, cùm ad authorum paginas, tum præcipuè ad ægrorum lectulos, satis discriminantur. Hinc castigatissima Hepaticæ velut epidemici, sincerioris erysipelatis historia exhibetur.

III. Ut modo hæc omnia, veluti ad instituti prolusionem discussa, intereà gravissima, cum Hepatis erysipelate concilicmus; id jam primùm annotandum est; productioni erysipelatis, ut in aliis quibuslibet visceribus, ita & in Hepate, nil certè officere; Cùm ipsa efferatæ bilis natura ad quaslibet excursiones, ut suprà, aptissima sit, atque ad illos omnes motus, ubique versabilis, quibus erysipelatosa affectio efformatur; tum Scriptorum cujuslibet sæculi innumeræ constanter observationes frequentem in Hepate hujus morbi genesim abundè testentur. In primis verò in jecur irrumpere faciliùs posse erysipelatosam bilem, eis dubium esse non posset, qui probè callent, faciliùs in propriis, quàm peregrinis sedibus, humorum malitias displodi, suasque vires exerere. Undè quemadmodum Hippocrates Pulmonis erysipelas II. libro de morbis descripsit, Galenus ejusdem in hepate affectionis 5. de loc. affect. cap. 7. signa in genere protulit; ita nobis, aliisque medentibus plurimis datum est, non solùm erysipelatosum hunc morbum, in Hepate signatim, non semel perspicere; sed utrumque erysipelatis memoratum genus distinctè, faciléque in obviis casibus recognoscere. Enimverò, ut à Galeno citato loco propositum illud erysipelas je-

coris, mixtum esse videtur, sive phlegmonosum erysipelas, quod ideò à sanguine simul cum bile accenso progenitum, per solam aliquorum symptomatum acerbiorem indolem videtur à sincero phlegmone differre: *Erysipelatis autem accidentia* (ait enim Galenus postquàm hepatis Phlegmonis symptomata explicaverit) *his ferè similia sunt, & insuper febris quoque cum vehementissima siti laborantes cruciat: eas enim febres quas causones, idest ardentes antiqui vocabant, magna ex parte advenire videmus jecoris, aut ventriculi flammeis dispositionibus, atque in pulmonis inflammatione erysipelatis participe ardentes febres excitantur: quemadmodum ubi in universo quoque corpore biliosi humores ad immoderatum fervorem perveniunt. Verùm hæ, quæ aut jecoris, aut ventriculi occasione eveniunt, omnium sunt vehementissimæ*; sic nobis non ejuscemodi Hepatis tantummodò erysipelata, sed sincera insuper, atque exquisita ad ægrorum lectulos luculenter animadvertere, & curare interdum contigit. Quippe in fervidis, aridisque æstatibus annor. 1711., & 1712. per Nosocomia militum, castrorum laboribus fatigatissimorum, exquisitum hocce jecinoris erysipelas ferè epidemicum extitit. Acutissimâ statim obortâ febre, eâque totam causonum naturam æquante, videbatur ægris hypochondrium dextrum in ardente fornace gestare, ac veluti flammâ ab eodem loco erumpente, indéque per totum corpus diffusâ, perennè, molestissiméque comburi. Clamosè sitiebant cum aridissimis gingivis, & faucibus, quæ denuò, vix trajecto potu, desiccabantur. Neque arida solùm lingua, sed simul rigida, & nigra, quæ vix emollita, mundata, & abstersa atrâ rursùs fuligine obducebatur. Rubidus universi corporis color, sed in accensa facie quidpiam subflavum, rubori veluti circulum protendens obversabatur: urinæ ardentes, & flammeæ: nulla quies, sed assidua membrorum jactatio: enorme ad cibos omnes fastidium: Interea vix tumor ad hepar deprehendebatur, vix tensio: in aliquibus tamen macula quædam saturatè rubidior, flammeum calorem præ se ferens, totumque

tumque occupans dextrum Hypochondrium discernebatur. in omnibus vix tussis, tum non ingens spirandi angustia: vomitus quidem croceæ acerrimæ, & calidissimæ bilis, cum maxima ventriculi concussione ægros ferè perpetuò infestabat; qui certè fidus adeò exquisitorum, majora viscera occupantium, erysipelatum comes esse videtur, ut ipsius pulmonis erysipelatis non solùm insigne, sed & utile symptoma esse vomitum Hippocrates cit. lib. II. de morbis memoraverit: *Si oriatur in pulmone erysipelas, tussis detinet, & sputum multum ac liquidum expuit, velut ex gutture, quod cruentum non est: dolor dorsum, & inanes, ac molles laterum partes occupat, viscera strepitum edunt, pituitam acidam vomit, dentes obstupescunt, febris, rigor, ac sitis corripit, cùm quid comederit, in visceribus strepitus editur, acidum eructat, venter stridet, & corpus torpescit. Cùm vomuerit meliùs habere videtur; ubi verò minimè vomuerit, decedente die tormina, & dolor in ventre suboriuntur, & liquidum stercus demittitur.* Atque ut ad ægrotantes nostros redeamus; iis, qui ad salutem vergebant, tertiâ jam die morbus, & accidentia minuebantur, hinc quartâ evanescebant sine ulla manifesta crisi. Cæteri ante tertiam nec febre, nec affectione visceris, nec alio quolibet mitescente, subitâ corripiebantur phrenitide, rigidique, & exsiccati quartâ vel quintâ die moriebantur. In aliquibus, judicatâ, cum febre, & accidentibus, erysipelatosâ affectione, supererant lancinantes dolores, hepatis regionem per aliquot adhuc dies infestantes, qui postea turbatâ à biliosis, mucosis, aliisque anomalis liquidis alvo, & succrescente tenesmo, feliciter dissipabantur. Hi certè de inductis levioribus, atque superficialibus, ut dicitur, ab exquisito erysipelate super hepatis viscus exulcerationibus, aut pustulis, deturbato per sedes erodente, aut collecto liquore, tandem incrustatis, exsiccatis, atque coalitis, suspicionem non modicam incutiebant. Ita in denatis ab hoc morbo hepar aut summè exuccum, aut ulcerosum deprehendebamus. De cætero in erysipelate Hepatis dolor non gravativus,

tivus, neque tensivus percipitur, ut in phlegmone; sed acutissimus, & veluti ardenter perterebrans; tum febris, quæ jecoris erysipelati se comitem præbet, illa reverà est, quæ ab antiquis typhodes dicitur. Vid. Reies, Bonetum, aliosque.

Ulteriora ex Galeno argumenta, Erysipelas Hepatis ab ejusdem Phlegmone dirimentia.

IV. Ex his tum utriusque hepatici erysipelatis inter se, tum ejusdem in genere à legitima Phlegmone differentiæ elici abundè poterunt: Quas quidem postremas Galenus, postquàm memorato Loco sect. 5. de loc. aff. cap. 7. attulerit, denuò inculcare videtur in 14. meth. med. cap. 1. per dissimilem in utroque morbo coloris, & in primis pulsationis rationem. Quandoquidem, eodem dictante, molesta in affecta parte pulsatio phlegmones proprium est symptoma, quippe quæ altè magis in obsessam partem demittitur, hinc magnum tumorem attollit: Erysipelas verò potiùs superficie tenus consistere, quàm profundiùs descendere videtur, ut solidam valdè congestionem apparare non queat: neque tenuis, & fugax biliosa substantia tantum expandit tumorem, neque arteriis in locum affectus appellentibus hæc adeò renititur, ut easdem in morbosos nixus ad latera, sive in sensibiles pulsationes ciere valeat.

A bile etiam enascuntur varia ad cutem eruptiones, quæ quidem veluti minutula, & disgregata sunt erysipelata.

V. Intereà non solùm Erysipelas in cute, aut in hepate, aut in alio quolibet viscere excitum, è proximo excandefactæ bilis errore ortum ducit, sed alii plurimi cutanei morbi, solitarii, aut cum aliis viscerum morbis complicati, qui certè veluti totidem minutula, seu sub minimâ mole collecta, atque invicem disgregata erysipelata sunt. Et primò Galenus ab erysipelate nullibi herpetem distinguit, cùm omnes ejus species variè delinquentis bilis germina esse demonstret. Ita 2. de art. curat. ad Glauc. cap. 1. *Flava bilis quando sui servans naturam unà cum sanguine per totum corpus defertur, morbum facit, qui icteros idest regius, appellatur; sola verò quando secreta est, & in aliquo membro consistit, Herpes vocatur. Siquidem*

crassa

crassa sit secundùm substantiam, totam exulcerat cutem usque ad carnem suppositam: atque hunc affectum Hippocrates nominat Herpetem exedentem. Si verò tenuior fuerit, id, quod in superficie est, tantum veluti deurit: atque hæc species generis sortitur appellationem, cùm simpliciter, & sine additione Herpes vocetur. Nam ex duabus aliis speciebus, quæ quidem nuper dicta est, Herpes exedens nominatur: reliqua verò altera, miliaris, quum in hoc affectu pustulæ parvæ, ac multæ per summam cutem similes miliis excitantur: fit autem Herpes hujusmodi ex bile quidem & ipse, sed minùs calidâ, & acri, quàm sint priores. Ita idem de different. febr. cap. 5. affert: *Correspondent herpetibus, & erysipelatibus, quæ ex flava bile consistunt, cancri & phagedænæ.* lib. de tumoribus & alibi, torrefactæ, piceæque bili, seu atræ redditæ anthracis ortum conciliat. Antiquis ignis vocabulum calidioribus morbis, ab accensa bile ortis, committere pathologicè placuit. Ita quemadmodùm Hippocrates ardentem à bile febrem, seu causum, in *Epidemiis*, in lib. *de Glandulis*, de *Morbis*, aliisque locis ignem vocitavit; ita ignis ab aliis erysipelas in genere nominatum est, atque si latum & serpens, ignis sacer, & vulgò etiam ignis Sancti Antonii speciatim dictum. Herpes ferus, ab aliis Zona, à plurimis verò ignis Persicus nuncupatur: impetigo volaticus ignis, volagrius, aut sylvaticus plurimis audit. In similem censum revocari possunt aliæ plurimæ ad cutem calidæ, aut minùs calidæ, mordaces, aut minùs mordaces, latiores, aut angustiores; planæ, aut papulares eruptiones; nempè epinyctides, phlyctænes, esseræ, Psydraces, Acrochordones, furunculi, maculæ hepaticæ, tum fixæ, tum volaticæ, & recurrentes; ichorescentiam, ut dicitur, sanguinis, & bilis omnes indicantes, aliæque similes summam cutem interdum fœdantes, quæ aut à bilis errore, aut non sine bilis errore procreantur, ut à facili earum, post bilis emendationem, atque institutam à toto corpore excretionem, solutione, compertum medenti cuilibet esse potest;

præcipuè autem ab ichoribus, qui ab iisdem exprimuntur. Quippe ut illud omne quod ex productis ab erysipelate ulceribus, aut pustulis efflorescit, atque exstillat, flavum, & acerrimè biliosum deprehenditur, totam siquidem efficientis, conjunctæque causæ naturam redolens; ita & eandem indolem participat liquidum quodlibet à memoratis cutaneis eruptionibus exudans. Huc quoque referendæ forent biliares illæ veluti erysipelatosæ, miliares efflorescentię, in infantibus sæpè contingere solitæ, à quarum redundantia interna, priùs affligantia tormina sublevantur, vigiliæ leniuntur, & flavo-viridescentes acriores alvi dejectiones mitescunt; quæ tamen symptomata, evanescente cutaneâ eruptione, recrudescere solent. Hujusmodi morbi meminit pariter Iunkenius Chym. med. Phys. part. II. sect. 2. cap. 2.

Videtur Hippocrates cutaneas quasdam eruptiones à primitivo bilis errore deducere.

VI. Neque cutaneos solùm hujusmodi affectus, sed alios insuper, & pręcipuè ulcerosos contumaces, cum viscerum complicato affectu à primitivo bilis errore Hippocrates deduxisse videtur. *Quibus magnus est lien, siquidem biliosi sunt, fœdati multum apparent, ulceribusque obsiti, quæ difficulter sanantur: Tum illis ab ore fœdus est odor, atque macrescunt. Lien verò durus percipitur, manetque sui similis in magnitudine. Sin autem pituitosi sunt lienosi, nec cibos dejiciunt, multò minora sunt iis prædicta incommoda, tum lien aliàs, atque aliàs major, aut minor est.*

Numquid in primo hujus Textus membro Hippocrates modernorum scorbutum calidum, seu ut dicit VVillisius, à sulphureo-salino principio exortum, ut in altero scorbutum frigidum, seu salino-sulphureum, indigitat, atq; potissimas ejusdem, & consectantium cutis vitiorum caussas à bilis malitia proponit? Sed præclariùs adhuc Senex morbum hunc, recentiorem creditum describit lib. de inter. affect. sect. V. ex collectione Foesii, folioque mihi 549. tum sub nomine sanguinei convolvuli eodem tractatu fol. 557., ut pariter in prędict. lib. 2. sect. 2. fol. 111.

VII. Redeo

VII. Redeo ad Hepaticum erysipelas, cujus prognosis, præterquàm quòd ex vehementissima ipsa natura morbi, arduâ plurimùm, gravissimique discriminis plenâ, deducenda est; ab Hippocrate in quibusdam circumstantiis pessima, aut lethalis prædicitur: *Erysipelas foris quidem extare utile, intrò autem vergere lethale; cujus quidem rei indicium est cùm rubore evanescente pectus gravatur, & ægriùs spiritum trahit æger*, in Coac. prænot. Hæc repetit in 1. de Morbis sect. 5. & Aphor. 25. Sect. VI. in hoc enim monito docere Hippocrates tria videtur: Primum, interna erysipelata, quæ scilicèt viscera obsident, externis, sive in cute serpentibus, deteriora esse. In quo sensu Aphorismus citatus intelligendus est; *Erysipelas intrò converti malum*: Secundum, transitus, seu propriè palindromes erysipelatis ab externa sive cutanea parte ad internam v. g. à facie ad cerebrum, à brachio, aut thoracis exterioribus ad pulmonem; à lumbis, femoribus, cruribus, pedibus ad hepar, aut alia abdominis viscera, tum præcipuè à faucibus ad laryngem, ut contingere in praxi frequenter videmus, lethales prorsùs esse: quod quidem significat Coacarum textus *intrò vergere*, non malum, sed *lethale*. Tertium tandem tutum proximæ mortis indicium esse difficilem indè succedentem respirationem, sive dyspnœam, cui quidem citò orthopnœa, & crudelissimus strangulatus succedit. Cæterùm syllogisticum lethalis hepatici erysipelatis argumentum est; externa perfrigerari interno ardore superstite; veluti in lipyriis febribus accidit, aut aliis, quæ ab internis lethiferis inflammationibus originem deducunt.

Prognosis hepatici Erysipelatis, secundùm circumstantias varias magis, aut minùs gravis.

VIII. Curatio Hepatici Erysipelatis, præcipuè mixti, seu phlegmonosi, licèt quò ad phlebotomiæ, aliorumque præsidiorum rationem curationi phlegmonis, ut suo loco attulimus, similis esse posse videatur. Quędam intereà circa catharseos, & frigidę potationem, ab Hippocrate, & Galeno hîc annotare operæ pretium arbitramur. & primò quod purgationem spectat; hâc nos in erysipelate in genere, quàm in phleg-

Curatio Erysipelatis; præcipuè in linea purgantium.

phlegmone minùs ſcrupuloſè uti poſſe, ipſe Hippocrates author eſt, qui in pulmonis eryſipelate ſuper alia quælibet remedia, nullâque expectatâ coctione morbi, purgandum jubet: *Huic medicamentum deorſum purgans propinato, poſteaque lac aſininum bibat, niſi naturâ lienoſus fuerit: quod ſi ſit; nec ſuccis, neque lacte, neque ſero purgato, ſed eo, quod paucâ quantitate ſumptum plurimum foras educat . . . . ſed ſi juvenem aliquem citiùs à morbo liberare voles, poſt purgationem ei pectus, & dorſum inurito:* Ita Galenus in Claſſ. 7. lib. de ocul. cap. 2. in eryſipelate à cauſa intrinſeca primò propinat Pharmacum rubram choleram purgans, deindè, ſi opportunum eſt, utitur phlebotomiâ, poſteà medicinâ infrigidante, & humectante: calore tranſacto ad diſſolutiva confugit: Ita ſe gerit in oculorum eryſipelacea inflammatione, primò catharticum exhibens, indè ſanguinem mittens. Ita in dynamid. ſp. 20. aliiſque omnibus locis pro eryſipelatis curatione liberè ad chologoga veluti ad ſacram anchoram confugit. Et ſanè cùm bilis in eryſipelate, præcipuè exquiſito, in affecta parte, totoque in ſanguine, turgeat; niſi jam imminentem propè ad nobilius aliquod viſcus minitetur irruptionem, atque decubitum, quod quidem per detractionem ſanguinis diverti opportunè queat, quidnam ipſam bilis catharticam è corpore expeditam ejectionem, prohibere poſſet? Ita nos tum externa, tum interna eryſipelata per chologogam inter ipſa initia generosè ſuſceptam purgationem, vel vehementiſſimis vigentibus ſymptomatibus & febre, citò expugnata, ſæpenumerò in praxi comperimus.

Uſus frigidæ in eryſipelate qualis eſſe debeat.

IX. Quod attinet ad uſum frigidæ in ſinceriori eryſipelate; cùm jam Hippocrates de febribus à bile ſermonem inſtituens addiderit lib. 2. de morbis: *Alterâ autem die, quâ febris detinet aquam frigidam quantum bibere volet dabis:* Et paulò inferiùs agens de febre, quæ neque noctu, neque interdiu remittat, cum forti æſtuatione, alvo per leve infuſum ſublutâ, & ptiſanæ ſucco bis die frigido ad ſorbendum dato,

reliquo tempore aquam frigidissimam bibendam præceperit: Galenus IX. method. med. cap. V. in hoc morbo, qui bilis germen exquisitum est, frigidæ hujusmodi liberalem epotationem proponit, atque commendat: *Porrò erysipelas, quod verùm erysipelas sit, non aliter sanaveris* (nempe per copiosam frigidæ potionem) *at si mistum cum phlegmone sit, in hoc concoctionis expectandæ sunt notæ.* Sed cùm X. de simpl. med. facult. fol. 75. hæc habeat: *Sanè ea erysipelata, quæ ignea etiamnum sunt, & reverà erysipelata, calidorum, & acrium medicamentorum omninò nullum juvare potest: Quæ verò per refrigerantia refrixere, tum hoc, tum alia multa medicamina digerentia adjuvare valent,* Intelligere videtur, frigidioris aquæ potum in erysipelatis principio, & augmento, cùm nempè maximè viget ejusdem fervor, usurpandum esse; non verò cùm mitigari jam cœpit. Et sanè si quis alius morbus, certè erysipelas eodem morbi stadio se se sibi dissimilem præbet; cum imminuto plerumque fervore, tenuique effervescente bile difflatâ, hærentes varii in affecta parte supersint succi, qui dispares, imò & interdum primo morbi genio oppositos, curationis scopos aperiunt. Sed primâ erysipelatis æstuatione dissipatâ, aut valdè saltem imminutâ, erysipelas non ampliùs esse, idem Galenus VII. de simpl. medic. facult. fol. 52. denunciat: *& sanè scribunt, incipientibus quidem etiamnum, atque gliscentibus, crescentibusque erysipelatis alia medicamenta, declinantibus verò, ac flaccescentibus alia. Neque enim erysipelas etiam vocari debet, posteaquàm inflammatio ejus, & fervor, ac biliosum illud abierint.* Omissâ igitur, quæ à declinatione erysipelatis elici possit, agendi ratione, videndum erit, eodem dictante Galeno, in hujusce morbi principio, num refrigerationis indicatio vincat vacuationis indicationem, aut ex adverso, aut æquales invicem indicationes sint. Hanc cæterùm vacuationem idem Interpretum Hippocratis Antesignanus XIII. method. med. Cap. VIII. sanguinis esse missionem intelligit: *Phlegmone cum duplici ratione à natura recessit, & quia pars ipsa multo sanguine*

ſit referta , & quia eadem ſit calidior , utique vacuationis indicatio refrigerationis indicationem vincit : Contrà ſcilicet quàm in eryſipelate , in illo namque refrigerationis indicatio magis urget , quàm vacuationis. Quamquàm utriusque affectus curandi commune caput eſt infeſtantis humoris vacuatio (intellige igitur vacuationem ſanguinis per phlebotomiam in Phlegmone, bilis verò per catharſim in exquiſito eryſipelate) *ideóque poſtquàm refrigeratum eryſipelas eſt , ad ea quæ digerunt medicamenta convertimur.* Porrò in cit. XIV. meth. med. cap. 3. per digerentia etiam vacuantia, tum pro vacuantibus , ipſa bilem purgantia non phlebotomiam intelligere teſtatur : *Pro ſanguinis miſſione , medicamento quod bilem trahat , purgantes.* Neque hîc refert , Galenum cit. loco de externo eryſipelate loqui, cùm res quo ad agendi normam tum in externo tum in interno hocce morbo eódem recidat. De topicorum ratione in Hepatis eryſipelate ſuperiùs ad curationem Phlegmonis loquuti fuimus. Atque hæc de eryſipelate ſuffectura putabo , poſteaquàm ad argumenti coronidem exemplum unum , aut alterum Hepatici eryſipelatis obiter ſubtexuero: Hiſtoria prima. Mulier ætate non provectâ aliquam ex animi pathemate uterinam ſtrangulationem paſſa, Catameniis totâ hyeme deficiebat. Vere anni 1714. ſubito hepatis eryſipelate corripitur, ut ex ſignorum ſyndrome liquidò patuit. Dum omnia ad tertiam diem cum proximæ necis diſcrimine recrudeſcunt , tota ſubitò facies guttâ roſaceâ cum incredibili tamen fervore , pruritu, nec intereà ſine ingenti tumore , ſeu veluti dolorifico rubenti tubere ſuffunditur : atque abſque alia evacuatione hepatis morbus , & ardentiſſima febris ad quartam judicantur, ſuperſtite uſque ad decimam quintam diem deleto tumore rubidâ faciei maculâ ; ſed ægrâ intereà optimè revaleſcente : Undè confirmata aphoriſmi bonitas : *Eryſipelas ab interioribus verti ad exteriora , bonum.* Hiſtoria Secunda. Non ita pridem vir 30. annos natus , gracilis , pichrocolus , & iracundus vagâ arthritide per tres hebdomadas conflictabatur , cum continenti febre.

febre. Icterus posteà erumpebat, à cujus affectus novitate febris, & artuum dolores mitescere visi sunt. Croceam tamen bilem interdum cum magno ventriculi ardore vomebat. Tandem flammeâ hepatis habitudine cum causone correptus, quartâ ab hac postrema invasione die veluti combustus fato cedebat. In aperto cadavere durum, exsuccum, simulque ulcerosum hepar deprehendebatur. Quadrat ad hunc casum illud Hipp. *febricitanti, & bilioso, si bilis suo tempore extrà dispersa fuerit bono est: sub cutem verò effusa ac dispersa ægroto toleratu facilior, & medico curatu promptior; effusa autem, ac dissipata, & in unam aliquam corporis partem incumbens, malo est.*

HISTORIA HEPATICÆ PHLEGMONIS,

non suppuratæ, citiúsque idcircò lethalis: seu Observatio LXIX. Caroli Pisonis Lib. *De Morbis à serosa colluvie ortis. Quæ quidem ad calcem disputationis illius morbi apponenda, omissa casu cùm fuerit, hîc saltem memoratur.*

ILlustris Baro Ferdinandus ab Honausem, cùm inflammatorio Hepatis affectu, febreque continuâ, tertiùm & intra annum recrudescente, teneretur, toto morbi decursu aqueabiliosa profusè reddidit. In cadavere autem ejus, inter alia Cacopragiæ viscerum indicia, jecur immani tumore extuberans repertum, cujus superficies quidem tota duos circiter transversos digitos vieta prorsùs, flaccidaque, & mollis prementi manui apparuit, interiùs autem corpus ligni instar edurum, & retorridum prorsùs. Hæc Piso. Reverà Hepaticæ Phlegmones, quæ in abscessum non desinunt, citiúsque idcircò lethales sunt, fracto visceris tono nexuque, aut siccatâ ejusdem substantiâ, & ferè combustâ, vel utrâque impressione diversis ejus partibus inflictâ, hæc, quæ Piso de-

ſcripſerat, in hujuſmodi morbo denatis videnda, ut pluri-mùm, relinquunt: Ut nobis pariter animadvertere aliquando contigit.

DOLOR HEPATIS

Spaſmoticus, Arthriticus & Flatuoſus.

Canones Practici.

Dolor Hepatis quando veluti primigenius hujus viſceris morbus conſiderandus veniat; Atque ejuſdem ſpecies.

I. TAmetſi unanimi medentium conſenſu dolor morbus non ſit, ſed morborum ſymptoma, quâ etiam ratione eumdem hucuſque conſideravimus, tum in biliari pleuritide, tum præcipuè in ſpecialibus jecoris doloribus, qui hujus viſceris Phlegmonem, abſceſſum, Ulcus, Eryſipelas, atque hepatitidem ſub diverſâ indole, diverſoque gradu ſectantur; cùm verò veluti diſtinctus ab aliis, & tanquam ſolitarius, imò primigenius perſpici morbus queat, ſi eo molitarius, imò primigenius perſpici morbus queat, ſi eo modo invaſerit, ut neque præviam in viſcere ſenſibilem affectionem habuerit, neque poſt ſe relinquat; In hac conditione de dolore Hepatis, tanquam de peculiari, abſtractoque ab aliis affectu, nonnullam hîc habere mentionem inſtituimus. Dolor itaque hujus partis in hâc lineâ conſideratus, vel eſt ſpaſmoticus, vel arthriticus, vel tandem flatuoſus.

Dolor Hepatis Spaſmoticus: ejus progreſſus; conſenſus cum aliis partibus; ſymptomata; ſuccreſcentes

II. Hepar ſpaſmotico dolore affici, ut cæteræ omnes hominis partes, poteſt; cùm ipſi non deſint inſignes nervorum diſtributiones, plexus, atque faſciculi; veluti in anatomica ejuſdem deſcriptione oſtendimus. Hinc non ſolùm lacinantes, ut dicitur, dolores homines ſæpè varios, præcipuè hypochondriacos, aut pichrocolos, cæterùm ſtantes, aut ambulantes, nervoſis hepatis plexibus inflicti, cum nullâ

præviâ

prævià, aut superstite hepatis systrophicâ affectione subitò prehendunt, subitóque remittuntur, atque evanescunt; sed ulteriùs cum improvisâ pectoris angustiâ, & violentâ vocis, sive acutâ expressione hepar intrò sursùm iisdem convelli videtur; Juxta illud Hippocratis in Coacis: *Quibus acuta vox, hypochondria intrò sursùm iis revulsa sunt.* Fortè etiam spasmodem hepatis intellexit Hippocrates, cùm posuit 6. Epidem. *Eum, cui apex hepatis complicatus erat, concussi; repentè dolor cessavit.* Fortè insuper referri potest ad dolorem hepatis spasmoticum Aphor. LIV. Sect. VII. *Quicunque hepar circumdolent, his febris superveniens solvit dolorem.* Quippe convulsionibus supervenientem febrem remedio esse declarat Aphor. XXVI. sect. II. *Febrem convulsioni supervenire meliùs est, quàm febri convulsionem.* Designat ex Hippocratis sensu Duretus in Coac. fol. mihi 329. spasmoticos hepatis dolores sub illo Hippocratico textu: *Qui velut quibusdam uncis instar ejusdem retis piscarii Hypochondria circumplectendo, ipsa quodammodò laniare videntur.* Cùm autem spasmotica hepatici nervosi plexus affectio mesentericos pariter plexus, continuitatis ratione, plerumque in consensus ducat, atque etiam nervosos aliarum partium funes in similia contractionum fœdera cieat, non ideò spasmotica hepatis affectio sine vehementibus lumborum, & ilium passionibus accedit, atque ex fœderatis ejuscemodi convulsionibus, ac torminibus, si diutiùs vigeant, siccus hydrops non rarò producitur ex Hippocrate. Hypochondriacarum hujuscemodi, atque lumbarium contractionum, eorumque per nervorum tractus ad alias partes propagationum meminit Duretus in Coac. fol. superiùs adducto: *Hujusmodi sunt etiam diuturni circa lumbos, & ilia, qui ad hypochondria prorepunt dolores. Est enim feritas magna illius excursus, qui prorepit è lumbis, ac suorum incommodorum vim magnam ostendit quòcumque appulerit ad cerebrum, ad cor, ad stomachum, ad septum transversum.* Qui quidem Convulsionum *excursus*, atque concursus à lumbis ad memorata, aliaque viscera perbellè explicantur

interdum morbi; & curatio.

plicantur per tot coagmentationes, & nexus octavi, & intercostalis paris, in creberrimos tum ganglioformes, tum reticulares plexus per singula viscera distributos; quorum quidem omnium mesentericus plexus si centrum non est, atque veluti omnium basis, non sine tamen proximo omnium concursu videtur concinnari. Sed hæc in Anatomicis videbimus: Spasmodici hepatis doloris, undè Epilepsiæ origo fuit, casum quendam producit Greulichius dissertatione de Bile: *In hepatis regione Monialis 25. annor. circiter monstrabat quantum apice digiti tangebat, sibi prævium dolorem inferre, & hinc paroxismum* [Epilepticum] *quem in lecto sedens brachiorum agitatione, & gemituosis expirationibus discutere solebat.* Pro spasmo hepatico mirificè conferunt Tinctura florum bellidis, & hipericonis; Tinctura anodina nostra; Pilulæ ex specifico stomachico, saccharo Saturni, balsamoque sulphur. terebinthinato, anizato, aut etiam succinato confectæ; essentia anisorum; spiritus stomachicus Patris Fardellæ; aliaque similia: Fotus præcipuè emollientes, tepidaque balnea; Atque acidularum, & martialium aquarum usus.

Arthriticus Iecoris Dolor: Quos præcipue corripiat: Quomodo à spasmotico discriminetur: Ejus accurata descriptio: & curatio.

III. Arthriticus interdum dolor, magis, minúsve diuturnus, atque insuper periodicus, hominum, externæ, seu communi Arthritidi obnoxiorum hepar interdum infestat, & torquet. Qui certè à spasmotico discriminatur, cùm minùs quidem acerbus sit, sed non tam fugax, & vagus, neque tantam spirandi angustiam inducat, neque tactui tam sensilis; præcipuè verò in iis contingat, qui alia arthritici dominatus morbi per artus, & viscera præbere solent indicia. Hic autem dolor ab accuratissimo Guilielmo Musgrave nobilissimæ societatis Anglicæ socio, dissertatione *de anomala Arthritide, sive interna*, præcipuè in ejusdem præfatione, opportunè memoratur, atque ab expertissimorum antiquorum codicibus confirmatur; Ut ejus hîc verba referre opportunum existimem: „ Paulus etiam Ægi„ neta nonnullorum meminit, qui aures, dentes, guttur, & „ nonnunquam *Jecur* Lienemque arthriticis doloribus conflictari

„ ctari pronunciant ; à quibus nisi desubitò vitium in artus se se
„ recipiat, eructetque, periculum brevi tempore laborantes occupaverit; „ Et paulò inferiùs subjungit. „ Quid? quod Deme-
„ trius inter recentiores Græcos Pepagomenus, Michaëlis Pa-
„ læologi Medicus, his assentiatur, Libro [istius Imperatoris
„ jussu] de Podagra scripto, *non tantùm*, inquiens, *in manus,*
„ *pedes, omnes articulos tales ferri fluxiones: Verùm etiam in Cerebrum,* Jecur, *atque ideò ipsum Cor, easque teterrimas esse, liberatuq; difficillimas.* Reverà non tantùm arthriticas simpliciter, seu mobiliores affectiones, sed fixiores, stabilioresque, seu podagricas ab artubus repulsas, in viscera ipsa abdominis, imò pulmonem, & cerebrum contendere cum lethali ut plurimùm eventu, interdum in praxi animadvertere contigit: quod quidem à Galeno pariter, aliisque Antiquis plurimis descriptum legimus. Propriam interea, seu specialem curationem non indicant arthritici hujusmodi viscerum affectus, qui sanè ad communem universalis causæ curationem dumtaxat videntur referri. Atqui si quæ est peculiaris curatio, ea quidem per febrem, aut sudorem supervenientem expletur; præcipuè verò si iterùm posset rheumatica affectio ad artus restitui, ut admonet Galenus Comment. II. ad Hippocratis librum *de Nat. Hominis*, & ad textum V., cujus verba loco cit. appositè refert nobilissimus Musgravius.

Flatuosus Hepatis Dolor, ab Hippocrate per ipsamet mechanica principia descriptus: Qui tamen non adhuc perfectè constare videtur. Flatuosus, si qui sit, hepatis dolor flatulenti ambulonis

IV. Venio ad dolorem flatuosum hepatis, quem quidem describere videtur Hippocrates lib. de *Prisca Medicina* versùs finem: Qui sanè textus cùm notabilia plurima contineat, hîc totus à nobis insinuabitur: " Quæ verò flatus, eorumque convul-
„ siones in corpore efficiunt, ea in cavitatibus, ac laxioribus
„ spatiis, velut ventre, & thorace, strepitum, & sonum exci-
„ tare æquum est. Cùm enim non sic impleant, ut consistant,
„ sed mutationes, & motiones habeant ab ipsis strepitum, &
„ evidentes motiones fieri necesse est. Quæ verò tum carnosa,
„ tum mollia, in iis stupores, & repletiones, quales jugulatis
„ fiunt. Quòd si in latum, & renitens incurrat, eique aliquid re-
„ sistat, quod naturâ neque sit adeò robustum, ut vim ejus su-
„ stinere,

videtur soboles esse. Meteorismus levis Hypochondrii à Dureto descriptus. Inflatio hepatis ex Sennerto: Ejus signa: curatio: Loca Hippocratis, quæ huic facientia videntur.

„ stinere, neque ab eo malè affici queat; neque ita molle, & „ rarum, ut in se recipiat, & cedat, sed tenerum, floridum, san- „ guine præditum, & densum velut *hepar*, ob densitatem qui- „ dem, & latitudinem renititur, neque cedit, flatus verò „ subiens increscit, robustior efficitur, & impetu in id, quod „ obluctatur, fertur; verùm quia tenerum, & sanguine prædi- „ tum, doloris expers esse non potest: Easque ob causas gra- „ vissimi, creberrimique dolores eo in loco excitantur. „ Reverà per hunc textum vagantium, & impingentium flatuum collisiones, & sonitus, per elasticas cavitatum, latiorumque spatiorum circumcingentes tunicas producti indicantur; Tum surda Emphysemata in minoribus partium commissuris collecta, subitæque in primis nervorum, vasorúmve *oppletiones*, pressionesque, undè incubi, stupores, gravedines, paralyticæ auræ, aliæque similes affectiones procreantur; Tum in visceribus tensiones, & distentiones, simulque eorum renixus, ac contractiones, ex quibus quidem dolores prodeunt, qui simul acuti sunt, & tensivi: Ut hinc occasione flatulenti ambulonis annuat Hippocrates solidorum humani corporis percussiones, elateria, contractilia momenta, impetus, aliasque mechanicas res, modernorum meditationibus acceptissimas. Ita etiam apud modernos nonnulli per proprias observationes furiosum flatum, sive flatulentum ambulonem describere valuere; Ut Joh. Michaëlis *Prax. clinica special.* Cas. XIX., Pechlinus in *Observat. Phisico-medic.* aliique. Hicque ultimus vel ipsum cor à copiosissimo concluso flatu duabus partibus naturali majus, omnesque insuper corporis venas passim flatibus insigniter distentas aliquando exhibuit, qui *bilem* præterea flatuum dominam nuncupavit. Cui quidem aliisque assentior circa flatuosos ambulones in cavis partibus non difficilè collectos. Concederem pariter de laxioribus, & veluti spongiosis, aut penè vesicularibus visceribus, ut, ad exemplum, de liene, quem sæpè à flatu subitaneè inflari, & valdè turgere deprehendimus. Sed de solido, firmoque hepatis viscere non ita certa res est, quomodò flatulenta substantia intimam hujus visceris substan-

ſubſtantiam penetret, eandemque in dolorificam diſtentionem, & tumorem diducat, aut inter parenchima, tunicamque ſuccingentem gliſcere, aut per ejuſdem vaſa expatiari, eaque pro dolore inducendo manifeſtè diſtendere queat. Quæ certè omnia, aut ſingula, non benè hucuſque animadvertere valui. Intereà flatuoſo hepatis tumori nituntur Interpretes *ſub mollem* Hippocratis *diſtenſionem hypochondrii* accommodare, ſive *meteoriſmum hypochondrii* levem, ſubitum, fugacem, facilè digitis cedentem, faciléque redeuntem, ſed tamen dolorificum. Ita ſcribit Duretus in Coac. fol. 318. " Hypochondria, (ſeu potiùs Hypochondriaca viſcera) multis de cauſis in majorem molem aſſurgere.
" Cauſæ autem (ait) cur ſic aſſurgant, tres omninò dictæ ſunt
" à Præceptore; Inflatio, inflammatio, ſcirrhus. Inflatio fit à
" ſpiritu flatulento, eaque duplex, cum borborigmo, & cum
" torminibus. Cum borborigmo recens, atque fugax: Quo-
" niam borborigmus ille ſic editur, flatus excluſione deorſum:
" Itaque citò exolvitur, vel cum dejectionibus, & urinis, vel
" ipſe per ſe trajectus, vel ad ſedes inferas devolutus. Inflatio
" cum torminibus contraria eſt borborigmo: Eſt enim dolo-
" rifica; Ille doloris expers: Hæc ſurſùm movetur, ille deor-
" ſùm. Atque hæc recens, ille vetus. " Tum ſimilia rursùs annuit fol. 388., ubi meteoriſmi hujuſmodi à recente inflatione cum borborigmo unicam redintegrandi ſpem, atque rationem in purgatione ſitam eſſe tradit, niſi fortè penſum illud per ſe abſolvat natura, flatu cum urinis, aut dejectionibus, excidente, aut etiam per ſe ad inferiora trajecto, & devoluto, veluti docet Hippocrates. Sennertus Pract. Lib. III. Part. VI. Sect. I. peculiare Caput *de inflatione Hepatis* litteris mandat; ſed paucis ſe quidem expedit, hæc pro tota morbi Ætiologia ſcribens: *Inflatio eſt cùm ſub tunica craſſus flatus concluditur, qui hepar inflat, & dolorem in eo excitat.* Signa præbet, quibus iſta ab aliis hepatis morbis diſcriminetur. " Cognoſcitur hoc malum, *addit*, ex
" tumore dextri hypochondrii, qui eſt ſine gravitate, ſed cum
" magno dolore, qui tamen non eſt continuus, ſed nunc

 inten-

„ intenditur , nunc remittit ; Et si locus digitis prematur, tu-
„ mor cedit : Nullum tamen murmur percipitur , nec latentis
„ vomicæ suspicionem præbet. Corporis, & faciei color , ut
„ in aliis Hepatis tumoribus non mutatur. Urina, si febris ab-
„ sit, quod plerumque fit, est alba, & spissa.„ Huicque morbo
digerentia , repellentia , ac discutientia , tum interna, tum ex-
terna prescribit , tum, si fovens causa, eaque cruda iners, cras-
saque , præsens sit, debita ejusdem præparantia, atque indè eva-
cuantia : Nostrates huic morbi generi magno cum fructu accom-
modant elixiria quędam, variaque spirituosa distillata ; Ut spi-
ritum oleosum aromaticum Silvii, elixiria theriacalia ; Aquam
D. Montagny sabaudi, aquam Carmelitarum Lugdunensium &c.
Alii intereà dolori hujusmodi hepatis, sive inflationi , ex flatu-
lento dumtaxat spiritu , facilè, & in insensilem modum dissipa-
bili , conciliare student binos illos Hippocratis textus ; Primùm
nempè ex Aphor. XXXIV. Sect. VI. *Quicumque ex hypochondrio
laborant sine febre , iis superveniens febris laborem exolvit.* Et al-
terum ex Coacis : *Tumores hypochondriorum sine febre recèns obor-
tos , tum inde natos dolores exolvit borborigmus in hypochondrio ex-
citatus ; Maximéque si exciderit cum urinis , & dejectionibus : Sin
minùs , ipse per se trajectus. Juvat etiam iis , qui ad inferiora devol-
vitur.* Nos autem veritatem propiùs accedere arbitrati sumus,
Præceptoris hæc loca cum certiori hepatis , aut saltem crebriori
affectione , qualis est in diuturnâ Hepatitide à viscidâ , & lentâ
bile , crudiori lymphæ immixtâ congestio , superiùs in hepa-
titidis tractatu Can. XIII. conciliando. Aliqui Hippocratica
hæc sensa ad ipsam flatuosam colicam accommodare studuerunt,
cùm Colon intestinum , ut aliàs dictum est , dextrum hypo-
chondrium non minùs occupet , attollatur facilè à flatu , atque
sensibilem inflationem tactui proferat ; Tùm præcipuè in fla-
tuoso ejus affectu omnia hæc, à Magistro proposita, contingere
Phænomena videantur ; Et cùm præsertim ad Coli Intestini
morbum apprimè quadrare rati sint id aliud in Coacis præce-
ptum : *Quibus hypochondria tumore assurgunt, alvo suppressâ malum:*

Malum

Malum est etiam quibus inveteratione morbi tabescentibus, alvi profusè feruntur. Ea tamen consulantur, quæ nos super hac re in cit. Hepatitidis XIII. *Canone* aperuimus.

MIRABILIS HISTORIA

Motus, seu doloris Spasmotici in Hepatis regione ex cl. *Pirrho Maria Gabrielli*: Quæ est Observatio XL. Ephem. Germ. Decad. III. ann. IV.

Mulieri 40. annorum natæ, boni habitûs, nuptæ Viro, Mensium diminutione duobus ab hinc annis laboranti, obortus est motus quidam pulsatorius internus in hepatis regione, singulis mensibus per unam, quandoque verò per duas, aut tres horas circa menstruorum eruptionem, in octo vel decem dierum decursu quotidie eandem invadens; qui quidem dum paulatim augebatur, & sæpè sæpiùs patientem affligebat, tale sumpsit incrementum ne dum in frequentia, verùm etiam in majori pulsatione, ut ferè quotidie eamdem cruciaret; undè propter vehementem motum coacta fuit in lecto decumbere. Accersitus ego eo temporis spatio, quo vix aderat motus prædictus, nam singulis horis, tribus, aut quatuor vicibus eandem invadebat, observavi hepatis regionem tractabilem, & absque ullo obstructionis vestigio: Incipiente autem dicto motu, spatio unius horæ quadrantis in tantam elevationem ipsa hepatis regio se extollebat cum motu violentissimo pulsatorio, quem ego vocabam spasmodicum, ut per palmum & ampliùs elevaretur in tumorem cum concussione totius corporis, & præsertim thoracis in dextera parte: Et tunc temporis ipsa hepatis regio ad contactum adeò apparebat dura, ut ferè videretur lapidea; Undè patiens taliter laborabat, ut cessante motu debilis ac languida jaceret in lecto. Atque iterùm post dimidiam horam plus minúsve motus adveniebat, & semper durabat per octavam horæ partem, aut semiquadrantem, paulatim

incipiendo, nimirùm primis pulsationibus mediocriter, reliquis autem gradatim augescentibus usque ad partis elevationem per palmum, & ampliùs, cum maxima adstantium admiratione. Mulier hęc spatio 25. dierum in Nosocomio S. Mariæ de Scala medicamentis purgantibus leniter purgata, ut adhibitis à me remediis ex antimonio diaphoretico, oleo succini, & assa fetida compositis, celebratâ sanguinis missione in brachio, & ex saphena meliùs se habuit, atque in præsenti vivit, & ambulat minori cum pulsatione; undè consuetas ac domesticas operationes facilè exercet. Hucusque Gabriellius. Ubi annotandum reor, morbum hunc, etsi ab hoc Practico veluti hystericum non inutili suspicione habitum, primigenium tamen in hepate appositè censeri posse; cùm idem Scriptor, pręterquàm in hepate, suas hunc nullibi exeruisse vires testetur.

Hepatis Vulnus ejusque Contusio, & Scissuræ.

Canones Practici.

Vulnera quædam, quæ ab Hippocrate, Celso, aliisque Veteribus è vestigio pro lethalibus accenseri videntur, non stricto ita sensu accipienda sunt; Dum vel fundi urinariæ vesicæ penetrantia vulnera, corticalis pars cerebri

I. HEpatis vulnera pro lethalibus indiscriminatim habuisse Hippocrates, Celsus, aliique Antiquorum probatissimi videntur, ob hæmorrhagiam, illis ut plurimùm conjunctam. Ita asserit Cous Aphor. XVIII. Sect. VI. *Vesicâ discissâ, aut Cerebro, aut Corde, aut septo aliquo ex tenuioribus intestinis, aut ventriculo, aut jecore, lethale est.* Confirmat in Coac. prænot. *Vulnera ferè mortalia contingunt in Cerebro, aut spinali medulla, aut jecore, aut septo transverso, Corde, vesica, vena majore.* Ita Celsus lib. V. cap. XVI. *Servari non possunt, cui basis Cerebri, cui Cor, cui stomachus, cui JECINORIS PORTÆ, cui in spina medulla percussa est, cui aut pulmo medius, aut jejunum, aut tenue intestinum, aut ventriculus, aut renes vulnerati sunt, cuique circa fauces grandes venæ, vel arteriæ præcisæ sunt.* Intereà severiùs hocce Hippocraticum judicium temperat valdè Galenus in Com-

Comment. memorati Aphorismi. Et sanè moderari ut puto, oportebat. Quippe cùm, urinariam vesicam in Cervice ad usque ejus cavam discissam sanari posse Lithotomiæ operationes ostendant: In fundo verò sauciatam, imò ad usque cavum perforatam admisisse interdum curationem plurimæ adhuc observationes testentur. Vetustiorum plurimis usui fuerat, Lithotomiæ operationes ad pubis regionem, seu ad vesicæ fundum instituere; Plurimique intereà evadebant. Retulit mihi peritissimus majoris Taurinensis Nosocomii Chirurgus D. Albertus Verna, aliquando in septuagenario homine, ab urethræ callosa excrescentia in absolutam vesicalem ischuriam delapso, atque hinc, ob præstitam sanguinei seri ad universum corporis habitum præcipitem effusionem, hydropico extemplò reddito, jamque Orthopnoico, sensibus omnibus ferè destituto, mortisque faucibus proximo, scalpello aperuisse vesicæ fundum, quæ nempe vel ultra umbilicalem regionem tumebat adeò, ut ipsi visui se manifestam præberet: Urinas hoc pacto feliciter eduxisse, easdemque per eumdem hiatum dies aliquot exstillasse, donec exedentium cereorum introductione absumpto, deletoque urethræ callo, lotium pristinam suam viam repeteret: deleto hinc hydrope illo fortuito: Consolidato vesicæ fundo: Et sene post aliquot hebdomadas in pristinam sanitatem reposito. Similem in cerebro, corticali parte profundiùs ad oras usque medullaris sauciatâ, cum quadam imò suspicione læsæ aliquantæ medullaris portiunculæ, per cerebrosos primores anfractus serpentis, sanationis eventum nos aliquando perspeximus: Et propriâ observatione Galenus ad hunc locum confirmat. Similem pariter fuisse traditur in plaga cordis, ejusdem sinus non adeunte. Ita effatur Etmullerus lib. VI. Chirurg. Med. Cap. II. "Vi„ di ego Romæ apud egregium Chirurgum cor canis, in cujus „ parenchimate tres globuli ferrei erant, & ita quidem, ut „ isti globuli omninò coaluerint in parenchymate cordis. Nam „ Canis erat mortuus sub anatomico cultro, „ aliaque exempla à Pareo, Schneidero, Schenckio, aliisque proferuntur.

profundiùs sauciata, cordis plaga ventriculos non penetrans, atque graviores continui tenuium intestinorum solutiones, curari adhuc possunt.

Graviora intestinorum tenuium vulnera, à natura sponte, feliciterque curata, Vid. ex Maur. Eggerdes Observat. IX. & X. Ephemerid. Germanic. ann. IV. Decad. III.

Elucidatur sensus Hippocratis circa memorata vulnera prius à Galeno, hinc etiam ab ipsomet Hippocrate, & Celso.

II. Cùm idem præterea de aliis partibus, quarum vulnera ab Hippocrate prædicantur lethalia, à Practicis quampluris decantetur, suspicari juvat, Senem per illud Aphorismi verbum *discissa* intellexisse dumtaxat magnum, atque profundum vulnus, quod jecur usque ad majora comprehensa vasa, cerebrum usque ad medullarem partem, diaphragma ab una ad alteram faciem disciderit, atque alia memorata viscera usque ad propriam cavitatem enormiter aperuerit. Ita posuit Galenus in Commentario: *Quosdam in ventriculo vulneratos dicunt aliquando, sed raro, fuisse sanatos. Tenuium autem intestinorum natura, & ventriculi magis, non parum participant carnosa substantiæ, & ideo in summa parte vulnerata sæpius agglutinantur: Tota autem discissa usque ad eorum cavitatem rarissimè.* Sed jugis cordis, atque diaphragmatis motus, quem quidem sanationi prorsùs officere eodem loco decernit Galenus, agglutinationi levioris accepti vulneris vix posset, ut arbitror, impedimento esse; cùm hujuscemodi plagæ, si pulmoni, ut ut jugi motu concitato, infligantur, adhuc curationem excipiant. Addit autem (quod rei nostræ caput est) de vulnerato Hepate Galenus: *Hepatis autem non solùm profundum vulnus in fibris ejus factum, sed etiam fibram abscissam aiunt fuisse sanatam:* Atque lethalem hepatici vulneris conditionem ab unâ majoris vasis rupturâ, succedenteque hæmorrhagiâ, videtur deducere: *Hepar verò vulnera habet plurimo manantia sanguine, atque idcircò priùs moriuntur, qui ita sunt vulnerati, quàm vulnera agglutinari possint. Hoc autem dixi, volens intelligi etiam venam esse dissectam.* Sed quid plura? Ipse Hippocrates suam adhuc in prædict. lib. II. sect. 2. moderatur sententiam: *Vulnera autem ferè quidem mortem afferunt, quæ magnas venas, quæ sunt in Collo, & inguinibus læserunt, deindè quæ cerebrum, & hepar, deinceps quæ in intestina, & vesicam pertingunt. Quæ sanè omnia magnam perniciem afferunt, non eam tamen,*

men, ut (quod quidem existimant) nemo ex his servari possit. Nam & his nominibus præditi loci multùm inter se differunt; atque ipsi modi: Hæc parum etiam cujusque corporis constitutio differt. Incidit enim interdum ut neque febre, neque inflammatione tentetur sauciatus, interdum etiam nullâ ex causâ febricitat, nec aliquam corporis partem inflammatio prorsùs occupat. Hinc Celsus loco superiùs memorato affert illos à vulnere servari non posse *cui basis cerebri, cui jecinoris portæ, cui pulmo medius percussa sunt:* seu pars cerebri medullaris, vasa hepatis majora, & pulmonis intimior substantia. quorum quidem vulnera omnium consensu lethalia sunt.

Vulnus Hepatis quo igitur in casu lethale sit, & quo in visceris loco, & quanam indueat symptomata. Quodnam verò curabile, vel abscissis hepatica substantia portionibus. Cur Veteres formidandis jecoris vulneribus fuerint adeò proclives.

III. Constat ergo, Hippocratem, & Interpretes in profundiori dumtaxat hepatis vulnere, seu in diacope, cum indita majoribus venis læsione, non verò in leviori, & superficie tenus inflicta plaga lethale fatum fuisse minitatos. Enim verò cùm nullum viscus grandioribus supra hepar, atque numerosioribus vasis donari, imò ipsam hepatis parenchymatosam substantiam ab elegantissima venarum Portæ, & Cavæ, atque biliarium ductuum invicem concurrentium sylva totam quantam confectam eo artificio disponi, ut quò interiores magis partes perlustremus, eò majores venarum rami, aut ipsi trunci obversentur, superiùs in primâ Historiæ parte ostensum sit; utique vulnus in hepar infligi profundiùs non poterit, quin major aliqua saucietur vena; atque hinc insanabilis interna sanguinis jactura, seu citò perimens hæmorrhagia concitetur. Ita ob inductam ejuscemodi effusionem sanguinis, mortem cum vitâ repentinè commutasse illum Hippocratis lib. 5. Epidem. sauciatum tutò censendum est. *Illi cui hepar percussum est jaculo statim color mortuis similis affusus est, oculi concavi, anxietas, & difficilis tolerantia.* [Fortissima certè maximæ internæ hæmorrhagiæ indicia] *mortuus est antequam concio solveretur, cùm ipso diluculo sauciatus fuisset.* Quemadmodùm igitur vulnera hepatis profundiùs inflicta, non quidem suapte naturâ, sed ob productam hæmorrhagiam, celerem indè suffocationem animique defectus

indu-

inducentem, lethalia ſunt, atque quà hepar diaphragmati adjacet, & ubi venæ cavæ truncus eſt, illata plaga profuſione ſanguinis implacabili eſt omnium maximè præceps ad mortem; Ita ſuperficie tenus inducta, quæ quidem non majora vaſa, externam nempe hepatis ſubſtantiam contexentia, dumtaxat offendant, ſi modica ſuccedat hæmorrhagia, atque affluens ſanguis facilè per vulnus ipſum educatur, lethalia minimè cenſenda ſunt; quæ imò facilem, citamque curationem, peritâ manu miniſtratam, recipiunt. Tum fruſtula quoque hepaticæ ſubſtantiæ non exigua, quę quidem majora ſecum vaſa non avellant, abſque lethali eventu abſcindi à ſauciato hepate poſſe, cùm plurium Scriptorum, tùm, quę nobis non ita pridem transmiſſa eſt, adnexę inferiùs hiſtoriæ teſtimoniis, ut abundè, ita & manifeſtè comperitur. Vid. ſuper hâc re Æginet. lib. 6. cap. 28. Cornel. Gemm. Coſmogr. lib. 1. cap. 6. Bertinus lib. 13. Med. cap. 7. Guil. Fabr. Hildan. cent. 2. Obſervat. 34. Sennert. Pract. lib. 3. part. 6. ſect. 1. cap. 7. Velſchius in rat. Vul. Lethal. jud. cap. 9. Glandorpius lib. ſpecul. Chirurg. Cęterùm Modernis Antiqui in timendo ab hepatis vulnere interitu religioſiores fuiſſe videntur; cùm in hepate ſanguinis, & vitę fontem, ac fundamentum principatuum, & facultatum naturalium, atque animalium ſalutarent. Interea, ſi, ut par eſt, non ultra biliaris ſecretionis officinam, hujus viſceris munera reponamus; Multa hujuſce metus ratio excuti medentium animis poterit.

Diagnoſis hepatici vulneris à genere, ſede, complexu, & gravitate; inſuper à loco, & ſpecie doloris, à copia, & colore effuſi ſanguinis, à vomitu, urinis,

IV. Danda igitur opera eſt, ut ſolutę in hepate vel punctim, vel cęſim unitatis genuina conditio dignoſcatur: An planè abſciſſa ejuſdem pars aliqua ſit; An ſolùm contuſa, an utroque modo affecta: An vulnus exteriorem dumtaxat, an intimiorem ſubſtantiam, an gibbam, an cavam regionem occupaverit; An jecori ſolùm, & communibus corporis tegumentis, an ſimul finitimis, aut remotis etiam viſceribus inditum fuerit. Interſtingui autem hæc omnia poterunt per cædentis Inſtrumenti, rationem, & impetum; per fabricæ, & habi-

habitudinis partium, plagæ objectarum anatomicam notitiam; atque per consequentia symptomata; Et præcipuè à doloris genere, & sede: Nam puncto hepate non solùm in ejus regione dolor percipitur; sed ob allatas alibi rationes usque ad jugulum, & scapulam dextram plerumque protrahitur: à loco insuper effusionis sanguinis, atque ab ejusdem majori, aut minori copia; Præcipuè ab ejusdem effusi sanguinis colore, qui nempe, biliferis ductibus in lacerationis partem inductis, aliquâ imbutus flavedine ut plurimùm deprehenditur; Imò sanguinem ipsum propaginum portę, super alium quemcumque sanguinem, non obscurè flavescere, aliàs annotatum jam fuerit. In hepatis plagâ biliosus plerumque cum magno ciborum fastidio, in contusione verò cruentus vomitus contingit, vel sanguinis per alvum, aut etiam urinam excretio; [Quæ tamen ultima vel in ipsomet simplici vulnere quandoque obveniunt.] In utroq; casu anxietas excitatur, cardialgia, & respirandi difficultas, seu, ut ait Hippocrates, *densus spiritus*; vel etiam Orthopnœa si læsum hepar inflammetur, & turgeat. *Jecinoris vulnerati notæ sunt: Multus sub dextra parte præcordiorum profusus sanguis: ad spinam reducta præcordia; in ventrem cubandi dulcedo; punctiones, doloresque usque ad jugulum, junctumque & latum scapularum os, intenti. Quibus nonnunquam etiam biliosus vomitus accedit.* Hæc Celsus lib. V. cap. XXVI. Simplices hepatis contusiones ab aliquibus propriè lethales non judicantur. Intereà referente V. Epidem. Hippocrate: *Puer à mulo in hepate percussus quarto die mortuus est.* Ab inducta in viscere ruptura, ejusque vasorum rixi, cum interna hæmorrhagia lethum hujus pueri fuisse properatum censerem. Hepatis intereà contusio, tametsi rupturam nullam inducat, si naturæ, aut remediorum ope haudquaquàm soluta, diutiùs protrahatur, præcipuè si sui generis Ecchymosim produxerit, facilè in spurium abscessum degenerat. Hinc Hepatis contusionem in genere deteriorem, vulnere atque periculosiorem esse, decernit Sennertus.

decubitu, aliisque symptomatis; cum adjecta, aut non adjecta contusione, cujus etiam exitus perpenditur.

Curatio vulneris, & contusionis hepatis.

V. Curationem quod attinet: si in vulnere hepatis ingens sanguinis profluvium metuatur, vena cubiti dextri citò secanda est: clysteribus laxa alvus servanda: Hi autem refrigerantibus, simulque vulnerariis præsidiis blandè adstringentibus, lenibusque immixtis abstergentibus parandi. Statim verò adstringentia, glutinantia, & balsamica propinentur, qualia in hæmophtosi usurpari solent, quorum sylva prostat apud Sennertum, aliosque Scriptores practicos. In contusione hepatis, premissis pariter his, aut similibus universalibus remediis, sedatoque, si subsit, interno sanguinis fluxu, confugiendum est ad suaviter dissolventia, qualia etiam lapsis ab alto, & percussis suaderi solent; Raponticum, Lacca, Sperma ceti, mumia, schenant. succinum, bol. armen. rad. tormentill. aristoloch. rotund. thus, crocus, myrrha, absinthium, terebinthinata, & omnia in genere vulneraria, non jam nimis calida; sed quâdam abstergendi, & discutiendi facultate prædita. Adstringentia, glutinantia, digestiva, & similia præsidia in vulnere hepatis; aut discutientia, resolventia, simulque roborantia, in contusione extrinsecùs adhiberi solita, inspectioni, operique Chirurgorum lubenter remittimus. A vino ægri abstineant: tenui, ac refrigerante diætâ, cibisque glutinandi virtute pollentibus utantur. Aqua epotetur ex coriandri seminibus, & radice arundinis, aut radice symphiti, & nodulo c. c. aut eboris, cum jujubis, passulis, aut similibus alterata, & decocta.

Prognosis à percussione hepatis, in abscessum migrante deducta.

VI. Contingit non raro in hepatis nec profundiori, nec leviori vulnere inflammationem excitari, quæ citò ad interitum plerumque ducit; aut liquida ex abscissis vasis soluta, neque foràs liberè, sed potiùs per visceris substantiam effusa, in conficiendum majorem, aut minorem abscessum accumulari, prævia, aut etiam non prævia inflammatione. (Vid. cap. XXVI. lib. II. Observ. Medic. Nic. Tulpii ejuscemodi ex jecoris vulnere abscessus.) Quod pariter de contusione superiùs est dictum. Ad bonam, aut malam in hoc casu instruendam prognosim consi-

considerandæ ſunt allatæ ſuperiùs, cùm, de abſceſſu hepatis, conditiones, quæ nullam, aut aliquam ſpem nobis curationis præbeant. Verum tamen eſt, abſceſſus hepatis ex vulnere, aut contuſione prognatos, utplurimùm in Empyemata faceſſere; Undè collectio, atque exitus cænoſi, atque amurcoſi puris; quod quidem Phęnomenon inſanabilem viſceris corruptionem oſtendit.

VII. Sciſſuræ hepatis à caſu, aut percuſſione, cum, vel ſine contuſione, præcipuè cum majorum vaſorum rixi, lethales ſunt; neque ideò curationem admittunt; cùm ſubitâ ſanguinis effuſione præfocent. Vid. ſuperiùs in 2. parte cap. 2. fol. 136. graviſſimam hujus affectus hiſtoriam, nobis à cl. Lentilio ante hos quinque annos communicatam; quæ cum Hippocraticâ hiſtoriâ percuſſi hominis à jaculo, ſuperiùs commemoratâ convenire videtur. Hæc quidem mortalia ſigna declarat. Hepatis ſubſtantiam ſolâ humiditatis privatione rumpi poſſe, atque ob humoris penuriam, & ſiccitatem rimis quibuſdam dehiſcere; ut affert Fernelius lib. 6. de part. Morb. & Sympt. cap. 8., jamque ſuperiùs in altera parte memoratum fuit, mihi hactenùs incompertum eſt. Ut nec hactenùs innotuit ſimilis affectus, ab internis violentioribus motibus procreatus; qualem deſcribit Gliſſonius Anat. Hepat. cap. XI. " Vidi aliquando in gibba quorundam Jecinorum parte rimas, & hiatus majuſculos, " qui fortè à partium extremarum violentiore complicatione " ortum duxerant: Quemadmodùm & panis fruſtum nimiâ " incurvatione diffringitur. Rimis iſtis, ſive fiſſuris [quo tempore eas mihi videre contingit] natura medelam attulerat: Non quidem factâ agglutinatione, aut cicatrice, ſed " tenuis pelliculæ ſuperinductione, quâ utrumque fiſſuræ latus " obduxerat, manentibus tamen labris ſejunctis, licèt illæ " ſe ſe mutuò attingerent ": Tulpius (ut ex cap. XXXVI. lib. II. Obſervat. ejuſdem medicarum) inveniens in muliere, regio morbo atque hydrope denatâ, Jecur aridum, atrum, exſuccum, & inſtar corrugati corii ita in ſe contractum, ut vix

Sciſſuræ hepatis, à caſu, aut percuſſione productæ, ſunt omnes lethales. Quæ ab internis motibus, aut ingenti ſiccitate progenitæ apud aliquos authores decantantur, ſunt valdè nobis incertæ.

æquaret geminum pugnum (seu verum hepatis superiùs descriptum marasmum) curiosè satis, sed incassùm, rimas illas Fernelii quærebat; quas quidem si ullibi, certè in aridissimo hoc jecore se in conspectum daturas sperabat.

Vulnera felleæ cystidis quæ sanabilia sint, quæ lethalia.

VIII. Amplum vulnus vesicæ felleæ in casu quodam, qui sextus est Pandect. Medico-Legal. Part. II. Sect. IV. eruditissimi Valentini, à Medicâ Lipsiensi Facultate absolutè lethale sancitum fuit. Intereà parvum ejusdem folliculi vulnus ad collum, aut etiam cysticum ductum, absque ulla mediocrium sanguiducorum vasorum læsione, non tam lethale credendum ducerem.

HISTORIA PRIMA.

Vulnus Hepatis, cum ejusdem substantiæ mutilatione curatum.

ANno 1716. die 10. Junii Carolus filius quondam Joannis Antonii Passere Calusiensis, ætatis annorum 30. conjugatus, & exercitiis rusticanis deditus, jam ab aliquo tempore maniacus, cùm ad arva progressus fuisset, furiosus factus, cultrum ab adolescente, qui in pascuis armenta custodiebat, petiit, & is statim è pera extractum cultellum tradidit. Parvum illum cultrum ter, aut quater sibi in pectus adegit demens; sed nullum factum fuit vulnus, subuculâ ex nova, & crassiori tela constructâ ictibus reluctante. Ventrem ideò nudavit, & repetitis ictibus magnum vulnus parum infra scutiformem cartilaginem ex lineâ albâ sectione aliquantulùm obliquâ ad cartilagineos costarum margines inferiùs versùs pertingens Epigastrii cavum penetrans inflixit: sequuta fuit extemplò ingens sanguinis profusio. Cecidit vulneratus, ac sine motu, & voce permansit: Adolescens qui cultellum exhibuerat, aufugiebat, domumque se recipiens, nunciabat quod sequutum erat in

dement.

demente. Hæc intelligens accurrit conjux cum ſacerdote, & pluribus aliis ; illumque in cruore natantem reperiunt , & morti proximum judicant : Sacerdos ſacrâ unctione vulneratum munit. Miſellus interim domum aſportatus tamquam moriens nullo ſubventus fuit pro vulnere remedio. Die ſequenti vivebat adhuc. Vocatus ad ipſum acceſſi unà cum eruditiſſimo, experientiſſimoque Domino Medico Franciſco Farcito , nobiſcum juncto Domino Joanne Baptiſtâ Ubertino chirurgo. Vidimus hepatis portionem non parvam è vulnere egreſſam,pluribuſque vulnuſculis trajectam. Hanc tetigi, & alæ hepatis portionem , quæ ventriculo inſidet , eſſe dixi , ſcilicet angulum illum acutum, in quem jecur ſenſim attenuatur ; atque ut corruptioni proximam , exſcindendam eſſe pronunciavi, ne intùs remiſſa reliquæ viſceris ſubſtantiæ labem inureret , et ſi ſcinderetur , ſanguinem in abdominis cavum copiosè effunderet, ideóque quadruplici filo intorto , & incerato ligavi , hinc digeſtivo communi vulnus implevi ; reliquum curationis Domino Ubertino commiſi : Elapſis ſex diebus portio exul fuit ſejuncta ; & magnum illud vulnus intra bimeſtre ſuit conſolidatum , remanente aliquâ hernioſâ tumeſcentiâ : & inſanus hic à dementiâ quoque liber evaſit. &c. *Illuſtriſſimæ Domis. Tuæ Addictiſſimus famulus Joannes Baptiſta Berta Montalengarum Chirurgus.*

HISTORIA SECUNDA.

Vulnus Hepatis cum ejectione per alvum ejuſdem ſubſtantiæ ſanatum.

FAber lignarius in majori Taurinenſi Noſocomio ante aliquot annos decumbebat , profundo ad dextrum hypochondrium vulnere ſauciatus. Vomebat , atque per alvum ejiciebat ſanguinea : Ipſamet hepatis fruſtula per ſedes rejecta

 fuiſſe

fuisse visa sunt. Optimè intereà revalescebat. Ex communicatione Cl. D. Reina.

HISTORIA TERTIA.

Vulnus Hepatis simulque Ventriculi, & Intestini tenuis, cum Biliariorum Vasorum scissione, ad curationem perductum.

MEretricula Taurini superioribus annis, plurimis punctim plagis in ventriculo, hepate, atque intestinis ab amasio sauciabatur. Vulnus ventriculi manifestabatur per frequentem ab eodem ipsorum ingestorum eruptionem; Plagam intestini tenuis per chylum pariter hoc pacto exeuntem, & tandem hepatica non levis, sed usque ad hepaticos non minimos ductus protracta læsio per biliosam substantiam unà cum aliis succis per vulnus guttulantem. Intereà ab his omnibus plagis post hebdomadas aliquot sanabatur, atque revalescebat Muliercula.

BINÆ HISTORIÆ;

Insignem Hepatis, atque Pulmonis in suppurationibus consensum exhibentes; Quæ cùm in superiori Disquisitione Abscessus Hepatis *omissæ fuerint, Hìc saltem ad calcem solutionum continui Hepatici memorantur.*

QUantus sit Jecoris, & Pulmonis consensus, quem quidem aliàs in mutua propriorum morborum, & symptomatum frequentique Epigenesi abundè memoravimus, liquet ulteriùs ex crebra inspectione Cadaverum, à suppuratione alterutrius harumce partium denatorum. Ita præ aliis exemplis plurimis, leguntur hæc in *Sepulchreto* Boneti *de Hypochondriorum tumore* Observat. XI. §. VIII. " J. Tassinus cum febre assidua dolorem lateris

„ lateris querebatur, & ad regionem hepatis. Circa gibbum „ Diaphragmatis pars pulmonis tota in pus abierat, cujus pars „ transfluxerat in hepatis regionem „ De sola Doloris communicatione extat Observatio Abrah. Verneri " Quendam ex „ hepatis tumore laborare existimabam: Cúmque dolor quotidie augeretur, & duraret longiùs, hepar ipsum in pus „ conversum esse arbitrabar. Post cadaveris autem apertionem „ inveni hepar penè illæsum; Totam verò thoracis cavitatem „ pure plenissimam; ita ut de pulmonibus vix exigua portiuncula conspiceretur: Ex quo symptomatum utriusque affe- „ ctionis tantam cognationem fuisse satis mirari non potui. „ Hîc adhuc, vel extra locum, addendum est; nos in memorata Hepatici abscessus disputatione spurias, & frigidiores hujus visceris suppurationes, seu atheromata, steatomata, meliceride s, aliasque similes, de industria prætermisisse; Tum quia crebra est apud Authores horumce affectuum expositio; ut apud amplissimum virum, almæque nostræ Leopoldinæ societatis celeberrimum Præsidem D. Lucam Schrockium in Ephemerid. Germ. decur. III. ann. I.; apud Riolanum Anthropogr. lib. II. cap. XVI.; apud Velschium Epitagm. Observat. LIV. &c. Atque insuper in altera hujus Historiæ Parte eosdem satis excussimus: Tum præcipuè quòd nullam hi morbi curationem admittere videantur.

DE FLUXU HEPATICO.

Canones Practici.

I. FLuxus hepaticus est dejectio indolens humoris cruenti, ichorosi, hostiarum recens mactatarum ablutioni similis, & fetidi, ab hepatis primùm intemperie, deindè & corruptione ortum ducens: Quâ conflictati appetitu sunt prostrato, carnes

Fluxus Hepaticus quid sit: ex denatorum anatome evin-

citur, morbum ita dictum, ab hepatis vitio ortum duxere.

carnes aversantur, delectantur vino, febriculam, aut febrem quandoque patiuntur, siti nonnunquam urgentur; atque si morbus protrahatur, sanguinolenta interdum per os, nares, uterum, hæmorrhoides, aut cutaneos poros emittunt, & tandem non solùm pruritu, sed cachexiâ, hydrope universali, aut solius abdominis, aut saltem gravi pedum œdemate infestantur; aut in consumptionem, & marasmum decidunt. Porrò etsi sublatum cum Recentioribus ab hepate Hæmatoseos officium velimus, fluxum intereà hepaticum ab Antiquis dictum, proximum affecti hujus visceris symptoma, sive succrescentem morbum accensendum esse, imò ab hoc viscere evidenter proficisci, superiùs in II. Parte Cap. IX. §. V. (sed impensè, *fateor*, neglecto ad hunc locum dicendi stylo, ob creberrimam nostram eorum, quæ ex calamo festinanter excidunt, revisendi impatientiam) evincere, ac demonstrare studebamus; Idque præcipuè ex Anatome denatorum ab hoc morbo. Quippe cùm, *Jac. Bontii, Ballonii, Th. Jordani, & Car. Drelincurtii* (omissis aliis plurimis non minoris notæ Scriptoribus in idem collimantibus) Observationes attulerimus, quibus quidem in hominibus, brevi vel longo hepatico fluore defunctis, læsum hepar, erosum, & putre, imò eodem, quod in vivente profluxerat, tabo, loturæ carnium simili diffluens, perpetuò compertum fuit, ipsumque legerimus Forestum, affirmantem lib. XXI. *Observat. XXII.* non tantùm cruenta, & aquosa, sed ipsam quasi hepatis substantiam dejecisse eos, qui ex hoc affectu morerentur; visum nobis est, nullum ampliùs quò ad hujus morbi ætiologiam, & sedem, superesse dubitandi locum: ut quod Galenus sub nubilo, citra cadaverum apertiones, ex unis affecti hepatis collatis phænomenis de hujus morbi origine conjecturaverat; per exculta indè extispicia fuerit ab Anatomicorum solertia in optimam lucem collocatum.

Demonstratur, hepaticum fluxum à qualibet

II. Intereà non desunt qui fluxum hujusmodi ab aliis partibus præterquàm ab hepate, quod in hoc casu insons reputant, deducere conantur. Ita Sylvius lib. I. Prax. med. cap. XIII. qui

qui hunc effectum se unquam vidisse negat, existimat causam ejus in copioso duntaxat sero, sanguini admisto, & vasa simul relaxante sitam esse. Paulus Barbette Pract. lib. cap. VI. putat esse speciem hæmorrhoidalis fluxus: Alii ab arteriis aut venis intestinalibus, sive mesaraicis referre contendunt. Sed jam Sylvianum assertum quò ad originem ex seroso principio sat tenet; quò ad excretionis locum, sat impar est: cùm locum hujusmodi non explicet; nec potiùs relaxari in intestinis sanguiduca vasa probet, quàm in jecore neget: Reverà [ut ad adversantes alios descendam] neque hujusmodi fluxus internorum hæmorrhoidalium vasorum apertioni imputandus est; cùm hæmorrhoidalem excretionem tensio ad finem recti, ardor, angustia, dolor plerumque comitentur; tenesmi insuper species quædam superveniat; plurima ex tumore, & dolore inducta resistentia clysterum introductioni reluctetur; Purus, simulque crassiusculus sanguis dejiciatur, alvinis fecibus non immixtus, qui vix post diuturnum, chronicumque morbi progressum pallescit. Hæc autem intereà in hepatico fluxu non contingunt: neque ab arteriis intestinalibus, aut venis esse potest; quandoquidem ab intestinalium arteriarum anastomosi, repetendus non est; quoniam in hac eruptione purus sanguis floridus, atque eximiè coccineus, lucidusque effunditur; sanguini idcircò per hepaticum fluxum subducto oppositus: neque verò ab apertis intestinalibus venis: nam præterquam quòd venæ non hiant in intestinorum cavitatem, ut anatomicarum rerum non ignaris compertum est, id accedit, quòd ex his, vel hiantibus suppositis, merus adhuc sanguis proflueret. Atque, ut has omnes ex intestinalibus sanguiducis vasis sanguineas excretiones recolligam; copia hepatici fluxus tanta nunquam deprehenditur, quanta in hæmorrhoidali, ob anastomosim, hæmorrhagiâ; neque in illo, ut in hâc, tam crebra cietur dejectio: tum in omnibus intestinalium vasorum aperturis si semel subsistant excretiones, non facilè redeunt, ut in hepatico fluxu. Tandem hepaticus fluxus memoratis cæteris

alia, præterquàm in hepate, & ab hepate, sanguiducorum vasorum in intestina apertione, deduci non posse: Atque plurima, quæ quidem frequentiora sunt, hepaticum fluxum antecedentia comitantia, aut consequentia, adducuntur.

multò diuturnior est : ut qui ad menses, interdum & annos protrahitur, livido ut plurimùm, vel citrino colore stipatus: Imò indicia affecti jecoris vel antecessêre, vel comitantur, vel consequuntur. Intestinalis excretio, quæ quidem diù manere non potest, appositis remediis facilè, brevíque cedit; hepatica verò diù rebellis est; quandoque insanabilis; tum si narcoticis per aliquot horas suppressus interquiescat, majori postmodùm ubertate recrudescit, secùs ac in mesaraicorum, aut hæmorrhoidalium hæmorrhagia. Intermiscentur hepatico fluxui biliosæ frequenter dejectiones, præsertim à somno, & prandio, febriculâ distinctè periodicâ, cum calore circa vesperas invalescente, siccâ interdum accedente tussiculâ, nonnullâ, magis minúsve doloriferâ, dextri hypochondrii intumescentiâ, nauseâ, linguâ flavâ, & amarâ, siti, summâ virium debilitate, respiratione difficili, quandoque veluti interceptâ, vel singultuosâ; cardialgiâ, croceis urinis, ventris rugitibus, & flatibus, creberrimâ dejectionum mutatione, rerum omnium tædio, somnolentiâ plurimâ &c.

Cur hepaticus fluxus dici queat Catarrhus Hepatis.

III. Diximus prætereà in II. Parte: *Fluxum hepaticum esse catarrhum Hepatis*; neque insulsè dicebamus. Et sanè cùm hepatica hujusmodi profusio serosa fit, simulque sanguinea, seu à sero unà cum sanguineis particulis in hepatis vasis à communi massa præternaturaliter secedente, atque per biliares ductus ad intestina defluente, ortum ducat, tum serosi omnes per partes corporis morbosi defluxus, seu *defluxiones*, ut dicitur, in genere sub catarrhysis, seu communi Catarrhorum nomine veniant, cur hepatico hujusmodi defluxui, hepatis catarrhi rationem denegabimus? Ita ab omnibus Practicis affectus hujusmodi serosis, sive catarrhalibus morbis accensetur; Qui nempe in præcipuam ejusdem curationis indicationem intendunt animos, seri in sanguine & viscere redundantis, aut facilè nimis ab iisdem secedentis, atque in morbosum liquamen facescentis consumptionem per aromatica & similia (ut inferiùs exponemus) moliuntur, aut evacuationem per catharsim,

aut à coctionum officinis, ad emunctoria varia, veluti cutanea, renalia &c. transvectionem, seu derivationem; ut hoc pacto *siccescant alvini ductus*. Intereà hepaticus hujusmodi catarrhus calidus est, acris, salsus, à venarum hepatis apicibus, à serosiori sanguine laxatis, in appensa, pariterque laxiora reddita bilariorum ductuum principia neque lentè delabens, neque cum impetu ruens. Hinc quemadmodùm hepatica hujusmodi seroso-bilioso-sanguinea colluvies diutiùs plerumque, lentéque protrahitur, neque acerba inducit symptomata; ita viscus, quod alluit perennè, maceratque, post longum tempus exedit tandem, variisque modis labefacit.

Quomodo fluxus, hepaticus dictus, ab aliis omnibus sanguinolentis alvinis fluxibus distinguatur.

IV. Totus rei cardo est, hepaticam hujusmodi (ut plures nominant) Dysenteriam à communi dysenteria, sive fluxum hujusmodi ab intestinali fluxu distinguere. Atque totum hocce discrimen à Galeni codicibus elicitur. Ita ille III. de Symptom. caus. Cap. II. postquàm loquutus fuerit de *sanguineis dysenteriis*, quæ iis, quibus artuum aliquis præcisus sit, frequenter accidunt, tum de illis certo circuitu repetentibus in iis hominibus, qui ab exercitata priùs vita ad omninò desidiosam se transferunt, alvi insuper fluxus, vel decretoriè in acutis morbis, vel tabescentiæ sive colliquationis more productos innuens, descendit ad bonæ, malæque intermediam excretionem, qualis est in ventre cibi semicocti; „ excernitur, *ait*, is maximè in hepaticis affectibus: vocant „ ita in quibus morbus ipse jecoris est imbecillitas, licèt nulla „ sit phlegmone adjuncta. Hoc enim casu similis passio visceri „ incidit, iis quæ imbecillo ventri accidunt: Quando is qui- „ dem appetit, sed cibos quos sibi admovet cùm non conco- „ quat, iisdem gravatur, & semicoctos ad intestina demittit. „ Est autem hujusmodi excretionis species (veluti etiam eam „ assimilarunt qui ante nos fuere) maximè similis carnium „ loturæ: præstiterit autem fortasse non ita solùm dixisse, sed „ quò exactius sit exemplum, cruentarum atque recenter ene-

„ ctarum, sermoni addidisse. Quin etiam si quis quod ita ex-
„ cretum est, aquosum sanguinem nominet, sic quoque mihi
„ illud clarè interpretari videtur „ & paulò inferiùs hæc ad-
jicit à memoratis deducta. " Cæterùm differentiæ sanguino-
„ lentę excretionis quatuor in universum sunt, quatuor suc-
„ cedentes affectibus: Una quidem ipsius sanguinis in iis, qui-
„ bus artuum aliquis est abscissus, vel qui exercitationem di-
„ miserunt, per circuitum repetens: Altera cùm ex imbecil-
„ litate jecinoris aquosus sanguis dejicitur, quem utique lo-
„ turæ carnis assimilant: Tertia, quæ mox dicta est melan-
„ cholici splendentisque sanguinis: At hæ quidem tres ut mul-
„ tum simul excernatur efficiunt. In quarta & minutim, &
„ exiguo tempore expulsio facta visitur, aliàs quidem veri
„ sanguinis, aliàs concreti. In hac & puris non raró exiguum
„ aliquod excernitur: etiam ulcerum crustulæ, quæ græcè
„ *ephelcides* dicuntur: prætereà membranosa quædam corpora,
„ quæ intestinorum ipsorum sunt particulæ: sed & stercus su-
„ per his collectum sæpenumerò excernitur, sanguinis in se
„ guttas habens. Quartæ autem, de qua modò egimus, in-
„ testinorum exulceratio est affectus: quam etiam solam non-
„ nulli dysenteriam nominandam censent „ Jamque ex his
doceri possunt medentes cùm causam hepatici fluxus dignos-
cere, tùm hujusmodi fluxum ab aliis sanguinolentis fluxi-
bus interstinguere, præcipuè ab illo tertio Galeni *melan-
cholici splendentisque sanguinis*, qui nempè ab apertis ut pluri-
mùm internis hæmorrhoidibus proficiscitur; atque insuper à
quarto, qui propriè dysenteria atque intestinalis fluxus nun-
cupatur.

Rursùs ex Galeni aliorumque Hippocratis Interpretum sententiæ discriminatur fluxus hepaticus.

V. Sed ab his ulteriùs hepaticum fluxum idem author
aliis locis, aliisque argumentis discriminat. Quippe *VI. de loc.
affect. Cap. II. De intestinorum affectibus dignoscendis* de intestina-
li dysenteria loquens hæc tradit " Neque repentè, & affatim
„ fit hujusmodi affectus (id quod in eo, quem hepatis vitio
„ accidere diximus, fieri solet) atque proprias etiam habet
notas.

„ notas. Etenim protinùs ab ipsius initio, bilis mordax secernitur, quam deinde interaneorum abrasiones sequuntur, postea paulùm cruoris simul excerni videtur, quando videlicet affectus ipse jam dysenteria est &c. Atque hujusmodi dysenteriæ ab iis, quæ ab hepate profluunt, ita discernuntur. „ Nam ab initio tenuis sanies sanguinis ab hepate dejicitur, deinde aucto malo crassus humor, fecibus vini non absimilis: „ præterea in hepatis excretionibus nihil abrasum expellitur: „ atque interdum duorum aut trium dierum intervallo supprimitur evacuatio, deinde rursùs redit malum, atque excernuntur excrementa prioribus multò pejora. Id verò per „ intestinorum ulcera haudquaquàm apparet: Quippe in iis „ neque affatim, neque ex longis temporum intervallis laborantes dejicere consueverunt „ Superiùs, seu *V. de iisdem locis affect. Cap. VII.* Postquàm hæc attulerit: *quum igitur alvi sedimina aquæ, in qua nuper mactata caro abluta est, similia esse videritis, efficacissimum hoc vobis signum sit affectionis hepaticæ*, & plurima superioribus similia tradiderit, tum fuerit effatus, *incipere interdum affectum ob frigidam intemperiem citra febrim; quando tenuis sanies sanguinis excernitur; deinde tractu temporis, dum sanguis in viscere corrumpitur, febrem supervenire solere*, atque imperitos clinicos hanc sæpè negligentes, malâque victus, ac remediorum ratione utentes increpaverit; tandem *medicorum errans vulgus* insimulat, *quòd hunc affectum putet esse dysenteriam*: sub eodem capite fluxus hujusmodi, à jecoris imbecillitate progenitos, dirimit ab his plurimis, qui à plenitudine, ipsoque viscerum robore excitantur, integrâ quidem plerumq; in omnibus existente valetudine, plerumque verò parte aliquâ non hepaticâ morbum patiente; ut quæ hujusmodi evacuationes sub nomine *cruentarum dysenteriarum* evenire solent in iis, qui membro aliquo, ut suprà, mutilati sunt, aut in exercitatione educati, se ad otium converterint, aut in vegetis fœminis, quibus menstrua defecerint. *In his quidem*, annotat Galenus, *sincerus sanguis excernitur, similis ei, qui ab hostia inter-*

dictus ab aliis omnibus alvinis excretionibus; præcipuè verò à genuina dysenteria. Refutatur distinctio hepatici fluxus in legitimũ, & spurium.

fecta profundi consuevit. De cætero inter prima singularis doctrinæ, consummatæque experientiæ pericula, quæ Romam conveniens Galenus ad summam famam comparandam protulit, illud certè fuit, quo ad siculum Medicum, pleuritide se detineri putantem, accitus, hepaticum vigere fluxum à dejectionum conditione detexit, atque ex hoc fluxu certissimum jecoris affectum magnâ cum adstantium admiratione revelavit. De peculiari verò hepatici fluxus ratione hæc habet Forestus *in schol. ad Observat. XXIV. lib. XXII. de profluviis alvi* "Fluxus hepaticus etiam sumitur pro quoquis fluxu humorali ab hepate proveniente, sive fuerit à bile, sive à fece melancholica. Sed quando est *sanguineus lotivus* ex debilitate hepatis, tunc propriissimè vocatur hepaticus: minùs propriè si ab aliis humoribus, vel vitio hepatis, vel apostemate hepatis fiat,, ut ideò qui vulgò hepaticus fluxus dicitur, fluxus propriè sit ab Authoribus *lotivus sanguineus* dictus. Raym. Joh. Fortis cum aliis pluribus distinguit hepaticum fluxum in legitimum, & spurium; Primum scilicet, in quo dejectio reverà cruenta est: alterum in quo tantùm chylosa: sed nos qualemcunque non cruentam dejectionem ab hepatici fluxus ratione ablegando, sentimus cum Fernelio, chylosam dejectionem cœliacarum passionum familiæ esse adoptandam. Neque arridet nobis alia Sennerti distinctio; qui nempe legitimum dicit, si crudus solùm sanguis, spurium, si corruptus dejiciatur.

Hepaticus fluxus quando criticus est, & quãdo symptomaticus, undè prognosis ratio eliciẽda: & primùm de Critico, cujus sæpè nõ per alvum via est, sed per vomitũ.

VI. Quemadmodùm igitur sanguineæ in genere dejectiones, quæ quidem in praxi non infrequentes offeruntur, dissimilis aleæ sunt, viam nempe nunc bonis, nunc malis ægrorum rebus sternentes; ita hepaticus in specie fluxus modò salutarem se præbet & criticum; modò malus est; interdum etiam & lethalis. Criticus hepaticus fluxus declaratur ab Hippocrate in Coacis: *Quibus hepati dolor, hi sanguine per alvum egesto servantur, non autem egesto moriuntur.* Intelligit Senex egestionem sanguinis per alvum ab hepate, gravi quidem, & peracutâ, aut acutâ affectione obsesso, sed adeò viribus pollente, ut

ut valeat morbificam caussam expeditè excutere, atque per proprium excretorium ductum, sive cholidochum, ad intestina propellere. Hæc autem egestio, ut salutaris sit, in morbi status principio, seu ante, aut circa septimam (veluti superiùs in *phlegmone hepatis* de critico sanguinis per nares profluvio effati fuimus) obtinenda est: Tardiùs habita, aut visceris inclinatis jam viribus supervenit, hinc perperam à natura regitur; aut etiam, vigente adhuc jecoris robore, organica eidem læsio inducta, aut fortis intemperies jam est, ut criticam quomodolibet indolem hujusmodi excretio redolere non possit; imò affectiones aliæ sub eadem evacuatione nascuntur. Quod quidem animadvertit Galenus VIII. de Composit. medicam. 5. loc. Cap. VI. „Exactâ concoctione frustratâ, hepaticis sanguinolentus humor per alvum excernitur talis consistentiæ, veluti si quis sanguinem cum aqua confudisset: & plerique sanè „Medici imaginem ejus depingentes scripserunt, talem ejus „compaginem esse, velut si quis victimæ recèns mactatæ carnes aquâ lavasset. Et plurimæ hepaticæ affectiones ab hujusmodi excretionibus initium capiunt, nondum magnam debilitatem hepate habente. Auctâ autem affectione nihil ampliùs tale excernitur, sed multiformes alię qualitates, & „compages, velut à ventre ex cruditate laborante„ Ita etiam V. de loc. affect. Cap. VII. criticas hujusmodi ab hepate aut similes, remediorum ope à robusto jecinore elicitas dejectiones indicare videtur " Atque ut in hepaticis affectibus (quamquàm raró) medicamentorum auxilio, robustiore evadente „jecinore, interdum dejiciuntur excrementa tum colore, tum „odore pessima, expurgante se ita viscere: sic eodem modo „urinæ quoque deteriores redduntur, quibus imperiti Medici nonnunquam decepti, gravis morbi periculum subesse arbitrantur„ Interdum criticum hujusmodi sanguinis hepaticum fluxum, per aliquam causam à progressu per intestina impeditum, per vomitum determinari observavit Baglivus; cujus quidem textum, cùm indicia genuinæ eruptionis ab hepate,

as

ac ſatis appoſitam, pro fluxu hujuſmodi per humiliores, ſeu inteſtinales partes promovendo, remediorum adminiſtrationem complectatur, in medium afferre oportet " Errant qui putant „ omnem ſanguinem vomitu ejectum venire è pulmonibus. „ Venit à jecore, liene, utero, capite, & frequentiſſimè ex „ ſuppreſſione menſium, & tunc non eſt timendus; Nam mu- „ lierculis familiaris eſt: Signa quando venit ex hypochon- „ driis, potiſſimùm jecore, ſunt, palpitatio hypochondrii, do- „ lor, ardor, tenſio; Signa obſtructionum, color ſubflavus, „ viridis in facie, aut reliquâ cuti, palpitatio cæliacæ, aut „ umbilici: Vomunt ſanguinem nigrum, non verò ſpuman- „ tem. Motus ſanguinis ab hypochondrio venientis manifeſtò „ percipitur, & ſursùm aſcendere manu percipitur, quod in „ ſuo ægrotante obſervavit Ballonius. Juvenibus familiaris eſt „ hic exitus loco hæmorrhagiæ. In hujuſmodi ſanguinis vomitu „ ex jecore, adſtringentia non juvant: ſed primæ viæ à ni- „ mia colluvie purgandæ, quæ viſciditate ſuâ obſtructionem „ in vicinis locis pariendo, ſanguinem ad ſuperiora regurgi- „ tare faciunt: Purgandæ autem decoctis, ſeu apozematis „ aperientibus, & ſolventibus, cum tamarindis, myrobalanis „ & deinde chalybeatis perficienda curatio.

De fluxu hepatico ſymptomatico, ejuſque prognoſi: Tum quomodo dyſenteria hepatis ſanguinea, ſive hepaticus propriè fluxus, ab hepatica biliari dyſenteria diſtingui debeat.

VII. Sed hepaticum ſymptomaticum fluxum innuit Hippocrates in Coac. *In alvi proluvie prærubra dejectio, pravum.* Cùm enim Præceptor non loquatur in hoc textu de ſubita, liberaque ſanguinis per alvum, firmis viribus, egeſtione, hepatis dolori, citra ullam pręviam diarrhœam, ſuperveniente, ut loco ſuperiùs indicato loquutus eſt, neque de fluxu pallidi ſanguinis, ſeu mixti cum ſero, ſeu, ut ſuprà, *de lotivo ſanguineo*, ſed de ejectione *prærubri* ſanguinis, qui nempe non ſolùm meracior eſt, ſed inſuper fęrvorem nimium, aut vaſorum viſceris ex atonia, laxitatem, aut ruptionem indicat; tum inſuper ingentem alvi ex diarrhœa exundationem (*in alvi proluvie*) præceſſiſſe, ac comitari declaret; idcircò hujuſmodi alvi proluvies ita à Dureto explicatur " Proluvies alvi prærubra, certiſſi-

„ certissimum est argumentum labefactatæ naturalis œconomiæ,
„ & hepatis multùm effœti soboles. Et alio loco. „ Prærubra id-
„ est saturata rubro colore à sanioso sanguine, quem conti-
„ nenter fundit hepatis atonia, facitque dysenteriam hepaticam
„ vulgò dictam „ Distinguenda autem est dysenteria hepatica sanguinea à dysenteria hepatica biliari inferiùs describendâ: Prima, seu fluxus propriè hepaticus bilem, aut alium humorem quemlibet, & serum præcipuè, in hepatis vasis ab aliis communis masse partibus disjunctum, non solùm sanguini immixtum, sed in minimis particulis omnibus intimiùs confusum devehit: Altera bilem excernit non integrè suffusam sanguine, sed cum eodem variegatam, *ut dicitur*; ut hoc pacto partes sanguinis, partesque bilis interstingui non difficilè queant. Sed hęc ab illa per doloris, atque mordacitatis rationem in primis discriminatur. Nam rubida hujusmodi ab hepate proluvies plerumque sine ullo dolore, aut irritatione procedit; præterquàm quòd duos, aut tres dies aliquando intermittit, mox deteriùs recrudescit. Quod quidem in biliosa diarrhœa non contingit. Intereà biliosa diarrhœa diutiùs provecta, in hepaticum fluxum persæpè facessit: ut videre est in *Raym. Ioh. Fortis consult. & respons.* Medic. Tom. I. cent. III. *Hollerius verò de morb. intern. Lib. I. Cap. XXXXV. in schol.* postquàm attulerit sanguineam dejectionem in fine quartanarum febrium, in morbis à melancholia, & aliquando in peste, non esse malam, per sequentia verba symptomaticum, imò lethalem, hepaticum fluxum indigitat " Si sanguis aquosus fluat, tertia est dysenteriæ
„ impropriè dictæ species. Nonnullis etiam *lotivus fluxus* dici-
„ tur. Læso hepate, ruptâ aut apertâ venâ sanguis niger, velut
„ crassum atramentum, deindè rubens aliquando excernitur,
„ & moriuntur; Quales duos ipse vidi: Uterque vix sentiens
„ periculum, animi deliquio paulatim extinctus „ Reverà hepatici hujusmodi fluxus, crassiores, diutiùs protracti, atque colore & consistentia identidem variantes, præcipuè qui in nigredinem vergunt, cùm certè in vitio organico hepar esse

testentur, funesti ut plurimùm evadunt, clanculùm, subdolé-que affectum hominem exterminantes. Ita mihi persæpè observare contigit; clarissimusque Guidettus noster quatuor ejuscemodi dejectionibus correptos ægros observavit, quorum tres vitâ functi sunt, quartus Taurini degens multâ certè fortunâ ab orci faucibus evasit: In genere diuturnior hepaticus fluxus malus semper est; qui celer, brevisque, salutaris esse potest. Ita Duretus in *Coacis* fol. mihi, 206. " Omnis cruenta dejectio jecori accepta refertur: sed periodica & fugax virtute illius fit: perennis autem, torminosa, carnium loturę similis exoluti visceris, penéque dixerim, emortui syllogisticum est signum:,, Sed cùm Duretus fugacem atque periodicam cruentam dejectionem pro critica consideret, concludamus jam, symptomaticum omnem hepaticum fluxum malum esse, ad cachexiam, hydropem, tabem, & mortem, ex Hipp. Gal. omniumque Antiquorum sententiâ, ducentem.

Indicationes in genere, ad hepatici fluxus curationem elicitæ.

VIII. De Hepatici fluxus curatione quædam primùm in genere memorari possunt. Et sanè si criticus ejuscemodi fluxus sit, erit sibi relinquendus; Si verò symptomaticus, læsio peculiaris hepatis, undè ille nanciscatur originem, respicienda, eaque propriis præsidiis, per hanc Historiam ad debita loca designatis, oppugnanda: si Hepaticus diuturnus fluxus comitem aliquam, aut præviam, in jecore aliisve visceribus obstructionem, aut impuri humoris plenitudinem testetur, illa sunt auxilia præmittenda, quæ ista à peculiaribus cacochyliis, impurisque stimulis expedire valeant, aut etiam universale sanguinis, aut solidorum vitium emendent; quòd si jecoris laxitas, atque imbecillitas oppugnanda simpliciter sit, ab evacuantibus abstinendum est; atque ad roborantia remedia, & suaviter adstringentia, ut quæ ex Croco martis adstringente, aliisque similibus chalybeatis, aut herbis vulnerariis alpinis parata tonum partium firmando, laxantes simul caussas, per diuresim, aut vias alias subducere, aut etiam simpliciter invertere videntur, citò, tutóque confugiendum est. Ita ex præcedenti Baglivii

vii loco, atque sequenti hepatici fluxus exemplo plura, optimaque, quæ quidem specialem curationem adimpleant, haurire clinicus quisque poterit, Præter ea, quæ ex quibusdam selectis authoribus ad omnes hujusce curationis adimplendas partes complexuri jam sumus.

Indicationes in specie ad hepatici fluxus curationem: Et primùm ex schola Drelincurtiana.

IX. Et sanè *Martinus Carceus* sub auspiciis celebris *Car. Drelincurtii* hasce in specie super hepaticum fluxum quinque curativas indicationes proponit. Videlicèt Primam: *Copiosum sanguinis serum diminuendo, justam sanguini consistentiam conciliare:* Alteram: *Hepar nondum* corruptum roborare: Tertiam: *idem à corruptione præservare, atque cadaver*, ut ait, *hepaticum condire:* Quartam: *in regeneratione corrupti naturam juvare:* Quintam denique *Patientem convenienter cibare.* Cùm verò biliosa ut plurimùm cacochymia, obstruentes succi, aliæve in hepate impuræ plenitudines præcedant hunc morbum, aut comitentur, idcircò si purgandi locus sit; primæ indicationi satisfacient non quidem hydragoga simpliciter remedia; sed commodiùs cholagoga; quæ quidem, præter seri in hoc morbo redundantis evacuationem, inquilinos hepatis depravatos humores subducunt; hęc inter seligenda sunt, quæ corruptionem valentiùs arcent, ut aloëtica; atque inprimis quę cum catharticâ, adstringendi simul, roborandique facultatem obtinent; ut rhabarbarum myrobalani &c.: in fervidiori morbo pulpa tamarindorum usurpatur; atque cum intensiori febre cassia cum rhabarbaro, vel sola, & plurima, longis asinini, aut caprilli lactis seri copiis diluta. Alteram explet memoratus scriptor indicationem per extracta absinthii, cardui benedicti, aristolochiæ rotundæ, centaurii minoris, per conservas rosar. rubr. acetos. trifol. acetos., per condita enulæ campanæ, cydoniorum, nucis juglandis (quibus addunt alii mixturas varias ex spec. aromat. rosat. triasantal. nuc. mosch. macis, mastich. semin. sanguinariæ, & plantaginis, Trochisc. de Carabe, & de spod. balaust. menth. syrup. de myrtillis, de rosis siccis, absinthium, marrhubium, myrobalan. citrin. condit. spec. diarrhod. abb. &c.)

Tertiam, & quartam indicationem (quæ quidem eódem redeunt) absolvit author Balsamicis, atque in primis balsamo quodam terebinthinato, & gummoso ex descriptione Penoti, & Petri Aponensis; tum insuper traumaticis ex vegetabili regno, aut etiam minerali, aut animali elicitis; qualia sunt radices symphyti, angelicæ, aristolochiæ rotundæ, filipendulæ, imperatoriȩ, bistortæ, tormentillæ, caryophyllatæ: Herbæ & folia equiseti, centaurii minoris, plantaginis, millefolii, pentaphylli, hyperici, verbenæ. Cortices & lanugo florum salicis &c. sanguis Draconis, sarcocolla, terra sigillata hæmatites, & cornu cervi. Quibus quidem non tantùm depurare sanguinem intendit, sed insuper tenuem ichora, hepaticæ carnis functionibus, aut, si deperdita est, generationi nocentem removere; sic plenum ferre naturæ subsidium. Postremam indicationem excipiunt alimenta morbo decrementum, ægro virium augumentum adferentia; quæ quidem nec simpliciter aperientia, nec solùm stringentia sint, ne illis sanguis copiosiùs proliciatur, his verò delinquenti sero præcludatur via. Laudantur Amygdalata, & hordeata consistentiæ spissioris, quàm emulsiones; Pasta analeptica ex carne testudinum nemoralium, cancrorum fluviatilium, caponis, perdicis, cochlearum, ex hepate gallinarum, anserum. Præstant pullorum testes, aromatibus variis conditæ testudines, prȩcipuè alimenta specialiter ad hunc morbum medicamentosa &c. Passulȩ magnis laudibus extolluntur. Aqua pro potu chalybeata sit; vino sobriè utendum, ne ab hoc sanguinis fluxus augeatur.

Curatio hepatici fluxus ex aliis Auteribus.

X. Lucas Tozzi *in altera Medicinæ parte* tradit " Curari „ hepaticum fluxum per antidysenterica admista cum hepati- „ cis, quæ scilicet roborent, & calefaciant. Hepati lupi ple- „ rique magnam vim in hoc affectu tribuunt, illudque variè „ præparatum exhibent. Sunt qui aquam ex illo cum aliis sim- „ plicibus commisto per alembicum eliciant: alii electuarium: „ alii pulverem. Apud *Prævotium* describitur electuarium è ra- „ dice consolidæ majoris, & saccharo ros. quod expertum dicitur.

„ citur. At aromata quocumque modo exhibeantur, optima „ erunt, cinnamomum, galanga, piper, zingiber, caryophylli, „ cubebe, horumque essentiæ, spiritus, aquæ. Vinum absin- „ thites, aliudve, è ligno guajaco, cinnamomo, & pipere „ conditum: conditurę, & electuaria è baccis Juniperi, uvis „ passis, nuce odorata, cęterisque etiam proficient. Hydro- „ tica moderatè sumpta à nonnullis commendantur ad super- „ abundantis seri evacuationem. Tutiora verò videntur diure- „ tica, & sudorifera, quæque alcali plurimo constant. Vitan- „ da autem sunt humectantia, cathartica valentiora, acida, „ pinguia, oleosa. Narcotica si moderata fuerint, & cum ro- „ borantibus mista, pro rata sua quoque proderunt. „ Hucusq; Tozzius. Ab Hepate lupi (quod quidem primus pro specifico hujus morbi remedio decantavit Galenus) distillatam aquam elicit Ludovicus Mercatus, cui quidem distillationi addit sanguinem testudinum, pul. santal. omnium, schrenantum, eupatorium, rasuram eboris, & cornu cervi, terebinthinam abietis, aromata plurima, ac confectiones in spiritu vini solutas, vinum album & rubrum &c. vide hanc descriptionem cùm apud Authorem tùm in Sennerti Pract. lib. III. Part. II. sect. II. Cap. VIII. Raym. Joh. Fortis *Consult. & respons. Medic.* Tom. I. Cent. III. affert, Thermales aquas, & potissimùm Villenses, egregiè huic morbo mederi, ratione ferri, & aluminis, quibus istæ constant. In hoc insuper affectu, cui comitem se addat ingens hepatis fervor, seu calida intemperies, commendat succum cichorei, & sonchi in decoc. endiv. acetos. plantag. portulac. & hepatic. atque insuper tinctur. corall. solutam in aqua distillata ex tenerrimis quercus foliis. Pro potu nucerianam aquam, terrę Samię virtute prędita cùm sit, lubenter adhibet. Galenus in contumaci hoc fluxu Philonium Romanum per intervalla imperat. Schenckius ligni cydonii ebullitione cum carnibus utitur. Nos conducere sæpè vidimus in hoc affectu, universalibus pręmissis, opiatam Salomonis, ex Pharmacopœa Lemery, tum agrimoniæ prępa-

rata omnia, cujus usum à Joanne Michaële Fehr didicimus. Optimam pariter hujusce morbi curationem vide apud Petrum Forestum Observat. XXI. lib. XXII. *De Alvi Profluviis.*

HISTORIA SINGULARIS HEPATICI FLUXUS,

Cum malè morata Febre, aliisque succrescentibus Morbis, atque diris Symptomatis.

„ CAsus mihi curandus contigit, à quo quisque & discere
„ poterit in morbis levibus fidendum non esse. Correptus
„ febre tertianâ simplici, atque levi jacebat uxoratus quidam
„ ann. 26. temperamenti calidi, & sicci, qui prævià purga-
„ tione, digestivis curabatur, à quibus febrem mitiorem fieri
„ propè septimum circuitum posse, sperandum videbatur. In-
„ tereà ex adverso in septima ejuscemodi judicatione nullum
„ exitiale fuit symptoma, quod illum non molestaret: Deli-
„ rium cum convulsivis motibus, febris intensior con-
„ tinua, vigiliæ adduxerunt patientem in vitæ discrimen; nec
„ æger jam ultrò ille erat, qui sub sexto paroxismo videba-
„ tur. Quâ de re exhibito Peruviano cortice, extracto à venis
„ sedalibus sanguine, vesicatoriis in cruribus, cucurbitulis uni-
„ versim admotis, emulsionibus ad satietatem cum sale pru-
„ nellæ propinatis, ac ultimò pipionibus deraso vertici ap-
„ positis, delirium sedabatur sub undecima, & febris mitior
„ deprehendebatur. Sed duodecimâ, species hepatici fluxus
„ subitò emergebat, scilicet sinceri sanguinis per alvum de-
„ jectio ultra sex librarum pondus, quatuor horarum spatio,
„ quâ quidem extremum spiritum effundere videbatur. Tunc
„ gelatinam C. C. tincturam ros. rub., conditum ex rhabarb.
„ usto, spec. trium santal. margarit. præparat., bol. armen. ma-
„ cis, theriac. tinct. corall. succ. cydon. cum saccharo rosat.
„ frequenter sumendum, nec non ptisanam ex hordeo, & ali-

quot

„ quot cochlearia vini rubri austeri, præmittenda duxi; quibus hepaticus constitit fluxus, quievitque omninò delirium in decima octava: Quâ die novum iterùm symptoma, scilicet lienterica diarrhœa apparuit, quâ quidquid assumebatur, parum, aut nihil alteratum secedebat, comite sanguinis sputo cum tussi, febre continuâ, lentâque redditâ; jamque signa imminentis hecticæ plurima & manifesta aderant. Exhibitis igitur aliquot granis masticis continuatâ gelatinâ C.C. cum tinct. corall. & theriaca, atque applicato emplastro de crusta panis *Montagn.* supra stomachum, vinoque rubro generoso cochleatim propinato, tandem vigesimâ septimâ iterùm meliùs se habuit, solâ febre continuante. Factâ tunc temporis alvo durâ, expiatis in mesenterio, & liene nonnullis tensionibus, ad usum conserv. passular. cum rhab. Etmulleri illum adduxi. Dehinc juscuIum ex decocto testudinum, & ranarum cum aliquali portione pul. radic. chin. & cortic. chinæ-chinæ per 40. dies continuandum mandavi. Quibus omnibus ad unguem servatis perfectè convaluit „ *Ex animadversionibus* Carol. Ant. *Alidii* Medici Laudensis: Quæ quidem est nuperi ejus Operis sexagesima quinta.

DE FELLEÆ VESICULÆ MORBIS APPENDIX.

Atque in hac Canones Practici.

Morbi folliculi fellei triplicis generis sunt: Primi quidem à vitio communis fluidi, seu sanguinis:

I. PLurima quidem, & fortè nimia superessent dicenda, si illas omnes hîc loci Fellei Folliculi affectiones recensere instituerem, quæ aut ab universalis humoris, seu sanguinis, aut à liquidi specialis, seu contentæ biliaris substantiæ, aut à solidi, seu propriæ texturæ vitio prodeuntes, triplicem jam, atque unamquamque vastissimam, morborum classem

Alteri ab errore privati, seu inquilini liquidi, quod nempe biliosum est: Tertii autem ab ipso vesiculari solido. Et hic primùm de primis, & alteris ejuscemodi morbis.

classem adimplent. morbi vesicæ biliaris ab irriguo sanguine emergentes tot sunt, quot in aliis hominis partibus obversantur: Inflammationes, abscessus, erosiones &c. Inflammatio sui generis felleæ cystidis, sive hæc *atro sanguine turgens* exhibetur in Observat. XXXVIII. §. III. Lib. III. Sect. XIV. *Anat. Practic.* Cl. Boneti; Abscessus cystidis fellis, pugni magnitudinem æquantis, prope jecinoris cava pus eructans. Ex Lamoniere *De dysenterico fluxu.* Cap. I. Erosio nobis aliquando comperta fuit in homine, cholerâ morbo denato, cum bilis in abdominis cavum effusione. De ulceribus hujus folliculi cum purulenta in eodem collectione traditum est superiùs II. Part. fol. 139. & 140. Sed in his, veluti rarissimis, propriâ diagnosi obscuris, atque insuper utplurimùm insanabilibus non ultrà immorari continget. Descendentes itaque ad frequentiores hujus excipuli morbos qui nempe à proprio liquido sunt, seu ab introducta bile; quis, quæso, tantas illas in hac parte vitiatæ bilis recognitas à medentibus species annumerare posset, quæ quidem quemadmodùm in plurimis morbis primigeniæ causæ naturam induunt (ut totâ hâc Historiâ perspicimus) ita in aliis penè omnibus, etiam non biliosis affectibus facillimè producuntur (cùm ut aliàs indicavimus, nullus sit penè humani corporis morbus, quem aliqua bilis depravatio non comitetur, aut eidem non succrescat) singulæque in hoc folliculo Anatomicorum oculis se porrigunt? Ita celeberrimus, & strenuus cystidis felleæ, aliarumque omnium humani corporis partium indagator Vesalius *in examine observationum Fallopii* hæc tradit. "Longum sanè esset ea, quæ in quibusdam tertianâ, & quartanâ laborantibus, & dein suspendio, aut capite plexis, in furiis, & maniâ obsessis, in melancholiæ morbo affectis, ex variis febrium, (quæ continuæ fuerunt, & rigorum, & ardorum inordinatos circuitus faciebant) generibus extinctis, fœdo ictero, eoque vario vexatis, malo habitu diù pressis, & dysenteriâ cruciatis, subindè reperi, modò commemorare: Sive scilicèt hîc insignem bilis nunc flavæ, nunc

„ nunc atramenti, quo ſcribimus, in modum atræ, ſive albi-
„ cantis propemodùm colorem (qui ferè conterminas partes
„ infecit) ſive fluidam, aut luti modo, aut unguenti cujuſ-
„ dam ex farinis, & melle, & terebinthina apparati ritu con-
„ ſiſtentis ſubſtantiam, ſive varias calculorum effigies, ſive
„ bilis veſiculæ molem inſtar duorum pugnorum ob conten-
„ ta tumidam, ſive omnis bilis defectum recenſerem. Quæ
„ omnia me de hujus veſiculę natura adhuc magis, quàm
antè habent ſollicitum. „ Hęc igitur Veſalius. Hinc in Theophili Boneti *Sepulchreto*, ſeu *Anatomia practica ex cadaveribus morbo denatis*, aliiſque Obſervationum operibus fusè illa omnia colliguntur, quæ circa malam cyſticæ bilis in colore, conſiſtentiâ, mixtura, quantitate, ſapore, aliiſque qualitatibus habitudinem in extiſpiciis hominum per varios morbos defunctorum deprehenſa ſunt, quę nempè hanc bilem vel efferatiorem in variis calidis morbis, hinc colore ſaturatiorem, imò viridem, porraceam, æruginoſam, atram &c., atque inſuper amariorem, acrioremque reſpiciunt; vel in frigidis inertiorem, ſicque in icteris aliquibus ſæpè ſeroſam, & vix flavam, in cachecticis, aut hydropicis magis adhuc aquoſam, pallidiſſimam, interdùm prorsùs inſipidam, dulcique proximam &c., ut ipſe ab his in pręſens recenſendis ſuperſedere poſſe exiſtimem: Eó pręcipuè quòd ad biliares in viventibus debellandos morbos, non ad ſuperſtites lethalium morborum oſtendendas in denatis exuvias; ſeu ad vivæ, ac depręliantis, non mortuæ jacentiſque bilis exhibenda indicia, prænunciandas pravitates, atque eliciendas emendationes noſtram hîc totam operam impendimus. Cùm verò calculi in felleo folliculo ex limoſa, ac tartarea bile progeniti, in eoque ſtabulantes, frequentium, & contumacium morborum origines ſint; neque ſuccreſcentes hujuſmodi affectus deleri unquam poſſint, niſi præcognitâ horumce extraneorum corporum præſentiâ, iiſque ab hoc latibulo, quantùm quidem ars poſſit, deturbatis; Cyſticorum ideò calculorum diagnoſis, atque curatio pro practico hoc noſtro explendo

instituto ad calcem essentialium morborum Hepatis supererunt præcipuè discutiendæ, antequàm ad alteram morborum Hepatis classem, sive ad symptomaticos progrediamur.

De cystis felleæ calculorum differentiis, coloribus figuris: Et quinam eorum aqua immersi submergantur; quinam verò supernatent.

II. Prius verò quædam de cysticorum hujusmodi calculorum differentiis, coloribus, figuris, compositione, aliisque habitudinibus à nobis peculiariter observata, innuere obiter liceat, quæ fortè ad practicam rem non minùs conducent. Calculi vesicæ felleæ duplicis generis sunt; alii nigri, flavescentes alii: His mediorum colorum cæteri quilibet, ut albidi, subvirides cærulei, plumbei, æruginosi, aut pluribus coloribus variati &c. reduci facilè possunt. Nigri nunquam perfectè cuboidei visi sunt, seu sex lateribus præditi, quidquid aliqui asseverent: Tetraedri ut plurimùm deprehenduntur, seu quatuor triangulis æquilateribus, & æqualibus circumscripti. Paucissimi ad cuboideam irregularem figuram accedunt: diversâ magnitudine pollent: Aliquos interdum vidimus milii, alios lentium molem non superantes. Quandoque mediocris unguis diametrum æquantes. Flavescentes verò calculi non quidem tetraedram, sed sphæricam plerumque aut ovalem affectant figuram, qui tamen interdum in minores seu componentes alios, irregulari figurâ præditos, non difficili negotio abrumpuntur. Quòd si angulosam nanciscantur superficiem, pentagonum ut plurimùm corpus, seu dodecaedrum, duodecim æqualibus, æquilateribus, atque æquiangulis pentagonis contentum imitantur: Ita celebris est illa Th. Bartholini Historia, quæ est LIV. cent. II. *Historiarum Anatomicarum rariorum*, quæ talia describit. "In solemni Anatome Patavina 1642. *Joan. Veslin-*
„ *gius* accuratissimus Prosector feminam nobis dissecabat ob-
„ esam. Vesicula fellis nullo bilis colore tincta, liquorem solùm
„ bili dilutæ similem continebat, cum lapidibus quinque, ma-
„ gnitudine nucis avellanæ, figurâ mathematicorum corpora
„ *pentagona* repræsentante, quorum superficies exterior glabra,
„ color subcineritius, interior verò substantia ligno putri fla-
„ vescenti persimilis. His infiniti minores addebantur, figurâ

semi-

„ seminum Cnici, leves, & molles, ut aliam potiùs, quàm la-
„ pideam præ se ferrent substantiam. Asperior ex his unus
„ ita os biliariæ vesiculæ clauserat, ut omnis bilis denegatus
„ fuerit transitus. Interim provida natura ad bilem expurgan-
„ dam alium efformaverat ductum ab Hepate prodeuntem,
„ poro biliario à calculis quoque constipato vicinum, qui in
„ jejunum intestinum terminabatur. „ Hæc Bartholinus. Cæte-
rùm nigros felleæ cystidis calculos in aquam projectos statim
immergi, & fundum petere, extra omne dubium est: solidio-
res enim sunt cæteris, quos imo calculis vesicæ urinariæ durio-
res, gravioresque frequenter deprehendi, magisque ad lapidis
naturam accedentes. Alteros verò seu flavescentes innatare
plurimi deprædicant. Verùm ex his flavescentibus fellei folli-
culi calculis, plurimos, hosque diversâ magnitudine præditos,
aquæ immissos eidem primùm supernatare; hinc post aliquam
in aqua macerationem, cùm eandem imbibissent, sponte non
minùs submergi, *& fundum petere*, dum Bononiæ, publici in
celebri illa Universitate Professoris dignitate insignitus, com-
morarer, hocque munere fungerer, unà cum præclarissimis
medicinę doctoribus *Hyacintho Vogli* eruditissimo Scriptore, &
Daniellio Juniore in elegantissimo Museo Illustrissimi *D. Cesi*, in
eadem Universitate publici Practicę medicinæ Professoris, &
collegæ mei Honoratissimi, summâ cum voluptate observa-
bam. Si in aquam projecti hi calculi adeò per manum merge-
bantur, ut citiùs aquam imbiberent, citiùs etiam fundum pe-
tebant, ibidemque degebant; manuque denuò sublati, & sibi
hinc relicti, citissimè submergebantur. Idem periculum cum
præclarissimo P. M. Valsalva, semel, atque iterùm in ejusdem
ædibus tentabamus; ut jam animo excuterem, veluti non ve-
ram, bonæque observationis expertem, propositionem illam in
genere: *Fellei folliculi calculos aquæ immersos, non ut ii, qui de
urinaria vesica extrahuntur, in imo subsidere, sed innatare:* Quam
quidem post Bidloum, Fernelium, Riolanum, aliosque, Mo-
derniorum aliqui nimis fidenter, minúsque experti receperunt,

 pro-

propriisque in Operibus exscripserunt, ut mihi quoque, *fateor*, aliquando res fuit, qui ante ullum super his calculis acceptum diligentiùs periculum, horum hominum assertis fidens, scripsi in cap. XI. § II. secundæ hujus Historiæ partis, ante hos quinque annos jam impressæ: *Biliares calculos aquis projectos supernatare:* Verumtamen horumce cysticorum flavescentium calculorum aliqui, atque vel diutiùs immersi, eâque quantum velis imbibiti, nunquam in imo subsident: ut illi, quos non ita pridem ab amico quodam dono accepi, tum nonnulli, qui à me ex fellea hydropici cujusdam, vesicula extracti, curiosè inter cæteros reservantur. Sed annoto, calculos hujusmodi valdè adhuc molles esse, faciléque in majora, & minora fragmina friabiles, ut immaturi reverà dicendi sint calculi; ipsamque imitentur naturam illorum per fluminum alveos sæpissimè occurrentium tophorum, qui lapidum principia vulgò dicuntur, atque levissimâ digitorum pressione in arenulas omninò dissiliunt. Ut ut sit; illud intereà semper inconcussum est: *Ex flavis ejuscemodi calculis plurimos aquæ immersos submergi; ex nigris verò prorsùs omnes.*

De varia nigrorum felleæ cystidis, ac flavescentium calculorum compositione: Atque de eodem fellei, & urinarii calculi principio.

III. Ex his igitur liquet, nigrorum horumce calculorum substantiam magis esse compactam, eorumque idcircò specificam gravitatem, gravitate flavescentium majorem: ut flavescentes nigris leviores sint, licèt his ęquè solidi, durique persæpè videantur. Reverà calculos hujusmodi flavescentes ex superpositis invicem, numero pluribus, aut paucioribus stratis, veluti supercretis corticibus [ut squillæ, aut cepæ gliscunt, & compinguntur] crescere, & construi, diligenti inspectione deprehenditur. Minimus nucleus, seu potiùs solidior quædam arenula, centrum occupat. Huic verò solidiusculo principio, quod quidem intra biliosum collectum in cystide liquidum à viscerum motu sus-deque volutatur, ramulosa ejusdem bilis facilè concrescentis corpuscula commodiùs implicantur, hærentque, indéque indurata, molem paulatim amplificant, veluti foliis ad folia superstructis: Quod quidem opificium eodem

ritu

ritu confici mihi persuadeo, quo grana coriandri in liquato saccharo diutiùs volutata, jactataque plurimis, novisque desuper ejusdem stratis cooperiuntur: quibus indè indurescentibus, duræ, ingentesque saccharinæ glandes evadunt. Hinc calculi hujusmodi bifariam, seu in ęquales partes secti, aggerimos exhibent elegantissimos circulos, quorum minores à parallelis majoribus usque ad externam faciem continentur. Illa tamen in hujusmodi calculorum stratis concinnitas, & regularis elegantia non cernitur, ut si, ad exemplum, primum stratum ex albo flavum sit, alterum sit viride, tertium rursùs ex albo flavum, quartum denuò viride &c. veluti ab aliquibus prædicatur. Nunquam ego certè in tot inspectis cysticis calculis hunc ordinem deprehendi. Quemadmodùm igitur arenula à sanguine in bilis vesicam decidens, aut ex tartareis, mucosisque fœderatis principiis in eâdem coalita, aliisque, quæ facilè concrescant, substantiis magis, magisque incrustata, calculos hujusmodi procreat; Ita si in alias corporis vesicas, ut in urinariam vesicam, aut in renis pelvim, (quæ quidem species vesicæ est) delabatur, & stabuletur ibidem, hærentibusque pariter congeratur & accrescat substantiis; in novos ibidem pariter calculos facesset, non quidem principii, sed supercrescentium dumtaxat corporum ratione à cysticis dissimiles. Undè illa calculorum felleæ cystis, & urinariorum excipulorum repetenda affinitas est; ut calculis felleis obnoxii homines, urinariis etiam facilè proclives deprehendantur. Imò renales calculi præcipuè in biliosis procreantur, eorumque genesim biliosi morbi plerumque antecedunt. Notabilis super hac re illa est Binningeri observatio 28. cent. 3. p. 370. de Marco Ponnier bilioso melancholico, cui ab habita in sinistro latere gravitate expurgabantur per artem biliosa, & tenacia, tandemque nigerrima. Accedebat cruciatus circa umbilicum immanis, & continuus, cum singultu, vomituque bilioso; Deinceps secundum dextri ureteris longitudinem prolabi ad pubem visa est omnium cruciatuum causa. Postea propulsâ in corporis habitum morbificâ causâ omnium

membrorum dolor, cum artus movendi impotentia superveniebat. Hinc cum podagra periodica calculi è renibus excernebantur: Ut indè per longum tempus ferè quotidiè ingentem horum copiam excuteret. Insignem renalium calculorum consensum cum biliosis affectibus ulteriùs memoravimus II. Parte fol. 190. per hunc Lentilianæ Epistolæ locum: *Obtigerunt mihi non semel nephritici, qui quamdiu ictero laborarent, tandiu calculi dolores cessabant: Ictero desinente iidem recrudescebant; reciprocis, ac alternantibus semper his affectibus.* Adeò in diversis partibus, ac sub personis variis agi bilis assolet, & ludere. Vid. etiam inferiùs Can. VIII. ex *Greulichio.* Cæterùm arenosa hæc calculorum principia, vel per sudorem foras, è sanguine largissimè effundi visa sunt ab Olao Wormio: ut ex Hist. XXXIV. Cent. I. *Histor. Anat. rarior.* Th. Bartholini. Sed nigri biliosæ cystidis calculi non adeò manifestas nuclei, atque circumductarum fasciarum, seu circulorum positiones exhibent; qui nempe ab homogeneâ, unitâque magis substantiâ compingi videntur: ut hinc verisimile arbitrer, per unicam, simpliciōremque absque nucleo, seu citra præviam arenulam, hinc etiam densiorem, solidioremque biliosarum particularum concretionem omnes eorum partes ferruminari. Id maximè dignum adhuc observatione est, quod calculis hujusmodi in cujuslibet magnitudinis fragmina fortuitò abruptis, hæc tetraedicam adhuc figuram affectant. Hìc adhuc memorabo, specificas arenosorum nucleorum undè calculorum primi generis, seu flavescentium genesis æstimanda est, figuras, & singulares habitudines cum publico aliquando communicaturum esse egregium Prosectorem, & practicum *Cajetanum Jaceonum*, in Bononiensi Universitate Medicinæ, & Anatomiæ Professorem, & collegam amantissimum; cujus quidem ut multæ in dissecandis Cadaveribus dexteritatis, ita plurimarum, earumque gravissimarum observationum, atque experimentorum super cysticis utriusque generis calculis, dum Bononiæ degerem, testis creberrimus extiti.

IV. Quem-

IV. Quemadmodùm verò nigri calculi, qui bilis veluti caput mortuum, in lapideam formam compactum, esse, videntur, accensæ candelæ admoti flammam haudquaquàm concipiunt; vix aliqui in decidentes guttas sensim colliquantur, levi edito crepitu, ingratoque reddito odore, ita flavi, quique præcipuè molliores, aut recentiores sunt, ardenti lucernæ appositi flammam facilè concipiunt, servantque, inter ardendum cum crepitu scintillant, in guttas accensas diffluunt. Ita Bononiæ in ædibus D. Valsalvæ perrupti hujusmodi calculi, à cadavere non ita pridem extracti, dabant interiùs flavam saturatam substantiam, facilè quidem friabilem, sed adhuc pinguiusculam, & levissimam, quæ per os volutata, amara, & valdè hærens, seu glutinosa deprehendebatur. tentata hæc igne substantia liquebatur, atque ebulliebat. hinc cum crepitu flammam concipiebat, eamque ad extremum usque servabat. Odor erat ab hujusmodi flamma exhalans veluti ceræ, quæ ad obsignandas epistolas in usu est. Hæc autem cera, hispanica dicta, pręcipuè à colophonia conficitur: neque hæc substantia, quæ quidem durior resina est, suâpte naturâ distinguitur à biliosis calculis, qui ab animali coacto sulphure, seu induratâ resinâ compinguntur. Id pariter in aliis ejusdem farinæ calculis, aliisque in locis pari cum successu tentavimus.

Ex felleis calculis quinam flammam concipiant accensa candela expositi; & qui respuant.

V. Illud tamen, ad praxim apprimè faciens, annotandum est; multò scilicèt in genere difficiliùs flammam concipere calculos cysticos, quàm qui biliferis duntaxat poris insederant. Hinc dejecti per sedes ab ægrotantibus (ut sæpè fit) biliares calculi, quò concipiendæ flammę, & liquationi paratiores conspiciuntur, eò majorem de eorum, non quidem in cysti, sed in biliaribus ipsis ductibus, sede suspicionem inducunt. Et sanè, calculi in hepaticis ductibus procreati, cùm semper flavescentium generis sunt, ideóque ineundæ deflagrationi per propriam naturam proclives, tum ex tenuiori, volatilioríque substantiâ conflantur, quæ ideò in flammam faciliùs erumpit. Sed aliud insuper calculorum non in folliculo,

Ex dejectis per sedes calculis quomodò interstingui queant, qui fellea cysti, quique biliaribus duntaxat ductibus insederint.

sed

ſed in hepaticis excretoriis canalibus degentium indicium elicitur ex figura, atque mole. Quippe ut ductuum hepaticorum calculi oblongi ſemper ſunt, interdum, inſtar lapidearum fiſtularum, excavati; ramis aliquot non raró exaſperati: cyſtici ex adverſo ad rotundam plerumque, & conglobatam figuram accedunt. Ita minores calculi hujuſmodi ductibus inhabitare quidem; majores veró felleum folliculum duntaxat occupare poſſunt. Neque rariora ſunt in hepaticis poris, quàm in felleo folliculo, bilioſorum calculorum latibula. Ex frequentibus hujuſmodi calculoſorum hominum extiſpiciis, ut ſæpè in ſola excretoriarum hepatis fiſtularum cavitate geniti hujuſmodi calculi viſi ſunt, qui modò crebriores, modò pauciores, aut totam hepatici parenchymatis ſubſtantiam, ut in celebri illo extiſpicio Dodonei ad cap. III. Benivenii de *abditis*, aut partem ejus duntaxat, majorem, aut minorem, libero intereà relicto bilis promptuario, obſidere videbantur; ita non minori certè numero caſuum, eadem calculoſa corpora nunc memoratum duntaxat tenere folliculum, illæsâ reliquâ hepatis, ejuſque excretoriorum ductuum ſubſtantiâ, nunc biliares ſimul ductus, nec non folliculum invaſiſſe deprehenſa ſunt. De tuboloſis hepaticorum ductuum calculis ſermonem habuimus ſuperiùs in altera Parte fol. 188. De verſicoloribus calculis, duriſſimis, majores biliares ductus obſidentibus, eoſque veluti in varicum formam dilatantibus. fol. 190.. De tribus calculis in vena portæ repertis. fol. 191.

Sine aliquo indicio, ſeu ſine noxâ aliquâ, majori aut minori degere in vivente homine biliares calculi non poſſũt. Eorum Prognoſis hîc primò allegatur.

VI. Sed ab excretis per ſedem calculis, eorum ſedem in felleo folliculo, vel in hepaticis ductibus, vel in utriſque dignoſcere, tota Anatomici laus ſit: Id deſuper à perito, laudibilique Practico depoſcitur, ut vel ante calculorum per alvum eruptiones, eorundem in hujus viſceris partibus præſentiæ prænotio habeatur: ſicque facientia ad eorundem expulſionem auxilia opportunè apparentur. Et licèt hucuſque à Practicis hujuſmodi Scriptoribus Diagnoſis hepaticorum calculorum ſatis adhuc diſcuſſa non videatur: hos tamen, quæ noſtra

eſt.

est adjuvandis hominibus animi sollicitudo, in eandem, quantùm liceat, aperiendam, nervos omnes intendemus. Et primùm: cùm calculis in fellea cystide, vel hepaticorum ductuum cavitate delitescentibus, illa semper, quæ naturaliter ad primarum coctionum operam exigitur, libera bilis ad intestinum traductio plus minùs impediatur: præcipuè verò si in folliculo degant; quâ quidem statione uber illa subitaque bilis ab hoc excipulo in duodenum, momento trajectionis chymosæ substantiæ, necessaria effusio infirmabitur, ut patet, horumce calculorum præsentiam chylosis depravationem aliquam consequi necessariò oportebit. Quòd si corpora hujusmodi calculosa exilia admodùm sint, & liberè per continentium vasorum, aut cystidis alveum fluctuent, atque vagentur, absque ullo sensibili inducto hepaticis hujusmodi emissariis impedimento; hæc saltem illius bilis soboles sunt, quæ cùm queat tam facilè in solidum corpus concrescere, non ideò citò impelli, & moveri, non debitâ celeritate fluere in intestinum poterit; ut jam vel solo hoc de titulo quidpiam semper vitiosum in primis coctionibus contingere necesse sit: atque indè non intelligam, quomodo Gerbesius, & Lospichlerus in Observationibus *Nat. curios. Germ.* aliique alibi, memoriæ tradiderint " Homines ,, vel à numerosissimis cysticis calculis, quorum aliqui ad pi- ,, sorum, alii ad mediocrium castanearum molem excrevis- ,, sent, obsessos, citra querelam diù sanos vixisse, propria- ,, que naturalia munia obire incolumes valuisse. ,, Nam vitiatus plus minùs cutaneus color, aut profundæ quædam, lentęque primarum, ut dicitur, viarum affectiones ab his fortè, atque ab ipsismet patientibus fuere non satis perpensæ. Quæ cæterùm *necessariò interfuisse* docuerunt ipsimet omnium horumce allatorum hominum improvisi obitus, quorum quidem nulla prorsùs ratio fuerat cum ipsorum ætatibus, & præcedentibus morbis. Ita refert Gerbesius Principem ab *Aversperg* 22. Julii sub altera invasione febris tertianæ simplicis intermittentis, superveniente apoplexiâ, vitâ subitò fuisse defunctum,

in cujus cadavere nihil aliud viciatum deprehensum, quàm quatuor ingentes, veluti marmoreos calculos, totum fellis folliculum occupantes. Ipsumque anteà tertianas, & erysipelata fuisse frequenter passum. Adjicit in ejusdem Principis Aula cujusdam ephebi ex Ileo præcipitanter pariter defuncti aperuisse cadaver, in cujus fellea vesicula bilis ad calculosam properabat consistentiam. Ita tradit Lospichlerus Abbatem Benedictinum in vigore ætatis morbo quodam gravissimo ex-inopinato correptum intra paucos dies fuisse extinctum, in cujus fellea vesicula 57. calculi angulosi reperiebantur. Quamquàm igitur hujusmodi calculi manifestas adeò noxas non semper excitare, sed potiùs interdum clandestinò degere videantur, illa tamen eorum malitia est, præcipuè ob sensim compressos ad loca chyloseos tempestivos bilis excursus, ut non solùm defœdatos habitus inferant, sed posteà palpitationes enormes, pectoris angustias; ut plurimùm verò vel tandem post diuturnas stationes in subitaneas neces præcipitent; ut in altera Parte fol. 188. memoravimus; vel insanabilibus cachexiis, aut lethalibus hydropum generibus irreparabilem viam sternant. Hæc in biliosis calculis loco Prognoseos sint. Nunc ad diagnosim, jam priùs susceptam redeamus.

Diagnosis biliosorum calculorum, deducta ex cutis colore, doloris ratione, vomitu urinis, chyloseos depravatione &c.

VII. *Cognoscuntur non facilè calculi in vesica fellis, & nihilominùs varia, & sæpè gravia inducunt symptomata* Sennertus de vesiculæ fellis Morbis. & sanè. Qui calculo hepatico, aut cystico, ut ut exiliori, mitiorique detinentur, malo semper, ictericoque plus minùs corporis habitu perfusi deprehenduntur, eòque imò graviori, quò iste icterus, nisi foras exturbentur calculi, se cuilibet medentium industriæ indomabilem præbet; aut si remediis aliquandiu cedat, citissimè recidivus evadit: quod quidem vel Antiquiores docuere; (ut inter plurimos Matthæus Curtius vetustus Mondini interpres referat in ejus *Anatome* quendam hominem, qui scabiosus erat; fueratque jam decem annos ictericus, in cujus inde cysti choleram

in

in modum lapidis obduratam videbat.) De muliere ictero forti periodico, atque insanabili diu affecta, quæ post dejectum à vehementi carthartico cysticum calculum illicò sanabatur: Vid. Part. II. fol. 189. Illi autem dumtaxat non evadunt icterici, in quibus præpedita bilis in aliquod determinatum viscus, ad sævum, & plerumque lethalem peculiarem procreandum morbum, decumbit. Vide in Boneti *Sepulchreto*, tractatum *de ictero*, & præcipuè Obs. VIII.: Insuper omnes hoc cujuslibet conditionis calculo laborantes, ab assumpto cibo nunc epigastrii, nunc totius ventris, nunc solùm dextri hypochondrii molestas tensiones plerumque patiuntur, cum angustia spirandi: Hinc surdum, profundumque in hepate dolorem persentiunt, acerbiorem verò si ingentiores sint calculi: [de calculis felleæ vesiculę perpetuum in dextro hypochondriò, ipsoque epigastrio tumorem producentibus vid. superiùs fol. 189.] Borborigmi in intestinis excitantur; copiosi flatus, ructus acidi, & sæpè nidorosi: fugaces interdum incalescentiæ, non rarò nauseæ: Alvus frequenter adstricta; aut è converso copiosę quidem, sed crudæ, pallidæque dejectiones, ut ex his omnibus, simul aut seorsim reverà contingentibus. Præcipuè ex fœderata ratione icteri rebellis, sine manifesta causa vigentis, tum hepatici doloris, qui tempore chyloseos ingravescit, imò ejusdem chyloseos majori aut minori depravatione accedente, plurimum jam pręsentiæ hepaticorum calculorum argumentum deduci possit. Sed alia ulteriùs medentibus porriguntur indicia, quæ prædictis addita, firmiorem adhuc de biliosorum calculorum præsentia conjecturam instituent. Et quidem qui dolor à biliosis inducitur calculis, non tantùm ab aliis omnibus dispar est; sed sibi insuper plerumque secundùm varios ægrotantis status dissimilis est. In aliquibus, si hi in lecto se convolvant, pondus magnum, molestum, & ex una in alteram partem delabens è regione hepatis percipitur. Vid. Fabritium Hild. *Cent. IV. Observat. XLIV.* Interdum longiùs à pastu, homineque inediam ferente, ex pauco ad hepar bilis affluxu, parcâque

ſecretione, dolor obtuſiſſimus eſt, iſque admodùm intervallatus: poſt paſtum verò acrior, interdum tenſivus, quandoque pungens, non raro dilanians; mox gravativus dumtaxat, & tandem diſparens. non raro per plures dies continuus; ut nephriticam, ſpaſmoticam, aut aliam colicam mentiatur. Ita Ambroſius Stegmannus Obſerv. CVIII. *Ephem. Germ.* ann. IV. deſcribit fortiſſimum mulieris dolorem, nephriticum creditum, cum ardenti febre, &c. excretis per alvum calculoſis ſabuli fruſtulis optimè judicatum. Atque Horſtius Lib. IV. *Obſervat. XLVII.* annotavit tormina continua ſub hypochondrio dextro à calculo biliariam veſicam replente, & inteſtinum atterente. In plurimis intereà calculoſo hoc morbo prehenſis, colica hujuſmodi tormina interpolata ſunt, ſeu brevia, ac crebrò recidiva, febre ſuccedente homotonâ, & comitante ictero, qui deletâ colicâ admodùm imminuitur, redeunte revireſcit. Cùm autem acerbior hic dolor eſt, ſævi cretaceæ bilis ut plurimùm, ſincerique ab enormi expreſſione vomitus cum maxima in conſequens ventriculi, imò & jecoris ſuccuſſione ſuperveniunt. Cæterùm dolores hujuſmodi à catharticorum ſtimulis, ſæviùs adhuc exacerbantur. Ita atrociſſimi ultra omnem captum extitere cruciatus, crebra animi deliquia inducentes, quibus nobilis illa mulier ſuperiùs fol. 189. commemorata, obſtetrice catharticâ potione, bilioſum ingentem calculum per anum pariebat. In genere quò ingentiores ſunt calculi, eò moleſtiora gravioraque ab iiſdem excitantur tormina. Mulier quædam referente Huldenreichio in *Miſcell. Curioſ.* ann. VI. & VII. tam atrocibus cruciatibus vexata viperam in inteſtinis geſtare per totos triginta annos ſibi ſuaſit, quæ poſt mortem aperta magnum fellei folliculi calculum exhibuit (Vide etiam Sculteti *Armam.*) Ab aſperiori præterea calculorum figura acerbior dolorum ſenſus excitatur. Dolores hujuſmodi à ſpontaneo naturæ, extranei corporis dejectionem molientis, conatu excitantur. Ita hæc habet ampliſſimus Tulpius in lib. I. *Obſervat. Medicar.* Cap. LIX. " Vidua peritiſſimi alicujus " Medici,

„ Medici, annos nata septuaginta, ac plurimum mali ab „ acerrimo ventris cruciatu aliquandiu perpessa, excrevit tan- „ dem per alvum calculum, ut oblongum, sic ponderantem „ sesquiunciam. „ Morbi præterea alii tum cutanei, tum nervei, aut sanguinei calculis in cystide fellea degentibus succedentes afferuntur superiùs fol. 188. tum plures alii cysticos, & hepaticos calculos in muliere comitantes fol. 191. Urinæ in hominibus, bilioso calculo obnoxiis, inæqualem semper consistentię, ac contentorum rationem præ se ferunt: Nam in his hominibus, si otiosè degant, pallidæ plerumque, crudæque excernuntur: Sed si vel leviori quolibet exercitio excutiantur, jam lotium dejicitur crassissimum, turbidum, lateritium, ictericum, gravioribusque substantiis saturatum; ex quo nempe mucosum, sabulosum, aut mixtum sedimentum citissimè subsidet, quod si denuò per agitationem urinę misceatur, dempto motu, in fundum illicò decidit. Hæc nos cum accuratioribus amicis, longâ observationum serie perspeximus: An viderint alii, an noverint, id certè nobis non referet.

Ex variis felleorum calculorum Observationibus ampliatur eorum Diagnosis: & insuper multa illa biliosorum morborum & calculorum, cum renalibus & urinariis calculis affinitas attingitur.

VIII. Viderunt intereà, saltem quoad doloris rationem, præter Platerum, & Tulpium superiùs memoratos, etiam præ aliis Benivenius atque Greulichius. Primus cap. III., & XLIX. *de abditis* &c. hæc scribit. " Decessit his diebus mulier no- „ bilis Diamantes nomine, *dolore prostrata calculi*, sed cùm „ nullum anteà ex eo percepisset nocumentum, visum est „ medicis mortuę cadaver incidere: & reperti sunt lapides „ quamplurimi, non quidem ullus in vesica, ut putabatur, „ sed præter unum, qui in tunica fellis coloris atri, & magni- „ tudine castaneæ aridę continebatur, cæteri omnes variâ fi- „ gurâ præditi in membranæ quâ contegitur hepar, parte de- „ cliviori, undè etiam veluti in folliculo longitudinis palmi „ dependuli sacculum effecerant. „ Hæc Benivenius. ex hac verò Observatione bina veniunt annotanda, & equidem primum; non minùs interdum in ipsamet parenchymatosa jecoris substantia, ejusque tunicis, quàm in ejus manifestis ductibus,

aut fellis excipulo calculosa reperiri corpora. Memini in viri, longâ macie exterminati maximo, & scirrhoso jecore plusquàm trecentos diversæ figuræ, & magnitudinis calculos, per totam hepatis solidiorem substantiam, præcipuè inter parenchyma, & succingentem tunicam dispersos, seu prorsùs extra vasa degentes comperiisse. Vid. ulteriùs in *Sepulchreto* Boneti *de Hypochondriorum dolore* Observat. XIII. plurima lapillorum, & lapidum in hepatis substantia congestorum exempla: Alterum; calculos hujusmodi non in jecoris vasis, sed in firmiori substantia delitescentes suos etiam dolores licèt mitiores inducere: Ita affert observatio, *dolore prostrata calculi.* Interea cùm extra bilis semitam ad intestina protensam hi jaceant, (veluti si scirrhosa duntaxat materia foret, majores excretorios ductus non occupans) hinc vix sensibile alimentorum coctionibus afferre incommodum queunt: ut addat idcircò Observationis Scriptor. *Sed cùm nullum anteà ex eo percepisset nocumentum.* Greulichius verò dissertatione *de Bile* art. V. Hęc habet. "Novi matronam „ nobilem annis gravem, quæ præter consuetos renum cal- „ culos correpta fuit colico dolore, vomitu bilis, ac calcu- „ lorum excretione per anum, quos in folliculo fellis hos- „ pitatos fuisse affirmavi. Huc referri meretur observatio de- „ sumpta à viro annor. 61. Is in ætatis suæ vigore sępius „ bilem copiosè vomuit, & quidem semel tam crassam, ut „ eam vix summo labore excernere valuerit. Posteà verò an- „ no ætatis 55. remisit vomitus bilis, & successit lumbo- „ rum dolor cum dysuria, quam urina propè quâvis octavâ „ horæ parte reddenda infert; Nephritis, inquam, quam „ aliquoties vomitus bilis comitabatur. Calculorum, vel are- „ nularum excretio illi quotidiana est, non per vesicam tan- „ tùm, sed & per anum *cum dolore*, ac si acus transirent. „ Tanta est fellis, & calculorum affinitas.„

Curatio calculorum cystidis felleæ, aut hepati-

IX. Calculorum, non in jecoris vasis, sed in ipsamet solida substantia degentium curatio nulla est; in cystide stabulantium difficillima; in hepaticis ductibus nidulantium fortassè

tassè non difficilior. Duplici modo cystici, & hepatici calculi curari possunt, alterantibus scilicet, atque evacuantibus. Alterantia hujusmodi calculorum illa sunt, quæ illos solvere, atque liquare valent. Sed licèt aliqua hujusmodi calculos speciatim, sive electè frangentia, atque solventia (hepatica lithontriptica etiam dicunt) ab authoribus plurimis decantentur, tuta tamen hujusmodi saxifraga (non secùs ac renalia, aut vesicalia) reperta sunt hucusque nulla. In terebinthinæ spiritu, quem ad solvendos hos calculos menstruum aliis omnibus efficacius esse, à non paucis perhibetur, cujuslibet generis cysticos, atque hepaticos calculos per plures dies immersimus, externumque calorem naturali hepatico analogum diligenter addidimus; neque ullam unquam, vel minimam, dissolubilem habitudinem eorum quipiam sortiti sunt. Hinc plurima alia in eundem censum ascripta lubenter omittimus; ut quę Etmullerus *in Coll. Pract. Cap. III.* art. IV. *De ictero* admonet videnda in M. A. N. C. Ann. 4. & 5. *Observat.* 99. p. 103. Sed magis appositè idem Author eodem loco hæc tradit. „ Calculi in folliculo felleo, & inde natus icterus difficillimè, „ raiò, ac nunquam curantur; cùm non prostent remedia cal„ culos alterantia, ut ut spiritus nitri dulcis aliquid præstet: „ aut curati licèt, crebriùs recidivant, & mortem inferunt. „ Aliqui interea pro valenti specifico horumce calculorum saxifrago commendant oleum Carabes alb., ad gutt. aliquot in mediocri haustu vini albi calefacti solutum. Sed hoc non majorem prę aliis utilitatem præbere propriâ aliàs experientiâ ediscebam. Th. Bartholinus, atque Franciscus Sylvius *Prax. Med.* lib. I. cap. XLV. specificorum calculos hujusmodi dissolventium pręsidiorum caput esse succum, aut decoctionem radicum, atque herbæ graminis affirmant. " Postquàm, *aiunt*, „ notum est multiplici experientiâ oves, & boves, quibus „ hyeme alimentum est fœnum, atque concrescit in ductu bi„ lario lapidea, vel calculosa crusta, ubi Maio mense iterùm

Curatio calculorum ductuum duplex: Alia scilicet per dissolventia, alia per evacuantia. Primi generis curationem per experimenta variam vanam esse ostenditur.

gramine

„ gramine utuntur viridi, sensim ab illo liberari affectu; Certo „ argumento inesse viridi, ac recenti gramini calculos dissol„ vendi vim, quæ perit, quando idem in fœnum exsiccatur „ Ita superioribus annis peritissimus apud Nostrates Practicus, idemque Reverendus Sacerdos D. Caccia ex creberrimæ colicæ specie in nobili Fœmina, cum quâdam inprimis ad dextrum hypochondrium determinatâ profundioris doloris sede, succedente homotonâ febre, simulque ictero cum hâc colicâ recidivo, eâque deletâ pariter evanescente, cysticum conjiciens calculum, graminis succum imperabat; sed hoc pręsidii genere ab alio medico parvifacto, ægrâque ad catharsim potiùs propendente, validum tandem purgans propinabatur: ex quo acerbissimus ad hepar excitatus dolor, sævam perhibens sensationem transversè ab hoc viscere ad usque intestinum protractæ chordæ. Reverà cathartici stimulo cysticus calculus excussus est; Qui per cysticum, atque cholidochum ductum ad usque duodenum transmissus, toto itinere dolorem illum induxit. Per sedem dejectus mediocris olivę magnitudinem ęquabat, triangularem, seu trium facierum figuram præ se ferens: ut totus hinc suspicioni locus adfuerit, alios simul in illa cysti extitisse calculos, qui illius lateribus accommodati, ovalem, aut ovali similem figuram, (quæ quidem ovalis, aut ovali similis capacitatis excipulo par esset) simul omnes componerent. Sed usus succi graminis per 40. dies protractus, rem totam expediit: Fortè & superstites calculos ex voto solvebat. Nam ab illa per catharticum ejectione, longâque specifici hujus remedii administratione illustris Matrona neque colicas, neque icteros, neque ulla unquam latentis aliûs cystici calculi argumenta passa est.

Curatio secundi generis, sive per depellentium catharticorũ vim, licèt indifferens,

X. Jamque ad alterum præsidii genus devenimus; sive ad validioris cathartici concussionem, & stimulum, quibus quidem, rebelles aliis, ut puto, quibuslibet remediis, atque invincibiles calculi hepaticorum ductuum, aut felleæ cystidis incolæ, facilè quandoque cedunt; cedentesque foras per alvum,

alvum, tumultuariè quidem, intereà citò, validéque educuntur; ut ex superiùs allatis historiis videre est. Hinc licèt hocce præsidii genus, cùm universale sit, atque post inditum ad ventriculi, & intestinorum superficies irritationis momentum cæteras corporis tum liquidas, tum sólidas partes indifferenter respiciat, hinc fortuitę, atque accidentalis, ut dicitur, adversùs hujusmodi calculos operationis esse videatur; validius tamen ad hujusmodi extranea depellenda corpora inventum hucusque præsidium non est: cujus quidem selectionem, modum, & tempus Clinici, calculorum hujusmodi circumstantiam quamlibet sedulò perpendentes, videant. Nos hîc intereà quædam, specificis, atque catharticis intermedia dicenda, remedia, utrisque frequenter opportuniora, adjiciemus, sive quæ validè incidentia, abstersiva, & saponariâ veluti facultate prædita, præcipuè adversùs hepar dicuntur. In hunc censum in primis refert radicem curcumæ Hoffmannus in *Clave Schrœderiana.* Hæc quidem variis formulis adhiberi poterit, sive solitaria, sive martialibus, aliisve potentibus aperitivis maritata. Adjiciunt alii radices chelidon. maj. petroselin. fragar. urtic. gramin. filicis, taraxac. rub. tinct. rhabarb. monac. folia marrhub. fumar. hepatic. eupator. verben. saponar. parietar. abrotan. anser. summit. absinth. semina petroselin. aquilegiæ, napi, cannabis, card. benedict. flores hyperici, calend. centaur. min. cichor. genist. &c. tum volatilia salia vel sicca, vel liquida: ut sal volat. C. C. viper. fulgin. &c. Spiritum urinę humanæ sal ammoniac., aut C.C., aut fuliginis, spiritum tartari, spiritum de tribus. Præparationes itidem ex variis animalibus, ut ab asellis, terrestribus lumbricis &c. præcipuè verò elicitos ab iis pulveres vel sales volatiles, & urinosos spiritus: Alcalina volatilia oleosa; ut tincturam croci, spir. sal. ammoniac. juniperinum, spirit. oleos. aromat. Sylvii, liquorem C. C. succinat. & similia: tum fixa alcalina plurima; ut bezoarticum minerale, aut joviale; Arcanum duplicatum, tartarum vitriolatum, cremorem tartari, salia fixa absinthii, tamarisci, genistæ, &c. & tandem illa

atque fortuita videatur, valentior tamen est, primaque praeferenda. Adducuntur media indolis remedia; quibus tertium veluti curationis genus expletur.

omnia, quæ in contumacioribus icteris efficaciùs adhiberi solent. Valent apprimè, medentium omnium consensu, sanctiorisque praxeos testimonio, in hepaticis calculis martialia præsidia, præcipuè quæ volatiliora parantur; atque insuper thermales aquæ, martialibus principiis aculeatæ. Notatu digna est remediorum illa administratio, quâ Marcus Gerbesius Comitem quendam, lapillos cysticos cum alvinis fecibus ferè quotidiè excernentem vernali tempore liberavit. Purgabat hominem singulis sextis diebus cum decoct. fol. senn. & rhabarb. additis aliquot granis pul. jalapp. Vacuis à purgatione diebus ℥v. ser. lact. hoc pacto chalybeati propinabat. R. radic. graminis, cichor. sylvestr. asparag. polypod. querc. a. ʒiij. herbar. cichor. endiv. hepatic. agrimon. a. M.ß. sem. melon. ʒiij. concisa infunde in s. q. seri lactis stillati, chalybe per extinctionem imprægnati. Hinc decoque. Adde colat. ℔iß. syrup. de pomis ℥ij. cryſtall. tart. ʒß. rasuræ martis in petia suspensæ ℥ij. aquæ flor. citr. ʒij. m. f. potio. ejusque usus ad quindecim dies protrahebatur. Biduo semper vel triduo ante novilunium præscribebat VII. ex sequentibus antinephriticis pilulis. R. succ. liquir. ocul. cancr. lapid. judaic. pp. a. ʒj. milleped. pp. crystall. tart., nitri depurat. a. ʒß. terebinth. aquâ petrosel. lot. q. s. f. s. a. pilulæ instar pisi, liquiritiæ pulvere involvendæ.

Tertii generis Morbi biliosæ vesicæ; seu à solido, atque ab ipsamet propria substantia; quorum aliqui curationem admittunt; alii verò sunt prorsùs incurabiles.

XI. Ut denique tertio fellei folliculi morborum genere, sive in ipsamet solida ejusdem substantia exorto, hujusmodi Appendicem absolvamus: Omissâ mentione ejusdem gemini interdum, reperti, aut etiam desiderati, latissimo, tunc amplissimoque ductu hepatico ejus vicibus fungente, aut in insignem naturaliter amplitudinem excreti, aut in molem naturali multò minorem constricti, aut mille naturæ lusibus in figuras varias à naturali aberrantes redacti (hæc enim vitia potiùs quàm morbos hujusce partis recipiunt) considerabimus primùm, folliculum hujusmodi, vel convulsionis, vel aliûs cujuslibet habitudinis ratione posse interdum adeò contrahi, corrugari, proprioque in sinu angustari, ut debitæ bilis recipiendæ copiæ impar

impar reditus, plurimis, in recentium succorum distributione, procreandis morbis valere possit, nisi expansa ultra naturalem statum emissarii sui, seu cystici canalis, aut biliaris ductus, aut etiam utriusque cavitas amissum excipuli munus ipsa præstet: qualis casus inferiùs in Tab. VI. Lectorum oculis obversabitur. Fellis vesiculam fuisse ruptam, quandoque compertum est: Id quod in Nobili quodam, qui diuturno bilis vomitu vexatus esset, accidisse, rupturamque hujus cystidis vomitus causam fuisse, in sectione post obitum deprehendisse scribit Georgius Bertinus *Medic.* Lib. XII. Cap. I. Ita Joh. Matth. Faber. Dec. II. ann. IX. N.C. ex fellei folliculi ruptura sæpiùs repentinam mortem fuisse consecutam enunciat. Atque Phil. Salmuth. *Cent. I. Observat. III.* puerum XII. annor. in scamnum ab iracundiore Præceptore duriùs projectum, felleâ vesiculâ fuisse abruptum, undè effusio fellis per abdomen, atrocissimus dextri hypochondrii dolor, & mors intra quatriduum. Sed de felleæ cystidis ruptura à causis variis cum bilis effusione in cavum abdominis, diris symptomatibus, & lethali eventu conf. II. Partem hujus Historiæ fol. 140. tum de cysticis calculis, per apertum dextri lateris abscessum in muliere excretis (quod certè sine folliculi ruptura haberi non potuit) fol. 190. Quandoque in excedentem magnitudinem (ductu præcipuè cystico obstructo) expansa biliaris vesica non quidem fuisse rupta visa est, sed adeò in propriis tunicis extenuata, ut per amplos redditos eorum poros contenta bilis in ventris cavum ad omnia inundanda viscera liberè, & uberrimè efflueret, calamitosis inductis, atque perpetuis cruciatibus, convulsionibus, aliisque symptomatibus, in mortem demum commutatis: Quale exemplum videri potest in G. Blasii *Observat. Med. Par. II. Obser. IV.* Osseam notavit hujusmodi vesicam Rhodius, *Cent. III. Observat. III.* Alii etiam veluti totam lapideam descripserunt. Sed hujusmodi fellei folliculi affectus nullâ medentium ope deleri possunt. Qui autem aliquam admittunt morbi hujusce excipuli curationem, obstructiones

 sunt;

sunt; Hæ quidem si à lento dumtaxat, viscidoque comprehenso succo, ut ab amurcosa bile, aut pituita viscida &c. ortum trahant, majorem sanationis spem porrigunt; neque diversam ab illa, quæ superiùs in jecoris obstructione, & ictero memorata est, præsidiorum administrationem depostulant: Sin autem ab insidentibus calculis inducantur, minorem probi eventus spem faciunt; atque curativâ methodo, superiori canone pro pellendis calculis propositâ excipiendæ sunt. De biliaris vesicæ vulnere aliqua superiùs in disceptatione vulneris hepatis *Can. VII.* excussimus.

DE BILIOSA PHRENITIDE,

Et Perfunctoriè

De aliis Capitis pariter Biliosis, seu à primigenio Bilis vitio Sympathicis Affectibus,

Canones Practici.

Principales morbi, à bile, non propriè in Hepatis substantia, sed in aliis partibus excitati, quinam sint.

I. CUM hactenùs proprios, atque Idiopathicos, ut dicitur, Hepatici visceris morbos nostra hæc Historia complexa fuerit; Nunc alios aggredi intendit affectus, qui sunt veluti Hepaticæ passionis symptomata, Imò nec ipsius propriè Hepatis, sed delinquentis bilis germani effectus recensentur; Non in ipsa ulteriùs jecoris substantia, sed in aliis partibus excitantur: Quales sunt (præter bilarem pleuritidem, suo jam loco descriptam) Phrenitis biliosa, cujus sedes in capite est; Diarrhœa biliosa, quæ quidem intestina occupat; biliosus vomitus, qui ventriculum; Dysenteria biliaris, quæ affectio rursùs ab Intestinis excipitur, Colica biliosa, atque biliosus Tenesmus, quorum prima colo intestino inhæret, alter verò recto; cholera morbus, qui ad totum cibarium tubum pertinet; Et demùm biliaris Leipyria febris, quæ naturalia omnia viscera videtur adoriri, totumque indè sanguinem in consensum produ-

producere. Sed hæc morbosæ bilis symptomata, sive, si mavis, succrescentes ab ejus erroribus in aliis, præterquàm in proprio foco, & naturali promptuario, humani corporis partibus morbos, non illo, ut hucusque de propriis Hepatis morbis patratum est, prolixiori calamo, sed, quantùm liceat, breviori exarabimus, ne in hac Historia evadere infiniti videamur. Cùm verò hîc à biliari Phrenitide auspicantes (in alias posteà memoratas à vitiosa bile explicandas productiones perrecturi) Ulteriora adhuc à morbosâ bile, Caput ascensâ, vel cum febre vel sine febre, concitari interdùm in hac parte mala animadvertamus, varios scilicèt diuturnos, aut breves, graves, aut minùs graves Capitis dolores, vigilias, vertigines, imò & desipientiæ genus sine febre; Ne *Urceus* in *Amphoram* excrescat, hos omnes Capitis symptomaticos à bile morbos huic pariter Disputationi in Appendicis formam adjiciemus.

Asserta quorundam Antiquorum, de natura, & caussis Phrenitidis, quæ ab Hippocratis sensis disjuncta sunt.

II. Hîc igitur de biliosa phrenitide verba facturus, in limine temperare non possum, quin duo quidem in Hippocratis Interpretibus, quibus hi videntur à Præceptore recedere, per ipsa Præceptoris firmissima, clarissimaque asserta admonere, atque emendare contendam. Primum igitur est: Phrenitidem à quibusdam Antiquorum semper essentialem, ut dicitur, seu Idiopathici cerebri morbi sociam considerari. Ita ex Fernelii Patholog. Lib. V. Cap. XIII. hæc habentur. " Desipientia alia " cum febre, alia sine febre consistit. Quæ cum febre, aut " phrenitis est, aut delirium. Distant autem, quòd simplex " delirium fiat ex bile, aut ex tenui sanguine per cerebrum " effuso, aut ex ventriculi, præcordiorum, totiusque corporis " calida expiratione, qualis in ardentissimarum febrium vigore " suscitatur. Phrenitis semper ex proprio, atque primario ce- " rebri affectu, ut ex inflammatione, ex Erysipelate. Distant " etiam, quòd delirium plerumque febris, aut morbi gravio- " ris symptoma sit, Phrenitis verò non symptoma, sed causa sit " febris. Adhæc frequens admodùm est delirium, Phrenitis " verò rarissima " Ita alii plurimi Hippocraticæ scholæ sectatores:

tores: Alterum est: Phrenitidis causam potissimam esse calidiorem, sive biliosum sanguinem, qui è vasis suis effusus membranas cerebri obsideat, ibi accendatur, & inflammationem producat. Ita Sennertus, ejusque abbreviator Riverius, aliique. Jamque anteà attulerat Hollerius de morb. intern. lib. I. in scholiis pag. 23. " Phrenitidis causam esse duplicem: unam à bile
,, naturali, idest tenuiore sanguine ad cerebri Meninges affluen-
,, te, easque inflammante; Unde Hippocratis deliria securiora
,, cum risu repetenda sint. Alteram è bile non naturali, idest
,, acri, & adustâ, quæ quò acrior est, & adusta magis, eò sæ-
,, viora, & periculosiora accidentia invehat. ,, Ita etiam Forestus Lib X. Observat. II. in scholiis pag. 314. Atque Observat. III. in schol. pag. 317. Aliique plurimi.

Phrenitin ab Hippocrate sympathicũ esse, ut plurimùm, in cerebro morbũ, atque à recrementitia bilis vitiis oriundum, ostenditur.

III. Intereà, neque Phrenitidem semper morbum esse cerebri, aut ejusdem membranarum Idiopathicum, imò ut plurimùm sympathicum; neque à calidiori, seu bilioso sanguine, sed à recrementitiâ ipsâ bile, quæ extra sanguinem est, atque ad gignendam phrenitidem intrat in ipsum sanguinem, eandem produci, ex omnibus Hippocraticis textibus manifestè depromitur. Ita II. de morbis fol. apud Foes. 460.
,, Phrenitis [quæ est perpetuum cum febre delirium] ad hunc
,, se habet modum. Sanguis, qui in homine existit, magnam
,, partem ad prudentiam confert, ut quidam verò dicunt, to-
,, tam. Ubi igitur bilis commota & sanguinem subierit, ex so-
,, lita compage, & motione sanguinem dimovet, & sero di-
,, luit, & percalefacit. Qui percalefactus totum etiam reliquum
,, corpus calefacit, & homini mens alienatur, neque apud se
,, est, propter febris copiam, & sanguinis non consuetam di-
,, lutionem, & agitationem. Qui verò Phrenitide detinentur,
,, quod ad mentis alienationem, his qui atrâ bile laborant sunt
,, assimiles. Atrâ enim bile vexati, cùm à bile, & pituita san-
,, guis corruptus fuerit, morbo corripiuntur, & mente alie-
,, nantur, quidam etiam insaniunt. Et in Phrenitide similiter
,, contingit. Quò verò bilis pituita est imbecillior, eò minor

tum

„ tum insaniæ, tum mentis alienatio contingit. „ Libro verò *de affectionibus*, atque apud Foesium sectione V. fol. 518. Phrenitidem describens hæc habet. “ Ubi perpetua cum febre Insania, (phrenitis dicta) occupat, primùm levis febris detinet, & dolor circa præcordia, magis autem dextera ad Hepar. Cùm autem quartum, aut quintum diem attigerit, tum febris vehementior, tum dolores majores fiunt, colorque aliquantum biliosus redditur, & mens offenditur . . . Hic morbus oritur ex bile commota, ubi ad viscera, & septum transversum resederit. Judicatur autem, ut brevissimè septimo, ut longissimè verò undecimo. Hunc enim pauci effugiunt, ipseque in pulmonis inflammationem transit, ac ubi transierit pauci evadunt. „ Tùm Lib. III. de morbis atque apud memoratum Foësium Sect. V. fol. 490. ita de phrenitide loquitur: “ Phrenitides, seu perpetua mentis cum febre acuta deliria. Phrenitides etiam ex aliis morbis oriuntur. In his septum transversum adeò dolet, ut ne contingere quidem sinant: Febris accedit, mente alienantur, immotis oculis aspiciunt, aliaque similia efficiunt his, qui pulmonis inflammatione laborant, in eaque mente moventur.

Neque solùm docemur ab Hippocrate Phrenitidis materialem causam bilem esse hepaticam, rectà ab hoc viscere ad caput tendentem, sed insuper non dari illam à diaphragmatis inflammatione immediatè productam Phrenitin, quam ideò

IV. Jamque ex his textibus plura, hæcque gravissima docemur: Et quidem *primùm*: Phrenitidem non tantùm ab humore, dissimili à quacumque sanguinis specie, seu ab ipsa accensa furente, & cerebrum impetente, recrementitia bile ortum ducere; sed ulteriùs à majori, aut minori bilis ad caput ascendentis copia, majori, aut minori ejusdem feritate, acerbiorem, aut minùs acerbum huic morbo gradum conciliari: *Quò verò bilis pituita est imbecillior, eò minor tum insania, tum mentis alienatio contingit.* Secundò: Non tantùm à bile procreari phrenitidem, sed à bile, quæ in proprio foco, seu hepate, peculiare vitium contraxerit; Hinc rectà ab hoc viscere ad cerebrum per sanguinem attollatur: *Primùm levis febris detinet, & dolor circa præcordia, magis autem dextera ad Hepar . . . Hic morbus oritur ex bile commota ubi ad viscera, & septum transversum rese-*

Paraphrenitidem Medicorum vulgus appellat, Phrenitis rarò à meningum inflammatione ortum ducit: Quid hæc propriè sit: & quid Delirium in genere.

resederit. Tertiò: esse igitur phrenitidem sympathicum, ut plurimùm, morbum; Ita Duretus in Coac. fol. 54.: "Phrenitici „ autem fiunt, quoniam febris translatio ad cerebrum sympto- „ ma facit humoris morbifici proprium. Est autem morbificus „ humor & causa efficiens bilis; cujus proprium symptoma in cerebro est ipsa phrenitis„ esse verò sympathicum ab ipso hepatis vitio; non autem à diaphragmatis affectione, ut perperàm plurimi arbitrati sunt ab his textibus intelligere posse: Nam cùm dicit Hippocrates: *hic morbus oritur ex bile commota, ubi ad viscera, & septum transversum resederit*, non quidem ipsam septi, seu diaphragmatis, substantiam intelligit, in qua quidem bilis non residet, sed illam jecoris partem, seu gibbam, quæ non solùm accumbit septo, sed ab eodem ambitur, & comprehenditur. Quod quidem manifestum reddit in tertio textu: *In his septum transversum adeò dolet, ut ne contingere quidem sinat.* Et certè transversum septum contingi nullo modo in vivente potest, sed jecoris gibbum dumtaxat. Ergo pro hoc transversi septi nomine Hepar ipsum Hippocrates, atque in primis ejusdem gibbum intelligit: Quod quidem evidentiùs declarat per alium textum Lib. *de diebus judicat.* ex Foës. Sect. II. fol. 57. "At verò acuti morbi ex bile oriuntur, cùm ad jecur „ confluxerit, & ad caput pervenerit. Sic verò afficitur: je- „ cur intumescit, & propter tumorem ad septum transversum „ expanditur, statimque ad caput, præcipuè verò ad tempora „ dolor ingruit.. Cúmque jecur ad septum transversum ma- „ gis explicatum fuerit, delirat, sibique ante oculos reptilia, „ & varias cujusvis generis feras ferri existimat, & homines „ armatos, cum quibus pugnare videtur, & tanquam ejusmodi „ loquitur, irruit, minaturque &c.„ Hæc repetit Lib. de *int. affect.* fol. in Foësio 558. Reverà per illud Hippocratis *cúmque jecur ad transversum septum magis explicatum fuerit, delirat*, indicatur Phlegmone Hepatis in parte gibba, quæ, ut eâ, quę in parte cava congeritur, vehementior est, acerbiori febre, & ferocioribus symptomatibus stipata, ita utplurimùm inducit phrenitidem,

nitidem, quæ non ita frequenter à cavæ partis Phlegmone progignitur. Quemadmodùm igitur non tam consultò Duretus phrenitin hujusmodi, convexarum Hepatis Phlegmoni proximè succedentem, phrenitin à diaphragmate nuncupat in Coac. fol. 458. sic ista Phlegmone jecoris illa una est, quæ superiùs ab Hippocrate pro causa phrenitidis indigitatur: *Adeò dolet ut ne contingere quidem sinant*, cùm sola ista sit, quæ tactui se proximè præbeat. Intereà ubi Hippocrates de diaphragmatis affectibus manifestè, & nominatim loquitur, nullius indè succedentis phrenitidis meminit. Ita lib. *de Prisca Medicina* versùs finem, postquàm sermonem adduxerit de gravissimis, creberrimisque doloribus, suppurationibus, & tuberculis Hepatis, ad transversum septum conversus, ejusdem etiam dolores, & tubercula exprimit, neque tamen de ulla succedente phrenitide mentionem instituit. Exulet igitur à saniori praxi Medica illud *Paraphrenitidis* nomen, quod sympathicis phrenitidibus, veluti à Diaphragmatis inflammatione subortis, arrogare cum Galeno ferè omnes Hippocratis Asseclæ consueverunt, nimis litteraliter, ut dicitur, adductum textum interpretati; cùm reverà in denatis ab hoc morbo nulla unquam in transverso septo propria inflammatio, sed semper in jecore affectio deprehensa fuerit. Quomodò cęterùm inflammato Diaphragmate illâ ægri uti possent respirationis libertate, quâ reverà in his morbis, *Paraphrenitidibus* dictis, ut plurimùm fruuntur? *Quartò* igitur: Phrenitidem non esse plerumque ab ipsa speciali Meningum cerebri inflammatione repetendam: Cùm sanè in Denatis à phrenitide membranæ hujusmodi sæpissimè non inflammatæ deprehendantur, nec imò per hilum à naturali statu immutatæ: tùm inflammatæ fuerint frequenter perspectę, [ut in terebrationibus cranii, vulneribus variis capitis, aliisque casibus quandoque contingit,] absque eo quòd phrenitidem induxerint. Demùm, si phrenitis ab idiopathico cerebri morbo, seu ab ejus membranarum inflammatione ortum duceret, jam ab ipso morbi principio febris, & phrenitis, quæ æquè essent hujusmodi

morbi symptomata, necessariò simul accederent; Dum tamen plerumque febris phrenitidem diù antecedit. *Quintò*: Neque igitur tam raram phrenitidem esse, veluti à Fernelio, aliisque decantatur: Ut potè quæ à sola meningum cerebri inflammatione deducenda non est, sed solùm, ut optimè advertit Hippocrates, à *perpetuo mentis cum febre acuta, vigiliis, & ferocitate delirio*; Quod quidem ut frequens satis in acutis febribus, ita tam crebrò ab eodem Sene describitur. *Sextò* tandem: simplicis delirii nomen non esse juxta Fernelium, ejusque asseclas, speciatim accipiendum pro *alienatione mentis ex bile, aut ex tenui sanguine per cerebrum effuso, aut ex ventriculi, præcordiorum, totiusque corporis calida expiratione, qualis in ardentissimarum febrium vigore suscitatur*; sed solùm pro desipientia, seu alienatione mentis in genere, aut cum febre, aut sine febre: Ut ab Hippocrate, atque ex ejus documento, à plerisque Modernorum usurpatur.

Alia Præceptoris loca, hepaticæ bilis à jecore ad cerebrum, aut à jecore ad pulmones, hinc à pulmonibus ad cerebrum, pro excitanda Phrenitide, immediatam translationem evincentia.

V. Alia cæterùm Hippocratis loca memoratam à recrementitia bile phrenitidis genesim, simulque ejusdem humoris à jecore immediatè ad cerebrum, aut ab hoc viscere, priùs in pulmonem, atque hinc à pulmone in cerebrum pro hujus morbi origine translationem confirmant. Phrenitis in Hepatitide à bile in caput translata describitur à Coo, lib. *de intern. affect.* sect. V. ex Foësio fol. 548. " Bilis, quæ est in Hepate, pituita, „ & sanguine referta, velut ratione colligimus, disrumpitur, „ cúmque disrupta fuerit, citissimè ad insaniam deducitur, in„ dignatur, & imprudenter loquitur, more canis latrat, un„ gues puniceo sunt colore, oculis cernere non potest, pili „ capitis erecti manent, & febris acuta invadit. Plerique intra „ undecim dies moriuntur, paucique evadunt; „ Phrenitis ulteriùs à metastasi in caput ex Hepatis inflammatione habetur in Ægrot. XI. Lib. I. *morbor. vulgar.* seu in Dromeade uxore. Est autem notandum in hac Historia afferri dumtaxat *Hypochondrii dolorem*, non distinctâ parte, an dextrâ, an sinistrâ. Sed opportunè animadvertit Duretus in Comment. ad Coacas:

Dextro

Dextro esse eam nominis prærogativam cùm Hypochondrii nomen scriptum legitur absolutè apud Hippocratem. Præterea Dictator noster Lib. de rat. Vict. in Morb. acut. Phrenitidem à bile in caput à propriis Hepaticis latibulis translatam graphicè depingit his verbis. " Interdùm etiam cruda à capite attrahuntur, & à tho„ racis regione biliosa (hîc Hippocrates per thoracem intel„ ligit ventrem, ut legitur lib. de Arte, pag. 6., ubi idem ait: „ *Nam & thorax dictus, quo jecur concluditur*) vigiliæque iis „ accedunt, ob quas non coquitur morbus, valdéque tristes, „ & amarulenti evadunt, delirio tentantur, & iis oculi vibran„ ti splendore coruscant; Aures sono implentur, extrema per„ frigescunt, urinæ incoctæ, sputa tenuia, salsa, colore since„ ro tincta, & pauca, sudores circa cervicem, anxietates, spi„ ritus offensans, creber, & magnus valdè, supercilia quodam„ modò amplificantur, pravæ animi defectiones, vestium à pe„ ctore rejectiones, & manus tremulæ, atque interdum labii „ inferioris concussio. Quæ si initiis compareant, gravis deli„ rii significationem exhibent, & plerumque moriuntur „ Neque minùs perspicuè loquitur in principio Libri II. de *Morbis*, ubi addit hosce phreneticos bilem vomere, cùm nimirùm ipsa in corpore sit agitata, crassissimam verò vomere, cùm tenuissimam caput ad se traxerit. Et rursùs incoctas urinas incusat, expertes scilicèt bilis, in cerebrum traductæ. Ita ait in Coacis: *In Phrenitide albæ dejectiones, & corporis exolutio grave malum.* Quas quidem albas alvinas dejectiones deducit Duretus in Comment. " A vacuitate bilis translatæ in Cerebrum, cujus „ translationis causa est incendium superioris regionis Hepatis. „ Tùm aliam biliaris Phrenitidis speciem ex biliaris pleuritidis Epigenesi ad caput annuit Senex in Prædict. & Coac. *Lateris dolor cum sputis biliosis si absque ratione evanuerit, ægros in vehementem, & furiosam mentis emotionem agit.* Quam quidem plerumque esse lethalem in praxi deprehenditur. Et rursùs in Coac. *Quibus cum dolore lateris, non tamen pleuritico, levis adest, aut modica perturbatio, evadunt phrenitici.* Quem quidem lateralem

non pleuriticum dolorem à bilis orgaſmo deducendum eſſe ſatis evincit Duretus in ejuſdem textus Commentario, fol. mihi, 291., ex cujus humoris translatione à pectore ad caput paraphorica cerebri ſymptomata excitari probat; tum ex levi perturbatione facilè iri ad phrenitidem, & inſaniam demonſtrat, cùm effera bilis eò prorepit, ibique feritatem ſuam exercet. Cæterùm Hyppocraticis Obſervationibus accedit illa cl. Muſgravii Angli de Phrenitide à bile ex inteſtinis in caput translata, quam quidem inferiùs in biliaris Dyſenteriæ diſquiſitione accenſebimus.

Idem confirmatur à plurimis Galeni locis.

VI. Galenus Præceptoris veſtigiis inſiſtens, Lib. IV. de Cauſis pulſuum Cap. XIV. affert, Phrenitin à bilioſo humore generari. Primo in Hipp. Prorrhet. Comment°. ait " Phrenitis quæ exquiſita eſt, & nulli alteri morbo permiſcetur, fit „ cùm bilis flava locum, in quo princeps animæ pars reſidet, prehenderit. In Comment. Lib. II. Hipp. *de popular. morb.* exhibet ardentium febrium, & Phrenitidis pro loci, quem tenent, diverſitate auctorem eumdem eſſe biliarem humorem: Atque 3. de loc.affect.cap.7. Exemplo Hippocratis deſignantur ab eodem varii bilioſæ Phrenitidis gradus ſecundùm majores, aut minores ejuſdem humoris depravationes: *Phrenitis nonnunquam mitior eſt, quum videlicet à pallida bile ortum contraxit; Interdum vehementior, quum flava bilis eam peperit: Atque inſuper alia nonnunquam dementia occurrit ferina, & melancholica, flavâ bile perasſatâ.* Quæ quidem omnia locis aliis quamplurimis confirmat: Ut pateat varios eſſe gradus malitiæ *bilis*, *à viſcerum incendio*, ſicut ait Duretus, genitæ, atque in cerebrum *deportatæ*.

Signa ex Hippocrate imminentis Phrenitidis, ex bile, aut ex jecore aut è pulmone in caput translata: Et qualis ſit in

VII. „ Vehementi inſaniâ detenti, tremuli cum crebra „ ſpuitione, metus eſt ne phrenetici evadant.„ In Coacis, " vehementer, & acutè emoti, ſi febris iterùm repetat, phrenetici „ evadunt.„ Etiam in Coacis; Atque in iiſdem, aliiſque locis inſaniam etiam portendit Senex ex ferociente, truculento, ſimulque fixo rectoque oculorum obtutu, ac motus pernicitate, à pervigilio, aut turbulento ſomno, atque interdùm è ſtilla-

è stillatione sanguinis à naribus; à linguæ insuper affectibus. Ita in Coacis " Lingua tremula instabilem mentem, & à sede con-„ stantiæ deturbatam significat. Linguæ densæ, & peraridæ „ Phrenitidem portendunt.„ Alibi etiam eandem prognosim à nigra lingua dessumit, atque etiam ab eadem balbutiente. In Prædict. Lib. I. " Phrenetici parum bibunt, ex levibus stre-„ pitibus facilè irritantur, ac percelluntur, tremuli sunt.„ Sed multa inprimis argumenta à Præceptore afferuntur, quæ quidem imminentem simul Phrenitidem, simulque causam à delinquente bile, mandanteque ad caput Hepate, dessumendam esse, perspicuè declarant. Hæc in Prorrhet. legimus „ Qui in capitis doloribus æruginosos vomitus habent, vigi-„ lantque cum surditate, citò hi vehementer insaniunt„ Æruginosam autem bilem, quæ per vomitum ejicitur, à flavæ bilis perassatione produci Hippocratis mens est. Ita in 3. *Epidem.* memoriæ tradidit " Philistam vomuisse quidem biliosa pau-„ ca, flava primùm, mox æruginosa plura; Deinde simul „ accidisse homini surditatem, atque demùm vehementer in-„ sanivisse.„ Intellige autem hæc omnia in vehementi febre contingere: Quandoquidem, ut pariter observavit Hippocrates, biliosas ejuscemodi phrenitides antecedunt ardentissimæ febres cum linguæ siccitate, & flavedine, atque ut ait Hippocrates, *cum densa lingua atque arida*, acerrima siti, urinis principio flammeis, simulque lateritiis, hinc statim pallidis, & tenuibus redditis; In primis dolore ad hepar stabili, & acerbo; quâdam faciei flavedine, & similibus dominatûs bilis indiciis. Phrenitis biliosa alias omnes ab aliis principiis exortas vehementiâ, & feritate superat: Ita biliosam phrenitidem, insaniam furiosam in libris *Epidem.* appellavit Hippocrates. Comitantur insuper biliosam phrenitidem vehementes artuum tremores " Phrenetica vehementer trementia finiuntur„ ex Hippocrate quæ quidem artuum concussiones ab acerrimæ bilis stimulo nervosis partibus inducto repetendæ sunt: Addit in eodem *Prorrhet.* Lib. Senex, loquens de ejuscemodi Phreneticis

biliosa phrenitide ferocis gradus.

„ Comatosi inter initia facti cum Capitis, Lumborum, Hypo-
„ chondrii, Collique dolore vigilantes „ Siquidem crassitudinem quandam affectans bilis principio decubitus, malitiam in cerebro veluti narcoticam interdùm exerit. Asserit insuper Hippocrates cit. loc. in hisce desipientiis *hypochondria intrò trahi:* Quod quidem in dextro signatim hypochondrio, atque ex productâ simul cum phrenitide, & tremoribus convulsione aliquando per praxim perspeximus. Signa Epigenesis biliosæ pleuritidis ad phrenitidem elici possunt à loco Galeni in Dynamidiis
„ Urina tenuis, & saniosa, si in pleuriticis initio ægritudinis
„ venerit, & per multos dies manserit, phrenitin futuram
„ nunciat, maximè si eis tussis sicca, & insomnia fuerint. „

Signa imminentis phrenitidis, præcipuè ex urinis dessumpta.

VIII. Reverà, quod in acutis biliosis, aliisque febribus futuram brevì phrenitidem, præcipuè, tutiúsque indicat, est ipsa urinarum inspectio. Ita si hæ in augmento acutarum cum aliquo capitis dolore subitò pallescant, seu derepentè aquosæ fiant, hunc morbum tutissimè prænunciant. “ Nam quæ sunt, (*ait doctissimus Duretus in Comment. ad Coacas Hipp. fol., mihi* 510.)
„ pellucidæ, & aquosæ in acutis morbis urinę, eò certè ap-
„ parent; Non quatenùs potioni concolores, sed biliosæ tin-
„ cturæ expertes, vel ob anadromem bilis in cerebrum ad phre-
„ nitidem, & hæmorrhagiam, vel ob derivationem ejus in
„ alvum ad dysenteriam. „ Ita Hippocrates Aphor. LXXII. Sect. IV.: *Quibus urinæ albæ, & perspicuæ, malè præsertim si in phreneticis appareant.* “ Quem quidem explicans Galenus ait
„ aquosas urinas, seu albas, & perspicuas magnam cruditatem
„ ostendere & prætereà flavæ bilis totum impetum sursum in
„ caput factum fuisse . . . melius est, *addit*, ut sicuti totus
„ morbus est biliosus, sic & urinę appareant biliosæ “ Adjicit
„ pessimam prognosim „ Nullum vidi phreneticum, in quo
„ talis urina apparuisset, salvatum. „ At verò Galenus non solùm ex tenuibus, & aqueis urinis in biliosis acutis febribus subitò redditis malę futuræ biliosæ phrenitidis perniciem denunciat, sed insuper ex saturatioribus, crassioribusque, si diutiùs

cum

cum aliis quibusdam symptomatibus perstiterint. Ita *in spur. de Dynamid.* fol. 34. hæc habet. " Urina rubra, & spissa si fuerit
" egesta frequentiùs, & si dolor capitis, & scapularum affue-
" rit, & auditum pariter obtusum habuerit, & hypochondrio-
" rum dolorem senserit, futuram Phrenitim denunciat: Quòd
" si infra septem dies soluta fuerit, ictericum facit: Et si non
" fuerit soluta, & in macronoxiam venerit, & nebulæ non
" bonæ in eadem fuerint, ex eadem phrenitide morietur. "
Similes futuræ phrenitidis prædictiones in acutis febribus ex urinis tenuibus, decoloribus, & paucis; aut anteà crassis, & rubris, mox tenuibus, sed nunquam subsidentibus, & sæpè hoc pacto mutatis, aliisque indiciis erui poterunt ex historiis Hippocratis Phrenitide denatorum; videlicet ex Ægrot. XV. & XVI., atque Ægrot. II. Lib. III. Morbor. Vulgar. Sect. VII. ex Foesio, aliisque. Ita ex his omnibus sequentia veluti in summam colligit Baglivus in *lib. I. Prax. Med. de Phrenitide.* " Fe-
" bres ardentes semper habent urinas tenues, & coloratas; hinc
" si tales urinæ fiant albidiores, tenuioresque, & adsint vigiliæ,
" oculorum perturbatio, lingua balbutiens &c. prognosticare
" poteris brevì futurum delirium. Urinæ subjugales, idest crassæ,
" & turbidæ in acutis morbis, ferè semper morbos capitis post
" se trahunt: Ideò si apparentibus illis vigiliæ sæviant, dolo-
" res capitis, linguæ aridæ, & ardores viscerum, prognosti-
" cato brevì delirium.

Præsentis Phrenitidis Prognosis.

IX. In biliosa Phrenitide stillatio è naribus perniciosa est, tùm aliàs, tùm si quarto cœperit die, ut ait Hipp. lib. *Prorrhet.* Nam neque id stillat, quod stillandum esset, nempè biliosus latex; tùm nimiam vasorum plenitudinem, & pressionem subesse, tùm nullam moliri naturam delinquentis humoris coctionem, aut coctionis principium indicatoriâ illâ die dignoscitur. Phrenitide qui intereant elicimus ab Hippocrate lib. I. *de morbis* in fine. " Ex Phrenitide ita perit. In hoc morbo
" perpetuo delirio urgentur, cùm nimiùm sanguis corruptus,
" & extra solitam agitationem motus sit, cùmque desipiant,

neque

„ neque quicquam effatu dignum eorum quæ offeruntur susci-
„ piunt. Procedente verò tempore marcescunt, & consumun-
„ tur, tum à febre, tum quòd nihil nutriantur. Ac primùm
„ quidem extremæ partes imminuuntur, & perfrigerantur; Dein-
„ dè etiam proximè „ Signa ulteriùs lethalis Phrenitidis colligantur ex Historia *Dealcis uxoris*, quæ est XV. Lib. III. *Morbor. Vulgar.*

Curatio biliosæ Phrenitidis, ab Hippocraticis præcipuè Oraculis elicita.

X. In biliosæ Phrenitidis curatione non immorabimur; Cùm hic ab effera bile symptomaticus morbus eam quoad Phlebotomiam, purgationem, atque humectantia, & attemperantia remedia administrationem depostulet, quam quidem variis morbificę bilis conditionibus, atque errorum motuumque gradibus accommodari per plurima hujus Historię loca retulimus. Quædam solùm circa singulas memoratas Præsidiorum Classes ex Præceptore obiter memorabimus. Et primùm quod sanguinis missionem spectat: Hippocrates lib. de judicationibus affert. " Atrâ bile vexatis, & Phrenitide detentis sanguinis pro-
„ fluvium per ora venarum, quæ in ano sunt, bonum est „ & causam prosperi eventus ab hirudinum admotione ad hęmorrhoidales venas in morbis biliosis omnibus, qui inflammatoriam Diathesim contrahunt, superiùs in Phlegmonis disquisitione tetigimus. Quò ad purgationem, diluentia, & humectantia, loquens Cous de phrenitide Lib. III. *de morbis*, hanc curationem proponit. " Hunc tepefacientibus humidis calefa-
„ cere oportet, ex potionibus, prętèrquàm vino, & quoad
„ quidem fieri poterit, per superiora purgare. Alioqui
„ alvus inferior, ut dejiciat, præparanda, & potionibus hu-
„ mectanda, quod conducit „ atque Lib. *de affect.* Hæc circa eandem curationem edocet. " Alvus curanda, eademque reli-
„ qua ac in morbo laterali, excepto potu, facienda. Potu quo-
„ vis alio, præter quàm vino utendum, aut acetum, & mel,
„ & aqua exhibenda. Vinum autem mente offensâ neque in
„ hoc morbo, neque in quibusvis aliis confert. In hoc autem
„ morbo Caput multâ calidâ lavare confert. Molliore enim reddito

„ reddito corpore, sudor magis oritur, alvusque, & urina ex-
„ cernitur, ipseque se ipso moderatior evadit. „ Bina ex his textibus annotanda sunt: Primum, Hippocratem phrenitidem veluti symptomaticum ex bilis metastasi morbum, non veluti ex Meningum Cerebri inflammatione idiopathicum hîc adhuc manifestè respicere, cùm purgantia, imò & Emetica tam commendet, & jubeat; Quæ quidem efferæ bilis orgasmis, atque excursibus apprimè, unicéque conveniunt, nullimodè verò systrophicis inflammationibus, ut patet. Alterum, Hippocratem vini usum in quolibet morbo, vel inflammatorio, concedere, præterquàm in delirio quolibet [ut hîc absolutè se explicat] atque in dolore Capitis, contra omnium penè medentium usum, vivificum hunc nectarem, atque cordialium remediorum præstantissimum ab omnibus penè morbis quâlibet febre stipatis prescribentium. Cùm igitur affert Cous: *Eademque reliqua ac in morbo laterali excepto potu facienda*, vini *potus* intelligendus est, quem scilicet vel in laterali morbo concedit. Quod reliquum: Galenus summi hujusmodi medicinæ Artificis preceptis insistens, *lib. de Dynamid.* aliisque suis omnibus cholagoga purgantia imperat remedia, non solùm in ictericis passionibus, atque Hepaticis, & pleuriticis biliaribus; sed in Mania, Cephalalgia, Ophtalmia, Erysipelate, Lepra, Tertianis febribus (quos quidem plerumquè morbos à variè delinquente bile habere originem accuratiores noverunt Antiqui) atque præcipuè in Phreniticis. Ita in delirio si superveniat alvi fluxus, præsertim morbo ad coctionem tendente, ægri facilè evadunt. De calamitosis in Phrenitide vesicantium effectibus vide plura satis laudabilia in Baglivii peculiari loco *de Phrenitide*, atque in ejusdem Tractatu *usus, & abusus vesicantium.* Reverà nos superiùs hocce remedii genus à calidis bilis affectibus omninò proscripsimus.

APPENDIX

De Bilioso Capitis dolore, seu Cephalalgia, Cephalæa, & Hemicrania Biliosis; De Biliosa insuper vertigine; & tandem De Mania, quæ à Bile est,

Canones Practici.

Doloris Capitis ex bile Ætiologia in genere, signa, successiones, Prognosis, & curatio. Ætiologia

I. HIppocrates Lib. *de diebus judicat.* causam, & modum explicat biliosi doloris Capitis, quem inter acutos morbos reponit. " At verò acuti morbi ex bile oriuntur, cùm " hæc ad jecur confluxerit, & ad Caput pervenerit. Sic verò " afficitur, jecur intumescit, & propter humorem ad trans- " versum septum expanditur, statimque ad Caput, præcipuè " verò ad tempora dolor ingruit, neque auribus acutè audit, " sæpè verò oculis non videt, horrorque, & febris invadit. " Hæc igitur per morbi initia ei contingunt, & quandoque " valdè quidem, quandoque etiam minùs Intermittunt, quóque " magis morbi tempus processerit, eò corporis dolor major " est, oculorum pupillę dissipantur, eorumque acies hebescit, " síque digitum ad oculos admoveris, non percipiet, eò " quòd non videat. Istud autem quòd non videat hinc co- " gnosces, quòd admoto digito non nictatur, & floccos ex " vestibus stragulis detrahit, si quos videat, pediculos esse " ratus. " Quæ quidem repetit Senex lib. *de internis affect.* sub nomine *Crassi morbi.* Tum biliaris hujusmodi in Capite doloris

Signa

signa adhuc diligentiora porrigit Lib. II. *de morbis.* " Si cere- " brum bilis vexet, febris lenis, & rigor detinet, dolorque " toto Capite, pręcipuè verò ad tempora, sinciput, & oculo- " rum regiones, supercilia suspendi videntur, & ad aures do- lor

„ lor pervadit, quandoque per nares bilis effluit, oculi caligant, & plerisque quidam ad dimidiam corporis partem dolor pervenit, toto etiam capite oritur. " Addit Galenus II. *de Compos. Pharm. S. L. Cap. I.* " Signa in his similia sunt eis, quæ „ ex ardore oboriuntur; accedit his major morsus, & faciei „ pallor, & aliquando oris amaritudo. Ætati autem vigoris, „ & temperaturis calidioribus, & vitæ curiosę, & iis, qui flavam bilem congregant hæc affectio pręcipuè solet contingere „ In Coacis verò quosdam memorat Senex à biliosa comatosa febre capitis dolores, qui in gravissimas tandem parotides desinunt: febricula cum Comate, & Capitis dolore „ mortifera. Viscida biliosa ad aurium magis abscessus prompta sunt „ Quibus quidem hocce Commentum adjicit accuratissimus Duretus " Parotidas illas hæc Theoremata docent „ à bilioso viscido humore advenire, potiùs quàm à pituitoso, „ vel melancholico: significari autem febricula cum commate, „ & Cephalalgia conjuncta. De humore quidem bilioso intellectum est antè, incalescendo glutinosum fieri: Inclinatum „ pręterea esse in parotidas, ex Galen. ad progn. 34. lib. 2. „ In iis autem biliosis Capitis doloribus cum acuta viscerum, atque hepatis pręcipuè, affectione, & delirio interdum succedente, gravissimam prognosim instituere pergit Hippocrates:

Successiones.

„ Quibus itaque à primo protinùs die dolor supervenerit, iis „ quarto, & quinto die ingravescit, mox in septimo liberantur: Sunt non pauci qui in tertio die dolere incipiunt, quinto maximè molestantur, deinde nono, vel undecimo tuti „ evadunt. Sed quos dolor quinto die vexare cœperit, reliqua „ ex proportione respondeant, iis ad quartum decimum morbus judicatur. Hæc tum viris, tum mulieribus, sed in tertianis maximè contingere solent. Junioribus verò cum iis „ ipsis, tùm pręcipuè in Continuis febribus, atque Tertianis sinceris „ Quam quidem postremam particulam explicat in Commentariis Galenus ex biliosissima in his hominibus, atque in his febribus constitutione. *Lib. de intern. affect.* alia adhuc

Prognosis.

hujus morbi prognosis obversatur " Multis verò ubi jam quie-
„ verit hic morbus rursùs revertitur; quod ubi contigerit, pe-
„ riculum est, ne æger consumptus pereat. Judicatur autem
„ morbus septem diebus lethalis sit nec ne, quos si effugerit
„ ferè non moritur, sed in multis curatus decedit.„ De do-
lore Capitis bilioso in febribus non acutis asserit Cous in *Pro-
gnost.* verba faciens de spontanea bilis vomitione, eveniente ra-
tione judicationis " Si quis per febrem non exitiosam dixerit
„ caput dolere . . biliosa vomitio aderit „ Denique Curatio
hujus affectus si simplex sit, & sine acuta febre, ab eodem
Hippocrate in memoratis locis instituitur per longas sorbitio-
nes, & aquæ potus quoad morbus judicatus fuerit; Per refri-
gerantia capiti admota, & per instillationem succi apii in na-
res, ubi dolor, & fluxio quieverit: Per levia cathartica, &
cibos quàmmaximè alvum subducentes. Adjicit itaque in me-
morato Textu Lib. II. *de morbis*, ubi de hoc capitis dolore,
lenis febris comite, sermonem complectitur. " Ac si propul-
„ satâ fluxione, & dolore, ad supercilia juxta nasum pondus
„ quoddam ei incumbere videatur, mucusque crassus sit, &
„ putridus, fomento ex aceto, aquâ, & origano adhibito,
„ mox calidâ loto, æris florem, & myrrham ad nares admo-
„ veto. Hæc ubi feceris plerumquè sanum videbis, morbus au-
„ tem minimè est lethalis „ Sed Lib. *de intern. affect.* ubi de
dolore capitis bilioso complicato loquitur, seu cum acuta febre,
& succedente delirio, postquàm usum veratri nigri vel in po-
tione, vel saltem in clysteribus, tùm clysteres ex lacte, aut
Betæ decoctionibus commendaverit, & crebros haustus ex mel-
le, aquâ, & aceto, aut ptisanæ; ista subnectit " Cùm verò ces-
„ saverit morbus, optimâ victus ratione utatur, sensim ad-
„ jiciens quę ventriculus suscipiat, ut non exurantur, neque al-
„ vi profluvium superveniat. Balneo quotidie utatur, & post
„ cibos moderatè obambulet; Lac, & serum, si anni tem-
„ pus ferat, per dies quinque & quadraginta bibat. Quæ
„ cùm fecerit citissimè sanus evadet. Morbus autem difficilis
est,

Curatio.

„ est, multâque curâ indiget „ Galenus 2. de composit. Pharmac. S. L. Cap. I. his verbis biliaris hujusmodi Cephalalgiæ curationem aperit, " Itaque Balnea temperata, & unctiones, & „ potus dilutus eis exhibenda sunt, omnisque victus ratio liquidior, & boni succi constituenda. Evacuandus item biliosus humor per absinthii cremorem, aut per aloën, & per „ ipsam picram antidotum, per se datam, aut modicâ additâ scammoniâ; vel per Catapotia ex aloë confecta. „ Peccantem jam igitur in hac bile, capitis dolorem inducente crassitiem, atque tenacitatem ex hac vehementium catharticorum usurpatione videtur Galenus recognoscere. Equidem in inveteratis doloribus capitis sine febre, à limosa, viscidaque bile, aut etiam à lento alio humore quolibet progenitis, mirabile est Catholicum Paracelsi, quod aliquibus sub nomine Pilularum Rudii innotescit: Cujus quidem descriptionem, veluti ab aliquibus in secreto habitam, hîc loci proferre non pigebit. R. Colocynthidis ℥vj. Agaric. opt., diagridii, ellebori nigri, Turbith aa.℥iv. aloës. unc. i. spec. diarrhod. Abb. unc. ß: Contundantur omnia, exceptis speciebus diarrhod. Abb., crasso modo, & infundantur ad solem in aq. vitæ opt. per VIII. dies, ita ut aqua vit. super emineat VIII. digitos. Deinde infundantur quoque species diarrhod. Abb. in aqua vitæ simili modo per IV. dies: & factâ colaturâ, atque expressione forti utriusque, misceantur illæ colaturæ; & abjectâ fece ponatur liquor, seu infusio in alembico vitreo: & abstractâ per distillationem humiditate remanet materia densa instar mellis, ex qua confici poterunt pilulæ, quarum, sæpiùs devorandarum, dosis erit ad scrup. unum. Cæterùm cum hisce expositis doloris capitis caussis, signis, successionibus, prognosi, & curatione, conciliari omnes ejusdem affectus species queunt, quæ scilicet nonnisi per gradus, aut extensionem differunt; seu, Cephalalgia, quod quidem nomen accipitur quandoque latè, & in genere pro omni capitis dolore, aliquando strictè pro dolore capitis, qui nec diuturnus est, nec cum magna capitis imbecillitate conjunctus.

Dolores Capitis in specie.
Cephalalgia.

Cephalæa junctus; Cephalæa, quæ sumitur pro inveterato, at verò periodis prædito dolore capitis, ægrè cedente, & pertinaci, à modicâ qualibet occasione in vehementes accessiones, invalescente, multamque capiti imbecillitatem conciliante; *Hemicrania* Hemicrania tandem, quæ species est doloris capitis, dimidiam circiter capitis partem, dexteram, aut sinistram, latera, aut verticem, puppim, ut dicitur, aut proram, seu occiput, aut frontem dumtaxat invadens. En biliosæ cephalææ historiam, quæ est Caroli Pisonis Observat. II. *Morbor. ab Eluvie serosa Sect. II. Pars I. Cap. I.* " Præfectus Basilicis hortis villæ, cui nomen salictarius „ Rivus ad primum ab urbe *Nancæo* lapidem, anno circiter 1600. „ deploravit apud me suam ærumnosam vitam ob pertinacem „ insomniam, quam gravis capitis dolor ei annum jam vertentem intulisset; Qui dolor alioqui tactu exacerbaretur, & „ de nocte ingravesceret. Cùm ego Caput contrectassem, ac „ stagnantem sub cute humorem deprehendissem, & doloris „ præterea acerbitas, pervicaxque insomnia suspicionem alicu„ jus cacoëthias injiceret; ex adverso autem cum hominis jam „ viridi senectâ famam quidem integram, & ab omni inhone„ sti morbi labe alienam prorsùs nossem, temperies verò ejus „ atrabiliaris, vitaque perpetuæ apricationi exposita ob ocu„ los obversarentur, tùm sanè humorem tumoris illius conti„ nentem causam aqueum illum quidem, sed acri, & bilioso „ perfusum esse ichore, qui insomniam, doloremque induce„ ret, sim suspicatus. Nimirum ab iisdem causis, à quibus „ in superiori puella, externum caput serosa eluvies opprime„ bat, pungebatque & impetum ejus sursum juvabat plurima „ bilis excrementitia sero affusa, & ab hepate præcalido, cui „ saturatus rubor in hominis vultu attestabatur, succrescens. „ Cùm autem vir bonus omnia remediorum genera frustra se „ hactenùs tentasse, eorumque vim pervicaciâ morbi „ elusam esse quiritaretur, jubeo ne desponderet animum, sed „ actutum postico occipiti cauterium inuri curaret. Dictum, „ factum. Aquâ virore quodam insigni, & bili prassinæ finitimâ

„ mâ ubertim per plures dies dimanante acerbam ille , in-
„ quietamque vitam jucundissimâ statim quiete commutavit „
Hæc igitur Piso : à quo quisque doceri poterit, quo tempore,
quove bilis ad caput illapsæ , ac veluti per externa integumenta effusæ , & serpentis , statu , ad eandem derivandam, atq; eliminandam præmissis universalibus præsidiis , hujusmodi aut similia artificialia , seu potiùs morbosa, emissaria inuri, atque aperiri queant.

Hemicraniæ biliaris caussa.

II. De Hemicraniæ caussis peculiariter loquens Galenus *III. de loc. aff. Cap. IX.* hæc addit " Porrò ea corpora suâpte „ naturâ idonea sunt ut ipsis caput impleatur , in quibus vapo-
„ rosus , calidusque spiritus generatur : aut quibus biliosa ex-
„ crementa cumulantur in ore ventriculi , & dolore mordaci
„ afficiuntur „ Reverà Hemicraniam plerùmque comitatur cardiogmus , seu oris ventriculi morsus ; tum tenebricosum quidpiam ob oculos obversatur , ob concussionem videlicet ramusculorum quinti , & sexti paris in plexum *Cardiæ* , sive superioris oris ventriculi concurrentium ; Quæ sanè concussiones ad alias earundem nervearum conjugationum soboles , uberrimè per oculum dispersas propagantur , undè bulbi oculi concussio , & veluti palpitatio , plus minùs offuscato visu , repetenda venit. Hinc Hemicraniæ hujusmodi vel per spontaneam acerrimæ bilis vomitionem , vel per Emeticum procuratam, extemplò delentur , ut in praxi videre est. Amicus quidam meus strigosus, & pichrocolus ab irâ, aut quocumque acriori, subitoque animi affectu in vehementem hemicraniam ruit , nunc dextram , nunc sinistram, cum ventriculi morsu, prostratione virium, tenebricoso oculorum affectu , & insigni nausea. Passio ad aliquot horas protrahitur ; Hinc amarissimę , calidæq; bilis copiam non modicam evomit , & statim ab hemicrania expeditur. Ab ipso verò excandefacto , efferatoque bilioso succo oriri in hoc casu hemicraniam patet ex hominibus aliis, qui si irâ vexentur , subitâ corripiuntur diarrhœâ biliosâ ; quæ quidem si non accedit, accedit febris. Ita qui similes patiuntur

Symptomata

Casus.

Hemi-

Hemicranias, seris dumtaxat annis, bile, scilicet per senium deservente, ab hujusmodi habitudine utplurimùm liberantur. Carolus Piso observat. XIII. sui Operis *morbor. à colluvie seros.* affert, nobilem virgunculam, temperamento calidam, & siccam, subitâ Hemicraniâ ad sinistrum tempus, oculumque, & aurem ejusdem lateris vehementer obstrictam, & lacessitam, succedentibus manuum, & brachiorum torporibus, indéque capitis in postica convulsione, torturâ oris, dentiumque adstrictione, cum resolutione totius corporis; Quæ tamen per haustum ex Medici consilio hydrelæum, redditumque vomitu plurimum biliosum fluidum sibi brevì restituta est.

Vertigo biliaris, seu sympathica ab hepate, aut ventriculo.

III. Galenus pariter III. *de loc. affect.* Cap. VIII. vertiginem, seu scotomiam ab oris ventriculi, aut hypochondriorum consensu cum capite, contractam ex archigene commemorat, signaque idiopathicam ab hujusmodi sympathica affectione intersting uentia pertractat: Nempè in prima aurium sonos adducit, prævios capitis dolores, gravitatesque; Olfactus, vel alterius alicujus sensus indè prodeuntis oblæsionem: In altera verò cordis morsionem, nauseamque. Nec nisi ab exstimulante bile has nasci affectiones ubique confirmat. Non ita pridem insignis biliosarum turbarum casus mihi in praxi offerebatur, quas inter biliosam pariter vertiginem recognoscebam. Domina Agnes Castagna, juvenis, carnosa, sanguinea, florida, mense Maio 1723. periodico ventriculi, pulmonis, cordis simulque capitis affectu corripiebatur. Post meridiem dolor ad Epigastrium erumpebat, cum soda, seu stomachi ardore, jactatione, gravissima spirandi angustia, mox vehementi, & sonora palpitatione, intermittenti pulsu, & quodam nunc lancinanti, nunc solùm tensivo dolore capitis, & contumacibus sub noctem vigiliis. In sæviori insultu dolor, & tensio ad usque hypochondria lumbosque protracta, negotium non modicum facessebant. Nulla febris. Hystericam passionem plurimi rati sunt. Reverà jam dudùm quoque mense accedebat invasio, atque per horas quatuor, aut quinque protrahebatur, forti

Ejus signa.

Casus.

forti præcipuè vertigine, (quod ad nostram rem facit) inappetentiâ, ac prostratione virium per aliquot horas præeuntibus. Nunc verò toto quatuor, aut quinque dierum stadio continua reddebatur, sed manè remissior, vespere veluti in paroxismi formam ingravescens. Cedebat reverà aliquantisper affectio paregoricis, antispasmodicis, atque etiam anthystericis præsidiis; sed mox ferociùs invalescebat. Frequens sed inanis excitabatur in accessionis augmento desidendi, aut etiam vomendi cupiditas cum insigni cardiogmo, nauseâ, siti, & jactatione: Ut tandem subierit animum, abditam, subdolamque biliarem delinquentiam suspicere. Exhibebam bolum ex ℥iij. cathartici passulati, cum ℨj. Rhabarbari, & granis tribus diagridii. Copiosissimas sedes habuit, quibus insignes ruffæ, accerrimæque, simulque crassioris bilis copias foras amandabat. Morbus veluti ex incantamento magnâ ægræ, adstantium, meâque admiratione sublatus. Nil ampliùs morbosi persentiit, sed integrè ad hanc usque, quâ hæc scribimus, lucem, abdomine, pectore, capite, omnibusque partibus liberrima, convaluit. Febris quædam ardens biliosa postremas ejuscemodi affectus invasiones præcesserat; Quæ nempè ad finem Aprilis fuerat mulierem egressa, undè tantus fortassè efferatæ bilis apparatus.

Observatio.

Quid, si ipsammet Odontalgiam à bile proximè ortam vidit, nec non descripsit Greulichius? Hic enim suâ *de Bile*, dissertatione art. V. §. XI. Hæc tradit " Imò verò etiam
„ Odontalgia mihi nuperrimè in quinquagenaria muliere oc-
„ currebat, suam bili originem manifestè adscribens. Nam
„ postquàm Odontalgia per quatuor aut plures septimanas, in-
„ certâ periodo, recurrisset, tandem insolitis urgentibus se-
„ cessibus, sed ignotâ causâ, accessit pariter difficilis vomitus
„ (cum miro faciei pallore, ac pulsus debilitate) toties repe-
„ tens, donec bis amarissimus humor, ingratus gustui hospes,
„ rejectus fuerit. Unde dictus dolor deinceps non ampliùs se
„ protulit. Sic natura intento veluti digito hujus Odontalgiæ
„ causam monstrabat. „

Mania Biliaris.

IV. Denique Maniam ipsam à bile ortum ducere, manifestum redditur ex Hippocratica hujus morbi disputatione, quam quidem ejusdem ad Democritum Philosophum Epistolis intersertam legimus. In hac præcipuè ista observantur " Qui ex
„ pituita insaniunt quieti sunt, neque clamosi, neque tumul-
„ tuantes (*seu Melancholici*) qui verò ex bile, hi verberant,
„ malefici sunt, neque quiescunt. (*seu Maniaci.*) Et si quidem
„ continenter insaniant, eæ causæ sunt. Terrores verò, & me-
„ tus ex transmutatione fiunt, calefacto cerebro à bile in ip-
„ sum per venas sanguine plenas irruente. Ubi verò bilis rur-
„ sùs in venas, & corpus discessit, quiescit. Cùm verò de-
„ repentè cerebrum à bile calefactum fuerit, sanguine in com-
„ memoratis venis ebulliente, horrenda vident insomnia, ac
„ velut evigilato facies incenditur, oculi rubent, mensque
„ aliquid mali agitat. Idque etiam in somno contingit. Ubi
„ verò sanguis rursùs in venas sparsus fuerit, quiescit „ Porrò Hippocrates Democritum in Abdera primùm conveniens, ipsumque in animalium dissectionibus districtum, simulque de *insania* scribentem perspiciens, causamque sciscitatus, ab ipso hæc audiebat verba " Quidnam verò aliud quàm quid sit, (*sci-*
„ *licet insania*) & quomodo hominibus innascatur, & quânam
„ ratione allevetur? Hæc enim quæ vides animantia hujus
„ certè rei gratiâ reseco, minimè Dei opera odio prosequens,
„ sed bilis naturam, & sedem inquirens. Nosti enim quòd
„ hæc ubi redundavit, ut plurimùm hominum insanię causa est.
„ In omni quidem naturâ inest, sed in aliis quidem minùs, in
„ aliis verò copiosiùs. Hujus autem immoderantiâ morbi exi-
„ stunt, velut materia, partim quidem bona, partim verò ma-
„ la subjecta „ Ita affert idem Cous in Epistola ad Damagetum de rat. propriæ expeditionis in Abderam. Idemque in lib. *de morbo sacro* super biliosâ insaniâ verba faciens prędicta satis confirmat " Qui ex bile insaniunt, clamosi, maligni, & minimè
" quieti sunt; semper aliquid intempestivum faciunt „ Id pariter pluribus aliis in locis posterorum memoriæ committit.

DE

DE BILIOSO VOMITU;

Et obiter de Ventriculi æstu, ardore, seu Soda, Cardialgia, Singultu, aliisque ejusdem Morbis à Bile productis.

Canones Practici.

Vomitus quid sit; quot ejus species; & à quibus caussis.

I. VOmitus vel fit à stimulo, alibi quidem quàm in ventriculo, degente, nervorumque lacessitorum consensibus validos in hujus utris motricibus fibris contractionum nisus inducente; Ut qui contingit in capitis percussione, in nephritide, in passione hysterica, epileptica &c. vel à pressione inductâ ad ventriculum à finitimis, aut etiam non finitimis visceribus; ut vomitus ex variis lienis, hepatis, pancreatis, mesenterii, omenti, aliarumque partium tumoribus; vomitus insuper in graviditate; vel randem à stimulo, ipsimet ventriculi caveæ insidente: Et hoc pacto vomitus erit, eorum quæ intùs ventriculum malè habent, atque molestant à propria ipsius potenti concussione per os exclusio. Causa verò ventriculum vel copiâ, vel etiam, ut dixerunt Antiqui, totâ substantiâ, vel qualitate, vel utrâque, intus molestans, seu in ejus fundo stagnando, aut hærendo, opprimens, vel irritans, indigena accensetur, vel advena. Prima domi, ut dicitur, nata ab eorum præsertim, quæ ingeruntur, qualitate, copiâ, utendi modo, & occasione repetitur. Altera ab aliorum viscerum, vel vicinorum, vel remotorum vitiosis succis, ab his ad stomachum appellentibus æstimanda est. Nos modò ad secundam hanc ab intromissa causa producti vomitus rationem accedemus; Atque insuper inductum à vitiosa bile, in ventriculum affluente, vomitum dumtaxat disquirere annitemur.

Biliosus vomitus vel criticus est, vel symptomaticus, vel intermedius. Et primùm de critico vomitu, ejusque conditionibus, in genere.

II. Vomitus igitur à bile in ventriculi Cavum irrumpen-
te, ejusque sensiles tunicas lacessente triplex in genere consi-
derari potest; vel nempè criticus, vel symptomaticus, vel in-
termedius, aut si mavis, neuter. Criticus seu salubris est, in
quo, ut ait Hippocrates, expurgantur *qualia, & sicut decet*; seu
qui vi naturæ, hinc tuto levamine vigentis morbi, atque sym-
ptomatum, citò, opportunè, sine molestia, atque ad debitam
mensuram suscipitur; cujus ideò conditiones omnes videntur
sub illo Senis *in Coacis* textu comprehendi: *Vomitus autem mul-
tum habet utilitatis, ac securitatis, qui pituitam exhibet acuratè
mixtam cum bile; si id quod vomitur, nec valdè sit crassum, nec
multum.* Namque per illud: *Qui pituitam exhibet accuratè mix-
tam cum bile*, ostenditur integritas partis, ut ait Duretus, ubi
hi humores miscentur *cum pari conjunctâ virtute caloris nativi,
cujus propria est coctio, atque mixtio.* Bilis enim quæ duce na-
turâ excernitur, minùs flava, quàm fuit, apparere debet;
Tùm ut notam immixtæ, simulque moderantis, quæ quidem
regnat in alvo, pituitæ præseferat, (mera enim excrementa
semper sunt, prava, quia non concocta) tùm quia, etiam an-
notante Hippocrate, bilis pepasmo *quodammodò pituescit.* Jam
ergo cùm concocta fuerit, *opportunè* ejicietur; Cúmque ab
immixta pituita fuerit dilutior reddita, etiam *sine molestia.* Per
illud verò: *Id, quod vomitur nec valdè sit crassum, nec multum*,
Cæteri vomendi ad sanitatem numeri explentur; seu ut *qualia
& sicut decet* vomantur; ut neque scilicet exitus impediatur li-
bertas, neque nimia parti, aut totis viribus molestia infera-
tur, sive *citò* atque *ad mensuram* sit vomitus. Quippe, ut id
quod vomitur valdè crassum esse non debet [sit jam crassities
à calore absumente, sit à componentium particularum iner-
tia] ne nimius, atque diuturnus in vomitu ad discutiendum
humorem, verrendum, ejiciendumque labor inducatur; Ita nec
multum etiam; Quia ventriculi crebra concussio, quâ sæpè, &
parùm, aut sæpè, & multùm per os rejicitur, multa sibi, &
ægro infert incommoda, illinc molestiam, & inflammationem,
hinc

hinc verò infirmitatem. Cùm ergo in descripto hocce vomitu omnes adversùs excretam bilem salubritatis conditiones in colore, substantiâ, & mixtione, seu rectâ uno verbo concoctione concurrant, jam adjicit Hippocrates: *Multum habet utilitatis, ac securitatis.* Multum nempè *utilitatis*, quoniam numeris omnibus salubritatis expletis, in fracto penitùs morbo redintegrabitur sanitas: Multum verò *securitatis*; Cùm *talia in hoc vomitu purgentur, qualia purgari oportet, hinc ipse confert,& ipsum alacriter ferunt ægri*, ut ait Hippocrates in II. Aphor. Sect. I. & in I. Epidem. par. II., Tum quia demùm hic vomitus omnis expers præsentis, aut consequentis molestiæ, celeritatem, opportunitatem, atque moderationem bonæ crisis importat; salutis igitur securitatem ostendit.

De symptomatico, atq; intermedio vomitu, in genere.

III. Ad normam igitur critici vomitus natura symptomatici dignoscetur; qui nempè à morbi maleficio productus, quantumvis ad viscera, aut universum corpus à noxio humore expedienda institutus videatur, tamen aut tardè, aut intempestivè, aut admodum molestè, aut tandem ad indebitam mensuram, vel simul his omnibus deterioribus modis conficitur; Hinc vel morbum adauget, vel ejusdem pravitatem significat. Intermedius verò critico, atque symptomatico biliaris vomitus est, qui à natura, aut à morbo, aut à medico auxilio excitatus, morbum imperfectè sublevat, aut in eadem, ac priùs inerat, conditione relinquit, aut secundùm circumstantias varias nunc criticus, nunc symptomaticus evadere potest.

Critici biliaris vomitus conditiones in specie, atque ejusdem præsagia ex Hippocrate.

IV. Ut verò horum omnium bilis vomituum criticorum, symptomaticorum, atque neutrorum exemplum aliquod in genere afferamus: Biliosa vomitio perfectè erit salutaris, seu critica, quæ in biliosis febribus cum memoratis conditionibus superveniat, atque præcipuè signis ad tempus, & speciem criseos accommodatis indicata, febris finem adferat; eóque magis si non solùm febris naturæ, sed & tempestati, & regioni, & ægrotantis ætati, & temperamento, & consue-

tudini parem se præbeat; juxta illud Hippocratis, de perturbationibus ventris, & vomitibus in II. Aphor. Sect. I. loquentis: *Inspicere itaque opportet & regionem, & tempus, ætatem, & morbos, in quibus conveniant, aut non.* Atque in IV. Aphor. Sect. IV. *purgare æstate quidem superiorem alvum, hyeme inferiorem:* Atque in VI. Aphor. ejusdem Sect. *Graciles, & facilè vomentes purgare superiùs, caventes hyemem.* Hujus naturæ biliosam per vomitum crisim indigitare videtur Hippocrates Lib. *Prænot.* versùs finem " Si quis in febri non lethali dixerit caput dolere, „ aut tenebricosum quiddam ante oculos obversari, si etiam „ oris ventriculi morsus accesserit, biliosa vomitio aderit. „ Quòd si quoque rigor subortus fuerit, & inferiores præcordiorum partes frigidas habuerit, adhuc citiùs vomitio aderit. „ Si verò sub id tempus biberit quidpiam, aut ederit, id „ quàm celerrimè evomitur. Inter hos autem, quibus primo „ die dolor cœpit, ii quarto, & quinto die potissimùm affliguntur, & septimo liberantur. Quin etiam eorum plerique „ tertio die dolore vexari incipiunt, conflictantur autem maximè quinto, verùm nono, aut undecimo periculo defunguntur. Qui verò quinto die dolore affligi cœperint, & reliqua pro ratione prioribus respondeant, ad decimum quartum diem judicatur morbus. Ita autem viris quidem, & „ mulieribus, in tertianis præcipuè contingunt. Junioribus „ verò, cùm in iis ipsis, tùm etiam magis in febribus perassiduis, & legitimis tertianis. At quibus per hujusmodi „ febrem caput dolet, & pro tenebris ante oculos apparentibus visus hebetudo contingit, vibrantesque splendores „ obversari videntur, & pro oris ventriculi morsu, in præcordiis dextrâ, aut sinistrâ parte contentio quædam, neque „ cum dolore, neque cum inflammatione suboritur, iis pro „ vomitu sanguinem è naribus profluxurum expectandum est. „ Potiùs tamen & eo casu in juvenibus sanguinis fluorem expectato. Iis verò, qui trigesimum annum attingunt, &

senio-

„ senioribus minùs ; sed in his vomitiones expectabis. „ Et sanè in hoc nobilissimo, utilissimoque textu, quem ideò totum hìc referri curavimus, non solùm eruitur ratio optimę criseos biliaris per vomitum, & febrium, & hominum, quibus ista par sit, sed futuræ insuper ejusdem panduntur signa, hæcque à signis critici per nares futuri sanguinis fluoris discriminantur. Quod reliquum : Hippocrates alicubi futuræ hujusmodi criseos signum esse quandam salivationem, attulit : *Qui vomituri sunt priùs illi salivant. alibi : Internum labrum id ipsum indicat haudquaquam quiescens, sed quodammodo intremiscens*: Proptereà quòd, ut ait Galenus in Comment. hujus textus " Si „ bilis mordeat internam oris ventriculi tunicam, ita & con- „ cuti labrum necesse est, cùm una eademque tunica sit ven- „ triculi, & œsophagi, ac gulæ, pharingis, & oris caveas, „ linguam, & palatum investiens „ succrescente autem rigore, major ex Hippocrate evadet bilis vomitio : Cùm soleat rigor concutiens magna ex parte, ut ait Galenus, bilis efficere vomitionem : Quod reverà in intermittentium febrium ingressu pluries observamus. Vomitum biliarem criticum in affectione colica affert Greulichius *differt. de bile* " Non aliunde „ gravius aliud in humano genere venenum generari puto, „ quàm ex felle corrupto. Cujus rei argumentum nuperrimè „ in colico habui. Hic cœpit inopinatò dejicere, & vomi- „ turire cum frigido manuum sudore, pulsuque tali, ut de „ veneno assumpto mihi primitùs obvenerit suspicio. Postquàm „ verò sponte bilem flavam, crassamque vomitu rejecisset, „ meliùs habere cœpit.„

Symptomatici biliaris vomitus conditiones in specie, seu species omnes accensentur.

V. Symptomaticus igitur ex adverso recensendus erit bilis vomitus, qui tempore, qualitate, modo, aut copiâ peccabit. Equidem ratione *temporis* malus erit biliosus vomitus, qui in principio morborum, nullâ adhuc initâ coctione continget, qui nempè vel bilis orgasmum, vel enormem copiam, vel insignem irritationem cum ullo vix levamine dumtaxat ostendet. *Qualitate* erit symptomaticus, si bilis vitellina, aut ærugi-

æruginosa, aut porracea, livida, aut atra ejicietur, juxta illud Hippocratis in Coac. *Vomitus autem porraceus niger, ac lividus quoque pestiferus; citissimam verò mortem denunciat lividus, & fœdi odoris.* Aut simul hæ omnes bilis species immixtæ evomantur, etiam juxta illud Magistri, quod sequitur: *Sin autem colores omnes idem vomendo exhibeat, valdè id quidem pestiferum.* si insuper bilis, quæ excernitur, nimiùm sit crassa, juxta superiùs adducta. *Modo* delinquet biliaris vomitus, si sincera vomatur bilis, juxta illud Hipp. in Coac. *sed ea, quæ vomuntur meraciora*; *Pejora* si vomitus difficilis sit, aut plerumque irritus. Ita affert Senex in Coac: *Lethalem esse rubrum vomitum, maximéque si ægrè vomatur:* & rursùs ibidem: *Qui cum fastidio sine nausea exacerbantur; malo sunt loco; tùm lacessit nausea sine vomitu.* Si vomitus exigui sint, vel crebri, & pauci; Juxta illa ejusdem Senis præcepta: *Exigui vomitus biliosi, malè habent ægrotos: idque cùm aliàs, tùm si vigilias agitaverint*; annotando quoad vigilias [nam quoad exiguitatem vomitus aliqua inferiùs adjiciemus] Duretus in Commentario " Ut enim vi-
" giliæ gignunt bilem; sic illæ rursùm à bile gignuntur. Ac
" symptomatici vomitus biliosi, & febris, mutua conspira-
" tio est in utriusque causam, & incrementum " *Qui crebrò, & parcè biliosi sunt vomitus meri; malè habent ægrotos: idque cum aliàs; Tum in multa dejectione, & in prægrandi lumborum dolore.* Si à vomitu fastidia relinquantur, aut alia symptomata bilis raptum ad caput, aut alias partes minitantia: Ita Cous ibidem: *Quibus à vomitu fastidia sunt, vox clangosa, oculi pulverulenti; furor venit: Ut etiam nuptæ Ermosygi, quæ ab insania voce capta interiit.* Præcipuè verò si succedat singultus, aut convulsio annotante Sene: *In meris vomitibus mortiferè habet singultus: Mortiferè item convulsio. Similiter & in purgationum excessu, quem inferunt pharmaciæ*; Aut si in delirante & sitibundo accedat vomitio, post quam mens non ampliùs sitim percipiat, juxta illud Hipp. *In vomitu sitibundum, sitis expertem fieri, malum*;

Aut

Aut in non delirante vomitus sitim relinquat; Etiam ex illo Hipp. ibidem: *Tum qui subindè revomunt sitibundi; malo sunt loco*; cui quidem commentatur Duretus " Est autem causa perennis vomitus implacabilis, quam sitis excipit inexplebilis, " undè nulla levatio est viscerum incendio conflagrantium, " quæ bilem sitiferam cum ardore fundunt in fundum alvi, " & indè in stomachum ejus;" Dicit autem Duretus *sitis inexplebilis*: Nam sitis à quacunque purgatione producta si non permaneat, sed facilè, brevíque expleatur, bonæ potiùs purgationis indicium est: est enim ratum illud Magistri: *Qui purgantur finem faciunt sui purgandi, postquàm sitiverint.* Mali insuper sunt vomitus, facilè relabentes, & qui ex flavo mutantur in nigrum, & qui tremores inducunt. Sic noster Dictator eodem loco: *Crebri, cum vomitu, pari modo relapsus; nigrum cient vomitum circa crisim* (intellige malam) *sunt etiam tremoriferi.* Mali demùm biliares vomitus, quos enormes, diuque protractæ ventriculi contractiones, aut perpetua vomendi cupiditas, insignis nausea, frequentes Cardialgiæ, aut animi defectus, aut insignes virium prostrationes stipabunt. *Copiâ* verò hi vomitus deficient, si aut nimiùm pauci, aut supra, aut nimium excedentes sint. Ita symptomaticus est bilis vomitus in cholera morbo, in quo effusissima bilis vomitio vires exolvit, & lethalia invehit symptomata. Uberior insuper in hypercatharsi biliosus vomitus. Qui certè lethalis est, si superveniat frigus, & sudor: juxta illud Hipp. *Si redundanti cuivis purgationi frigus adveniat cum sudore; funestum* &c.

Neutri, seu intermedii vomitus quæ sit conditio; & quando ipse contingat.

VI. Intermedia, seu neutra vomitio biliosa est, quæ, ad exemplum, in principio paroxismi simplicium tertianarum accedit. Ex qua quidem nec ullum morbi levamen contingit, nec tamen ipse ingravescit; Hinc neque critica, neque symptomatica dicenda, quæ à sola validiori solidorum expressione producitur. Similis insuper censenda, quæ excitatur à vehementiori aliquo animi affectu, aut à subito alicujus objectæ rei fastidio, aut à nausea, à fœdo corpore, ab inspecto, aut degustato

medicamento &c. aut etiam à nimiùm extimulante ingesto pharmaco, bilem ipsam hepaticam succutiendo, & pro concitando vomitu usque ad ventriculum exprimendo. Ejusmodi etiam est biliosus vomitus in calculosa nephritide, aut qui in picrocholis contingit, cùm ab inedia, cujus illi impatientes sunt, ut aliàs dictum est, bilis in stomachum exundans, eumque proritando, in vomitus concussiones adigit.

Symptomatici biliosi vomitus exempla ab Hippocrate expenduntur varia: & Primùm de hoc bilioso vomitu in variis læsionum capitis, aut cerebri classibus.

VII. Jamque ad disquisitionis complementum exempla aliquot biliosi symptomatici vomitus ab Hippocrate elicita attingere, leviterque eorum causas delibare, non ingratum fore arbitrabor. Et primùm illa, quæ in vulneribus contingunt: *Si cui à vulnere bilis vomitio est, malè est, idque potißimùm à Cephalico.* In Aphor. & in Coacis. atque in iis rursùs: *Quibus cerebrum vulneratur, iis ut plurimùm febris, & bilis vomitio incidit, & corporis apoplexia. Tales autem sunt desperati.* Quippe si fortiter concussi sint à læsione cerebri nervorum caudices, elongati ad omnia viscera eorum rami, susceptas in cerebro vibrationes eisdem impertiuntur; Undè adaucta fiunt solidorum momenta; Quæ quidem in ventriculo excitare vomitum necesse est; In aliis verò partibus vividiores in appellentia liquida collisiones, & impetus; undè febrium, aliorumque succedentium symptomatum repetenda ratio est. Quòd si nervorum trunci, nullâ eis inductâ præternaturali succussione, in origine dumtaxat comprimantur, atque à naturalibus occillationibus impediantur; Apoplexia partium sub cerebro degentium continget; seu quarundam, aut plurimarum corporis partium ex privatione sensus, & motus exolutio; Quam nempè non quidem cerebri, sed partium sub cerebro sitarum apoplexiam declarat Hippocrates Lib. *de morbis*, hujusmodi apoplexiæ nomen paraplegiæ tradendo, quæ quidem non omnium corporis, sed quarundam solùm partium resolutio est: Intelligit autem Paraplegiam graviorem, quæ scilicet, sensus, motusque amissione, cerebri apoplexiam imitatur, non leviorem, in qua horumce dumtaxat alteruter amit-

amittitur. De cætero non à sola cerebri, aut ejus membranarum sæviori, aut profundiori plaga, vel contusione, vel concussione vomitiones inducuntur; sed à quâlibet aliâ vehementi harumce partium ab internis causis offensione, unde fortes etiam nervorum concussiones, aut convulsiones exoriantur. Ita habet Hippocrates II. Epidem. *Phreneticorum convulsio est, tum æruginosæ bilis vomitio; Unde quibusdam eorum cita mors venit.* Tum externis solùm quibusdam capitis offensis partibus easdem evenire vomitiones author adhuc idem est Lib. de Fractur. *Musculis temporalibus affectis sopor inducitur, & bilis sincera vomitione rejicitur.* Cur verò gravibus capitis læsionibus non solùm vomitus, sed biliosus speciatim vomitus superveniat, id Duretus, aliique Interpretes explicare conantur ex febre, quæ semper socia est inflammatæ partis cujuslibet, quæ principatum habeat in corpore, atque indè ex bile, non solùm ab ipsa cerebri, aut membranarum inflammatione, sed ab ipsamet febre continuò, mutuóque progenitâ. Ita frequens legitur eorum adagium, *Bilis, & febris mutua generatio esse solet.* Sed ipse crediderim potiùs, bilis vomitum in his cerebri affectibus non à majori hujus succi productâ copiâ censendum esse (cùm reverà sæpissimè in his capitis affectibus ante febris, & inflammationis adventum uberes hujusmodi vomitiones erumpant) sed potiùs ab ingentiori spasmo nervorum intercostalium, paris vagi, nervorumque vertebralium; Ut hinc non solùm ventriculus in convulsivam diathesim adigatur, sed ipsummet hepar, eosdem nervos, præcipuè à superiori stomachi orificio ad proprium plexum tendentes, participans, ejusque emissaria, & Cholidochi ductus versùs pylorum violenter retrahantur: Atque per eandem hoc pacto retractionis directionem bilis eructata, & expressa, sursùm potiùs feratur, undè vomitus. Equidem per eundem contractionum consensum in nephritide bilis frequenter evomitur; Quam quidem neque febris, neque inflammatio produxit, aut multiplicavit.

 VIII. Alius

De symptomatico bilioso vomitu dysenteriæ superveniente: Et quomodo hic à critico, qui in eodem morbo non rarò contingit, distinguendus sit.

VIII. Alius symptomaticus vomitus ex Hippocrate in Coacis: *Intestinorum difficultate laborantibus vomitio biliosa circa initia malo est.* Quia Dysentericis, ut ait Duretus, nulla indè levatio ex hoc vomitu accedit, sed potiùs graviorum malorum accessio; Quòd nullam exhibet speciem causæ criticæ, quâ dolorificum malum foras exeat, sed nuncia sit pravę affectionis, quæ intùs inclusa est, tùm oppressionis à pravis humoribus, eorum multitudinis, & symptomaticæ per qualitatem, & tempus ab intestinis ad nobiliorem partem, veluti ventriculus est, exundationis. Nam cùm in dysenteriæ principio nulla adhuc concoctio sit, quamvis delinquentis humoris portionem videatur vomitio excernere, erit tamen, ut ait Hippocrates, *Critica sine crisi*, quarum quidem excretionum ut ipse adjicit, *aliæ mortiferæ sunt*, aliæ verò *sinistræ crisis.* Hinc addit Anutius Foësius super hunc textum, in hoc bilis vomitu (præcipuè si, ut ait Duretus, *spumantis*, & *meræ sit*) dysenteriæ principio superveniente omnia ingravescere; *Vexare acutas febres, extremorum perfrictiones contingere, cibi fastidia, vigilias, graveolentes ructus, nauseas, & tenebricosas vertigines: His accedere crebram virium exolutionem, genuum resolutionem, sitim, æstuationem, corporis inquietudinem, pulsus exiles, & debiles, & magnam tormentorum intensionem, & perseverantiam.* Sed in concocto morbo res alia est: Quippe, ut ex Aphor. XV. Sect. VI. *A longo alvi profluvio habito spontaneus vomitus superveniens morbum solvit*; Ita biliosa vomitio vel sponte, vel præsidio aliquo excitata, dysenteriæ, non quidem in principio, sed in statu superveniens, cùm hæc non quidem oppressionis, aut propagationis peccantis succi, sursùm deorsúmque confluentis, effectus sit, sed potiùs, aut multam ejus revulsionem, aut insignem evacuationem instituat, eandem solvit, aut notabiliter sublevat. Sed de his inferiùs cùm de biliari dysenteriâ.

Symptomatici biliaris vomitus.

IX. *Vomitus parvi, & frequenter repetentes, biliosi, sinceri, mali sunt, in copiosiore ventris subductione & intenso lumborum dolore:*

dolore; in Coac. Hi certè vomitus jam à nobis ſuperiùs indicati, plurimis de titulis ſymptomatici, & pernicioſi accenſentur. Quippe mali jam ſunt, quòd parcè vomatur, neque id niſi ægrè: Atque nihil paucum ſit criticum; ut *nihil criticum eſſe paucum* ſæpiùs Galenus memoriȩ mandavit. Præcipuè autem ſi quod vomitur bilioſum ſit: Juxta illud Coi in Prorrhet. aliiſque locis poſitum: *Exigua vomitio bilioſa malè habet eum, qui vomit.* Quandoquidem hujuſmodi excretiones tùm gravem delinquentis bilioſi humoris lentorem indicant, tùm ejuſdem copiæ haudquaquam reſpondent; Atque in hoc caſu, quo *copioſior ventris ſubductio* peccantium ſuccorum multitudinem oſtendit. Mali inſuper, cùm *crebrò repetant*, juxta aliud Hippocratis effatum illud: *Vomitus cum varietate mali, idque cum aliis, tùm ſi frequentes fiant.* Cùm repetiti frequenter vomitus morbi contumaciam, viſcerum, viriumque imbecillitatem, gravioremque morboſi humoris irritationem, ac feritatem oſtendant. Mali præterea, cùm ſinceri ſint, ut ſuprà: Non enim dumtaxat vomitiones, ſed alvinæ dejectiones, hæmorrhagiæ, ſputa, aliaque excreta, ſi ſincera ſunt, ſunt utique & prava; annuente Hippocrate, & confirmante experientiâ. Mali ulteriùs, quod ſuperadditus lumborum dolor enormem bilis morſum, vaſtiorem ejuſdem exundationem, contumacemque adhærentiam declarat, ut hinc *copioſiori per alvum* ſubductioni non cedat. Hinc ſubdit huic textui Foëſius "Vomitiones bilioſæ, ſinceræ, pau„ cæ, & crebræ damnandæ ſunt ob magnam bilis, & corru„ ptelæ copiam, quæ etiam ſuâ acrimoniâ inteſtina lancinat, & lumborum dolorem facit „ Mali igitur tandem, & ut ſignum, & ut cauſa: Ut ſignum; nempe perennis in alvum affluxus efferæ bilis, atque æſtus viſcerum in quibus hæc gignitur, & commovetur, & inſuper infirmitatis ventriculi, atque impotentiæ excludendi, aut nimiæ oppreſſionis, aut exolutionis: Et ut cauſa; cùm diuturni, & repetiti acrium hujuſmodi humorum per ventriculum trajectus eundem quatere magiſque labefactare, neque raò lethaliter inflammare ſoleant.

quadam aliæ ſpeciales conditiones; quarum ratione ille, & ut ſignum, & ut cauſa, ſit malus.

Æruginosi vomitus, quando insaniam prænunciant; & Porracei quando lethales absolutè sunt.

X. *Vomitus virulenti, & æruginosi cum capitis dolore, surditate, & insomniis, promptam insaniam significant.* Prædict. Lib. I., & Coac. Prænot. ex calido, videlicèt, & inflammatorio affectu, à perustæ bilis anadrome in capitis partibus inducto, qui indè hepatis, & ventriculi viscera in consensum ducit: Ut ab hujusmodi per vomitum excretione, quæ quidem deterrimâ qualitate humoris, copiâ, & excernendi modo calamitosa est, vitiosi solùm humoris indoles, affectarum partium numerus, earumque affectionis gravitas depromantur; Non autem morbi concoctio, aut naturę salutaris nisus. Brevì autem adfuturam insaniam hujusmodi vomitio denunciat; quoniam humorum qualitate acerrimorum, substantiâ tenuium, temperamento calidorum, sive incendio conflagrantium, cita ad vigorem malorum, quæ ipsi faciunt (ut suprà cùm de biliosa phrenitide) expeditio esse solet. Ita habetur in Epidemicis morbis Hippocratis: *Philistam, qui cùm primo die flava, & pauca, mox æruginosa plurima vomuisset, secundo sub meridie è mentis potestate exivisse; cùm eo die obsurduisset.* De proventu æruginosæ bilis, ubi scilicet, & undè illa succrescat, tum de symptomatis, quæ illius naturam sequuntur, consuli meretur Galenus ad *Prorrhet.* Neque in adducendis symptomatici biliosi vomitus exemplis, quæ apud artis Præceptores innumera obversantur, diutiùs immorabimur. Id solùm adjicere liceat, pessimos fore, citóque lethales biliosos illos vomitus, qui longo, & incurabili Hepatis affectui aliquando succrescunt. Ita præ aliis affert Carolus Piso Observat. sui operis LXX: *Memini Cl. Medicum Franciscum Poirotium Phlegmones Erysipelatodis Hepatis decimo tandem mense violentiâ fractum, morte jam instante, evomuiße non sine summis cruciatibus, & intolerabili cardiogmo meracæ bilis porraceæ libras tres, quatuorve, & porrò in ejus cadavere hepar scirrhosum, atroque virore totum luridum fuisse repertum.* In hac verò observatione illud *Phlegmones Erysipelatodis Hepatis* non quidem est pro systrophica affectione intelligendum, quæ *decem menses* vigere

vigere procul dubio non potuisset. Fortè pro fugaci, instabili, sæpiúsque recurrente Phlogosi assumendum est; *scirrhoso* autem affectu pro primigenio, & principali, tantæque diuturnitatis morbo, reverà perspecto.

XI. Quidpiam modò de bilioso singultu, biliosa cardialgia, æstuque ventriculi ab eadem causa, aliisque similibus hujus partis affectibus attingamus. Singultus ex mente Interpretum est concussio molesta, & irrita ventriculi, molestum corpus non excludentis, sed frustrà in excludendi conatu laborantis. Hinc ab antiquis omnibus singultus à noxiâ, tunicis ventriculi impactâ, vomitus à natante in ejus cavo substantiâ explicatur. Licèt Celsus ab Aphor. LIX. Sect. V. & XVII. Sect. VII. aliisque Hippocratis locis eductus tutò asserat Lib. II. Cap. VII. " *Singultum* frequentem, & præter consuetudi-,, nem continuum, jecur inflammatum esse significare,, interdum tamen non hujus affectus soboles est, sed accerrimæ bilis, quâ exæstuans Hepar fœtum est, ad ventriculum effusæ, & propagatæ. Ita Virginem non hystericam, neque Catameniorum expertem, aliquando invisebamus, contumacissimo, & clamoso, atque ob id terrifico, sine febre, singultu per sex menses immaniter conflictatam, quam quidem [post innumera à plurimis usurpata remedia] nos tandem curavimus per validum antimoniale repetitum emeticum, cum uberrima viscidissimæ, simulque admodùm russę bilis dejectione. Sequentem observationem legimus ex Platero Lib. I. *Observat.* pag. mihi, 218. " Chirurgus quidam æger factus mox singultire cœpit, ,, adeò continuatis vicibus dies, noctesque, ut nec dormire, ,, nec rectè loqui, aut cibum capere posset, ad extremum hoc ,, pacto debilitatus. Cùm nil juvisset, & jam quasi in agone ,, esset, dedimus illi non sine metu, ipso tamen summoperè ,, rogante, vomitorium satis validum chymisticum, quod ad ,, manus erat. Undè immensam bilis æruginosæ, & nigrę co-,, piam evomuit aliquoties, cessavitque singultus, ipseque sen-,, sim convaluit,, Cùm verò hepatis inflammationem sectatur singultus,

Singultus quid sit, quomodo à vomitu distinguatur; & quando ab inflammati hepatis pressione in ventriculum, aut à bile in eundem effusa ortum ducat. Elucidantia exempla. Biliosi singultus signa, & curatio.

ſingultus, tunc ab enormi prementis molis magnitudine ingeritur, neque hic idcircò cuilibet aſtat hepaticæ inflammationi, ſed prægrandi dumtaxat, ut ab Hippocrate non ut proprium inflammati hujus viſceris ſignum cenſeatur, ſed ut ejuſdem inſigniter adauctæ molis, quæ quidem in graviori Phlegmone, aut etiam calidiori hepatitide interdum contingit, atque ad valdè premendum, ac veluti ſtrangulatu afficiendum ventriculum producitur. Ita Aphor. XVII. Sect. VII. *In hepatis inflammatione ſingultus malum.* Bilioſus igitur propriè ſingultus, non quidem ut alii, qui à diſparibus cauſis ortum habent, *à cohibita ſpiratione*, aut *citato ſternutamento* finem facit, ut docet cum Platone Hippocrates; ſed forti duntaxat Cathartico, aut etiam Emetico curatur; Quorum quidem alterutro, aut utroque vellicans, & laceſſens glutinoſa bilis, tunicis, fibriſque ventriculi impacta, dimovetur, verritur, & tandem excluditur. Ad fervidiorem, mordacioremque, ſimulque tenuiorem bilem (ut in ſingultu, qui cum bilioſis, & præſertim ardentibus febribus accedit) cicurandam, & infringendam apprimè conducere frigidæ potum admonet in *Diſſert. Pathologic.* Antonius Menjotius, Hippocraticis in quocunque bilioſo æſtu ejuſcemodi præceptis edoctus. Signa bilioſi ſingultus ex univerſali bilis dominatu, aut peculiari hepatis vitio petenda ſunt.

Cardialgia, ſive Cardiogmus, quid ſit apud antiquos, & recentiores: A vitiata bile, ut plurimum, iſtam enaſci probatur.

XII. Cardialgia, ſeu Cardiaca paſſio, Cardiogmus, & Stomachica exolutio, quæ ex Galeno l. *de Symptom. cauſis* Cap. VII. eſt oris ventriculi infeſtum ſymptoma, à mordentibus ſuccis proveniens, cum dolore, interdum cum Apnœa, ideſt penè abolitâ ſpirandi functione, frequentiùs cum dyſpnœa, ſeu reſpiratione difficili, aut ſaltem gravi, cum virium proſtratione, & præcipuè cum ſpeciali animi deliquio, ſeu cardiaca ſyncope; Ex Modernis verò: Vehemens ac propè intolerabilis ſtomachi, ſeu orificii ventriculi ſiniſtri *Cardia* dicti, præcordiorumque in genere dolor, cum graviſſimis quandoque aliis ſymptomatibus, cordis nimirum palpitatione, animi deliquio, nauſeâ, vehementiori vomendi conatu, immoderato ſudore thoracis in

in ſpecie, cervicis, capitis, nec non & inordinata febre, quæ ſi Cardialgię ſymptoma ſit, cardiaca à Sylvio denominatur: Hic, inquam, morbus à vitiata bile utplurimùm ortum ducit. Quippe picrocholi homines, calidi, & ſicci, gracileſque præ aliis cardialgiæ ſunt obnoxii: Qui diuturnâ, crebrâve Cardialgiâ vexantur, hi in icterum plerumque delabuntur. Frequens eſt Cardialgia in bilem vomiturientibus; In iis inſuper, qui bilioſis diarrhœis obnoxii ſunt; Et inſuper fervidioribus exquiſitis tertianis, & croceas utplurimùm, imò & quandoquè lateritias urinas mingunt. Ita habet Duretus in Comment. ad Coacas fol. 173. " Cardiogmus, quem facit bilis acerrimæ „ morſus, & vellicatio in ore ventriculi, quod ſtomachum „ latinè expreſſimus. Hoc nempè orificium apud Anatomicos „ *Cardia* dicitur „ Imò ipſemet ſummus medicinæ Magiſter Lib. IV. *de morbis* poſtquàm de ventriculi dolore ex bile cum critico poſtmodùm biliari alvi fluxu, biliarique urina diſputaſſet " Locus autem, ait, qui eſt in hepate quicquid illic bi- „ lioſi ineſt, ad ſe trahit. Et ſi derepentè copioſa bilis exti- „ terit, hepar homini dolet, & copioſa ex ventre gignitur. „ Hoc enim ſi contingit vetus bilis propter multitudinem ad „ ventriculum fertur, & indè tormina in ventriculo oriuntur, „ & ipſius pars quædam per veſicam quidem, pars verò per „ ventrem foras procedit, ſicque pauciſſima in homine exi- „ ſtit, & dolores ceſſant „ aliquantò poſt affinem, fortaſſe & eundem intelligens morbum, hęc ſubdit " Quod verò in loco „ quidem, qui eſt in hepate ex cibis, & potionibus ſola bilis „ ſecernitur, ita etiam ſe res habet. Venulæ cùm tenues, & „ debiles exiſtant, alium humorem craſſiorem, & graviorem „ attrahere nequeunt, ſimulque ea non eſt loci capacitas, ut „ ibi alius humor conſiſtat, hicque locus bili naturâ maximè „ familiaris eſt. Proptereáque nullus in eo alius oritur mor- „ bus, niſi quem Cardiogmum, hoc eſt cordis morſum vo- „ cant „ Bilioſæ nos Cardialgiæ exemplum ſuperiùs attulimus in loco biliaris vertiginis.

Ardor ventriculi à bile originem frequenter nanciscitur: sympathicũ capitis dolorem plerumque comitem habet. De nausea, anorexia, anxietate, cordis angustia, aliisque stomachi passionibus.

XIII. Ardorem ventriculi aliqui *Sodam* etiam dicunt, alii verò à *soda* distinguunt; quo nempe nomine dolorem capitis, seu Cephalalgiam significari contendunt. Sed in ventriculi ardore à bile res quidem eódem recidit; Cùm hujusmodi stomachi à lacessente bile affectio non nisi cum symptomatico dolore capitis plerumque accedat. Ardorem ventriculi à bile originem frequenter sortiri satis evincitur; Quòd hic unà cum Cardialgia, choleram morbum ut plurimùm comitetur. Vomitum bilis sæpè aut præcedit, aut consectatur æstus ventriculi; à flava nempè bile, (ut ait Galenus Comment. IV. Aphor. Hipp.) in ipsius tunicis ebulliente genitus, qui si cum Cardialgia in febre accidat, mali ominis est juxta Hipp. Aphorismum: *In febribus circa ventriculum, & fortis æstus, & cordis morsus malum.* De ardore bilioso ventriculi ponit Etmullerus Colleg. Pract. Sect. VII. Cap. III. "Ii, qui sunt iracundi, aut „ quibus facilè acrior bilis ex duodeno in stomachum regur-„ gitat, obnoxii semper sunt huic affectui propter effervescen-„ tiam bilis cum acido stomachi tunc temporis vitiosi, obor-„ tam„ Ita eodem loco Cap. II. idem affert, quæ ardorem stomachi patiebatur, semper dicere solitam *ibi malum residet*, qui quidem ardor oriebatur à bile effervescente cum acido: excretâ materiâ dicebat: *Malum evanuit.* Curatio Cardialgiæ, & ardoris ventriculi à biliosa causa repeti poterit à dictis superiùs in Can. XI. Idemque quoad frequentiorem causam, & remediorum administrationem de simplici nausea, seu fastidiosa ventriculi proritatione, quę tandem screatu finitur, de anorexia, seu ciborum fastidio, anxietate, adstrictione stomachi, angustia cordis, & similibus ventriculi morbis, seu potiùs symptomatibus, intelligendum est.

DE

DE BILIOSA DIARRHOEA,

Canones Practici.

I. QUamquàm tùm biliosa, tùm cujuslibet alterius humoris sincera, aut mixta diarrhœa aliorum affectuum symptoma frequenter sit, aut saltem succrescens morbus; sæpè tamen primigenii affectus videtur naturam induere, quum quidem ab aliis morbis neque manifestè oritur, neque stipatur; ut quæ, qui probè sani videntur, homines improvisè adoritur diarrhœa. Ut ut verò sit, biliosam hîc diarrhœam amplectimur; Quæ quidem ab aliis omnibus discriminatur, non solùm ab excretorum colore, & habitudine, sed insuper ex comitante nausea, frequenti Cardialgiâ, interdum singultu, vehementi siti, anxietate, habitu icterico, ardore viscerum, lancinanti intestinorum dolore, febre, si adsit, manifestè periodicâ, ingenti virium prostratione, aliisque similibus biliosi dominatus argumentis. Cùm verò biliosorum per alvum fluxuum alter artificialis sit, seu à purgantibus remediis elicitus; Alter naturalis, ab internâ causâ productus, hîc nos postremum disquirendum suscipimus.

Diarrhœa in genere quando primigenia affectio dici possit: Biliosa verò diarrhœa quibus phænomenis à cæteris alvi fluxibus distinguatur. Duplex ista est.

II. Diarrhœa biliosa naturalis, non secùs ac vomitus superiùs descriptus, distinguitur in criticam, symptomaticam, & mediam: Critica, ut ut à salutari naturæ conatu manu ducta, ob humoris acrimoniam, atque mordacitatem semper est molesta, & incommoda. Intereà quæ non ad solam hepatis, & intestinalis tubi, sed omnium vasorum corporis repurgationem instituitur criticus per alvum biliosus fluxus, Perirrhœa etiam ab antiquis vocatus est. Sonat enim apud Hippocratem Perirrhœa *circumfluum humorum effluxum*, quo quidem per aliquod solemne emissarium seu effluvium, totum corpus superfluis humoribus repurgatur.

Diarrhœa naturalis triplex est, critica, symptomatica, & media. Quid sit Perirrhœa:

Diarrhœa biliaris, cui bilis orgasmus se comitem addit, quomodo dignoscenda sit, & quomodo remediis excipienda. De alvi cum auribus consensu. Critica biliaris diarrhœa ab Hippocrate descripta.

III. Quemadmodùm pluribus in locis (ut inferiùs videbimus) symptomaticam biliarem diarrhœam commemorat Hippocrates; Ita criticam in secundo versiculo Aphorismi XXVIII. Sect. IV. *Quibus biliosæ dejectiones, superveniente surditate cessant: & quibus surditas, supervenientibus biliosis dejectionibus cessat.* Reverà in primo hujus Aphorismi versiculo biliosa excretio non tam bona indicatur, cùm in biliari Orgasmo sita sit, ut hinc ejusdem ad alvum fluentis succi translatio, & decubitus ad caput, & aures, seu anadrome discrimine plena contingat. Idcircò in hoc casu naturæ viribus non integrè fidendum est, sed eâdem horâ purgandum, seu turgescens bilis validiùs ad inferiora præcipitanda, ne indè evolet in caput. Dignoscetur autem unà cum biliosa diarrhœa subesse, & bilis orgasmum, si simul morsus *in ventriculo aliquis*, (ut ait Galenus IV. Comment. in II. Aphor. Hippocratis) *& adsit cibi appetentiæ defectus, ac sitis, ore amarescente, aut quia tertiana febris hominem habeat, aut ex ardentibus illa, quæ ex amara fit bili.* Adde, si multa ventris sit tensio, multusque dolor, etsi capitis gravedo cum vertiginoso quopiam, atque aurium sibilo persentiatur. *Nam in his omnibus* (ut prosequitur Galenus) *Flava bilis abundat: Atque idcircò conabimur ipsam educere illis medicamentis, quæ cholagoga, idest, bilis eductiva ab effectu nominantur. Atque hoc est quod ab Hippocrate dicitur: si qualia oportet purgari purgentur: Confert, & leviter ferunt.* Cęterùm subiti hujusmodi ab alvo ad aures consensus rationem aperire nititur Lucas Tozzius in explicatione hujus Aphorismi: *Fiet autem, ut potiùs aures in his* (bilis diarrhœâ cum ejusdem Orgasmo affectis) *lædantur, quàm sensus alii, à conditione vitiosi humoris acris, & biliosi: Quippe is multùm respondet Cerumini, quod aurium recrementum est felleum, & amarum.* Ergo membrum illud Aphor. *Quibus biliosæ dejectiones, superveniente surditate cessant* (aut simile aliud in Coac: *In febribus enata surditas alvum remoratur, & sistit*) Crisim non benè criticam indicat, ideóque remediis emendandam: Aliud verò: *Et quibus surditas, supervenientibus biliosis dejectionibus cessat* crisim

crisim laudabilem indigitat, quę ideò sibi, seu naturæ operi linquenda est, cùm motus turgentis bilis à nobilioribus ad minùs nobiles partes, seu à capite ad intestina totis, firmisq; naturæ viribus conducatur. Quòd autem in discusso Aphorismo de bile, in vehementes Orgasmi motus per ardentem febrem concitata, sermonem instituat Hippocrates, manifestè liquet ex alio ejusdem textu, qui ejusdem Aphorismi veluti Commentarium videtur: *Quibus in febribus ardentibus aures obsurdescunt, his non solutâ febre necesse est delirare. Solvit autem inter alia sanguinis è naribus eruptio, aut alvus biliosa.* Tùm alius ejusdem locus criticam alterius morbi non quidem in aure, sed circa aurem, aut prope aurem vigentis, ex bilioso alvi fluxu solutionem declarat: *Parotides rubræ, & nimiùm dolorosæ, sive sint participes, sive expertes suppurationis, periculosæ; præsertim si alvus non fluat biliosis.* Atque ad hunc textum alius in lib. 1. Sect. II. *Morbor. Vulgar.* quadrare videtur: *Quibus febre judicatoriè desinente tumores ad aures in febribus cum dolore suborti neque conquiescunt, neque suppurantur, eos biliosum alvi profluvium, ut intestinorum difficultas, aut quod in urinis crassis subsidet, liberat.*

De symptomatica biliosa Diarrhœa, quum ejecta bilis sincera est, aut valdè spumosa, aut nimiùm colorata. Quæ quidem habitudines bilis Orgasmum redolent.

IV. Sed multò frequentiùs de symptomatica biliosa diarrhœa mentionem tradit Hippocrates. Ita in 1. Prorrhet. *In biliosis sincerisque dejectionibus spumosa efflorescentia mala, tùm aliàs, tùm ei, qui lumbis anteà doluerit, atque hujusmodi dejectiones intestina permearint.* Nam præterquamquòd sinceræ bilis dejectio indicare non potest susceptam à naturâ secretionem, quę quidem ut paulatim celebratur, atque cum longa per intestinum mora, ita non fit, sine aliqua seri, & intestinalis muci commistione (veluti superiùs, cùm de vomitu, explicavimus;) Sed potiùs ostendit subitam atque præcipitem sine lege exundationem, seu orgasmum, (quod quidem per illud *atque hujusmodi dejectiones intestina permearint*, intelligere Hippocrates videtur) id accedit, quòd *spumosa efflorescentia*, (ut ait in hujus loci commentario Galenus) *veluti flos supernè incumbens bilis hujusmodi fervorem non modicum ostendit. Tùm hi lumbis antè*

dolent, præterea quòd bilis per intestina penetrans acris sit, & mordax: tali siquidem excremento per intestina deducto, translatoque, non lumbos modò, verùm quoque, & reliquas partes, dolores subsequuntur. Ideò Senex in *Coacis* effatus jam fuerat: *Spumans dejectio in acutis undequaque biliosa, mala: mala item præalba.* Quem quidem textum idem explicat in II. *de morbis* " Hu-„ jusmodi autem dejectio sinceræ bilis, atque spumantis, alia „ quoque habet mala insignia. Nam hypochondriorum ardo-„ rem non extinguit, sed magis accendit, tum anxietudinem, „ artuumque jactationem infert: Præterea intestini, & sedis ul-„ cerifica est „ Nam sicuti spumans bilis spumat ardore visceris, unde manat; Ita per illud *undequaque biliosa* intelligit Hippocrates bilem flavo, aut viridi colore valdè saturatam, ut annotat Duretus: Sed hoc pacto vitiata bilis cùm sincerior est, jamque mala ut suprà; Tùm admodùm exusta est, ut quæ vitellinæ, aut porraceæ naturam participat: Jam ergò invalescentem morbum, & ad exitium conspirantem, aut certè naturæ, & remediis non facilè concessurum designabit. Ulteriùs Hippocrates per hunc textum in symptomatica diarrhœa, extremas (quæ quidem sunt semper malæ) bilis habitudines proponit: Quippè ut in acutis spumans, & saturata biliaris dejectio mala est; Mala itidem, & *præalba*, quæ scilicet omnis biliosæ tincturæ expers exhibetur. Cùm enim in acutis cùm tenuis satis, & fluida, ingentique motu rapta bilis sit, tùm multa insuper, juxta illud Galeni: *In acutis febribus biliosa gigni sincera per corpus nihil est mirum*, Si jam feces bile vacuantur, vel ejusdem humoris ad caput irruptio jam propè est, juxta illud Hipp. *Phreneticis alba dejectio mala est*; Vel symptomaticus icterus imminet, ut aliàs exposuimus. Contingunt quidem interdum præalbæ aliæ dejectiones, quæ imò diarrhœæ hepaticæ, ab aliis Cœliacæ passiones nominari solent; Atque à non traducta ab hepate in intestinum bile, neque ideò cum chymosa substantia immixta nascuntur. Sed hæ plerumquè acutæ febris comites non sunt.

V. Alia

V. Alia ex Præceptore *in Coacis* symptomatica biliaris diarrhœa: *Quibus cum biliosa dejectione premitur morsu pectus, amarescitque os, malum.* Accedit nempè ad choleram morbum, cùm bilis in hoc statu soluta admodùm sit, acrior, atq; per indebitas vias exundans, sive à foco suo non solùm per intestinum effusa, sed ad usque ventriculum ascendens, ubi morsum, seu Cardiogmum excitat (pectus enim in hoc textu pro cordis scrobiculo ab Hippocrate accipitur, sub quo jacet ventriculus) atque ex ventriculo per interioris tunicæ continuitatem amaros, seu proprios halitus, fauces, & linguam inficientes dimittat; neque biliosarum dejectionum benè à naturæ viribus ductarum conditionem assequatur, in quibus (ut suprà cùm de bilioso vomitu,) bilis pituitâ mixta, atque ab eadem temperata, correctaque exigitur; Et prætereà crassescens; quippe ex Hippocrate in Coacis: *Crassescere autem decet ad crisim.* Itaque, quemadmodùm ex Dureti monito, saturata in hoc casu nimiùm bilis est, atque spumans, quæ sanè non minùs excernendo, quàm stabulando evadit infesta; Ita perrarò accidit, ut pariter, æqualiterque sursum, deorsumque natura sponte suâ cursum inflectat, nisi dominatu morbifici humoris, & efferi teneatur.

De symptomatica biliosa diarrhœa, quæ cum gravi ventriculi affectu contingit.

VI. Alia ulteriùs ex Coo mala biliosa diarrhœa: *Dejectiones crebrò, & paulatim egestæ, subflavæ, & glutinosæ, partim minutulæ, stercorosæ, cum hypochondrii dolore & lateris, ictero assidente, an subsistentibus illis hi exolvuntur?* affert hîc Duretus *Comment. ad Coac.* in hypothesi hujus prognoseos theorema contineri alterationis versæ in alienationem, quæ mutatio semel atque apparet, desperationem salutis ostendit. Vt enim malum est, in ictero præalbas dejectiones diù persistere; Ita etiam pejus, *subflava*, seu vix biliosa, *minutula stercorosa*, seu scybala, *crebrò, & paulatim* excerni cum nulla hepaticæ affectionis remissione, imò cum Epigenesi ad alias partes; Vt ad thoracem per illud *cum dolore lateris* indicatur. Simul enim naturæ in secer-

De symptomatica biliosa diarrhœa, quæ vel pauca est, pallida, & difficilis, tum nimium glutinosa &c. vel multa, & liquidior &c. Tum insuper de aliis excreta bilis conditionibus improbis, aut

probis, variisque excretionis locis.

ſecernendo, atque excernendo infirmitas, noxii humoris rebellis viſciditas, contumax, & ferè invincibilis morbus, cum arida inteſtinorum, atque, ut aiebat Hippocrates, *hecticâ* intemperie, declarantur. Et alia demùm ex eodem Præceptore *in Coac.* ſymptomatica diarrhœa in jecoris diuturno affectu: *Quibus hypochondria tumore aſſurgunt alvo ſuppreſſâ malum: Malum eſt etiam maximè, quibus ex inveteratione morbi tabeſcentibus alvi profusè feruntur.* Quoniam, ut ait in *Comment.* Duretus, ab inveteratione morbi tabifici ſuccedit atonia ventriculi, & jecoris; Eaſque partes multùm effœtas jam tædet officii ſui: Ac tùm in propinquo mors eſt, cum nigris excrementis fertur alvus. In diarrhœa biliari in genere, bilis crocea, rubiginis ferri diſſolutæ, aut lateris rubri non abſimilis apparens; Malum. Excreta bilis ſi tenuis ſit, ut ut nec ſpumoſa, nec ſincera, nec nimis acris, aut mordens, morbi cruditatem denunciat; Cùm bilem concoctam, criticéque eductam craſſeſcere opportere, ſuperiùs edoceamur. Quæ ſubruffa, atque mediocriter craſſa eſt, omnium optima eſt; quamquàm in febribus croceę, ſeu ſincerioris, ſed ſimul craſſeſcentis bilis; optima, & ſalutaris, catharticorum, aut etiam naturę, noxii humoris partem vel pręproperanter levantis opere, ejectio ſit: Fortaſſe bilioſę ſymptomaticę diarrhœæ claſſibus adjici alia poſſet, ſingularis quidem, nec apud Medentium obſervationes inſolens; Bilioſa nempe per muliebres ſpermaticas partes profuſio, quâ quidem morboſus, & contumax redditus uterinus fluor, non tantùm vitiatæ, atque ad hæc organa translatæ bilis colorem, intensâ inductâ flavedine, ſed acredinem inſuper & mordacitatem, ardore, inflammatione, excoriatione, aliiſque ad vaginam, pudendum, & urinarios ductus inflictis moleſtiis, & calamitatibus, pręſe ferre ſolet. Crocei fluoris hiſtoriam vide Ephem. Nat. Curioſ. Ann. III. Obſervat. CXV. Exemplum pariter ſecretionis biliaris ad muliebrem vulvam translatæ, indeque ejuſdem vitellinæ bili innatantis, videre eſt apud Tulpium *Obſervat. Medicar.* lib. III. cap. XXXI.

VII. Diar-

VII. Diarrhœa biliosa intermedia, quę quidem (ut de bilioso ejusdem conditionis vomitu dictum est) neque critica propriè est, neque prorsus symptomatica, sed secundùm circumstantias varias nunc ad ægri levamen, nunc verò ad detrimentum approperat, quæ potissimùm morbo quidem adhuc crudo, sed cum aliquâ, ut plurimùm, ejusdem remissione supervenit, per exemplum aliquod elucidari poterit. Ita mulier illa, quæ non ita pridem ad Portam Padi dolore laterali sinistro usque ad jugulum prehendebatur, cum vomitu, diarrhoea biliosa, facili sputo, flavescenti, bilioso, nonnihil amaro, rem ad usque quartam diem non malè sustulit. Sed cùm hâc die cessaret diarrhœa cum vomitu, & frigida incautè epotaretur, parum indè, & difficillimè expuebat cum adaucta febre, & dolore. Quintâ intumescebat ventre; neglectâque emetici à nobis perscripti administratione, dolore, & spirandi angustiâ enormiter conflictabatur. Ad sextam in delirium incidit cum integra alvi, sputique suppressione: Principio septimæ postremam diem obierat. Biliosa igitur hujusmodi diarrhœa, gliscens inter initia biliosæ pleuritidis, media fuerat inter criticam, & symptomaticam: Non quidem revera critica; cùm morbi principio, ejusque in cruditate erumpens, biliosi insuper Orgasmi soboles fuerit: Non verò symptomatica; quia multam semper à pectore aversionem, ut dicitur, præstabat: Hinc eâdem suppressâ, totus ad pulmonem desæviit bilis decubitus, productâque insuper ad cerebrum Epigenesi, præceps lethum inducebatur. Porrò intermedia hujusmodi diarrhœa eandem sanè indolem refert, quam universalis sudor in alterius generis pleuritide accedens, qui morbi principio si contingat, indifferens videtur; Qui nempè neque morbum plerumque remittit, neque graviorem reddit: At verò si ad usque maturitatem morbi constanter protrahatur, sæpissimè tandem fit criticus, ipsumque judicat morbum.

Diarrhœa biliosa neque critica neque symptomatica quando contingat, exemplis ostenditur.

VIII. Has itaque à biliari diarrhœa eliciendas curationis indicationes habeto. Si critica, eaque perfecta sit, duce naturâ, ejusque

Curativa in genere indicationes

diarrhœa biliosa, critica, symptomatica, & media.

ejusque omnibus intentis viribus, sibi integrè linquenda est, medicaque sedulitas in uno victus gubernando regimine occupanda: Si verò imperfecta, leviori carthartico, ad necessitatem repetito, aut crebris clysterum ablutionibus, moderatisque stimulis adjuvanda, aut acceleranda. In symptomatica biliosa diarrhœa si ejecta bilis sincerior, & saturatior offeratur, simulque tenuis, & spumosa, ut orgasmi habitudinem præseferat, neque excedens dejectio sit, catharsi subducenda est, aut etiam vomitu avertenda; Quòd si enormi copiâ, nimioque impetu erumpat, priùs pacanda, atque attemperanda est, aut levi clysterum ablutione eluenda, ut in cholera morbo usu venit. Si cum gravi ventriculi morsu contingat; usurpanda sunt anodina, diluentia, & paregorica, intermixtis temperatis cardiacis; Interdum etiam acidis, aut subacidis nonnihil coercenda. Si pauca, & difficilis glutinosæ simúlque mordentis bilis dejectio sit, cum hepatis obstructione, contumaci ictero, aut aliis non frigidis comitantibus morbis; fotibus externis, & internis, emollientibus, humectantibus, atq; Epicerasticis utendum: quibus posteà præparato humore, poterunt pro epicratica catharsi interponi purgantia. Si bilis profusè fluat post jecoris morbum in tabem migrantem, incrassantibus, alcalicis, atq; analepticis frænanda venit. Ad summam: in biliari symptomatico fluxu bilis Crocea diluenda est, rubiginosa leniter abstergenda; Effera, & mordicans cicuranda, tenuis incrassanda, & cogenda, ut benè necessariis purgantibus obtemperet. Æstus in hujusmodi fluxibus in intestinis, aliisve visceribus concitatus multùm infringi solet à rore vitrioli, iteratis digestionibus à vitriolo abstractum, aut à longis convenientium aquarum haustibus, quibus sensibilem aciditatem infusus vitrioli, aut sulphuris spiritus conciliaverit. Media tandem biliosa diarrhœa servanda est, quæ nempè in crisim converti aliquando potest; Interdùm etiam & validè urgenda; cùm nempè aut Orgasmi soboles est, aut decubitum præcavet.

DE BILIOSA DYSENTERIA.

Canones Practici.

I. NEminem procul dubio accuratorum Medentium latet, Dysenteriam esse frequentem alvi ab intestinorum exulceratione p. n. excretionem, biliosam idcircò, strigmentosam, aut purulentam, interdum & aqueam, vel lymphaticam, cum intermixto quidem sanguine, sed in mistura distincto; in primis cum dolore ventris, superveniente tenesmo, virium prostratione, aliisque symptomatibus; plerumque cum febre, interdum & sine febre; ut ideò ratione excretę substantiæ distinguatur à simplici diarrhœa, ratione doloris ab hæmorrhoidali excretione, ratione utriusque à fluxu hepatico, aliisque dejectionibus: Ut nobis in præsens curationi potiùs, ejusdemque specierum singulari diagnosi, & prognosi, quàm diffusiori ætiologiæ disquisitioni vacare impendeat; qui nempe in hac hepaticæ historiæ parte practicos canones, non verò theoreticas meditationes è limine pollicebamur.

Dysenteriæ quid sit in genere; & quomodo ab aliis alvi excretionibus discriminetur.

II. Dysenteria in genere alia proximè à bile est, in proprio, seu hepatico foco vitiatâ; alia verò à sanguine, seu ab ichoribus per intestinales glandulas, aut etiam absque glandularum concursu per intestinalium arteriarum apices ab ipsomet toto sanguine decidentibus. Excludimus à dysenterico censu alvinos sincerè sanguineos fluxus; ut qui in mensium suppressionibus vegetis mulieribus contingunt, aut juvenibus Viris, si hi fortè careant commodis consuetæ per nares, aut alias partes hæmorrhagiæ. Isti enim fluxus, præterquàm sinceri sunt, cùm semper salutares, tum plerumque citra intestinorum dolorem obveniunt. Hanc primam dysenteriæ divisionem explicat Duretus in *Coacis*, tradens ex Hippocratis mente *Dysenteriam aliam*

Dysenteria in genere alia proximè à bile est, alia verò à sanguine: Prima criticam rationem obtinet, si ab impacto stimulo, aut morbo hepatis systrophico non fiat: Sed crisis hujusmodi ali-

quando bona est, interdum vitiosa. Loca aliquot Hippocratis bonam ejuscemodi crisin declarantia adducuntur.

esse hepaticam, aliam alvinam, seu intestinalem. Dysenteria ab hepate, seu à bile ortum ducit, cùm efferus iste humor, simulque glutinosus pigro lapsu intestinorum anfractus transgreditur, ipsisque, magis, minúsve abradendo, exasperandoque, majorem aut minorem inducit molestiam. Consideranda cæterùm ut critica videtur, quoties, illæso hepate, à naturali in hoc viscere secretione, à sanguine vitiati, noxiique humoris spontè procreatur, ut revera frequentiùs contingit. Non enim critica est, si à stimulo huic visceri impacto, aut systrophica obsidente affectione, per incessabilem irritationem, aut perpetuam in eodem succorũ depravationem, ac redundantiam sortiatur originem. Ita criticus non est dysentericus hepaticus fluxus à calculis felleæ cystidi inhabitantibus productus, ut qui indicatur in Zodiac. Med. Gall. pag. 95., neque qui ab hepatis ulcere, aut carcinomate, aut alio quolibet affectu progignitur. Intereà critica ejuscemodi dysenteria modò bonę, modò vitiosæ crisis rationem præ se fert. Bona enim crisis putanda est, quum citra gravem intestinorum, aliarumve partium affectum acutis, ad exemplum, biliaribus febribus superveniens, easdem judicat. Ita præcipuè Senes per supervenientem dysenteriam ardentibus febribus defungi pluribus in locis testatur Hippocrates; idemque *Epidem.* lib. I. Sect. III. memorat morbos varios per probam judicationem in dysenterias desiisse; ut in Xenophane, & Critia: Additque Aphor. V. Sect. VII. *A furore difficultas intestinorum bonum.* Libro I. Sect. II. *Eorundem morbor. vulgar.* hæc habet: *Quibus febre judicatoriè desinente tumores ad aures in febribus cum dolore suborti neque conquiescunt, neque suppurantur, eos biliosum alvi profluvium, ut intestinorum difficultas, aut quod in urinis crassis subsidet, liberat.* Circumscribit autem bonam hujusmodi dysenteriam ab hepate hoc pacto: *Quæ cietur profusè, & fortiter, nec longa est; non enim ciborum fastidiosi sunt; nec video cur hîc vacuationi operam dare oporteat.* Deducit ergo hujusmodi egestionem à forti naturæ contentione pro pleno morbi-

morbifici humoris exitu obtinendo.

III. Vitiosa verò dicenda Crisis est hujusmodi dysenteria, quum per ipsam præviæ in sanguine, aut aliqua determinata parte affectiones remittunt quidem, at verò non integrè solvuntur; aut novus, longus, & molestus à trajectorum succorum morsu intestinalis morbus suboritur; Dolor, abrasio, excoriatio, acer tenesmus &c. quæ tamen omnia rectâ præsidiorum administratione emendari denique possint, & comprimi. Ita Hyppocrates lib. 1. *epidem.* Sect. III. post descriptam in peculiari quadam Constitutione morborum syndromem, vertit se ad criticam quidem, non tamen sat bonam, bilarem dysenteriam memorandam: *Quidam, perturbatâ alvo, biliosa tempestivè excernebant, aut dysenterici fiebant... servabantur autem omnes, quibus hæc contigerunt.* Ostendens siquidem per postrema verba, atque per illud *perturbatâ alvo* non sine molestia, & discrimine hujusmodi accidisse judicationes. Quam ob rem hanc à bile imperfectè criticam dysenteriam nominat Duretus *evacuationem periodicam*; cúmque persæpè acerrimè lædantur intestina, à transmissa bile, præcipuè ab erratis in victus ratione acerbiùs excandefactâ ut hoc pacto graviores morbi succrescant, *expressionem* etiam *symptomaticam* appellat. Et sanè non infrequenter contingit, quod idem author subdit in Coacis fol. (mihi) 332. de hac biliosa Dysenteria „Biliosa excrementa à calidioribus alimentis in biliosis „excitata, spumantia, tum saturata magis quàm decet, magisque fervida non extinguunt hypochondriorum ardorem, „sed multò majorem accendunt, faciuntque ut penè conflagrent incendio. Tum verò jactationem artuum, & intolerabile ægris adferunt fastidium. Præterea in transitu sedem, & intestina exulcerant. Quæ mutatio est diarrhœæ „in dysenteriam, juxta illud: *Sinceræ dejectioni dysenteria supervenit* „, sæviores ejuscemodi dysenterias ab acriori, torridiorique reddito bilioso succo ortum trahere ex eo patet, quòd quum ver, æstasque humida plurimùm sunt & nimbosa,

Vitiosa crisis dysenterica ab hepate, seu bilaris, quando sit dicenda; & quæ frequenter symptomata procreet. Textus aliqui Hippocratici hujusmodi dysenteriam designantes.

bosa, dilutâ admodùm, ac temperatâ bile, pauci hujus generis fluxus erumpunt: ut hoc anno 1723., qui cùm ad vernum tempus, & æstatis initium extitisset humidissimus, hoc eodem tempore paucas sanè dysenterias peperit. Sed fine æstatis calidissimo reddito, multæ sanè, eæque contumaces dysenterię prodierunt. Quum verò à siccis, calidis, squalidisque tempestatibus suboriuntur dysenterię, efferatissimus, qui ab hepate eructatur, sus-deque fluctuans per totam intestinalem fistulam biliosus humor, dira ubique invehit symptomata: non rarò circa initia vomitiones procreat, sęvas quidem, & discrimine plenas, juxta illud in Coacis: *Intestinorum difficultate laborantibus vomitio biliosa circa initia, malo est*; „ quod quidem [ut ait Foesius in hujus textus commentario] indicat ulcus in tenuibus ac superioribus intestinis „ ventriculo vicinis, ipsoque ventriculo suspectum facit, „ tuncque vexant febres acutæ, extremorum perfrictiones, cibi fastidia, vigiliæ, ructus graveolentes, nauseæ, & te„ nebricosæ vertigines. His accedit crebra virium exolutio, „ genuum resolutio, sitis, æstuatio, corporis inquietudo, „ pulsus exiles, & debiles, ac magna tormentorum inten„ sio ac perseverantia. Quæ omnia annotavit Aretæus.„ In his interdum dysenteriis efferæ, atque impensè excandescentis bilis ab hepate, &. intestinis ad caput, pro inducenda insania, transgressio fit, si illæ conditiones affluant, quæ ab Hyppocrate in *Coacarum* loco exhibentur, *Dejectiones dysentericæ, quæ rubris, limosis, cumulatè ducuntur, si cum facie rutila, & saturo rubore suffusa quiescant; insania est in metu.*

Dysenteria reverà symptomatica quæ propriè sit; quis humor in eadem delinquens; & undè proficiscatur.

IV. Sed illa, quæ non ab hepate, ibidemque secretâ bile, sed ab aliis acerrimis succis, proximè à sanguine per vasa, atque emunctoria intestinalia depluentibus, suboritur dysenteria, symptomatica semper est: Quam scilicet non naturalis aliqua, aut naturali proxima secretio à sanguine, sed indebita, & prorsus morbosa solutio, infestaque ejusdem calami-

calamitosi succi, qui per ipsam effunditur, redundantia procreant. Hanc ideo intestinalem dysenteriam à *concitato*, atque *consistenti rheumate*, alibi à *pituita putri*, *salsaque*, alibi insuper à *colliquamentis febrium tabificarum* originem ducere *Duretus* pronunciat. Atque pravum hunc dysentericum, ex toto sanguine deciduum humorem Galenus *III. epidem. part. III.* comparat cum simili alio, pulmones infestante, ac phthisicam luem inducente: *Humoris pravi è capite in fauces effluxu quod in pulmonem prolapsum est, affectionem phthisicam excitavit; quod verò in ventrem delatum est, deorsum subeundo, cum morsu perturbationem cievit in ipso.* Illa denique hujusmodi dysenteria est, quam Cæl. Aurelianus *intestinorum cum exulceratione rheumatismum* nuncupavit. Quare ex hoc morbi genere facilis progressus est in dysenteriam, castrensem dictam, aut malignam communiter nuncupatam; tum in illam, quam Prisci à lividis ejusdem excretionibus atrabilarem non minùs nuncuparunt; atque lethalem Hippocrates in *Coacis*, & *Aphorismis* pronunciat; Qui insuper de gravissima, à pestilenti aëris constitutione, & internecina dysenteria lib. I. *epidemiorum* sermonem instituit.

Dysenteria critica quomodo à symptomatica distinguatur.

V. Signa præcipua, utrumque dysenteriæ genus dirimentia, quanta ipse à longa praxi edoceri potui, hæc habeto. In dysenteria, per sanguinis in malos succos fusionem, symptomatica, febris adest non apertè periodica, sed plerumque habitualis, & lenta, cum corporis consumptione, ad tabem vergente: Pauca aut nulla sitis: Linguæ, & totius corporis pallor. Dejecta sanguinolenta quidem sunt, non verò bilaria, nec crassiuscula, nec revera strigmentosa; sed cruda, aquosa, limpida, aut fusco-tenuia, vel etiam livida: Intermixtus sanguis decolor, cæterisque succis intimiùs immixtus. Urinæ tenues, crudæ, interdum oleosæ, & colliquativæ: Intestinorum tormina minùs acerba sunt, sed tetrior excretorum fœtor. Plurima alia totius vitiati sanguinis se produnt indicia; morbique diversi etiam generis alii ut plurimùm

mùm præcesserunt. Tum omni indiscriminatim tempestate hujusmodi dysenteriæ adoriuntur. Quòd si ex adverso à biliari hepatis, perfectè aut imperfectè critico fluxu dysenteria proficiscatur, febris aut in progressu nulla est, superstite tamen majori aut minori calore, atque irregularium æstuationum habitudine; aut fit manifestè periodica, aliquibus interdum rigoribus stipata. Sitis accedit; oris amaror, lingua sicca, & flava; frequens nausea, & cibi fastidium: Consistens corporis habitus, solùm magis, minúsve ictericus; aut saltem flavescens facies. Nimia præcessere exercitia, vel animi fervidiora pathemata, vel esculenta, potulentaque bilem accumulantia, aut acuentia; plerumque calidior tempestatis intemperies; ut hac de causa hujus classis dysenterias æstas ut plurimùm, aut autumnus excipiat. Præcipuè verò excreta propriè biliosa sunt, magis, aut minùs cocta, & strigmentosa: sociatus sanguis ut minùs commistus est, ita rubidior, & rutilantior; & si pus inerit, laudabilius occurrit, magisque concoctum, & consistens. Urinæ croceæ, aut etiam lateritiæ, crassiores, aliâve quâlibet ratione biliosæ. Juvenes, & vegetos, aut etiam senes, si biliosi sint & robusti, hic morbus invadit, aliis plerumque affectionibus neque præcedentibus, neque consectantibus. Cæterùm Galenus *lib.* VI. *De locis affect.* Cap. II. distinguere satagit intestinales dysenterias ab his, quæ ab hepate profluunt „Ab initio, *ait*, tenuis sanies sanguinis ab „ hepate dejicitur, deinde aucto malo crassus humor, feci„ bus vini non absimilis: Præterea in hepatis excretioni„ bus nihil abrasum expellitur: atque interdum duorum, „ aut trium dierum intervallo supprimitur evacuatio, dein„ de rursus redit malum, atque excernuntur excrementa „ prioribus multò pejora. Id verò per intestinorum ulcera „ haudquaquam apparet: Quippe in iis neque affatim, ne„ que ex longis temporum intervallis laborantes dejicere consueverunt „. Interea fluxum nominatim *hepaticum* dictum per

hunc

hunc textum duntaxat describit ; qui licèt à plurimis *Hepatica dysenteria* nuncupatus sit, neque ipsi nos à tradendo hoc nomine abstinuerimus, toto tamen cœlo à biliosa legitima dysenteria distinguitur, quæ quidem intestinorum dolorifica est, atque insuper ulcerifica.

Calamitosa interdum symptomata biliosæ deterioris dysenteriæ, quæ quidem in erigendam ejusdem prognosim convenire possunt.

VI. Ut verò in dysenteria biliosa feritatis gradus nonnihil perpendamus: Calidiori, sicciorique æstate qui biliosi homines calidis cibis, aut potibus, aut fructuum facilè fermentantium ingluvie abutuntur, hi biliosis acerrimis dysenteriis corripi solent. Hinc cùm tradat Hippocrates *part. V. & VI. epidem*: " Quibus ventres nimiùm calent iis fortia „ vina, & cibi perturbationem adferunt „ Hujusmodi *perturbationem* flavæ bilis esse ab omnibus summi Præceptoris Interpretibus satis evincitur. Etenim in hoc casu " citata bi- „ lis flava, *effatur omnium hujusmodi Interpretum princeps Du-* „ *retus in Coacis fol.* 345., & velut expressa multum saturata „ ex hepate, contumaciter adhærescit ad intestinum, quod „ abradendo, & exasperando, primùm quidem leviter, „ velut epidermide tenus, mox carne tenus & ultrà, exul- „ cerat. Alvus primùm edit cum difficillima egestione bi- „ lem spumantem ; Hinc sequitur excretio adnatarum inte- „ stinis partium, sive mucosarum, quas Hippocrates lib. II. „ *Progn.* vocat *pauca simul, & glutinosa, & alba, & subfla-* „ *va, & levia*: Indè fit depopulatio partium intestina consti- „ tuentium, quæ cernitur in excretione interioris membra- „ næ, cujus ramenta quædam apparent, velut epidermidis „ cujusdam abrasæ. Postremò sæviente malo, & firmiter „ fixo, & quod deinceps eradicari nequit, erasa excerni- „ tur substantia intestinorum solida, cujus adeò magnæ ex- „ cretæ sunt particulæ, ut meritò carnes dicantur. Tunc in- „ sanabile malum est, quòd ejus mala sit redintegratio; cùm „ neque coalescere tantum ulcus, neque obduci cicatrice „ possit. Ita edictum illud in Aphor. XXVI. sect. IV. *A dif-* „ *ficultate intestinorum habito si veluti carunculæ exeant, lethale*

est „ Hucusque Duretus. Porrò bilem, quæ ad usque hunc teterrimum, funestumque gradum dysenteriam perducat, atram vocabant Antiqui, seu ab impensè perusta flava productam, accerrimamque ideo redditam, erodenti exquisitè morsu pollentem summâque feritate concitatam: Cui ideo convenire videtur Aphor. XXIV. sect. IV. *Dysenteria si ab atra bile incipiat, mortifera est.* Hæc enim à postrema bilis malitia ortum ducens, ad lethum perducit, Cùm, *ut citato loco prosequitur Duretus*, "præ se ferat speciem, & ideam carcinomatis ulcerati, quod cùm extrinsecùs insanabile est, „ multò magis intrà, desperationem ostendit sanationis: Tum „ quia nec ulla est redintegratio sperabilis in tam maligno „ ulcere, quod nullum habet fundamentum; tum quia non „ est medendi commoditas; tum quia illud carcinoma per„ petuo excrementorum appulsu sordescit, & proritatur „ Hæc igitur omnia non solùm formalem causam biliosæ propriè dysenteriæ respiciunt, sed plurimam insuper ejusdem prognosim aperiunt.

Aliqua ulteriùs ad prognosim intestinalis, & hepaticæ dysenteriæ spectantia.

VII. Porrò illa prognosis quæ ab Hippocrate libro *de vict. rat. in morb. acut.* adversùs dysenteriam proponitur, intestinalem solummodo videtur concernere " Intestinorum dif„ ficultas si cessavit, vel abscessum, vel tumorem aliquem „ pariet, nisi in febres, vel sudores vertatur, & urinæ „ crassæ, albę, & leves apparuerint, vel in tertianas, vel „ varicem, vel testem, vel crura, vel in coxendices do„ lor obfirmetur „ Nam *si cessaverit* biliosa dysenteria, delinquentem omnem humorem superasse intestina, atque per alvum fuisse è corpore delapsum tutò conjiciendum est: Cùm bilarem hujusmodi fluxum ex parte sanguinis, à quo, atque hepatis, in quo fit secretio, criticum esse, & salutarem superiùs ostensum sit, ut hoc cessante, nullum alium superesse noxium humorem, qui aliò corrivatus novos alat morbos, putare oporteat; incommodam verò, aut perniciosam evadere ex fortuita duntaxat ratione intestinalis moræ, seu ex

ex majori, aut minori inteſtinorum, quæ trajicit, tunicis hærendi habitudine. Quæ igitur ab origine bilares dyſenteriæ ſunt, quò ad mandantem partem tendentes ſemper ad criſim ſunt; licèt interdum, vel ob acriorem eructatæ bilis indolem, vel ob inteſtinorum imbecillitatem, aut ſociatam ſuccorum inteſtinalium à mala victus ratione depravationem, & cacophragiam, vel tandem ob malè adhibitam curationem, pravæ ex accidenti evadant, diuturnæque inteſtinorum incendiariæ, hinc ſummè quandoque pernicioſæ, interdum mortiferæ. Non diffiteor tamen, hepaticas non raro dyſenterias contingere, quæ ſymptomaticæ ſuapte naturâ ſunt, malignæ, atque plerumque lethales. Sed ſimul adnoto, ut ſuprà, hujusce naturæ dyſenterias non eſſe revera bilares, at purulentas, tabificas, ab ulcere hepatico, poſt hujus viſceris inflammationem, & ſuccedentem abſceſſum inſanabili ſuperſtite procreatas, quarum abſolutam prognoſim inſtituit Celſus lib. II. cap. VIII. *ex jecinore ſi pus cruentum exit mortiferum eſt.* Ita in denatis ab hoc morbo eroſum plerumque hepar, taboque diffluens offendimus. Diſtinguere autem videtur Hippocrates per Aphor. XXI. ſect. IV. perſiſtentes hujusmodi ab hepatis corruptione lethales dyſentericas dejectiones, ab his quæ ſemel, & fortuitò per varias ab aſſumpto Pharmaco inductas miſturas quandoque contingunt: *Dejectiones nigræ, ſpontè venientes, ſive cum febre, ſive ſine febre, peſſimæ; & quanto colores magis pravi fuerint plures, pejus: Cum medicamento verò meliùs; & quanto colores plures, non pravi.*

Facilis conſenſus dyſenteriæ cum artuum doloribus, ob peccantem bilem facilè ab inteſtinis ad artus translatam, faciléque ab

VIII. Maximi præterea in biliari dyſenteria momenti eſt textus ille in Hippocratis Coacis: *Dyſenteria, quæ intempeſtivè ſiſtitur, abſceſſum facit vel in lateribus, atque viſceribus, vel in articulis. An bilioſa quædam in articulis? Cruenta autem in lateribus, atque viſceribus.* Præcipuè verò in illa, quæ inſtituto reſpondet, particulâ *an bilioſa quædam in articulis?* Hæc certè ſuſpicio Hippocratis de translatione bilis

artubus ad intestina repulsam.

lis ab intestinis ad articulos, quam non nisi gravissimas observationes in obscuro illo quò ad motus sanguinis, aliorúmque succorum sæculo, Præceptori nostro intulisse putandum est, ab accuratissimis clariorum nostrarum ætatum Practicis, bilem circuitu sanguinis ab intestinis ad artus per imperfectas crises propulsam, atque etiam ab iisdem ad intestina denuò per palindromem repulsam persæpe animadvertentibus, etiam, atque etiam confirmata fuit. Hinc tradit Baglivus, *lib. I. Praxeos medicæ*, arcanum quendam, ac inexplicabilem consensum observasse inter morbos ventris, & morbos cutis; dolorem vidisse colicum in arthriticum mutatum, & è contrà arthriticos dolores per supervenientem colicam, aut diarrhœam solutos. Hinc illud Hippocratis in mentem revocat, *Alvi laxitas cutis densitas, cutis raritas alvi densitas:* Atque ideo in praxi observasse testatur, quòd diuturnæ diarrhœæ, irritis præsidiis aliis, per diaphoretica promptissimè sanari soleant. Idem plures alii scriptores observarunt; quos quidem brevitatis gratiâ omittemus. Consentaneam interea huic rei clarissimi Musgravii observationem, suæ *De symptomatica Arthritide* nobilissimæ dissertationi concessam, superiùs in *Biliosæ Colicæ* disputatione non reticuimus.

In biliaris dysenteriæ curatione lis multa medentes detinet.

IX. Nunc ad biliaris dysenteriæ curationem properantes, percipimus è limine, in nulla alia hominis morbosa affectione medicam scholam erga principale hujus curationis instrumentum, seu in præscribendo, aut proscribendo cathartico, tam acriter disputasse, aut adhuc disputare: & veluti de pleuritide fieri vidimus, singuli adversæ doctrinæ scriptores experientiam secum adducere, sibique Hippocratis, aliorumque seniorum Artis Magistrorum sententiam arrogare conantur. Sed, ut nobis de pleuritidum generibus, & statibus feliciter contigit, potuissent hi omnes optimi viri varia dysenteriæ genera, & tempora, quibus varia medendi ratio, & opposita Hippocratis, aliorúmque concilientur præcep-

cepta, intersting uere. Ut igitur in bonam lucem res vergat; Hippocratica illa super hac re diligenter sensa expendamus.

Hippocratis sententia, usus que circa purgantium in bilari dysenteria administrationem.

X. Et primùm; biliarem in genere dysenteriam, Hippocrates non solùm validioribus interdum purgantibus, sed etiam vomitoriis aggredi, atque restinguere non veretur. Ita lib. II. *epidem.* sect. VI. purgans in hoc morbo vehementius non semel tantùm, sed etiam bis, terve præproperè propinandum jubet: *A ventris turbatione aut tussi oborto Cancro os amarescit; dandum autem in potu elaterium bis, aut ter.* Per illud *ventris turbationem* Senex ut plurimùm dysenteriam significat: Per illam verò particulam *A ventris turbatione oborto Cancro*, ulcera intestinorum *Cacoethe* intelligit: Nam hîc comparat intestinale ulcus in dysenteria cum inveterato in phthisi asperæ arteriæ & pulmonis malignoque ulcere, quod ideo in utroque morbo *cancrosum* denominat; ut perbellè Vallesius ad hunc locum commentatur. Addit *os amarescit*: Quo quidem signo utitur Hippocrates in locis innumeris, ut cacochymiam biliosam exprimat: Quod etiam ibidem optimè animadvertit Vallesius, afferendo, ex hac oris amaritudine significari, non solùm redundare bilem in corpore, sed etiam per intestinales partes scatere. Adjicitur *dandum autem in potu elaterium bis, aut ter*: Cujus validissimi purgantis mentioni ista subdit gravissimus Interpres eodem loco " Elaterii " Historiam, & vires apud omnes, qui de materia medi" cinali scripserunt licet legere, utque is succus sit valde " purgans. Quem quidem ego aliis omnibus medicamentis " expurgantibus ad dysentericos potiorem esse non existimo, " sed fortè aliis minùs commodum. Verùm antiquus mos " est Hippocratis expurgationem præcipere, nominato sem" per aliquo medicamento, eorum quæ sibi erant familia" ria, ut elleboro, elaterio, aut cnico. Perinde ergo tu in" tellige, ac si diceret, *expurga*. Illud bis, aut ter festina" tionem continet, quasi diceret, *expurga* citò, ac si opus

 sit,

„ sit, repete medicamentum sine mora „ Atque ipse inter quamplurimas Hippocratis observationes, quæ in dysenteria biliari salutares à purgantibus eventus declarant, ne infinitus sim, unicam adducam ex *Epidem.* lib. VII. decerptam, cujus sensus hic est " Cratolai filius dysenteriâ manifestè biliosâ „ correptus, cum febre post primos sex dies non ampliùs manifestâ, linguâ interim siccâ, siti, nauseâ, calore, & in„ somniis perdurantibus, usque ad quadragesimam in pejus „ semper ruebat, corporis robore in extremam colliquatio„ nem, atque impotentiam degenerato, ut surgere ampliùs „ non valeret vel alio sublevante. Cùm per duos dies bibis„ set novem circiter heminas atticas lactis asinini excocti, „ biliosa purgatio exorta est vehemens, & dolores cessa„ verunt, & ciborum appetentia accessit &c. „ erat autem Veteribus familiaris usus hujus lactis ad expurgandam bilem, ut affert commentator Vallesius; nosque alibi persæpe retulimus. Interea ex his liquet, nullum esse in hoc morbo pro instituenda catharsi delectum temporis adhibendum; sed in ea quamcitiùs festinandum. Nam in memorata historia significare velle videtur Hippocrates, ideo *dolores*, *nauseam* cæteraque symptomata ad usque quadragesimam diem, cum pejoribus semper ægri rebus perdurasse, quòd *biliosa purgatio* celebrata non fuerit: Quâ quidem impetratâ, illa omnia depellebantur: Hinc fortè medicus non nisi post quadragesimam diem ad illius ægri curationem acciebatur: Quemlibet enim, vel in catharticorum administratione religiosiorem, non præterit, longissimo illo morbi curriculo amplum fuisse vel sæpiùs purgandi locum.

Hippocratis sensus, reprobans in principio bilaris dysenteriæ vomitionem; quæ tamen, turgente bile, seu in

XI. Sed in vomitoriorum usu ad hoc dysenteriæ genus videtur cautiorem se gerere Hippocrates per textum illum in Coacis: *Dysentericis vomitio biliosa initio, grave malum.* Explicat tamen Duretus, malam in hoc casu vomitionis rationem non esse, sed temporis vomitionis: Quippe cùm vomitio inter ipsa statim morbi initia critica esse non soleat, sed

sed solùm ex nimia morbidi humoris redundantia, atque exundatione; Decretoria enim ex eodem Hippocrate tam citò præsto esse non debent: Idcirco præsidium emeticum non quidem in biliaris dysenteriæ principio, seu in morbi cruditate, sed quum aliqua elucescit concoctio, eximio cum fructu usurpatur. Verùm enim verò, quantumvis nos ad ipsa etiam dysenteriæ exordia, vel ab efferi, & moræ impatientis humoris pervicacia, vel ab ejus multitudine, aut turgescentia compulsi, in propinandum emeticum festinaremus; non jam malus ille, ab Aphorismo prolatus, expectandus eventus foret: Alia enim censenda est vomitionis conditio, quæ ab interna morbifera lacessante causa, oppressâ enormiter, atque irritatâ naturâ, excitatur, quęque ideo delinquentis humoris copiam, feritatem, graviorumque indè malorum præsentiam ostendit; alia verò, quæ ab artificiali, externoque stimulo, seu propinato remedio cietur; Quæque procul dubio ad non paucam noxiorum turgentium laticum ejectionem, plurimamque superstitum extenuationem perducere valet. Ita ait Duretus in *Coac.* ad laudati textus commentarium " est igitur biliosa vomitio circa initia dysenteriæ ,, ejus amplificatio. Secus dicendum de illa vomitione, quam ,, sua sponte natura ciet ad remoram diarrhœæ vetustæ. Hæc ,, artificium præbet Medico ad imitationem naturæ comparandum. Ejus adjumentum in revulsione positum est, quemadmodum prædictæ vomitionis biliosæ noxa, & calamitas in coëffusione per propagationem materiæ, sursum, ,, deorsumque confluentis ,,

orgasmo constitutâ, etiam in principio valde proficua est.

XII. Quamobrem, ut divinus Senex à spontaneo vomitu, qui crudæ adhuc biliosæ dysenteriæ, seu statim in ejus principio superveniat, mala deducit auspicia, ita præstolatur optima ab eodem maturiori tempore, seu in statu morbi accedente. Quam ob rem non nisi post decem dies à dysenteriæ ingressu esse emeticum remedium propinandum præcipit " Ubi calefacto corpore acria purgantur, & intestinum

Ubi igitur bilis non turgeat, quo tempore in hujusmodi dysenteria per Hippocratis monitum ciendus sit vomitus.

„ num raditur, ac exulceratur, cruentaque per alvum de-
„ mittuntur, hoc dysenteria, hoc est intestinorum difficul-
„ tas appellatur, tum gravis, tum periculosus morbus. Ve-
„ rum consilio prospiciendum est, prandiumque detrahendum,
„ & cænæ tertia pars. Cùm verò dies decem præterierint,
„ cibi detracti dimidium apponendum, & *vomitus ciendus*,
„ atque quatuor diebus. cibus sensim offerendus. Ubi verò
„ alii decem dies advenerint, tum reliquus cibus adjici-
„ endus, tum *vomitus* faciendus. Et sensim ad cibum addu-
„ cendo, intra hoc tempus sanitati restitues „ De *victus ratione lib.* III. aliisque locis. Sub hac igitur conditione *lib. De morbis* ait: *Vomitus vehementi alvi profluvio detento succedens, bono est:* eamque insuper conditionem apertè exigit Aphor. XV. sect. VI.: *A longo alvi profluvio habito, spontaneus superveniens vomitus morbum solvit.* Ut ideo quæ mala initio judicata vomitio est, nunc bona, progressu, statuque morbi, seu post *longum profluvium* adveniens, ab eodem decernatur: confirmatque laconismo Celsus lib. II. cap. VIII. *Longas dejectiones supprimit vomitus.* Idcirco libro *De affect.* curationem hujus morbi haberi per vomitum repetit Præceptor; & textu insuper illò, quem profert Duretus in *comment.* ad Coacas *De dysenteria* " si quem Dysenteriæ vis occuparit,
„ huic toto ventre dolor est, atque tormentum, ac bilem,
„ pituitam, & sanguinem ipsis permistum egerit: Huic pur-
„ gato capite pharmacum dato potui, quod pituitam sursum
„ expurget „ Hanc verò pituitæ sursum, seu per vomitum expurgationem bili etiam referri censeo ab Hippocrate, qui nempe bilem in hoc morbo, ob contractum in intestinis *lentorem*, quodammodo *pituitescere* ait, ut ibidem idem Duretus annotat.

Quæ emetica penès modernos in usu sint ad dysenteriam, præcipuè bi-

XIII. Hippocraticæ Doctrinæ quotidiana suffragatur experientia, quâ nempe per spontaneos vomitus, aut per remedia excitatos, dysenterias, in primis biliares, illico, tutóque deleri perspicimus. Ita cultiori hoc sæculo radix hipecacuanhæ

cuanhæ specificum in dysentericis biliosis fluxibus celebre præsidium est, quæ quidem non solùm vomitum promovendo opitulatur, sed non opitulatur si ingesta parum, aut nullimodè vomitum promoveat (Hîc autem intelligo, remedium hujusmodi ab excitando vomitu sponte abstinere: Nam si per artem illam, Præclarissimo Helvetio tam benè perspectam, omnis quidem emetici violentia, non virtus ab hac radice tollatur; ut hinc quæ per vomitum revulsionis gratiâ excutienda ab eadem fuerant, præcipitata per sedes, eandem adhuc rationem, cum placidiori tamen motu, majorique hinc ęgri commodo retineant, quis inficiabitur, vomitum fuisse quidem suppressum, sed omnem vomitus superesse utilitatem? Interea Medentes quamplurimi non tantùm hujusmodi dysenterias profligant, vomitu per hipecacuanham inducto, sed per alia insuper vulgariora emetica, ut per radicem asari, per vinum ipsum emeticum, aut aquam benedictam Rul. &c. Dixi radicem hipecacuanhę biliosis dysenteriis directè præsidio esse. En sanè quibus pluries repetitis observationibus suffultus hoc mihi in animum firmare valui. Hipecacuanha non prodest, cùm sincerus cruor per dysenteriam excernitur; neque cùm alvinus fluxus merè mucosus est citra sanguinem, quicunque sit intestinorum dolor, irritatio, desidendi difficultas, ardor, & frequentia. Multùm autem potest in dysentericis excretionibus, mucosis simul & ramentoso-sanguineis. Quòd si muci hujusmodi dysenterici flavi ulteriùs sint, seu manifestè biliosi, impensiùs proficua est, quàm si cum mistura sanguinis simul perlucidi, albidique sint, seu cum bile non manifestè commixti. Ob hanc potiorem ad bilis sedandas ametrias hipecacuanhæ potestatem, eandem calidâ tempestate adhibitam animadvertimus valentiorem, quàm frigidiori: Juvat igitur magis æstate, quàm hyeme, magisque calidiori æstate; quàm tepidiori. Major autem hujusmodi radicis curativa facultas in biliari, quàm pituitosa dysenteria (quam ideo postremam debellare

liosam, profligandam: Propriæque Authoris circa selectius ejuscemodi emeticum observationes.

plerumque non valet) primę, non autem alterius, criticam indolem, atque rationem confirmat. Et sanè quocunque tempore in non biliari dysenteria crassiusculæ, seu aliquomodo subactæ, & concoctæ bilis dejectio superveniat, illico mitescit morbus, atque ad judicationem disponitur: Et plures dysenterię ex turbatissimo statu in salutarem extemplò componuntur, cùm ex pellucido fluxu, mucoque albescente, simulque per partes cruento, in flavescentem crassiorem, sanguineis ramentis non minùs immixtum, facessunt.

Curativa methodus in genere dysenteriæ biliosæ.

XIV. Itaque ad purgans, aut emeticum in dysenteria adhibendum, aut rejiciendum, respicienda non est major, aut minor præstita intestinorum turbatio, irritatio, abrasio, excoriatio, aut exulceratio, aut magis, minúsve cruentata dejectio, aut sęvior, mitiorque cruciatus, aut egestio varia, sed unicè causa dysenteriam efficiens: Quippe quòd, si à totius sanguinis labe suam hæc obtineat originem affectio, neque vomendum, neque purgandum, sed aliâ, inferiùs memorandâ methodo insistendum est. Quòd si à bile, jam in hepate, ceu suo naturali colo, secreta, atque ab eodem in intestinalem fistulam vel criticè vel quasi criticè effusâ; purgandum quidem, & vomendum; sed variis præterea consectantibus circumstantiis consulendum est. Nam si bilis ab hepate in intestinum expressa, ut ut redundans, citra notabile discrimen uberiùs deturbetur, cur remediis extimulanda, aut fermentanda? Cur non potiùs initæ spontaneę eruptioni aliquandiu relinquenda? Hoc pręcipuè de febrili bile, in subitum dysenteriæ modum ad intestina non infrequenter depositâ intelligendum volo. Sed si turgens dysenterica bilis sit, eâdem horâ per catharsim dejicienda. Si autem nimiùm acris, mordicans, & convellens deprehendatur, ante purgationem clysteribus, fotibus, aliisque similibus cicuranda. Huic usui supra aliud remedium quodlibet mirè confert amygdalinum oleum, aut lini, aut ex melonum seminibus extractum,

lar-

largéque propinatum; sæpiúsque repetitum; cujus ideo opera in biliosis diarrhœis efficacissima pariter est. (ut inferiùs ex cl. Guidetti Animadversionibus videri poterit) Fervidior bilis diluentibus, atque etiam refrigerantibus per longas potiones, clysteres, & fotus contemperanda. Tandem si crassior, viscidiorque extet, incidentibus, detersivis, seu saponariis præsidiis extenuanda; sed præcipuè quàm citiùs eliminanda per catharsim, & vomitionem; quæ quidem præstantissima hujus morbi remedia sunt; cætera verò adminicula.

Curativa methodus in specie dysenteriæ biliosæ.

XV. Ut verò in his dysenteriis, quæ quidem frequentiores sunt, seu neque acutiores, neque vehementiores, specialis curationis specimen Tironum in normam proponam: Ex quo ad invisendum dysentericum ex bile hominem accitus sum, primùm Phlebotomiæ indicationem (inferiùs attingendam) perpendo, cui quidem, si præsens sit, statim prospicio: Hinc modicum paregoricum ex diascordio, aut philonio romano, cum hyacinthina aut simili confectione, aut ex guttis aliquot liquidi laudani cum aqua violarum, aut camæmelina, aut cardiaca aliqua, ad bilis attemperandum morsum, noctu usurpandum præscribo: Huic tamen clysterem præmitto ex lacte, interdum chalybeato, cum vitellis ovorum, & veteri rosarum conserva. Manè catharticam potionem, aut bolum impero ex pulp. tamarind. diaprun. simpl. aut solut. cum rhabarbaro, interdum cum syrupo rosarum solutivo &c. Quod quidem maximi momenti præsidium frequenter, imo alternis quandoque diebus repetere, intermixtis per majorem, aut minorem frequentiam, majoremque, aut minorem dosim, juxta circumstantias varias, paregoricis, in usu habeo. Temperata cardiaca, pręcipuè ex testaceis elicita plerumque non omittimus. Quâque die memoratum enema ut plurimùm usurpamus, cui non raró Theriacæ Andromachi convenientem dosim superaddimus. Si alvi profluvium naturę vires exsuperet, adhibitâ

 suffi-

sufficienti catharsi, ustum indè rhabarbarum purgantibus aliis præferimus; Quem interdum gelatinæ variæ ex c. c. rasurâ eboris, extremitatibus vitulorum &c. comitari solent. Serò, & rarissimè ad validiora adstringentia confugimus: Namque constanti hâc methodo sublatas brevi dierum intervallo hujusmodi dysenterias perspicimus; quas quidem, si contumaces sint, post decem, aut duodecim dies tutò, citóque per hipecacuanham debellamus. Potum ordinarium constituit decoctio c. c. cum radic. bystort. aut tormentill. aut semin. acetos., interdum cum vitulorum pedibus, quandoque per candentis ferri extinctiones alterata. Tandem in fervidioribus dysenteriis, *sub cane, & ante canem* debacchantibus, illo quem D. Butler memorat apud Sydenhamium, modo, quo *liquoris diluvio submerguntur Dysenteriæ*, optimo cum eventu quandoque usus sum.

De sanguinis missione in dysenteria.

XVI. In Diarrhœis, aut dysenteriis biliosis non habere locum videtur phlebotomia, nisi hujusmodi excretiones in acutiori febre ita infrugiferè superveniant, ut neque parem morbo crisim despondeant; neque idcirco febris ab iisdem mitescat; aut his vigentibus, intestinorum, aliorumque finitimorum viscerum imminens inflammationis discrimen, aut præstita jam inflammatio dignoscatur. Interea in his casibus aut hirudinum applicationem sedalibus venis cum liberali sanguinis detractione, aut dextræ salvatellæ sectionem aliis quibuslibet phlebotomiis lubenter præferrem; nisi universalioris evacuationis urgentius indicans eluceret. Epidemica maligna dysenteria, quæ ab improba aëris constitutione progenita, inflammatorias sanguinis in visceribus stases secum plerumque conducit, neque quidem ex una bile, sed ex omnibus corporis impensè alteratis humoribus ortum obtinet, sæpè Phlebotomiam inter initia depostulat. Ita habet Duretus ad *Coacas* fol. 344., in epidemica illa maligna dysenteria, quæ in hominum vitam invasit *Lutetiæ Parisiorum* ann. 1578. detractionem sanguinis ex majoribus venis multis ingen-

ingenti auxilio fuisse. Imò tametsi Dysenteria maligna non sit, sed duntaxat epidemica, videtur principio phlebotomiam exigere, ad revellendum quendam humorum impetum, ab ipsa constitutionis communi causa versùs intestina concitatum. Ita Sydenhamius in epidemica quatuor annorum dysenteria, quò primùm arcessebatur, tundendam cubiti venam suadebat. Vide cap. III. sect. IV. *Observat. medic. circa acut. morb. hist. & curat.*

Curativa methodus symptomatica dysenteria.

XVII. Verùm alterius generis memorata in disquisitionis limine dysenteria, quæ potiùs ab universali colliquatione sanguinis, ad intestinalia indè incernicula se manifestante, quàm à critica biliaris substantiæ per hepaticam secretionem expurgatione, proficiscitur, neque emeticis, neque catharticis, ut ut levioribus, neque quibuslibet aliis extimulantibus præsidiis tentanda est, ut ipse Hippocrates admonet, sed solis subadstringentibus, & postmodum etiam absolutè adstringentibus, traumaticis, balsamicis, edulcorantibus, incrassantibus, interdum & anodinis; iisque demùm remediis omnibus, quæ in liquamine, ac solutione sanguinis, tum in Hæmoptysi, aliisque inveteratis hæmorrhagiis, utilia deprehenduntur. Conveniunt itaque clysteres prædictis facultatibus prædìti, præcipuè si per iteratas candentis ferri immersiones, atque extinctiones adstringenti facultate magis adhuc muniantur. Serum caprillum, aut vaccinum vulnerariis, aliisque convenientibus remediis alteratum. Denique lac ipsum cum probo regimine usurpatur. Verum tamen est, in manifesta impurorum succorum, per intestina redundantium colluvie blanda admitti Cathartica, quæ insimul adstringentia sint, simulque intestinorum tonum firmantia; ut Myrobalani, rhabarbarum benè tostum, Rhaponticum &c. Pilulas de cato, post universaliora remedia, non tantùm ad alvinum fluxum, sed insuper ad intestinorum & sanguinis laxiorem stringendam compaginem multum semper in hoc dysenteriæ genere subvenire comperimus. Cautè, sobriéque in

in colliquativa, & maligna dysenteria opiata adhibeto. Interea vegetale bezoarticum pluries in hoc morbo bene, fausteque conducens experti sumus.

Curatoria methodus in mixta, ex critica & symptomatica, dysenteria.

XVIII. Interdum mixta ex ambabus prolatis caussis dysenteria obversatur: Quæ ideò, ut alterutra præpolleat, atque insuper juxta ætatis, sexus, virium, climatis, habitus corporis, atque imprimis tempestatis discrimina, nunc primam, nunc alteram ex descriptis curatoriam methodum, nunc mixtim, nunc interpolatè suscipiendam depostulat. Hujusmodi dysenteriarum indoles quemadmodum arduo illo Celsi monito innititur: *Contraria facere, & interquiescere* (quod quidem in obscurioribus morbis prudentissimum consilium est) ita clinicum judicio, simulque experientiâ refertum exigit.

Omnes in genere veluti per epilogum modi, ab Hippocrate eliciti, quibus delinquentis bilis oppugnationem aggredi medentes queant.

XIX. Bina adhuc, eademq; à Præceptore dessumpta, monere liceat ad hujus disputationis de bilari dysenteria coronidem; quę quidem præterea cuilibet alteri curando bilioso morbo accomodari possunt: Alterum quod in peccante, atque efferatâ bile conducendâ in genere versatur: Alterum verò, quod in victus regimine pro biliosis hisce morbis situm est. Itaque quò ad primum: Nobilissimus Textus ab Hippocrate *lib. de Prisca Medicina* posterorum memoriæ traditur, quem alibi pariter (quæ ejusdem dignitas est) per nostram hanc historiam memorabimus " Si amarus humor aliquis, quem „ bilem flavam nuncupare solemus, effusus fuerit, quænam „ anxietates, æstus, & impotentiæ detinent? Quibus inter- „ dum liberati vel spontaneâ purgatione, vel medicamento, „ si quid horum tempestivè contingat, doloribus planè & ca- „ lore defunguntur. At quandiu ista sublata, incocta, & „ minimè contemperata fuerint, nullâ arte neque dolores, „ neque febres finientur. Et quibus quidem acuti, acres, „ & æruginosi humores instant, quinam furores, & vis- „ cerum ac thoracis lancinationes, animique abjectio indè „ oriuntur? Neque priùs hęc quiescunt, quàm emaciati,

deje-

„ dejecti , & aliis permisti fuerint. Multis autem, variisque „ modis concoqui, permutari, tenuari, & in humorum na„ turam crassescere possunt „ In hoc quidem textu illi omnes recolliguntur per epilogum modi, quibus Medica Facultas delinquentis bilis oppugnationem moliri queat. Præcipuè verò postremis particulis in hoc loco attendendum est. Quippe si vitiata bilis *spontaneâ purgatione*, *vel medicamento dejici* non possit, diligenter concoquenda, & contemperanda est: Quod quidem opus absolvitur, si quidquid in bile hærens est, & crassescens (quę quidem primaria est in dysenterico affectu aliisque morbis bilis culpa) solvatur, & in naturalem fluorem redigatur, seu *humores emacientur*, atque *tenuentur*: Aut quod tenuitatem nimiam induere valuit, in crassitudinem revocetur (ut in cholera morbo præstandum est) seu *in humorum naturam crassescere possit*. Quòd si tam facilis inducendæ concoctioni locus non sit, Tertium superest Hippocraticum præceptum. *Permutare*, atque *aliis humoribus permiscere*. Addit enim: *Quiescunt si aliis permixti fuerint*; atque hujus rationem inferiùs proponit: *Quæ in homine insunt quò pluribus permiscentur, eò mitiora, & meliora evadunt.. Nihilque in eo existit, quòd propriâ facultate præpolleat.* Ita gravissimum in aliis locis ejusdem monitum est: *Misce, atque inconspicuum redde.* Hoc autem miscendi delinquentem bilem, atque inconspicuam reddendi præclarum opus in variis febribus, aliisque ab eadem productis morbis præcipuè Peruviani corticis usu persæpe obtinemus; ut in Febrifugi tractatu palàm fiet. Neque supervacaneum interdum est in biliosa legitima dysenteria, quæ contumaciam affectat, atque diutiùs protrahitur, hujusmodi præsidii genus.

Victus ratio ab Hippocrate instituta in biliosa dysenteria, aliisque.

XX. Qui verò ad victus rationem in biliosa hujusmodi, aliisque insuper ab eadem caussa affectionibus refertur Hippocratis locus, is quidem à lib. IV. *de Morbis* elicitur: *Quæ eduntur, & bibuntur alia aliorum sunt medicamenta. Ubi*

verò

que bilaribus morbis.

verò ex his, quæ in ventriculum illabuntur alia bilis corpori acceſſerit, indè morbus oritur. Quo quidem præcipua bilariorum morborum remedia in recto victus regimine ſita eſſe Legislator noſter decernit: Præcipitque hoc pacto ne à bilioſo homine, & bilis ametriis obnoxio alimenta ingerantur bilioſa; ſeu quæ præviæ, vitiatæque bilis acuendæ intemperiei, aut augendæ copiæ, aut utrique præſtando ſe paria per propriam indolem præbeant. Ita in bilioſis morbis cibus in genere quâcunque acrimoniâ, ſalſedine, & aciditate, In calidis verò, omni in primis pingui, aut aromaticâ habitudine careat, omniſque ad frigidum declinet. In vacuatione febris, morboque in chronicum vergente, veſcendum eſt carnibus animalium potiùs ſylveſtrium, quàm domeſticorum, & potiùs volatilium, quàm quadrupedum, ut turturum, perdicum, turdorum, leporum, capreolorum &c. *Carnibus verò volucrium* ait Hippocrates de vict. rat. lib. III., *utatur aſſis, palumbis quidem, & columbæ elixis, perdicum verò, & gallorum aſſatis ſine condimento. Leporinis verò in aqua coctis, & ferinis omnibus.* Utiles ſunt ovorum vitelli, quos facilè in bilem faceſſere vana eſt aliquorum ſententia. Prǽſtant juſcula hordeacea, avenacea, & ſimilia, lac amigdalarum dulcium cum aqua carnis elicitum &c. Quod verò in ſpecie ad victitandi rationem attinet in bilioſa dyſenteria, cibi illi ſeligendi ſunt, qui glutine quodam, emplaſticâ inſuper, atque humorum acrimoniam obtundente facultate pollent; quales fiunt ex oryza, amylo, extremitatibus vitulorum, aut vervecum, gelatinis &c. Proficuum inſuper interdum vaccinum lac eſt, ſi febris abſit, & nihil ejus uſum prohibeat. Optimum ſanè ad hujuſmodi dyſenteriam remedium diæta in genere tenuior eſt, non verò *biduana* Avicennæ *Fames*. In fervidiori dyſenteria bilioſa, præcipuè in juvene firmis atq; valentibus viſceribus prædito, à copioſo frigidæ potu (veluti in calidis aliis bilioſis morbis contingit) multum ſolaminis impetratur.

HIS-

HISTORIA BILIOSÆ DYSENTERIÆ

A Bile viridi è Cysti manante, unde Ilei, & Coli corruptio.

„ ERat Fœmina 40. annorum, pinguis, & optimi cor-
„ poris habitus; quę 20. Augusti Dysenterica obiit
„ Amstelodami: Hæc ante tres septimanas inciderat in flu-
„ xum dysentericum, qui tum temporis epidemicus erat:
„ quæ rejiciebat in principio morbi erant nigra, subsequen-
„ te tempore rubescere incipiebant, aliquâ tamen intermi-
„ stâ albedine: dolebat ventrem, diverso tamen modo,
„ nam vel dolor ad umbilicum hærebat, tuncque deprime-
„ batur venter: vel si hìc attolleretur, cinguli instar circa
„ umbilicum movebatur: Sitis ipsam urgebat intolerabilis,
„ quam quocunque volebat potu sedabat, spiritus vini, &
„ aquę vitæ usu nunquam intermisso: Medicamentorum ni-
„ hil sumere volebat præter decoctum aliquod alterans, &
„ pillulas de Laudano Amstelodamensium, ex quorum as-
„ sumptione dolor sedebatur, & somnus, qui aliàs abe-
„ rat, obrepebat. Cùm dejiceret, sentiebat dolorem circa
„ anum insignem: Purgata fuit aliquoties tempore morbi,
„ partim pulvere Rhabarbari solo, à quo nihil aut parum,
„ sine levamine movebatur: partim cum rad. Jalappæ mix-
„ to, à quo multum cum euphoria dejiciebat: Clyster eti-
„ am injectus est, à quo pessimè habuit, neque etiam ferre
„ poterat inunctiones, undè postmodum horum usus inter-
„ missus est: Tempore morbi ter sedatus fuit fluxus cum
„ optima spe; sed cùm pessimo uteretur victus regimine, re-
„ cidivam passa tandem fatis concessit. Cadaver apertum

„ hæccè dabat obſervanda, I. omentum juſtę quidem erat ma-
„ gnitudinis, ſed ſphacelatum, colore atro-lividum, 2. Inte-
„ ſtinum Duodenum, & Jejunum repletiſſima erant bile,
„ undè ſitis intolerabilis cauſa derivari poterat, 3. Ileon,
„ quo ad Cæcum tendit, cubiti unius longitudine corruptum,
„ & ſphacelatum erat. 4. Colon quatuor tranſverſos digitos
„ à Cæco ſanum erat, pòſt ad 8. digitos corruptum, 5. Fol-
„ liculus fellis maximus erat, & bile repletiſſimus: Bilis,
„ quæ in eo reperiebatur, viridis erat ſicut gramen: Cæte-
„ ra optimè erant conſtituta: In Inteſtino Recto nihil nota-
„ ri poterat, nec in aliis viſceribus: Hepar, Lien, Pan-
„ creas ſaniſſima erant. *Alardus Hermannus Cummenus in Miſcellaneis curioſis anni* 1672. *Obſervat.* 116.

DE BILIOSO TENESMO.

Canones Practici.

Deſcriptio Teneſmi bilioſi.

I. QUandoquidem dyſenteriam, pręcipuè *bilarem*, *Teineſmos*, latinè Teneſmus comitari plerumque ſoleat, quædam idcirco de hoc morbo ad calcem dyſenteriæ delibare liceat. Deſcribi igitur poteſt bilioſus Teneſmus: Urgens, & ferè aſſiduum excernendi per alvum deſiderium, cum dolore, præcipuè in extremo ano, & pauca interea, neque excitato deſidendi conatui reſpondente excretione, quæ cæterùm mucoſa eſt, ſubcruenta, interdum & purulenta; ortum ducens à reliquiis acrioris per inteſtinum effluxæ bilis, recto inteſtino, ejuſque ſphincteri præſertim hærentibus, & impactis, proindéque exulcerantibus. Interdum verò exulceratio recto non inſidet, ſed ex eo potiùs calamitoſa hujuſmodi, aſſiduaque ad hunc locum irritatio excitata eſt,

est, quòd intestina priùs à bilis irruptione lacessita, quibus gradibus vires resumpserint, iisdem etiam morbificas has omnes quisquilias, per criticum veluti impetum, deturbaverint in rectum; quod quidem hoc pacto indesinenter proritatum, mucosam illam materiam, quâ ex summa providentia intestina duplicantur, elidit.

Diagnosis, Prognosis, & Curatio Tinesmi, ab Hippocratis textu elicita.

II. Signa, & curationem hujus morbi profert Hippocrates lib. de *affect.* " cùm crebra, & inanis egerendi voluntas „ prehenderit (tinesmum dicunt) sanguis, & mucus per al- „ vum secedunt, dolorque in inferiore alvo oritur, idque „ præcipuè, ubi ad secessum devenerit. Huic alvum made- „ facere, pinguem reddere, ac levigare convenit, quæ in- „ tus sunt subducere, & calidâ, excepto capite, lavare. Hic „ autem morbus plures cibos insumere consuevit (*quasi quod ex assiduo ad desidendum stimulo veluti levitatem intestinorum* „ *secum ducat*) vacuato enim ventre à sanguine, & muco „ transeunte, dum ad intestina illabuntur, tormina fiunt. „ Intus autem existentibus cibis, minorem morsum intesti- „ no exhibent (*seu acribus extimulantibus succis ab alimentitia substantia implicatis, atque irretitis*,) Ac ex iisdem quidem, „ ex quibus etiam intestinorum difficultas contingit, & im- „ becillior tamen, & brevis, miniméque lethalis.

Aliqua proponuntur singularia Tenesmi symptomata, & quædam utiliora remedia.

III. Galenus 3. de *symptomat. causis* cap. 2. post explicatas dysenterias, ab hepaticis præcipuè vitiis productas, descendit in tenesmi symptomata, quorum quidem præcipuum adducit, seu urinarum suppressionem, aut malam vacuationem, quæ quidem alterutra, aut etiam vicissim utraque, ob recti intestini, ejusque sphincteris cum vesicæ cervice connexionem, & continuitatem produci in medium facilè possunt. En Galeni textus "Est autem ex eodem, quo jam di- „ cta dysenteria genere, & qui tinesmos dicitur, cùm ulcus „ in recto intestino est factum. Is cætera quidem sympto- „ mata infert dysenteriæ similia, nixus tamen multò vehe- „ mentiores. Urinarum autem tum suppressio, tum mala

„ vacuatio , ventris excrementorum retentioni , & alienæ „ à natura expulsioni , ad proportionem se habent. Retinen- „ tur enim , vesicâ vel excernere non valente , vel ejus collo „ occluso „ Cæterùm biliaris tenesmus dispares à biliaris dysenteriæ indicationibus curandi scopos plerumque non videtur proferre. Interea si valde urgeat tenesmi cruciatus , & veluti intolerandus reddatur , mirè prodest potus distillati liquoris verbasci , magisque sessio in ejusdem herbæ decoctione ; tum si frequenter anus cum eadem abstergatur : Preterea suffumigatio ex Terebinthinâ , ardentibus prunis injecta ; & similia alia curationi multùm tribuunt : Licèt Fotus , Insessus , Suffumigia , Clysteres , Suppositoria , aliaque topica , qualiacunque fuerint , inutilia esse in hoc morbo , à plurimis decantentur , veluti , cùm alienum quid sint , affectæ parti applicata , contactu molesto , debilitatem magis adferant , quàm robur , atque hinc , discussoriam morbi vim subministrare non valeant.

Historia Biliosi Tenesmi Critici.

D. Hyacinthus Bertonus Venetus Vitriarius inter elapsæ hyemis initia Taurini legitimâ Tertianâ correptus ad quartum paroxysmum ab usu Peruviani corticis liberabatur. Superiori Maio revertebatur febris, sed duplex tertiana; hæcque, efflagitante Ægro ; per febrifugum iterum comprimebatur. Jamque ferocior post 12. aut 15. dies recrudescebat , cum vomitibus , & sedibus biliosis uberrimis. Morbus longâ alterantium , atque purgantium epicrasi oppugnabatur ; ut cedere tandem , non advocato febrifugo , absumptoque aliquando radicitùs fomite , & penitùs deleri videretur. Sed vetus adhuc biliosum delituit ignitabulum. Vix 15. aut 20. superatis diebus redit ipsa duplex tertiana febris ; noveque se prebent biliares eruptiones : Novo epicrasis opere plurimæ adhuc viscide saturatæque biliares copie subducebantur ; sed diu

diu vigebat febris, frigidulis quotidie ad vesperas ingressibus excepta; manè mitior, & placida. Tandem biliaris tenesmus spontè, subitéque supervenit, seu assiduus dejiciendi, urgensque stimulus cum dolore ad solum anum infixo, excretione paucâ, sed creberrimâ, in qua crocea bilis, atque ab eadem solutus intestinalis mucus discernebantur: iis quidem nihil cruentum intermixtum vidimus: quod tamen tenesmi rationem non immutabat. Ab hoc biliari tenesmo, quatuor, aut quinque dies vigente, morbus integrè judicabatur. Adeò liquet, bilem quò diutiùs comprimitur, eò tandem efferatiorem è latibulis erumpere, atque interdum (ut superiùs indicavimus) totam præcedentium morborum vim critico penè modo in rectum intestinum, ad procreandam tenesmi rationem, decumbere.

DE BILIOSA COLICA AFFECTIONE.

Canones Practici.

I. NOn de solius intestini coli dolore cum excrementorum alvi suppressione, gravibusque interdum supervenientibus vomitibus, intelligi volumus, quum de biliari colico affectu inpræsentiarum loquuturi sumus; sed latiùs de intestinorum, aut tenuium, aut crassorum, aut omnium dolore; cùm in utroque casu colici morbi, nomen usurpari soleat: Tùm illam duntaxat examinandam colicam passionem amplectemur, quæ à bilis vitio procedit, indèque biliosa dicitur. Alias igitur colicæ affectionis species, nimirum vel humorosas alias, ut pituitosam, mucosam, aut stercorariam; vel flatuosam, vel convulsivam &c. (quæ quidem idiopathicæ omnes sunt) vel nephriticam, herniosam,

Colicæ affectionis nomen strictè ad solum colon intestinum, latè verò ad intestina omnia arrogatur. Variæ affectionis colicæ species.

 hyste-

hystericam, [quæ quidem sympathicæ] vel ab internis caussis ingenitam, vel ab assumptorum vitiis adventitiam, vel stabilem, vel fortuitam &c. in hac disquisitione prætermittemus.

Biliosa Colica graphica descriptio.

II. Sed Nobilissimum Anglorum expertissimorum Scriptorum Par nuperis temporibus accuratas adeò de biliosa colica passione observationes memoriæ mandavit, ut ab altero, sive â Pręclarissimo *Musgravio* hujus morbi ætiologiam, ab altero verò, sive à famigeratissimo *Sydenhamio*, diagnosim, & curationem elicere, & in hunc locum inserere consultum duxerimus: En itaque, quam Primus dissert. de *Arthritide Symptomatica cap.* X. apponit, graphicam hujusce morbi descriptionem "Alia igitur Colica à materia peccante biliosa dicitur, & ei, qui proclives sunt ætate adultâ, maximè verò si naturâ viscerum malâ constitutione sunt prædití, & cœli æstus, aut iniqua victus ratio præcessit, torminibus primùm, deinde nauseâ, sapore ingrato, amaro, & vomitione postmodùm *cholericâ* premuntur. Alvus his diebus astricta, at incommodè. Urina ruffa; faciei, sed oculorum præcipuè, quod album esse debuerat, fit luteum. In bilis per os ejectione peculiare aliquid notandum, quod in scrupulis positum nonnumquam ægrum malè habet. A sumpto quippe Emetico, nisus, & conatus inter robustissimos, bilis sæpè ne hilum ejicitur, quæ tamen prompta aliàs, & absque stimulo liberè solet exterminari. Bilis hæc incerta per os emissio, ejus in duodenum, vel saltem in ventriculum impulso flumini, similiter incerto videtur respondere. Quum intestinis inhærendo ea diu lacessivit, ab alvi duritie suppressa, & retenta, sanguinem redux per Lacteas subintrat, eumque tam incendit, ut hoc tempore febriculam, ęstu, sitique immodicâ, urinâ ictericâ ex luteo rubenti, cute aridâ, & densâ, pulsu frequenti, & elato, manifestam liceat observare. Per sanguinem materia ad caput usitatè fertur,

„& ce-

„ & cerebrum atrocissimè impetens, aut ægrum apoplexiâ „ perculsum derepentè interimit, aut in nervos se insinuans, „ eos resolvit „ Hucusque Musgravius. Adjicit in *Colicæ disquisit.* Ettmullerus " Colicam lethalem esse ubi abest bilis; „ aut si biliosa observetur colica, à bile porracea, seu æru- „ ginosa originem eandem habere: acorem biliosum in sub- „ jecto plus minùs viscido hærere; indéque elevari flatus, hu- „ morosas colicas inferri „

Facilis biliaris Colicæ in Arthritidem conversio. Quinam faciliùs in hujusmodi conversionem incidant; atque in hoc casu quibusnam præsidiis isti sint excipiendi.

III. Quod verò præterea in Musgravii observationibus memorato capiti insertis insigne memorandumque reperimus, biliaris Colicæ in arthritidem conversio est, biliari ipsâ causâ ab intestinis in artus translatâ, ut ex adverso in affini de *Arthritide Anomala* sive *Interna* tractatu cap. III. eleganter describit idem Author Colicam cum nausea, & *materiæ plerumque biliosæ vomitu*, à repulsa, atque intromissa arthritide inductam. Hujusmodi ab intestino ad artus, & vicissim, translationes compertæ jam fuerant Hippocrati; Quorum quidem exemplum innuit in VI. Epidem: *Cui intestinum in dextra parte dolebat, is quùm articulari morbo laborabat, leviùs se habebat; postquàm autem hic curatus fuit, magis dolebat.* Nec rarò hujusmodi phænomena observantur in Praxi. Musgravius igitur cit. Loco descriptis bilaris colicæ moribus, eique superveniente febriculâ, hæc adjicit " Aliquoties, certè plus „ semel notavi, post istiusmodi, quam modò dixi, dierum „ aliquot febriculam, dolere, tumereque, interdum etiam „ ardere partium extremarum articulos; idque signorum, si- „ ve complexum ponderibus suis, sive ordinem examinemus, „ more prorsus *Arthritico.* Quâ verò proportione fulget, ef- „ ferturque hæc Arthritis, se ad rectæ Arthritidis normam „ per artus, & articulos extollens, eâdem planè caput de- „ fenditur: ut ea quàm faustè, quantâque ægri cum utili- „ tate oriatur illis solùm innotescit, qui ex hac parte Ar- „ thritidis mala, tametsi gravia, tolerabilia tamen; ex „ illa verò bilis caput invadentis sævitiam; ab eaque hujus

peri-

„ periculum intimè perspectum habeant ; qui, inquam, hæc
„ cum illis opposita conferant, æquáque lance perpendant.
„ Quin etiam de capite conservato, quæ à nobis traduntur,
„ de intestinis item proponi poterunt ; eatenus certè, ut,
„ quemadmodum materiam peccantem Artus suscipiant, ad
„ eundem modum eâ liberentur Intestina ; & ex eadem
„ translata, & pro ejus mensura levetur *Colica*; quóque plus
„ ægri dolent Articulis, eò minùs Interaneis. *Colicæ biliosæ*
„ cùm adnascitur Arthritis, in eo medicam locari decet
„ operam, eam præferri indicationem, quâ externis quibus-
„ cunque materia foras electetur. Quæ ad hanc rem auxi-
„ lia, nostris hominibus explorata profuêre, per ea, to-
„ ties hoc Scripto passim memorata, non est hoc tempore
„ ut percurram. Sed, quæ hujus curationis quædam proprietas
„ est, cardiaca interna, ut ut aliis curationibus ad paroxys-
„ mum conciliandum idonea, hîc loci vel prorsus omitti,
„ vel cautè admodum usurpari par est; ne, incitatâ febre,
„ & mutatâ simul inclinatione materiæ, confertim ea in ce-
„ rebrum impellatur. Quem utique impulsum eò magis per-
„ horrescas, quòd huic affectui primario (*colicæ nempè bi-*
„ *liosæ*) jure quodam avito proprius esse reperiatur, tum
„ quòd istius materiæ in artus expressio non ita familiaris
„ sit, aut morborum ordini tam conveniens, imò potiùs
„ fortuitu facta, & facillimè abscindenda „ Superiùs autem
docuerat, quinam faciliùs ex colica in arthritidem facessant:
ii nempè, quibus *colica diuturna est, alvo plerumque durâ creberrimis interdum dejectiunculis solutâ, dolore potiùs constanti, & obtuso, quàm acri, & acuto signatâ : Iique, quibus intestinalis fistula muco parum oblita ; vel quibus illius fibræ tenuiores : Quique huic morbo homines à natura proni sunt ex pravo victu, frigore, vel difficili concoctione.* Addi possent, & qui frigidis, imò adhibitâ glacie gelidis nimiùm, potibus abutuntur : Quos quidem, saltem sub nostro cœlo, non tantùm in bilares colicas, coactâ, impactâque nimiùm bile, sed

& in

& in choleram morbum, aut, si lentior inducatur impressio, in contumacissimos icteros frequenter delabi, quotidie animadvertimus.

IV. Diagnosis igitur biliosæ Colicæ passionis comparari poterit ab his omnibus, quæ solertissimus Musgravius exposuit, tum ab aliis, quæ expertissimus Sydenhamius sect. IV. cap. VII. *de Colica Biliosa* ann. 1670: 71: 72: evulgavit; tum etiam ab his, quæ nos pluries in hoc morbo observavimus. Hæc itaque tradit cit. loc. Sydenhamius " animadverti morbum huncce eadem planè præcessisse symptomata febrilia, quæ *Dysenteriam* per illa tempora regnantem præcedere solebant; atque eundem etiam aliquando [quod supra notavi] *dysenteriam*, quæ post diuturnos cruciatus ægro tandem valedixisse videretur, fuisse insecutum. Ubi *dysenteriam* diutinam non excipiebat, plerumque à febre ordiebatur, quæ per horas aliquot tantùm affligens, in hunc morbum solebat desinere. Juvenes ut plurimùm temperamento calido, ac bilioso præditos, æstate præsertim adoritur. Intestinorum dolor atrocissimus est, & præ cæteris omnibus, quibuscum mortalium calamitosissimi committuntur, maximè intolerabilis. Intestina nonnunquam quasi injectâ fasciâ constringit, nunc in punctum contractus quasi terebello perforat. Subinde remittitur dolor, mox recrudescit Paroxysmus, quem æger presentiens, vultu miserabili, atque ejulatu, ceu præsentem exhorret, & aversatur. Sub initio hujus morbi non ita certò ad unum aliquod punctum determinatur dolor atque in ejusdem progressu; neque tam crebra est vomituritio, neque alvus ita pertinaciter Catharticorum vim eludit; quò autem magis augetur dolor, eò obstinatiùs in puncto figitur; vomituritio succedit frequentior, & major alvi adstrictio; donec tandem ab ineluctabili horum symptomatum vi totalis peristaltici intestinorum motus inversio (nisi maturiùs quis tulerit suppetias) atque

Diagnosis biliosa Colica.

,, iliaca passio procurantur; in quo morbo cathartica me-
,, dicamenta omnia in emetica statim transeunt: Enemata
,, enim injecta unà cum alvi fecibus per omnem intestino-
,, rum ductum sursùm lata, vomitu ejiciuntur. Quæ hoc
,, modo excernitur materia, sincera si fuerit, viridis aliquando,
,, aliquando etiam flava, aut insoliti cujusdam coloris spe-
ctatur,, Hactenus Sydenhamius, Cujus diagnosi hæc addimus.
In biliosa Colica habitus excitatur ictericus, qui sanè si mor-
bo hujusmodi non illico se comitem addit, huic facilè, præ-
cipuè non benè judicatæ, paulatim succedit, Ardor in to-
to abdomine; ingens oris amaror, cum lingua flavis, &
viscidis perpetuò imbuta: Enorme ciborum, carnium præ-
cipuè, & jusculorum fastidium: Virium enormis *prostratio*,
mens interea, ut cum Hippocrate loquar, *audacior*: Bilis,
quæ per vomitum excernitur, amarissima, vitellina plerum-
que, aut glastea, aut fusca. Dolor biliosæ colicæ perte-
rebrans, & rodens est. Spiratio sectatur frequentior, at-
que *acervatim attracta*.

Biliosæ Colicæ ab hysterica discrimen: & quomodo hysterica remediis sit excipienda; præcipuè icterus eidem frequenter superveniens.

V. Laudatus cl. Sydenham in *Processibus ad morbos ferè omnes curandos*, atque in cit. *biliosæ colicæ* loco admonet hy-
stericam in fœminis Colicam biliosæ vultum interdum induc-
re, quamquàm ut utriusque dissimilis causa est, ita dispar
curandi methodus. Quamobrem non inutile putabo tex-
tum hîc authoris referre, atque indè specialem remediorum
administrationem; ut nempe tum colicæ hujusmodi Hysteri-
cæ natura, tum ejusdem à biliosa colica discrimen aperia-
tur " Fœminarum nonnullas (*ait igitur Sydenham cit. colicæ*
,, *loco*) vexat affectus hysterici species quædam, *colicam bi-*
,, *liosam* ita ad unguem referens, tam doloris acerbitate,
,, quàm situ, tum etiam humoribus coloris flavi, viridis-
,, que vomitu rejectis, ut mihi obiter tractanda veniat,
,, ne à quopiam pro jam dicto morbo hæc habeatur. Quæ
,, habitu corporis laxo, crudoque sunt mulieres cum hoc
,, malo præ cæteris conflictantur, queque alio aliquo af-
fectu

„ fectu hysterico jam pridem laboravere ; aut (quod sæpe-
„ numerò fieri solet) quæ à partu difficili ac laborioso ob
„ natum infantem Grandiusculum , qui vires , & natu-
„ ram maternas nimis exhausit , vix evasêre. Regionem
„ ventriculi , nonnunquam , & paulò inferiorem , dolor
„ haud mitior quàm in passione colica , iliacave primùm
„ obsidet , quem vomitiones sequuntur enormes , nunc vi-
„ ridis materiæ , nunc verò flavæ. His accedit (quod sę-
„ pè observavi) major animi dejectio desperatioque , quàm
„ in morbo alio quocunque : Post diem unum, alterumve
„ facessit dolor , qui post paucas septimanas revertitur, ni-
„ hilo leniùs sæviens , quàm antequàm solveretur Paroxys-
„ mus ; Icterum quandoque satis spectabilem comitem sibi
„ adsciscit intra dies pauculos spontè evanescentem. Ces-
„ santibus jam symptomatis omnibus , ubi Ægra sibi satis va-
„ lere videatur , levissima animi commotio , sive ab ira ,
„ sive à dolore ea fuerit excitata (quibus hoc in casu prom-
„ ptissimè afficiuntur Fœminæ) dolorem ferè revocat ; quod
„ etiam , & de ambulatione , & de alio exercitio , quolibet
„ præmaturè nimis suscepto dicendum est ; cùm ab hujus-
„ modi causis eleventur vapores in habitu corporis laxo ,
„ atque imbecilliori. Vapores cum vulgo dico , cùm sive
„ istiusmodi sint , sive convulsiones particularum partium ,
„ utrovis pariter modo solventur. Hi vapores , sive con-
„ vulsiones hę , ubi hanc , illamve corporis regionem in-
„ vaserint , pariunt symptomata , ei , quam invasêre , parti
„ accomoda ; ac proinde licèt unum , atque eundem ubi-
„ que morbum faciant , plerosque tamen , quibus miseri
„ cruciantùr affabre simulant ; quod vel ex hoc liquet affe-
„ ctu , qui cùm partes *colo* adjacentes insederit , *colicam bi-*
„ *liosam* ad amussim imitatur „ Hęc Sydenhamius , aliaque,
quę omittimus , de hysterica Colica , *biliosam* mentiente , In
qua quidem aliter , ac in *biliosa* Colica , si vitiosorum hu-
morum colluvies in ventriculo stabuletur , magnâ quantitate

 liquo-

liquoris possetici vomitionem ciet; hinc *anodynis uterinis*, & præcipuè *narcoticis* largè, diuque utitur. In sanguinea constitutione cum valentibus viribus, pręcipuè in ejus orgasmi discrimine sanguinem primùm è brachio detrahit: cæterùm venæ sectionem, repetitas purgationes, tum ipsa enemata, quæ utique *in colica biliosa incipiente apertissimè*, ut ait, *indicantur*, vix hîc locum habere ostendit: aliisque tandem, & in primis chalybeatis præsidiis, clavum hunc hystericum delere studet. Supervenientem huic colicę sæpissimè icterum vix catharticis aggreditur, *ne à catharsi novi tumultus cieantur, ac proinde symptomata omnia postliminio occurrant.* Vix rhabarbarum, vel mollius aliud solutivum concedit. Quòd si hujusmodi Icterus brevi temporis spatio non evanescat, ut ferè assolet, sed longas nectat moras, confugit ad apozemata amara, & aperitiva, ex radic. rub. tinctor. & curcumę, ex foliis Chelidon. maj. cum toto, & summitat. Centaur. min. coctis in vino Rhenano, & aqua fontis, solutóque in colatura syrup. de quinque radicibus &c. diù, manè, & serò sumenda. Tandem ad ferreas aquas.

Biliosæ Colicæ à nephritica colica, atque à convulsiva discrimen; tum ab aliâ quâlibet, sympathicâ, aut idiopathicâ, legitimâ, aut spuriâ.

VI. Discriminatur Colicus biliosus dolor à nephritico Colico; quòd in hoc ultimo, primò vomitus plerumque biliosus non sit, sed ingestæ cujuslibet indiscriminatim substantię, aut in hujus defectu, vix tenuis seri per solam spasmoticam expressionem eliciti. Secundò, in eodem nulla plerumque febris, nulla sitis, nulla constans nausea, aut ciborum fastidium; nulla, uno verbo, se produnt delinquentis bilis indicia. Ita à pastu Colicus biliosus dolor augetur, ob morbidam bilem acriùs à cibariis commotam: minùs verò nephriticus. Tertiò, renalis dolor ad renum alterutrum aut etiam utrosque, determinatus & fixus est, stabilis, immotus, distendens, & veluti disrumpens, ad testem, ut plurimùm, secundùm longitudinem ureteris exporrectus: interea magis adhuc quàm in bilari colica periodicus; magis insuper posticus cum majori flectendi, atque erigendi corporis

poris impotentia ; interdum cum ſtupore femoris affecti lateris : Virga plus minùs dolorem compatitur, aut ejus apex molestè, cum teste affecti lateris retrahitur, aut prurigine, aut aliis modis afficitur, aut ſaltem à trajiciente urina, per propriam naturam, aut per contenta, acriori, fervidiorive redditâ, mordetur, & laceſſitur. Sed biliosa Colica vaga est, aut in medio abdomine, aut ſupra, aut infra renes aut ad totum abdominis ambitum, cinguli inſtar, exſpatiatur. Quartò, etsi libera alvus evadat, & profluat in nephritide, adhuc tamen deſævit dolor, donec impacta reni, aut vreteri noxia ſubstantia ad vesicam deturbetur. At in biliosa colica ut alvus adstrictior est, ita vel leviùs aperta ſublevat. Quintò, urinæ, in nephritici doloris principio ſunt insigniter tenues, perſpicuę, percrudæ, aqueæ, atque ut dicitur, percolatæ, & parcæ vel etiam nullæ ; Longo verò morbi progreſſu interdum craſſiſſimę, valde opacæ, ſummè ſaturatę, ſubjugales, lateritię, lividæ, & non raro nigræ, ſine febre, aut alio universali affectu ; cùm nempè arenulæ, muci, ſanguis, aliave extranea corpora eiſdem intermixta, rubedinem, aliasve tincturas, variumque conſiſtentię gradum largita, unà à corpore deturbantur ; in biliosa verò Colica quæ inter initia craſſiores urinæ excernuntur, in eodem constanter statu perſeverant. Tum præcipuè quòd nephriticum dolorem indicia alia renalis morbi, in urinis, aliiſque circumstantiis conſpicua ſectantur, quæ quidem in biliosa colica non occurrunt. Distinguitur verò biliosa intestinorum paſſio à ſpaſmotica colica, quòd iſta ſiccus ſit morbus ; nullę in hâc biliosæ vomituritiones, aut dejectiones appareant ; intereà crebriores, ſed plerumque inanes vomitus : minor æstuatio viſcerum, imò, & frequentiùs algores, qui in primis in lumbari regione, meſenterici nervei plexus principio, centroque correſpondente, perſentiuntur ; ubi etiam acerbior cruciatus cum tremulo ſpaſmo percipitur. Inſuper in convulſiva colica astrictio alvi

pertinacior est, quæ etiamsi liberetur, parum exinde commodi assequuntur ægri; secùs in humorosa. Pulsus in convulsiva depressior, & obscurior est, inæqualis insuper, interdum & intermittens sine magno ægri discrimine, plerumque haudquaquàm febrilis. Tormina contorquentia sunt, veluti lacerantia, lacinantia, & abdomen subinde contrahentia, nunc in duritiem tendentia, nunc vaga, nunc quodam in loco crebriùs fixa &c. Sed de hujusmodi colicarum passionum differentiis consuli poterunt Willisius, Sylvius, Aliique, fusè de convulsiva Colica, cæterisque hujus morbi speciebus scribentes. ut ex his pariter per propria singulis argumenta, biliosa affectio ab alia qualibet humorali, pituitosâ, mucosâ, stercorariâ, tum flatuosâ, herniosâ &c. disparari facilè poterit: Dolores abdominis, biliosam legitimam Colicam indiciis omnibus mentientes, intereà in apertis cadaveribus, vel à jecore in scirrhum indurato, vel ab hujus visceris inflammatione, & gangræna, vel ab ejusdem lobo, posteriori ventriculi orificio, diaphragmati, & circumsitis partibus affixo, vel à cavæ ejusdem partis abscessu, vel ab eodem adeò magno, ut infra umbilicum descenderet, totamque anteriorem hypogastrii partem occuparet; vel tandem à meatus cystici coalitu, ac bilis in cystide cohibitione, aut ab eadem cystide lapillis referta, procreati visi, legi poterunt in Boneti *Sepulchreto*, seu *Anatom. Pract.* lib. III. sect. XIV. A Riolano, Thom. Bartholino, Platero, Blasio, Joh. Frid. Huldenreichio, aliisque descripti; ubi etiam signa plurima, spurias hujusmodi colicas à veris dirimentia, ex iisdem Authoribus exscribuntur.

Bilaris Colicæ Prognosis. Perfecta, imperfecta, pessimaque hujus morbi judicatio exhibetur. Historia bi-

VII. Ut modò ad biliaris Colicę prognosim descendamus: Hic morbus, qui interdum epidemius extat, perfectè judicatur, si citiùs crassa bilis, eaque flava, non viridis, aut fusca, per inferiora dejiciatur, parum inclinatis viribus, deleto vomitu, atque imminutis doloribus, qui cęterùm constantes non sint, neque uno loco pertinaciter hęrentes; imper-

imperfectè verò, cùm in dorsi dolores mutatur, vel in icterum, vel in omnium artuum paralysin, ex observatione Car. Drelincurtii, aliorumque; quam quidem paralysim cæteris ab alia causa productis sanabiliorem esse, tradit cum aliis authoribus Ægineta, vel in articulares dolores, juxta Hipp. & Musgtavium. Pessimè tandem judicatur, si in epilepsiam facessat, ex quo quidem succrescente morbo plerosque periisse idem Ægineta testatur: Pessimè insuper, si æger ex Colica in Iliacam passionem delabatur; quo quidem casu æger conclamatus est, ut in Praxi non rarò deprehendimus. fit autem iliaca affectio, cùm ex nimia biliari irritatione contorquetur intestinum, & sursùm (ut ait Duretus) revellitur; aut adeò inflammatur, ut ejus intercipiatur trajectio. Pravus est colicus hic dolor, ubi crebrior, ac difficilior sit vomitus, potus retineri nequeat; nihil vel parum infra excernatur, multa febris, cum debili pulsu, modicoque ad extremitates calore. Lethalis verò, si dolor acerbissimus sit, uno loco fixus, perpetuus, & constans, cum omnimoda alvi suppressione & retracto podice, enormi vomitu, contumaci vigiliâ, superveniente singultu, *delirio*, raucedine, extremorum frigiditate, sudore frigido, & syncope. Colica Biliosa nonnunquam in intestini, aut etiam mesenterii abscessum degenerat. Mense Septembris anni 1720. D. Carbonerius Cheriensis, atrabilaris constitutionis, ætat. suæ annorum 40. post malam victus rationem, immodicum fructuum horariorum esum, & longum in primis per totam æstatem abusum vini, vitium quodpiam in dolio passi, in gravissimam biliosam colicam incidebat. Febris aderat principio validior, cum bilioso vomitu, linguâ siccâ, nauseâ continuâ, forti intestini cruciatu, ventris tensione, & tumore, astrictâque alvo. Clysterum, fotuum, emollientium, demulcentium, oleosorum, & paregoricorum remediorum auxilio remitti omnia videbantur. Jamque alvus biliosa plurima viscida, saturataque excernebat, præcipuè

liosa Colica, in intestinorum, & mesenterii abscessus degenerata.

cipuè à forti inter tertiam, & quartam diem usurpato cathartico, institutâque deinceps epicrasis specie. Post septimam diem febris cum dolore exacerbescebat, & reddebatur homotona. Venter tumidior, atque instar tympani extensus; Missione sanguinis subortę intestinorum inflammationis suspicioni prospiciebamus. Cætera, ut suprà adhibita præsidia sunt, propriis intermixtis Cardiacis. Respondebat votis alvina dejectio, cruda tamen, & sincera febris continuò vehemens cum subdelirio nocturno, vigiliæ perpetuæ. Superatâ undecimâ morbi die, & insuper decimâ quartâ, improvisò remitti febris cum liberiori mente visa est (peracta enim fuerat suppuratio) atque vix sensu doloris superstite abdomen mollescere. Sed pulsus insigniter intermittens reddebatur, cum cordis ingenti palpitatione; conflictisque adeò viribus, ut neque in lectulo moveri æger posset. Accedebant ad decimam nonam singultus frequentes, Leipothymiæ, animique defectus sine causa manifesta cum respiratione gravissima; & protinus livida, & hippocratica evadebat facies: hinc Asphyxia: ad vigesimam venter in subitum denuò tumorem attollebatur cum vagis doloribus. Horâ septimâ pomeridianâ æger quandam in ventre veluti explosionem percepit, (ruptionem abscessus) cum elatiori ventris tumefactione, quæ tamen brevì ad pristinam reducebatur mensuram; atque ab intestini exolutione quædam adhuc biliosa dejecit, [ut etiam ante necem in sphacelatis iliacis contingit] hinc brevis rigor: horâ nonâ, amissâ visus functione, firmâ intereà voce, constantique animo misellus fruens, forti syncope correptus, frigidoque sudore perfusus subitò animam efflabat. In aperto Cadavere præter Ileon intestinum ad intervalla sphacelo percitum, plurimi diversæ magnitudinis se se folliculati abscessus obtulêre, quorum aliqui crassa, & tenuia indiscriminatim intestina tenuerant, alii verò crepidinem Meserei & Mesocoli, eadem intestina nectentem. Ex his postremis grandior quidam abruptus fuerat,

fuerat, ex coque uberrimum fetidissimumque, & alicubi virescens pus, per ventris indè caveam, extimasque intestinorum facies effusum eruperat; unde syncopes, subitaque mors repetenda. mecum affuit hujus morbi curationi, denatique hominis spectaculo, ornatissimus D. Pacchiaudus R. C. Regis Matris Medicus à Cubiculo, & Consiliarius. Similem propè casum, preter quàm alii authores, refert Guilhelmus Fabricius Hildanus Cent. II. Observ. LXXIV. In quo ruptio abscessus ad intestini cavitatem præstita est, ut indè non parum puris per alvum efflueret. Quod superest ad prognosim: Biliosa Colica, ut & alia humoralis quelibet, mitior convulsivâ videtur, præcipuè quæ diuturnior evadit; eâque faciliùs curatur, si tempestivè discerni à Clinico, propriisque debellari presidiis queat.

De biliosæ Colicæ, præcipuè diuturnioris, non rarâ per lividas, aut nigras urinas judicatione. Atque obiter de nigris opacis urinis, secundùm varias morborum, atque ægrotantium habitudines, nunc bonis, nunc malis, nunc lethalibus. Tum de viridibus urinis observatio superadditur.

VIII. Invisum medentibus non est, biliosas Colicas, precipuè diutinas & chronicas, tum que in primis in hypochondriacis, & confirmatis ictericis eveniunt, per lividas, aut nigras per criticam rationem copiosè ejectas urinas feliciter judicari: Quod quidem in aliquibus authoribus legere, & semel, iterumque animadvertere in Praxi mihi datum est. An fortè æruginosa, an atra ipsa Bilis in censum causæ morbi, faustè à natura subactæ, subductæque advocanda erit? Revera frequentem atre ipsius bilis in morbidis hominibus presentiam negare nemo poterit, qui conscius sit, in pluribus morbis nigram bilem in ipso fellis folliculo frequenter reperiri. Id certum non minùs est, in longis, diuque contumacibus viscerum hypochondriorum, & præcipuè lienis obstructionibus, nigras has, summéque crassas urinas optimis egrotantium auspiciis quandoque profluere; Quas quidem si Veteres nostri à Liene per transmissionem in renalia parenchymata, proximè ejectas predicabant, à Modernis medentibus propriæ succenturiatorum renum excretioni imputari, non semel in medicis ad egrorum lectulos consultationibus audivi. Utri rem acu tetigerint,

rint, lectores viderint. Contumax interdum icterus per crassas, turbidas, nigrasque urinas criticè solvitur. Vide Schenckium lib. III. *Observat.* aliosque. Pleuritidem in septuagenaria muliere cum gravissimis symptomatibus per lotium, colore scriptorium atramentum referens, judicatam habet Petrus Rommelius in Observat. XIII. *Ephemerid. nat. curios.* ann. IV. Interdum nigra ex ingestis urina redditur. Ita idem Rommelius Observatione aliâ, quæ memoratam sequitur, refert, urinam in vetula à coctis, & comestis damascenis prunis semper nigerrimam fuisse redditam. Hoëferus in *Hercul. Medic.* pag. 142. memorat icterum nigrum, in quo ex usu lapidis Bezoar urina nigra, & instar atramenti fuit excreta. Adeò incertum est nigrarum urinarum judicium. Addite urinas nigras, quæ à menstruorum, aut puerperiorum suppressione redduntur in acutis morbis, nihil mali portendere, sed contrà prodesse sic ipsas reddi. Criticam hanc nos plumbeæ, turbidissimæque urinæ excretionem vidimus olim in Domina *Isaia* à *Camerano*, atque non ita pridem in viro quodam Judęo. Sed post nigras hujusmodi, crassas, summéque opacas, deturbatas urinas, nisi istæ in statu, seu maturitate morborum, atque inter criticos naturæ conatus contingant, paucissimos ægrotantium evadere, omnibus etiam compertum est; cùm in cruditate morborum symptomatica hujusmodi urina, aut summam bilis, aliorumque humorum adustionem, & veluti cinefactionem, aut partium, undè profluunt exolutionem, atque ad necrosim proclivem habitudinem ostendat (ut de livido pariter, nigroque sputo in maligna, & lethali pleuritide cum principio necrosis pulmonum aliàs indiximus) Ita perspeximus ante hos decem annos in robusto homine acutâ, & malignâ febre correpto, in ædibus amicissimi D. *Rex* decumbente; ita in Dom. de *Courtenais*, aliisque: Ita in lib. I. *Epidem.* Hipp Philiscus acutâ febre correptus, tertiâ, quartâ, &quintâ minxit nigrum, sextâ obiit. Interea in ardentis, &acutæ febris

febris principio cum orgasmo sanguinis, ejusque ad pectus, simulque & ad caput raptu, urinas summè nigras, opacissimas, crassissimasque vidi ante hos 18. annos in Domino *Baßecourt* Belga, Pannorum opificiis præfecto, robustissimo viro, qui post decimam quartam diem à morbo evasit; mecumque vidit, in curationis operam simul accitus, Illustrissimus, omnique medicarum facultatum genere spectatissimus, optiméque de me meritus D. Joseph Antonius Manzini S. R. M. Medicus, & Consiliarius. Carolus Piso de *Morbis à serosa proluvie, Observ. CI.* affert, vidisse in binis mulieribus, nephritide valde semper exercitis, ichorum biliosorum, & prassinorum magnam vim urinæ adeò immixtam, ut ipsa crassesceret; & insigni virore tota splendesceret. Neque interea hanc modicam de atris, imò & viridibus urinis digressionem curiosis Lectoribus ingratam fore arbitrabor.

Colica biliosa curativa methodus, duplici quidem indicatione suffulta, quomodo sit explenda juxta Sydenhamii Methodum.

IX. Atque ut postremò cum eodem Sydenhamio, sive potiùs cum ipsa genuina naturæ lege, biliosam colicam expediamus: Duplex in hoc morbo curativa princeps indicatio eliciendam, se præbet, quarum altera humorem in sanguiferis vasis *antecedentem*, tum in visceribus conclusum, seu *continentem* dictum, evacuandum prospicit; altera ad compescendum anodynorum usu humorum eò tendentium impetum, atque immanissimum demulcendum dolorem apprimè dirigitur. Quò ad primam, vel potiùs indiscriminatim ad utramque: Si febris, & ardor urgeant, & vasorum adsit plenitudo, neque prava bilis minitetur orgasmum, sanguis mittendus erit, è brachio. Post horas aliquot à phlebotomia, anodynum exhibet Sydenhamius: postero die catharticum quodpiam lenitivum præscribit, atque juxta delinquentis humoris copiam, aut indolem, bis aut ter diebus alternis repetit. Interdum turgentibus ventriculi quisquiliis, priùs eundem eluit. In doloris vehementia, & vomituritione validius catharticum adhibet, quod quidem per obsistentes intesti-

norum canales efficaciter sibi viam aperiat: cæterisque ejuscemodi purgantibus antefert potionem ex infusione tamarind. folior. sennę, & rhei, cum dissolutione mannæ, & syrupi rosacei sol. Vomitu potionis trajectui obluctante pilulas in subsidium advocat, inter quas *cochias*. In nimia ventriculi debilitate, aut contumaci vomituritione, ut nec pilulę, aut ejuscemodi solida cathartica retineri queant, remedium primò anodynum imperat, deinde catharticum, eô tamen utrique interjecto temporis spatio, quô vis narcotici facultatem purgantis non infirmet; dum assumpto alvus ægriùs respondere, atque non nisi operosiùs solvi videatur " Cùm autem hìc (ait idem Sydenhamius) uti in aliis plerisque morbis, in quibus indicantur *Narcotica*, *Catharticum* semper dolorem intendat (saltem finitâ jam operatione, quâ quidem vigente mitiùs nonnunquam cum ęgro agitur) ideo solenne mihi est *Anodynum* ingerere, ubi primùm expiravit cathartici operatio. Quale quidem manè etiam, & serò quotidie hauriendum impero, spatio scilicet omni inter purgationes medio, quò certiùs dolorem consopiam, donec catharsis debitè fuerit celebrata,, Quamobrem satis elicito catharticorum opere, ad alteram confugere indicationem contendit nobilissimus Scriptor, compescendo extimulantium succorum turbas, inductosque dolores, atque solidorum tensiones, anodyno bis, interdum sæpiùs per diem, largiúsque usurpato; eo nihilominùs interjecto temporis spatio, ut compertum sit, quid à præcedenti dosi sperari debeat, antequàm altera superaddatur. Familiare illius (ut nobis omnibus) paregoricum est Laudanum liquidum, in aqua cardiaca, aut etiam anodyna solutum. Carminantia cæterùm repudiat enemata; cùm non quidem, (ipso judice) humores acres exterminent, sed irritent, & concitato eorum tumultu diuturniorem reddant morbum. Sępe intereà, pręcipuè in imbecillioribus, aut ob prægressam ægritudinem aliquam copiosiores anteà evacuationes

cuationes passis, aliisque in casibus, omissâ phlebotomiâ, & catharsi, à paregoricis curationem orditur, iisque tantummodò prosequitur. Neque tunc solùm, sed quum in biliosa Colica *hectica* viget (ut ait Hippocrates) *intestinorum intemperies*, seu nimiùm adauctum in iisdem fibrarum momentum, aut solemnis ariditas inducta est, à quocunque cathartico remedio absolutè cavendum præcipit. Deleto morbo, hunc, qui revera non difficilè recidivum se præbet, precavere jubet Vir cl. anodyno bis quotidie ad dies aliquot propinato.

Alia biliosam Colicam, secundùm varias ejus circumstantias, & morbidæ bilis indolem, curandi Methodus.

X. Porrò, cùm idem semper non sit bilis Colicam inducentis ingenium, expedit interdum, secundùm circumstantias varias, declinatâ nonnihil Sydenhamianâ Methodo, ad alias remediorum administrationes transire. Ita si morbifica bilis non tantùm acriorem, sed tenacem nimiùm, aridamque manifestiùs se prodat, prestabit summoperè, eandem priùs copiosis tepidulis diluentibus, atque emollientibus haustibus ex longo, insulsoque jure carnis, aut pulli, cum emollientibus herbis alterato, oleosis insuper, præcipuè hydroleo, aut pinguibus jusculis, tum cremore lactis, aut etiam recenti butyro, copiosè, horisque præsertim matutinis ingesto, cicurare, & abluere. Fotibus preterea, cùm externis, toti ventri impositis, tùm internis, seu emollientibus, atque lotoriis, iisque sæpiùs repetitis anodynis Clysteribus: Quibus postea, si satis infractam fuisse bilis acrimoniam dignoscatur, carminantes, & discutientes, quinimo fortissimis purgantibus, atque emeticis aculeati, subrogari opportunè poterunt. In forti, simulque pertinaciori dolore valde proderit semicupium aquæ dulcis cum ebull. malvæ, altheæ, betæ, mercurialis &c. sem. lin. fænugr &c. In pertinacissimo, olei balneum, aut frequenter repetita omenti vervecum recèns mactatorum, oleo imbibiti, applicatio conducit. Quòd si tenuior Bilis, & impensè ferociens, orgasmum affectans his omnibus compesci non queat, atque

ulteriores ex propria accensione calamitates minitetur, hinc sitis ingens desæviat cum assidua oris amaritie, urinæ ardor accedat, febris, icterus calidus, aliaque incandescentis bilis symptomata; transeundum est non solùm ad liquidorum propriè refrigerantium, sed frigidæ ipsius aquę potum, docente Galeno lib. XII. Meth. cap. VII. atque docente Ægineta lib. III. cap. XLIII; Cujus quidem excellentem usum, subitumque illatum auxilium, ut non semel Amatus Lusitanus, Forestus, Septalius, Th. Bartholinus, aliique Practici, ita & nos sæpenumerò suspeximus. Neque minùs idcirco in hoc casu subveniunt frigida Epithemata ex succis endiv. semperviv. cichor. sonch. lactuc. acet. rosac. &c. frigidæque aquæ fotus, aut lintea eâdem imbuta, ventrique sępiùs admota. Temperatâ his præsidiis furente bile, ejusque retusis aculeis, densatâ tenuitate, atque exaltatione depressâ, nonnulli eliminare illam contendunt per largas, & repetitas doses amygdalini olei addito Hispanico vino, Cretensi, aut generoso alio malvatico, interdum etiam & spermate Ceti. Plerique verò remediis propriè catharticis hoc opus moliuntur: Quod utique obtinetur commodiùs per longas, atque iteratò exhibitas mediocrium purgantium, ut syrup. rosat. aut solut. de cich. S. mann. aut meri rhabarbari, solutiones, tincturas, & expressiones, quàm per fortiorum modicam dosim, siccamque, aut solidiorem administrationem. Ita raro utimur pilulis, extractis panchimagogis, aut extracto rhabarbari, agarici &c. rariùs adhuc mercurio dulci cum diagridio: Quę tamen remedia à Plurimis summoperè in hoc morbo commendantur. Balnea, vel in ipsa hujus colicæ declinatione valere interdum poterunt. Paregorica ex seminibus frigidis, & papav. alb. ex viola, sempervivo, nymphæâ, portulacâ, lactucâ, pomis redolentibus, lacte amygdalino, mucilaginibus seminum variis, gelatinis, testaceis, aliisque similibus parata, tum ipsa opiata, sæviente impensiùs dolore, remediis aliis intermiscenda sunt. Ad efferatiorem calidiorem-

lidioremque in Colico morbo infringendam bilem, deprimendam, densandam multum tribuendum est acidis variis, fortioribus, aut mitioribus, mineralibus, aut vegetabilibus, ut spiritibus sulphuris, aut vitrioli, succis granatorum, berberis, limonum, acetosæ; aceto, omphacio &c. Tandem mitescente morbo ea omnia in usum vocanda, quæ excretoriis reserandis viis, atque bilis proventui minuendo apta nata sunt. Minerales aquæ acidulæ, aut vitriolatæ ad solvendas morbosæ bilis reliquias, atque per urinam pellendas multùm quandoque possunt. Specificorum quorundam, & veluti secretorum ad arcendum hunc morbum, quæ plurimi decantant authores, nondum nobis perspecta facultas est. Arcet revera bona methodus, quâ nec nimis bilem acuamus, calefaciendo; neque nimiùm figamus, refrigerando.

Victus ratio in colica biliosa passione.

„ XI. Diętam (adjicit laudatus Sydenhamius) si junior „ fuerit æger, & calidioris temperamenti, refrigerantem at- „ que incrassantem impero, putà hordei cremorem, Pana- „ tellam &c. & tertio quoque die, si latret adhuc stoma- „ chus, pullum teneriorem, merulamve, piscem coctum. „ Potum non alium concedo, quàm cerevisiam tenuem, „ mitemque, vel lac cum aqua coctum... Porrò ut in morbi „ curatione, ita etiam eodem jam depulso, dięta tenuis ad- „ huc aliquandiù est observanda. Cùm enim morbus hic „ recidivam præ aliis omnibus affectet, atque insuper sedem „ sibi delegerit, præcipua coctionis instrumenta (viscera in- „ telligo jam ab eodem infirmata) vel levissimus hujus ge- „ neris error malum non leve confestim apportabit. Quo- „ circa tam in hoc, quàm in cæteris omnibus viscerum af- „ fectibus, eâ tantùm sumendi quantitate cibi sunt, quæ ad „ vitam sustinendam possit sufficere... Neque ulteriùs quid- „ quam indulgeo, nisi equitatio ad redintegrandam sanita- „ tem necessaria, pleniorem victum, & generosiorem postu-

let

„ let liquorem, quibus rependantur spirituum exercitio ex-„ hauriendorum damna. „

Cur exercitium, equo, vel vehente curru acriter habitum, sananda pertinaci biliosæ Colicæ admodùm possit. Atque de aliis in hoc morbo præsidiis, prophylacticis, aut curativis.

XII. Reverà in biliosa valdè pertinaci aut sæpiùs recrudescente Colica, quemadmodùm à vino abstinentia cæteris omnibus præsidiis prestat, ut plures solo hoc regimine ab hoc morbo evaserint, relapsi autem sint, cùm vini usum resumserint; ita debitis vacuationibus, aliisque incassùm tentatis, non invenitur, (authore eodem Sydenhamio, nostrâque confirmante experientiâ) præstantius restituendis ægris remedium, quàm exercitium, equo, vel saltem curru vehente factum, atque per dies aliquot, primùm ad stadia, deinde ad multa milliaria matutinis horis, & apricante cœlo institutum. Hoc enim motu materia morbum committens in corporis habitum deducitur: Sanguis perpetuâ agitatione comminutus proprias depurationes meliùs aggreditur: roborantur succussionibus intestina, aliaque abdominis secretoria viscera, eorumque contractili adaucto momento impactæ morbi reliquiæ vividiùs pressæ facilè, citóque excutiuntur. Ita hocce exercitii genus aliis etiam Chronicis morbis, ut obstructioni, ictero frigido, mensium difficultati, febri albæ, cachexię, asthmati, phthisi spuriæ &c. egregiè prodesse, frequenter animadvertimus. Omittam plurima confirmatæ biliosæ Colicę, faciléque idcirco revertentis prophylactica, aut chronicæ, & contumacioris curativa, ab authoribus non paucis decantata præsidia; ut castoreum, cinnab. nativ. aut antimon. Tincturam aut magisterium succini, oleum, aut syrup. cinnamom., aquam carminativam, spirit. nitri, aut tartar. aut cephalicum dictum, ex tinctura radic. valerian. & pœon., visc. quercin. & succin. cum vini spiritu elicitâ, aut extractum laudani aromaticum &c. Id quidem revocare adhuc in censum par est, quòd quemadmodùm biliosa Colica hominem, probâ constitutione, firmisque, sed fervidis visceribus præditum invadens, largô frigidę potu tutò, citóque debellatur; ita qualem, quantamque eidem opem conferre

valeat

valeat opportunè quandoque propinatum emeticum, ex illis, quæ mox adjicientur, Præclarissimi D. Nottæ observationibus etiam, atque etiam liquebit.

HISTORIÆ ALIQUOT BILIOSÆ COLICÆ.

Historia ex Hippocrate Biliosæ Colicæ, in Lethalem Iliacam passionem desinentis; sive Ægrotus IX. Lib. III. *Epidemic.*

„ MUlier, quæ decumbebat juxta Tisamenum. Huic „ Volvulosa molestè concitabantur, vomitibus mul- „ tis torquebatur, potum continere non poterat, dolores „ aderant circa hypochondria, & in inferioribus secundùm ven- „ triculum partibus dolores & tormina continuò affligebant, „ non erat siticulosa; incalescebat. Extrema frigida usque ad „ finem; fastidiosa sine somno. urinæ tenues, paucæ; non erat „ remedio locus. mortua est „ In hac Historia licèt Hippocrates non exposuerit vomitus speciem; cùm tamen speciales indicet *circa hypochondria* dolores, conjiciendum est cum Interprete *Vallesio* hunc morbum ex vitio hepatis fuisse genitum, ideoque biliosum Colicum, indéque volvulosum. Reverà in sincero volvulo nihil omninò solent Ægri per sedem emittere: sed hæc Mulier dejectiones habebat.

De fausta Emeticorum, validiorumque Purgantium in biliosa Colica administratione, Observationes, Authori à cl. amicissimoque D. Notta, apud Alexandrinos celebratissimo Professore, communicatæ.

„ Nobilis vir, mediæ ætatis, laudabilis temperamenti,

„ morbis haudquaquam obnoxius, post improbam totâ æsta-
„ te victus rationem, incessabili nauseâ corripiebatur, cum
„ perpetua anxietate, variisque excitatis excretionibus, præ-
„ cipuè per vomitum flavis, & amaris, cum summâ totius
„ abdominis, dextræque in primis regionis tensione, feris-
„ que torminibus, constanti præterea intercedente tenesmo,
„ cum minima liquidarum fecum dejectione; urinæ aderat
„ difficultas. Pulsus parvus, durus, frequens, & identidem
„ intermittens: Acerrimo, siccissimoque calore percita to-
„ ta corporis superficies obversabatur: Artus verò ex adver-
„ so frigebant. Acerbissimus capitis dolor, præcipuè ad an-
„ teriora: ut omnia, ad summam, imminentis necis indi-
„ cia se proderent. Ad tertiam morbi diem, quibuslibet
„ methodicis præsidiis, fotibus, plurium generum clysteri-
„ bus, narcoticis, solutivis remediis, pilulis, pulveribus,
„ bolis incassum adhibitis, cochleare unum vini Emetici,
„ quasi fortuitò propinatum, instar miraculi, placidissimum
„ illico somnum ad horam, & ulteriùs, conciliat: hinc bi-
„ nis, aut tribus accitis vomitionibus, Ægrum perfectè re-
„ stituit. Et tertius hic fuerat, novem, aut decem anno-
„ rum intervallo, in eundem morbum relapsus. Neque ul-
„ teriora suspiciendæ reversionis argumenta ad hanc usque
„ diem passus ille est. Similem eventum in alio suspexeram.
„ Idem in *Moschenæ* Domûs Patritio, post innumera alia
„ usurpata remedia, ab Emetici opere contingebat. Idem,
„ veluti per incantamentum, in Nosocomio, & Plebis ædi-
„ bus, tum in utriusque sexus Cœnobiis millies mihi com-
„ pertum fuit. Cùm aliquando Capucinorum Fratrum *Vi-*
„ *carius* quidam omnem inutiliter medicinæ operam in pro-
„ priæ affectionis auxilium profudisset, demùm in sola in-
„ fusione *Algarot*, per vinum habitâ (quod licèt communi
„ emetico vino vehementius sit, tutò tamen suas exerit vi-
„ res) sanationem repererit, ansam dedit, ut modò Cœno-
„ bitæ omnes, præcipuè si biliosâ Colicâ, contumacibus

„ capi-

„ capitis doloribus , aut diuturnis aliis affectibus se confli-
„ ctatos persentiant, ad hocce remedii genus , veluti ad sa-
„ cram Anchoram , faustissimis plerumque eventibus confu-
„ giant; quorum utique plurimi , febre non tentati , hocce
„ remedio vel pluries utentes , sacris adhuc consuetis mini-
„ steriis dant operam : ut in celebri concionatore P. *Odescal-*
„ *cho* , aliisque observabam. Qui è converso hujusmodi præ-
„ sidii operam in his morbis declinabant , aut, translato in
„ caput improbo humore delirantes , vel apoplectici , occi-
„ debant ; ut nuper in quodam militum duce perspicere li-
„ cuit; aut in graviores morbos cum magis , minúsve præ-
„ cipiti nece labebantur ; ut ille Patritius, 22. annos natus ,
„ ex memorati generis Colica in ferum Hydropem ruens, ex
„ quo, ut prædixeram , ante quadragesimam à decubitu diem
„ suffocatus cedebat fatis. Virgo , nunc probè valens , &
„ vegeta , ante hos duodecim annos simili passione Colicâ
„ affligebatur , quâ tamen ab invisentibus medicis neglectâ,
„ in terrum , gravissimumque hydropem degenerabat , ut,
„ veluti ad cœlum iter jam propè factura , sacris omnibus
„ viaticis muniretur, meo intereà consilio institutâ paracente-
„ si , viginti plus libræ aquarum effluxêre : Dosim deinceps
„ balsami nostri *de Tartaro* propinabam : uberrimæ ventris ,
„ ac vesicæ dejectiones subsequutæ sunt ; ut vix alterâ obla-
„ tâ remedii dosi fœmina convalesceret. Olitor juvenis , &
„ fortis post aliquot dierum tertianam , simili Colicâ prehen-
„ debatur. Neglecto , quod fuerat præscriptum , Emeti-
„ co , in universalem hydropem , ut prænunciaveram , mi-
„ gravit , cum pessima jecoris habitudine. Cùm me hominis
„ misereresceret , adhuc opem attuli. Sex *Tartari emetici* gra-
„ na faustissimo successu exhibebam ; postridie scrup. 2. rad.
„ jalappæ cum sale tartari : utrumque pharmacum ter alternis
„ vicibus usurpabat. firmè adeò revaluit , absumptæque aqua-
„ rum , noxiorumque humorum scaturigines sunt , ut omni
„ aliorum auxiliorum ablegato usu , nunc post quatuor annos

 à mor-

„ à morbo robustissimus vivat. Plura adhuc ejusmodi suppe-
„ terent exempla, quibus non nisi per validiora purgantia
„ primigeniâ in his Colicis dejectâ biliosâ morbi causâ, suc-
„ crescentes, breviores, aut diuturniores morbos dele-
„ tos iri palàm fieret; ni hęc modò suffectura esse cen-
„ serem &c.

HISTORIA ARTHRITIDIS,

Quæ Biliosæ Colicæ secundaria extitit, productæ scilicet à Colica Bile, ad artus translatâ; ex laudato Musgravio.

„ FEmina quædam, constitutione post hominum memo-
„ riam maximè *Cholericâ*, nunquam fecunda præstita, sub
„ ætatis flexum Colicâ pertinaci biliosâ cum ingrato sapore,
„ inappetentiâ, vomitu bilis frequenti, dejectionibus raris,
„ & parum coloratis, urinâ ruffâ, ore luteo, & lentâ quâ-
„ dam febriculâ premebatur. Horum autem malorum proca-
„ tarcticam habuit errorem in victu assiduum, utpotè cras-
„ sorum, & *dyspeptorum*, ut dicitur, seu coctioni difficilium
„ estrix. ubi alvum inanientibus (præsentissimo illi remedio)
„ plus semel levaretur colica, ex bilis incremento, constan-
„ tiâque, & acrimoniâ, menses post aliquot, iterùm, &
„ sæpiùs recidiva est. Fugiente sæculo superiori, cùm affe-
„ ctui gravi tollendo tempus aliquod apud nos impenderet,
„ pręter *colicam* memoratam, pedum item orta est debilitas,
„ quæ primo aspectu paralysin, hujusmodi *colicæ* facilè suc-
„ cedentem, prædicere videretur. Quò per anum Bilis exu-
„ laret, neque se in nervos insinuare permitteretur, cathar-
„ ticum adhibui. Iterum insecutus est utriusque (sed potis-
„ simè dextri) pedis tumor, malleolum, & pedis conve-
„ xum, Hallucem autem pręcipuè distendens; quem comi-
tabatur

„ tabatur hujus majoris articuli teneritudo mirifica, dolor „ pungens, rubor, ardor reverà *arthriticus*. Peræquâ verò „ proportione increscit *Arthritis*, quâ minuitur *Colica*. Cùm „ de suis exindè interponerem, matre admodùm *cholericâ*, & „ demùm *Arthriticâ* fuisse prognatam, veterique *Arthritico* „ diutiùs junctam accepi; sic, ut vitium partim hæreditarium, „ partim contagiosum esse suspicari liceat. Rectè se habent „ muliebria, & copiosa sunt. Ad medicinam morbi genio „ accomodandam in eo fui, ut materiam, quo possim artifi- „ cio, extrà dimoveam, ideoque internis eam protrudenti- „ bus, externis eam invitantibus, diversis scilicet diverso mo- „ do idem operantibus, insisto, ut & toti malleolo, & dex- „ tri pedis summitati, *Epispasticum* imponi, sinistrum pedem „ laneis involvi, calidéque vestiri: & paulò posteà soccos ex „ cerato illo viridi, quô fiunt Petasothecæ, perpetuò gesta- „ ri jubeo. Undè exsudavit humor, nec inutiliter: Quan- „ diu enim perduravit iste fluxus, recessit usque Colica & „ visa est declinare. Erat autem ista, per articulos, crisis imperfec- „ ta: Quod reliquum erat materiæ, finità re *Arthriticâ*, & „ ejus spe fallente omni, avitos intra limites se recepit, mo- „ reque proprio agens, Caput est adortum: Ideoque de hujus „ Ægrotæ malo non est quod ampliùs addam: unum istud „ volui; *ex Colica biliosa* posse *Arthritidem* exoriri. „

HISTORIA ALIA

Biliosæ Colicæ annuatim revertentis, & demùm in Arthritidem conversæ; ex Greulichio *dissert. de Bile.*

„ VOcabar ad uxorem viri cujusdam litterati, quæ jam „ tunc per quatuor septimanas pro Hysterica tractata „ fuit, omnibus remediorum formulis in auxilium vocatis.

Ego,

„ Ego, historiâ morbi perceptâ, Colicam à bile esse, ita
„ testantibus signis pathognomonicis, pronuntiavi. Quaprop-
„ ter eductâ, quâ datâ portâ, bile flavâ, restituitur Ægra.
„ hinc elapso anno, eodem, ut priùs, mense revertitur Co-
„ lica, quæ annuâ periodo novies reversa, semper exone-
„ ratâ bile, superata fuit. Interdum adeò ferociebat bilis,
„ ut ante evacuationem, alterantibus demulceri debuerit.
„ Anno decimo silebat Colica; sed post aliquod temporis *Ar-*
„ *thritica* in infimum pedem, ejusque calcem præcipuè,
„ contendebat defluxio. Arguere licuit, eam à bile fuisse
„ inductam alterationem, ut à causa *Colicæ* transierit illa in
„ causam *Arthritidis*. „

HISTORIA

Biliosæ Colicæ Periodicæ, in Artuum Paralysin interdum conversæ: ex dictatis cl. *Caroli Drelincurtii*.

„ NIhil certè verius Fernelii doctrinâ de febribus inter-
„ mittentibus, quæ degenerant in Colicam, ad febris
„ typum periodicè recurrentem. Imo stupore quodam me
„ percutit immanis ille cruciatus, sponte conversus in omnium
„ artuum paralysin indolentem, & hanc aliquoties aqua-
„ rum Borbonensium potu, & embroche miratus sum ve-
„ getè sanatam; verùm unus ex iis febrientibus Colicæ tor-
„ mento exenteratus est, & morte mihi subductus præ-
„ viâ paralysi nullâ; & tunc certè laudatissimus mihi fuit Ci-
„ tesius *de Colica Puerorum*. Ejus quippe ductu intestina re-
„ peri hîc, & illîc per areas quasdam bile suffusa, & per
„ modum tincturæ sparsim vel flaventia, vel viridantia,
„ vel atrata; prout scilicet Bilis multiplicis aculei se se tu-
nicis

„ nicis intimiùs infixerant. Bilem enim intestinis impactam
„ sedulus observavi, hîc vitellinam, hîc verò porraceam,
„ hîc demùm atram; & ab ipsa spiculis hamata dolores il-
„ li suscitabantur rabidi, ne quidem vel Homerico *Nepen-*
„ *the*, vel ipsius Phœbi paregoricis ullis placabiles. „

HISTORIA ALIA,

Biliosæ Colicæ, in Paralysin degenerantis: ex *Volchero Coitero Lib. Observat. Anatom. & Chirurg.*

„ VIdi juvenem mulierem, quæ primò ex hepatis, &
„ vesicæ bilis obstructione in Tertianam notham, dein-
„ de in Colicam passionem incidit; paulò pòst Paralytica
„ reddita, integrum annum vixit: Quæ tamen usu therma-
„ rum aliquâ ex parte sublevata, ad extremum delirio, ac
„ epilepsiâ correpta, occubuit. Paralysis à principio occu-
„ pavit brachiorum superiores partes, sensim ad extremita-
„ tes manuum, ultimò ad crura descendit. Ægra atrophiâ
„ contabescebat: De ventriculi ardore, siti, appetitus eden-
„ di prostratione, alvi difficultate, & dolore sinistri ilii ten-
„ sivo, gravique (sentire enim se se inquiebat in illo loco
„ pondus aliquod grave, tanquam plumbi massam) conque-
„ rebatur. Hanc mulierem aperui, & reperi jecur pro
„ corporis ratione nimis magnum, obstructioneque mini-
„ mè vacans; vesicam bilis bile crassâ, ac nigrâ turgi-
„ dam: Ventriculum humore plenum viridi, atque ex-
„ tensum.

DE

DE COLICA PICTONUM,

Appendicula.

QUæ igitur in his binis ultimò positis Historiis Paralytica affectio, Colicæ biliosæ succedens, describitur, genuinam illam colicæ speciem adducit in medium, à Riolano *Pictonum*, *Pictonicam*, aut *Pictaviensem* dictam, quòd fortè in Pictavia familiarior hæc fuerit affectio. *Est enim*, ait in Processibus integr. in Morb. omn. Cur. Sydenhamius, *species quædam Colicæ, quæ degenerare solet in* Paralysin, *& motus omnimodam manuum, ac pedum depravationem: Apud insulas Caribum notissima, utpote quæ magnam vim hominum infestat.* Riverius *Prax. med. Lib.* I. *Cap. de Paralysi* affert *Pictonum Colicam ab humore Bilioso produci apud omnes in confesso esse*; Idcircò lib. X. ejusdem *Praxeos* cap. I. eandem sat graphicè describit " Est alia Colicæ species, *ait*, quæ in Paralysin degenerat, Veteribus parum nota, quæ fit ab humore bilioso, non in Colon intestinum, quemadmodùm prædicta, sed in abdominis membranas repentè effuso, qui eò transfertur à cystide fellea, vel mesenterio in crisi diuturna febrium, aut à vehementi iracundiâ, aliâque causâ externâ, quando propter obstructiones ad vias communes effundi non potest, sed motu præpostero ad prædictas abdominis membranas repentè excutitur. Hinc dolor exoritur crudelissimus, colicum imitatus, qui tamen neque clysteribus, neque fomentis, neque aliis remediis cedit, ad plures menses perseverans. Hinc corpus contabescit, febris interdum, alicujus ex intermittentibus typum referens, molestat; estque interdum, idque sæpiùs, continua, ac lenta; ac tandem doloribus remittentibus *paralysis* succedit, humore illo per abdominis membranas in spinam dorsi sensim

„ sim irrepente. Illa tamen Paralysis partes superiores ma-
„ gis occupat. Crura verò & tibiæ plerumque dolent, in
„ paucis resolvuntur omnino, bile scilicet ob levitatem su-
„ periora petente. Imò verò interdum in ipsum cerebrum
„ irrumpit, & convulsiones epilepticas producit, undè mors
„ utplurimùm solet succedere „ Hactenus Riverius: Cui id-
circò suffragans Lucas Tozzius *Pract. Part.* II. *de Colic. affect.*
Colicos hujusmodi dolores, quos cum Fernelio Nothos, cum
Riolano Pictonicos nominat, peritonęum potiùs, omentum,
cæterasque membranas, quæ abdominis, ventrisque partibus
obtenduntur, obsidere, atque excruciare declarat. Cæterùm
huic Colicę affinis esse illa videtur, quam per universam Ita-
liam fuisse aliquando vagatam P. Ægineta meminit; tum illa,
quam ex validiorum, neque bene defæcatorum vinorum abu-
su endemicam in Moravia, Austria, Franconia, se addere, Sen-
nertus memorat. Ad instituendam colicæ Pictonum curatio-
nem paucis se expedit laudatus Sydenhamius cit. superiùs
Loco: *Hunc dolorem*, addit, *atrocissimum sanat Balsamum Pe-
ruvianum frequenter, ac in magna dosi exhibitum, nempe si ejus
guttæ XX. XXX. vel XL. Sacchar. albiss. cochl.* I. *instillentur,
& bis vel ter in die dentur.* Succrescentem verò Paralysin huic
remedio non cedere ingenuè fatetur. Tozzius in hac Colica
diuretica, & sudorifera, optima esse, in genere asseverat;
neque ulteriora excutit. Riverius *cit. loc.* remediis locupletio-
rem se porrigit. Alvo variis clysteribus, præcipuè ex lacte
paratis, cum additione cassiæ ol. violac. & lilior. solutâ, pri-
misque viis carthartico apertis, demitti ægrum jubet in te-
pidum balneum, ex decocto emollientium paratum bis, ter,
quater, quinquies quâque die, ut acrimonia humoris tem-
peretur, ac pori membranarum aperiantur: Hinc catharti-
cum repetit, hinc balneum; atque ita alternè se gerit, do-
nec expurgatis humoribus, sedatoque dolore, æger in tu-
to sit. In usu clysterum toto decursu morbi perseverat: un-
ctiones ex oleosis, & butyraceis abdomini imponit. Ab ipso

morbi principio phlebotomiam purgationi præmittit; & iterat, si sanguis inflammatus sit, aut dolor rheumatismi particeps esse videatur. In fine morbi ad seri lactis, & acidularum usum confugit. In ejusdem pertinacia, aliisque omnibus doloris vehementiâ obluctante, potionem ex syrupo fimi equini, alio-ve simili remedio cum aqua papaveris rhead; & spir. vin. confectam propinat (cui tamen selectiora opiata subrogari commodiùs possunt) affectu demum in paralysin vergente, præter galbanetum Paracelsi, spinam dorsi, partesque paralyticas lenit resolventibus balsamis, oleisque nervos roborantibus cum lana succida &c. Idemque Author lib. I. suæ Praxeos cap. V. meminit Pauli, qui lib. III. cap. XXVIII. & XLIII. proponit Paralysin ex biliosa colica, cui refrigerantia maximè conferunt: Additque exemplum, à lib. X. *Observat.* Foresti desumptum, cujusdam adolescentis, cum partium extenuatione, & atrophia: Qui cùm calefacientium, & exsiccantium medicamentorum usu ab aliis Medicis præscriptorum, in pejus continuò rueret; tandem solis humectantibus assumptis, & admotis, ab eo restitutus est. In Riverio verò reformato commendantur ad hujus morbi curationem, præter attenuantia, resolventia & sudorifica, spirituosa pariter, & volatilia, valida præterea purgantia, atque in primis generosa vomitoria in potionibus, & clysteribus, minùs verò narcotica, nisi vergat in convulsionem affectio: Tum missiones sanguinis præsertim imperantur. Neque (cùm utique brevitati studeam) cæterorum super hac curatione Scriptorum sententiam inducam; cùm revera in practicos memoratos scopos collineare hi omnes videantur. Id certum est, Pictaviensem hanc colicam dictam morbum esse gravissimum, pertinacem, diuturnum, atque curatu difficillimum, præcipuè si nervosum genus, ejusque inprimis caudices, & meditullia cerebri in affectionis partem abrepta jam fuerint. Conf. Franc. Citesius Pictaviensis in Diatriba de *novo, & populari apud Pictones, Dolore colico bilioso.*

DE

DE CHOLERA MORBO.

Canones Practici.

Cholerica Passio, humidaque præcipuè, biliosis morbis arroganda est. Quid sit hæc in genere.

I. QUamquàm Trallianus, aliique rerum medicarum Scriptores, Cholericæ passionis nomen ab affecto intestino, & fortè potissimùm à *Colo* deducere annitantur; nos inter genuinos à bile morbos cum Hippocrate, Galeno, Celso, Cælio Aureliano, & Cnidiis Magistris hujusmodi affectum annumerabimus; qui nempe, præcipuè si humidus sit, non sine enormi bilis vitio contingit. Cholera morbus in genere est subita cibarii totius tubi contentio, atque indignatio, cum dolore acerrimo, inflatione ac distentione, & violentis eruptionibus cum maxima difficultate, & angustia, ventriculi morsu, virium prostrationibus, depresso, parvo, celeri quandoque intermittenti pulsu, interdum convulsionibus. gravioraque preterea ducunt symptomata deteriores Choleræ (veluti epidemicæ sunt, quæ observantibus Willisio, Sydenhamio, Riverio, aliisque, semper plus minùs extant malignæ, hinc theriacalibus, sudoriferis, & malignitati resistentibus remediis expugnandæ) ut ingentem præcordiorum anxietatem, extremorum refrigerationes, crebras lipothymias, inextinguibilem sitim, intolerabilia cumprimis intestini tormina, & convulsivos ad ventriculum singultus, aliasque feras, vehementesque utriusque partis passiones. In hoc siquidem affectu æquè stomachus, atque intestina lacessiri, ac perturbari videntur; ut sursum deorsumque, sive per os, & podicem, eruptiones fiant. Hinc Celsus Lib. IV. Cap. XI. tradidit: *Cholera inter intestina, stomachumque versatur, ita ut cujus potissimum partis sit, non facilè dici queat.*

Duplex Cholera in genere, humida, & ſicca. Vtriuſque Definitio, & ſymptomata: Vndè Diagnoſis.

II. Cholera, docente Hippocrate, duplex eſt, altera humida, alteraque ſicca. Primam, ſeu humidam ſæpiùs in popularibus morbis Senex deſcripſit: ut in Ægrotante LXXVIII. lib. V. ſect. VII. *Eutychides ex Cholera morbo in cruribus nervorum diſtentionem ſenſit cum inferna alvi dejectione. Bilem abundè ſaturatam, multam, & vehementer rubram ad tres dies, noctesque vomitione rejecit cum corporis imbecillitate, & incontinenti jactatione. Nihil verò continere poterat, neque cibi, neque potionis quicquam &c.* Inſuper in illo *Athenis degente*; in *Biante*, in *Chartade*, in Lariſſæ *Oneſidemi* famula &c. alteram, ſeu ſiccam explicat lib. de victus rat. in morb. acut. versùs finem: *In Cholera ſicca venter inflatur, & ſtrepitus inſunt, & laterum, ac lumborum dolor, nihilque infra dejicit alvus, ſed adſtringitur.* Deſignat itaque Galenus I. Progn. 1. 25. Choleram primi generis, ſive humidam, quę quidem vehemens eſt efferi, indomitique bilioſi humoris, aliorumque ſupra, infraque excretio cum gravi cibarii tubi cruciatu: *Cholera eſt acutus affectus cum vomitibus bilioſis multis, alvique dejectionibus, ſuris quoque ſe contrahentibus, ac frigeſcentibus extremitatibus. Fiunt in his ægris & pulſus minores obſcurioreſque*, quin etiam ore ventriculi humoris acrimoniâ demorſo, nervis contentione laborantibus, aut reſiccatis, velut etiam redditâ æruginosâ bile Cholericis adeſſe convulſiones ſcribit idem Galenus comment. ad Aphor. 1. lib. V. ſigna alia adjicit Celſus cit. lib. IV. cap. XI. quibus quidem hujus morbi gravitatem indicat. *Præter ea verò, quæ ſupra comprehenſa ſunt, ſæpè etiam crura, manuſque contrahuntur; urget ſitis, anima deficit. Quibus concurrentibus, non mirum eſt, ſi ſubitò quis moritur. Neque tamen ulli morbo minori momento ſuccurritur.* Reverà nauſeæ, cardialgiæ cum clamoſa ſiti, atque animi deliquia plerumque comitantur hunc morbum, cum ęſtu, & jactatione perpetua: Pulſus parvus eſt, celer, frequens, inæqualis, qui, ſi extrema perfrigerentur, veluti formicans evadit. Ita Galenus, ut lib. *de art. curat. ad Glauc.* Cholerâ

morbo

morbo affectos sæpe animo deficere prædicat; ita de *præsag. ex pulſ.* lib. II. cap. IX. ſcribit, vermicularem pulſum huic morbo ſuccedere ſolere. febris interdum abeſt: ſæpiùs excitatur; aliquando acuta; imò & non raro maligna. ſudor interdum diaphoreticus ut dicitur (præcipuè ſi algeant exteriora) cum crurum, atque brachiorum contractura: Quæ quidem poſtrema ſi contingant, æger ſub 24. horarum ſpatio utplurimùm jugulatur. Alterius generis Cholera, ſeu ſicca, in qua ſcilicet acrium duntaxat flatuum non humorum, aut fecum, dolorifica, & laborioſa ſurſum, deorſumque eruptio eſt, cum febris plerumque vacuatione, ſed atrociori ventris dolore, tenſione, & duritie, quę quidem magis ad latera, atque ad coli ſpeciatim regionem percipiuntur, ex allata Hippocratis definitione ſuam ſatis ſuperque diagnoſim aperit.

Vtriuſque Choleræ ſpecies variæ. Cholera humida alia vera eſt, alia ſpuria: Vera, ſeu legitima rurſus quadruplex; nempe flava ſimpliciter, porracea, æruginoſa, & nigra. Ita Cholera ſicca alia gravior eſt, alia levior.

III. Utraque Cholera in ſuas rurſus ſpecies dividitur. Atque quò ad humidam choleram, hæc duplex à Practicis recognoſcitur: Altera enim quę legitima dicitur; altera verò, quæ ſpuria. Prima, quæ à genuino bilioſo humore, per ſævas graveſque externas, aut internas cauſas adeò depravato, ut furibundus ſupra, infraque erumpens, non minùs labem arguat viſceris undè manat, quàm partibus ipſis, quà fertur, calamitoſus ſit. Hanc graphicè depingit Hippocrates in V. Epidem. *Athenis virum cholera corripuit, vomebatque, & deorſum dejiciebat & dolebat, & neque vomitus, neque dejectio ſiſti poterat; & oculi caliginoſi, & cavi erant. & convulſiones detinebant, ab alvo, & inteſtino profectæ, & ſingultus; dejectio autem multò major erat, quàm vomitus... frigidus factus eſt, & lavatus eſt multâ valde calidâ à pudendis infernè, donec ſuperiores partes incaleſcerent.* Altera, quæ quidem memoratâ remiſſior eſt, ortum habet ab eſculentis, aut in ventriculo ob cauſas internas, externaſve per accidens vitiatis; aut ex ſe vitioſis, qualia ſunt pinguia, oleoſa, mellita; tum coctu difficilia, ut ſuillę carnes, aliæque: aut nitroſa,

 aliter-

aliterve salina, ut ervum, porrum, brassica, bellaria, dulciaria &c. aut corruptioni obnoxia, ut fungi, vel nimiùm humidi fructus, fugaces, præcoces, horarii; Pepo, ficus, persica, cucumer; Lac: Demùm exurentia, aut enormiter fermentantia; ut ova barbi, aromata, mustum, vinum meracum, generosum, aut non ritè defæcatum, aut Ponticum &c. Quæ quidem omnia, corruptâ naturali digestione, in biliosum nidorem degenerare possunt &c. Hęc omnia, & alia insuper recolligit Hippocrates textu illo epidem. lib. VII. sect. VII. „ Cholera morbus contrahitur ex carnis esu, maximè verò suillæ crudioris, & ex cicere, & ebrietate vini odorati veteris, & insolatione, & usu sepiæ, locustarum, & gammarorum, olerum, maximè porri, & cæparum, verùm etiam lactucarum coctarum, & brassicæ, & lapati crudioris, & à placentis, & mellitis libis, & à fructibus horariis, & cucumere, pepone, & potione paratâ ex vini, & lactis mixtione, & orobis, & polenta recenti. Æstate pręcipuè Cholera morbus, & febres intermittentes grassantur, & hæ quibus horrores superveniunt, sed cavere oportet. Tales autem morbos pręcipuè quinta, septima, & nona judicant; meliùs est verò ad decimam quartam usque observare. „ Hæc itaque spuriam Choleram respiciunt, cui ortum præbent in genere *alimentorum humidorum cruditas, & acrimoniam quandam habentium corruptio*, ut scribit Galenus *comm. in lib. de rat. vict. in morb. acut.* Confirmatque Aretæus: Nam legitima Cholera non tam diu protrahitur. Hæc autem rursus est multiplex secundùm varios biliosæ depravationis gradus. Nos commodè eandem dividimus in Choleram simpliciter flavam, in porraceam, in æruginosam, & tandem nigram. Flava, ut cęteris frequentior est, ita mitior; quæ quidem ad auctæ cum vomitu biliosæ diarrhœæ malitiam non videtur transcendere. Deterior autem fit, imò utplurimùm lethalis, si cum sanguinis ejectione copuletur. Ita *Chartades* in VII. *Epidem.*

cùm

cùm bilis vomitui, & per alvum dejectioni recentis sanguinis excretio supervenerit, eâdem die mortuus est. Porraceæ, æruginosæ, aut nigræ Choleræ omnium deterrimę sunt, atque ut plurimùm, lethales, & ab externis, iisque ingestis vel inflictis, aut etiam (ut apposite satis loquebantur antiqui) intus genitis venenis, bilem à naturali statu enormiter removentibus, originem ducentes: Quarum quidem singularum exempla inferiùs attexemus. Denique Cholera sicca duplicem non minùs in classem discriminatur: alia enim levior est, flatuum (ut ait Menjotius dissert. *de Cholera*) è materia miti, incocta, ac pituitosa, à languido calore suscitatorum soboles; alia acerbior, cujus flatus non modò, ut illi, tensivum suâ copiâ cient dolorem, sed acredine insuper partes sensibiles mordicant; fiuntque vel ab alimentis, vel à flammea ventriculi dispositione vel ab ejus, atque adjacentium viscerum cruditatibus.

Caussa utriusque Cholerici morbi leviter, & quantum ad praxim suppetat, attinguntur.

IV. Revera quemadmodùm alimenta plurima in flatus suopte ingenio abeuntia, ut ova frixa, cæpæ &c. siccæ Cholerę foventem, conjunctamque causam procreare possunt; Ita calidæ viscerum intemperies, & phlogoses cibos vel ipsos laudabiles, aut etiam hærentes veteres, vel recentes, cruditates expandere in mordaces, & nidorosas particulas, interno indè aëri innatantes, sive in morbidiores flatus permutare valent, atque *ut igne lebetibus subdito*, inquit Hippocrates lib. de flatibus, *copiosus vapor ab aqua ebulliente evellitur, sic corpore concalefacto spiritus instar turbinis convolutus, & vi quadam sursum latus per os erumpit.* Tum fervidi quoque humores acrium flatuum materiam suggerunt: Ipsam enim bilem in flatuosam attolli habitudinem monstrant biliosæ dejectiones, quibus flos spumeus innatat. Et sicuti si calci vivæ aqua, aut cretæ, variisve testaceis acetum, aut sali tartari spiritus vitrioli affundatur, ab hostili contrariorum congressu, vel, ut aliis placet, à subito motu similium ad se invicem, fortis ebullitio excitatur, rarescunt effervescentes substantiæ,

ſtantiæ, atque in vapores tam citò dilatantur, ut ſæpe continentia vaſa diſrumpi contingat; Ita ſi ſimiles internis activioribus ſuccis effervescentiæ, totaque ſubtilioribus eorum particulis, ulteriùs rarefactis, ad agminatim evolandum, ſubitéque diſplodendum, indatur conditio, cauſas mente aſſequemur ſicciorum illorum flatuum, qui in ſicca Cholera, præcipuè fortiori, à liquidis acriter excandeſcentibus, veluti per torrefactionem erumpunt. De bilis vitio in Cholera humida legitima, ſeu propriè bilioſa, jam plura ſuperiùs protulimus in II. Partis Cap. VI. §. III, præcipuè autem eam eſſe biliaris tincturæ efficaciam, ut pauca vitiati, efferique hujus humoris quantitas, plurimos alios diſſimiles ſuccos, in ſecretionis, atque expreſſionis partem adactos, proprio colore inquinare valeat, hique poſtmodum ſub eadem bilis Perſona excreti, veluti homogenum enormis copiæ bilioſum corpus aſtantium oculis obverſentur; tum hujus morbi primigeniam cauſam bilem ipſam accenſendam eſſe, ex ſtatu bilis in felleo folliculo denatorum ab hoc morbo, manifeſtè compertum eſſe; & quidem quò ad primum: neminem latet ab humoribus fœdis, in aliqua determinata ſede latentibus, probos ſuccos, quibus illi commiſcentur, vel ex univerſo corpore advocatos facilè contaminari. Ita venena aſſumpta, mochlica cathartica, aut deteriora alimenta non modò ventriculum, atque inteſtina laceſſendo, ac recrementorum colluviem violenter alliciendo, ſed alibiles quoque ſuccos potiſſimùm corrumpendo, eoſque cum incitata pariter bile confundendo, Choleram frequenter inferunt, ut breviſſimo temporis intervallo multæ, meracæque bilis libræ ſurſum, deorſumque ingenti cum impetu erumpere videantur: undè etiam ratio videtur petenda procacis Choleræ recurſus; nempe à malè avulſa, è viſceribus primigenię Cacochimiæ ſegete, oblitoque veluti fermento, puriores poſtmodum humores labefactante, cujus quidem actio ad uſque totam ſanguineam maſſam diffunditur;

funditur; quam quidem utplurimùm eliquat, atque in cholericam ejuscemodi colluviem pervertit. Ita animadvertit Galenus lib. VII. *meth. med.* Cap. XI. hunc morbum non solùm quibusdam accidere certis intervallis, omnemque corporis redundantiam educere, sed unà cum vitiosis humoribus magnam quoque bonorum partem evacuare. Quò ad alterum verò: non solùm in hoc morbo interemptis fellea cystis easdem pręse fert contentæ bilis habitudines, respectu ad colorem, consistentiam, aliaque omnia, quæ in eadem, supra, infraque priùs erupta, visa sunt; sed insuper in iis, qui cholerâ passione, præcipuè legitimâ, extincti sunt, fellea vesicula multâ bilis copiâ præternaturaliter satura deprehensa est. Ita in cholericâ affectione intra quatuor dies (ideoque legitimâ) denatis turgentem valdè hujusmodi folliculum, ac dilatatum bilarium porum vidisse refert Riolanus *Anthropogr. lib. II. cap. XX.* Ita etiam Diemerbroeckius *Anat.* lib. 1. cap. V., & in Sepulchreto Theophilus Bonetus, aliique: Aut ex adverso in horumce hominum ab hoc affectu extinctorum cadaveribus mala se protulit bilariorum ductuum conformatio; qui nempe, vel nimis prope ventriculum se exonerarent, ad eundem facilè pro hujus morbi genesi exundandum, ut ex observatione Anat. VI. Barthol. Cabrolii; vel adeò extarent angusti, ut bilis ad regurgitandum, ut dicitur, densoque aliquando agmine in intestinalem tubum irrumpendum adigeretur; ut ex Th. Bartholino *cent.* II. *Histor.* VIII. Pręceps cæterùm, & ferè subita choleræ invasio, tum pernicissimus in hac, simulque furibundus bilis per intestina, & ventriculum trajectus evincunt satis, humorem hunc ad hujusmodi inducendam affectionem insigniter solvi, simulque ingentem acredinem inducere. Ita affert Sylvius lib. I. cap. VII. §. XXXXVI. fluidam, vel fluxilem ultra naturalem statum, aut etiam turgentem bilem autorem esse cholerę, & diarrhϾ, qualem etiam per purgantia fortiora gigni, & expelli constat; at-

que alibi *volatisatam*, & tanquam *spiritualisatam*. Hoc pacto cholerico huic humori dysenterica deest conditio; videlicet tanta tenacitas, per quam hærens intestinorum faciebus, easdem exulceret. licèt quæcunque sit ejusdem tenuitas, adhuc tamen intestini cellulis, mucisque irretiri potest, ut ejusdem proritandis superficiebus, atque hinc uberibus succorum promovendis expressionibus non imparem fore, in II. Parte dixerimus. Quâ verò ratione Bilis hæc, aut in sanguine, aut in hepatis promptuario, aut etiam in intestino, ex depravatorum alimentorum permistione, aut veneni ingesti aut intus geniti malitia, morsu, stimulisque sævissima evadat, ex aliis hujus Historiæ locis elucidari potest. Vult. Galenus lib. *de opt. sect. cap.* XXIII. Choleram, & arquatum ab eadem causa procedere; at verò astrictum hunc esse morbum, illum verò fluxilem; hinc similem ferè curationem postulare.

Prognosis humida, & sicca Cholera.

V. *Bilis si suâ sponte aut infra, aut supra proruperit, difficiliùs sedatur.* Hippocrates *de locis in* homine. Hic textus ingens Cholericæ passionis discrimen patefacit. Revera Choleram in genere peracutum, & celerrimum morbum esse, eumque periculosæ plenum aleæ, Hippocratis, Galeni, omniumque medentium sententia est: in specie verò *legitimam, acutissimam pariter, & periculosissimam esse, plerumque primo quaternario finire, rarissimè superare septimanam, ac fortasse nunquam.* ex iisdem oraculis, & praxi, Vallesius in *comment.* affirmat. Plurima sunt deterioris choleræ indicia, quæ ab epidemiis Hippocratis elici abundè possunt. Virium magnus, præcepsque lapsus, ut arbitrarii motus impotentia sequatur: Vocis insuper defectus: Caligo, atque excavatio oculorum: extremorum frigus: convulsiones, singultus cum assidua anxietate, nec non urinæ suppressione: acuta febris. Quòd si sanguinis pariter ejectio superveniat, aut ephidrosis cum syncope, aut animi frequenti deliquio; aut ardens febris, aut vigiliæ cum spirandi angustia, & fre-

frequentia, mentis alienatione, & delirio, linguâ asperâ, siccâ, aut nigrâ; vehementiori jactatione: Præcipuè verò si strepitus descendentis potus circa pectus, & ventriculum obaudiatur; vermicularis pulsus se præbeat, aut intermittens, aut solummodò inæqualis: si cum interceptione pulsus frigidum sudaverit; tum quæ evacuantur, pejora fiant: Conclamatus sanè æger est, ruitque ad citissimam necem. Ita *Chartades*, in quo plurimorum hujusmodi symptomatum congressus extitit, precipuè verò *strepitus descendentis potus circa pectus & ventriculum* (quod quidem symptoma Hippocrates *pessimi* nomine ab aliis distinguit) sub uno die mortuus est. Cholerica passio à flava simpliciter bile ortum ducens, minùs in genere periculosa est porraceâ: Hâc verò deterior est æruginosa: Livida tandem & nigra omnium pessimæ, atque ut plurimùm lethales. Pessima insuper, quæ in maligna febre, & pestilenti contingit; quæ à veneno profecta est; illaque ulteriùs, quæ loturę carnis simile quidpiam excernit. Cholera humida non nisi in Lypiria biliari critica, & salutaris dignoscitur, quam quidem exolvit, ut inferiùs videre erit, cùm hujusmodi febrem excutiemus; atque ad solum hunc casum quadrat Aphor. II. sect. I.: *in perturbationibus ventris, & vomitibus, quæ spontè fiunt, si qualia oportet purgentur, confert*: de cætero, semper toto genere symptomatica dejectio est, atque à vehementi irritatione progenita sursum, deorsumque humoris concitatio hujusmodi, atque commotio. Sed sicca Cholera ex se minùs, quàm humida, discriminis habet, cùm tanta ab erumpentibus sus deque flatibus, quanta à crebra per alvum, & ventriculum dejectione, non immineat calamitas: atque cùm primigenius plerumque hic morbus non sit, at prævios alios pro causa morbos recognoscat, id certè omne quod erit in hoc morbo metuendum, à primariæ affectionis ratione æstimari continget.

Curativa, mixtaque indicationes in genere Choleræ humidæ legitimæ simplicis. In specie verò Curatio ex Hippocr. per emetica, astringentibus intermixta, calidosque fotus.

VI. In hoc igitur morbo, per quem simul evertitur supernus, & infernus venter, neque continere se possunt ægroti, quin simul dejiciant, & vomant, frustrà, neque sine magno periculo tentatur astrictio, antequàm copia excrementi vacuata sit. Quum ergo, *ut ait Vallesius*, evacuationes videntur processisse satis copiosè, & vires non adhuc labascunt plurimùm, neque cohibendum, neque provocandum est, sed occurrendum solùm aliis symptomatis: Sin autem jam videtur processisse plusquàm pro excrementorum in corpore abundantia, aut plusquàm pro virium robore; sistendum: Sin autem irritatio, dolor, & anxietas sit major, quàm pro magnitudine evacuationis, & evacuatio minor quàm pro multitudine excrementorum; expurgandum est; ut copiâ affatim vacuatâ valeas occurrere symptomati, quod in nimia expulsione est. Verùm quia symptoma vel à principio urget, & irritatio nunquam per hunc morbum omninò tollitur; neque cùm expurgamus symptoma negligere, neque cùm cohibemus irritantis succi oblivisci debemus. Idcirco mixta semper est hujusmodi morbi curativa indicatio, quæ scilicet expurgantibus, & extergentibus, simulque cohibentibus, tum delinquentis succi subtilitatem incrassantibus, mordacitatem hebetantibus innitatur. Quamobrem Hippocrates ad perniciosissimum hunc morbum, quò ad febrem, æstuationes, dolores, convulsiones, singultus, perfrigerationes, virium læsiones, & præcipuè vomitus, & alvi fluxus majores, vel minores, in diversis ægris dispari symptomatum conditione stipatum, imò in iisdem ægrotantibus non rarò antipraxiis obnoxium, præcipuè juxta varia anni tempora, varium medelæ genus adhibuit. Ita cùm in viro Athenis cholerâ prehenso dejectio multò major esset quàm vomitus, intestinaque magis essent affecta quàm ventriculus, ratione revulsionis emeticum ex elleboro propinabat; nitens hoc pacto præter copiosam, subitamque peccantium succorum ejectionem, ut per magis affectam partem corpus non expurgaretur. miscuit verò elleborum

borum cum ſucco lentium, ut expurgans adſtrictorium faceret; qui nempè ſuccus, docentibus Dioſcoride, & Galeno, adſtringendi vi pollet, valdeque ad choleram, & dyſenteriam præſtat. Idcirco maximam, expletâ vomitione, hujus ſucci epotandam copiam exhibuit; undè ambæ excretiones ſedatæ ſunt. Cùm autem ægrotans frigidus fieret, & convulſiones deſinerent, uſus eſt multo aquæ valdè calidæ fotu à pudendis infernè, donec ſuperiores partes incaleſcerent; & ſervatus eſt. Partium autem inferiorum ex aqua calida fotus non quidem ad balneum referendus eſt, cujus uſum immodicum hoc in morbo Aſclepiades, atque Praxagoras uſurpabant; ſed refrigeratarum, & contractarum partium remedium accommodatum eſt, citra ullum, quod fortè à balneo gliſcere poſſet, diſcrimen. Quòd ſi balneum adhibendum ſit, hoc certè poſt integram duntaxat expurgationem utendum, juxta illud Galeni *Iſagog.* fol. 56. *Remedio contractionibus ſunt perfuſiones calidæ: in iis, quæ contrahuntur, balneum poſt expurgationem.*

Curatio Choleræ humidæ legitima cum exulceratione cibarii tubi, atque indè effuſione ſanguinis ſurſum, & deorſum, per potum aquæ frigidæ, atque omnigenum ſummè refrigerantium uſum.

VII. Quòd ſi in Cholerica paſſione tantus accedat bilis fervor, & acredo bilioſo ſucco, ut hic inteſtina exulcerare valeat, undè ſurſum, & deorſum prodire cum eodem ſanguis videatur; prȩſtantius nullum remedium invenit Senex copioſiſſimo aquæ frigidæ potu, & inſuper refrigerantibus & frigidis ſuccis, per os, atque clyſteres uſurpatis. „ Lariſſæ Oneſidemi famulæ, *affert ille V. Epidem.* exulceratus eſt venter, & inteſtinum à bile ſpontè commota; & „ bilis, ſanguiſque ſurſum, & deorſum prodibant, febriſque detinebat. Huic debili datum eſt in potu medicamentum deorſum purgans, debile, aquoſum, & paucum, ex quo multum vomuit, & plura prodierunt per „ inferna, & veſperi redierunt. Poſtridie verò febris aderat, ſed debilis. venter autem exulcerabatur, eademque „ adhuc egerebat. Tertiâ autem die mortua eſt ſub veſperam, febre admodùm vehementi correpta. Hæc autem

„ videbatur omninò moritura, minimè verò quandiu epotâ
„ aquâ frigidâ vomitus detinuit. Postquàm autem refrigeratus
„ est venter superior, & aquâ perpurgatus, succus frigidus pro-
„ pinatus est, idemque per Clysterem infusus „ Hæc Hippocrates. Ubi animadvertendum est, in hoc insigni venenorum, quæ in nostris corporibus sponte gigni solent, exemplo, in quo nempe ob deleteriam bilis indolem tanta repentè exulceratio facta est, Divinum Senem digitum intendere potissimùm ad potus aquæ frigidæ utilitatem. nam cùm asserat *Tertiâ die mortuam esse hanc famulam sub vesperam, febre admodum vehementi correptam.* Addit *Hæc autem videbatur omninò moritura, minimè verò quandiu epotâ aquâ frigidâ vomitus detinuit.* Id est morbus hic erat insuperabilis, quoniam non ob frigidę, & omninò refrigerantium usum, qui accommodatissimus extitit, ægra vitâ defuncta est, imò verò hâc fuisset servata, si servari potuisset. Verum fecit humor morbum incurabilem, antequam repugnare posset ars medica. Ita tam ardens bilis refrigerari non potuit, atque fœmina vel *detento* ab aqua frigida *vomitu*, à febre, ejusque tertio vehementissimo accessu jugulabatur. fuit enim febris tertiana continua, quæ primâ die eam tenuit, postridie debilior aderat, tertiâ autem rursus vehemens, communem idcircò bilis conditionem sequuta. Interea curatum est, antequàm peccantis succi qualitati succurreretur, ejusdem copiam minuere, assumpto pharmaco deorsum purgante; Pharmaco verò *debili*, cùm ægra esset debilis; non *solido*, ne fortè partibus hæreret, sed *potabili*, & *aquoso*, hoc est multâ in aqua dissoluto, ut facilè elaberetur; *Pauco* autem, quòd multum, non videretur posse sustinere. Ut jam eluceat, quàm diversa Magistro fuerit ratio curandi hanc *famulam Onesidemi*, atque illum superiùs adductum virum *Athenis degentem*; cùm hi eodem quidem morbo, sed diversis accidentibus stipato laborarent. Annotandum tamen venit,

venit, febrem, Choleræ morbo adjectam, frigidæ potionis usui per plurium Interpretum sententiam adversari, ut solùm hoc affectu citra febrem laborantes respicere videatur Galeni consilium *lib. de remed. parat. facil.* frigidæ potum prębendi: Qui insuper author (suppositâ semper vacuatione febris) optimè addit eodem loco: *Si is, qui affligitur, quadrato sit habitu, in frigidum inducito lavacrum in quo diutiùs permaneat.* Ut hinc inferendum sit, Hippocratem ideo in memorata ægrotante frigidæ, & summè refrigerantium usum fuisse amplexum, quòd tantum perniciosæ bilis fervorem, & impetum alio remedio quolibet oppugnari non posse censeret: seu in raræ vehementię morbo raro quoque medelæ genere fuisse usum; Quo quidem tam ardentis bilis occursui æquali refrigeratione itum est. In hypercatharsi acerrimæ bilis cum febre, ventri multâ frigidâ affusâ alvi fluxum sedabat in gravida muliere Hippocrates; cujus historia inferiùs habebitur sub tit. Historiæ V.

Curatio hujusmodi Choleræ morbi per largam eluvionem, & paregorica.

VIII. Celeberrimus inter modernos practicus Thomas Sydenham animadvertens, æquè in genere periculosum esse, principio Choleræ morbi acres, simulque crudos humores catharticis perturbare, novos eorum, ac concitatiores excitare tumultus, atque omnia, sus deque vertere, quàm ex adverso medicamentis narcoticis, aut astringentibus in ipso limine humorum impetum compescendo, noxium, invitumque humorem detinere, sicque intimiùs visceribus affigere; nec non ex advena planè inquilinum reddere; intermediam viam, tutiorem idcirco, expeditioremque, amplexus est, solemnem videlicet totius cibarii tubi ablutionem; quâ quidem hostilis humor partim blandè, tutóque evacuatur; partim etiam diluitur, simulque à viscerum implexu verritur, atque abstergitur. Longum tenerioris pulli jusculum præparat, hujusque (vel defectu ejus, liquoris possetici) Capaciores aliquot cyathos ut æger tepidè exhauriat, jubet; eodemque tempore bonâ ejusdem

quan-

quantitate pro concinnandis *enematis* succeſſivè injiciendis uti docet ; donec quà per ſuperiora, quà per inferiora, tandem omne juſculum abſumptum, ac denuò rejectum fuerit. Hiſce hauſtibus pariter, ac clyſteribus interdum, violam, lactucam, portulacam, & ſimilia intermiſcet. Ita ventriculo inſigni liquoris quantitate ſæpiùs onerato, & veluti ſubverſo, ac reiteratâ enematum injectione, humores acres, virulentoſque, vel foras eliminari, vel retusâ acrimoniâ ad debitam temperiem revocari pollicetur expertiſſimus Author. Revera quemadmodum viſcerum hujuſmodi in Cholera morbo abluvium fuiſſe Antiquis comprobatum teſtatur illud Hippocratis lib. II. de morb. vulgar. *vomitum ſedat Calida in potu adhibita, & vomitione reddita* ; ita largâ, atque creberrimè reiteratâ calidæ, ſeu potiùs tepidæ epotatione, vel citra aliud remedii genus, ferociſſimas cholericas paſſiones comprimi non raró conſpeximus. Ne tamen interea viſceribus noxa fortè aliqua ab aquæ cruditate induci queat, hoſce ipſe morbos jure pulli per nympheæ, & altheæ radices alterato abluere conſueſco. Pergit indè, cl. Sydenhamius per novum, idque efficaciſſimum remedii genus Choleræ curam abſolvere : exantlato enim eluvionis hoc penſo (quod tres vel quatuor horas ſibi vendicat) medicamento aliquo paregorico pręcipuè Laudano liquido, ſecundùm ſymptomatum, præcipuè doloris, vomitus, & dejectionis vehementiam variis doſibus, tum crebriùs, aut rariùs per debitum vehiculum exhibito, curationi coronidem imponit.
„ At verò, *Addit vir accuratiſſimus*, diligenter eſt animad-
„ vertendum, quòd ſi non acceſſerit medicus, niſi poſt-
„ quàm æger, vomitu, ac dejectionibus ad horas aliquot
„ protractis, exhauſtus fuerit, & jam frigeſcant extrema
„ membrorum ; hoc, inquam, caſu, omiſſis aliis quibuſ-
„ cumque auxiliis, recto curſu ad ſacram hujus morbi an-
„ choram, *laudanum* intelligo, confugiendum eſt ; quod non
„ tantùm exhibendum eſt urgentibus ſymptomatis, ſed

„etiam

„ etiam cessantibus vomitibus, ac diarrhoeâ manè, & serò quotidie repetendum, donec pristinas vires æger, ac sanitatem tandem receperit „ & demùm annotat, hujusmodi Choleram morbum legitimum, si epidemicus sit (qualem reverà per ann. 1669. ipse describit) rarissimè Augusti mensis, quo primùm cœpit, terminos excedere: Qui autem Epidemicus non sit, & præcipuè ab ingluvie, crapula, horariis fructibus &c. excitatus affectus, nullo temporis discrimine accedere; at verò propriis phænomenis satis ab alio distingui.

Plura ab Authoribus in hoc morbo pro specificis habita.

IX. Ex his itaque omnibus tota effulgère poterit humidæ, legitimęque Cholericæ affectionis exquisitior curatio, ut omittenda censeam remedia varia, quæ pro specificis in hoc morbo, ab authoribus plurimis decantantur: Qualia sunt serum lactis ad efferum diluendum humorem: tinctura rosarum, aut conserva rosar. rubr. vitriolata ad attemperandum: Tinctura corall. bolus armenus, Terra Lemnia, aliaque fixa alcalica, aut etiam testacea, pro indomitâ bile edulcorandâ: Aqua mulsa pro ciendo vomitu: Decoctiones myrobalanorum ad astringendum, atque insuper gelatinæ eboris, C. C. & similium: Acida varia ad palantes figendos succos, ut quæ per expressiones, syrupos &c. parari possunt è limonibus, citriis malis, cidoniis, mespillis, granatis, agresta, ribibus, berberis & cumprimis oxycratum &c. insuper ad eundem scopum santali, crystallus, Trochisci de thure, aut charabe, tum in vacuatione febris mentha in vino sumpta, summoperè à Galeno commendata, præsente verò febre ejusdem succus: Ad refrigerandum aqua aut succus portulacæ, acetosæ, plantaginis, acetosellæ &c. Denique ad purgandum aloë; ad purgandum, simulque adstringendum rhabarbarum tostum, aut etiam crudum. Id tamen hîc loci opportunè de rhabarbaro memorandum censeo; remedium hujusmodi, in calidioribus bilis morbis, calidâ pręcipuè, siccâque hepatis intemperie comite, valdè

noxium deprehendi. Ita Hollerius de morb. intern. lib. I. cap. XXXVIII. de oppilat. Hepat. in ſchol. *Rhabarbarum aiunt hepatis vitam eſſe. Calidiore tamen, & ſicciore hepate, mors potiùs dici debet.* Quod quidem effatum aſſidua praxis confirmat. In Cholera igitur morbo cum ſimili jecoris affectu erit ab hoc remedio prorsùs abſtinendum.

Victus ratio in Cholera humida.

X. In Cholera morbo tenui victu utendum eſt, non vigente ſolùm, ſed quieſcente morbo. Ita vir ille ex Hippocrate Athenis Cholerâ correptus, cùm jam à morbo evaderet poſtridie tenuem adhuc polentam bibebat, ſeu aquam, in qua pauca farina ſoluta fuerat. Et ſanè cùm in hoc morbo ſummè, ſubitóque ab enormibus ejectionibus atterantur vires, & ſtomachi præcipuè functio exolvatur, & concidat, aut à noxii humoris irruptione, atque exundatione impediatur, tenuis, & exiguus cibus à debili etiam facultate commutari poteſt, plenus verò eandem obruere. Lentus inſuper, & dulcis: monente Valleſio, adhibendus eſt cibus, ut lentore hæreat, retineaturque, aliaque retineri faciat; & ſi quid recluſum, aut excoriatum maneret, obturet, & obliniat: dulcedine verò, ſi quid ſupereſſet irritans, obtundat. Ita macris juribus ad alendos ejuſcemodi ægrotantes, exiguis quidem, ſed frequentibus utimur. Vix amyla, ſeu ſuccos carnium, præcipuè aſſatarum, aut pullorum, aut hordei cremorem, ad reficiendas ſuaviter vires, interdum intermiſcemus. Vinum angue pejus fugiendum eſt, præterquàm in forti, & contumaci deliquio, aut imminente syncope. Somnus in hoc affectu valde proficuus eſt, ut temperatus aër.

Curatio Choleræ humidæ ſpuriæ, ex Hippocrate.

XI. Choleræ humidæ ſpuriæ, ſeu à comeſſatione, ebrietate, aliiſve ciborum erratis progenitæ curationem ipſe deſcribit Hippocrates *lib. de affectionibus*: quam ideò referre operæ pretium arbitror, " cùm ex vino, aut comeſſatione Cholera „ prehenderit, aut alvi profluvium, ad alvi quidem pro- „ fluvium jejunium confert, & ſi ſitis detineat, vinum

Hhhh dul-

dulce exhibendum (*intelligit ut puto Hippocrates deesse febem, ut revera in nothâ hâc Cholerâ plerumque non micat*) aut
„ uvarum dulcium retrimenta. Sub vesperam autem eadem
„ danda, quæ à medicamento purgatis dantur. Quòd
„ si non sedetur, sedare autem velis, vomitum post cibum
„ aut lenticulæ decoctum excitato, confestimque per infe-
„ riora secessus sursum revellitur, sique lentium, aut cice-
„ rum cremore eliceris, sic quoque quodammodo sedabitur.
„ Ad Choleram autem confert, siquidem dolor detinet, ea
„ dare, quæ in medicamentorum tractatione dolorem se-
„ dare, scripta sunt. Venter autem tum superior, tum in-
„ ferior potionibus madefacientibus curandus, corpusque,
„ excepto capite, balneis calidis emolliendum, sicque fa-
„ cilior vomitus contingit; & si quid humidi subierit, quæ
„ molesta sunt sursum revomuntur, & per inferiora seces-
„ sus magis prodit. Quòd si vacuus fuerit, cum vi evo-
„ muntur, & violentiùs secedunt. Sub vesperam autem eti-
„ am ei exhibeto, quæ ei, qui medicamento purgante usus
„ est, exhiberi solent. At verò dolores, qui ex vini po-
„ tione, aut comessatione contingunt, oriuntur cùm cibi,
„ & potus solito copiosiores in ventriculum subierint, quæ-
„ que foris corpus supra modum calefacere solent, bilem, &
„ pituitam agitant. „

Curatio Cholera sicca, ex eodem Hippocrate.

XII. Denique Preceptor, Cholerę citra ventris fluorem, & vomitum, seu à flatuoso duntaxat supra, & infra erumpente acerrimo spiritu productę (quam siccam dicimus) curationem instituit *IV. de rat. vict. in morb. acut.* " Ita affe-
„ ctus, *ait postquam allatam superiùs hujus morbi descriptionem*
„ *attulerit*, ne vomat videto, verùm ut alvus subducatur.
„ Infuso igitur per Clysterem calido; & perquàm pingui
„ quàm citissimè utitor, perunctumque in calidam quam-
„ plurimam in solio collocatum, calidâ sensim affusâ demit-
„ tit. Et si cùm calefactus fuerit, alvus subducatur, mor-
„ bus solutus est. Huic etiam dormire confert, & vinum

 tenue,

„ tenue, vetus, ac meracius bibere. Oleum quoque exhi-
„ beto, ut quiescat, & alvus subeat, ac solvitur morbus.
„ Ac cibis, atque omnibus aliis abstineat. Quòd si dolor
„ minimè remiserit, lac asininum, donec purgatus fuerit,
„ propinato. At si alvus liquida fuerit, & bilis subduca-
„ tur, torminaque vexent, vomitiones, & suffocationes,
„ iis optimum est quiescere, aquam mulsam bibere, ac
„ minimè vomere „ Hæc Hippocrates. Plurima adjici hîc pos-
sent circa rationem curandæ febris, quæ interdum hunc
morbum sectatur (quam etiam tradit Galenus VIII. *meth. med. cap.* V.) tum circa specifica remedia flatus discutien-
tia, atque educentia, usumque præcipuè paregoricorum,
quæ quidem in hoc morbo non minùs proficua deprehen-
duntur. Sed nos humidam, legitimamque, seu biliarem
præcipuè Choleram, describere aggressi fuimus.

HISTORIÆ
Cujuslibet Cholerici morbi Speciei.

HISTORIA I.

Legitimam ex flava; sed coloratiori Bile, Cholericam passionem exhibens, ex Hippocrate V. Epidem.

„ EUtychidem ex Cholera morbo distentio nervo-
„ rum in cruribus corripuit cum inferna alvi de-
„ jectione. Bilem impensè coloratam, multam, & valde
„ rubram per tres dies, noctesque evomuit, & impotens erat,
„ & anxius. Nec quicquam ex potu, aut cibo continere
„ poterat, & urinæ multa aderat suppressio, & meatus in-
„ ferioris. Per vomitum fex mollis prodiit, & deorsum
„ erupit. „

HISTORIA II.

Cholera morbus porraceæ Bilis, à veneno progenitus, & à nobis feliciter curatus.

JUvenis mercator Judęus ad finem Julii 1723. noctu sitiens, multam aquæ, loco sacchari, septem circiter drachmis arsenici per errorem in tenebris saturatæ, copiam potabat. cito viscerum torminibus, intensoque ardore cum siti, & enormi vomitu conflictabatur. Vomebat acria, & amara. Atque uberrimis aquę haustibus ventriculum abluvendo, opportunos indè, ad ingesti veneni expulsionem, vomitus fortè fortunâ per totum noctis reliquum provocabat. Manè ipse accersitus Cholericâ passione, seu creberrimis viridissimæ bilis per vomitus, & sedes dejectionibus, cum intenso ventris cruciatu, acerrimâ siti, cardialgiâ, febre, depresso pulsu, simulque celerrimo, nec non sensibili extremorum perfrigeratione correptum Juvenem deprehendebam. Jamque diluculo largissimam olei amygdalarum dulcium, lactisque quantitatem alternatim assumpserat, simulque per vomitum rejecerat; tum gelatinam quandam à Pharmacopęo exhibitam ingesserat, quam pariter vomitu reddiderat. novam amygdalini olei quammaximam dosim, lactisque Caprilli similem impero: Crystalli syrupum, specificum, huic veneno præsidium, mente volvebam usurpandum; cùm Illustrissimus, expertissimusque D. Petrus Paulus Richa S. M. Consiliarius, & Primarius medicus in consilium pariter accitus, in hujus remedii celerem, frequentemque indè usum urgebat. Clysteres inditi sunt ex vitulorum intestinis, aliisque pinguibus, atque emollientibus compositi, qui alvum biliosis excretionibus abundè madentem facilè ulteriùs ducebant. Dolebant Epigastrium, & Caput: suf-

fusi oculi : ardentissima sitis : Lingua rubicundissima , inflammata , & quaquaversùm æqualiter dura : Ingens gutturis ardor. Cholericæ porraceæ saturatæ bilis per vomitum , ac sedem ingentes ejectiones primâ , alterâque die incessanter sæviebant. Copiosis diluentibus , ac lubricantibus crebrò alcalica ex pul. margarit. & ocul. c. pp. intermiscebantur. Ad finem secundæ , graviter habuit : exteriora enim omnia perfrigerata impensiùs sunt , usque ad quartam non ampliùs recalescentia : Interna verò urebantur cum vehementissima febre. Vigilabat; Clamosè sitiebat ; nihil alimentorum præter ovorum vitellos retinebat. Tumebat venter , & dolebat acerbiùs. Quædam liquidi laudani Dosis aliquoties repetita pacare omnia extemplò videbatur; Dormiebat æger, Parùm vomebat, vixque dejiciebat : Tormina veluti per incantamentum comprimebantur : emollitus venter est ; lingua mollior minúsque rubra ; Placidior sitis ; febrisque sat levior reddita. Ad finem tertiæ , porraceæ dejectiones, ejusdemque generis vomitus recrudescebant : Omnia tamen quàm in principio tolerabiliora. Noctem interea laboriosè transegit. Quartâ , ad utrumque cibarii tubi extremum , seu ad guttur , & anum , infestissimus ardor erumpebat , manebatque , gravem inflammationem minitans , qui licèt topicis demulcentibus variis exceptus , contumax adhuc furebat , vigebatque ad usque decimam quartam. Totus hujusmodi cibariæ fistulę tractus , præcipuè epigastricus ,释internè , & externè ab epicerasticis , & oleosis leniebatur assiduè , ut ab hoc inflammationis , indéque fortasse necrosis discrimine removeri posset. Quintâ , sextâ , septimâ , & octavâ , tensio, inflatio , & durities ventris , nunc majores , nunc minores occurrebant : Dolor interea ad ventriculum acerbior ; manebat febris , interdiu mitior , noctu vehementior : somni aliquot exigui , contumacibus vigiliis intermixti. Raró vomebat. Tenesmus aderat perpetuus , qui nunc clysterum opere , nunc etiam spontè in profusas evacuationes solvebatur.

batur. Neque virides his diebus quisquiliæ, sed saturatè flavæ, sinceræ per sedes depulsæ, cibariis verò substantiis per vomitum intermixtæ, eæque satis copiosæ habebantur. Vulnerariæ potiones adhibitæ sunt. Constans erat faucium, & podicis inflammatio. Modicæ per totum morbi curriculum urinæ. Nonâ dormiebat. excretiones modicæ: Remissior febris cum molliori ventre. Cassiæ uberioris tincturâ ex lib. IV. seri lactis elicitâ ad decimam diem eluebantur ægrotantis ventriculus, & intestina. Venter, pulsus, febris, memoratique extremorum œsophagi, & recti intestini ardores, cæteraque omnia, copiosis accedentibus excretionibus, valdè meliùs habuerunt. Concoctas in primis urinas dedit, & multas. Undecimæ principium, calidiuscula febris excepit, ut omnia nonnihil exacerbata viderentur; sed finis placidus erat, atque tranquillus: minima sitis: vix febricitabat: Biliosa multa spontè dejecta sunt. urina pariter multa sed tenuis, bonâ tamen hypostasi instructa. Ani ardor ferè deletus erat, sed gutturalis adhuc sensibilis. Duodecimâ ex cassiæ ℥iß: seri lactis depurati lib. iß: nova eluvio instituebatur. Res optimè cessit. Decimâ tertiâ novæ excretiones, hæque virides cum levamine apparebant. Decimâquartâ nocturna extabat febricula sine ullis symptomatis. Decimâ quintâ serum lactis largè propinabatur. Decimâ sextâ, pulsus ferè ad apyrexiam redactus erat; sed adhuc fervidæ illæ ab oculis eruptiones vigebant, quæ similibus ex utraque nare eruptionibus successerant. Quippe, cùm in morbi vigore viderentur ægrotanti binæ igneæ columnæ è naribus per expirationem, ceu bina accensæ interiùs fornacis spiracula, erumpere (tanta est arsenicalis ignis, vel in ipsismet viscerum, & sanguinis penetralibus, potestas) hoc symptoma ad decimam quartam cesserat, locumque dederat simili, sed quidem mitiori, ad utrumque oculum veluti erumpentis igniculi sensationi. Ulcuscula cæterùm ad os & ad linguam, quæ à die duodecimâ erupta fuerant, sen-

ſenſim, diſſipabantur. Sed ad finem decimæ ſextæ è lecto diſſiliens ægrotus, huc, illuc per conclavia juvenili permotus impatientiâ verſabatur adeò, ut per nimiam agitationem, novam quandam ſibi febris periodum compararet. Decimâ ſeptimâ virides adhuc, fervidaſque ſedes, ſumméque fetentes habebat. Caput plenum, grave (ut toto contigit decurſû morbi) atque admodùm infirmata viſio. Paucula adhuc febris. Decimâ octavâ purgabatur cum ſyrupo aureo roſat. ſolut. & ebul. Agarici. Plurima flavi, & concocti evacuatio. Deſinebat febris ad decimam nonam; Vigeſimâ tamen reſtitui aliquantulum videbatur. Per ſingulos hoſce dies ſerum caprilli lactis largè epotatum inteſtinalem mirè abſtergebat fiſtulam, crebraſque dejectiones, utplurimùm flavas, interdum adhuc viridiuſculas promovebat. Vigeſimâ primâ viridia adhuc dejecta ſunt; clariora verò ad vigeſimam ſecundam; quâ quidem die poſtrema catharſis ſubminiſtrata fuit: Ultra quod tempus æger à morbo jam ſatis expeditus, probo victus regimini traditus, paulatim revaluit. Notabilis igitur extitit ille veluti flammeæ exhalationis ſenſus, priùs è naribus, mox ex oculorum hiatibus. cùm enim arſenicalis ignis, gliſcens in ſanguinem, fervorem ſuum non minùs in liquida, quàm in perluta à liquidis ſolida propagare valuiſſet; Primùm exhalabat, & veluti diſplodebat accenſio ex ventriculo, & inteſtinis, quibus quidem prima indebatur impreſſio; fortaſſe etiam & à pulmonibus, in phlogoſis partem advocatis: ſecundò verò ex capite, ubi à perluente ſanguine altera præſtita fuit impreſſio. Revera poſtremum Symptoma, cæteriſque ſuperſtes extitit gravedo capitis plurima, cum viſu debili, tenebroſo &c. à quo non niſi poſt longum tempus evadebat. Imò quandam ulteriùs ſuper nervos, ipſoſque muſculos fuiſſe inductam à veneno deleteriam pravitatem ex eo patet, quòd manus contrectando ſcriptorio calamo, aliiſque obeundis muniis vix diu pares ſe fecerint. Ille interea in morbi vigore

vigore ad utramque cibariæ fistulę extremitatem excitatus fervor intensior, boni certè ominis fuit; Qui nempe criticam venefici stimuli ad exteriora inchoatam protrusionem indicabat: Veluti cùm criticus dysenteriæ Tenesmus supervenit.

HISTORIA III.

Seu Observationes Choleræ Morbi ab Æruginosa Bile.

„ ILla Bilis, quę in Cholera, & infantium multorum diar„ rhœis copiosa ejicitur, est acris, & plerumque ęru„ ginosa, eaque talis in apertis hujusmodi ægrorum ca„ daveribus semper admodùm copiosa à me inventa fuit in „ folliculo fellis, & paucissima, vel nulla in ventriculo: „ Quod certum indicium est, eam effervescentem ex fol„ liculo erumpere in intestina, & ventriculum, non ve„ rò in hoc generari „ De Diemerbroeck *Anatom. Lib. I. Cap. V.*

HISTORIA IV.

Cholera Morbus ex Bile atra, Lethalis.

„ APpositè ex Hippocrate Cornelius Celsus: *& is con„ sumitur, cui protinus in recenti morbo, Bilis atra vel „ infrà, vel suprà se se ostendit.* Cujus effati veritatem de„ monstrat, non quælibet succi melancholici excretio: ut„ potè quæ interdum ex usu est. sed potissimùm illa Bi„ lis atra, quam produxêre vel lienis atonia, ventriculi in„ temperies, vel intestina, sive inflammata, sive sydera„ ta. Quæ autem à dissoluto lienis tono, illa præsagit „ lentam, ut quæ ab inflammato intestino, citam mortem.

„ Auri fabrum Brabantinum, diu vexatum, à præcordio-
„ rum angustia, pancreatis obstructione, liene indurato, &
„ novissimè ab effera atrę bilis ebullitione, invasit tandem
„ tam impetuosa, ejusdem bilis supra, infraque excretio,
„ ut dejectis indè viribus, cogeretur ante mensem secun-
„ dum, vitam cum morte commutare. Effluebat autem hæc
„ bilis per utramque viam tam effusè, ut omnes mirare-
„ mur, hinc ejus copiam, illinc verò vires, tanto profluvio
„ pares. Erant quippe dejectiones hæ sine ullâ fermè in-
„ termissione, & ita nigræ, ut atro sanguini, ac lutoso
„ paludis cœno forent simillimæ. Quibus tamen indesinen-
„ ter, ut fluctus fluctum, se se trudentibus, excessit tan-
„ dem æger, haud invitus, è vita „ *Nic. Tulpii Observat. medicar. lib. II. cap. XXI.*

HISTORIA V.

Cholera mortifera Vitellinæ Bilis, ab Hypercatharsi in Gravida: Estque à V. Epidemiorum *Hippocratis deducta.*

„ UXor Antimachi Larissæ uterum gestabat quinquagin-
„ ta circiter diebus, & reliquo tempore præ fastidio
„ à cibo abstinebat, & septem diebus uteri, & oris ven-
„ triculi dolore afficiebatur, & febris eam corripuit, ex
„ quo tempore nihil dejiciebat. Huic propinatum est me-
„ dicamentum purgans, vehementius quàm opportuit; &
„ evomit bilem adustam propter cibi abstinentiam, & fe-
„ brem, neque enim ullo utebatur potu; paucam autem,
„ & violenter vomuit, & grumosam. Ac postquàm com-
„ mota est, eam dejiciebat, & debilitata videbatur, nec
„ epotâ aquâ voluit evomere. Postea autem ventrem infe-
„ riorem vehemens dolor corripiebat, exulceratus enim
fue-

„ fuerat à medicamento, & statim post stercus subcruentum
„ quid ramento simile dejecit. semper autem augebatur &
„ debilitas, & anxietas, & usque ad quinque cotylas ex-
„ purgata erat. Substitit autem alvus multâ aquâ ventri affu-
„ sâ, nihil quippe aliud poterat admittere. mortua est cir-
„ ca mediam noctem. vivere autem posse videbatur, si po-
„ tuisset aquam bibere, & statim ante medicamentum epo-
„ tum vomere„

HISTORIA VI.

Humida Cholera, sed spuria; Descripta ab Hippocrate *De morb. vulgar.* Lib. V. Sect. VII.

„ Blas pugil, suâpte naturâ vorax in Choleram morbum
„ incidit ex carnium esu, præcipuéque suillarum cru-
„ diorum, & vini suavis ebrietate, ex bellariis, ac dulcia-
„ riis, cucumere, pepone, lacte, & polenta recenti„

HISTORIA VII.

Cholera Sicca.

Vir quidam hypochondriacus studiis, simulque victus intemperantiis deditus, annum nunc agens quinquagesimum, æstate, & autumno siccâ Cholerâ frequenter corripitur; præcipuè si ira, aut fervidus alius in animum affectus ingruat. Tumet illico abdomen, atque in enormem tensionem quaquaversum adigitur, cum cruciatibus maximis, præcipuè ad ilia, & epigastrium: Ad quemlibet vel levissimum tactum dolores adeò intenduntur, ut æger ad deliquium accedat. Collum veluti in thorace absconditur,

 atque

atque immergitur : Oculorum radices ad interiora retrahi, & veluti laniari videntur. Idem ad linguam phenomenon est. nausea, singultus, sitis, suspiriosa spiratio, ejusque enormis angustia. Deglutitioni difficilis locus est. Ex flatuosis ab ore, & ano vehementibus, longisque, & ferè continuis eruptionibus, cum forti sonitu displodentibus, viventem *æolipilam* diceres. Neque aliud prȩter flatuosum hunc spiritum ex his ostiis egreditur. Sed erumpentes ejuscemodi flatus acres adeò, calidique sunt, ut ipse ægrotus in tanto insultu ignea ardentis veluti fornacis educi spiracula juraret. De præcipiti, ni succurratur, suffocatione conqueritur. Pallescit vultu, interdum & livescit. Invasio ad aliquot horas protrahitur. Sed largâ lini, amygdalini, aut olivarum olei per os, quantum possibile, assumpti, ut per Clysteres injecti copiâ, hinc multâ ingestâ paregoricorum dosi non difficilè sublevatur. Proficit interdum anisorum distillatum oleum cum chamæmellina, aut simili aquâ propinatum. Deleto insultu per dies aliquot universè dolet. Flatulenti ambulonis speciem esse decrevimus.

Historia Choleræ nigræ, seu ab atræ Bilis sursum, & deorsum ejectione, apud Rod. Fonsecam *lib. I. Cons. LXXXIV.* legi poterit; quam quidem hîc loci brevitatis gratiâ prȩtermittimus.

Choleram sanguineam, qualem observasse refert Panarolus *Pent. I. Observat. XI.* difficilè in Choleræ morbi censum admittimus.

DE BI-

DE BILIOSA LIPYRIA.

Canones Practici.

PEracuta illa febris, seu inter acutas eximia, quâ quidem exteriora veluti marmoreâ frigedine, algidâque sudatiunculâ percipiuntur ab Astantibus suffusa, interiora verò uri ægrotantes persentiunt; seu ardent viscera cum alsiosis artubus, insuper cum siti perpetuâ, siccâ, aridâ, asperâque linguâ, interdum & nigrâ, cum pulsu perceleri, parvo, inęquali, minimo, interdùm vix sensili, faciei squalore, prostratione virium, gravissimoque decubitu, facitque homines, ut ait Duretus in Coacis fol. mihi 66, amarulentos, & mœstos, fastidio, & contumaciâ insolentissimos, anxietudine miserabiles, omnis figuræ, & loci impatientissimos, somni expertes, cum elisa in faucibus respiratione, *seu respiratione offensante; ascensu crebra, & valdè magna:* Nonnunquam etiam labrum inferius cietur, unàque manibus contremiscunt; hæc inquam febris, Lipyria dicta, ab acerrimæ, teterrimæque bilis vitio non infrequentem sortitur originem, quam imò ab hac Causâ semper exortam statuit Duretus in Coac. fol. 66. *Quam facit bilis, morsu, & stimulis sævissima stomacho, qui sensus acerrimi est. Nam Lipyriæ materia biliosa focum habet in alvo, undè prohibetur exitu à contumaci obstructione, partiumque obsessarum languore.* Eandemque originem annuere videtur Hippocrates in Coac. lib. I. *Febres Lipyriæ non nisi per choleram effusâ bile solvuntur.* Quem commentans Duretus; *Lipyria*, ait, *symptomatum plena gravissimorum, propriâ humoris morbifici, & solâ excretione sanescit, neque aliter curationem recipit.* hasce febres

Graphica Leipyriæ febris descriptio; quam quidem à bile potissimùm exoriri ex Hippocrate, atque interpretibus ostenditur.

ex Bile ortum ducere præclariùs adhuc declarat Hippocr. Lib. de affect. sect. apud Foës. V. fol. 518. *In febre ardente febris & sitis vehemens detinet, lingua aspera, & nigra, spiritus sanè caliditate redditur, color aliquantulum biliosus fit, & sputa biliosa. In ægro partes exteriores frigidæ sunt, interiora verò admodùm Calent... Hic morbus oritur ex bile commota, ubi in aliquam interiorem Corporis partem incubuerit. Consuevit etiam in pulmonis inflammationem transire.*

Lipyriæ in Iuvenibus, atque æstatum fervoribus cum maximis efferatæ bilis indiciis plerumque debacchantur. Exemplum biliosæ lethalis lipyriæ.

II. Ita fervente utplurimùm ętate adoriuntur Lipyriæ, atque inclementioribus æstatibus; nec non in pleniori hujusmodi tempestatis æstu, ut sub Cane, & ante Canem, crebriores sunt, tum etiam cum plurimis efferatæ bilis indiciis invadere homines plerùmque solent. Robustus Iuvenis 18. annos agens, mense julii superioris anni duplici tertianâ continuâ cum ingenti, & assiduo Capitis dolore corripiebatur: Ad undecimam diem delirat. decimâ tertiâ Lipyria succrescit, quæ sequenti die prosequitur, ad finem decimæ quartæ, atque in ingressu decimæ quintæ accedit universale biliosum Erysipelas cum subita, per totum corpus Epidermidis à cute separatione, hinc vasorum Cutis sanguiducorum apices aperiuntur, ut universalis hęmorrhagia, plurimo flavescente ichore intermixta, succederet. ad finem decimæ septimæ vitam æger cum morte commutabat.

Et alia exempla biliosarum Lipyriarum, dejectâ opportunè peccante bile curatarum; aut per calida exhibita remedia lethalium præstitarum.

III. Augusto fervidissimo mense anni 1719. Quadragenarius per largam spontaneo vomitu eruptam biliosam colluviem à forti Lipyriâ evadebat. Junior alter per validum propinatum emeticum, superiùs, & inferiùs multam æruginosam Bilem excrevit, similique morbo judicatus est. Judęus senior aromaticis, calidisque remediis potionatus, fatis cedebat. Moriebatur pariter fœmina simili morbo laborans, quæ cùm Hystericâ passione prehensa, crederetur, castoreo, succinatis, volatilibus urinosis salibus, aliisque excitantibus præsidiis infaustè curata est.

IV. Bilis itaque, quæ propter tempestatis intemperiem, simulque improbum rerum non naturalium usum, non tantùm acerrima evadat, sed insuper deperdito phlegmate, dissipato subtiliori sale, fluidiorique oleo, & amissâ hoc pacto blandâ illâ naturali, suavique saponariâ, sive solvente facultate, turpem, infestissimamque ad internas Hepatis, Intestinorum, atque ventriculi superficies adhęrentiam, fixiorisque stimuli malitiam induat, viscidissima igitur reddita, & resinoso-austera, seu vitriolico-caustica, & ut dicebant Antiqui, atra, à flava superassata bile producta, narcotici deleterii, sive, juxta eorundem Antiquorum effatum, intus geniti veneni naturam induit. Hinc propriâ, enormique tenacitate non solùm in angustiis hepaticorum vasorum, sibi præstito ad secretionem impedimento, profundè implicatur, sed, ulteriùs in universi sanguinis particulis irretita, easque non minùs illaqueans, quemadmodum in viscere gravissimum ad tensiones, & contorsiones vasorum, fibrarumque irritamentum est, ut hinc adnexæ intestinales partes in obnormes pariter rapiantur consensus; Ita in sanguinis alveo atrocia circuli impedimenta, invehit, & stasibus ansam exhibet; ut hinc tùm sanguinis fluxus, motusque per vasorum cutaneorum capillamenta, tùm indè salivariæ, aliæque aliæ plurimùm, aut penitùs, impediantur principales secretiones: undè repetenda sunt memorata omnia hujusmodi affectionis symptomata. Quamobrem decantata à plerisque in Lipyria febri ventriculi inflammatio, pro ejusdem potissima, foventéque causa æstimanda non est, sed Bilis utplurimùm tam perditus stimulus, ut partes Hepati affines ferociter lacessens, in ſęvissimas dyscrasias, atque tensiones tenue intestinum, nec non ventriculum inducat, quibus profectò instar aquæ stygiæ suffunditur. Reverà genuina ventriculi inflammatio singultu nunquam caret; Neque frequens est in Lipyriis hoc symptoma: Cùm autem comitatur hunc morbum, tunc quidem non diffiteor, ventriculum

Explicatur obiter modus depravationis bilis in hepate, & in sanguine ad lipyriam febrem, ejusque symptomata inducenda, atque atræ Antiquorum bilis conditionem induendam. Bilem, non verò ventriculi inflammationem, esse causam leipyriæ primigeniam per ipsosmet Antiquos ostenditur.

culum vehementer à bilis morbo vastatum, atque convulsum posse in symptomaticam inflammationem facessere. Cæterùm Lipyriam febrem affabrè satis agnoverunt Antiqui, pro ejus causa supputantes *bilis cursum circa sua emunctoria interceptum, ibidemque effervescentem, inductamque ex ea parte, quâ jecoris cavum propè fellis vesiculam respicitur, Erysipelatosam ventriculi inflammationem, jecinoris cavo, felleæ vesiculæ, atque etiam mesenterio communicatam; ut ex foco acris biliosæ materiæ irritetur ventriculus acerrimi sensus viscus; ob cujus irritationem frigeant exteriora, interiora urantur; Probibeaturque bilis exitus à contumaci obstructione, & languore partium obsessarum ab inflammatione.* videantur super hac re Duretus in Coacis, Hollerius, aliique accuratiores Hippocraticæ doctrinæ Commentatores. Ex quibus igitur intelligendum est, hos omnes partium biliari emunctorio finitimarum affectus ex consensu fieri, sive ex bile à propriis focis primùm delinquente.

Ingens inter siccam, seu inflammatoriam lipyriam, atque humidam seu biliosam discrimen, in antecedentibus, adjunctis, & succedentibus.

V. Nihilò tamen minùs cùm lipyria febris symptoma quandoque sit Intestinorum, aut ventriculi Phlegmonis, aut etiam Erysipelatis, seu morbus inflammationi succrescens; Jam igitur essentiales, & symptomaticæ lipyriæ medentibus internoscendæ supersunt. Inflammatoriam propriè lipyriam præcedit acuta, & aperta febris; acerrimus abdominis dolor, cum insigni tensione, & ardoris sensu, singultu, irritoque ad vomitum nisu comitatur; ardentissima insuper, & clamosa sitis; & cùm externa perfrigeratio post aliquot dies succedit, facies priùs accensa, mortali statim pallore, atque hippocratico, ut dicitur, squalore suffunditur; omnisque illico interni ardoris sensus amittitur. Siccus semper aridusque persistit corporis habitus. In biliosa verò lipyria, externa perfrigeratio è morbi limine accedit, pulsusque immersus, & absconditus: Nullus ad ventrem præcedens, aut inhærens dolor, aut saltem obscurus: minor interni ardoris sensus, interdum vix in ventre tensionis apparen-

parentia: Rarissimus singultus: Et si nisus ad vomitum excitetur, bilis facili, plenoque gurgite educitur: sitis minùs ardens; neque facies tàm lurida, prostrataque obversatur; Tum ephydroses, sive leves sudatiunculæ, morbum perpetuò comitantur. Præterea usque ad judicationem morbi, interni ardoris sensus molestus est. Ita prima lipyria siccus videtur morbus, alter verò humidus. Hæc insuper à manifestis causis, ab irâ, aliove acriori animi affectu, à nimio tempestatis æstu, aut vehementiori exercitio ab horariorum fructuum edacitate, à mustei vini bibacitate, aliisque similibus utplurimùm excitatur. Idcircò potiùs æstate, aut autumno, quàm aliis temporibus contingit. At verò propriè inflammatoria ab occultâ causâ improvisè proficiscitur; Hieme plerumque invadit; Nunquam in Choleram prorumpit, cùm revera semper lethalis extet, atque à visceris alicujus abdominis, aut plurium, inflammatione, in necrosim vergente, ortum ducat: Hinc biliari lipyriâ multò brevior est, ægrum aliquot horis ante obitum in asphyxiam conducens, atque indè mentis adhuc compotem jugulans. Lipyria interea biliaris, si mortifera sit, non nisi cum mentis alienatione, formicantique pulsu ad extremum usque perducto, misellos de medio tollere consuescit.

Curatio biliaris Leipyriæ febris quò ad phlebotomiam, & purgationem. Quomodo intelligendus sit Hippocr. textus de Cholera morbo, qui in Lipyria sit criticus. Quæ ulteriùs in hoc morbo usur-

VI. Venæ sectio in lipyria biliari nunquam proficua est: neque in principio validâ purgatione utendum, ob inductam ventriculi & intestinorum spasmodicam habitudinem, atque interdum inflammationem, nisi bilis valdè copiosa in his caveis exundet, & turgeat; In quo statu intelligendus est superiùs expositus Hippocratis Textus. Bile verò non exundante, sed veluti in latibulis tenaciter coactâ, Hippocraticum oraculum morbi maturitatem, & statum, habitamque jam bilis coctionem significat. Quippè Hippocrates per illud *superveniente Cholerâ exolvuntur*, non quidem intelligit ipsum, in propriâ naturâ constitutum, *Choleram* morbum, quem quidem superiùs descripsimus; Quo casu peracutus

panda reme-dia sint, quæ vitanda.

morbus; alii non minùs acuto succedens, & fœderatus, ægrum è vivis citò deleret, sed bilis quidem vitiatæ, at verò per rectam naturæ contentionem è propriis latibulis dimotæ, & secretæ, prægrandi, citâque perturbatione alvi, sursum, deorsumque pariter æqualiterque citatam copiam; Hoc itaque pacto biliaris hujusmodi in lipyriis excretio modum quidem morbi Choleræ refert, non verò genuinam naturam, quæ in turbatissimo, & promiscuo quorumlibet humorum motu, non verò in perducto à naturâ conatu, propriâque morbifici humoris per alvi concutionem vacuatione, sita est. Idcircò cautè, prudenterque intelligendum est Hollerii placitum, memorato Hippocratis monito suffultum; *Diarrhœam nempè semper conferre posse, imò brevì desperatum iri ægros, nisi irritatâ naturâ promoveatur fluxus*: vomitus idcircò, & dejectiones arte vel naturâ provocari jubente hoc Authore. Quapropter bile haudquaquam manifestè turgente in lipyriæ principio imperare soleo largos, & repetitos hydrolei haustus, frequentes, tepidasque potiones ex aquâ carnis, aut pulli cum adject. C. C. rasp. & rasur. ebor. atque ebull. Radic. nymph., & alth. sonci, endiv. violar., & agrimon. cum floribus bellidis, hypericon. & tribus cordial. adjicimus emollientes, & lotorios clysteres, pluries etiam quâque die injiciendos; emollientes frequentes fotus; temperata cordialia cum aquâ totius citri, ac violarum diluta. In progressu morbi serum lactis tamarindatum, aut etiam levi aliquo cathartico maritatum propinamus, si aliqua bilis ex urinarum, & linguæ inspectione appareat concoctio; aut etiam longos solutæ recentis cassiæ haustus; & tandem biliosis succis, & continentibus visceribus per emollientia, & epicerastica laxatis, atque ad ineundos, aut concedendos exitus paratioribus redditis, in delinquente per inferiora, aut etiam superiora, secundùm Coi Senis monitum, elutriando succo curam omnem impendimus. Vitanda sunt fortiora Alexipharmaca, diuretica præ-

præcipuè, ac diaphoretica, quæ quidem morbosæ causæ indoli, ac motui imparia sunt, fortassè & noxia. Ita ait Baglivius lib. I. Prax. medicæ. cap. 13. *Observavi lipyriam febrim superveniente Cholerâ statim ac prorsùs feliciter pluries cessisse; Non ita apparentibus sudoribus, aut urinâ. Cautè igitur procedendum cum diaphoreticis, & diureticis in tali febrium genere*: Hipp. lib. *de affect.* postquàm descripserit hujus morbi speciem (ut suprà attulimus) addit pro curatione: *Huic refrigerantia, & alvo, & exteriore corporis parte admovere convenit, & cautione adhibita, ut ne inhorrescat*; (intellige non esse frigida, clysteres, & balnea, *ne inhorrescat*, usurpanda) *Potiones quoque, & sorbitiones crebræ, & paulatim quàm frigidissimæ exhibendæ.* (Per illud *paulatim quàm frigidissimæ*, intelligendum est non esse in principio, sed morbo jam valde imminuto frigidas potiones propinandas.) *Alvus verò curanda; & si quidem quæ in ea continentur non subeant, subluenda, & per infusa quàm frigidissima vel quotidie, vel tertio quoque die refrigeranda.* Victus summè tenuis in hoc morbo imperandus est: Vinum rarò usurpandum.

HISTORIA

Biliosæ Legitimæ Leipyriæ.

„ INgentem Cystis Bilariæ intumescentiam à bile viridi
„ saturati coloris vidi anno 1677. Mense Augusto in
„ puero decenni, filio Dom. *Bruyere* mercatoris Lugdunensis,
„ quem extinxit febris leipyria ab inflammatione hepatis,
„ cujus extremi lobi omninò nigricabant, præcedente Cho-
„ lerâ morbo. Cystis fellea ovum gallinaceum magnitudine
„ exequabat, bile viridi coloris olivaris turgida, eâdem
„ distenti cholidochi pori, quâ etiamnum oblita erat tota
„ pars hepatis cava, præ visciditate, & lentore ibi subsi-

ſtens. „ Theoph. Bonetus *Anat. Pract.* lib. III. ſect. IX. *De Cholera Morbo.*

HISTORIA

Bilioſæ ſpuriæ, ſeu imperfectæ Leipyriæ.

MErcator Antonius Oliverius 15. Julii 1723. ob nocturnum latronum invadendi tentamentum forti terrore perculſus, poſtridie in febrem incidebat, quæ duplicis, ſed intermittentis tertianæ indolem retulit, cum inſomnibus noctibus, virium proſtratione, oris amarore, nauſeâ, & bilioſo identidem vomitu. Sextâ die febris erat continua cum ſiti intenſa, linguâ bilioſo pigmento oblitâ, urinâque ictericâ. Propinato cathartico multa, ſaturatiſſimaque bilioſa dejiciebat, craſſa, atque in primis ſpumoſa. meliùs habuit. Ad finem ſeptimæ ingraveſcebat, cum urinis impensè croceis, ſimulque flammeis. Inter octavæ initia Phlebotomia inſtituebatur, cujus interea diei terminus turbatiſſimus extitit. Nonę principio exteriora omnia frigida facta ſunt, immerſus enormiter pulſus vix micare videbatur, celerrimus cæterùm, ſummè frequens, & inæqualis, cum lingua ſicca, nigraque, ſqualida facie, & opacis urinis. Accedebant profuſæ per alvum ſeri tenuis & crudi, ferè ſinceri, vix ſubflavi dejectiones: ſudavit frigidum, & lentum: mente non bene conſtabat: ſpiritus aderat gravis. Validiſſimæ ad totam cutem frictiones præſtabantur: Ad dorſum, ſcapulas, lumbos, & femora cucurbitularum, uberiùs indè atque profundiùs ſcarificatarum agmina affigebantur, fortiterque divellebantur. Valentiora propinabantur cardiaca, diaphoreticis alexipharmacis intermixta: diluentia multa ex ſcorſoneræ, ſcabioſæ, contrayervæ & ſimilium additione animata calidè epotabat; Ut ad finem ejuſdem diei d lutâ

ſatis,

ſatis ; cicuratâque efferatâ , ſimulque in viſceribus concreſcente , eâdemque deleterio penè more laceſſente bile , redditâque ad corporis habitum æquiori ſanguinis undâ, extremitates corporis recaleſcerent , pulſus æqualior , vividiorque redditus elevaretur ; & facies naturali ſimilior evaderet. ſymptomaticæ dejectiones deſiſtebant. Decimâ dormiebat. Aperta vigebat febris : Jamque bilioſis craſſis , & ferè concoctis profluebat alvus. Undecimâ valida febris cum univerſali calore fervebat. Quædam ad dextrum Hypochondrium renitentia. Duodecimâ purgatus eſt. Multa dejecit partim à cathartici ſtimulo expreſſa , & cruda, partim verò concocta bilioſa. Decimâ tertiâ febris adhuc vehemens cum aſſidua ad alvum irritatione crudorum. ad decimæ quartæ principium pauca ſed concocta per alvum fluebant: Hinc critica univerſalis ſudatiuncula cum levamine videbatur ; ſomnoque identidem blandiſſimo perſeverabat febris uſque ad decimam nonam cum largis , concoctiſque bilioſis dejectionibus : Vigeſimâ tandem per opportunum catharticum coctis bilioſis uberrimè excretis , judicatus eſt. Ægrotantem hunc mecum aliquando inviſebat Cl. D. Pacchiaudus Regiæ Matris Conſiliarius & Medicus. Nunc expedit , ad reliqua Guidettianæ Diſſertationis loca reditum facere, atque in eadem Scholiis , noſtriſque Animadverſionibus adhuc exornanda ſedulò pergere. Hęc quidem , præcipuis hepatis , & bilis hactenus exaratis Morbis , eorumque interpoſitis in prolixam ſeriem diſputationibus locum dantes , longiſſimo certè omiſimus intervallo , ac ferè fuiſſe obliti , videri poſſemus. *Cortex Peruvianus quacumque formulâ adhibitus in hisce morbi ſtadiis nullius efficaciæ mihi ſemper viſus eſt , & ſæpe noxius ; ad quem è contrà veluti ad ſacram anchoram confugio , quoties poſt elutriatam bilis cacochymiam , cutis mollitiem ſuam , & perſpirabilitatem adhuc ſervat , & quando exquiſita magis , & mitior eſt Tertianæ indoles.*

Admonitio de febrifugo.

Adhibendas in omnibus Biliosis febribus, earumque diversis temporibus cautiones in nostro de occasione febrifugorum Tractatu fusiùs recensebimus.

15. *Quamvis autem singulis ferè annis, ut diximus, febres hasce biliosas æstate, vel autumno remigrari videamus; aliquando tamen epidemicæ debacchantur, magis exitiales, ut observabam anno* 1711. *in oppido Sanbenigni. Febres tunc erant in quovis subjecto Tertianæ vel simplices à principio, & inde duplices, vel ab initio duplices remittentes, & inde continuæ. Stipabantur omnes symptomatibus jam recensitis, idest anxietate, hypochondriorum molestiâ, lumborum gravitate ad dorsum propagatâ, capitis dolore pulsativo, nauseâ, vel vomituritionibus, & similibus. Et nisi in morbi primordiis per superiora evocaretur biliosa colluvies, tractu ægritudinis excitabantur diarrhϾ biliosæ ægrè sanabiles, sæpè lethales, pacantium, & narcoticorum fræno reluctantes. Mirabile dictu, quantùm profuerit illis avertendis emeticum tempestivè datum; quotquot enim eo utebantur cum copiosâ biliosorum expressione, paucis imposterum egebant ad salutem, nec diarrhæis conflictabantur; vel si fortè urgebat ultrò febris, per sectionem venæ malleoli, vel salvatellæ ut suprà innueram, vel per hirudines ano affixas, decocta amaricantia; cathartica cholagoga, & demùm per febrifuga tutò evadebant. Qui hoc ritu, præsertim emeticis tractari non patiebantur, ferè omnes peribant. Huc ideò non pertinet vulgatum illud Clinicorum axioma:* " emetica citiùs, cathartica verò tutiùs operantur. " *enim verò quum biliosa cacochylia per æstatem evocanda occurrit, non modò* " citiùs " *sed &* " tutiùs " *opitulantur vomitiones; nam per breviora ventriculi, & æsophagi itinera, accitis musculorum comprimentium potentiis eliminantur vel è penitioribus viscerum latebris recrementa hujusmodi resinosa, quæ, si catharticis ad anum ducantur per longas, atque anfractuosas intestinorum vias solâ actione, heu debiliori virtutis peristalticæ, ut ut stimulis purgantibus*

tibus sollicitatæ, elutriari difficillimè poterunt, vel non, nisi cum dolorosis tunicarum, plexusque nervosi irritationibus, spasmis, atque ataxiis, quæ multa, eaque gravissima inferunt præjudicia, à recensitis diarrhœis indigitata.

SCHOLIUM I.

De subcontinuis ab essentialibus continuis distinguendis admonitio.

CAve, ne subcontinuæ febres, quæ in his constitutionibus, & post manifestas intermittentes irrepere consuescunt, tibi sub personâ essentialium continuarum imponant, ut neque genuinam earundem naturam, & indicationes assequi, neque pretiosas febrifugi occasiones amplecti valeas. Clar. noster Guidettus hoc rectè animadvertit, proprioque periculo admonet per hæc sequentia.

16. *Inter has febres pullulabant nonnullæ accidentalem servantes anomaliam, quæ tamen essentialiter eandem redolebant biliosarum naturam, iisdemque virgis erant plectendæ. Per id temporis mense scilicet Junio me quoque aggressa est hujus indolis Tertiana, quam in ipsis incunabulis suffocavi absque ullâ phlebotomiâ; nam epoto ante tertium paroxysmum emetico, adhibitis alterantibus hepaticis per biduum, exinde ell. lenit.* ℥x. *Rhab.* ℈ij. *crem. tart.* ʒi *in bolis, & demum febrifugo in fine quinti assumpto sanus evasi.*

Admonitio de scriptore.

Scriptor noster obesum habitum ducit, & pituitoso-sanguineam constitutionem exhibet; attamen de calore in volis manuum perenni queritur; à calidis, acribusque alimentis in sodam, seu flatulentam stomachi acredinem facilè adducitur; ut ipse fatetur.

17. *Vix autem ægrotorum lectulis restituebar, quum die 28. ejusdem mensis cœpit febricitare frater meus Canonicus in Ecclesiâ abbatiali ejusdem oppidi, ætatis suæ sextum agens lustrum, constitutionis sanguineæ; cujus febris à vulgaribus abludere videbatur; nam licèt ad morem duplicis Tertianæ repeteret, paroxysmos tamen non præcedebat rigor, non sequebatur sudor,*

ſudor, nulla urinæ intenſa rubedo, non capitis dolor [quem tamen inſtar cephalalgiæ paucis ante febrim diebus paſsus erat periodicum à primâ luce uſque ad meridiem quotidie repetentem, & à prandio evaneſcentem] non æſtuatio vehemens, bene tamen ſitis, anxietas, & laſsitudo cum calore ſicco, ſemelque ſudatiunculâ nocturnis horis poſt levem ſomnum. Jugum morboſum quatere ſatagebat, lecto abſtinebat, & aurâ liberiore fruebatur. Quartâ die oris amarore tentatus, hauſit propriâ ſponte ſyr. aur. roſ. ℥iij cum aquâ cichor. quo ſeroſa tantùm pauca dejecit. Quintus reliquis gravior acceſsit paroxyſmus majorem præſeferens anxietatem, laſsitudinem, pulſus celeritatem, ſitim, vigilias &c.; quare coactus decumbere, medicam admiſit opem jam nimiùm craſtinatam. ſymptomatum feritate motus, adultam febrim chirurgico gladiolo feriendam duxi mane ſexti diei, extractuſque ſanguis gelatinoſam referebat ſubſtantiam promiſcuè concretam ramentulis cruoroſis punctillatam citra ullum bilis veſtigium, quod raro in cæteris ægrotantibus dabatur, quorum eductus ſanguis utplurimùm floridus apparebat, aut flaveſcebat. Metuens nihilominus ex jam datâ cunctatione periculum, & quòd ſoluto per auctam efferveſcentiam lymphæ lentore crudeliùs inde irrueret bilioſum virus epidemicum, ſequenti die diluculò, horis ſcilicet octo ante periodum ſeptimam bilis emporium vomitorio concutere ſum aggreſsus. Repetitis vomendi niſibus, eruperunt viſcida multa, pituitoſa, mox crocea, & porracea cum palmari lumbrico, & ſucceſſivè per inferiora adhuc plurima ſeroſo-bilioſa. Hac ſolenni evacuatione ex voto completâ duabus horis ante recurſum febrilem, jam valdè lætabar; aſt fortaſſe quia ſerotina, vel ob peculiarem in eo contractam lymphæ viſciditatem non potuit ſubitaneum ferre levamen, quod permultis attulerat. ſymptomata ſeptimi diei licèt aliqualiter mitiora quoad anxietatem, adhuc tamen erant verenda. Quare mali moris ſuſpicione adductus, cucurbitulas, quarum applicatio aliis ſuperfluerat, huic affigendas opportunum duxi die octavo, tum quia præcluſa toto ferè morbi curſu ſudoribus

via

via has suadebat, tum etiam quia, præter epidemicam causam biliferam, accesserat tamquam procathartica nocturna per apertas fenestras refrigeratio ante ægritudinem sæpiùs captata. His applicitis, nec suffragantibus, urgebant ulterius febris, cutis calor deurens, anxietas, jactatio, vigilia, urinæ coloratiores, & similia. Injiciebantur clysteres, non omissis alexiteriis, & paregoricis diligenti servato regimine. Die decimo missus est sanguis de saphæna ultra libram, nec-dum apparuit salutis radius. Noctem egit insomnem cum mentis emotione, & hypochondriorum tensione per totam undecimam. Ut ut autem nihil intentatum relinqueretur ad cohibendum delirium, & ulteriorem ataxiam, non datum est avertere; imò sequentem noctem æquè vigilem peregit, & de ridiculâ conspicuæ per mentis alienationem dignitatis possessione ovans, lecto contineri vix poterat per robustum assistentem. Unum tandem par omnibus fuit cassiæ dilutum tribus haustibus amicorum industriâ deliranti propinatum horis matutinis duodecimi diei, quo, licèt sedes aliquas Biliosas habuerit assumpto vix respondentes, cœpit tamen sub vesperas minùs febricitare, mente constare, & noctu quiescere; sic nullo ulteriùs superveniente paroxysmo, nullâve crisi, omninò convaluit. Ad præcavendam recidivam usus est per dies aliquot pul. chinæ chinæ ʒi. sal. absynth. ℈i. in ℥iiij. aq. scorzon. bis in die.

Admonitio de tertiana perniciosa, & hominis lumbricis.

Historia hæc est legitimæ perniciosæ Tertianæ ex efferatâ bile, atque per vasa omnia plurimis pervicaciȩ modis excandescenti. Exempla aliquot perniciosarum hujusmodi Tertianarum habeas inferiùs in Epidemiâ Biliosâ anni 1718. Cȩterùm insontem in quibuslibet hominum morbis Lumbricorum in intestinis hospitantium præsentiam, vel præviam, vel succedentem stationem luculenter demonstrabimus in peculiari dissertatione, quæ prelis parata jam est: de Tæniâ hominis, aliisque ejus vermibus.

18. *Verùm ex hac historiâ posset quis objicere, me febris malè moratæ ex coagulatione sanguinis exemplum adduxisse potiùs,*

 quàm

quàm biliosæ. Nec jam confessa diffiteor, cùm ex accidentibus, & concaussis emergat paritas aliqualis. Attamen hoc asserere non erubesco, quòd, si malignitatis larvâ adductus remedia tantùm alexipharmaca apposuerim, non evocatâ Bilis viscidâ illuvie, pessum erat itura tota vitalis machina; particulæ etenim bilis acriores etiam atque etiam per febriles effervescentias extricatæ, fracto lymphæ lentescentis compede per universam fluidorum massam palantes symptomaticam irruptionem, aut funestam metastasim attulissent, non dubito (datâ epidemicâ constitutione) quoties tumidiore torrente datum foret excurrere.

SCHOLIUM II.

De perniciosis Tertianis ab exquisitè malignis distinguendis Admonitio.

REverà febris hucusque descripta illarum naturam sortitur, quę (ut superiùs innuimus) apud vulgum malignæ legitimæ, incautè satis deprædicantur, quum evincat contrarium universalis in crebriori earum dominatu febrium dumtaxat intermittentium constitutio; tùm hæ à leviori quocumque cathartico, aut opportunè exhibito febrifugo, citò, tutóque deleantur; nec nisi à majori, aut minori in ægrotantibus liquidorum, aut solidorum irritabili indole, mobilitate, elasticitate, aut Bilis delinquentis copiâ, aut ejusdem majori, minorive momento, majores etiam, aut minores sint, earundem febrium, & symptomatum feritates, & pervicaciæ. Quamobrem eadem febris, quam nempe ejusdem naturæ caussa progignit, & fovet, nunc veluti simplex intermittens obversatur, nunc duplex evadit; in aliquibus simplex subcontinua fit, in aliis perniciosa &c.

19. *Porrò non datum est pari successu opem ferre difficulter vomentibus, aut uterogerentibus, ideò nec ipsi uxori meæ charissimæ, quæ pari febre, parilibusque symptomatis ultimâ Julii die ejusdem æstatis correpta, suppariа exigebat auxilia, ni provecta nimis gestatio obstitisset. Hanc usque ad diem quintum mitioribus remediis levare curabam; sed in consilium vocato Doctore*

ctore præstantissimo, ejus voto celebrata est die sexto phlebotomia de cubito dextero. Postridie, idest septimo ingruente paroxysmo, enixa est puerum octimestrem (qui adhuc biennio vixit) & die morbi decimâ, à partu tertiâ, suborta est diarrhœa biliosa pertinacissima, freni qualiscumque à Chirurgiâ, & Pharmaciâ deprompti nescia, cum lochiorum suppressione, febri acutâ, & pulmonicâ inflammatione. Perrexit hæc adusque decimam octavam morbi, ac undecimam puerperii, & solo misellæ interitu maximo omnium mœrore terminabatur.

SCHOLIUM III.

De antipraxia, ut dicitur, seu opposita curationis ratione.

ANtipraxia, seu contrarietatis ratio in curatione se præbuit. Celere, promptumque primis morbi aleis febrifugi auxilium præceps nimiùm pro morbi infantiâ visum est. Interea procurata à phlebotomo succussio sanguinis Bilis excursiones augebat. Tum ab adultâ jam redditâ ægritudine, atque à superaddita partus violentiâ ociorique à retracto utero contenti sanguinis in communem alveum restitutione, undè majores impetus, & collisus morbosæ Bilis cum aliis liquoribus, & præposteri ad pectus, & alvum decubitus, redditum inutile febrifugum est; quod quidem lochiorum suppressio magis adhuc renuere visa est. Mors igitur fores pulsabat, heu quantùm irreparabilis!

20. *Commendatâ methodo per vomitoria, diluentia, paregorica, lenia cathartica, decocta cichoracea, & aliquando febrifuga, centenos eo temporis tractu curabam infirmos felicissimo successu, quorum perpauci (illi præsertim, qui minus vomuerant) relabebantur, non obstante autumni maleficio. Quòd si Antimonium mulieribus induceret sterilitatem, ut nostrum clamitat vulgus, profectò magni criminis reus fuissem, talione repercussus; mulieres attamen antimoniali emetico à me tractatæ vigent adhuc fœcundissimæ, ipseque post ter sumptum hujusmodi remedium numerosæ prolis author fio.*

 21. *An-*

Anno 1707. *hìc in Patriâ vigebat ipsissima, ut ita dicam, Epidemia biliosa, quâ affectæ prægnantes, alibanthas adibant. Una superstes fuit Domina Laura Pignoca athletici habitûs recèns tunc vidua, quæ gestationem ignorans, valida quævis admisit remedia, tàm emetica, quàm subductoria, etiam repetitam de saphæna sectionem, hirudines applicitas, & similia cum euphoriâ citra abortum. Exactâ decimâ quartâ, suscepit usum corticis peruviani ad* ʒij *bis in die per triduum, exinde ad* ʒj *pro dosi semel in die cum conser. flor. cichor. Mox eruperunt menstrua copiosa, & bene colorata, quæ per dies quadraginta, quibus utebatur cortice dicto, fluxerunt citra virium labem; imò cum earum restauratione augebatur in dies carnosus, ac floridus totius corporis habitus, sed & venter tumebat, adeò, ut ipsa hydropem à nimio fluxu obortum pertimesceret non sine amicorum cachinno, qui eam pancraticè valentem aspiciebant. Hujus rei particeps factus, eam diligenter interrogavì, cúmque nil prorsus animadverterem saluti oppositum monui, ut chinæ chinæ usum jam satis iteratum omitteret absque timore recidivæ; quo facto, statim sufflaminatus est fluxus, & elapso semimense, certior fuit gravidationis suæ per fœtus gesticulationes, quem ad consuetum tempus nonimestre salubriter gessit, favente Deo omnipotente, cujus imperscrutabili judicio ducta est manus medica; nam proculdubio, si curationis tempore innotuisset conceptio, à validioribus remediis abstinere tenebar, fortasse malis ægræ rebus.*

Hoc tamen exemplo non ducor ad credendum, posse audacter in usum vocari allata præsidia uterogerentibus indiscriminatim; nam reapsè ex millibus una ferendo par esset citra abortum. singulare hujus mulieris robur in fovendis, sustinendisque fœtibus jampridem mirabar, cùm contigerit anno 1702. *hanc dysenteriâ nonimestri vexatam, quasi syntecticam concepisse, novemque adhuc mensibus inde sequentibus gestationem cum torminibus dysentericis (imò & pleuritidem secundo conceptionis mense obortam, cujus gratiâ bis de cubito missus est sanguis) sustulisse usque*

usque ad maturum puerperium, cujus beneficio plenè convaluit; quod Celso observatum legimus lib. 2. cap. 8. „ Acria tormina „ quidem periculosa non sunt, si sanguis, & strigmenta des- „ cendunt, dum febris, cateraque accessiones hujus morbi ab- „ sint, adeò ut etiam gravida mulier non solùm reservari possit, „ sed etiam partum reservare.

SCHOLIUM IV.

Aliqua de inspectione gravidarum.

QUemadmodum in Gravidis, quæ biliosâ febre præcipuè de genere intermittentium conflictantur, Peruvianum corticem, alio non obstante, quàmcitiùs adhibendum esse, inferiùs in epidemicæ febris descriptione exponemus; ità in iisdem catamenia regularia, aut irregularia absque ullo discrimine persluere interdum posse ex anatomicâ inspectione compertum est, quâ quidem instruimur, uterina sanguinis emissaria non tantùm ad fundum uteri, sed quędam ad cervicem vaginamque aperiri. Cæterùm non est medentibus insolens gravidarum, diuturnis dysenteriis cum gestationis incolumitate afflictarum, inspectio.

21, *Cùm de provocatis menstruis à cortice peruviano inciderit sermo, conticere non debeo me tres alias observasse mulieres inter usum dicti corticis abortum passas. An id à summâ illius amaritie, vel aloëticâ virtute reserandi vasorum oscula processerit; an ab aliis internis caussis, utique nescio; Mihi tamen adeò imposuit, ut illum Gravidis vix audeam proponere, nisi urgeat necessitas. An id ipsum fuerit aliis compertum, ignoro. Hac obiter dicta sunto.*

SCHOLIUM V.

De variis peruviani corticis usibus Animadversio.

UTerinis, aliarumque etiam partium hæmorrhagiis opitulantem aliquando peruvianum corticem perspeximus: quod ideo directæ ejusdem ad menses, & abortus provocandos

candos efficaciæ suspicionem delere posse videtur. Non inficior tamen (quod Praxis me sæpiùs edocet) corticem hujusmodi pallidis virginum coloribus, indeque, & mensium suppressionibus prodesse, illis tamen, quibus non frigida, languida, mucosa, aut obstruens caussa, sed vasorum contractio, illaqueatio, &, ut dicitur liberiori vocabulo, *crispatura*, adauctum uno verbo solidorum momentum incunabula præbuit. Revera stimulis cicurandis spasmodicis, solidisque hoc pacto strictioribus redditis relaxandis in hypochondriacis, hystericis, colicis, stomachalibus, ipsisquemet epilepticis, doloriferis, aut non doloriferis, fixis, aut vagis, universalibus, aut particularibus affectibus, in ipso insultu, vel ante, aptè succurrit Peruvianus cortex; ut in nostro de febrifugi occasionibus Tractatu liquere poterit. In spasmis abdominis universalibus, aut solùm intestinalibus clysteres ex infusione Chinæ-chinæ in aquâ cerasorum nigrorum faustè sublevantes non semel observavimus. Quod autem antispasmodicum est paciferum est, & componens, non verò solvens, aut impellens.

22. *Sed jam ex instituto est, ut redeam ad allatam observationem sanguinis extracti per exploratricem phlebotomiam initio febrium biliosarum. Si itaque non sincerus, floridusque appareat concretus sanguis liberâ incisione eductus, sed variegatus, aut lentescens ferè gelatinosus (quod raro æstivis temporibus, aliquando per autumnum) efferos adeò non metuo biliosi recrementi raptus, sed vel à phlebotomia celebrata, aut repetenda levamen accedet, vel saltem morbus inducias dabit, ut queat medicus cum minori sollicitudine suppetias ferre. Vomitorium tamen non omitto, nisi ægri naturalis constitutio ferendo non sit, vel vomendo sit impar, tuncque catharticum cholagogum subrogo, reliquisve remediis alterantibus utor juxta indicationum exigentiam servato delectu.*

SCHO-

SCHOLIUM VI.

De varia extracti sanguinis habitudine.

ET sanè gelatinosas crustas, aut intimum liquamen rarissimè æstatis, & autumni tempore, plerùmque verò Hyeme, & Vere sanguis extractus exhibet: illis autem tempestatibus lucidus solùm, durus, compactusque obversatur; frequenter absque innatante sero, præcipuè in juvenibus, & bilioso dominatu constitutis: aut si serum innatat, id flavum, & biliosum est, seu tamquam urinosum saturatum.

23. *Quòd si febris in subjectis non admodum plethoricis, attamen Picrocholis accendatur, in quibus inanis sit metus, ne vasa per repetitas vomitorii pressuras nimiùm distendantur, aut rixim patiantur, tunc abstemius sum à sanguinis detractione, utpotè quâ recrementa biliosa semel à sanguinis consortio rejecta postliminiò revocari satis superque sim expertus decursu annorum ultra viginti praxeos meæ; quæ recrementa, tamquam exotica non amplius sortiuntur intimam cum sanguine miscelam, sed ab hoc veluti bajulata varias impetunt partes, & nisi assiduis in eas illisibus discerpantur, & validis naturæ conatibus in febrili effervescentiâ comminuantur, & dissipentur, viscus aliquod, præsertim pulmones adoriuntur, in eoque suam ludunt tragœdiam eò sæviorem, quò graviorem inierint virulentiam à prægressâ in latibulis suis fermentatione, ita ut (si ab animatis ad inanimata liceret aliquando arguere) dicerem vidisse nunquam excitatas ab alveario suo apes, aut vespas turmatim irruere in truncum aliquem, vel parietem rapidiori volatu, ac soleant ipsæmet biliosæ particulæ ab infernis latebris excentratæ in superiores erumpere partes per concessum in sanguine spatium, & citatiorem circuitum. Nec ineptè sunt effati Arabes medici vetustiores, quum dicerent "sanguinem esse frenum bilis", Malo idcircò vomitorium dato intervallo repetere, interponendo diluentia intùs sumpta, & applicitos fotus, atque per vices subsidia san-*

ſanguinem inſtaurantia, quàm totam evertere fluidorum maſſam incautâ phlebotomiâ, quæ ſi ſemel fuerit inſtituta, neceſſitatem affert eam repetendi progreſſu morbi, cum virium jacturâ, & incertâ aleâ.

SCHOLIUM VII.

De vario miſſionis ſanguinis in bilioſis morbis eventu.

EQuidem nullum in medica ſcientiâ auxilium eſt, cui, ſupra miſſionem ſanguinis, tam varii, iidemque oppoſiti effectus in bilioſis morbis debeantur. Bilioſæ ſiquidem febres, earumque graviora ſymptomata nunc per phlebotomiam vehementer exacerbeſcunt, & in ſubitum æger, atque inexpectatum vitæ diſcrimen quandoque projiciatur; nunc ambo promptè expeditéque ſublevantur, nunc ambo intacta, ſibique, ut prius, æqualia relinquuntur. Promovet in deterius phlebotomia, quum, acutis extantibus ſymptomatibus, & febre, delinquens bilis non adhuc diſploſa, ſed facilis, promptaque ad exploſionem, inducto per miſſionem ſanguinis liberiori in arteriis, & venis ſpatio, & tantâ fluendi ſemotâ reſiſtentiâ, quantum eſt emiſſi ſanguinis momentum, vaſa omnia liberiùs diſcurrit, & prætergreditur uſque ad facillimam per peculiares partes ineundam exundationem. Subvenit Phlebotomia quum jam anteà rarefacta, & diſploſa bilis ſanguineum volumen tumefecerat; ipſumque adeò naturalibus vaſorum perimetris impar reddiderat, ut ultra ordinariam menſuram turgens, urgenſque in eorum latera, eruptiones aliquas per corporis partes minitaretur. Tunc ſanè opportunè imminutâ per miſſionem ſanguinis totius univerſalis liquidi mole, depletâque quâdam ejuſdem copiâ, ſuperſtitis cujuslibet liquidi expeditiores evadunt per omnes circulos greſſus: aut modo oppoſito quum nimis compreſſus à vaſorum tenſione bilioſus humor, conſuetæ collectioni, ac ſecretioni obluctatur; quæ inde obtineri poſſunt, inarmatâ per phlebotomiam dictorum vaſorum reſi-

resistentiâ, seu, quod idem est, imminuto solidorum adaucto nimiùm momento. Non adversor interea proficere suo modo posse missionem sanguinis, vel per revulsionem in præsenti bilis palindrome, aut epigenesi à naturalibus visceribus ad pectus, vel ad caput, undâ hoc pacto vehentis sanguinis ad partes v. g. inferiores per phlebotomum determinatâ; vel per derivationem in ejusdem bilis, partem jam nobiliorem aliquam obsidentis, lentâ simpliciter indole; quo quidem præsidio ad hanc rationem usurpato plures removeri possunt resistentiæ ad ejusdem humoris refluxum in universalem circuitum. Erit autem indifferens phlebotomia, sive nihil noxæ, aut utilitatis inducens, quum febrifera bilis, nec rarefacta sit, nec valeat rarescere; quæ ideò per vasa majora, & per viscera æquali ordine confusa, post extractam sanguinis portionem eundem adhuc cum superstite misturę modum servabit. Ad summam: in biliosis affectibus missio sanguinis mala est, quum ex antiquorum effato biliosorum effervescentiam inducit. Quamobrem sicuti varius vitiatæ bilis status phlebotomiam nunc postulat, nunc rejicit, ita & alia medica auxilia. Quippe bilis duntaxat acrior alkalibus fixis, aqueisque simplicioribus, aut epicerasticis cicuranda est, atque eluenda; combusta, exsucca, & accensa serosis refrigerantibus, & attemperantibus corrigenda; lentior excitanda, attenuanda, abstergenda; frigidior, crudior, sive inertiùs viscida calefacienda, seu salino-sulphureo-volatilibus, aut amaris aromaticis exaltanda; vel tandem resinosa cum enervatâ propriorum salium saponariâ potestate nitroso-tartareo-diluentibus emollienda est; sulphura enim nonnisi interventu salium aquoso latici immiscentur, atque cohærent, ita olea saccharo, aut sale imbuta solvuntur in aqua communi, quæ aliàs separatim fluitarent. Quòd si morbosa bilis concocta sit, aut turgescens, catharticis promptè expianda venit, aut si per febriles circuitus ferociens, febrifugi incantamento coarcenda.

24. *Antimonii nomen horrendum, vomendi actio nimis incommoda, inconcinna, & inurbana, nobilibus personis adeò sunt exosa, ut piaculum sit medicis id remedii genus eisdem proponere; intereà plurimi eorum moriuntur, qui, si per datum apto tempore emeticum permisissent gutturi suo concussiones nonnullas, orci fauces teterrimas evadere potuissent,*

SCHOLIUM VIII.

Pro vehementiori moderando vomitu præsidium à cucurbitulæ admotione.

IN vomitibus per artem vehementiùs excitatis, aut ex contumaci internâ causâ præcipuè biliosâ acriùs exstimulante, opportunum, faustumque semper auxilium expertus sum ab admotione, horis aliquot protractâ, cucurbitulæ ad epigastricam regionem: quod etiam remedii genus catharticis potionibus, aut alimentis, si facilè per vomitum rejiciuntur, in ventriculo asservandis præstantissimum extat. Et sanè distentis, atque elevatis à cucurbitulæ opere communibus integumentis, conclusus ventralis aër rarefactus, ac diductus suum ad ventriculi latera pressionis momentum valde deperdit; Hinc hæc stomachalis utris latera à validiori ejus accubitu liberata, commodiùs ad exteriora se dilatando statum induunt oppositum vomitui, qui nempe in retractione ad interiora consistit. Cessat ideò ad illud tempus tota actio vomendi, ut ut superstes sit vomendi stimulus.

25. *Expiatis per superiora choledochis, saltem quantum dari potuit, satago per repetitos alterantium haustus subsidentem adhuc cacochyliam disponere ad evacuationem alvinam per catharticum exhibendum, ut brevì possim peruvianum corticem, aut aliud febrifugum implorare, dummodò urinæ saturatiores, aut ulla ex antedictis conditionibus usum ejus ocyorem non vetent.*

SCHO-

SCHOLIUM IX.

Alia de febrifugo admonitio.

QUibus in casibus febrifugum præsidium ad febres exigatur ante extranei succi preparationem, imò & vigente urinarum saturatione, in tractatu de occasione febrifugi abundè discutiemus. Quòd si cæterùm prolonganda veniat febrifugi administratio, fert omne curationis punctum alternatio præparantium remediorum, atque catharticorum.

26. *Febrifugi formula mihi familiaris hæc est, vel parum absimilis conser. flor. cichor.* ℥ij *pul. chinæ-chinæ* ℥j *theriacæ Andr.* ℥iß *sal. absynt. & card. bened.* ā. ʒj *cum syr. è succo cichor. vel endiv. f. electuarium, de quo cap. æger* ʒiij *pro dosi bis, vel ter in die horis ij ante cibum, vel horis electis juxta ordinem paroxysmorum. Sæpè immisceo salem cent. min. vel pulv. ejusdem centaur. min. exsiccat., imò aliquando in gratiam pauperum hoc solo pulvere cum conservis, & Theriacâ in electuarium redacto fœliciter usus sum, sicut & pulvere gentianæ.*

SCHOLIUM. X.

Facultas febrifugi corticis non in determinatis partibus, sed in toto, earumque omnium servatâ unione consistit.

SOla totius substantiæ febrifugi corticis usurpatio efficax est, cùm tota potestas in toto corticis composito consistat. Ita inutilia deprehenduntur salia chinæ-chinæ, spiritus, phlegmata, aliaque ejus principia per Chimicam Analysim, elicita; atque idcirco febrifugi pensum absolvunt corticis hujusmodi extracta, tincturę, & infusiones, quia integras adhuc, neque in essentialibus principiis solutas ligni hujusmodi particulas secum addunt, & in sanguinem deferunt. Non ita tamen res est de lignis aliis, radicibus, seminibus, fungis, aut productis à ligno resinis, purgandi facultate præditis; quorum quidem determinatis duntaxat particulis, putà resinosis, tota agendi ratio demandata est:

ut in jalappa, elleboro, carthamo, agarico, scammonio &c. ex quibus igitur extracta, magisteria, aliaque in minorem dosim, quàm totum mixtum adhibeatur, usurpanda conficiuntur. Cæterùm febrifugis ex peruviano cortice misturis solidiusculis efficacissimo successu Ammoniacum sal, interdum & Tartarum vitriolatum, camphoram insuper & myrrham in complicatis præcipuè mulierum debellandis febribus, fœderamus. Frequenter convenientiora purgantia, præcipuè rhabarbarata adjicimus, quum nempe ante purgationes radicitùs instituendas ocyùs adhibetur febrifugum.

27. *Pleuritides, vel Peripneumonias, imò meliùs Pleuropneumonias febribus antedictis supervenire gravissimas non semel advertimus, quæ licèt aliquando pseudopleuritides audiant, vel apparentes peripneumoniæ cum dolore vago ad alterutrum latus, vel ad costas nothas, vel nullo; tussi siccâ, & inani, aut cum sputo tenui, albo & spumoso, aliquoties subcruento, aut subflavo, & similibus, reapsè tamen veræ sunt biliosi recrementi exorbitantiæ, & metastases, ferè erysipelatosæ, quæ brevi interdum ægrum de medio tollunt. Has hisce oculis egomet vidi in dissectis cadaveribus, ut infrà enarrabo. Inflammationes hujusmodi non modò pectoris, sed & capitis, & abdominis internas partes afficiendo illæ eædem sunt, quibus imputandum est malignarum febrium plerarumque ingenitum venenum, non aliunde delatum. Bilis etenim à naturali suâ crasi deflectens, si à fluidorum massâ abscedat, nec statis temporibus, morulisque per secretoria vasa elutrietur, ast immorari cogatur, ideóque & fermentari, deleteriam adeò naturam sæpè acquirit, & furorem, ut tamquam virus exoticum summè veneficum non modò interna viscera pervadendo conficiat, sed & non rarò è choledochis suis rupto aggere affatim erumpens horrenda infligat pathemata, ut observavi in aliquibus febricitantibus annis 1704, 1705, 1707, qui in ipso Tertianæ paroxysmo bilis sinceræ vomitu, vel cum simultaneis alvi irritatio-*

tationibus correpti, à morte revocari non potuere, quovis aptato subsidio; " Hinc Hippocrates de loc. in Hom. Bilis si sua „ sponte aut infrà, aut suprà proruperit difficiliùs sedatur. „ *Quod sanè in emetico millies exhibito nunquam evenisse affirmare jam possum; vel saltem si vomitiones ab hoc excitatæ modum aliquando excesserint, mox ingesto uno, vel altero cochleari mixturæ ex Theriac. ʒj sal. absynth. ʒj elixir propriet. & laudani liquidi ā. gut. xvj in aq. totius citri, vel alterius gr. 5. brevi sistebantur cum ingenti ægrotantium euphoriâ, & commodo; ut suadet laudatus Cous de locis in homine pag. mihi* 419. 30. „ Quòd si vomitu affectus debilis fuerit, à vomitu medi- „ camentum somnum concilians exhibeto. „

SCHOLIUM XI.

Historia pleuritidis biliaris ab ira.

AD finem Septembris 1719. D. *Andreis* ætat. ann. 47. vehementi irâ, mœrori conjunctâ corripiebatur; atque gravissimum prius cibi fastidium, hinc febris periodicæ naturam simulans suboriebatur, quam ad secundi circuitus finem dexter subscapularis punctorius dolor ad posteriorem hepatis regionem protensus, atque identidem sub mamma correspondens excepit; subitaque bilis cum pulmonico muco implicatæ multoque sanguine immixtæ facilis, & larga per tussim ejectio cum pectoris angore, & notabili angustiâ visa est. Ad imminentiam, imò potiùs principium symptomatici phlegmonoso-biliosi decubitus in pulmones, sanguinem detraho. viget cruentum, mucosum, biliosum sputum, tussis tamen conatibus uber, atque facillimum. Mitescit febris, atque evanescit dolor; sed simul angustia spirandi usque ad stertorosam attingendam orthopnœam invalescit. Huic tamen uberrimis oleosis præsidiis prospicio; Horumque subsidio largâ pleuriticæ bilis procuratâ anacatharsi, imò, & leviusculâ succedente per alvum, atque subflavâ excretione, febri ante septimam judicatâ, sputoque

 usque

usque ad undecimam perdurante, pulmo tandem à quolibet morboso effectu expediebatur. Sola ad aliquot dies superstes inappetentia fuit. Ita morbus eò desiit, undè cœperat. Ite jam medentes viri, biliosas metastases, palindromes, anadromes, epigeneses super antiquorum consummatissimas præceptiones ad ægrorum lectulos, ritè aptéque perpendite, & in bonam praxim redibitis.

28. *Pulmonicæ affectiones hujus farinæ à bile præfervidâ impingi possunt citra medentis culpam; attamen sæpè sæpiùs Chirurgi lanceola, ut jam dixi, illis reseravit fores, quando nempè non promotâ priùs sufficienti eructatione biliosorum in morbi exordio, instituitur venæ sectio in biliosis cacochyliis, quod facilè adeò non continget per etiam iteratas phlebotomias dictæ expiationi postpositas, ubi fiat opus, & indicatæ videantur.*

SCHOLIUM XII.

In biliari morbo quando sit missio sanguinis instituenda.

CUm igitur in principio morborum, Bilis insurgentes æstuationes, aut copiæ, attemperantibus, vel blandè laxantibus prospiciendæ sint, non autem ad excursus, & impetus per vasa sanguinis adigendæ ablatione resistentium, atque obturantium sanguinearum particularum per phlebotomias instituta, opportunè referendus videtur textus ille Avicennæ: *Phlebotomia multoties facit febrim, & multoties facit putrefactionem*: & ille Zacuti Lusitani: *In febribus biliosis venæ sectio, extracto sanguine, qui suâ benignitate, & temperie humoris biliosi acrimoniam retundebat, cholericorum ebullitionem facere potest*: Repeto, quod superiùs in genere animadvertebam. Bilis, quæ potest metastasim facere, nullo modo missione sanguinis movenda est: quæ facit, aut fecit, phlebotomiâ moveri potest. Cave à bile post pulmonicum decubitum adhuc turgescente, & caput minitante: *Lateris dolor cum sputis biliosis temerè, ac præter rationem evanescens,*

nescens, ægros in vehementem, & furiosam animi commotionem agit: Hippocr. Prædict.

29. *In curandis affectionibus hisce peracutis non Doctorum hypothetica ratiocinia, sed cautum me fecerunt experientia, & ocularis inspectio, neque mihi satis probata est Doctorum quorundam traditio, quæ solis spiritibus peculiari veneno infectis, aut salium acidorum, & alcalicorum luctæ per tumultuariam ex primorum aculeis in alterorum poros, & sinulos vi inductis aggressionem, & succussionem, febrim, & quodlibet exurgens symptoma, aut phlogosim deberi docet, ablegatis humoribus; quare herculeo corticis peruviani antidoto profligandas iri indiscriminatim hujus notæ ægritudines suadet, præviâ tantùm venæ sectione ad delendam spirituum, aut efferatiorum salium spasmodicam ataxiam. Enim verò subtiliores fluidorum particulas (quæ spiritus audiunt, & salia volatilia) utpotè activiores, magisque mobiles, esse paratiores ad concipiendam deflagrationem, & excandescentiam, atque impetus promovendos non inficior; caussa tamen continens harum febrium & morborum ab ipsis dependentium (in hoc censu non veniunt febres ab insolatu, & animi pathematis, aut verè malignæ, aut pestilentiales, aut ab assumpto veneno, & similes) humorosa sat est, magisque adhuc materialis, incendii tamen capax, cujusmodi bilis est præ cæteris omnibus. Quare ad earum curationem rectè dirigendam utiliores sum expertus Veterum Humoristarum animadversiones praxi meæ magis respondentes, quarum nonnullas ad rem hanc omnino pertinentes non tædeat recensere.* Hippocrates hæc habet in Coac. Prænotionibus sect. 3. num. 491. „ *Lateris „ dolores in febribus tenuiter consistentes, & absque ullâ signi- „ ficatione venæ sectio lædit, sive aversum à cibis animum, si- „ ve sublatà præcordia æger habeat. Quin etiam in corporis per- „ frictione torpescentes, non sine febre sanguinis detractio lædit, „ & cùm videantur leviùs habere moriuntur.*

SCHO-

SCHOLIUM XIII.

De Vana acidorum, & alcalium ad explicandos naturales hominis, & præternaturales status Hypothesi: & quomodo accipienda sint eorum potestates.

INdoles acidorum, & alcalium, quæ quidem salia architectonica à plurimis naturalium omnium, & præternaturalium rerum instrumenta reputantur, tota hucusque non bene comperta fuit; aut saltem non rectè explicata eorum discordia. Si pugnant apposita Alcalicis Acida, cur alterutra homini intromissa, propriis, iisdemque efferatis contrariis conciliare pacem, profertur? Et si pacem ineunt occursantia in homine alcalicis acida, veluti quod à primis altera tamquam gladii, novaculæ, acus, aut cuneoli, abscondi, & involvi queant; Cur igitur extra hominem luctant cum alcalicis acida? Non igitur sanum est conjicere, salia, acida, & alcalia dicta, seu salia propriè hostilia, fixa, volatilia, aut media, quum fluorem adepta, ac debitâ statione, debitoque spatio donata in se invicem occurrunt, depræliari inter se, quòd primorum cuspides in alterorum poris intricentur, tamquam in vaginis gladii; nam sic amborum potiùs quies, & pacifica iniretur compositio, omnisque ulteriorum motuum facultas adimeretur: sed potiùs totius dissidii caussa repetenda est à diversis amborum figuris, & molibus, diversâ in consequens superficie, diversoque cohęrendi nisu, & vario compositionis momento centripeto, ut hoc pacto nec situs, aut ordo æqualis comparari ab utrisque possit, neque alia juxta alia locari. Hinc utraque variis laterum modis juxtà posita, variasque per lineas motuum obliquè, aut oppositè se invicem impingentia, eò usque digladiantur, quò variè invicem in propriis superficiebus immutata, jacere simul queant, vel attrita nimiùm, & confracta, tamquam saucii milites è prælio, & acie procidentes, ob dirutas cum molibus vires, non ob initam pacem confusa simul pręcipitentur, atque impotenter quiescant. Ita post quandam acidorum,

&al-

& alcalicorum salium luctam, immixta amborum fragmina in tertiam enixi salini corporis speciem tacitè coalescunt. Quòd si contrarii fautores salia alcalina, non minùs quàm acida, esse naturaliter cuspidata depromunt, placitum nostrum magis adhuc confirmant: interea notatu dignum est, duplex extare alcalium genus, alterorum scilicet, quæ obtusa, vacuaque simpliciter sunt, alterorum, quæ solidiora, rigidiora, & aspera: Illa terrea corpora, ac merè passiva: hæc propriè salia, acidis non secùs activa, sæpe & activiora. Prima quidem se acidis in quendam, ut suprà, vaginæ modum fortasse præbere non dissentirer; ut quum corallorum pulveri superfunditur acetum. sed altera, ut sal Tartari eliquatum cum superaddito vitrioli spiritu immaniter effervescens, alio modo se gerere, neque dissimili à propositâ hypothesi explicari posse, omnino putandum est. Hanc digressiunculam famosis salium hujusmodi per praxim, & Chimiam discordiis, eisque toto numero superductis paradoxis debebam. Sed de invalentiâ horum principiorum ad naturales, aut præternaturales res perficiendas, aut explicandas consulantur David de Beke, Barnedas, aut Tachenius ipse, ipseque Bohnius, & alii.

De tempore non mittendi sanguinis in biliosa pleuritide.

Cæterùm ut eò redeam, undè digressus sum, atque Hippocraticam à Guidetto allatam sententiam cum aliis ejusdem Præceptoris textibus confirmem; In morb. vulgar. lib. 6. sect. 7. ista leguntur: *Incruenta spuentibus sanguinis detractionem prohibet anni tempus, lateris dolor, bilis:* Dicit Senex: *Incruenta spuentibus*; non verò in cruorem spuentibus, quippe sputa simpliciter cruentata suo jam pollêre possunt coctionis gradu: quòd si meracus sanguis à pulmonibus per sputa ejiciatur, tamquam ab inflammatoriâ Hæmoptysi, aut etiam phlegmonosâ pleuritide ortum ducens, subitam sanguinis missionem depostulat. Prohibet igitur *bilis*; quæ scilicet facilè, & copiosè in principio morbi cruenta spuentium è pulmone ejiciatur: nam idem affert in 2. Prognost.

Flavam bilem sputo admodùm permixtam apparere intra initia bonum: Quo quidem effato flavam Bilem cruentis in sputis inter initia apparentem celere jam coctionis principium, aut plurimam ad coctionem aptitudinem exhibere, proindeque missione sanguinis non esse interrumpendum naturæ inchoatum opus, intelligit. Prohibet insuper *lateris dolor*, si quidem, ut suprà effatus Hippocrates fuit, *tenuiter consistens*, seu levior, & vagus appareat, neque acutus, & punctorius. Prohibet denique anni tempus, si nempe æstivum sit, cum bile ad subitos, efferosque (ut alibi innuebamus) ex detractione sanguinis ineundos impetus, & orgasmos aptissima. Symptomaticam autem hujusmodi biliosarum pleuritidum à vitiato hepatico bilis fonte naturam designare Hippocrates non dubitat per illa: *sive aversum à cibis animum, sive sublata præcordia æger habeat.*

30. *Hujus sectator Martianus inter Veteres expertißimus hæc addit*: " *Præfatos dolores sæpiùs observavimus in praxi modò illam partem pectoris infestantes vagè aliquando desinentes, & paulò pòst insurgentes (ìd, quod importare verba illa Hippocr. tenuiter consistentes, puto) in quibus alii cibos fastidiebant, biliosâ materiâ os ventriculi infestante, & his dolores partem sinistram lateris plerumque occupant. Alii hypochondrium dextrum in tumorem elevatum sine manifesto dolore ad contactum invenimus, & his dolor partes dextras potiùs infestare solet, utrosque levi purgatione sedatos eße vidimus, non dubitantes à venæ sectione lædendos fore, utpotè per eam in venas evocaretur humor biliosus, undè majus malum. Hæc ille Antiparalog. fol.* 21. " *Feliciorem eventum ex vomitione biliosa pollicetur Riverius Prax. med. lib. VI. cap. II. pag. mihi* 104: " *Vomitus biliosus, & copiosus in principio pleuritidis salutem prænuntiat. Levata enim natura ab illa evacuatione biliosæ cacochimiæ morbum faciliùs superat.*

31. Doctissimus Ballonius Epid. lib. I. pag. 78. habet: " *Major est pars pleuritidon, & dolorum lateris tum à conge-*

" *stione*

,, *stione cujusdam excrementi in pulmonem, & thoracem, tum*
,, *ob recursum tenuioris humoris per orgasmata à ventre inferio-*
,, *re &c., quod diligenter videndum, quoniam plerique non au-*
,, *dent purgare, & solvere ventrem; at sapè hoc plus con-*
,, *fert, quàm phlebotomia, imò tunc sectioni locus non est,*
,, *nisi fortè semel id fiat.*

32. *Inflammationes pulmonicas biliosis febribus supervenientes præpedire potis est proposita medendi methodus, quâ explorato semel, in re dubiâ, sanguinis statu per phlebotomiam, biliosa colluvies initio febris per vomitum magnam ad partem evocatur, nisi quid obstet, ferè ante tertium paroxysmum, & superstes in corpore cohibetur memoratis auxiliis diluentibus cichoraceis, paregoricis, anodynis, & cortice peruviano &c. His tempestivè institutis, si nihilominus suboriri videantur metastases pulmonicæ, aut hujusmodi, tunc profectò à venæ sectione non abhorreo, sed hanc pro morbi acutie repetendam volo. Et reverà sanguis, non ut anteà, sincerus extrahitur, sed vel qualis aliàs extrahi solet legitimâ pleuritide affectis, vel gelatinoso-flavus, vel glasteus, vel plumbeus.*

SCHOLIUM XIV.

Alvinæ biliares excretiones quando in pleuriticis biliaribus inflammationibus evadant proficuæ.

PLeuriticas inflammationes biliosis febribus, & bilis irruptioni in pulmonem supervenientes facilè per alvinas excretiones easque biliares retrahi affirmat Hippocrates in Coac. prænot.: *Quibus in febribus dolore Lateris fiente, alvus multa aquosa, & biliosa egerit, hi alleviantur.* Sed hîc est annotandum, Hippocratem dicere *dolore lateris fiente*, non autem *facto*; ut distinguat hoc pacto biliosas pleuritides, quæ vel ab irritatione noxii humoris, in primis viis degentis, & ab his ad Thoracem ascendentis excitantur, vel ab eodem humore, pulmonibus quidem jam impacto, sed adhuc mobili, turgente, in orgasmum adacto, ab illis, quas arcta nimis ejusdem humoris in eodem viscere systrophica

concretio cum inflammatoriâ simul sanguinis habitudine comitatur; in quarum quidem principio à quibuscumque purgantibus abstinendum esse in IV. Acut. docet: *Quicumque ea, quæ inflammata sunt statim in principio morborum medicamento solvere aggrediuntur, hi de intento quidem, ac inflammato nihil auferunt; non enim remittit affectio, quæ adhuc cruda est; quæ verò morbo resistunt, & sana sunt, colliquefaciunt.*

Quomodo biliosæ, essentiales, aut symptomaticæ pleuritides à sanguineis, aut aliis quibuslibet diversi generis, aut pleuritides in genere ab hepaticis affectibus, interstinguenda sint.

Cæterùm, multâ medentibus sagacitate opus est ad interstinguendos lateris dolores cum febre; cùm hi nunc à phlegmonosa exquisita, nunc à biliari pleuritide; interdum ab essentiali, quandoque à symptomatica, neque infrequenter insonte pulmone, aut vix in irritationum consensus perducto, ab hepatis phlegmone, aliove etiam minori affectu originem ducant. Et sanè vel ab ipso Hippocrate primo intuitu videntur confundi: Nam cùm à Senis oraculis sæpe prolatum sit, dolores lateris cum acutâ febre, & spirandi angustiâ, quò magis ad superiora versùs claviculam, & jugulum ascendunt, eò systrophicum magis, seu primarium pulmonis morbum patefacere; quò plus ad hypochondrium extenduntur, eò primariam in naturalibus visceribus affectionem indicare, &, si quà sit in thorace vitium, ab illis per irritationem propagari; hinc pleuritides in ascendentes, & descendentes dirimantur, quarum primis phlebotomiâ, alteris purgatione prospiciendum veniat; interea ex eodem Hippocrate dolores laterum cum febre ad jugulum, & claviculam cum spirandi difficultate protenduntur, totam mentientes pleuritidem, qui verè systrophes pulmonicæ non sunt, sed hepatici phlegmonis, aut hepatitidis symptomata. *Morbus hepaticus: dolor acutus in hepar incidit, & sub ultimas costas, & in humerum, & in claviculam, & sub mammam: & fortis suffocatio tenet &c.* ut in jecoris *phlegmonis*, atque *hepatitidis* Tractat. superiùs attulimus. Attamen divinus Senex in hoc statim, aliisque plurimis locis pleuriticum

ticum ab hepatico dolore internoſcendi modum inſinuat. *Aliquando lividam bilem revomit, & rigor, & febris primis diebus debilior habet, & dum tractatur hepar, dolet.* Quamobrem, quemadmodum hepatitides, licèt principio per dolores, tenſiones, & ſtimulos ad adnexas, attiguas, aut etiam diſſitas membranas protractos, pleuritidis ſpeciem mentiantur, per varia in primis viis bilioſa tripudia, æſtuationes, lumborum ardores, ſitim, aſſiduam oris amaritiem, aut etiam lateritias urinas, ſaturatas biliares alvinas excretiones, aliaque ſimilia, & propria inſuper ſymptomata abundè manifeſtantur; ita ad bilioſam eſſentialem, aut ſymptomaticam pleuritidem à ſanguinea, aut aliâ quâlibet diverſi generis interſtinguendam, videndum eſt, num in ægro acutum affectum bilioſa præceſſerit cacochylia cum pleno, gravique corporis habitu in lurido-ictericum vergente; Aut naturalium coctionum delinquentię, in flatuoſas dyſcraſias faceſcentes cum adſtrictâ alvo, inappetentiâ, nauſeâ, hypochondrii dextri tenſione ac veluti conglobatione, & ſimilibus.

Ex his igitur varia etiam ſigna deduci poſſunt, quibus proclive ſit, ſymptomaticam bilioſam pleuritidem ab aliis diverſæ naturæ, præcipuè ab eſſentiali, & inflammatoria diſcriminare. Ita Doctiſſimus Sennertus Tractat. de pleurit. hæc ſigna profert bilioſę ſymptomaticæ pleuritidis: *Si bilis adſit, ſputum eſt ſubflavum, dolor admodùm pungens, febris eſt acuta, & ardens* (intellige in progreſſu morbi) *quæ ferè typum Tertianæ ſervat, ſitis eſt vehementior, pulſus durior, & velocior, vigiliæ, & anxietates majores, urina citrina, tenuior.* Duo inſuper ab optimo Sene adducuntur propria bilioſæ ſymptomaticæ non exquiſitæ pleuritidis; rigor nimirum, & febris primis invaſionis aleis valdè mitiores. Hęc ſiquidem in exquiſitâ pleuritide vehementiſſima protinus ſunt: & ſicuti rigor inopinatò adoriens, & affectionem inchoans, quò ingentior eſt eò majorem inflammationis gradum teſtatur, ita

ita & acutior febris rigorem statim excipiens. Neque deficiunt in symptomaticâ biliari pleuritide tensio quædam ad dextrum hypochondrium, & subobscurus ibidem dolor, præcipuè à contrectatione sensibilis. Atque hæc, post diffusiora alia, quæ proprio tractatu superiùs collegimus, dicta sunto de symptomaticâ biliosâ pleuritide, cujus principium, & augumentum, seu ante quartam diem, & septimam, non solùm tolerant, sed apprimè exigunt purgationem, contra ac exquisitæ, seu essentiales, & phlegmonosæ, imò & catharrhales systrophicę, quæ ut plurimùm in principio, aut augumento per catharsim tentatæ violentiùs concutiuntur, atque in fortiores stases adiguntur.

Habitudo extracti sanguinis in erysipelate.

Quod spectat ad inspectionem extracti sanguinis fateri possum non minùs in bilioso pulmonum, quàm alio quolibet per alias hominis partes erysipelate inspectum ejuscemodi sanguinem striis biliosis, flavis, viridibus, ærugineis magis minúsve in superficie variatum plerumque vidisse.

33. *Quando metus est ne pulmonibus inflicta jam sit phlogosis, quamvis nulla sit facta biliosa eructatio per superiora, malo tunc parcere vomitoriis ne per violentos nisus, atque ad superiora impetus altiùs agatur inflammatio: sicque præviâ de inferioribus venis phlebotomiâ leve catharticum exhibeo ex decoctione tamarind. & Rhei in decoc. pectoral. addit. cassiæ rec. extrac.* ℥vi *syrup. rosat. solut.* ℥ij; *vel cassiæ dilutum repetitis haustibus, prout major, vel minor viscerum fervor indicare videtur. Mox bol. ex conf. hyacinth. rob. sambuci cum granis aliquot camphoræ, nec non emulsiones ex semin. frig. sem. pap. alb. sal. prunel. cum syrup. papav. rhead. & laudan. liquid. in aqua convenienti propinari jubeo. Juscula herbis pectoralibus, & hepaticis medicata non omitto; ut nec mitiora cardiaca antipleuriticis immixta.*

SCHOLIUM XV.

Oleosorum præsidiorum ac fotuum utilitas in biliari pulmonum accensione.

IN fellea pulmonum phlogosi, præ aliis omnibus, prodesse egregiè videntur oleosa præsidia, cumulatim, vel partitè propinata. Hæc sanè resinosam bilem placidè & pacatè solvunt, exstimulantem infringunt, atque ab ejus cuneolis intentum solidum emolliunt, ferventem temperant, abstergunt impactam; tum per inferiora, aut etiam blandè per vomitum deturbare apta sunt. Quòd si pleuriticus dolor nonnihil sub transverso septo descendat, emollientes fotus plurimâ cum utilitate adjiciuntur.

„ 34 Paucis repeto: ubi præsens est Bilis orgasmus in visceribus abdominis, huic statim delendo omnino studendum puto per idoneas excretionum vias, videlicet per superiores, si nausea, anxietas, cordis molestia, jectigatio, hypochondriorum, lumborumque gravitas, aut similia comperiantur, & naturalis ægroti dispositio obsequatur; Per inferiores verò, si intestinorum murmura, humorum turgescentia, aut devergentia ad alvum id suadeant; magis adhuc si pręluceant pepasmi, aut fluiditatis materiæ signa; maximè si naturalis resistentia ad vomendum dehortetur emetica. In quibus omnibus religiosè servanda sunt magni Senis præcepta sect. 4 Aph. 4: 6: 7: 10: 18: & sect. 1. Aph. 21, & 22. Secundo loco compescendus est motus, & castiganda acrimonia bilis superstitis, quæ per febriles commotiones appulit sanguini, vel appellit; Id assequimur paregoricis, demulcentibus, diluentibus, & abstersivis. Hæc si opportunè præmiserit Medicus, poterit curationem in reliquis perficere quavis methodo rectè institutâ cum, & sine phlebotomiâ, sæpè etiam solo cortice peruviano. Quod sanè haud assequetur, si ipso febris principio symptomatum syndrome perterritus

„ territus chirurgicis ictibus dimicando nitatur morbum
„ confodere, ut videre est in historiis sequentibus.

„ 35. Anno 1709. Mensibus Februario, & Martio (quos
„ præcesserat gelidissima Januarii constitutio oris etiam ma-
„ ritimis propagata) in oppido Sanbenigni, ubi tunc medi-
„ cinam faciebam, truculenta febrium, pleuritidumque so-
„ boles populariter grassabatur (eandem luem ad idem tem-
„ pus per totam Italiam, aliasque regiones diffusam, refe-
„ runt); ad cujus profligationem repetita venæ sectio, ut
„ mos est, de brachio implorata aliquibus erat valde pro-
„ ficua, aliis indifferens, pluribus noxia; sic & sanguis ex-
„ tractus diversam in hac triplici ægrotantium specie exhi-
„ bebat superficiem, & consistentiam; Quibus missio opi-
„ tulabatur, fibrosa sanguinis portio in disco concreta for-
„ titer compacta duro obtegebatur chorio, puris colorem
„ æmulante, innatabatque expresso circumquaque sero instar
„ fungi vetustioris lixivo immersi, ut oppidò conspicimus
„ in veris atque exquisitis pleuritidibus: & reverà hujusmo-
„ di pleuritici dolorem in alterutro latere magis fixum, ma-
„ gisque acutum percipiebant cum duritie pulsantis arteriæ,
„ tussi, sputo cruento, & similibus; pariterque remedia an-
„ tipleuritica, paregorica, bechica, & venæ sectionem, ut
„ jam dixi, bene ferebant.

36. Quibus venæ sectio erat indifferens, sanguis eductus
„ gelatinosam æqualiter & promiscuam consistentiam asserva-
„ bat: dolores eis in pectore obtusiores, tusses magis stre-
„ pentes cum catarrhali anacatharsi, forti spirandi angustiâ,
„ potissimùm sub vesperas, & per noctem, paribusque symp-
„ tomatibus pleuritidem notham, & catarrhalem denunci-
„ antibus; quâ tamen perpauci, senes utplurimùm, aut
„ phlegmatici homines afficiebantur, iique meliùs remediis
„ incisivis, aperitivis, pectoralibus, seu expectorativis tum
„ internis, tum externis, calidè adhibitis, quàm per phle-
„ botomiam sanabantur.

37. In

„ 37. In tertio tandem ordine constitutis à cruoris scili-
„ cet missione in deterius positis (hic erat major ægrotan-
„ tium numerus) sanguis tam primâ , quàm alterâ incisio-
„ ne evocatus , eleganter rubellus post ejus concretionem
„ remanebat ; dolores erant vagi , tusses inanes , & mole-
„ stæ , vel cum pauco sputo seroso , vel subflavo , aut sub-
„ cruento per vim expresso ; pulsus celer , & frequens ,
„ intensus calor ; genarum color roseus , anxietas vehe-
„ mens , sitis ingens , vigiliæ , & jactationes assiduæ ; quod-
„ que pessimum erat , hujus classis pleuritici diem quintum
„ non superabant , erantque omninò supervacanea quævis
„ antipleuritica remedia , sic etiam topica applicantes , ca-
„ nebamus surdis , mortem , ne hilum retardantes. Qui
„ nullâ tractabantur sanguinis missione , ad septimam , no-
„ nam , ad summum decimam protelabantur , ast itidem
„ peribant. Hâc pleuritidis specie tenebantur corpora utri-
„ usque sexus vegetiora , in primis picrochola , floridioris
„ ętatis , consistentem non excedentis.

„ 38. Ægrotantium internecione perterritus , seniorum
„ adhibui consilium , librosque volutabam ; sed nequidem
„ his doctior factus , harum pleuritidum anomaliam sedu-
„ lus meditabar ; Cúmque harum genesis Boreæ immodi-
„ cè constipanti , & stringenti , mox austro improvisè la-
„ xanti , & solventi esset imputanda , tamquam caussæ uni-
„ versali procatarticæ , atque indifferenti , certissimum hinc
„ duxi unumquodque corpus juxta internas sui dispositiones
„ phlogosi , aut systrophe correptum iri , vel phlegmonode,
„ vel catarrhali , vel erysipelatode ; cujus postremæ natu-
„ ram porrò referebant pleuritides truculentiores tertię di-
„ stinctionis adductæ. Quum itaque ad ęgrotos accersebar,
„ symptomata singula , diligenti criterio , unicuique speciei
„ respondentia perpendebam , & distinguebam. Quòd si fo-
„ rent æquivoca , unicam phlebotomiam explorativam de
„ cubito ad aliquot uncias præmittebam : Si verò satis signa

„ concluderent affectionem esse erysipelatosam, sive biliosam,
„ omninò interdictâ venæ sectione, præsertim è venis supe-
„ rioribus, clysteres emollientes, & detergentes primiter
„ suadebam (vomitorium in iis, fateor, casibus propinare
„ non audebam, cùm de inflammationibus peracutis agere-
„ tur per hyemem debacchantibus, febri contemporaneis,
„ in subjectis juvenibus, si potissimùm aliqualis vasorum
„ depletio non fiebat. Quibus autem phlebotomia explorativa
„ præponebatur, & facilem habebant ad vomendum dispo-
„ sitionem, magno cum fructu illo utebar ex pul. rad. asa-
„ ri ʒß, sal. vitrioli ℈j oximel. simpl. ℥j in haustu decocti
„ pector. tepidi, vel ex aq. bened. Rulandi, & oximell. scyl-
„ lit. ā ℥j vel ℥jß cum aq. flor. sambuc.) mox dabam rob.
„ sambuc. ℥ß sal. prun. ʒj camphoræ gr. v, bis in die ho-
„ ris duabus ante cibum, vel quatuor ab hoc elapsis, super-
„ bibendo aq. scabiosæ, & flor. sambuc. ā. ℥ij frequenter
„ per diem, & noctem haustus calidi ex decoctionibus rad.
„ cichor. alth. scorson. scab. flor. pap. rhead. & nitro: In
„ plethoricis saphęna aperiebatur; In omnibus Clysteres le-
„ nientes laudati horis matutinis repetebantur, & post cœ-
„ nam emulsiones ex sem. mel. pap. alb. sal. prunell. in di-
„ ctis aquis, addit. syr. viol. vel de nymphea, cum guttis
„ aliquot laudani liqu. vel tincturæ anodynæ. quartâ morbi
„ die [morbus jam dabat inducias] exhibebam lene ca-
„ tharticum ex cassiâ, & syr. rof. in decocto prunor. dul.
„ & pulpæ tamarind. tartar., vel cum sale polycresto, addi-
„ tâ persæpe infusione rhabarbari, queis ejiciebantur excre-
„ tiones copiosæ bilioso-serosæ, vel resinosę. Tantum in
„ dictis præsidiis emanabat levamen, ut ægris palpabile, &
„ adstantibus evidens præberetur. Ad tussim siccam, & tra-
„ cheæ irritationes compescendas singulare erat bechicum
„ ol. amygd. dul. rec. sine igne expressum, & ol. sem. lini,
„ addito sale prunellę, & camphoræ parvâ dosi; vel etiam
„ syr. viol. viol.. Hoc eclegmate alioquin ingrato utebantur

ægro-

„ ægrotantes, velut nectare ob ingentem utilitatem, quam
„ hinc reportabant.

„ 39. Quibusdam febris vigebat adeò perennis cum in-
„ genti exæstuatione, & minitatâ ad caput epigenesi, ut
„ post aliqualem usum supradictorum ad quintum circiter,
„ aut sextum morbi diem, non dubitaverim iterare sectio-
„ nem saphænæ cum fructu, si semel fuerat instituta, vel
„ tunc instituere, si nondùm celebrata. Tandem aliquando
„ hoc ritu diligenter servato, sedatis irruentiis humorum,
„ motibusque omnium compositis, aliud mihi non supere-
„ rat, quàm juscula ex cichoraceis, scabiosa, capillaribus,
„ & flor. pap. interponere, ut præparatâ ad cathartici repe-
„ titionem viâ curationem absolverem.

„ 40. Dum hæc ex voto agebantur, mortuum audio mili-
„ tem robustissimum Regiminis Draconum *Genevois* in dicto
„ loco tunc commorantis, qui dolore dexteri lateris va-
„ go, tussi siccâ, & reliquis symptomatibus memoratis cum
„ acutâ febri vexatus, solâ phlebotomiâ quater, vel quin-
„ quies iteratâ, ad libitum sui Chirurgi de venis brachii,
„ absque alio remedio intùs sumpto, fuerat quinto die mor-
„ bi extinctus. Arripui caussam dissecandi ejus cadaver, quod
„ mihi lubens concessit Illustrissimus Dominus de *Grimotie-*
„ *re*, qui Regimini præerat [quod anteà nunquam à nostra-
„ tibus, impetrare potueram,] statimque ad opus manum
„ apposuit D. *Gattus* Chirurgus noster, & aperto thorace,
„ patuit vel lippis, & tonsoribus fellea conspurcatio, quæ
„ totum pulmonis dexteri lobum obduxerat, velut crusta ex
„ ovi luteo plasmata, & pulmonibus concremata, cujus cro-
„ ceo colore inquinabantur pleura, mediastinum, Pericar-
„ dium, & quidquid pulmonem attigerat, imò & cor ipsum
„ in dexterâ sui parte. In thoracis cavitate ejusdem lateris
„ effusam conspeximus quantitatem seri lixivi, & interna
„ pulmonis substantia, quam totam deglubere curavimus,

„ atro cruore æqualiter imbuta livebat. Sinister pulmo,
„ & reliquæ partes naturaliter se habebant.

SCHOLIUM XVI.

De biliosa, quæ ab antiquis decantatur; morborum causa non quidem calidiori sanguini, sed ipsimet recrementitiæ, jam in hepate elaborata bili imputanda.

JUvat hîc incusare inexcusabilem plurium modernorum allucinationem, qui nempe suadere sibi contendunt, Hippocratem cum antiquis pro febrili, aut determinatas partes præternaturaliter invadente bile, variosque in iisdem morbos ciente intellexisse, non quidem bilem illam recrementitiam, aut excrementitiam, sed quemlibet humorem calidum, atque ad ineundas effervescentias proclivem, præcipuè sanguinem ipsum calidiorem, & siccum, biliosum ideò dictum. Enim verò non solùm propositum hujusmodi à D. Guidetto extispicium contrarium evincit; quo nempe manifestè ostensum fuit, pleuritidem militis fuisse ex genuinâ bile, quę à bilioso sanguine, aut alio quolibet calido, siccoque humore distincta erat, flavâ, imò croceâ, recrementitiâ, seu si mavis excrementitiâ, progenitam; sed ulteriùs plures Hippocratis, aliorumque principalium Scriptorum textus abundè confirmant. Ita ne infinitus sim, aliquot duntaxat loca, ab Hippocrate in hunc censum elicita adducam. Primum ex lib. de nat. muliebr. decerpimus: *Si caput, venter imus, & lumbi doleant, bilis uteros infestat. Huic igitur medicamentum, quod sursum, & deorsum purgare potest, exhibere oportet, calidâ lavare, & quæ bilem purgent in subditis apponere.* Jam ergo intelligit Præceptor bilem à sanguine calidiori, aliove quolibet humore distinctam, sive propriè recrementitiam, aliquando à sanguine secretam, postmodum eidem ad ciendum descriptum morbum refusam: Quippe cùm medicamenta propriam bilem signatè purgantia imperet, atque phlebotomiæ mentionem haudquaquam instituat.

Alter locus lib. I. de Morbis occurrit: "Febricitanti quidem, „ & bilioso, si bilis suo tempore extrà dispersa fuerit, bono est, sub

„ sub cutem verò effusa, ac dispersa ægroto toleratu facilior, & medico curatu promptior. effusa autem, ac dissipata, & in unam aliquam corporis partem incumbens malo est„ Nonne textus hujusmodi multa medentibus notatu digna proponit, caussam scilicet febrium in biliosis bilem esse; perfectas ejusdem crises per ejusdem integras à corpore amotiones opportunè elicitas; imperfectas verò per eandem bilem debito pariter morbi tempore secretam à sanguine, atque in cutem diffusam, malas denique, sive bilis ad determinata viscera decubitus? Sed quod rei caput est, de ipsâ recrementitiâ bile totum institui ab Hippocrate sermonem apertè liquet, cùm ista certè, non verò biliosus sanguis ad procreandum icterum effundatur.

Pariter ex lib. 1. de Morbis: " qui verò priùs inest, utpotè naturâ calidissimus in corpore sanguis existens, cùm „ ex carnibus, & ventriculo incaluerit supra eum, qui jam „ inest, ampliùs adhuc à bile, reliquum etiam omne corpus „ calefacit. „ Tandem lib. de Prisca Medicina hæc docet: „ Si amarus humor aliquis, quem bilem flavam nuncupare „ solemus effusus fuerit, quænam anxietates, æstus, & impotentiæ detinent? quibus interdum liberati vel spontaneâ „ purgatione, vel medicamento, si quid horum tempestivè contingat doloribus planè, & calore defunguntur. At „ quandiù ista sublata, incocta, & minimè contemperata fuerint nullâ arte neque dolores, neque febres finientur. & „ quibus quidem acuti, acres, & æruginosi humores instant, „ quinam furores, & viscerum, ac thoracis lancinationes, „ animique abjectio indè oriuntur? Neque priùs hæc quiescunt, quàm emaciati, dejecti, & aliis permixti fuerint. „ multis autem, variisque modis concoqui, permutari, tenuari, & in humorum naturam crassescere possunt. Ideóque in istis & judicationes, & temporum numeri magnum „ pondus habere mihi videntur. „

Itaque in his textibus (qui certè gravissima ad practicam

doctrinam, majestatemque recolligunt, atque recludunt præcepta, eruntque hæc à nobis, si otia suppetant alio Opere explicanda) non solùm Hippocrates bilem ipsam hepaticam, atque recrementitiam, singulari idcircò *amari* nomine indigitatam, pro caussâ morborum potissimâ recognoscit; sed insuper inter morborum principia primo loco hujusmodi humoris meminit, seu eorum caput instituit.

41. *Eodem tempore ridiculus quidam ejusdem Regiminis Chirurgus junior commilitonem suum simili erysipelatosâ pleuritide lethaliter captum ab interitu revocandum gloriabatur per inflictam paracentesim (quam fortè proficuam viderat in pleuræ phlegmone suppuratâ) sed diloricatis musculis intercostalibus, & pleurâ, sola effluxit saturatioris seri copia citra solamen ullum, & die sequente mors accessit. In cadaveris pulmone, & attiguis partibus biliosæ pariter irruptionis stigmata observavimus, qualia in priori subjecto. Vivit inter nostrates incolumis vir quidam cognomine Joanettus, cui ob desperatam pleuritidem cum signis suppurationis sectum fuit latus affectum jussu Patris mei, Hippocraticæ medicinæ, & Peripateticæ scholæ propugnatoris acerrimi, quem præmatura mors [acerbo heu nimiùm fato!] mihi, atque reipublicæ medicoliterariæ eripuit triginta ab hinc annis. Ejusdem nervosissima adversaria contra modernas sui temporis theses philosophicas, nec non medicas hypotheses exarata custodio, ac veneror.*

„Io. Math. „Hyacinth. „Guidettus „med. scriptoris genitor cum „laude commemoratus.

Extispiciis his mecum adfuerunt præstantissimus Doctor Mirolius, ingeniosissimi D. D. Palea, & Alliberti medicinæ studentes, & turba curiosorum; quibus omnibus patuit veritas præconceptæ opinionis; cujus certior jam factus, perrexi in laudatâ methodo cum tanto ægrotantium commodo, & sanorum lætitiâ, ut popularibus exciperer gratulationibus, velut Hydræ victor Alcides.

SCHOLIUM XVII.

De paracentesi in Hydrope pectoris.

PAracentesim thoracis non quidem in memoratis morbis pleuriticis (in quibus quidem nullum locum habet hæc pun-

punctio) sed in recenti pectoris hydrope, & juvene athletico audacter profectò tentatam, sed interea salutarem, aliquando nobis animadvertere concessum est. Is ego tamen non sum, qui sæpiùs eandem revocare in usum auderem. Paracentesis usus in empyemate pectoris nemini ignotus est.

42. *Ex illis, qui per epidemicam constitutionem pleuritide phlegmonode, non verò biliosâ, vel erysipelatode tenebantur, duos vidi suppurato, atque per superiora expurgato abscessu, præter omnium spem feretro, ita dicam, ereptos. Primus erat Nicolaus Pittetus annum agens trigesimum, temperamenti sanguinei. Hic, inquam, post iteratas venæ sectiones, adhibita antipleuritica, & emollientia ex oleo amygd. dul., oleo, sem. lini; sperma ceti, sang. hircin. linctus bechicos; decoctiones scab. herbar. pector. & pap. rub. unà cum externis illitionibus, fotibusque calidè ministratis citra solamen ullum; die decimo vespertinis horis deglutivit bolum ex cons. ros. theriacâ, & croco Or. Undecimâ luce bronchiali stertore gravatus ad agonem præcipiti gressu properare videbatur. Circa meridiem molestâ præter morem tussi, atque inani vomitu identidem urgebatur cum sudore circa pectus, & faciem guttatim expresso, & genarum rubore saturato, instar præfocatorum. Tandem aliquando assidentium brachiis suffultus, prono corpore, demissoque capite ad vomendum compositus tantam [urgentibus ultrò tussi, vomitu, & assistentium ictibus sive succussionibus ad dorsum] materiæ obolentis, ac purulentæ copiam eructavit, non sine suffocationis periculo è disruptâ vomicâ, ut sola recordatio stomachum moveat. Ab undecimâ ad undecimam quartam frequenter tussiebat, & purulenta spuebat. Potiones ex hydromele, & pectoralibus abstersivis propinabantur mox terebinthinata, & inde traumatica. Febris ad apyrexiam vergebat circa vigesimam, sed vires, optimo licèt regimine analeptico restauratæ, non ante diem quadragesimum vigebant.*

In eadem damnatione versabatur vidua quædam de Locchis quinquagenaria, vegeta tamen atque plethorica. Hæc itidem post ter insti-

institutam phlebotomiam, præscriptaque anodyna, pectoralia, oleosa, & specifica antipleuritica, ut suprà absque congrua sputi excretione ad usque septimam. eo die ab assumpto pomo, Quercetani dicto, sive curtipendulo excavato, pul. olibani repleto, excocto, & perquàm calidè devorato, post aliquot horas in affluentem sputi purulenti copiam adigebatur, atque apto servato victus regimine, adhibitisque abstersivis, & vulnerariis decimo quarto die triumphum canebat.

SCHOLIUM XVIII.

Loca ex Hippocrate, quæ probant, suppurationem non fieri ex rubicunda propriè parte sanguinis, à rubro in album conversa, sed ex pituita, seu lymphâ sanguinis, ipsi adhuc immixta; vel ex eodem jam separata, & in aliquam partem, per defluxionem, seu in rheumatis formam, delabente.

HIppocrates in lib. I. *De morbis* potissimum suppurationis sermonem instituit: Quot verò locis istam in medium adducit, totidem certè pituitosam, seu albam sanguinis partem in ejus materiale principium accersit, bile quidem interdum in suppuratione implicatam, non verò ejusdem participem recognoscens. Ita in pagina hujus libri 451. (intelligo hîc loci Hippocr. Opera ex versione, & digestione Foësii) ait " Nam cùm pituita multa è capite confestim in superiorem ventrem confluxerit, putrescit, & pus evadit, putrescit autem maximè diebus uno & viginti ". Paginâ 450 " si pulmonis inflammatione detentus diebus, qui talia decernere creduntur, non purgetur, sed sputum, & pituita in pulmone remaneat, suppuratus fit ", inferiùs eâdem paginâ " Fit quoque suppuratus, si ipsi pituita ex capite in pulmonem defluxerit " paginâ 451 " Pusque crassum ab accedente pituita intus putrefacta expuitur " Hæc quidem quò ad suppurationem, in qua sola pituitæ mentio habita est. Nunc ad Hippocraticas pariter suppurationes procedamus, in quibus cum pituita (quæ semper apud Senem materialis est causa suppurationis) bilis etiam implicatur. Eodem igitur libro pag. 453 " At verò inferiore ventre suppurati evadunt, præcipuè quidem cùm pituita & bilis inter carnem, & cutim affatim collecta fuerit " eadem paginâ in

in fine " Cùm pituita aut bilis collecta fuerit, putrescit...
„ & siquidem pus quàmcitissimè maturuerit, eruperit, sur-
„ sum vergat, ac totum expuatur, venterque in quo pus
„ erat considat, ac resiccetur, prorsus sanus evadit „ sequen-
ti pag. 454 " In latere autem tubercula quidem oriuntur,
„ tum à pituita, tum à bile non aliter quàm in pulmone „
Idem in pag. 458. in fine, postquàm de pituita & bile ad
latera impactis alloquutus fuerit, hęc addit " Cùm verò quæ
„ ad latus impacta sunt, putruerint, & per sputum reddita
„ fuerint, convalescunt: Quòd si & antiquum multum ad
„ latus impingatur, & aliud insuper accedat, statim mo-
„ riuntur „ Paginâ 459 " cùm verò ad se traxerit, túmque
„ bilis, tùm pituita sedem in pulmone fixerit, putrescit, &
„ in pus vertitur „ tum pag. 461 " ex morbo autem laterali
„ intereunt, cùm circa exordia, copiosa quidem pituita &
„ bilis ad latus impacta fuerit, multaque ex reliquo corpo-
„ re præterea affluxerit, quam neque spuendo propter copi-
„ am, neque putrefaciendo superare possit „ in Principio li-
bri II. *De morbis* memorat morbum Hippocrates, in quo
carnes putrescunt, atque ulcerantur, hinc *advenientem pitui-
tam & bilem putrefaciunt, pusque gignitur.*

Cùm igitur tot locis asseveret Senex, fieri ex pituita sup-
purationem citra concursum cruoris, seu sanguinis purpureæ
substantiæ; atque cùm in toto sanguine sua semper delites-
cat pituita, quæ imo potissimam ejus partem constituit; Jam
igitur quum idem Hippocrates alicubi asserit *effusum sanguinem
putrescere*, hinc *pus gigni*, intelligendus non est *rubrum ip-
sum* sanguinem suppurari velle, sed *albam* duntaxat, seu *pi-
tuitosam* partem.

Bilis verò suâpte naturâ non suppurat, ut aliis locis pro-
bavimus, licèt in suppuratione, quæ per pituitam confici-
tur, implicari non difficilè queat, atque hinc flavum suum
colorem, interdum & amarum saporem exhibere. Fortè etiam
per propriam misturam, & activitatem suppurativi motus in-

citamentum evadere. Ita pag. 450. cit. lib. 1. *de morbis* ait, in ſuppuratis in pulmone *ſputum ſolito amarius exiſtere*: & in Coac. *Qui cum ſputo billioſo purulentum expurgant, diductumque fuerit aut permiſtum* &c. Jam ergo per ipſum diſtinguitur in ſputo ſuppuratum à bile, quę revera non ſuppurat.

Cæterùm in pulmonibus (ut diximus cùm de *Pleuritide*, & cùm de *Hepatis abſceſſu*) ſuppurationes, quæ quidem per ſputum judicantur, eſſe plerumque ſuppurationes primi generis, ſeu ſpeciales quaſdam coctiones, veluti pepaſmos, ex quibus non quidem verum pus, ſed puri duntaxat ſimile liquamen progignitur, ex quodam Hipp. textu de *victus rat. in acut.* ſatis confirmatur: *Cocta autem ſunt ſputa, cùm puri ſimilia fuerint*; *hæcque* coctionum genera alibi *ſuppurationes* apertè nominat. Tum ſuppurationes in hepate, aliiſque abdominis viſceribus (ut ſuis locis diſcuſſimus) eſſe ſemper ſecundi generis, ſive non revera à pepaſmo, ſed potiùs à corruptione; tum præcipuè folliculatas evadere, atque genuinos abſceſſus procreare, patet ex alio textu ejuſdem Senis lib. I. *de morbis* fol. 451 " effuſum autem pus in inferiore „ ventre generari haudquaquam poterit, velut in ſuperiore „ ventre fieri dictum eſt, ſed in tunicis, & tuberculis in- „ naſcitur, velut à me dictum eſt „ Licèt interdum etiam (rarò tamen) ſuppurationes hujuſmodi, quæ nempe celeriùs in ſummè acutis obtinentur, per viſceris ſubſtantiam effundantur; juxta illud Hipp. in Coac. " ſuppuratorum autem „ quæ ſurſum ſunt [*Intelligit de hypochondriacis viſceribus*] „ alia quidem in tunica ſtabulantur collecta, alia verò ſunt „ in viſceribus ipſis diffuſa.

„ 43. Anno 1713. menſe Junio in oppidulo Fellecti epi- „ demica febris Tertiana duplex cum comite pleuritide jam „ plurimos enecaverat. Hæc, inquam, eodem ſymptoma- „ tum ſatellitio ſtipabatur, ut mox adducta hyemalis anni „ 1709, ſed prætereà excernebantur etiam ægritudinis tractu „ per alvum lumbrici in copiâ, ita ut cuidam medico pla-

cuerit

„ cuerit febres illas purè verminosas indigitare, pariterque
„ dolores lateris vagos à lumbricis excitatos effutire, & vul-
„ gatis oggannire susurris contra sententiam doctissimi D. Doct.
„ Gulielmetti, cujus nutu pendebant ægroti, quive longâ
„ edoctus praxi optimè callebat inflammatorias esse affectio-
„ nes illas absque lumbricorum culpâ, vel levissimâ; idcir-
„ cò à venæ sectionis auxilio recedere non patiebatur; pia-
„ culum esse ratus præcipiti morbo promptum adeò negare
„ subsidium, ut est phlebotomia ab universâ Practicorum
„ republicâ tantoperè commendata. Imò peracuti morbi
„ celeritate adductus totam sanguinis quantitatem, quam fer-
„ re vires valebant repetitis vicibus ante diem quartum edu-
„ cendam præscripserat, nihil omittens quò ad reliqua an-
„ tipleuritica optimo regimine ministrata. Hoc tamen stu-
„ dio morbi acutiem infringere, aut enervare minùs valuit.
„ Quare solertissimus Doctor ignotum virus apertione ali-
„ cujus cadaveris explorare decrevit, in consilium vocatis D.
„ Verluca Medico seniori doctissimo, D. Augusta Doctore
„ præstantissimo, & me ipso. Electum est autem ad specta-
„ culum cadaver hominis annorum circiter triginta epide-
„ micâ phlogosi denati, quem generosior Chirurgi mucro à
„ fatali falce eripere haud potuerat. Dissecto hinc indè, &
„ elevato sterno per D. Bertam celeberrimum nostri tempo-
„ ris, nostræque regionis chirurgum, pulmones ambos spe-
„ ctabamus croceâ, ut astantibus prædixeram, & crustosâ,
„ ut jam innuimus antecedente historiâ, crematos sorde, to-
„ tumque mediastinum, totam pleuram, vasorum tunicas, dia-
„ phragma, & quævis contigua corpora fulvo inquinamento
„ polluta cum effusione seri in utroque pectoris cavo. Disse-
„ cto abdomine hepar invenimus in naturali ferè statu, cy-
„ stim tamen felleam inanem, cysticosque ductus, & bilarios
„ omnino flaccidos, & exuccos; lienem turgidum, & ob-
„ structum (cujus tamen paulatina obstructio acutum mor-
„ bum præiverat familiaris, & tolerata à pluribus mensibus,

 for-

„ fortassis & annis) Quod autem signatè mirabamur ; ex
„ avulso utroque pulmonum lobo , corde , & hepate ne tan-
„ tum quidem sanguinis per amplissima vasa effluxisse visum
„ est , quod serosæ, biliosæque thoracis cruentandæ exunda-
„ tioni par esset. In intestinis palmarium lumbricorum copi-
„ am perspeximus ; quorum genesi favisse liquet biliosi re-
„ crementi à biliferis ductibus ad pulmones translati su-
„ brepta secretio præter ordinem naturæ. Hæc omnia ob-
„ servata sunt die festo S. Joannis Baptistæ 24. Junii , ut
„ suprà.

44. Dum autem unanimes novam experimentalem me-
„ thodum statuere , & prosequi intendebamus, mutatâ con-
„ stitutione sævire desiit vulgare malum , Fellectensibus cru-
„ dele , & infensum. Hoc tamen effari adhuc possum, plu-
„ res eâdem æstate , & subsequente autumno curasse felici-
„ ter ejuscemodi pleuriticos, servatâ illâ remediorum tesserâ,
„ quam mihi proposueram in præcedente dicti anni 1709.
„ hyemali , atque vernali constitutione. Veruntamen , cùm
„ per æstatem , & autumnum graviores in corpore conge-
„ rantur cacochymiæ , opus erat hoc tempore vomitionem
„ ciere initio morbi ; & sub finem vias infernas exactiùs ter-
„ gere per repetitam catharsim ; tandemque & peruviano
„ cortice in pluribus uti ad absolvendam febrium curatio-
„ nem , quæ sanè hyemalibus , atque vernalibus superflue-
„ rant.

SCHOLIUM XIX.

De diversa civium , atque agricolarum cacochymia.

IN agricolis , & pauperculis alius certè quàm in civibus , & delicatulè victitantibus per æstatem , & autumnum cacochymiæ genius apparatur : In illis enim fructuum esui intemperanter deditis , tum minùs subacto pane , leguminibus, aliove minùs expeditæ digestionis alimento abutentibus , modico vino , eoque pontico , vappido , aut aliter depravato epotatis , ulteriores etiam , præter biliosas , improborum succorum

corum quisquiliæ, & cruditates accumulantur per viscerum naturalium anfractus: ut hinc demùm displodentes eorum morbi vomitoriis faciliùs, & per superiora ducentibus obtemperent. Verum enim verò quò sinceriores morbidæ bilis apparatus excitantur, eò cautiùs sunt, ob alias adductas rationes, per emetica pharmaca concutiendi.

45. *Nec semper epidemico gressu solent incedere memoratæ superiùs accensiones pleuriticæ, aut pulmonicæ, sed ferè quotannis sporadico more biliosis febribus immiscentur, aliquando clanculùm pullulant absque ullo, ut dicitur ab antiquis, syllogistico pleuritidis signo. Plurimos ex his, qui inter æstatis initia æstuosâ febre corripiebantur, si largè biliosa per sedem, aut vomitum ad septimam, nonam, undecimam, aut decimam quartam non excernerent, aut criticis pariter diebus hæmorrhagiâ non cierentur, aut copiosis sudoribus, prævio rigore, haud maderent, non sine aliquâ ad pectus biliosâ excursione, aut aliquali saltem irritatione judicatos animadvertimus. In aliquibus autem, quibus certa, & manifesta non aderant biliosæ cacochyliæ indicia, enormes, atque ultra communem mensuram ejectas bilis copias inspeximus, ut mirari subierit, quàm valdè, citòque biliosus humor sui multiplicationem ineat. Nonnullos etiam videre datum est, tantâ adeò bilis feritate, & affluentiâ obsessos, ut post diuturnum icterum, & contumacem febrem bilioso alvi profluvio correpti, haudquaquam sublevarentur, quin potiùs pejùs haberent.*

SCHOLIUM XX.

De crisibus biliosarum febrium.

PRimæ D. Guidetti observationes confirmantur à Galeni sententiâ, qui 3. de Crisibus cap. 3. loquens de *crisibus* febrium biliosarum ait " Si sit febris ardens, vel sanguis è „ naribus profluet, vel post vehementem rigorem sudor mul„ tus, & calidus per totum corpus emanabit, aut per vo„ mitum, aut per alvum biliosa excernentur. Ita & Ter-

„ tiana vomitibus, & excrementis alvi biliosis, & sudori-
„ bus multis toto corpore fluentibus judicabitur „

De bilis generatione à febre.

Quoad alteras Observationes valet illud commune Antiquorum effatum : *bilis, & febris mutua generatio esse solet.*

De pessimis, atque mortiferis Icteris.

Denique ad illas de icteris symptomaticis à biliosa egestione haudquaquam judicatis quadrat illud Hippocratis in Coacis. " Quicumque icterici, nec indè admodùm quid sentien-
„ tes, oborto singultu, iis alvi prorumpunt; fortassis autem,
„ & ipsæ sistuntur; virore saturo colorantur „ Revera, cùm Duretus in hujus textus commentario, inter symptomatici icteri caussas orgasmum annumeret, atque hepatis oppilationem, inflammationem, aut scyrrhum (quæ quidem tria hepatis vitia duritatis nomine intellexit Hippocrates: *Ictericis hepar durum, esse pestiferum*, nosque in icteri tractatu discussimus) jam bilis diffusio per cutem, à qualibet ex his caussis exoriatur, deducet quidem morbifici humoris quidpiam, sed vel multò uberiùs subesse, vel fixas, & contumaces causas consuetam bilis per propria itinera præpedire trajectionem testabitur. Ita si in his ictericis, imbecillibus præcipuè, & longâ morborum morâ languidis, & hebetibus præstitis, sensuque, & motu perfractis (*madescente scilicet*, ut ait Duretus, *in his ictericis nervorum principatu, quoniam diffusâ bile per totam compaginem, defraudatur cerebrum suo elementari calore, & sale*; quod quidem per illud *nec indè admodùm quid sentientes* intelligendum est, ut revera idem commentatur Duretus *in movendo pigrum, & sentiendo hebetem*) alvi profluvium accedat, ut ut biliosum fuerit, morbo tamen auxilio non erit, imò pertinaciam causæ, ac multitudinem, adauctam insuper ab effusione in ventriculum, diroque morsu ejusdem feritatem revelabit, si alvi fluxui se comitem addat singultus. Hos autem Ictericos ad lethum properare Hippocrates per illud *virore saturo colorantur* declarare videtur. Nam quemadmodum icterus quò symptomaticus magis extat, eò saturatiorem in cute bilem præ se fert, ut è contrà dilutior magis bilis conspicitur,

picitur, quæ criticum magis icterum constituit; sic virescens bilis saturatissima censenda. Quare idem Cous lib. 3. *de Morbis* moribundi icterici talem esse colorem pronunciat. „ Hujusmodi morbus regius acutus est, & citò necat. Color totius malicorium maximè refert, viridis ad instar lacertorum: Ejusmodi, inquam est color, atque in urina est hypostasis orobea. & in Coacis confirmat: " Icterici multùm fœdati pereunt. „

46 *A diarrhœis perperàm curatis, vel ocyùs suppressis, plures vidi exortas pleuritides, vel peripneumonias cum ægrotantium anxietate, pulsus intermissione, vel constrictione, præsertim annis* 1710., 1716., *& æstate nuper elapso* 1718., *quæ per spontaneam diarrhϾ repetitionem, vel leviora cathartica remittebant, dummodò Medici opera non deesset, qui demulcentibus, & attemperantibus auxiliis sanguinis, viscerumque fervorem, & irritationem leniret. His cassia, & serum lactis ad miraculum profuisse vidi, & tædiosum nimis esset exempla adducere singulorum, qui hoc ritu à morbi tyrannide fuerunt vindicati. Duo, aut tria ex recentioribus adducere sat sit.*

SCHOLIUM XXI.

De vulnerariorum remediorum usu in diarrhœis biliosis.

IN contumacibus, æstivis, aut autumnalibus, Biliosis diarrhœis, medium quidem inter criticas, & symptomaticas tenentibus, & facilè recidivis, nil sanè vulnerariis præsidiis experti sumus præstantius. Hæc siquidem citò, & mirificè sanant, elicita tum ex herbis nostratibus balsamico-vulnerariis, ut symphito, plantagine, hederâ terrestri, veronicâ, alchimillâ, stellariâ, hyperico, millefolio, bursâ pastoris, centaurio minori, bistortâ, equiseto, pentaphylo, cortice, & lanugine flor. salicis &c. præcipuè cum abstersivis aliquot, & saponariis fœderata, ut imperatoriâ, aristolochiâ, angelicâ, gentianâ, verbenâ, caryophilatâ &c. tum ex vulnerariis Alpinis, ut absinthio tomentoso, aut minimo

Lobe-

Lobelii, chamędryos montano, gnaphalio &c. Hæcque non tam per succos, decoctiones, aut infusiones adhibita, quàm per clysteres injecta, aut etiam in bile acriori, ardentiorique per fotus usurpata.

47. *Uxor Solutoris Antonii Rubei picrochola, gracilis, ætatis consistentis, ædibus meis proximè inhabitans diarrhœâ biliosâ torminosâ, ferè dysentericâ à diebus aliquot angebatur mense Junio superioris anni* 1718., *ast nullo servato delectu, vescebatur cibis quibusvis etiam dispeptis, nec non exercitiis domesticis, laboribusque rusticis indiscriminatim vacabat. Imò cùm aliquando sudore maderet, cryptam subterraneam ingressa, ibi per semihorium immorabatur; hinc acriter constipata sub vesperas ejusdem diei de dolore punctorio ad latus sinistrum, querebatur cum suppressione diarrhœæ. Ob allatam constipationis recentis caussam, statim missus est sanguis de cubito partis affectæ, qui visus est omninò insons, & purpureus. Præscripta sunt antipleuritica, & pectoralia intus sumpta, & pectori illita. Nocte quievit, febris erat remissa, dolor evanuit, & nulla pectoris apparebat angustia, quare sequenti die ulteriora sprevit remedia usque ad diem quartum, quem præcessit nox insomnis cum anxietate, jactatione, siti, tussi siccâ, febri intensâ, calore urente, respiratione anhelosâ, voce depressâ, genis collapsis, & similibus, ita ut die ipso quarto hanc invenerim malè adeò moratam, ut de ejus salute conclamatum esse pronunciaverim; nihilominus celebratâ statim saphænæ sectione generosâ præscripsi cassiæ ℥ij solutas in ℔ij seri lactis tartarisati sumendas partitis haustibus post elapsas horas duas à sanguinis missione. Hoc cathartico facta est solemnis evacuatio fœtentium excrementorum biliosorum adeò ferventium, ut ipsa in excernendo fateretur ignitas percipere fæces. Interim liberales diluentium haustus sitienti concedebantur, postque absolutam catharsim laudata aliàs præsidia ex sambucinis, nitratis, camphoratis anodynis, in bolis, syrupis, eclegmatibus, & emulsionibus interposita sunt; fluxitque per tres sequentes dies promota bilio-*

biliosorum excretio alvina cum ardore, & fœtore, quorum ope post septimum paroxysmum secura triumphavit.

SCHOLIUM XXII.

De consensu morborum bilis cum cutaneis, aliisque habitus corporis morbis.

DIligenti Practicorum animadversione dignum extat, quod in reciprocâ bilis, & habitus corporis, seu propriè cutis alteratione contingit. Quippe in illâ cutaneâ affectione, quam propriè impeditam transpirationem, sive constipationem nuncupamus, à variis quidem ambientium corporum, ut & internorum conditionibus productam, bilis motus, & habitudo supra alios humores quoslibet ita confestim alterantur, ut nausea, & cibi fastidium cum oris amarore, & doloriferis interdum molestiis, aut tensionibus ad epigastrium, intestina, aut totum ventrem, interdum cum biliosis frequentibus sedibus eodem nascentis morbi momento non minùs nascantur, licèt ante constipationis exortum nulla fuerint delinquentis bilis indicia. At verò sublatâ constipatione, & pristinâ respiratione restitutâ, defervente bile, suasque in sedes compositâ, sive in naturali statu repositâ, omnia memorata symptomata, absque ullo adhibito speciali auxilio non solùm mitescunt, sed penitùs evanescunt. Ita pariter in essentialibus à bile contractis morbis, seu quando hic humor, vel ex præcedenti malitiâ, vel ex superductis ab aliquâ sex non naturalium rerum erroribus ad ineundas inordinationes evehitur, in plurimis hoc pacto ægrotantibus species illicò susceptæ constipationis illudit, doloribus, defluxionibus, lassitudine, tensione, rigiditate ad cutem, ad artus, ad extima membra omnia, aut plurima insurgentibus. Quæ tamen omnia per superficiem corporis debacchantia citissimè etiam delentur, prospecto, atque emendato ejusdem corporis centro, sive vitio in biliosis fodinis contracto, per opportuna cathartica, aliaque presidia debellato, & extincto. Hinc inter bilem, & insensilem hominis trans-

transpirationem ingens elucet consensus; ut intestinorum cum artubus, aut artuum cum intestinis conspiratio, quoad biliares itus, & reditus, atque reciprocos ab unis ad alias partes excursus, & translationes superiùs abundè compertum fuit.

„ 48. Religiosissimus D. Joannes Matthæus Barberi hujus „ oppidi sacerdos scientiâ, & morum pręstantiâ spectatissi- „ mus, constitutionis sanguineo-biliosæ, robustæ, & floridæ „ habitudinis, ac primæ senectutis limina vix attingens, „ ineunte Augusto acri diarrhœâ tenebatur absque insigni vi- „ rium labe. Incommodi potiùs, quàm morbi pertæsus, & „ amicorum consilio motus, remedium illud herculeum con- „ tra Leonis rugitus, aut Caniculæ latratus, æstivasque pu- „ tredines à vini potorum cœtu venditatum lubens implora- „ vit, vinum scilicet meracum, quo profectò sufflaminata „ est ex voto diarrhœa. Attamen elapsis aliquot diebus ab „ ejus suppressione, die nempe 15. ejusdem Augusti febri „ captus est cum horripilatione in accessu, exinde anxieta- „ te, siti, æstuatione, hypochondriorum pressione, & vigi- „ liis, similibusque. Attentâ ægri constitutione, & caussis „ procatarticis enarratis mane sequentis diei, videlicet 16., „ & morbi secundo phlebotomia de cubito (præviâ evacua- „ tione per clysterem) instituta est ad ℥viiij superepoto syr. „ ex acid. citri in aq. cichor. cum sale prunellę horis dua- „ bus ante cibum. Sanguis extractus saturatâ rubedine æqua- „ liter florebat in totâ superficie, & horis pomeridianis ir- „ repsit paroxysmus alter absque manifesto horrore; jecti- „ gationem præseferens, & pręcordiorum angustiam cum pul- „ sus inæqualitate, & interceptione. Quare præpositis hau- „ stibus diluentibus ad ardorem paroxysmi compescendum, „ sternendamque emetico viam, vomitorium propinari jussi „ sub vesperas ejusdem diei ex infusione croci metallor., & „ oximell. scyllit. á ℥iß. tart. vitriol. ℈j in aq. scabiosæ. Bilio- „ so-viscida vomuit, non quidem affluenter, sed cum immi-

„nutione

„ nutione symptomatum , præsertim jectigationis , & anxie-
„ tatis. Per horam ante cœnam hausit ℥jß aquæ Theriacal.
„ frig. cum tantillo salis absynth. & nocte sequente laudabi-
„ liter quievit Mane tertii diei assumpsit decoctionem ex
„ herbis cichoraceis , & sale prunellæ , accessitque horâ con-
„ suetâ febrilis accessus cum molestâ , ac inani tussiculâ , &
„ repetitione singulorum symptomatum. Datus est urgente
„ febris æstu syr. de succo cichor. cum aquâ ejusdem , sale
„ prun. &c. nocturnis horis conf. hiacynth. ʒj camphoræ gr.
„ vj. superbib. emulsionem ex sem. frig. sem. pap. al. sem.
„ citri in aq. card. ben. cum syr. pap. rub. sal. prun. & gut-
„ tis aliquot spir. sal. armon. Quarto die præscripsi catharti-
„ cum ex ℥jß. cassiæ rec. extractæ dissol. in q. s. seri lactis
„ depur. , & tartar. Plures habuit sedes cum levamine , sed
„ nocturnam interturbavit quietem tussis molesta cum exiguâ,
„ & laboriosâ anacatharsi subflavâ , & cruentâ. Quinto die
„ certior factus de invalescente pulmonum phlogosi , sangui-
„ nis detractionem absque ulteriori cunctatione repetendam
„ jussi ad ℥x de altero cubito , è cujus incisione eductus san-
„ guis longè alius ab eo , qui in principiis fuerat evocatus in
„ glasteam , tenellamque pelliculam superficialiter cogebatur,
„ & subsidens portio seroso-cruorosa omninò fluctuans , &
„ ferè soluta livebat Quare sæpiùs laudata remedia ex flor. , &
„ gran. sambuci , nitrata , & cardiaca , unà cum pectoralibus
„ in usum liberaliorem vocavi , & vespertinis horis sanguis
„ iterùm ad ℥viij missus est ejusdem omnino conditionis , &
„ consistentiæ. Post hæc die sexto excitata sunt abdominis
„ murmura , & ineunte septimâ periodo , reseratæ sunt alvinæ
„ viæ ad serosam , biliosamque diarrhœam , quam prorsus
„ inutilem crediderit quivis ad mentem Hippocratis Aph. 16.
„ sect. vj cùm potissimùm pessundare viderentur ægri vires,
„ pulsus suam servaret interceptionem , nullumque ex deje-
„ ctionibus perciperetur evidens solamen. Jam ægroti vita
„ versabatur in angusto , & suborta in astantibus formido

„ extremum unctionis sacramentum imploraverat ; nihilo-
„ minus diarrhoeæ vigentis motum sistere constanter renue-
„ bam , considerata acuti morbi origine & caussâ, cùm præ-
„ tereà nulla pateret via ad utiliorem excretionem , & ip-
„ sa deficeret trachealis expurgatio non inde speranda. Flui-
„ dorum tamen acrimoniam nonnihil compescere studebam
„ jusculis alimentitiis gelatinosis ex pedibus vitulinis , & ra-
„ surâ cornu Cervi confectis ; ita & pulveribus testaceis ,
„ ac absorbentibus ex ocul. cancr. pp. c. c. phil. pp. ras.
„ dentis apri , & eboris; cum flor. pap. rub. bis in die an-
„ te pastum oblatis. Horis matutinis , & tertiâ pomeridianâ
„ hauriebat decoctum cichor. tussilag. tormentillæ, scab. mal-
„ væ, & altheæ, ras. c. c. sem. mel. & flor. cord. ex jure
„ pullæ insulso ; nocturnis horis emulsiones demulcentes &
„ identidem è cochleari toto diei decursu julap. viol. violac.
„ pro linctu. Hoc regimine fidenter servato usque ad un-
„ decimum morbi diem , paulatinam obtinuimus symptoma-
„ tum remissionem, tandemque dejectiones seroso-biliosæ fla-
„ vedinem suam , suamque liquiditatem in meliorem stercora-
„ tionem commutarunt , ita ut ab undecima usque ad de-
„ cimam quartam sensibili profectu œconomiam vitalem na-
„ turaliter restitutam admiraremur, & post aliquot dies , da-
„ to ad ægri quietem congruo intervallo , curationem no-
„ stram feliciter absolvimus medio levi cathartico ex deco-
„ ctione pulpæ tamarind. ℥ß. rhab. el. ʒj. in s. q. aq. mal-
„ væ cum additione syr. aur. ros. ℥ijß. Nullam passus est re-
„ cidivam , imò brevì est restitutus integræ saluti , quam-
„ vis memorata pulsus interceptio primis diebus inducta ad
„ usque confirmatam convalescentiam indesinenter perrexerit,
„ novo sanguinis proventu , novoque circulationis ritu exin-
„ de deleta.

SCHO-

SCHOLIUM XXIII.

Vernâ hac tempestate martii mensis, quâ hæc scribimus, alterius naturæ, aliisque accidentibus stipatæ pleuritides, quæ imò pleuro-pneumoniæ potiùs dicendæ sunt populatim deprædantur, ut inferiùs, quum de biliosis constitutionibus, attingemus.

De diversâ pleuritidum naturâ secundùm diversas vernæ tempestatis constitutiones.

,, 49 Porrò non defuerunt momi, qui vomitorii exhibitio-
,, nem primo curationis die, tamquam intempestivam car-
,, pere tentarunt, utpotè in Plethorico viro. Prudentes ta-
,, men examinent ea, quæ anteà notavimus circa morbos,
,, & phlogoses hujus farinæ; perpendant, hortor, an illius
,, loco repetita pro more phlebotomia in primo morbi stadio,
,, in expositâ, atque exploratâ semel sanguinis conditione,
,, & abdominis statu post diarrhœæ restitationem prægressam,
,, profuisset meliùs præ servatâ methodo? an itidem subdu-
,, ctoria explere emetici vices potuissent aptiùs. Quantùm
,, hactenùs observare mihi datum est in biliosis apparatibus
,, æstivis, vix unquàm cholagoga cathartica, quantumvis
,, selecta parem excretionem per longas intestinorum vias ad
,, anum promovere comperta sunt, quàm pellere visa sint ip-
,, samet emetica per brevia à choledocho ad œsophagum spa-
,, tia cum tanta naturæ tolerantiâ, etiam in peracutis, ut ali-
,, bi monebam; dummodò, si fuerit opus, vasorum sufficiens
,, depletio mox præcesserit ad præcavendam vasorum rixim,
,, quæ rarissimè contingit; vel inhibendum appulsum peni-
,, tiorem in partem phlogosi tentatam, qui ab iuductis pres-
,, sionibus haud infrequenter solet augeri. Considerent de-
,, nique, an quâvis evacuatione posthabitâ, solis esset epice-
,, rasticis, anodynis, aut febrifugis ludendum in biliari or-
,, gasmo. Concludent, opinor, ob mitiorem fortasse vomitio-
,, nem inde fuisse prognatum ad pectus epigennema, quod
,, avertere nil æquè potuisset ac affluentior bilis eruptio per

 supe-

„ ſuperiora juxta allatam ſententiam §. 30. hujus diſſert. ex
„ Riverio prax. med. lib. VI. c. II. &c. niſi obſtitiſſet natu-
„ ralis in ægroto vomendi difficultas. Quòd ſi quis addat
„ potuiſſe utiliter celebrari ſanguinis miſſionem de venis in-
„ ferioribus poſt tentatum emeticum: hic profectò non inep-
„ tè hariolari mihi videtur.

„ 50. Simillimam ægritudinem ab iiſdem cauſſis inductam
„ pridem curabam in D. Gatto Montanarienſi, cui pulſus in-
„ termiſſio cum reliquis graviſſimis ſymptomatibus acceſſerat.
„ Ad integram tamen hujus ſolutionem nedum bilioſa diar-
„ rhœa, ſed & inde ictericę urinæ affatim erumpentes judi-
„ catorię fuerunt. Id autumnali tempore.

SCHOLIUM XXIV.

De urinis bilioſorum.

QUemadmodùm in ictero urinæ, quæ bile ſaturatiores ſunt, & medentium aſpectui injucundiores eſſe plerumque ſolent, non ſanè quòd plurimam iſtæ morbidæ bilis copiam è corpore non eripiant, atque ſubducant, ſed quia, ſignorum more, uberrimum ejuſdem bilis ſuperſtitem perennè apparatum teſtantur; Ita in aliis omnibus bilioſis morbis ictericæ urinæ, quæ ſcilicet abſque icteri præſentiâ croceæ, craſſæque ſunt, rubentes, ſaturatæ, atque etiam in æſtuoſis febribus lateritiæ, cùm ipſum morbificum humorem eliminent, neque in cute, aut in hepatis foco, aut in aliis viſceribus implicari plurimam ejus partem, ſtabulari, atque ex diuturnâ ſtatione novas adhuc contrahere dyſcraſias concedant, boni ſemper ominis, criticæque indolis non expertes dijudicantur. Quamobrem è converſo pallidæ in iiſdem affectibus, & tenues urinæ, quæ nempe bile vacuæ ſunt, ejuſque permiſtione non coloratæ, indomabilem à natura hunc humorem, ſeu per conſuetas vias haudquaquàm ductilem, atque hinc in aliquod viſcus perniciter, pernicioſéque irrumpentem, aut irrupturum ſignificant. Ita habet Galenus in

Quæ-

Quæsit. in Hipp. spur. 113. " Mingitur urina tenuis, & alba,
„ etiam in æstuosis febribus, quę causi nominantur: signifi-
„ catque amentiam imminere: Causus namque febris copiam
„ significat bilis: at diuturna urina non est, manifestum-
„ que facit in vasis bilem non manere, sed suâ ad cerebrum
„ evolvi, ac volitare levitate: ac si amens non sit, hinc no-
„ ris fore: quòd si jam est, mingitque tenuem, & albam
„ cum interclusâ febri mortem proximam fore prędicito:
„ neque enim cerebri vires sustinebunt per febrim æstuosam
„ immissę bilis acorem, & discerptionem putrescentis. „ Ita
etiam Duretus in Coacis fol. 510. loquens de urinis hæc jun-
git " Nam quę sunt pellucidæ, & aquosę in morbis acutis;
„ eò certè apparent, non quatenus potioni concolores, sed
„ biliosæ tincturæ expertes; vel ob anadromen bilis in cere-
„ brum ad phrenitidem, & hæmorrhagiam; vel ob deriva-
„ tionem ejus in alvum, ad dysenteriam „ denique Hippo-
crates lib. 1. de Morbis urinæ biliosorum mentionem instituit.
Quibus autem ad vesicam bilis aliquid confluit, iis urina crassa, idque à pituita redditur, biliosum verò deorsum secedit, eò quòd exusta sunt quæ in ventre insunt.

51. *Hoc autem notandum quòd in adductis accensionibus pectoris erysipelatosis, sive biliosis sputa effatu digna non apparebant: Urgebat autem tussis, quæ ad plures dies tracheam inaniter percellebat. In fine morbi humidior facta modicas promovebat excreationes catarrhales, spumosas, albicantes & tandem mucosas. Id ipsum narrat " Hippocrates lib. VII. epidemiorum accidisse Metoni post Pleiadum occasum febri, lateris dolore, & inflamma-
„ tione correpto ex causâ biliosâ &c. „ ut videre est apud eundem loco citato. Hoc equidem provenire reor ex eo, quòd biliosus humor acer, resinosus, atque retorridus pulmonum vesiculas, glandulasve obsidet, crispat, ac in temporaneas adigit ariditates; opus ideò systalticum, nutritium, & excretorium præpediens, soli muco familiari, areis trachealibus oblinito exclusionem concedit inter frequentes tussis conatus. Aliter evenire comperimus in exquisitis*

quisitis pleuritidibus, quæ per liberalem anacatharsim judicari solent, nisi tempestivus sudor opportunè prospexerit. Cùm etenim istæ producantur ferè à stagnatione sanguinis, à quo lymphæ dimittuntur, & per visceris non adeò contracti glandulas, & ductus ad bronchia transcendunt, copiosa hinc materies excreationi suggeritur.

52. *De memoratis affectionibus pectoris à biliosis cacochyliis originem ducentibus egisse videtur verioris praxeos dictator Hippocrates lib. de Affectionibus, ubi de pleuritide, lateris dolore, & febre ardente tum per hyemem, tum per æstatem ex bile commotâ, ad viscera, & septum transversum residente provenientibus sermonem faciens, inquit, & repetit* " Si ad pulmonis inflammationem transierint, pauci evadunt " *Ad curationem earum commendat diluentia, & potiones ad vomendum (quibus reverà usus est in curatione præfati Metonis) vel infusa ad alvum subducendam: Et de iisdem tractans lib. 3. de Morbis fomenta, diluentes potiones, emetica, bechica, & fluido-facientia optimo regimine suadet his verbis* " Tepefacientibus humidis calefacere oportet & potionibus, præterquàm vino, & quoad fieri poterit per superiora purgare. Per tussim etiam, & sputum sursum educere oportet. Alioquin alvus inferior, ut dejiciat præparanda, & potionibus humectanda, quod conducit " & paulò inferiùs hęc addit " Quòd si juxta rationem spuere nequeat medicamenta, quæ sursum educunt exhibenda; Primis quidem quatuor, aut quinque diebus paulò magis alvum subducere oportet, quò febres retundantur, & dolores leniantur &c. "

53 *Cavendum semper à validioribus dejectoriis (maximè in iis, quibus affluit sputum, vel ut promoveatur, necessitas poscit) ne sequatur intempestiva hypercatharsis cum pulmonum exsiccatione, & virium jacturâ, quibus mors præcipiti passu accersitur, ut mox innuit citatus Senex ibid. his dictis* " Nam si multus humor per inferiora secedat, post quintum diem mortem adfert, succedente enim per inferiora humore, superiora siccel-

ſiccеſcunt, neque ſputum per ſuperiora repurgatur „ *Ita contigit paucis ab hinc diebus fabro murario Bugellenſi, cognomine* Capellarius, *qui, titulo rheumatis, peripneumonicus erat cum raucedine, & affluentiâ ſputi ſanguineo-biliosi citra ullum ſenſibilem lateris dolorem. Inductâ ex arte ſuperpurgatione, obiit quinto morbi die. Ob id ſuſpecta quoque ſunt emetica in datâ ſputi affluentiâ; Proſunt difficulter ſpuentibus, ſi per ſuperiora vim exerant ſuam; ſæpè nocent, ſi ad alvum impetuoſiùs irruant. Quare ad præcavendas irritationes, & irruptiones alvinas expertum habeo ciere vomitum horâ alterâ, vel tertiâ poſt aſſumptam panatellam, aut aliud leve alimentum hujuſmodi; ex indè inter vomitiones diluentia tepida, & emollientia proponere pitiſſanda, ut, quod reliquum eſt, feliciùs vomatur abſque nimiâ ſtomachi violentiâ, & liquidorum profuſione infernâ, ſemper in acutis verendâ (ut etiam obſervat expertiſſimus Sydenham de febribus, & maximè in pectoris morbis.*

54. *Maximi autem intereſt anodyna, hypnotica & refocillantia cum delectu exhibere poſt emetici abſolutum opus, ſæpe etenim ſunt neceſſaria, ut fluidi morboſi motus compeſcatur, aut utilium laticum eductio ſupervacanea ſiſtatur, tum etiam ut reſtituatur ſolidis alterna requies, quâ poſſint novis ſuccis irrorari, tonumque ſuum reſumere. In his eligendis prudens ſit Medicus, & ſimul miſceat cardiaca temperata, aut theriacalia. Si verò ab epoti emetici concuſſione, vel etiam ſponte ſequatur ſputi per anacatharſim extricatio nonniſi leviora paregorica competunt e. g. tinctura, vel ſyrupus flor. papav. rub. emulſiones ex ſem. pap. alb. & ſimilia; nunquàm validiora narcotica.*

SCHOLIUM XXV.

De incommodis ab emetico remedio.

ID certum eſt, emeticos ſtimulos, aut merè catharticos, laceſſendo naturalium viſcerum, quibus affiguntur, ſuperficies, eorum meatus adeò interdum intendere, & coarctare, ut impeditis, aut imminutis conſuetorum liquidorum fluxibus,

 ipſa

ipsa diutiùs siccescant, aut doleant, ut inde pro secretionibus propriis renovandis copioso diluentium remediorum usu emolliri debeant, ac relaxari, aut saltem anodynis obtundi, & cicurari. Ita qui catharticis copiosa diluentia intermiscent, se optimè gerunt; optimè etiam, qui paregorica adjiciunt, aut præponunt.

55. *Si per inferiora in difficulter vomentibus, aut ob alias caussas præstet purgare, non equidem tantùm irritativis, sed & mannâ, similibusque abstinere soleo in biliosis ægritudinibus hujus notæ, vigente æstivo calore, utpotè seri copiam detrahunt, & sitim afferunt cum ægri incommodo. Clysteribus congruis utor, & blandis cholagogis sæpe jam laudatis, nempe cassiâ, syr. rosac. syr. de cich. Gul. pulp. tamarind. el. lenit. &c. ut in adductis exemplis exponebam, similiterque moneo, ut inter dejiciendum diluentibus non parcant.*

HISTORIÆ

Aliquot Biliosarum Pleuritidum superioris anni 1722. Emetico remedio faustè curatarum, aut sine emetico lethalium.

I. JOseph Berardi adolescens ann. 14. Junio mense hîc Taurini decumbebat, cum dolore ad mammas punctorio, acutâ febre, pulsu duro, spirandi difficultate, ferinâ tussi, & creberrimâ, sæpiùs irritâ, interdum non sine longa difficultate, nunc liquidiora, nunc tenacia, nunc etiam cruore suffusa sputa, sed semper flava, imò & aliquando crocea ejiciente. Inter tussis tentamina animo sæpiùs deficiebat. Sitis aderat, & lingua arida, aut flavo quandoque crassamine oblinita: Ardor abdominis, & præcipuè dextri hypochondrii, cum urinis flammeis, adstrictâ alvo, & assiduâ jactatione: Vexabant insuper contumaces vigiliæ, quibus quidem leniendis

ſi itum eſſet paregoricorum opere, ſomnus aliquis conciliabatur leviuſculus, ſed vehementiori citò excitato dolore, ſubito quodam ſubſultu excitabatur infirmus. Ad quartam nauſea nata eſt, cibi faſtidium cum inclinatione ad vomitum, tenſio abdominis, atque in primis epigaſtrii, ubi jam exquiſitior ardoris ſenſus percipiebatur. Propinatum fuit emeticum, ex quo plurima, variaque, ſed præcipuè bilioſa, mucilagini cuidam intermixta ejiciebantur. Meliùs habuit. Concocta ſpuebat, atque dilutiùs flava. Jamque remiſſa febris eſt, reſtituta reſpirationi libertas. Morbus per anacatharſim, ſimulque perennes bilioſorum ſedes ad undecimam judicabatur.

II. Mediolanenſis advena vigeſimum agens ætatis annum, degens in ædibus D. Philippi Rubei, autumno ejusdem anni ſubito rigore corripiebatur cum reſpirationis anguſtia, ſerrino pulſu, pungente ad dextras legitimas coſtas dolore, ſanguineo ſputo, & biliari, amarore oris, inflatione abdominis, ſtomachique faſtidio. Sibilabat pectore, in orthopnœam jam properans. Celebratâ ſemel Phlebotomiâ, antimoniali remedio ad tertiam diem excitabatur vomitio. Hâc multa liquidiora, bilioſaque propulſa ſunt. Dormivit liberiori cum reſpiratione, atque dolore vix ſenſibili. Sed quartâ die omnia recrudeſcunt. Novum imperatur vomitorium. Plurima adhuc, & rurſus bilioſa, ſed viſcidiora, obſcurioraque deturbantur. Ad ſeptimam ſanus evaſit. Conſtitutio ad atrabilarem vergebat.

III. D. N. N. Bilioſus, Picrocholus, Vere 1721. exquiſitâ pleuritide correptus cum aſſidua tuſſi, interdum convulſivâ viſâ, ſanguinolento ſputo, & mucoſo, quartâ die ſubflavo, cum vehementiſſimo terebrante dolore, gravi ſpirandi difficultate, vigiliis, & acutiori febre, ad fauſtam judicationem, quæ quidem undecimâ die elucebat, diſponi haudquaquàm potuerat, niſi inter initia morbi per mediocre vomitorium ex aſari radice paratum largè fuiſſet expurgatus. eidem

indè per longos amygdalini olei haustus multis, sed crudis biliosis alvus diffluebat: Atque octavâ morbi luce per validum propinatum catharticum multa etiam, sed crassiora, saturatioraque biliosa eliminabantur. Qui in cujuslibet generis pleuritidum principiis crebriori, molestiorique, ac simul validiori tussi infestantur cum aliqua assiduè urgente excretione, quælibet ista sit, hos citiùs, tutiúsque judicatos perspeximus. Et sanè vividus ille, & veluti cujuslibet moræ impatiens, tussis conatus firmam indicat, atque naturæ robore conductam, pulmonarium solidorum ad noxios inhęrentes excutiendos, atque pellendos succos concussionem; citra quam nulla pleuritis sanabilis esse potest.

IV. Domina *Antonia La Francia* trigesimum quintum fortè annum nata, parcè catameniis potita, non procul ab ædibus meis decumbens, pectoris angustiâ ad hyemis finem prehendebatur cum cruentato sputo, dolore ad veras costas punctorio, acutâ febri, pallore linguæ, & faciei (hysterica diu, atque indè penè cachectica extiterat) frequentibus insuper lypothimiis, gravissimoque ad septimam stertore obsessa. oblatum è vestigio vomitorium pertinaciter renuit. Oleosis, humidisque diaphoreticis sublevari interea videbatur. Cruda, paucaque tussi profundâ excreabat. Undecimâ leniùs habuit, angore ventriculi & pectoris nonnihil recreatis. Atqui viscidulum sputum, sed paucum, cum anxia tussi, noctuque præcipuè, atque spirandi labore, & sudore pectoris supererat. Postea non cessante tussiculâ, neque vacuâ febri à remediis omnibus abdicabatur. Tussiebat igitur, febriebat, atque aliquando rigebat usque ad Maii mensis exordia. Tunc sævior, & arida febris, periodica tamen, accendebatur, quam pectoris angor acerrimus, & coacervata respiratio excipiebant. Dextrum Hypochondrium ad primum novæ febris ingressum valde tumebat, tactui simul duritiem, atque dolorem exhibens; in quo quidem mixta systrophica Hepatitis, propriis signis stipata, congerebatur. Crescebat in dies hepatica op-

pilatio

pilatio cum extensione ad epigastrium, ipsumque umbilicum, facie luridâ, & hippocraticâ redditâ, immerso pulsu, exteriori frigiditate, anxietate perpetuâ, ciborum fastidio, & universali resolutione: Jamque ubicunque viscerum impeditis secretionibus, cumulabantur humorum stases, ut tumor totum ventrem cum ingenti dolore, & renixu invaderet, diruta his omnibus, simulque spirandi oppressione suffocata moriebatur misella, uteri, atque animi curis jam dudum conflictata.

V. Domina N. N. annor. 54. animo hilaris, & vegeta; molliori interea corporis temperamento, atque ad cachectico-ictericum labente prædita, ciborum fastidiis assueta; hypochondriorum viscerum doloribus, atque meteorismis non infrequenter obnoxia; intra quatuor annorum intervallum tribus, iisque disparibus pleuritidis speciebus divexata fuit: primùm quidem lymphaticâ; ex qua non nisi fortium & sæpiùs usurpatorum catharticorum auxilio, atque hinc institutâ epicraticâ purgatione evadebat, morbo ad maturationem lentiùs perducto, sive ad quadragesimum duntaxat diem per blandè suppuratum sputum judicato. Altera pleuritis bilioso-lymphaticam se præbuit; calidior idcirco, breviorque, binis primò sanguinis missionibus excepta, hinc repetito emetico, sublata. Tertiam, quam hîc proferre cogitavi, biliosam fuisse, Phenomena omnia, adjuncta, & consequentia, abundè testabantur. Die quintâ Junii 1723, frigidâ, humidiorique, post prævios calidissimorum austrorum afflatus, vigente constitutione, dolore ad sinistras costas punctorio corripitur Matrona, cum tussicula quâdam non siccâ: Succedit rigor, febrili quidem, sed leni calore exceptus. Tussis hinc rara, mediocris respirandi angustia; sed ingens anxietas, cum febre manifestè periodicâ, manè mitiori, sub vesperas citra ullam perfrigerationem exacerbatâ. Spuebat statim viscida, flava, pallidoque sanguini immixta: Undè jam non malè præsagiendum fuerat juxta monitum Hippocratis lib.

Prænot: *In omnibus pulmonis & laterum doloribus sputum celeriter, promptéque expui convenit, sputoque valde flavum permixtum apparere.* Pręcipuè cùm bilis à tempestatis fervore aliquando excitata, superveniente frigore, in pulmone, aliisque visceribus concrescat, hæreatque; etiam juxta illud Hippocratis de loc. in hom. sect. 4. *Ubi in thoracem ob frigus defluxerit bilis, existit.* Secundâ die sitis aderat continua, sed noctu molestior, & contumaces vigiliæ, cum majori spirandi angustia: Febris interea non vehemens, & calor ad exteriora mitissimus. Secta brachii vena est. Tertiâ die dolor molestior, nausea cum acerrima jactatione: tussiebat, biliosaque & sanguinea liberè, & copiosè expuebat. emeticum cathartico sociatum propinabatur. Pauca superiùs ejecit, plura inferiùs, atque exquisitè biliosa: omnia interim remissiora fiunt; sed quartâ die recrudescunt, cum habitu corporis non calido, sed potiùs frigidiusculo. Clamosa sitis; assiduus oris amaror, cum nausea, & ingentiori anxietate: tum subita ad cutim erumpens icterica effusio. Repetitum inter quintæ initia cum cathartico emeticum multa inferiùs ejecit biliosa crocea, undè valde levata est. Dormiebat: parum spuebat, commodéque respirabat. Evanescente symptomatico ictero æqualior, vividiorque cuti redditus color est: Dolor vix sensilis: Febris, & anxietas minuebantur. Sextâ die Febris recaluit, qualis nempe concoctionis morbi videretur occasio, sed cum celeri, vibranteque simulque intermittente pulsu, atque vehementiori jactatione. Turbatam priùs noctem transegerat. Clystere alvus emollita est, undè scybala primùm, sed summè flava, sive potiùs biliosa duriora tomenta dejiciebantur, dein liquida plurima non minùs biliosa fluxêre. Urinæ copiosæ, pallidulæ, sed crassę, post aliquam moram laudabile enæorema exhibentes. Quodpiam tensionis indicium ad dextrum Hypochondrium prodibat. Sæva sitis, cum arida lingua, & oris intolerabili pravitate; jactatio inprimis, sub eâque angor assiduus, cum flatuosa, ferè perpetua

tua comitante eructatione, frequentesque ad vomitum stimuli ęgræ negotium facessebant: nec deerat ex adaucta febre productus ingentior quoque universi corporis calor. Sextæ noctem non minùs insomnem egit: manè placidiusculo somno indulgebat; atque imminutâ febri assidua eructatio, frequens alimentorum vomitus, cum biliosis largè per alvum eliminatis, pulsusque intermittentia supererant. Diluentia calidiuscula epotabat. Urinæ adhuc copiosæ, sed coloratiores, & crassæ, multa concoctionis indicia laudabili suspenso perhibentes. Ad septimam febris, & calor mediocres: Nulla tussis: Manifestior dextri hypochondrii tensio, & ad tactum subobscurus dolor: Urinæ densæ, multæ, & ictericæ; nec non creberrimæ, simulque flavissimæ, & tomentosæ alvinæ dejectiones. Dormiebat. sitis cum anxietate minor. Octavâ omnia similia. Longum cholagogorum purgantium dilutum propinatur, idque copiosissima rursus, atque saturatissima biliaria viscidula, imo ad usque purgationis finem valde crocea, deturbavit.

Pulsus mollis, mitissimus calor; nulla anxietas, limpidus cutis color; atque deleta omnis in pulsu intermittentia. Ad Nonam bene habuit: Saturatas urinas, atque instar biliosi olei crassiores, pingues & unctuosas reddebat, tum novas, mediocriter viscidas, biliares excretiones: Neque penitus evanuerat dolor ad hypochondrium dextrum ex tactu se prodens. Pauca sitis, lingua mollior, & humidior: Modica febris: optima respiratio; sublataque tandem anxietas.

Decimâ & undecimâ exilis adhuc momenti febris aderat, mollis pulsus; neque ampliùs sensibilis prior illa in dextro hypochondrio ad tactum molestia: Urinæ pallidiores, sed simul multæ, crassæque, cum alvinis, spontè, & à clystere uberibus, continuò tenacibus, biliosis, croceisque profluviis. purgabatur duodecimâ, biliaribus plurimis solutis per sedem copiis. Ita postea res ad usque decimam quartam diem procedebant, excernendo, meliúsque habendo; quo tempore mor-

morbus, uti ante septimam prædictum fuerat, judicabatur. Sequenti verò die alvus cathartico extimulata novas adhuc saturatorum biliosorum perfectè concoctorum quisquilias deponebat. Urinæ tandem naturales, & copiâ mediocres; optiméque restituta valetudo fuit. In hanc ipse curationem quartâ à morbo die superductus eram. Clinicus fuerat Accuratissimus D. Moreni, Aulicus medicus; Illustrissimusque D. Fantonus noster semel in consilium adhibitus.

„ 56. Frequentissimè à bile, vel sanguine bilioso fieri pleu-
„ ritides, & habere periodos tertianarias ex Galeno, &
„ Avicennâ colligit Hieronymus Mercurialis vir doctissimus
„ Prælect. Bonon. de rat. victus in morbis acutis pag. 394.
„ Summi itaque momenti est, quod observabam de sangui-
„ nis missione, quam Hippocrates commendat in verâ pleu-
„ ritide, cui non competit purgatio, cùm sit inflammatio ex
„ sui naturâ, ut scitè advertit laudatus Mercurialis loco ci-
„ tato super Hippocratis textu: “ *siccum autem fomentum &c.* „
& pag. 403. & textu sequente “ *si verò dolor ad claviculam &c.* „
„ & pag. 405., ubi admirandi Senis mysteria in curatione
„ pleuritidis perpendens, hæc habet “ *Dicendum est negotium*
„ *mittendi sanguinis tanti momenti esse, ut si rectè administre-*
„ *tur, protinus salubritatem: Si error quispiam committatur*
„ *exitium, aut detrimentum maximum afferat. Quapropter di-*
„ *ligentissimus voluit esse Hippocrates in proponendâ missione lo-*
„ *co, mensurâ &c.* „ *& infrà repetit* “ *Si ulla res est in medi-*
„ *cinâ faciendâ, quæ judicium Medici requirit, & insignes dif-*
„ *ficultates habet, certè est negotium hoc mittendi sanguinem.* „

„ 57. Porrò detestabilis est imprudentia eorum, qui in
„ morbi limine desumptâ indicatione à dolore, tussi, & fe-
„ bre phlebotomias affatim repetunt, nullo servato discrimi-
„ ne etiam iis, quibus extractus sanguis insons observatur.
„ Autumant complures duræ cervicis Empirici, pleuriticos
„ morbos, cujusvis naturæ sint, qui acutiem aliqualem præ-

„seferant

„ ſeferant generoſis ſectionibus jugulandos eſſe, velut in in-
„ cunabulis; jugulant autem pleuriticos homines. Enim ve-
„ rò, ſi hujuſmodi liberales ſectiones initio fiant in pleuri-
„ tide, ut aiunt, ſympatheticâ, & quando tota ſanguinis
„ maſſa morboſo fermento nondum eſt inquinata, manife-
„ ſtus eſt error ex jam antè probatis; ſi verò labem contra-
„ xerit, adhuc moderatione utendum; ſancita etenim eſt cor-
„ datorum ſententia, ſatiùs eſſe multiplicare numerum effu-
„ ſionum, quàm quantitatem, ut quibuſvis morbi recru-
„ deſcentiis occurratur cum virium tolerantiâ. Contingit enim
„ ſæpiſſimè, ut pleuritis, aut peripneumonia, imò & ipſa
„ ſanguinis compages intenſiùs accendatur, elapſis aliquot
„ morbi diebus, dato in vaſis majori ſpatio, ut alibi nota-
„ vimus, aut recrudeſcant periodicè, ut ut copioſæ præmiſ-
„ ſæ ſint phlebotomiæ, (quod non raró evenire conſpicimus
„ in præadductis bilioſis; quæ Tertianarum more ſolent exa-
„ cerbari) & in progreſſibus neceſſitas urgeat mittendi ſan-
„ guinem, & repetendi miſſiones, ſi potiſſimùm jam ex-
„ tractus denſum in ſuperficie chorium repræſentet. Quo-
„ modo autem id aſſequetur Medicus, ſi vires non fe-
„ rant?

„ 58. Nec è converſo probari poteſt panicus Medicorum
„ timor, qui, cùm viderint in principio morbi inutilem phle-
„ botomiam, hanc toto morbi decurſu ſibi proponunt fore
„ noxiam. Super his plurima offeruntur exempla hâc ipsâ
„ vernali conſtitutione frigidâ poſt hyemem calido-ſiccam.
„ Variatis hoc anno temporum vicibus noſtro climati con-
„ gruentibus, non tamen variatâ conſuetudine victus plenio-
„ ris, & ob vindemiam nobis copioſam, vinoſioris, bruma-
„ lem tempeſtatem ſuaviter evaſimus, curis afflatam abſque
„ frigoris incommodo. Aſt ſuperveniente Vere ventis borea-
„ libus, & aliquando pluviis interturbato conſtipata corpora
„ orgaſmis gravari experimur; undè plures exurgunt ægri-
„ tudines, preſertim Tertianæ pertinaces inſtar autumnalium,

 pleu-

„ pleuritides viscido-biliosæ tertianariis periodis exacerbatæ,
„ & viscerum infarctus cum febre ejusdem genii. In primis
„ pleuritides hujus constitutionis initium ducunt à quadam
„ rheumatis pectoralis specie, quibus febris cum rigore, la-
„ teris dolor, & reliqua pleuritidum symptomata accedunt.
„ Harum initiis venæ sectiones, si rubello sanguine repetan-
„ tur, morbum augent, in progressu sanant. Ut harum spe-
„ cimen habeatur, exemplum quoddam adducam.

„ 59. Illustrissimus D. Alexander De Lisola ex Comitibus
„ montis Acuti à Pado; primus in urbe Clavasii Consiliarius,
„ ac civis annorum 43. constitutionis sanguineę, obesę, &
„ laxæ texturæ, post diutinas animi curas, & habitudinem hy-
„ pochondriacam, inappetentiâ, membrorum gravitate, ac
„ capiplenio tenebatur cum rheumate pectoris, tussi, & spu-
„ to catarrhali viscido. Tandem Solis ardore itinerando per-
„ culsus, & exercitio immodico fatigatus febre corripitur
„ die 24. Martii nuper elapsi ante auroram, cum levi perfri-
„ geratione, turgescentiâ dextri hypochondrii, dolore in
„ septo transverso, & regione lumborum ad dorsum produ-
„ cto, succedente calore, & sudore graveolente. Nocte sub-
„ sequente dormiebat cum madore. Altero die non febrici-
„ tabat, nauseabundus erat, renes adhuc dolebant, sed ex
„ alvi dejectione levabantur, magis insuper ob excitatum eo
„ die ardorem, ruboremque cum esseris minutissimis in utra-
„ que coxendice; hinc nocte adveniente placidè quievit. Ter-
„ tio die anorexia, & coxendicum phlogosis vigebant, non
„ febricitavit. Vespere ante cœnam sumpsit bolum ex cassiæ
„ ℥iij cum cremore tartari, cujus ope binas habuit sedes. No-
„ ctem egit cum somno turbato, & purpurea coxarum efflo-
„ rescentia evanuit. Quarto die horâ alterâ ab ortu solis fe-
„ bris reversa est cum rigore ad tres horas perseverante, do-
„ lore obscuro in latere dextro cum tussi, & aliquo sputo
„ exiguo subcruento, mox flavo-viscido absque cruoris ve-
„ stigio cum difficultate, vel potiùs impotentia decumbendi
in

„ in latus oppositum. Incalescente corpore, statim scatebat
„ sudor, qui videbatur dolorem minuere, attamen cum an-
„ xietate, & jactatione. sudore remisso circa tertiam noctis
„ horam sagacissimus Doctor Capra, vir natalium splendore,
„ & doctrinæ meritis clarissimus, præfati Dñi concivis,
„ phlebotomiam de cubito instituit; sanguis extractus erat
„ floridus, & postliminio revocatus est sudor per totam no-
„ ctem effluens cum tædio. Quinto die dolor adhuc perci-
„ piebatur absque sputo. Infusus est clyster leniens, quo
„ pauca dejecit, febrilis accessus repetebat horâ quartâ ma-
„ tutinâ absque rigore, pergente dolore obtuso cum majo-
„ re anxietate, æstuatione, & siti. In expansione hujus pa-
„ roxysmi iterata est phlebotomia de eodem cubito; san-
„ guis erat paulò absimilis, referens pelliculam tenellam. Ite-
„ rum sudabat cum anxietate. Urinæ rufo colore satura-
„ bantur, quales in autumnalibus Tertianis. Anacatharsis
„ nulla, pulsus depressus, & accessit vomitus amarorum. Hoc
„ ipso die consultationis causâ accersitus ad ægrotum, & enar-
„ rata singula scrutatus, indictâ epochâ ad ulteriores phlebo-
„ tomias, emeticum propinandum duxi vespertinis horis,
„ idque lubentiùs, quia à spontaneo naturæ conatu indicabatur.
„ Post horam ab assumpto haustu vomuit viscida, & amara;
„ paulò pòst dejecit, & per vices vomebat, intercalando de-
„ jectiones, & vomitiones cum euphoriâ. Excretiones alvi-
„ næ erant seroso-flavę, vomitu autem rejectæ è viscido vi-
„ rescebant. Diluentia interponebamus, & nullo exinde re-
„ currente evacuandi nisu dedimus mixturam ex conf. hya-
„ cinth., & theriac. ā. ʒß sal. absynth. ℈ß aq. scabiosæ ℥j Laud.
„ liquidi gutt. XV., tranquillus quievit usque ad horam se-
„ cundam sequentis diei. Sextus paroxysmus fuit mitissimus
„ absque incommodo, & æstu; Tussis erat humidior cum
„ doloris obliteratione, & cum facili eruptione sputorum glu-
„ tinosorum, quibus identidem ramenta quædam commixta
„ prodibant livescentia, aut sanguinea subacta, coloris ma-

 licorii.

„ licorii. Urinæ minùs coloratæ aliqualiter deponentes, & „ omnia mitescebant. Nox diem septimum præcedens fuit „ insomnis cum febris recrudescentiâ, jactatione, tussi ina- „ ni, & siti; idcirco primâ luce phlebotomiam revulsivam „ elegimus de saphenâ dextrâ, ut naturæ obsequeremur, quæ „ initio morbi ad infernas partes eruptiones tentaverat, & „ deleta sunt hoc præsidio enata symptomata absque super- „ venientiâ manifestâ novi accessus diurni. Paratæ sunt ci- „ choraceæ potiones, & emollientes; lingebat interdiu è „ cochleari julap. viol. violac. cum ol. amygd. dulc., & no- „ ctu emulsiones demulcentes. Octavo die hausit ℥iiij ol. „ amygd. dulc. in jure carnis insulso, quo remollita est al- „ vus aliquot excretionibus flavo-crassis. Declinante sole, „ querebatur de universali lassitudine, sed præsertim de do- „ lorosâ quadam hypochondriorum sensatione, ac si anteactas „ vomendi pressuras tunc solùm perciperet. Urinæ videban- „ tur pepasmum indicare, & in matulâ alterabantur, ita ut, „ cùm eo die Taurino accesserit pro tertio doctissimus, or- „ natissimusque Doctor Richa Junior, Archiatrorum germen „ dignissimum, non de morbo potiùs, quàm de morbosis „ reliquiis disserendum nobis superesset. Sed & anguis late- „ bat in herbâ, quandoquidem febris noctu recruduit cum „ vigiliis, tussi molestâ, crudo sputo flavo-sanguineo, & re- „ divivo lateris dolore acutiore ad scapulas, & dorsi cen- „ trum propagato. Jamque systrophica visa est nono die la- „ teralis affectio. Ob eam rem unanimi voto venam cubi- „ ti retundendam censuimus ad effusionem ℥viij sanguinis, „ qui fortiter coaluit, exhibens durum chorium, & flavum „ ad diametralem digiti altitudinem densum. Urinæ rufum, „ intensumque colorem resumpserunt. Post phlebotomiam „ sudor affatim fluebat cum ægroti tædio, & gravi molestiâ. „ Circa meridiem remittebat sudor, non remittente anxieta- „ te; hinc sitis ingens cum tali jactatione, ut decumbere „ pertæsus æger lecto exurgere niteretur veluti phreniticus.

Potio-

„ Potiones ex decocto pectorali sitienti concedebantur ad
„ libitum, & horâ pomeridianâ incisam venam reseravimus
„ ad emissionem rursus ℥viij sanguinis impetuosè effluentis
„ ejusdem omnino conditionis, & urgente tussi spuebantur
„ sanguineo-flava, febris efflagrabat cum reliquis symptoma-
„ tibus. Vires nihilominus constabant, ita ut ab iis, &
„ ab exaltatâ morbi acutie indicationem desumentes, veriti
„ non simus venam iterum relaxare ineunte nocte pro ter-
„ tiâ unius diei effusione sanguinis impetuosiùs adhuc prosili-
„ entis absque sensibili virium jacturâ. Post elapsam horam
„ à postremæ phlebotomia alvus turbata est, & biliosa de-
„ posuit viscidula. Eâ nocte ægrotus noster laudabiliter quie-
„ vit, & decimo die ex diluto cassiæ tribus haustibus epoto
„ excrevit cum eximio levamine magnam bilis flavæ, &
„ viscidæ copiam. Prosperum auspicatus eventum, Infirmo
„ Domino valedixi, in patriam redux; ast post dies aliquot
„ relatum habui à præclarissimo Assistente, opportunam adhuc
„ fuisse septimam phlebotomiam ad superandam undecimi
„ paroxysmi vehementiam, nocturnis horis similiter repeten-
„ tem, viribus id permittentibus; nec minoris malitiæ no-
„ tas exhibuisse extractum sanguinem. His peractis, evictus
„ est morbus, pulsus percipiebatur validior, & interpositis
„ ad aliquot dies alterantibus ex rad. & herbis hepaticis,
„ amaricantibus, & capillaribus, datum est opportuno tem-
„ pore catharticum pro repurgatione eradicativâ: & æger op-
„ timè convaluit.

„ Viden ergo, quomodo curationis processus juxta indi-
„ cationes versari debuerit primò ad minuendum orgasmum
„ vasorum; secundo loco ad exturbandam per superiora ca-
„ cochyliam viscido-biliosam è visceribus epigastrii. Tertiò
„ ad cohibendum revulsivâ evacuatione impetum morbosi hu-
„ moris ad sanguinem rapti, & superiora petentis. Quartò
„ ad demulcendam bilis acrimoniam diluentibus, & epice-
„ rasticis, vias alvi leniendas emollientibus, & sputi erup-

 „tionem

„ tionem bechicis promovendam. Quintò ad præpediendas „ phlebotomiis iteratis efflagrationes, explosiones, & metastases sanguinis morbido biliari fermento sollicitati, & „ ad pulmones, caputve novis recrudescentiis febrilibus appulsi. Sextò ad excernendas per alvum feces viscido-biliosas à natura subactas. Septimò ad extinguendum penitus „ omne febris suscitabulum. Octavò tandem ad expiandas cum „ toto vias omnes excretorias ad omnimodam morbi, & causæ morbi exterminationem?

SCHOLIUM XXVI.

De miro in aliquibus orgasmis missionum sanguinis numero, earumque necessitate.

QUemadmodum quum Bilis orgasmo non adhuc cietur, sed cieri potest, detractionem sanguinis, plenam esse discriminis superiùs attulimus; Ita si in orgasmum jam concita sit, & sine lege per vasa, & viscera debacchari contingat, phlebotomiâ non minùs ac in orgasmo sanguinis, sæpiùs, si opus sit, repetendâ, frenari eandem, compesci, distrahi à lacessitis partibus, atque ad regulares motus componi oportet. Hinc contumax ejuscemodi in descriptâ ægrotatione biliaris turgescentia phlebotomiam septies repetitam, non solùm citra virium notabilem jacturam passa est, sed necessariò depostulabat. Vivit hìc Taurini Virgo quædam, quadraginta annos nata, degens in ædibus amicissimi mei D. Tabassii Rectoris Ecclesiæ S. S. Annunciationis ad Padum, cui ratione mixti orgasmi, seu felleo-sanguinei non minùs frequenter, quàm improvisè etiam absque febre ingruentis, atque cum cephalalgiis enormibus, spirandi suffocatione, & sputis biliosi sanguinis, pectus, caput, aut utrumque præcipuè infestantis septingentæ circiter ex variis partibus missiones sanguinis solo quatuordecim annorum intervallo, ut plurimùm ad unius libræ dosim, celebratæ sunt. Hæc interea mediocris ad hos dies valetudinis potitur, gracilis quidem, sed vegeta, neque nimis pallida, tum redditis uberiùs catameniis

tameniis diras illas liquidorum excursiones tam crebrò non passa. Neque quò ad orgasmi ingenium, ejusque irruptionum modum, tum etiam sanguinearum missionum copiam disparem valde fuisse observationem in Cheriensi cive, quem insuper, vel expleto septuagesimo anno ad singulos menses levi phlebotomiâ excipi oportebat, mihi olim retulit oculatus testis præclarissimus, omnique virtutum genere ornatissimus, apud nostrates senior Medicinæ Professor Josephus Pisellius. Tum à præstantissimo apud Alexandrinos Medicinæ Doctore, amicissimoque D. Nottâ mihi non ita pridem relatum est, nobili cuidam Moniali Alexandriæ commoranti, neque adhuc ad senilem ætatem properanti, ob similes caussas phlebotomiam millies, & quatercenties fuisse per octo annorum curriculum adhibitam; cujus quidem præsidii ipsemet pluries auctor extitit. Atque ex his Casibus, ut quanta sit in orgasmo impetus ratio, & phlebotomiæ necessitas quisque viderit, ita eosdem, veluti rarissimos, & insignes hîc loci in gratiam Curiosorum recensere non absonum fuisse profectò existimabit.

60. *Hæc autem præcipuè observabamus in hac ægritudine: Pulsus assiduam cordis anxietatem ostendebat, & inæqualitatem maximam, non arteriæ duritiem, non vibrationem; (quod luctantium fluidorum lentescentiæ tribuebamus, partæ videlicet ante morbum à caussis non naturalibus, & universalibus præadductis; in morbo ab inutili, & symptomaticâ sudorum emanatione.) Febris, quæ initio videbatur ephemera ab insolatu, & exercitio, reverà fomitem habuit biliosum, ut ut ab eruptione cutaneâ ad tempus quiescentem, qui per esserarum palindromen reexcitatus ad periodicas effervescentias pleuritidem statuit symptomaticam. Sputa, quæ post emetici succussiones primò glutinosa cum ramentulis lividis, & cruentis obscuris viscidi phlegmatis inhærentias arguebant, nono die sanguineo-flava intensè colorata bilis exaltationem supra lymphæ lentorem per febriles effervescentias tertianarias promotam accusarunt. Denique pulsus sub finem morbi ob restitutum elaterem*

vali-

validior vitalem igniculum, superato morboso sufflamine emicantem testabatur.

61. *Plures alios pari morbo ægrotantes pari curamus eventu, habitâ ratione ad uniuscujusque idio-syncrasiam. Lumbricorum copiam tùm per vomitum, cùm per dejectiones excerni sæpe videmus in iis, quibus minor est excretio bilis pituitosas intestinorum sordes verrentis.*

62. *Ab iisdem causis simulatas insuper pleuritides offendimus, quæ cæteroquin hepatitides esse comperimus, in aliquibus acutiores, quibus nempè hæc adsunt: Gravativus, ut dicitur, dolor in dextro hypochondrio cum tensione turgido, atque insuper in toto latere tensivus usque ad claviculam, & in stomachi regione molestus: Febris tertiana duplex intensior: Tussis sicca: sputum nullum: difficilis anhelitus, præsertim ex decubitu in latus oppositum: Oris amaror, linguæ ariditas & sitis; in aliis spurias, quibus nempe supradicta omnia remissiora extant, & major est lentescentia lymphatica. Acutiores curantur fomentis externis, diluentibus internis, clysteribus, phlebotomiâ, potissimùm de venis inferioribus, hirudinum applicatione, atque cholagogis catharticis. Spuriæ iisdem præsidiis, præterquàm missionibus sanguinis, delentur; faciliùs adhuc si addantur emetica, & in decoctionibus amaricantia, præ cæteris fumaria, hyssopus, scabiosa, absynthium. Neutræ ultra decimam quartam diem persistunt, raro ad vigesimam protrahuntur.*

De Hepatitidum speciebus, & curationibus Animadversio.

De diversa pleuritidum, atque hepatitidum diagnosi superiùs in Hepatitidis peculiari disquisitione abundè egimus; ubi pariter discussæ sunt tres hepatitidis species, videlicet calida, frigida, & mixta, quas quidem Guidettus acutam, spuriam, & neutram non inferiori ratione nominat. Singularum insuper naturam, extensiones, & curationis scopos non minùs explanavimus.

63. *Nec in omnibus hepatis regio, sed in aliquibus sinistra pari modo afficitur acutè, vel remissè, cum stomachi dolorifico sensu; neque diversam postulat curationem, sed diuturniorem. Signa verò*

verò peculiaris affecti visceris, atque determinatæ affectionis, à diagnosticis antiquorum probatissimis fontibus sedulò petenda sunt.

SCHOLIUM XXVII.

CAlidi, frigidi, humidi, sicci hepatis, tum simpliciter, aut complicatis morbis aliis, patientis, habitudines in Galeni art. medecin. seu Isagog. abundè consulantur.

De Jecoris intemperiebus apud Galenum.

„ 64. Obstructionibus affecti hoc tempore malè torquentur. Vir ann. 30. de familia Peretti à Marcenasco ob inveteratas lienis obstructiones cute luridus, pectoris rheumate nuper gravabatur cum spirandi difficultate, tussi, & sputo catarrhali viscido. Febre captus tertio die curari postulabat. Inveni æstuantem hominem, sitientem, anhelantem, dyspnœâ correptum cum exiguo pulsu, summâ raucedine, duris hypochondriis & turgidis, linguâ viscido-flavâ, obtusoque dextri lateris dolore. In tanto morbi apparatu, ut urgentiori succurreretur, missus est sanguis de cubito iteratâ sectione ad unc. VIII. viscido-flavus, veluti purulentus. Quartâ die leve catharticum sumpsit, quo plures excernebantur lumbrici teretes cum liquidis fæcibus. Oblato bolo ex theriaca & conf. hyacinth. á. ℨß: Camphoræ ℈ß: sudores quintâ die scatebant cum languore maximo, & voce depressâ. Post alterum bolum sextâ die paratum ex pul. belzoin. ℨß: theriac. ℨj conser. rosar. ℥ij, atque potiunculam alterati juris ex scabios. altheâ, & hyssop. valdè angebatur in pectore, & præcordiis, adeò ut mori videretur. Ast levamen egregium sortitus est per copiosam eruptionem sputi, primùm lividi, exinde flavi, imò & crocei, nonnihil cruenti à boli repetitione per totam septimam liberalioris. Assumpto octavâ die oleo amygdalino viscida dejiciebat cum vivis lumbricis, quorum duos vomitu rejecit. Febris die nonâ urentiorem ad externas partes ca-

„ lorem effudit cum pulsus vibratione, & icterico colore sa-
„ turatissimo. Demùm per alterantia ex supradictis herbis
„ addito cichorio, indè epicraticis dejicientibus res meliùs
„ in dies procedebant. Qui hunc convalescentem vident,
„ mortis repudium, aut cœmeterio profugum vocant.

„ 65. Dubium mihi enatum est in supradictis ægritudini-
„ bus curandis: An scilicet oleosa intùs sumpta quo tempore
„ biliosum recrementum in effervescentias agitur, ignem ad-
„ dant? In pluribus observavi, post exhibitum in jure amyg-
„ dalinum oleum, intensiorem imposterùm febricitationem:
„ An quia oleum biliosæ accensioni addere, atque intendere
„ pabulum aptum sit, propter substantię analogiam? Non-
„ dum satis superque compertum habeo. Id tamen innuisse
„ videtur Hippocrates VI. epidem. his verbis: " *quod autem*
„ *biliosum est venit à pingui. & insuper quibus est ipsum pin-*
„ *gue, iis etiam bilis*: „ atqui bilis, & febris mutua ge-
„ neratio esse solet; ergo &c. Attamen recludendis viis ad
„ morbosæ materiei excretionem hoc oleum conduxisse satis
„ innotuit. Hoc ipsum ad sedendam tussim siccam, atque
„ molestam in epidemicâ constitutione pleuritidum biliosarum
„ anni 1709. profuisse visum est, ut suo loco innuebam. Ve-
„ rùm nitrata, sambucina, & camphorata non omittebantur.
„ Problema hocce in re therapeuticâ exactiùs perpenden-
„ dum conjicio. Juvat huc adducere mirabilem istius olei
„ efficaciam in sedandis diarrhœis ab acri materia excitatis,
„ si eædem primariæ sint potiùs, quàm symptomaticæ, sive
„ productæ à febri acutâ, vel peculiari inflammatione; &
„ præsertim si sufficientes viarum abstersiones pręcesserint ope
„ enematum, & congrui alicujus eccoprotici ex decoctione
„ tamarind. rhab. &c. cum syr. rof. vel cassiâ rec. extr. &c.
„ Hoc nobile paregoricum non modò irritationes compescit,
„ sed simul irritantes particulas obtundit, involvit, & per
„ lubricatas intestinorum semitas leniter educit, quod æquè
„ tutò à quovis alio anodyno, vel hypnotico non impetramus.

In

„ In dysenteriis autem, si fortè diabroseos, vel ulcerosæ
„ tunicarum lęsionis indicia se præbeant illud implorare non
„ assuesco, ratus per oleosa hujus generis linimenta pręcedi-
„ endam iri, vel retardandam læsæ partis consolidationem;
„ huic itaque lubentiùs gelatinosa, atque traumatica substituo.
„ quòd si torminosæ hujusmodi intestinorum difficultates fo-
„ veantur à præsentia acris materiæ continuò refricantis,
„ quid vetat ne ab oleo hocce emolliente demulceri saltem
„ queant, si obliterari non possint? Non ideò ad vulnera-
„ ria, & balsamica intercipietur processus.

SCHOLIUM XXVIII.

Varia ex Sylvio de le Boë, juxta varia bilis vitia, remediorum usurpationes: atque hinc de oleosorum præsidiorum usu in effervescentiis biliosis.

QUædam in mentem subeunt ad hunc locum non reticenda, de variis juxta varios bilis errores, & disparem habitudinem, remediorum administrationibus, quæ aliàs in Francisco De le Boë Sylvio legisse memini. Celebris itaque hic author *lib. I. Prax. Medic.* cap. 46. & 48. aliisque abundè locis, Bilem nimiùm fluidam austeriusculis gratioribus ad laudabilem, & naturalem consistentiam sensim conducit: si solito crassior est, volatilibus salibus, & præcipuè oleosis aromaticis fluidiorem reddit, quibus etiam narcoticam in eadem progenitam facultatem emendare studet: Adauctam acrimoniam usu spiritus nitri edulcorati, aut salis dulcis, aliorumque, sed vegetabilium, acidorum; ut omphacii, succorum berberorum, granatorum, aut similium obtundere edocet: Bilis terrestrior, atque ad lapidescendum prona rursùs per dulcem nitri spiritum, ex vino, aut alio liquore desumptum ab eodem corrigitur: Bilis pinguedine peccans per temperatiora acida, & lixivum salem, tum puriorem ex absynthio, carduo benedicto &c. tum magis terrestrem ex oculis cancrorum, coralliis, conchis &c. elicitum, per aromaticas insuper, & amaricantes plantas; per salem tartari vitriolatum, & similia. Cùm verò præcipuè, bili nimiùm

miùm spirituosæ, & solutæ oleosis, & pinguibus, semine insuper cannabis, sapone, opio, & croco (quæ quidem omnia pinguia, atque oleosa stabilit) mineralium, ac metallorum fixo, & anodyno sulphure occurrat hic author, tum denique salinæ nimiùm, & acriori aliquando per viscosa, aliquando per spirituosa, aut per blandiora acida, frequentiùs etiam per oleosa prospiciat; non video cur de oleosorum remediorum usu in biliosis effervescentiis dubium aliquod superesse possit, cùm oleum irretiendis, infringendis, subducendisque quibuslibet volatilioribus, impetuque majori percitis, humanorum liquidorum particulis aptum, natumque sit; neque idcirco incrementa febrium oleosorum usurpationi imputari ullo modo queant; sed potiùs propinationis fastidio, ut arbitratur Galenus 2. de simpl. medic. facult. cap. XI., ubi postquàm dixerit: *Oleum neque refrigeratos excalefacere, neque excalefactos offendere*, exinde addit: *non tamen obscurè iis, qui ex ardore febricitant fastidii cujusdam causa est, caloremque augere apparet.* Cautè igitur intelligendum est aliud ejusdem Galeni effatum loco citato, ubi loquens de olei facultatibus in morbis subdit: *cæterùm lædere omnes, quæ ex purâ bile sunt fluxiones vel maximè est notum: at quæ ex sanguine illi permisto constant, has quidem minùs, non tamen vulgariter.* Non negamus in erysipelatosis affectibus oleum applicitum proficuum haud esse, ipsoque ideò nullum esse utendi morem. Ita quoque adnotavit laudatus Author ibidem: *In exquisitis erysipelatis, quæ biliosæ sunt fluxiones manifestè calorem adauget, etiamsi applicetur frigidissimum.* Ita in his morbis activiora repellentia, & disgregantia usurpamus. Intereà Galenus ipse lib. I. de comp. medic. per Gen. cap. IV. *oleosa erysipelati præcipuè phlegmonoso admovenda monet.*

Cæterùm, quos omnes morbidos bilis status in superioris Prodromi §. II. accensuimus, hi certè memoratis Sylvianarum curationum classibus, aut similibus, accomodari possunt.

66. *Biliaria hæc sunt, quæ vernali hâc tempestate invalescentia, nobis insueto more obversantur. Non inficiabor interea biliares hujusmodi exacerbationes minùs efferas esse, ac sint interdum æstivæ, & autumnales; tum quia bilis tantam acrimoniam, tantamque torrefactionem à mitiore hyemis constitutione concipere haud potuit, qualiscunque fuerit victus plenus, atque vinosus; tum etiam quia recrementum hocce pituitosis visciditatibus irretitur. Nihilo tamen minus identidem audio è vivis discedere citra oppidi nostri confinia, qui catarrhali rheumate, vulgò* infreddore, *laborare dicebantur. Quo pacto hi à medentibus pertractentur profectò me fugit. Quocunque tempore timenda est exorbitans bilis.*

67. *Verùm antequàm dicendi finem imponam, liceat mihi retrogrado calamo funestos nonnullos casus recensere, quos quidem elapsis annis æstivo, atque autumnali tempore observabam.*

Tres homines vidi robustissimos simplici tertianâ affectos, qui per institutam phlebotomiam die febrilis recursus, ingruente hinc paroxysmo in horrendam choleram inciderunt, animamque bilis torrente ereptam efflarunt. Mulierem validam utero gerentem quinquemestrem post detractum è cubito sanguinem ab incauto chirurgo in simplici autumnali tertiana tertius adoriebatur paroxysinus cum maximo ad plures horas rigore, & rigida periit, irritis theriacalibus, spirituosis, aliisque cardiacis ad excitandum calorem propinatis. Conterraneus noster D. Cignetti *Doctor Medicus consistentis ætatis, picrocholus, gracilis, duplici tertiana mitiore afficiebatur mense septembr. 1711, cujus paroxysmos ingens præcedebat ptyalismus horis ferè meridianis cum aliquali molestia in epigastrio. Quinto die proprio nutu celebrata est de cubito missio sanguinis rubelli, post moram aliquam bile saturatum serum exprimentis; atque horâ paroxysmi, præviâ consuetâ salivatione facta est præcordiorum contractio cum atrocissima mesenterici plexus convulsione, &, ut dicitur, crispaturâ, velut ex inflicto acutissimo clavo in umbilici centro, accedente alvi fluxu seroso-cruento instar loturæ carnium, hepatico dicto, nec non febre leipyriâ,*

 diris-

dirisque cruciatibus, necem modico horarum spatio inferentibus. Huic propinatum apto tempore emeticum succurrere potuisse meum sanè judicium erat; " Febres etenim leipyriæ non nisi per cho-„ leram effusâ bile solvuntur: ex Hippocrate Coac. Præn. 120. „ *ergo & effusâ per emeticum bile de subjecto, ut dicebam, picrocholo, non modò tertiana citò curari, sed & leipyria præcaveri optimo jure poterat, unà cum suis accidentibus. Diarrhœas acerrimas, atque indè subortas dysenterias æstivis, vel autumnalibus febribus ab iteratis præproperè phlebotomiis frequentissimas inspicere datum est, nequaquàm iis, quibus opportunè emetica, vel saltem efficacia cholagoga, anodyna, diluentia, & paregorica cum adæquato regimine fuerant ministrata.*

Monitum Authoris. Medicæ ad choleram morbum, autumnales tertianas, hepaticos fluxus, leipyrias febres, diarrhœas, atque dysenterias biliosas (qui quidem morbi hîc obiter à Guidetto innuuntur) administrationes per sua peculiaria loca, huic dissertationi intertexta, abundè medentibus se porrigunt.

„ 68. Sed toties commendatis emeticis stomachum tibi „ excitare jam videor, *Præclarissime Bianchi*, quemdam for-„ tasse animi genium ostentans ad hujus generis præsidia fi-„ denter nimium, usurpanda ultra præfinitam à prudentio-„ ribus methodum; ac si, pro susceptâ liberiori medendi con-„ suetudine, morbo cuivis, levi quâ datâ occasione con-„ venire isthæc affectarem. Attamen si minùs cautè unquam „ egissem in hisce administrandis, non satis perpendens æ-„ gritudinum ingenia, caussas, & tempora, ægrotantium „ indoles, atque temperies, hujusmodi demùm præsidii ex-„ hibendi modum, regimen, & dosim, id certè, quod in-„ numeris hominum testimoniis probatum fuit, modò tibi „ lætè, tutóque testificari non possem; nempe ab emetico-„ rum propinatione quidpiam ægrotis meis pœnitentiâ dig-„ num contigisse nunquam; me potiùs timoris non semel „ pœnituisse, quo quidem perculsus in morbis quibusdam incer-

„ incertioris aleæ ab hoc remedio abstinuerim, veritus, ne
„ morte, quam morbi vires inducerent, importuno imputa-
„ tâ remedio arti nota inureretur: cujusmodi formido vel
„ ipsos medicinæ coryphæos angere perhibetur, si nobilium
„ saluti reparandæ intersint. Cæterùm exturbandis, extir-
„ pandisque biliosis cacochyliis, æstivo tempore præcordia,
„ & epigastrium præcipuè obsidentibus vomitoria apprimè
„ conducere peritum neminem latere oportet monitu magni
„ Senis Aph. 4. Sect. 4: “ *Medicari æstate superiores ventres*
„ *magis; hyeme verò inferiores.* „ Pro diversa quoque ægro-
„ tantium habitudine diversum exhibendi regimen suadet prę-
„ fatus Cous *de sal. victus rat.* 338. 40. “ *Obesi, & minimè te-*
„ *nues jejuni vomant; graciles autem, & imbecilliores à cibis*
„ *vomitum cieant.* „ Dixi: æstivo potissimum tempore; nam,
„ quamvis ratum sit æquè convenire per autumnum emetica
„ ad rectè auspicandas vulgarium morborum curationes, ra-
„ rò tamen illa sufficere comperiuntur ad has absolvendas,
„ quin ulteriùs ad plures dies epicraticis subductoriis sit di-
„ micandum ob majorem, crudioremque hâc tempestate
„ materiæ heterogeneæ congestionem, altioremque inhæren-
„ tiam. Intereà valdè miror quòd pręcepta isthæc Hippo-
„ cratica rationi omninò consona, atque per secula tantoperè
„ venerata, nostris hisce temporibus flocci fiant, imò in-
„ culta prętereantur. Post innumera experimenta quot-
„ annis feliciter habita circa morbos æstivos, & autumna-
„ les jam possum constanter asserere nullam invenisse dubitan-
„ di caussam super allatâ methodo medendi per superiora.
„ Repeto tamen in adhibendis emeticis me nunquam fuisse
„ nimium, sed maluisse quâ datâ indicatione moderatam
„ repetere dosim, quàm validiorem audacter tentare.

„ 69. Neque sicco pede prætereundæ omninò sunt super-
„ stitiosæ quorundam urbanorum hominum opiniones, as-
„ serentium primitùs: emetica esse summa remedia, haud
„ propinanda, nisi in summo morbo, summâ necessitate,
sum-

„ ſummoque vitæ periculo, quando nempè cætera non ſuf-
„ fecerint. Secundò: non convenire valida hujuſmodi præ-
„ ſidia civilibus delicatiſque perſonis, aſt tantummodò ro-
„ buſtis athletis, nervoſiſque plebeis rudem vivendi normam
„ ſervantibus; hinc familiaria hæc haberi in militum contu-
„ berniis, in xenodochiis, & pauperum tuguriis. Tertiò:
„ Medicos emeticorum fautores, illos potiſſimùm, qui li-
„ beram praxim longè, latéque profeſſi ſunt in ſuburbiis, &
„ oppidis, ablegandos eſſe ab urbium pomœriis, quòd vide-
„ licet morbos, & medelam urbanæ gentis indigenam non
„ calleant.

„ Objectionibus, ſive potiùs objurgationibus adductis reſ-
„ ponſum daturus, in primis non diffiteor emetica eſſe qui-
„ dem remedia generoſa, non tamen indiſcriminatim; va-
„ riæ etenim dantur eorum claſſes, & cathegoriæ, in qua-
„ rum delectu poteſt Medicus pro re natâ rationem habere
„ ad ægroti idio-ſyncraſiam, materiæ morbificæ conditionem,
„ quantitatem, & inhærentiam, nec non ad morbi magni-
„ tudinem. Hinc aliquando ſolos hauſtus aquæ tepidiuſculæ
„ ſimplicis, vel mixtæ cum oleis, aut ſyrupis imperabit; ali-
„ quando radicem, vel folia aſari pulveriſata, aut infuſa;
„ nunc radicem ipecacuanhæ; aliàs ſalem vitrioli, gum-
„ mi guttæ &c. præſcribet; nonnunquàm decoctum folior.
„ nicotianæ, elleborum, aliaque hujus generis ſat valida.
„ Præ cæteris autem antimonialia apud vulgus æſtimantur po-
„ tentiſſima, cùm vel ipſo nomine terrorem inducant. & re-
„ verà ſi iſthęc minùs ritè ſint præparata, vel congruam ex-
„ cedant doſim, vim ſanè maximam inferre ſolent. Ob eam
„ rem haud ſatis fidendum iis eſt, quæ in ſubſtantiâ ad gra-
„ na duntaxat præſcribi ſolent, uti ſunt tartarum emeticum,
„ mercurius vitæ, vitrum, hepar, crocus antim. aliaque hu-
„ juſmodi; cùm etenim minima eſſe debeat eorum quanti-
„ tas ad ritè operandum, v. g. à granis iij ad vi circiter,
„ non erit minimus error, ſi qui fiat in exceſſu. Præterquàm
quòd

„ quòd ab unaquâque præparatione ſemper aliqualis emergit in præparato diſparitas quo ad energiam, quæ medicum etiam cautum poteſt decipere, ut ut familiarem, atque probatam authoris cujuſpiam deſcriptionem ſignatè imploret, quando præſcribit. Si verò eorum tincturæ, aut infuſa, qualia ſunt vinum emeticum, & aqua benedicta Rulandi adhibeantur, quorum doſis ab ℥ß vel ℥j aduſque ℥iij extendi poteſt, non ita facilè errare continget medico experto, cùm poſſit ea vel ſola, vel aliis commixta præſcribere juxta ægroti diſpoſitionem, & morbi exigentiam; Quòd ſi inter agendum aliquando excedant modum, antidoto ex paregoricis, & cardiacis deſumpto ſiſtuntur facillimè, ut jam notavimus experientiâ dictante; adeóque non malè tuta ſunt, uti minùs peritis videntur.

„ Sæpè vomendi conatus laborioſi, & divellentes contingunt ob fluidi laxantis defectum; quare inter vomitiones, ut alibi monebam, exhibere expedit hauſtus decocti emollientis inſulſi, ſaltem aquæ tepidæ, ut proritantium particularum ſpicula ſenſim leniantur, atque humorum ab eiſdem provocatorum, bilis potiſſimùm, acrimonia per vices demulceatur, & diluatur; nec non ſtomachici villi aptè laxentur, ut poſſint cum minori incommodo, & majori excretorum copiâ ſtimulis obtemperare. Cavendum inſuper, ne roborantia, vel paregorica, vel narcotica præproperè adhibeantur, antequàm recrementa à primis viis, & viſcerum ductibus accerſita, ſufficienter ejecta videantur, dummodò virium, & animi robur cunctationem permittat. Poſt tepidos hauſtus vomitionibus interpoſitos, poſtque laudabilem humorum depletionem propinanda adhuc eſt ſub finem aqua magis calida, ut viſcidum phlegma reſiduum, acri bile intinctum, è ventriculi, atque inteſtinorum parietibus abſtergatur, & omnis vomendi proritatio impoſterùm deleatur. Hoc medio vomitiones abſque labore feliciter abſolutas pro voto impetramus, nullâ ple-

„ rumque roborantium subsequente occasione. Methodum
„ hanc vel inter Praxeos meæ primordia ab expertissimo Coo
„ traditam accepi *lib.* 2. *de morbis vulg.* hoc laconismo :
„ " *Vomitum sedat calida in potu adhibita, & vomitione rejecta* „ ;
„ Jamque innumeris *confirmatam experimentis candidè propalare non pertimesco.*

„ Quòd emetica in summa tantùm necessitate, atque extremis
„ morbis sint imploranda ; respondeo falsam esse, & detestabilem
„ sententiam ; nam quando dantur hæ summæ necessitates
„ , atque extremi morbi, jam ægri vires vel sunt attritæ
„ , vel oppressæ ; si sint attritæ , nullimodè admittunt
„ vomitoria , vixque dejectoria ; si verò oppressæ , possunt
„ quandoque eorum actione relevari , ast sæpè sæpiùs ultrò
„ pessundari ; Hinc est quòd antimonialia emetica hisce morbi
„ periodis adhibita dicuntur remedia periculosæ nimiùm
„ aleæ. Si autem temporiùs administrentur , dum nempè
„ viget insitus solidorum tonus , & naturæ operantis virtus
„ , ad miraculum prodesse quotidianâ docemur experientiâ.

„ Ad secundam ; quòd nempè vomitoria non conveniant
„ delicatis subjectis, sed robustioribus athletis , atque plebeis,
„ respondeo errorem esse non levioris momenti ; quandoquidem
„ strigosæ exercitatorum , atque agricolarum fibræ
„ tam membranosæ, aut nerveæ , quàm carnosæ , aut
„ musculares non nisi post maximam resistentiam in antiperistalticam
„ vomendi actionem inflectuntur ; ideò nec nisi
„ in summa necessitate urgeri debent, & lacessiri, quin oleosis,
„ ac diluentibus fuerint anteà emollitæ. Hinc majus sæpè
„ commodum iisdem accessisse animadverti ex epotâ semilibrâ
„ olei olivarum (ut mos est apud ruricolas) vel butyri
„ recentis & eliquati , quàm ex quovis dato stimulante
„ præsidio emetico , vel subductorio. è converso stomachici
„ delicatorum villi molliusculi, magisque flexiles, saltem minùs
„ rigidi titillationibus emeticis non adeò reluctantur, ast

citiùs

„ citiùs obtemperant, & leviori negotio antagonistas superant resistentias. Insuper plebei rudioribus, simplicioribusque alimentis frugaliter victitantes minorem bilis copiam sensim congerunt, ideò non ita facilè ejusdem exundantiis gravantur. Nobiles verò opiparè viventes lautis dapibus, sapidis, pinguibus, & multigenis biliferum penus notabiliter augere assolent, unde orgasmos ineunt, sæpè cholericos per superiora evocandos. Non tamen inficiabor dari quoque in agricolis quibusdam nidorosos sæpè apparatus per æstatem, & autumnum ob immodicas exercitationes, improbosque labores, queis chyloseos, vel biliariæ secretionis opificium alteratur; magis adhuc ob comestionem carnium salitarum, leguminum, aliorumque eduliorum oleis incongruis, vel lardo conditorum, addito fructuum horæorum abusu, & similium, quæ omnia, ut dicebam nidorosas in primis viis cacochimias solent congerere, laudatis emeticis sine mora obliterandas, dummodò non obstet insuperabilis ad vomendum difficultas, quam, cæteris paribus, majorem semper observavi in robustis, quàm in delicatulis; Hâc autem positâ ad cathartica confugiendum.

„ Ad tertiam: quòd videlicet medici emeticorum fautores („hi potissimùm, qui praxim suam diutissimè extra conspicuas urbes liberè coluerunt, non ægrotis morem gerendo, sed quotidianas observationes, atque Hippocratis monita auscultando) ignorent methodum medendi nobiliores personas: negatur suppositum, cùm credant adversarii nullum dari subjectum verè delicatum extra urbium mœnia, vel nullum rationalem medicum emeticis utentem in urbibus, dum ipse plurimos recensere possem præclarissimos viros nobilissimos, atque matronas delicatissimas his præsidiis fausto semper omine à me tractatos in urbe, & extra urbem, quando morbus, vel morbi caussa id remedii genus expostulabat. Nec desunt Professores Hippocratici famigeratissimi in civitatibus celeberrimis, qui ab emeticis

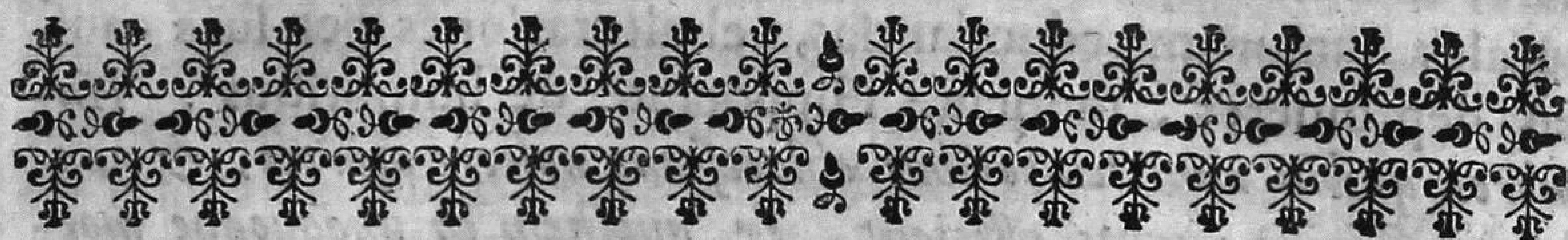
„ quâ datâ occasione non abhorrent, panicum excutientes ter-
„ rorem, etiam quando de Principum vitâ tuendâ contenditur.
„ Verùm enim verò in hac medendi aleâ, uti etiam in reli-
„ quis solemnioribus remediis ritè administrandis, semper est
„ necessaria versati Clinici prudentia, non audacia, non timor.

„ Addam postremò veram medendi praxim rationalem
„ non aliundè haberi, quàm à multiplicatis, atque interstin-
„ ctis ægritudinum remediorumque observationibus, neque
„ has ullo modo obtineri, nisi per liberam medendi facul-
„ tatem, plurimos invisendo cujuscunque conditionis ægro-
„ tos ubique loci, per annos successivè plures, habitâ ratio-
„ ne ad temporum vicissitudines, vitæ genus, victusque re-
„ gimen &c. " *Quare Celsus lib.* I. *inquit: Quantum in vivis*
„ *cognosci potest ipsa curatio ostendat. Verumque est ad ipsam cu-*
„ *randi rationem nihil plus conferre, quàm experientiam.* „
„ Vereor itaque ne medentes urbanissimi, nobiliorum gratiam
„ aucupantes, eorumque geniis obsequentes, illi, inquam,
„ qui longè à Xenodochiis, militum contuberniis, & pau-
„ perum tuguriis versati sunt, Hippocraticæ praxeos jejuni
„ consenescant. Non etenim auratos sibi delegit experientia
„ toros, ut assideret docens, sed pauperum lectulos; Hinc
„ scitè repetit præfatus Celsus lib. I. " *Nemo in splendidâ per-*
„ *sonâ periclitari conjecturâ suâ voluerit: ne occidisse, nisi ser-*
„ *vasset, videretur.* „ Quòd si nihilominùs delicati, & me-
„ ticulosi hujusmodi nobiles adversarii allatis rationibus non
„ acquiescunt, audiant, precor, nec ignorent adagium, quod
„ de ipsis circumfertur: " *Vivunt ut volunt; curantur ut ju-*
„ *bent; moriuntur ut debent.* „

„ 70. Sed jam prolixior est sermo, quàm deceat episto-
„ licam dissertationem: ne ideò proritandæ potiùs, quàm
„ castigandæ bili videar consuluisse, lubens manum auferam,
„ & silebo; dum nominis tui, quod ubique cluet recanendis
„ plausibus, tuæque extollendis sapientiæ præconiis, se totam
„ præbet orbis eloquentia. Vale Subalpinorum decus æternum.

strambini in Salassiorum Provinciâ, pridie Kal. Iunii 1719.

EPI-

EPIDEMICÆ BILIOSÆ CONSTITUTIONES,

Annorum 1711, 1712, 1713, 1714, 1715, 1716, 1717, 1718, 1719, 1720, 1721, 1722, 1723.

Exactè autem tenere oportet propriam cujusque temporum anni conditionem, & statum, morbumque ipsum, & quidnam boni commune sit constitutioni cum morbo, quidnam & mali constitutio, aut morbus inter se commune habeat. Et quisnam morbus diuturnus sit, & exitium afferat, aut quisnam diuturnus, & ex quo ægri evadunt. Et quisnam præceps, & exitialis, aut quisnam præceps, & salutaris. Hippocr. de Morb. vulg.

JOANNES THOMAS L. GUIDETUS, LECTURIS.

INter assidua praxeos exercitia ad rem medicam augendam spectantia placuit consultissimo, & oculatissimo D. Bianchi tempestatum habitudines, morbosque ab illis promotos, Post primam Hepaticæ Historiæ editionem, seu ab anno 1711, singulis annis contemplari, atque diariis anno-

tare, & custodire, more Veterum optimatum, ut præternaturales humorum redundantias, vel alterationes per suas caussas depromeret, monente Hippocrate de humoribus: *Humores quibus anni temporibus effloreſcant noſcere oportet, & quales in ſingulis morbos efficiant, & quaſnam in unoquoque morbo affectiones pariant.* Hoc inquam utile institutum prosequutus indefessus atque Illustrissimus Vir, vulgares morbos plurium annorum disjunctis schedulis adumbravit, in primis epidemicam constitutionem Biliarem anni 1718, quam super cæteras Observationibus refertissimam peculiari quâdam, concinnâque capitum serie distribuere novissimæque editioni Historiæ Hepaticæ præcipuam & ampliorem attexere decreverat: Hanc tamen in pluteis adhuc indigestam, conficere ad hos dies neutiquam potuit, gravioribus certè curis distractus, atque districtus, præcipuè à solemni illo novæ in humanum corpus ostendendum Methodi invento, quod his diebus tanto omnium hominum applausu, tantâque litteratorum utilitate in publico Anatomico cursu feliciter tandem aperuit. Per id temporis ego dignis adductus caussis ab Eporediensi provincia in hanc Taurinorum Augustam migravi; quare datâ consuetudinis opportunitate amicissimus Doctor publicis, privatisque rebus anatomicis, & practicis graviter, jugiterque vacans, Schedas suas Biliaribus epidemiis aspersas ab anno 1711. adusque novissimè elapsum 1723. mihi familiariter communicabat, & pro illâ, quæ nos à pubertate devinxit, necessitudine hortabatur, ut eas historico stylo in ordinem revocando, deinceps succisivis horis conscriberem. Exiguum hocce amoris symbolum præclarissimo Viro detrectare non debui: tędebat intereà pretiosa isthæc nobilioris Operis prælibamina rudi meâ, incomptâque minervâ exarare; cùm maximè haud me lateat, quantum pudoris aucupaverim in præhabita dissertatione, cujus numeros innumeris erroribus scatentes antehac typis editos, atque doctissimis cl. Authoris nostri commentariis interpositos, non sine moero-

mœrore perspicio. Quòd si nullam de illis veniam sperare mihi licet, saltem liceat, humanissimi Lectores, de novissimorum obtinenda confidere, si Epidemicas hujusmodi historias expositurus ab Authoris instituto, & observationibus ne hilum recessero, quemadmodum fideli calamo me facturum polliceor. Dum itaque hirsutos nævos passim offendere vobis obtinget, hos meos esse recognoscite, atque ignoscite. Utiles verò animadversiones Authoris sunto. *Manus quidem sunt Esau, Vox autem Jacob.* Dabam Taurini Kal. Febr. 1724.

INTRODUCTIO AD CONSTITUTIONES EPIDEMICAS.

POpularibus morbis nihil est familiarius, sed & iisdem nil magis incultum. Ferè quotannis grassantur, & per intervalla recrudescunt variis aspectibus ludentes juxta varias caussarum, regionum, & incolarum conditiones, ac temporum vicissitudines; Medici intereà sat arti prospectum existimant si monuerint verno tempore sporadicos excitari morbos, æstate, & autumno epidemicos ad hyemem deferventes. Vix ideò de eorum principiis, & successionum caussis, nihil de eisdem præcavendis solliciti, accuratiorem spernunt indaginem. Fugit hos aureum Hippocratis seculum, quo vulgares ægritudines, etiam pestilentiales obviæ arcebantur, vigentes delebantur. Hypothesi locum cessit observatio, confusioni hypothesis; & dum de internis, atque abditioribus morborum caussis, quas nemo unquam attinget, disceptatur, generales magisque perviæ negliguntur. Caussæ in hominum labem potissimùm conspirantes externæ sunt; ex his excitantur internæ innuente Hippocrate lib. de morbis: *Morbi oriuntur partim quidem ex his, quæ in corpore insunt pituitâ, & bile, partim verò ex his, quæ extrà obveniunt laboribus, & vulneribus, quin & à calido supra modum calefaciente,*

lefaciente, à frigido supra modum refrigerante, & sicco plus æquo siccante, & humido plus æquo humectante. Idem repetit libr. de Affect. *Bilis, & pituita morbos excitant cùm in corpore supra modum vel resiccantur, vel humectantur, vel incalescunt, vel refrigerantur. Hæc verò pituitæ, & bili contingunt ex cibis, & potibus, laboribus, vulneribus, odoratu, auditu, visu, rebus venereis, calore, frigore.*

Missis jam ad Chirurgorum praxim vulnerum morbis, salacibusque relictis, ut sibi ipsis religiosè consulant, quis effluviorum per aëra volitantium qualitates à magno Sene per *odoratum* indicatas, vibrationes per *auditum*, spectra, & luminarium phases per *visum* indigitata perpendit? quis, inquam, inordinatas *frigoris*, & *caloris* intensiones, tempestatum mutationes ventorumque afflatus internoscere didicit ad firmandas pathologicas disquisitiones? Non satis est medico curiosè perquirere solidis ne, an fluidis morborum impressiones contingant, sed ultrò inquirendum unde, & quomodo eædem habeant determinari.

Ad artis sacraria nobis est redeundum, *Doctores practici*, quibus vita hominum demandatur. Illinc genuinæ morborum origines repetendæ, ut eisdem avertendis aut emendandis reluceant Hippocratici dies.

Quæ in primis ad res hominis naturales, vel morbidas faciunt docente optimo Coo sunt *Regionum positiones, ventorum mutationes, & tempestatum transmutationes, annique conditiones.* lib. 3. de vict. rat. Quodve attinet ad morbos ex tempestatum vicibus, vel peculiari earundem constitutione dependentes præfatus Senex lib. de Aëre, locis & aquis hæc habet: *Si hyems quidem sicca, & aquilonia, ver autem pluvium, & austrinum fuerit, æstatem febribus abundare, & lippitudines inducere necesse est.* Inde rationem adducit: *ac siquidem sub caniculæ exortum aqua, & hiberna tempestas supervenerit, etesiæque spiraverint, quietis spes est autumnum salubrem fore. Alioqui periculum est ne pueri, & mulieres moriantur, minimè*

verò

verò senes, aut ne qui evaserint in quartanas tandem incidant, & ex quartanis in aquam inter cutem. At si hyems quidem austrina, pluviosa, & placida fuerit; ver verò aquilonium, siccum, & tempestosum, primùm quidem mulieres, quæ prægnantes extiterint, & quibus partus in ver imminet abortionem facturas est verisimile; quæ verò etiam pepererint adeò imbecillos, ac morbosos fætus parituras, ut aut statim pereant, aut tenues, debiles, & valetudinarii vivant. Atque hæc quidem mulieribus, reliquis verò intestinorum difficultates, & lippitudines siccas, nonnullisque defluxiones à capite in pulmonem .... Si verò æstas pluviosa fuerit, & austrina, & autumnus similiter, morbosam esse hyemem necesse est, iisque, qui pituitâ abundant, & quadragesimum annum excesserunt, febres ardentes contingere æquum est, biliosis verò morbos laterales, & pulmonum inflammationes. At si æstas sicca, & aquilonia fuerit, autumnus verò pluvius, & austrinus sub hyemem capitis dolores, & cerebri syderationes fieri par est, ac prætereà raucedines, gravedines, & tusses, & nonnullis quoque tabes. Quòd si aquilonius, & siccus fuerit autumnus, ac neque sub canem, neque sub arcturum pluviosus pituitosis quidem, præcipuéque naturâ humidis, & mulieribus confert, biliosis verò hoc est maximè adversum. Admodùm enim resiccantur, iisque lippitudines aridæ contingunt, & febres acutæ, ac diuturnæ, quibusdam etiam melancholiæ. In bile namque quidquid est humidissimum, & aquosissimum consumitur, quod verò crassissimum, & acerrimum remanet, quod in sanguine eâdem quoque ratione accidit, unde hi morbi illis contingunt.

Monet Hippocrates epidemicas ægritudines variis per anni tempora aëris affectionibus primitùs imputandas esse, non cibo, non potui, non exercitationibus, aliisve caussis hujusmodi inter non naturales similiter adscriptis, quæ cæteroqui suum ad suscipiendas atmosphæræ injurias symbolum conferre valent. *Ubi complures uno morbo eadem tempestate vexantur in id, quod maximè commune est, quove omnes utimur*

potissimùm rejicienda causa est. Id autem est, quod in spirando trahimus. Quòd enim vivendi cujusque nostrûm ratio in causa non sit, jam liquidò constat, cùm morbus omnes continenter attingat, & juvenes, & senes, & mulieres, & viros, proindeque temulentos, & abstemios, tam eos, qui mazâ, quàm qui pane victitant, & eos, qui multis, quàm qui paucis exercitationibus utuntur. Non igitur victus rationi assignanda causa est, cùm cujusvis generis victu utentes eodem morbo corripiantur.

Quod autem rei caput est Hippocrates per varias etiam ventorum, aut pluviarum habitudines in quibusdam tempestatum cardinibus, tum syderum quorundam exortu, & occasu iteratis præceptis sparsim positis futuros, vel non futuros deinceps populares morbos per anni tempora prænunciare, eisque idcircò opportunè prospicere docet: *De annis autem hoc modo consideratione adhibitâ quis statuat qualisnam annus futurus sit, numne salubris, an morbosus. Siquidem secundùm rationem in syderum ortu, & occasu signa appareant, si per autumnum pluat, & hyems sit moderata, neque admodum blanda, neque præter modum frigida; & vere ac æstate aquæ tempestivæ eveniant, sic annum saluberrimum esse, consentaneum est.* De aëre, loc. & aq.

Superiùs etiam addiderat: "quī temporum mutationes, astrorumque ortus, & obitus, ut horum quæque eveniant, tenuerit, is utique futurum annī statum prævidere poterit." *In genere autem, ad libri principium*: "Qui artem medicam rectâ investigatione consequi volet, is primùm quidem anni tempora in considerationem adhibere debet, quid horum quodque possit: neque enim quidquam habent simile, sed cùm inter se plurimum differunt, tum etiam propter varias, quæ in eis contingunt mutationes. Deinde verò ventos tum calidos, tum frigidos, præcipuè eos, qui omnibus sunt communes, ac deinceps eos, qui cuique regioni sunt familiares.... Qui verò ista rectè cognoverit, is cujusque temporis impendentis, & anni statum

præ-

„ prædicere poterit, & quinam morbi tam æstate, quàm „ hyeme in urbe communiter sint grassaturi. „

Imò nec perspectis peregrini aëris, seu ventorum rationibus, aut influentiis ex solis tempestatum vicibus, statuque aëris per easdem duntaxat immutato, humores diversimodè ad delinquendum dispositos interstinguit, unde communes morbos enasciturος indigitat: « Per hyemem verò augetur „ in homine pituita .... quòd autem hyeme corpus pituitâ „ repleatur, hinc constat quòd per hyemem homines maxi- „ mè pituitosa tum expuunt, tum emungunt, hocque anni „ tempore præcipuè tumores laxi, & albi, & reliqui mor- „ bi pituitosi oriuntur. At vere adhuc quidem in corpore „ viget pituita, sed sanguis increscit, quòd & frigora re- „ mittant, & imbres succedant. Tuncque sanguis augetur „ tum ex imbribus, tum ex dierum calore. Æstate verò san- „ guis adhuc viget, & bilis in corpore attollitur, & in au- „ tumnum protenditur. At per autumnum modicus quidem „ sanguis gignitur, quòd illius naturæ autumnus adversatur. „ Bilis autem æstate, & autumno in corpore obtinet. quod „ his indiciis cognoscas, cùm hac tempestate homines suâ „ sponte bilem evomant, & per medicamentorum potiones „ biliosa repurgentur. Id quoque ex febribus, & hominum „ coloribus patet..... ast ineunte hyeme bilis perfrigerata „ pauca gignitur, & pituita rursus augetur .... Cùm igitur „ hæc ita se habeant, oportet morbos, qui hyeme augen- „ tur, æstate desinere, & eos, qui æstate increscunt, hye- „ me cessare, nisi intra certum dierum circuitum solvan- „ tur.... morborum verò, qui vere oriuntur liberatio ad au- „ tumnum expectanda est, & autumnalium morborum dis- „ cessum vere fieri necesse est. Quòd si quis hæc anni tem- „ pora morbus superaverit hunc annum fore sciendum est. „ Atque ita medicum morbis mederi convenit, adhibitâ ho- „ rum cujusque consideratione. Quod in corpore prævalet „ pro anni temporis ratione &c: „ *De natura hominis.*

Sunt & alia per libros Hippocratis loca quamplurima, quæ bilem ob ventorum potestates tempestatibus familiares, vel adventitias delinquentem, morborum in genere, præcipuè febrilium parentem accusant. Alia non pauca affectiones peculiares ex bile progenitas enunciantia per praxim hanc sæpiùs referuntur. Nunc textus unicus instar omnium vota nostra confirmet, qui librum de Natura hominis concludit: „ Febres magna ex parte ex bile oriuntur, quarum genera „ sunt quatuor, præter eas, quæ dolores eximios comitan„ tur. Earum autem nomina sunt Continens, Quotidiana, „ Tertiana, & Quartana. Quę continens appellatur ex co„ piosissima, & meracissima bile provenit, & per quam bre„ vi judicatur: Corpus namque vehementi calore incales„ cens, neque unquam refrigescens celeriter colliquescit. „ Quotidiana secundùm continentem ex plurima bile ortum „ habet, & præ aliis citissimè liberat, at Continente eò lon„ gior, quò ex pauciore bile provenit, quódque in ea cor„ pus quietem habet, quod in Continente nullo unquam „ tempore quiescit. Tertiana verò quotidianâ longior, & à „ pauciore bile fit, quò que diutiùs in ea, quàm in quoti„ diana corpus quiescit, eò diuturnior hæc febris est, quàm „ quotidiana. At quartanæ in reliquis eandem rationem ob„ tinent, sed tertianis tantò longiores sunt, quantò minùs „ bilis calorem exhibentis obtinent, tum quia in his corpus „ liberaliùs refrigeratur, iisque ab atrabile is cumulus acce„ dit, ut non nisi ægrè depelli possint. Bilis enim eorum „ omnium, quæ in corpore insunt, cùm sit glutinosissima, „ maximè diuturnas stationes facit.

Hæc itaque magni Senis oracula, quæ praxis quotidiana post tot secula confirmat, in annorum constitutionibus, quas evulgare ratus sum, tamquam prolegomena, imò totius operis archetypos mihi vertenda decrevi; ut ideò exactè transcripserim; tanta licèt prolixitas in citatis operibus hodierno scri-

scribendi stylo haud consentanea videatur. Sed quosnam his utiliores codices in praxim advocarem?

Sed quoniam biliosas duntaxat epidemias exarare statuimus, ideò prætermissis hyemalibus morbis, qui à pituira originem ducunt (non tamen omissis brumalibus præcursionibus, quatenus in succedentes influunt tempestates) à vernis constitutionibus, & morbis auspicabimur, ad æstivos progrediendo, & autumnales, quibus reverà biliosæ ægritudines, dictante Hippocrate fiunt, gliscunt, & diversimodè ludunt. Speramus intereà lucubrationes has, quæ biliares morbos principaliter tradunt, & praxim non contemnendam Clinicis exhibent, perutiles fore quibusvis Apollineæ facultatis studiosis, atque medentibus, maximè quia ne dum nostris, atque amicorum fidis observationibus innituntur, sed etiam Hippocraticis expositionibus ad amussim respondent.

CONSTITUTIO ANNI 1711.

HYems ante solstitium frigida, post solstitium frigidior, & nivosa huic anno prælusit. Ver aquilonium fuit, & pluviosum; æstas succedens humida, & vix non frigida; hinc constitutio ejus sub cane, & ante canem temperata imbribus frequenter decidentibus. Vigebant per æstatem febres intermittentes vix ullæ, hæque irregulares, & spuriæ, cæterùm mitissimæ, rigoribus, atque æstuationibus solito remissioribus stipatæ; Febres continuæ familiares magis, eæque potiùs continentes videbantur cum mitioribus symptomatibus. Sitis, vomitus, anxietates, dolores capitis, jactationes, fervores, oris amaritudo, vel nidor, aliaque æstivarum febrium satellitia ab hisce omnibus ferè exulabant. Autumno perraræ quoque exquisitæ intermittentes, quæ præcipuè regulares periodos ducerent, visæ sunt. Rarissimæ ideò quartanæ. Febres tertianæ duplices inordinatæ non verè intermittentes, sed remittentes, sive subintrantes continuæ prima-

tum obtinebant, & stationariam autumnalium indolem ostendebant per distinctos circuitus, rigores, æstuationes, & sudores periodicos quotidie repetentes. Ad curationem catharsis optimè instituta cum pallidis biliosorum excretionibus summè erat proficua, & interpositis alterantibus iterata febrilem commotionem sedabat. Phlebotomiâ, & febrifugis vix opus fuit. Hinc deducendum febres hujus constitutionis fomitem suum traxisse à bile adhuc fluidâ, & solutâ, nec tam facilè à paroxysmalibus coctionibus in specificas moles congestâ, ideòque nec levi negotio à reliquis humoribus criticè separabili, utpotè à leni æstatis fervore non coctâ, vel coactâ, seu in densioris compositionis cohæsiones adactâ, neque ad secretionum vias aggestâ, prout è converso in sequentibus, atque oppositis annorum constitutionibus facile est animadvertere.

CONSTITUTIO ANNI 1712.

PRincipium hyemis ante, & post solstitium jugiter nubilum fuit, & frigidum. Ad januarii principium nebulæ adhuc contumaces in tenuem pluviam liquescebant, & statim inter morbos catarrhales varios, putà tusses, raucedines, & ptyalismos irrepsere febres frequenter soporosæ provectis æquè, ac juvenibus infensæ cum frigido ad caput decubitu, quem febris quidem imminuta prosequebatur. Ægri interim lentè moriebantur, vel comatosi, vel cataleptici, vel aphoni. Plurimi ante obitum convulsionibus torquebantur.

Ver summè pluviosum, & humidum usque ad æstivum solstitium perrexit, exinde verò æstas fervidissima fuit, *& calido latravit Sirius astro.*

Interea per illius, & autumni decursum civicarum febrium copia defecit, earumque vices expleverunt creberrimæ diarrhoeæ, & dysenteriæ. Soli milites in castris, coloni in agris, & artifices sub dio laborantes, ut fabri murarii æstivis

vis fervoribus assiduè expositi febres per autumnum passi sunt intermittentes. Enim verò per longam veris humectationem diluta bilis ad torridam illam, viscidamque conditionem, quæ febribus producendis intermittentibus apta nata est adduci per æstivos, quicunque fuerint, fervores haud potuit in civibus placidè viventibus, potuit tamen in cæteris sub dio versatis. Nec tamen insons omninò fuit urbanis viris æstus vigens, nam irritatæ, & fluorem adeptæ salinæ bilis particulæ, atque ad alvinas vias devolutæ, excretionum profluvia, vel intestinorum difficultates attulerunt; quòd autem morborum quorundam æstivorum, vel autumnalium originem aliquando bilis salibus, non integræ substantiæ tribuere videamur, non hinc animus est vitium biliosi recrementi quà talis prætermittere; cùm non possit alterari præter naturam pars ulla ex componentibus bilem, quin bilis ipsa morbosa evadat. Nec assentiri possumus modernis Hypotheticis, qui non modò humorum specialiter peccantium nomina obliterare, sed & Humoristarum sententias proscribere toto contendunt nervo. A verâ praxi, atque à veris medicinæ Parentibus discedere pro aucupandâ novatoris gloriolâ, piaculum esto. Morbi omnes, de quibus agere nostrum fuit institutum bilem vitiatam ubique redolent sub variis tamen respectibus; bile etenim per corpus vagante, aut vigente, vagantur, aut vigent hujusmodi ægritudines; depulsâ, vel correctâ cedunt illicò. Earundem crises spontaneæ, vel artificiales, perfectæ, vel imperfectæ per urinam, per alvum, per vomitum, per ipsamet sputa, & sudores interdum merè biliosæ exeruntur; symptomata itidem ferociora temperantibus, & anodynis obsistentia persæpè vomitu, vel secessu bilioso sedantur. His autem obiter delibatis è diverticulo redeamus in viam.

Præfati itaque morbi verè biliosi per hujus anni æstatem, & autumnum, qui siccus notabiliter fuit, idest per totum octobrem viguere. Successit november borealis, & frigidus, sub

ſub finem varius ob aſtrorum, & aquilonum alternos afflatus, queis aër ad principium decembris valdè inæqualis thermometra per horas diei in aſcenſum, & deſcenſum ſæpiùs urgebat. Hinc epidemia rheumatica inæqualiter, ſed celeriter per totam Italiam, & ultrà protendebatur ſimillima ei, quæ anno 1709. deſævierat, ſaltem quo ad naturam, & invadendi modum, levior tamen, & brevior; nam ad decembris medietatem invaleſcens, eodem finiente ſuum attigit apicem. Notatu dignum eſt quod obſervabamus die 25. ejusdem menſis Dominicæ nativitati ſacro: ante Solis ortum aër tepidus erat, ad ejus ortum rigidus flante boreâ ad uſque horam nonam horologii Gallici; mox auſtralis per horas duas, & dimidiam; rursùs borealis per horam; iterùm auſtralis uſque ad primas tenebras, iterúmque per noctem gelidus. Hac inquam die quicunque libero aëri ſe ſe indiſcriminatim commiſerunt quibuslibet horis, præſertim veſpertinis, raucedinem extemplò inierunt cum tuſſi, & ardore tracheæ; permulti ſævioribus gravabantur catarrhis, ita ut ſequente mane quinquaginta, & ultrà homines mihi cognitos dirâ hac invaſione veſpertinâ repentè correptos ſciverim, qui antehac optimâ fruebantur valetudine. In epidemiæ primordiis multi ęgrotabant, pauci verò interibant, morbo ſimplicem rheumatis conditionem haud excedente; In progreſſu, & ſtatu penitiores ſupremi, & medii ventris partes invaſit affectio, hinc ferè lethalis. In declinatione conſtitutionis perpauci ægrotabant, ſed utplurimùm ante ſeptimam vitâ periclitabantur ob gravem ad interiora decubitum.

CONSTITUTIO ANNI 1713.

PEractâ aquilonum viciſſitudine humidus vigebat æqualiter, & temperatus auſtrorum afflatus menſe januario cum nivibus conſtanter per dies aliquot decidentibus; Hinc morbida prægreſſi anni conſtitutio miteſcebat. Nonnulli attamen, præ-

præsertim senes, & phlegmatici, vulgò *fluxionarii*, vel aliter valetudinarii adulto hoc mense, tum & februario per frigoris incrementum catarrhalibus orgasmis, interdum metastasi correpti supremum agebant diem, vel qui fortè evadebant longâ tenebantur tussi, aut arthriticâ affectione universali vel particulari, adeò ut uno die ad finem februarii sex ægroti repentinâ ischiade correpti consilium nostrum adierint. Nihil exinde memorabile ad hyemis finem observatum est, præter variolas, & morbillos non infausti ominis, ut ut siccâ, & violentâ tussi cum febre, vel ardente, & synochali, vel obscurè periodicâ angerentur affecti.

Ver æquè temperatum fuit absque ventorum altercationibus, & absque pluviis. Æstas inde sicca, & aquilonia; quare biliares morbi, tam universales quàm particulares silere visi sunt. Mixtæ potiùs affectiones emergebant lymphatico-sanguineæ per æstatis decursum usque ad autumni progressum. Hujusmodi erant gutturis destillationes, & phlogoses, tusses, pleuritides spuriæ, dolores potiùs intercostales, capitis gravitates, & dolores; febres scarlatinæ, & purpureæ, aut aliter mixtę, juxta ægrotantium ætatem, vel idiosyncrasiam. Itidem rheumatismi, & arthritides, pręsertim ischiades. Genus etiam nervosum spasmodicis insultibus, imò & convulsionibus angebatur, pręcipuè in collo ad originem spinalium. Ad profligandos hujusmodi morbos tempestati dissentaneos venę sectio opportunè celebrata solenne erat præsidium, nec nos fallebat eventus, quandoquidem detractâ sanguinis congruâ quantitate facilè solvebantur lentores sanguineo-pituitosi, & ad debitas oscillationes restituebantur vasorum extensorum perimetra. Reverà bilis quemadmodum in humidioribus veris, vel æstatis, vel utriusque constitutionibus una cum frigore à borealibus deducto iners, & depressa jacet, nec vires exerit suas, ut hyeme observamus; ita in humidis constitutionibus cum adjecto calore diluta tandem acuitur, & alteratæ pituitę commixta mixtas similiter affe-

ctiones procreat; In siccâ constitutione cum frigore, ut in hoc casu sæpè concentratur, & sub lympharum susceptis affectibus latitat, vel leviter cum iisdem sociatur. In sicca demum, & calidâ, ut in describendâ anni 1718. per propriam virtutem excandescit.

CONSTITUTIO ANNI 1714.

BRumales dies præcociter aquilonii, & rigidi extitêre. Ver frigidum, siccum, & undequaque ventosum. Ideò creberrimæ fluxiones ad fauces, ad pectus, ad corporis habitum cum febre, & sine febre catarrhales. Ad aprilis principium biduo, vel triduo afflantibus intensis aquilonibus austrino spiritu vix interceptis peracutæ excitabantur pleuritides; illis silentibus cessabant & istæ. Medio Aprili iterum boreas recruduit sævior, iterumque pleuritides legitimæ frequentiores, & contumaciores, ita ut die 17. ejusdem quatuor unâ horâ pleuritici me ad curationem accerserint. Harum pleræque per sudorem judicabantur, etiam absque præviâ venæ sectione. Sudor, inquam, in earum principio spontaneus, quandiù particularis, vel interceptus scatebat, inutilis; in progressu autem continuus, copiosus, & universalis judicatorius fiebat quartâ, vel quintâ die. Per sputum vix ullæ judicabantur, fortasse propter summam in humoribus viscidi-tatem ab aëris siccitate contractam. Raró itidem solvebantur per venæ sectiones ut ut istę desumptâ ab acutissimis symptomatibus indicatione repeterentur in pluribus usque ad septimam detractionem absque levamine, imò nec retardato pleuriticorum interitu. Harum pleræque solâ catharsi expugnabantur, eâque validâ ne dum ante septimam, sed quandoque ante quintam, aut quartam. Hâc ad miraculum levabantur ægroti: Fæces excernebantur cretaceo-biliosæ, & simul ardentes, argumento pręclaro inductæ ab aëris siccitate in humoribus lentescentiæ. Cùm etenim verno tempore viven-

ventium fluida ad quamdam turgescentiam , sive rarefactionem naturaliter promota majorem exigant in canalibus diametrum , & in cute perspirabilitatem , si fortè inter hos nisus utrâque frustrentur , reliquum est ut in oppositam consistentiam postliminio redigantur , & condensati , coactique humores , præsertim bilis majorem , quàm anteà ad inhærendum visciditatem nanciscantur , & minorem ad iterum rarescendum aptitudinem , quid quid natura per excitatas commotiones , & febres , quid quid ars per detractas lanceolâ copias , vel implorata diaphoretica præsidia eorum attenuationem moliantur. Id unum ferè assequitur febris , ut inductâ viscidis , pręsertim biliosis effervescentiâ acrimoniam augeat ; id unum ars , ut dato in canalibus spatio , vel addito per diaphoretica humoribus acrefactis motu , major fiat à locis secretionis ad nobiliores partes impetus , præcipuè ad organa respirationis , quibus aër , ut suprà frigidus , & siccus peculiarem attulit rigiditatem , nisi vel sponte , vel catharticis adhibitis per alvinas vias deturbentur morbosa recrementa , in primis biliaria , quæ vel , primas vias obducendo , comprimunt præcordia , & pectoris affectionem idiopathicam augent , vel per ductus secretorios non eructata sympathicam confirmant , aut statuunt per anadromen , ut mox dicebamus. Optimo itaque consilio in morbi principio semel , aut iterum institutâ venæ sectione idiopathicæ affectioni occurrebatur , statimque per cathartica morbidus fomes delebatur. Quo facto evidenter levabantur ægroti , & ad septimam circiter criticis sudoribus judicabantur. Hoc ritu plurimi ab orci faucibus liberabantur.

Rarò visi sunt ejecti lumbrici , & quamvis per similes aliquando morbos sæpiùs excerni videantur , non ideò dicendi sunt caussa pleuritidum , ut multi perperàm hariolabantur , sed earundem socii , quippè his excretis non solvitur affectio pleuritica.

Cùm itaque epidemica hujusmodi constitutio ab intensâ

humorum craſſitie, & ab notabili ſolidorum rigiditate proficiſceretur, miteſcere viſa eſt advenientibus longis pluviis, queis humores dilui, ſolida laxari, & acria demulceri potuerunt. Æſtas inde, & autumnus non valdè torridi fuere, ſed inæqualiter vel ad calidum, vel ad humidum deflectentes, hinc triplicis notę morbi ex bilioſo delicto emerſêre, ſcilicet primò febres intermittentes, ſecundò ardentes ſpuriæ, & tertiò dyſenteriæ, ſingulæ tamen haud nimis contumaces, ut conjicere fas ſit ex flore bilis exaltato ardentes ſpurias, ex ſedimento illius intermittentes, ex viſciditate, & acrimoniâ Dyſenterias fuiſſe productas. Primæ per unicam, vel alteram phlebotomiam, & conſueta refrigerantia defervebant; Alteræ per corticem peruvianum cicuratæ ſilebant; poſtremæ velut criticæ paucis erant tractandæ, nam cum ægrorum tolerantia aliquandiu vigebant, ſuâque ſponte terminabantur, vel uſu ipecacuanhæ mox à cruenta effuſione declinabant, & ulteriùs in diarrhœam migrantes ſalubriter deſinebant.

CONSTITUTIO ANNI 1715.

NOn ultra congruum, & climati noſtro reſpondentem frigoris gradum exceſſit hyemalis conſtitutio hujus anni. Ver ſiccum fuit, & æqualiter temperatum, hinc tertianæ legitimæ typum exquiſitè depuratorium ſervantes, benignæ ideo, & breviſſimæ aprilem non prætergreſſæ. Devergente maio calor ingens auſtrorum flatibus ſuccendebatur, ideoque tertianæ ab anteriorum indole deflectentes inſurgebant validæ, diuturnæ, nec remediis facilè cedentes. Ineunte junio ventus ſpirabat frigidus, mox pleureſes; anginæ, rheumatiſmi, genarum fluxiones, odontalgiæ, & catarrhi huic tempeſtati haud conſentanei; quare jure meritò aptari poteſt Hippocratis obſervatio: *Cùm ver hybernum fuerit, & extremæ hyemis frigora ſenſerit, hyberni etiam morbi fient, & tuſſes, & pulmonum inflammationes, & anginæ.* De humoribus.

Sup-

Suppresso boreæ afflatu calor invaluit cum australibus ventis, similiterque tertianæ validiores, & contumaces cum assiduis capitis doloribus, queis phlebotomi lanceola feliciter prospiciebat. Per julium æstus major febres intensè biliosas in aliquibus periodicas, in aliis homotonas cum acuto capitis dolore, cutaneis efflorescentiis, vomitibus, aut diarrhoeis biliosis suscitavit, cæterùm breviores raró septimam, rarissimè decimam quartam excedentes unicâ sanguinis detractione, unâque catharsi curabiles. Inter has febres anomali quoque morbi ex pituitæ vitio bili commixto emergebant, quorum fortasse caussa procatartica fuit prægressa junii frigida intemperies; hujusmodi erant gravativi capitis dolores, articulares cruciatus, odontalgiæ &c. Huc pertinere videtur Hippocratis doctrina de internis affectibus: *Cùm pituita, & bilis in corpore mixta fuerit in ventrem defluit, cúmque ibi coacervata fuerit attollitur, sursumque ac deorsum velut unda discurrit, rigor, & febris prehendit, dolor ad caput decumbit, cúmque ad viscera pervenerit strangulatum adfert.*

Plurimi per hunc febrium decursum, præcipuè juvenes vividioris constitutionis, aut vinipotæ febre correpti enormibus deflagrationibus simul, & gravissimis virium prostrationibus prehendebantur cum biliosis exundationibus undequaque, nempè linguâ croceâ, urinis exquisitè croceis, croceo pariter extracti sanguinis sero immersos linteos flavedine inquinante, tandem & croceis dejectionibus; hinc facilè post unam, aut alteram catharsim in criticos, saturatosque icteros migrabant, qui sensim evanescebant cum febre ipsâ post aliquot imminutos accessus finiente. Alii post aliquot intermittentis tertianæ, vel duplicis paroxysmos cum dolore acuto, & pulsante ad oculorum radicem febris assiduo comite per institutam catharsim (exceptis plethoricis, quibus venæ sectio erat præmittenda) & sumptum ad quartam, vel quintam periodum peruvianum corticem convalescebant, in exulcerationes perruptâ labiorum crepidine. Plerique repetitis

purgationibus, & excretionibus materiæ exquisitè biliosæ in leniores paroxysmos deducebantur, & brevi in integram apyrexiam, nullo ex febrifugis petito auxilio. Nonnulli ob superadditas caussas ex biliosis in alias diversi generis febres incidebant, vel mixtas. Operarii nimiis laboribus dediti, & viatores improbis itineribus sub acuto, & assiduo insolatu fatigati, atque neglectis sudoribus refrigerati febribus biliosis per dies aliquot laborabant, mox in anginas, aut pleuritides legitimas, vel mixtas, aut in acutas arthritides incidebant; ast iteratis venæ sectionibus, calidisque potionibus diaphoreticis versùs undecimam judicabantur. Inter cæteros quidam simplici tertianâ captus cum vomitibus in principio, & cardialgiis ad quintum paroxysmum minùs febricitabat, iterumque minùs in sexto, ita quòd videretur septimo judicandus, sed auram captans frigidiusculam dolorem lateralem accersivit cum spirandi difficultate, tussi &c. Per haustus blandè diaphoreticos sudavit, & convaluit. Infantes & pueri suos etiam patiebantur bilis errores, atque excessus, unde vomitus, & diarrhoeæ biliosæ creberrimæ. In pluribus biliare vitium ad cutim erumpebat per herpeticas pustulas, vel papulas ardentes, aut mordaces, aut puncticula aggerrima culicum morsibus similia, aut miliares quasdam asperitates, aut maculas per universum corpus hepaticas, vel saltem ephelides febre non productâ; quod etiam in adultis frequenter vidimus.

Hæc, ut monebam, à fine junii ventis australibus perflato, ideoque calidissimo, adusque julii medietatem dicto modo sequebantur. Tertianæ simplices, quæ per hoc tempus ad septimum communiter circuitum producebantur, & super alias febres vulgariter vagabantur, duplicibus tertianis locum præbuerunt post aliquot imbres, fortasse quia bilis febrifera nonnihil diluta crebrioribus cum sanguine circuitibus absolvendis par exinde fuit. Hæ nihilominùs tertianæ duplices citiùs solvebantur, quàm simplices.

Cæ-

Cæterùm in subjectis fervidiori liquidorum constitutione præditis febres nascebantur assiduæ typum duplicis tertianæ continuę servantes à prolixo rigore plurium horarum semel auspicatæ, & in reliquis circuitibus à solo quodam momentaneo horrore repetentes; aliter in densis constitutionibus, queis utplurimùm intermittentes adveniebant, quandoquidem bilis delinquens in primis subjectis fluxilior, & tenuior, alioquin accensa & asperior fomitem intermittentibus proprium producere non valebat, bene tamen in alteris ob majorem visciditatem, & siccitatem.

Ut autem redeamus ad capitis dolorem jam suprà adductum velut ordinarium sectatorem istarum febrium, cùm continuarum, tùm intermittentium, qui nempè acutus, pulsatorius, velut perterebrans frontem potiùs, imò orbitarum fundum instar pertinacis hemicraniæ invadebat, quive communiter in plerisque solâ catharsi demulcebatur; si plethoricos nonnullos tensiori fibrâ præditos excipias, queis phlebotomia præmissa utilis fuit: Hoc inquam doloris genus hemicraniæ analogum animadvertens conjicio vulgarem hemicraniam produci forsitan posse à bilioso morsu nerveis intestinorum, & stomachi superficiebus inflicto, à quibus inde per nerveos funes molestæ ascendant irritationes adusque eorum originem, quæ cum plurimis frontis, & oculorum nervis medio intercostali communicat. Profectò hemicrania ferè solet excitari quo tempore coctior bilis, & copiosior ad duodenum, fortasse etiam ad ventriculum exundat, quum nudæ, ideoque irritabiles extant eorundem tunicæ, seu ante prandium; quare diluti alicujus alimenti assumptio in pluribus ferocientem dolorem minuit; Alii per tempestiva jentacula, aut matutinas epotationes eandem evadere didicerunt. Ipsemet hemicraniam alias frequenter appellentem bihorio ante meridiem, aquæ calidæ matutino potu cohibebam. Tandem hemicrania morbus ex biliosorum stirpe est, ejusque prodromus plerumque est vomitus, vel nausea, vel etiam cardiogmus.

mus Juvenes potiùs, quàm Senes invadens, ideoque communiter creditur validam ſanitatem ſignificare.

Toto auguſto calor deferbuit, & febres bilioſæ pari ritu otiabantur, ſed ſobolevit nova rurſus catarrhalis affectio, quam aura frigidiuſcula fervoribus intermixta, nocturno præſertim tempore gliſcens attulerat. Interceptâ itaque pluribus clanculùm tranſpiratione novæ anginæ, & pleuritides vernalium emulæ occurrebant; tuſſes ſiccæ, deſtillationes, dolores artuum, vel intercoſtalium, aliaque hujuſmodi.

Adventante autumno, & temperatis per imbres ventorum peregrinorum inſidiis, tum emollitâ fluidorum craſi exurgere nihilominùs viſi ſunt bilioſi igniculi copiis lymphaticis intermixti, novum quoddam febrium, & ſymptomatum genus ſtatuentes. Tunc febres continuæ explodentes, vel periodicæ cum orgaſmis compoſitis, impetu ad caput, nocturnis ideò ſubdeliriis, jactationibus, calore ſicco, faucium ariditate, cutis ſquallore, leipothimiis, anginis ſymptomaticis, linguæ fœditate, ſiti, virium & appetitus dejectione vigebant. In quibuſdam ictericis, & quibus viſcerum naturalium, hepatis præſertim infarctus prævii, vel in febribus producti aſſidebant, frequentes narium hæmorrhagiæ in viris, uterinæ in fœminis obſervabantur; circa ſextum morbi diem turbidæ urinæ quales jumentorum ſubjugales dictę, acres, & craſſæ mingebantur, divulſum tamen, & grave ſedimentum deponentes, & clareſcentes; Non tamen has febres malignarum titulo obſignare placuit, nàm manifeſta origo bilioſo-lymphatica nomen iisdem mutuare debebat. Reverà ſuperatâ ſeptimâ turbę omnes ſedabantur, præcipuè poſt congruas catharſes bilioſam, mucoſamque excretionem affatim promoventes, aut poſt ſpontaneas hujus notæ diarrhœas. Quòd ſi quædam adhuc reliquiæ ſupereſſent fauſtè ſebrifugis profligabantur. Novæ interim ad ſeptembris finem pluviarum alluviones repetebant, quibus ultrò dilutâ bilis reſinâ, ejuſque acri-

acrimoniâ sufficienter retusâ lætior, tutiorque sors febribus, cognatis morbis, eorumque productis præluxit.

Febres ideò superstites, aut noviter accedentes ad intermittentium classes reducebantur cum symptomatum lenitate; Dolores capitis paroxysmales exulabant; urinæ croceo, & lateritio colore deposito clarescebant mediocriter coctæ; cessarunt biliosi vomitus in febrium ingressu; leviores uno verbo, brevioresque circuitus, & morbi universùm dociliores methodicis purgantibus, alterantibus, & febrifugis cedebant nullam exigentes phlebotomiam, nec ullum post se trahentes recidivę fomitem. Rarissimæ quartanæ in his tantùm, qui malè per æstatem victus, & ambientis ratione utebantur, vel qui anteactas tertianas neglexerant.

Porrò in æstivis fervoribus, quos præcipuè calidi ventorum afflatus multiplicant, imbres copiosi, aut repetentes præsto sunt minuendis, vel avertendis morbis stationariis; his nempè diluitur succensa bilis, & in mansuetos motus composita, spiculisque suis facilè dedolata turbas inde leviores, minúsque frequentes suscitat. Quare per ejusmodi constitutionem impetus febrium, aliorumque æstivorum morborum sæpiùs exuperans, toties per pluviarum adventum reprimebatur; ita ut facto per æstatem, & autumnum morborum nunc insurgentium, nunc cedentium, nunc deficientium calculo non ingens Taurinensem urbem, ejusque ditionem epidemia vexarit. Aliter evenisse percepimus in Pedemontanis quibusdam, & ulterioribus Italiæ, & extra Italiam regionibus, quas nulla, vel modica mulcebat pluviarum irroratio; biliosæ etenim affectiones epidemicæ ibi sæviores plerosque hominum adortæ per nulla intervalla mitiores, imò ex diutinis siccitatibus ferociores factæ remediis quibuscunque obsistebant, vel in pejores degenerabant morbos v. g. arquatos diuturnos, obstructiones, asthmata, ischiades, cachexias, hydropes &c. In dictis, inquam, regionibus siccissimum ambiens infestam adeò habitudinem induerat, ut convenientes advenæ

post breves moras, velut contagio perciti in febres biliosas inciderent. De his nonnulla videantur in prodromo morborum biliariorum ad calcem secundæ partis Historiæ Hepaticæ.

Notandum autem pluviam, si modica sit, post longos æstatis fervores semel, aut iterum decidentem biliosas incensiones, utplurimùm augere potiùs, quàm demulcere, factâ videlicet assatæ bilis per levem irrorationem subitaneâ, ut ita dicam, calcinatione instar calcis per aquam desuper aspersam.

September ob pluvias, ut dicebamus mitescens in frigidum, humidumque octobrem desinebat; ideoque morbosos tumultus deposuit bilis præcociter repressa ab pituitosis laticibus in morborum dominatum succedentibus. Hinc per eundem, & per novembrem catarrhales ad caput, pectus, ventrem, & articulos morbi vulgariter emergebant.

Omnes hujusmodi mutationum series, & morborum vices, nec non appositæ remediorum classes varios indigitant bilis status secundùm diversas primarum qualitatum, atque ambientis habitudines, nam si consideretur jam vernalis ęther potestatum renovationem in cunctis viventium liquidis intendens, vel ideò bilem simpliciter cum liquidis aliis ad majores inordinationes excitans, vel quodpiam liquidi ejusdem biliaris vitiatum per æstatem præcedentem, nec exantlatum ante hyemem, ideò compressum, & concentratum jam suscitans, & impellens; quomodocunque sit, in specialibus quibusdam casibus biliares affectiones jam venient. Consideretur ulteriùs bilis jam, ut suprà verno ęthere excussa, atque ęstate adaucta, & deflagrans, vel nova veteri superaddita (æstas enim bilem gignit ex Hippocrate) & intempestivâ frigiditate compressa, aut siccitate intensiùs concrescens, aliis fluidorum delinquentium copiis intermixta, non ne proprias, aut communes turbas in subjectis dispositis excitabit? sit ardens & fluida jam continuè, vel per intervalla turgescet,

cet, & vagabitur; sit resinosa, & cretacea, partes varias fixè obsidebit, & lædet Ventis aliquando calidis laxata, & promota; frigidis constricta, & repercussa; pluviis interdùm mitioribus explosa, affluentibus enervata, ferociam acuet suam, vel abscondet, & deponet. Similiter ab actuosis irritata, à diluentibus cicurata, per phlebotomiam ab invasionibus revocata, per purgationem eliminata, febrifugis tandem irretita facillimè concipietur.

Nec sola bilis verno tempore ad varios affectus morbosos excitatur; multa alia morborum diversa principia in subjectis dispositis per idem tempus expergiscuntur. Sic plurimæ ineunte Vere nasales, uterinę, hæmorrhoidales, aut pulmonicę erumpunt hæmorrhagiæ; Sepulti per hyemem rheumatici affectus exurgunt; Phthises, hydropes, hecticæ tabes in pejus ruunt; passiones denique quæcunque hypochondriacæ, scorbuticæ, venereæ, maniacæ, ut & cutaneæ eruptiones, vel destillationes excutiuntur. Adeò verum est viventia omnia ut in macrocosmo, ita & in microcosmo per vernum tempus moveri, aut sopitis jam motibus renovari ac veluti extincta per hyemem activa liquidorum principia, seu elateres reviviscere. Anni tempora morborum reversiones ciere plerumque solent, vel novas afferre ægritudines. *Illud præterea spectandum est quomodo affecta sint corpora, cùm ab anni temporibus accipiuntur.* Hippocr. de humorib. Quod præcipuè de verno tempore prædicandum esse quotidiana experientia docet.

CONSTITUTIO ANNI 1716.

HYems præcessit aquilonia, & glacialis cum uberrimis nivibus, adeò ut à fine novembris adusque principium martii triginta septies in Pedemontio ninxisse observatum fuit. Hinc capitis, faucium, & pectoris affectiones variæ, raucedines contumaces, aliique hyemales morbi. Ad principium

januarii flantem priùs Vulturnum regelans excepit Auster humorum compagem, solidorumque texturam laxans. Hinc fusiones, & stases sanguinis inflammatoriæ. Ver temperatum fuit favoniis, & ornithiis aliquandiù eventilatum; siccum deinceps usque ad medietatem aprilis; tunc alternis imbribus largè perfusum, non insalubre. Vergiliarum exortus austrinos afflatus, & æstus præseferebat vigentes cum incremento usque ad julium. Febres ideò exurgebant biliosæ, continuæ, vel intermittentes, vel remittentes non valdè à descriptis in superioribus epidemiis dissimiles. Intermittentes remediis leniter obtemperabant, nec, sibi ipsis relictæ, septimum excedebant circuitum. Homines durioribus addicti exercitiis, & laboribus, iis præsertim, qui ad ignem, vel solem exantlantur, v. g. Pistores, & fabri murarii, in primis juvenes, vehementiùs ab hisce febribus corripiebantur cum siti intensâ, exæstuatione, urinis flammeis, anxietatibus, capitis dolore, totiusque corporis internis, externisque ariditatibus; interdum biliosis orgasmis, etiam ad cutim efflorescentibus. Crebræ in pauperibus, & exercitatis choleræ tam siccæ, quàm humidæ; crebriora alvi profluvia, & tenesmi cum, aut sine febre haud infeliciter desinentia. His aptari non immeritò visum est Celsi effatum: *alvum fluere sæpè pro valetudine est, dummodò intra septimum quiescat, & sit sine febre; expurgatur enim id, quod noxium latebat in corpore.* Fluxibus hujusmodi biliosis aliquando urinæ difficultates sociabantur per stimulos biliares ab intestino recto ad vesicam propagatos.

Finiente julio, & ineunte augusto inter austros latè peragrantes subdoli repetebant euro-boreales flatus vespere præsertim noctuque frigidi, cum nocturnis similiter, aut matutinis imbribus. Post initium Augusti venti exquisitè boreales matutini cum pluviis, quibus post meridiem intermiscebantur australes; eapropter intermittentibus, continuisve febribus, nec non diarrhœis adhuc vagantibus lymphatici accedebant

cedebant affectus, tusses contumaces, in pueris convulsivæ, arthritides simplices, anginæ, pleuritides spuriæ, asthmata, œdemata, & hydropes. Quæ autem per æstatem ante eurorum, & borealium afflatum in febribus, aliisve biliosis affectibus ab æstu præcoci excitatis eluxerat placiditas, & facilis morborum resolutio, aut curatio, aperto, & repetito euro-borealium insultu in acriorem conditionem, & contumaciam degenerabant. Febres, earumque periodi, & symptomata vehementiora, & diuturniora evaserunt, nec remediis facilè cedebant. Difficillimæ ideo judicationes, eæque, utplurimùm, imperfectæ ansam dabant recursibus, vel viscerum infarctibus, tumoribus, & fœdo cutis colori.

A cane ad arcturum, & ęquinoctium autumnale, dum austri jam quiescebant, vicesque eorum sumpserant favonii cum aquilonaribus pleuritides aliquot insuetas [præter spurias & incruentas] spectabamus, siccas, obscuras cum dolore profundo, quasi ad centrum diaphragmatis, tunc manifesto, & acuto, quum ægri se se in latus alterutrum devolverent; respiratione ferè naturali; febre acutâ cum pulsu vix duro; sputo albo, & viscido nonnihil cruento. Pleuritides hujusmodi non sudore, non sputo, sed repetitis duntaxat largis phlebotomiis expugnabantur. Rati fuimus phlogisticum decubitum ad eam pulmonaris lobi faciem insidere potuisse, quæ lambit diaphragma, & per concavam figuram suam ejusdem convexitati respondet, quam ideò caballinum unguem vocant Anatomici.

Notatu dignum est quod hoc anno, ęquè ac omnibus elapsis observabatur, nempè mulieres popularibus quibuscunque morbis biliaribus, aut lymphaticis minùs tentari, quàm viri. Reverà fœminę, utpotè humidiori pollentes idiosyncrasiâ, & violentis laboribus non resiccatę ad quandam mensuram bilis fervores concipiunt, & biliaribus morbis non adeò gravibus sunt proclives; tum etiam inter privatos domi cancellos vivendi morem servantes rigidis, aut aliter infensis

aëris percussionibus non adeò exponuntur, ideóque nec tam facilè in catarrhales, aut alios hujusmodi affectus incidunt. Muliebria isthæc in familiaribus epidemiis privilegia nostro etiam Hippocrati innotuerunt. Sic in statu tertio sect. 2. lib. 1. de Morbis vulgaribus in epidemia æstivâ: *Mulieres præterea multæ ægrotarunt, minùs tamen, quàm viri, nec ita multæ obierunt.* & lib. 6. eorundem Epid. sect. 7. in epidemiâ catarrhali hyemali: *Cæterùm mulieres non æquè ac viri tussi conflictabantur, sed paucæ etiam febricitarunt, earumque valdè paucæ ad pulmonis inflammationem devenerunt. Eæque grandes natu, & omnes evadebant. Cujus rei causam esse existimabam quòd non perinde, atque viri in publicum prodirent, & quòd nequaquàm pariter ac viri morbis tentantur.*

CONSTITUTIO ANNI 1717.

HYems initio mitis, vix nivosa, interdùm austrina, post solstitium rigidiuscula, per januarium, & usque ad æquinoctium lenibus perflata aquilonibus, nonnihil asperior, & sicca, vix tamen gelida anni hujus constitutionem feliciter auspicabatur. Ver temperatum succedebat gradatim tepidiusculum. Ornithiæ leniter, & diutiùs spirabant. Æquinoctiales dies salubres, & tranquilli. Ortus pleiadum imbribus perfusus, mox serenus, & lætis favoniis stipatus. Tardus austrorum adventus, hisque quotidiè subsolani, & Boreæ interpositi, adeò ut solstitium æstivum vix ultra veris temperiem positum perciperemus. Æstas itaque breviter, & in remisso calida fuit, & inæqualis. Sub cane, & ante canem aquilones solitarii spirabant cum sensibili, præcipuè ad noctem frigiditate; Ad Augusti medietatem mediocris, sed brevis. Arcturus humidus, cum austrorum suscitatione efferum fervorem recolligente. Frigidus inde, humidusque autumnus usque ad vergiliarum occasum.

Febres vernas perpaucas adnumeravimus, lenes cæterùm, & po-

& potiùs lymphaticas; causones nullos. Duplices tertianæ continuæ per æstatem viguere, sed placidæ, & ad septimam, aut nonam per sudorem facilè difflabiles; quod etiam animadvertit Hippocrates lib. de humoribus: *ubi Æstas Veri similis extiterit sudores in febribus, eæque faciles, neque peracutæ erunt, neque linguas vehementer aridas habebunt.* Per breve Augusti interstitium nonnihil fervidum febres aliquot biliosæ exurgebant ex tumultuariis continuis, quas ex quorundam symptomatum strepitu malignas vulgus medicorum perperàm nominat. Veruntamen non anxietates, non deliria, non oppressiones virium paroxysmales, non cardialgiæ, ariditates, æstuationes, non papulatæ, aut puncticulares eruptiones cutaneæ, non centum alia ex Proteiformi perversæ bilis indole germinata symptomata veram malignæ febris naturam constituunt; hæc siquidem omnia vel in simplicibus tertianis intermittentibus occurrunt, præsertim æstivis. Quod autem verè malignum est intimiores partes etiam majoris usus clanculùm invadit, & cum minori strepitu conficit, antequàm pateat; principium quidem, ut cum Antiquis loquar, deleterium vix sensile, non extensum, non consuetum, remediis obluctans. Cæterùm faciles in dictis febribus curationes, etiam subitaneæ, vel per catharsim, aut opportunum febrifugum, vel modicum etiam paregoricum, aut aliud qualecunque alterans, facilesque coctiones. Nec virium nimia à paroxysmis dejectio malignarum nomen malè arrogatum decernit.

Intermittentes æstivæ raræ fuerunt, mites, atque facilis solutionis; rariores ad autumni limina, sed contumaces, & fixæ ultra morem superioribus epidemiis observatum. Ad medium, & finem autumni contumacissimæ, utplurimùm complicatæ. Duplices tertianæ anomalæ frequentiores erant cum ingente rigore, & æstuatione inæquali diù satis protractæ, imò post aliquod exilium postliminio revertentes; paroxysmales capitis dolores mitiores quidem, sed sitis ardentior, &

anxie-

anxietas major. Urinæ leviter saturatæ, frequenter palli-diores, & crudæ. Diarrhœæ, & dysenteriæ hoc anno ra-rò visę sunt, eæque mitiores, & curatu faciles. Plurimæ lie-nis obstructiones autumnalem constitutionem claudebant. Bi-lis etenim ab æstiva rarefactione tumens nec à constanti im-posterùm fervore congruenter disgregata in mucidam, & cre-taceam naturam, facilè idcircò per lentos lienis anfractus irretiendam migraverat. Morbi insuper regii contumaces non pauci aggerebantur ex nimia inęqualitate caloris, & frigoris. quibus omnibus sat est textus Hippocratis in lib. de Humori-bus: *Pro anni autem temporis varietate similes, aut dissimiles erunt morbi, qui hoc tempore oriuntur. Quod si similiter pro-cedat; aut ejusmodi morbi erunt, aut ad tale quid deducentur, velut ad morbum regium autumnalem, cùm frigus calori, & calor frigori succedit. Si verò æstas biliosa extiterit, bilisque in-crescens intùs remanserit, etiam aliquantulùm lienosi erunt.*

CONSTITUTIO ANNI 1718.

POst hyemem aquiloniam; & siccani veris initium tem-peratum fuit. Ad aprilis finem Australes spirabant ven-ti borealibus mitioribus aliquando intermixti. Maio, & junio invalescebant austri utplurimùm sinceri, quandoque favoniis intercepti. Julius, & augustus cum septembris initio austra-libus, atque ethesiis jugiter infestabantur. Vix tamen austro-rum humiditas, & pluviæ exiguę sub æstatis finem deciden-tes maximam horum temporum siccitatem leniebant. Ve-runtamen in hac nostrâ Pedemontana regione nulla dari po-test certa ventorum exploratio, quâ exactè possint uniuscu-jusque afflatus exactè discriminari, cùm singuli refringantur, variisque metamorphosibus turbentur; hinc aliquando ab au-strali plagâ aquilones, ab aquilonari autem noti spirare per-hibentur, aliàs calidus percipitur, qui frigidus ab ortu suo esse deberet, & vicissim. In hac inquam, nostrâ ditione

ędi-

ædificiorum parietes aquiloni expositi eo ferè læduntur modo, ac lædi solent Romæ [ex relatu celeberrimi Lancisii lib. de nativis, & adventitiis Romani cœli qualitatibus] vergentes ad austrum. cæterùm per hæc tempora epidemicæ febres indolem tertianę intermittentis essentialiter servabant, ut ut sępè continuæ ardentes, vel subcontinuæ accidentaliter audirent. Nec defuerunt complicatæ ægritudines, vel sporadicæ, imò & febres symptomaticæ, quæ ad particulares affectus relationem habebant. Hinc & visæ dysenteriæ, nec non quædam biliosi scorbuti soboles cum phlogosi vagâ, cutaneis maculis, & gingivarum erosione &c.

Ineunte septembri criticæ excretiones biliosæ ad alvum die septimo, quandoque etiam quarto judicatoriæ fiebant præter morem, atque excreta bilis ne dum crassa, & limosa, sed & intensè crocea, atque ardens erat. Emetica quoque proficua, iis præsertim, qui nauseâ, oris amaritie, & vomituritione urgebantur. Dysenteriæ, quæ per julium, & augustum sævierant hoc mense sedabantur. Icteritiæ frequentes superveniebant, illis potissimùm, qui febribus de intermittentium naturâ afficiebantur. Lippitudines quoque biliosæ inflammatoriæ non raræ.

In ejusdem mensis progressu febres pleræque continuarum naturam induere visæ sunt, nullum in accessu rigorem, vel horrorem præ se ferentes, sed assiduum capitis dolorem, jactationem, lassitudinem, sitim, vigilias, linguæ ariditatem, mentis emotionem, & similia malum morem simulantia, semper tamen suam servabant periodum. In febribus etiam intermittentibus longa deliria velut paroxysmalia intercurrebant. Multæ insuper tertianæ cardiacæ legitimæ, & spuriæ. Inter complicatas ægritudines hujus constitutionis aliæ quidem febrilem distinguebant periodum respectu biliosi suscitabuli, sed & insimul phlogisticum quid exhibebant cum idiopathicâ sanguinis accensione, adeò ut etiam post notabi-

lem paroxyſmi remiſſionem accederent narium hæmorrhagię, tuſſes &c.

Ægritudines alię pectoris affectionem cum ſanguinis ſputo idiopathicam effingentes, periodicam, bilioſamque febrim unà obſignabant; difficillimum idcircò negotium erat internoſcere an particularis, an univerſalis affectio primaria foret; nam diſtinctus paroxyſmi recurſus quotidianus, ejuſdemque manifeſta remiſſio cum urinis croceis, & lateritiis (quæ urinæ procul dubio pectoris affectui, etiam inflammatorio non competunt) eſſentialem duplicis tertianæ ideam ſignificabant. Dolor initio morbi ad ſcapulas punctorius cum pulſu ſerrato, tuſſi, reſpirationis anguſtiâ, & ſanguinis ſputo legitimam indicabant pleuritidem. Mixtum itaque dixiſſes morbum ex duobus æquè primariis, haud alterutro ſymptomatico.

Harum variæ ſpecies inſuper apparebant, nempè febris bilioſa cum hæmophthiſi, vel cardialgiâ, vel dolore epigaſtrii; internoſcebatur tamen in quibuſvis vitium bilis præ reliquis humoribus ex ſiti intensâ, ſummâ oris amaritię, linguâ flavâ, vomitu bilioſo, exulceratione labiorum, atque urinis, ut ſuprà dicebamus, lateritiis.

Febres denique ad extremos ejuſdem ſeptembris dies omnes primariæ bilioſæ, omnes continuæ cum delirio paroxyſmali; in aliquibus cum longo ſopore. Quò ad paroxyſmorum invaſiones in hac conſtitutione res maximè inæqualis fuit, & inſueta; nam in quibuſdam ingruebat acceſſus cum rigore apparenter notabili, attamen ęgrotantes nullum frigoris, ſed caloris ſenſum percipere aſſerebant; quare ſtragulas (ut mos eſt in rigore paroxyſmi) ſuperadditas recuſabant, utpotè ab his horrorem, ſimulque calorem velut ſuffocantem patiebantur, & in progreſſu ſpaſmodicos cruciatus ab anterioribus ad poſteriora, à trunco ad artus, ab hoc artu ad alium vagantes; è contrà qui levioribus utebantur lodicibus ſpaſmodicas haſce ambulantes irritationes cum minori

mole-

molestiâ ferebant. Aliis paroxysmus sine frigore & horrore accedebat, ut ut febris de legitimâ intermittentium tertianarum familiâ foret; in ipso tamen accessu sitis ingens, oris amaritudo maxima, anorexia, & cardialgia, dolor angens, & ardor intensus ad epigastrium, & ad lumbos, diarrhœa acerrima, quasi dysenterica, dolor capitis acutus, lingua arida, & nigra, jectigationes, deliria, & similia superveniebant. In utroque casu bilem adustam, acrioremque culpandam arbitramur, servato tamen discrimine: nam bilis in primo casu à propriis incerniculis ad solidas partes translata, ipsas occasione paroxysmi spasmodicè lacessebat; in altero autem ad secretionis vias, antrumque intestinale deturbata, præfatos tumultus, sævaque excitabat symptomata, argumento sanè præclaro biliosum hunc febrium fomitem ab excretionibus consuetis præpeditum haud semper in viscerum anfractibus stabulari, sed quandoque indifferenter deferri ad alias corporis partes, in quibus commotus suum servat irritandi morem, suasque periodos. Huic sententiæ circa bilem nunc ad alvum, nunc ad articulos irruentem adaptari videtur Hippocratis textus Coac. Præn. num. 462, ubi magnus ille Præceptor de dysenterica affectione sermonem instituens, eamque supponens, vel biliosam, vel sanguineam, innuit à suppressione ejusdem prout biliosæ fieri abscessus ad articulos his verbis: *Intestinorum difficultas intempestivè suppressa abscessum in costis, aut visceribus, aut articulis inducit; Ac fortè biliosa quidem articulis, sanguinea verò in costis, aut visceribus, abscessum facit.* Hoc autem loco illa vox *abscessum* non videtur intelligi strictè pro tumore collecto, sed pro *abscesione*, idest translatione materiæ abscedentis ab una parte in aliam, ut in pluribus aliis locis videre est. Nec à secretoriis ductibus ad articulos, aliasve partes citiùs transferri queunt biliosa recrementa, quàm occasione febrilium apparatuum.

Enimverò parem huic nunquam observavimus biliosarum

febrium epidemiam, quâ ægroti viribus adeò destituti forent, & anxii in paroxysmorum accessibus, quasi verâ laborantes cholerâ. Quòd autem bilis acrior præ cæteris fluidis vera sit harum febrium conjuncta caussa ex hoc evidentiùs liquet, quòd pueri, quibus bilis inertior est, lymphaticisque copiis temperata, non æquè febricitant, vel saltem consanescunt citiùs: præter id, quod ab Hippocrate in genere dictum est: *Omnes febres à bile fieri, diversimodè tamen affectâ*, lib. de Nat. hom.

Notabiles fuere paroxysmales diarrhϾ, queis plerique ægrotantium torquebantur ex motu periodico bilis irritativæ maximè acris ab fervida tempestatis constitutione torrefactæ. His humectantia, & epicerastica frequenter propinata, ut serum lactis affatim epotum, prospiciebant, cicurato bilis hujusmodi acrioris stimulo. Profectò copiosi diluentium haustus, non potiunculæ pitissatæ eximiam bilis feritatem superare queunt; quandoquidem, ut alibi notavimus (præsertim Constit. 1715.) humidum exiguum ferventi, & alkalinæ bili superadditum eam potiùs accendit, quàm extinguat; non secùs ac igniculi in calce latitantes per simplicem aquæ irrorationem deflagrant, & explosivi evadunt; per alluvionem subiguntur. Hinc à modicis pluviis inter, vel post eximios æstatis ardores decidentibus majores exurgunt biliosorum morborum strepitus, uti hoc præ cæteris annis observavimus ab adventu imbrium sub finem æstatis post diuturnas quatuor, aut quinque mensium siccitates. Ab allatâ fervidæ æstatis constitutione præcoces vegetantium fructus suas quoque depravationes acceperunt. Hinc racemis septembri ante pluvias collectis, utpotè præmaturis, non vinum, sed acetum post brevia octiduanæ fermentationis spatia hauserunt incauti œconomi. Qui verò vindemiam ad ulteriora post pluvias tempora distulerunt, domesticis rebus sapienter consuluerunt.

Notan-

Notandum autem sæpè accidere ut in unâ plagâ permultæ excitentur febres epidemicæ, in proximâ verò, & attiguâ nullæ, quamvis eadem concurrat rerum non naturalium usura; unde hoc petendum? an ab universali temporum constitutione? nequaquàm; tanta enim haud est inter ipsas distantia, ut non habeat utraque æqualiter affici: an ab intrinsecis caussis, & præcipuè à peculiari totius sanguinis statu, ex cujus diversâ constitutione diversæ quoque ametriæ, hinc & diversæ febrium rationes sint repetendę in colentibus regionem alterutram? Profectò quamvis hujusmodi caussæ alias conferre plurimùm possint, ut infrà dicemus, in nostro tamen problemate non satis evincunt; quippe eandem supponimus in utrâque plagâ climatis conditionem, atque, ut ita dicam, ipsissimum victus regimen, & temperamentorum analogiam. Ergo ab aliqua peculiari caussâ procatarticâ, sive excitativâ, qualis esse potest miasma quoddam putidum, vel aliter infensum, quod videlicet propiùs attingat hanc, quàm illam regionis partem, cujusmodi sunt effluvia è locis palustribus, vel subterraneis emanantia. Quare in Vercellensi ditione satis fœcundâ frequentissimæ quotannis exurgunt febres æstivæ, & autumnales ob lutosas aquarum stagnationes, & sterquilinia passim cumulata ad fermentandum. In Sanbenigni oppido singulis omninò æstatibus, & autumnis familiares itidem sunt hujusmodi epidemicæ, vel potiùs endemicæ febres cum obstructionibus viscerum; idque ob similes prorsus caussas procatarticas, sive, ut diximus excitativas: & primùm quia stramina, & quisquilias post frumenti, aliorumque fructuum triturationem aliis usibus superflua, vel redundantia per vicos coloni spargunt, & ex industria humectant, ut putrefiant, præter fimeta ad exteriora domorum cumulata: Secundò; quia oppidum illud inter duo flumina situm est, Orcum nempè, & Malonem, quorum alterum mœnia lambit, & devergente augusto immersæ cannabis fœtidas

tincturas, aliasque olentes mineralium ablutiones è montibus advehit, & aërem inficit. Porrò epidemicas Taurinensium febres hoc anno post immersas in Pado cannabes exordium duxisse multorum est observatio. Ejusdem generis ægritudines epidemicæ per eadem æstiva, & autumnalia tempora observabantur in diversis locis provinciæ Eporediensis, præsertim humilioribus versùs oras Balteæ Duriæ, ubi malè sana agricolarum œconomia de saginandis agris sollicita magis quàm de salute tuendâ præfato utitur more.

Hanc effluviorum vim excitativam comprobant binæ observationes per ejusdem æstatis decursum habitæ. Quoad primam: Padus, qui mœnia urbis præterfluit, ad eam aquarum penuriam hoc tempore devenit, ut parem viderint nunquam seniorum Decani: ob eam rem foveæ permultę ab undarum illisionibus desertę in paludes abierunt. Resiccatis inde sub dio earum stagnis, herbę, pisciumque reliquię in dies fermentatę, & putrescentes gravem cœperunt redolere mephitim. Quare homines utriusque sexus, qui ad fluminis oras habitabant in epidemicas febres inciderunt, periodicas quidem, sed diuturnas, atque difficiles. Ægrotantium plurimi remediis, & apto regimine destituti, in obstructiones, cachexias, & icteros deciderunt. Qui verò à fluminis littore nonnihil distabant, ut ut ejusdem suburbii incolę, ejusdem constitutionis, eodem utentes victu, iisdemque exercitiis &c. mitiùs valdè, & in minori numero ægrotabant. Observationem alteram implent ęgroti plurimi, qui in recentissimis amplificatę urbis ædificiis ad portam Secusianam habitare delegerant; eorum enim ęgritudines non ab aliâ procatarticâ caussâ profectas credendum, nisi ab humidis, simulque nidorosis calcarii cæmenti effluviis per ęstivos fervores emanantibus; nam cæteroquin ædificiorum situs ille acclivis est, atque salubrior quovis alio in toto urbis ambitu. Fortasse non tanta fuisset, nec tàm generalis febrium epidemia in

dictis

dictis habitatoribus, si temperatior fuisset æstas, ut aliàs observatum.

Huc autem revocare juvat observationem peculiarem ab admodùm Rev. D. Georgio Clarentono Rectore Ecclesiæ parochialis Sti Marci trans Padum nobis post experimenta plurium annorum communicatam. Observabat religiosissimus Vir tertianas febres tam simplices, quàm duplices excitari, atque aggerrimè grassari iis æstatibus, queis sicca, & calida constitutio adeò viget, ut flumina notabiliter exsiccentur; & quâ littoris parte major fit aquarum recessus, relictis stagnis putrescentibus, eâ febres potissimùm pullulare; quare exurgentibus in Padi suburbio per fluminis imminutionem inter æstivos ardores hujusmodi epidemicis febribus, quamvis utriusque ripæ habitatores afficerentur, sæviùs tamen, & in minori numero affectos observabat suburbanos suos ad montis radicem, sive ad ripam citeriorem degentes, quàm urbanos ad ulteriorem: quandoquidem fluminis decursus hanc alvei partem, utpotè decliviorem, semper alluit, stagnis in oppositâ remanentibus. Observavit insuper in fortioribus epidemiis minorem semper extitisse ægrotantium numerum in suburbii parte superiori, quæ extenditur versùs *Montem Calerium*, quàm in inferiori versùs *Stum. Maurum*, quòd scilicet illic fluminis undæ, antequàm pontem subeant, ripam citeriorem irrigant, hic autem, idest infra pontem, ad ulteriorem oppositam devolvuntur. Cùm autem consueta fluminis lentitudo, ejusque alvei exsiccatio, & palustris cacoëthia à situ pontis per milliarii distantiam adusque templum nuncupatum *La Madonna del Pilone* continuentur; hinc memoratus sacerdos narrabat, nullam ferè domum suburbii, nullasve rusticantium casas à ponte ad prædictum templum per altitudinem dimidii milliarii à ripâ fluminis ad altiores surgentis collis sedes fuisse ægrotantibus vacuas. Ubi igitur observandum est colonos super hanc altitudinem inhabitantes elatis à flu-

flumine morbiferis effluviis haudquaquàm fuisse obnoxios. Ad explicandam autem excitativæ caussæ efficaciam suscitabulum aliud determinativum meritò incusabat sagacissimus Vir, aërem nempè impetuosum à Secusiani montis faucibus, vulgò *Comba di Susa* assiduè expirantem adversùs suburbium, totamque extensionem adductam, quo profectò rapta miasmata ad suburbanos, cæterosque ejusdem directionis incolas facilè devehuntur, ibidemque ob collis ad suburbii tergum existentis sublimitatem reverberantur, sufflaminato ipsiusmet aëris impetentis progressu. Ab eadem fermè caussâ repetendas arbitramur biliosas ægritudines eodem anno epidemicas ab eruditissimo Doctore *Pignono* significatas. Referebat Vir præstantissimus eas mensibus Septembri, & Octobri in quodam agri Cuneensis tractu ad oras fluminis *Sturæ* tunc æstivis ardoribus exsiccatæ vulgariter adeò sæviisse, ut habitantium nemo immunis evaserit. Febres erant de intermittentium genere, quarum plurimæ ab intermissione mox desciscentes in subcontinuas convertebantur, & priusquàm delerentur in pristinum morem redibant. Occasionalem caussam laudatus Doctor apricitati illius regionis, utpotè vento à vicinis montibus jugiter impetenti magis expositæ tribuebat, quandoquidem habitantes ad humiliorem fluminis ripam minùs ægrotabant, quàm qui alta colebant loca; imò degentes in circuitu prædefiniti tractus, vel in urbe servabantur incolumes; quare effluvia à stagnis emanantia, vel quævis devecta miasmata nequaquam culpanda censuit; sed ventosum aërem, qui corpora ab intenso æstatis calore rarefacta jugiter percellens condensabat. Veruntamen si sola habitus intempestiva constrictio morbifera fuit, quo potiori jure biliosas febres vulgares, non verò pleuritides, anginas, articulares affectus, aliasve sporadicas ægritudines inferre valuit? arguendum itaque jure meritò à peculiari principio exotico per aërem delato excitatas fuisse hujusmodi epidemicas febres, non secùs ac evenisse diximus suburbanis Padi. Ast

quam-

quamvis febribus epidemicis hujus notæ obnoxii magis fiant habitantes æstivo tempore prope flumina, vel paludes; haud tamen immunes fuerunt eo anno habitantes apricos, & sublimiores colles; nam ab intensissimo solis ardore diuturno evocati ex intimioribus terræ latebris per apertos hiatus sulphurei, bituminosi, vel aliter infesti habitus sat aptè naturam febrilis fermenti induerunt; quod evidenter observare est in locis iis, ubi tellus profundis foditur caveis, atque ædificandi gratiâ pluribus revolvitur modis cum salutis detrimento eorum, qui propiùs inhabitant, præsertim æstivis temporibus.

An autem præter excitativas caussas, & quævis determinantia incitabula, adhuc diligenter contemplanda sit sanguinis habitudo, velut caussa conjuncta evidenter patet; nam per eandem siccitatis, & ardoris constitutionem æstivam quidam febricitant, alii nequaquàm; Nonnulli intermittentem, alii continuam, hi ardentem, illi mitiorem concipiunt effervescentiam. Præ aliis autem ii, qui exercitiis vehementibus, vel aliter sanguinis ramosam substantiam exasperantibus utebantur, sæviùs eo anno febricitabant; Hujusmodi fuerunt Pistores, fabri murarii, Tinctores, aliique activioris, & laboriosæ vitæ homines. Qui emissario cuipiam naturali, vel morboso, vel artificiali assueverant, ut sputatores, catarrhosi, & cauteriis muniti, vel ulceribus affecti, haud epidemicis febribus vexabantur. Egomet antehac tertianæ autumnali obnoxius, post susceptum familiare rheumatis pectoralis incommodum illâ immunis evasi, quamvis caussis eam producentibus æquè expositus. Hi tandem qui autumno anteacto tertianâ laborarunt, hoc anno immunes fuere, licèt apparenter valetudinarii degerent. Consequenter ad ineundas febres, etiam populares certa quædam, & proportionata requiritur humorum dispositio, atque morbosus apparatus. Ast si quidem, ut diximus, etiam dato hoc apparatu, non semper excitantur febres, nisi ab externo fomite succendantur; ita

ita

ita sæpè incitamenti vices gerunt effluvia ab uno infirmo in alium traducta, quamvis hi morbi inter contagiosos non connumerentur, nec debeant meritò connumerari. Intereà observamus frequenter non solitarias ire febres in numerosis familiis, quando epidemicæ vigent, ut ut tertianas, sed ab uno ad aliud subjectum sæpè migrare, præcipuè in pauperum gurgustiis, ubi plures insimul cubare assuescunt, inter quos analoga viget sanguinis idiosyncrasia, & susceptibilitas ad morbos; exemplum præclarum obtulerunt conjuges Pisani mense octobri. Ægrotare cœpit uxor correpta frigore repentino nocturnis horis. Tunc maritus concumbens optimè se habebat, sed post semihoram febricitare & ipse cœpit cum pari frigoris, exinde caloris, & sudoris successione usque ad absolutum paroxysmi terminum. Æqualis in ambobus fuit febris intermissio, & alternâ nocte recurrebat utrique paroxysmus, eâdem semper in omnibus circumstantiis servatâ proportione, semperque retardato per semihoram accessu in viro, ut ab initio. Reverà quidpiam simile inter se se quo ad naturale temperamentum sortiti fuerant. Febris tam in paroxysmorum extensione, quàm in symptomatum majori, vel minori gravitate, & vicissitudine valdè inæqualis erat, sed eandem in utroque servabat inæqualitatem. Quare eâdem remediorum methodo, iisdemque electis diebus regebatur uterque. Post universalia præsidia sufficienter celebrata, interpositis alterantibus, corticem peruvianum ambobus exhibere statuimus; sed ante hujus exhibitionem concumbentibus separationem præcepimus, ut clariùs elucesceret, an interdictâ reciprocorum halituum conspiratione disparitas ulla in morbi processu emergeret; nam cæteroqui matura ægrotantium ætas, & ingenua utriusque asseveratio lubrici erroris suspicionem excludebant. Profectò, sejunctis hoc modo ægrotantibus, febrilis accessus virum corripuit horâ ante meridiem, uxorem verò horâ tertiâ pomeridianâ. Cortex peruvianus utrique sub forma boli oblatus febrem in viro penitùs ex-

extinxit, in uxore autem leves adhuc periodos permisit sine rigore. Post aliquot dies solâ utebantur corticis tincturâ cum rhabarbaro in æquis partibus vini, & aq. stillat. scorsoneræ ad præcavendum ne febris recrudesceret, quæ utplurimùm post dies quindecim solet repetere. Hoc regimine vir in integrum fuit restitutus, ast uxor viro senior integram victoriam non obtinuit, quamvis leviter febricitaret distinctis accessibus ad longum tempus. Id observasse Hippocratem legimus lib. I. de morbis vulg. sect. 2. *quod verò ad judicia attinet, ea ut satis perspicere licet, aut sunt inter se similia, aut dissimilia, velut in duobus fratribus apparuit, qui ad theatrum Epigenis habitabant, quibus, cùm eâdem simul horâ morbus cœpisset, ætate provectiori sexto die, juniori verò septimo decrevit, reversus utrique eâdem simul horâ dies quinque intermisit, atque ex reversione uterque simul in totum die decimo septimo est judicatione liberatus.*

Ex hisce epidemicis febribus tam mixtis, quàm simplicibus nulla crisis perfecta apparuit unquam. Venæ sectiones etiam iteratæ, servato ægrotantium delectu proficuæ videbantur, ast insuper haud erant procrastinanda diluentia, & subductoria, ut cassiæ tinctura in sero lactis, aut simili vehiculo largis haustibus epota, vel alia cholagoga, queis bilis vitellinæ, & cretaceæ copia excernebatur. Alvinæ itaque dejectiones utiliores fuere; exinde suum etiam ad salutem suffragium sudores contulerunt. Picrocholi, strigosi, & laboriosi homines per cathartica sollicitati in hypercatharsim facilè adigebantur cum immodicâ serosorum expressione, cardialgiâ, leipothymiâ, asphyxiâ, extremorum frigiditate, interno ardore, & vomitu, ad instar choleræ, vel lipyriæ. Hinc urinæ mingebantur aliàs crudissimæ, aliàs saturatissimæ juxta diversas irritationum vices. His diluentia, & paregorica semper optima.

Ad sedandum paroxysmalem tumultum à bile in visceribus furente excitatum, vigente hac epidemiâ, nil æquè profi-

cuum fuit, ac paregoricum v. g. ex diascordio, reg. Nicolai &c. in ipso paroxysmi furore usurpatum. Ad hoc persæpè fuit confugiendum pro impetrandâ citiùs, & tutiùs symptomatum, ægrorumque quiete cum admirando levamine. Acida ex malis citriis, limoniis, arantiis, vel oxalide, & similibus desumpta ad temperandos febriles ardores non ignobilis emolumenti fuerunt, sed præsertim nitrata.

Cortex peruvianus post universalia præsidia, etiam ante septimam exhibitus, dum febrilis fomes nondum erat edomitus aliquando profuit, plerisque tamen incendium adauxit, summamque attulit ariditatem universalem, sed præsertim linguæ cum asperitate, & scabritie, cui respondebant urinæ saturatiores, & flammeæ. Per Clysteres emollientes, & refrigerantes tunc impositos biliosæ fæces velut ignitæ reddebantur. Febrifuga quædam alia ab aliquibus venditata ex cortic. arantior. lap. pumice, sal. absynth. vel semine atriplicis in pulverem redactis huc usque minùs tuta comperimus, nec ideò cortici dicto anteponenda, nec ejus vicibus explendis substituenda ducimus. Morbo ad declinationem vergente revocatus chinæ chinæ usus optimè contulit; ab hoc urinæ semper uberiores, & concoctę; quibus autem istæ post aliquot dies recrudescebant, hi citò recidivam patiebantur. Complures absque cortice, aliove febrifugo curati, & aptum servantes regimen adhuc relapsi sunt. Qui peruvianum corticem cum adjectis purgantibus sumpserunt, difficiliùs, quàm superioribus annis ad alvum movebantur, potiùs tumebant ventris emphysemate, emollientibus, & epicerasticis deprimendo.

Taurinensis ager, sed præsertim urbs ipsa quotannis febribus hisce epidemicis autumnalibus magis, vel minùs infestari solet, fortasse pluribus de caussis, & primùm quia humili condita solo inter duo flumina, *Padum* & *Duriam* hebetiori fruitur aëre. Secundò propter usum vini meracioris, vel subdulcis, & crassi. Tertiò propter corruptos halitus à

quis-

quisquiliis, & sordibus in atria, vicos, & plateas projectis, æstivo potissimùm tempore, ut ut avertendis hujusmodi præjudiciis sedulam præstent operam almæ urbis Præfecti per edicta frequenter promulgata, & viros ad hoc officium demandatos. Quartò propter consuetas terræ motiones pro adstruendis ædificiis, & urbe amplificandâ, vel erigendis castrensibus propugnaculis. Quintò tandem propter familiarem quandam caliginem, quæ non solùm urbi, ejusque agro impendet, sed à Pado consurgens producitur obliquè versùs Lanzii Alpes ad plura milliaria, latitudinem, tamen unius milliarii non excedens, quâ Taurinum peculiariter excipitur à mense majo ad octobrem singulo indesinenter vespere usque ad tertiam, vel quartam noctis, horam. Hæc, inquam, caligo à suspicientibus in urbe non benè percipitur ob ejus raritatem, sed eminùs prospicientibus evidens est, eamque spectant optimè vicini montis incolæ, præcipuè faventibus Lunæ splendoribus. Huic profectò tribuendam ducimus Taurinensis cœli insalubritatem post solis occasum, vulgò *La Serena*, quam cauti homines evadere student se se sub tecta temporiùs recipientes. Ab hâc insuper, præ cæteris caussis, repetendæ veniunt morbosæ dispositiones plurimæ catarrhales, & tabidæ, tum etiam præmatura mulierum senecta, mensium inordinationes, fluores albi, capillorum defluvia, odonthalgiæ &c.

Denique, ut summatim loquar, epidemia isthæc initium duxit mense julio post vernales tertianas, invaluit mense augusto, eodemque finiente summum attigit gradum, in quo viguit per integrum septembrem. Circa nonas octobris post frequentes pluvias valdè mitior evasit, & pedetentim in dies terminabatur; ita ut mense novembri ferè tantùm recidentes ægrotarent, quorum paroxysmi majorem servabant extensionem, quàm in primariâ ægritudine, nec verâ terminabatur apyrexiâ. Primas hujus epidemiæ impressiones susceperunt biliosi, & graciles mensibus Junio, & Julio. Inter

majores æstatis ardores affecti sunt plethorici, joviales, aliique sanguineo præditi temperamento. Ad autumnum tandem melancholici. Nec defuerunt sporadicæ ægritudines, præter biliares, ast in minori numero. Et sicuti versùs *Padum* plures, & contumaciores grassabantur febres biliosæ; ita in superiori urbis parte ad *portam Secusianam*, ad *castrum* &c. plures numerabantur dysenterici. An fortè effluvia *Padi* ad præcavendas has intestinorum difficultates quid contulerunt? Probabile quidem; nam degentes in alterâ urbis parte versùs *Duriam* flumen, vulgò *à porta Palazzo* hoc morbo vix laborarunt. Hujusmodi autem Dysenterici per excretiones bilis flavæ, & crassæ feliciter convalescebant; qui verò fæces virescentes, vel nigras, vel strigmentosas, aut simpliciter serosas ejiciebant, plerumque interibant, nisi in biliosas, & crassas mutatio fieret; & vicissim hi, quibus excrementa biliosa, & crassa in viridia, nigra, vel serosa commutabantur peribant colliquati, vel resoluti cum intestinorum atoniâ, vel necrosi. In primo ordine constitutis non fuit opus *ipecacuanhâ*, morbus enim spontè judicabatur; in altero adscriptis nocua; ast utilis iis, qui mucosa egerebant; utilior autem quum in principio morbi implorabatur; nec solùm hanc in pulverem adhibitam, sed & levem ejusdem decoctionem cum tincturâ rhabarbari, & tamarindorum profuisse comperimus. Raræ ac fervidiori æstate in pueris diarrhoeæ, plures è contrà æstate superiori magis temperatâ, quod est insuetum. Febrientes complures per hanc constitutionem post quartum paroxysmum convaluere, factâ ad cutim eruptione pustularum instar scabiei, quibus affrictis flavus scatebat ichor. Cæterùm plerique convalescentium hoc anno diutinos languores, anorexias, pallores, vel icteros patiebantur, antequàm in pristinam redirent salutem.

Circa novembris idus consuetæ febres epidemicæ ab indole sævâ notabiliter declinabant, quartanis tùm duplicibus, cùm simplicibus locum cedentes. Eodem finiente, & ineunte

De-

Decembri leves aquilones cum nebulis in ſcenam prodiere morborum hyemalium prodromi. Quare autumnales febres reſiduæ cum aliis morbis, præcipuè catarrhalibus fœderatæ novâ ludebant facie. Hinc angores catarrhales, auræ apoplecticæ cum oris torturâ, & inde decubitu ad pectus lethali, Pleuritides, anginæ non inflammatoriæ, variolæ confluentes, & malignæ, *conſtipationes*, hydropes, tympanitides &c. præter nonnullas febrium autumnalium recidivas, inter quas notabilem Piſani recidentis hiſtoriam infrà recenſebimus. Quartanæ quædam in ſubcontinuas migrabant cum manifeſtâ acutie, & delirio in paroxyſmis, ſiti, ardore, capitis dolore &c. etiam poſt methodicum uſum opiatæ febrifugæ, prout cuidam Recutito accidit, qui ſimplici quartanâ laborans, poſt integram conſuetæ opiatæ, ſive electuarii febrifugi maſſam partitis doſibus per plures dies adhibitam incidit in quartanam ſimplicem continuam pernicioſam cum delirio, & decubitu peſſimo. Ab inſtitutâ phlebotomiâ nonnihil levaminis reportaſſe videbatur, ſed periodus ſubſequens peſſima gravem ad caput anadromen minitabatur, quam revellere curavimus appoſitis ad crura epiſpaſticis. Intereà humectantia, cardiaca, & caſſiæ dilutum ex uſu fuerunt. Horis aliquot ante diem novi paroxyſmi, ſcilicet noctu ſenſuum quædam inſueta ſtupiditas acceſſit, mox comatoſus affectus cum reſolutâ deglutitione, ceu levis apoplexia ſine ſtertore per horas quinque, & ultrà. Per divulſas cucurbitulas, & veſicatorium cervici applicitum excitabatur, & deglutiebat ſal. volat. cornu C. & ſuccini cum ſpir. ſal. armon. in pauca quantitate aq. ceraſor. nigr. & per aliquod temporis taciturnus, veluti ſemifatuus, ſeu aphonus aſſidentes intuebatur. Tandem reſipuit, & repetito corticis peruviani infuſo ceſſarunt ſingula cum febre ſymptomata, ſuperſtite extremâ laſſitudine à morbo, & remediis inductâ. Vir erat maximè melancholicus, non modò ex naturali temperamento, ſed etiam ob adverſas rerum ſuarum viciſſitudines. *Huic* profectò

fectò in morbi ingravescentiâ duplex præsidii genus congruere poterat, hirudines nempè ano affixæ, & emeticum apto tempore exhibitum. Sed Author noster cl. tardiùs advocabatur. Optimè tamen per servatam methodum convaluit.

Pisanus, qui, ut suprà allatum est, à spuria tertiana febre per peruvianum corticem evaserat, lentè, nec non cum virium notabili imbecillitate, febrilis reversionis facilè prodromâ, convalescebat. Vir 55. annorum, strigosus, bilioso-melancholicus, ac mentis turbationibus plurifariàm obnoxius. Post septem, aut octo dies à febris solutione conferens se ad urbis remotiorem regionem, die vehementer aquiloniâ, turbatâ, frigidâque, quendam conveniens amicum hominem, eumque vividè de propriis rebus alloquens, domum fatigatissimus redit; atque intensissimo statim rigore corripitur; postmodùm intenso calore, seu forti febrili paroxysmo, qui totâ sequenti nocte ferociens, manè quidem remittebatur. Rigor ad vesperas diei sequentis supervenit, vehementissimus, & convulsivus, ad quoslibet artus protensus; tonicus tamen, atque per repetitos insultus furens; enormis præcipuè in tendinibus utriusque carpi, & singularis in inferiori mandibula, quæ identidem strenuè quassabatur, & subsiliebat, ut qui per hyemem vehementissimo corripitur, atque percellitur frigore. Lurida, & dejecta facies, collapsa tempora, oculi concavi. Ad initium paroxysmi pulsus parvus, immersus, & tardus: Algor in cute, & frigedo: Lingua scabra & nigra: Suppressæ urinę, quæ priùs copiosæ fuerant in convalescente homine, neque ingratè concoctæ: Supinus, & pessimus decubitus: Sed inprimis mentis quædam singularis alienatio. Quandoquidem interrupta, cum intermixta per vices aphonia, se præbuit ratiocinatio. Noscere res, atque assidentes interdum, interdum verò non noscere videbatur ægrotans. Interrogatus modò alloquebatur, modò verò prorsus tacebat. Rescissa pariter videbatur reminiscentia, ut rerum species benè interdum comparare, atque

atque percipere valeret; interdum tamen confunderet, aut prosequi ulteriùs non posse ipsemet fateretur. Interea cerebrosi ejuscemodi affectus caussa videbatur fortuita: Tunc enim obumbrari ægrotantis judicium percipiebamus, cùm actutùm convulsivi sæviebant motus, præcipuè fortiorem in inferiori mandibula convulsivam insultationem major mentis alienatio consectabatur. Non ideo arduum erat conjicere, mentis, atque memoriæ alterationem à solis nervorum concussionibus originem deducere; Quæ quidem in externis nervorum propaginibus inchoantes, & ad usque grandiores nervos, eorumque caudices delatæ, in fibrillis pariter medullaribus cerebri, quæ quidem illorum origines sunt, insculptaque simulacra sensibilium rerum propriis in sinibus recondunt, genuinam perturbationis inducebant rationem. Cæterùm hujusmodi symptomata morbi naturam redolebant, periodicam videlicet, atque intermittentem: Ad distincta enim intervalla se invicem excipiebant nervorum concussiones cum comite mentis lęsione, atque per æqualem mitescebant circuitum. Novum hunc spasmotici symptomatis stimulum rigidiori aquilonio aëri tribuere licuit, undè reverà in plurimis cùm externis, tùm internis partibus constrictio exorta, atque corrugatio fuerit; ut ex naturalibus præcipuè suppressis evacuationibus adamussim evincebatur. In tanto insultu famosiora antispasmotica per cordiales potiones diluta usurpabantur: Præterea non ad spasmos duntaxat, sed & suppressam alvum, & quandam cum dolore ventris emolliendam tensionem copiosus olei amygdalarum dulcium haustus multâ cum utilitate adhibebatur. Debacchatus cum horrendâ convulsivâ seditione per quinque, aut sex horas paroxysmus, denique deferbuit. Venter emolliebatur; & alvus ab oleo bis per noctem copiosè fluebat. Imminutis sensim convulsionibus mens tota restituebatur: Reviviscebat facies; ut mane ægrotantem invisens ferè à morbo solutum offenderim; Cùm vix sensibilis inferioris mandibulæ, & artuum intervallata

commotio superesset, ut potius nervorum priùs quassatorum, jam verò adhuc debilium, leviusculi rarique tremores, quàm veri, ut priùs aderant, subsultus occurrerent. Prorsùs igitur pacata omnia videbantur. Interea sequenti vesperascente die novus illicò, subitusque paroxysmus invadit cum mediocri spasmoticorum symptomatum stipatione, seu non tam feroci ut in superiori paroxysmo contigerat: Interpolatæ pariter convulsiones, præcipuè ad inferiorem mandibulam cum mentis & memoriæ correspondente periodico errore. Post binas horas externus calor universale gelu excepit, & sanguis in ipso paroxysmi statu majorem adhuc acquirens diametrum, versùs auroram excutere febrilem motum videbatur (quod etiam in primo paroxysmo accidisse memini) ad mensuram surgentis caloris firmari animum, & fortiùs à viribus regi convulsiones advertebamus. Tertiâ die recens post meridiem paroxysmus sed multò acerbior, ideóque cum primo correspondens ingruebat. Pulsus inter initia omnimodè immersus, celerrimus insuper, vagus, & intermittens; Hippocratica facies, incessabiles convulsivi subsultus, immobilis decubitus, lingua nigra, sicca, & aspera; aphonia; universale per corporis habitum gelu; Vox ad momentum aliquod elicita, sed profunda, tremula, convulsa, balbutiens, jamque intelligibile nihil exprimens; integra mentis alienatio; omnisque in ægro recipiendis remediis aut alimentis præclusus aditus. Jam ergo ad latum digitum morti proximus extabat D. Pisanus, ut mihi intranti (ait præclarissimus Author) obviantes Domestici mortuum illum esse, irritamque visitationem meam enunciarent. Sed ego firmiter assero non adhuc mortuis cooptandum esse hominem, eumque sanandi volui adhuc in animo spem, mihi patentiori redditâ per tertium hunc paroxysmum, cum primo correspondentem genuinâ naturâ morbi, à primigenia febre non dispari, ut ut vehementius symptoma fortuito casu succreverit. Ægrum accedo, video, concutio, ad aliquem sensum revoco: Ecclesiasticos

siasticos stolis & ritualibus libris armatos jamque triste illud
Proficiscere religiosè parantes, nonnihil removeo; juris cya-
thum afferri jubeo, ipsumque ægro patienter atque per vi-
ces sorbillandum exhibeo (mihi enim uni, quâcumque men-
tis alienatione teneretur vir, plurimam adhuc propriique of-
ficii compotem servaverat observantiam) cordialis inde mi-
stura terque quaterque porrigitur; posteà fotibus, atque fri-
ctionibus suscitatur, hinc modico recreatur mero, ut novo
infirmi, emicanteque jam pulsu Presbyteris funeri intentis ex-
posito, eosdem illo vespere abdicere à lectulo tutò valerem.
Paroxysmus horis aliquot suum tenuit vigorem cum vehemen-
tissimis convulsionibus, marmoreâ ad externas partes frigidi-
tate, menteque miserrimè nutante. Sed tandem calor ali-
quis paulatim emicabat, dilatabatur pulsus, & veluti sen-
sim impleri videbatur. Corpus ex cadaveroso decubitu in
aliquos voluntarios motus restituitur: Apertior vocis sonus,
manifestior sensus: Hinc ex novo, tenuique cibo mentis
& virium reparatio major, ad mediam noctem valentior.
Tunc præscriptus bolus opportunè offerebatur ex ℥ij Kin-kin.
cum ʒß. sal. ammoniac. & gr. VI. sal. vol. viper. & s. q. con-
fect. alkerm. cum vini potentis haustu. Post bihorium cya-
thus propinatur ex tinctura ʒiij ejusdem peruviani corticis
cum quadam rhabarbari dosi in ℔ij vini hispanici & totidem
aquæ scorsoneræ. Horâ sextâ matutinâ bolus alius exhibetur
ex ʒi corticis cum s. q. confect. alkermes. Horâ octavâ ci-
bus tenuis. Decimâ repetitur bolus; ad meridiem jusculum
cum vino & pane dulciario. Horâ tertiâ pomeridianâ dosis
ex memorata febrifugi corticis tinctura. En divini hujusce
opportunè administrati præsidii potestatem. Imminens, at-
que per quamlibet certè conjecturam lethifer futurus paro-
xysmus adeò diffractus est, ut neque febris, neque symp-
tomatum præcipuè convulsivorum vigesima præcedentis pa-
roxysmi accederet pars. Mens firma, atque hilaris, proba
facies &c. sola kinæ-kinæ tinctura ad noctem & succeden-

 tem

tem diem iteratò usurpatur. Quid tandem? Nullum prorsùs sequentis paroxysmi, cum vehementiori necessariò correspondentis, vestigium: Ideoque febris perfectè judicata est. Usus interea tincturæ corticis ulteriùs protrahebatur. Æger optimè convaluit, solùm ob enormes convulsiones diù viribus attritus; quæ demùm & in integrum restitutæ sunt. Cùm igitur tanti radicem mali ab elapsa intermittente febre animo constanter deduxerim, ipsumque ab aliorum medicorum placitis minimè deviatus specifico genuino remedio aggressus fuerim, tutam palmam assequutus sum; & quamquàm post 30. à febris judicatione dies seu ad IV. Id. Decembris in duplicem remittentem tertianam inciderit; Hanc tamen nulla spasmotica affectio, solus febrilis rigor, at certè fortis, comitatus est. Febris hæc postrema quinque aut sex dies emensa, per repetitas aliquas purgationes citra ullum reditum deleta fuit. Neque lectoribus ingratum sit, me in hac describenda ægritudine longiùs, quàm fortè instituto par esse videatur, fuisse divagatum. Hoc quidem operæ pretium fore ratus sum, ut nempè numeris omnibus absolutam tertianæ legitimæ perniciosæ febris ideam porrigerem, tùm ut miram peruviani febrifugi aptè usurpati efficacitatem aperirem.

D. Pisani uxor à memorata febre, κιnæ-κιnæ aliorumque præsidiorum virtuti obsistente diù conflictata, hinc gravibus viscerum obstructionibus obsessa, posteà cachectica, ac tumida reddita, & veluti in Hydropicam diathesim vergens, cum lingua perpetuò aspera, & nigra, paulatim à diuturno morbo evadebat per diuturnos usus aquæ rhabarbari cum intermixtis amarioribus febrifugis. Vix levis ad finem decembris eaque erratica vigebat febricula: sed demùm linguâ ad naturalem statum restitutâ, maloque habitu, & crudis viscerum tumoribus emendatis, ad optimam valetudinem profecta est.

Ad finem hujus anni recidivi homines in periodicas febres,

bres, peruviano cortice anteà profligatas, quamplurimi excitere. Ingens illicò in his ferè omnibus videbatur acuties excitari cum dolore capitis atrociter pulsativo, siti, æstuationibus, delirio in ingressu febris, pulsu duro & celerrimo, undè plena emicaret necessitas mittendi sanguinis ex brachio, & salvatella, etiam in gravidis, picrocholis, & imbecillibus. Interea omnes hæ febres utplurimùm subcontinuæ præstitæ, & quamdam mentientes continuitatem, non nisi revocato peruviani corticis usu comprimebantur.

CONSTITUTIO ANNI 1719.

TOta hyems austrina fuit vix levibus aliquot per januarium aquilonibus noctu, & manè inæqualiter, vel alternatim spirantibus exasperata. Frequentiores ad februarium Boreæ austris pomeridianis intercepti. Martio leves ornithiæ inchoarunt, ast itidem austris post meridiem sociati, indè per dies aliquot frigidiores. Sicca interim hyemis, & veris constitutio viguit. Morbi ab Januarii fine per totum februarium catarrhales plurimi ad guttur, ad tracheam, pectus, dentes, capitis interiora, & exteriora; ad habitum corporis cum febre acutâ, aut non acutâ, vel etiam sine febre. Mense martio pleuritides, seu potiùs pleuro-pneumoniæ populariter sæviebant cum febre, & rigore inchoantes. Sputa sanguineo-pituitosa copiosè erumpebant cum pectoris angustiâ, pulsu maximè duro, & urinis à naturali habitudine non abludentibus. Acuti hujusmodi morbi non nisi per iteratam quater, vel quinquies phlebotomiam cedebant. Alterius generis pleuritides ferè symptomaticæ prodiere non dissimiles iis, quas anno 1716. pro insuetis annotavimus, nec nisi tertio, vel quarto febris die manifestabantur absque sensibili dolore punctorio, sed tantùm obscuro, & profundo occasione motus totius corporis ab uno latere in aliud decumbentis. Respiratio primo ęgritudinis die vix læsa; Tussis ab initio

irrita, & ſicca, vel tantummodò mucoſum quid, ſpumoſumque ſine cruore ad anacatharſim promovebat. Altero die difficilior reſpiratio cum ſputo cruento, ſilente adhuc dolore. Tertio die, qui ſeptimus circiter erat totius morbi, gravior adhuc anhelitus cum obſcuro, & centrali dolore. Pulſus durior, & urinæ perſpicuæ. Moriebantur nonnulli versùs ſeptimam, aut nonam ſymptomatico ſudore madentes, atque improviſo ſtertore correpti, quibus videlicet ſputum difficile, aut febris acutior ab initio fuerat, aut gracilis habitus, vel debilis pulmonum conſtitutio. Evadentes judicabantur ad decimam quartam poſt largas, & repetitas ſanguinis detractiones, & ejecta ſputa mucoſo-ſanguinea; Nullus eis obveniebat purgandi locus; Sudor ferè nunquam judicatorius. Affectiones has velut totidem metaſtaſes ex imperfectâ febris judicatione arbitrabamur, non verò ſyſtrophicas, legitimasve pleuritides, vel peripneumonias. Earum dolorificam, obſcuramque phlegmonis tenſionem in pulmonum areâ versùs pericardium, vel diaphragma ſtatuendam cenſuimus. Hæ profectò affectiones de bilioſarum genere non ſunt, ideóque methodo longè diverſâ pertractandæ.

Æſtas ſicciſſima extitit, ac ſupra omnes tranſactos annos fervidiſſima. Hinc creberrimi bilares morbi debacchabantur; in primis tertianæ legitimæ, atque iis intermixtæ ſynochales, cauſones, & ardentes inſuper illegitimæ; crebræ, furenteſque dyſenteriæ, bilioſæ leipyriæ, icteritiæ cum acuta febre. Pervagatæ præcipuè ſunt Maniæ quamplurimæ, à torrida, atque efferata bile profectæ, quorum quidem affectuum in marinis finitimis, præcipuè Genuenſibus plagis pullulaſſe ſegetem audivimus. Peruvianus cortex poſt largum refrigerantium, & diluentium uſum in bilioſis ejuſcemodi ſedandis anomaliis ſummoperè triumphavit.

ADMO-

ADMONITIO PRO ANNO 1720.

PRæclarissimi Authoris ad finem hujus anni è Taurinensi patria discessus, atque ad Bononiensem acceptandam, implendamque Cathedram migratus, nec nisi ad finem maii mensis sequentis anni in hanc urbem reditus, ut missam ex parte biliosæ Epidemiæ anni 1719. fecere historiam, ita nullas principii, multique progressus hujus anni 1720, cœlo huic nostro accomodatas observationes passi sunt. Ut tanto igitur de titulo excusatum habeant Lectores Epidemicorum hujus anni laudati generis morborum defectum petimus, ac deprecamur. Interea Cl. Biancus post reditum suum nihil singularis momenti fuisse hoc anno divagatum, quod Bilis morbos respiceret, ab amicis intellexit, nisi quòd hyeme plurimæ ex coagulatione, ut dicitur, malignæ febres ferè de more grassatæ fuerint; Vere sporadici acuti mediocri strepitu prodierint morbi. Ad maium mensem à fervidissima aëris ex calidis ventis intemperie ingressus intermittentium febrium fuisse præmaturè advocatos ipsemet jam redux recognovit: Atque hæ febres totâ æstate, totoque autumno ultra morem contumaciores sęviebant. Plurimæ ad hyemem aut protrahebantur, aut recidivæ fiebant: Non paucæ febrifugo semel iterúmque involutæ, & hoc pacto inconspicuæ redditæ, vere sequentis anni reversæ sunt.

CONSTITUTIO PLEURITICA ANNI 1721.

VAldè inæqualis, & præpostera fuit hujus anni constitutio, præsertim vernalis; quandoquidem austrinæ hyemi ver boreale, & hybernum successit mense martio; hinc pleuritides excitari cœperunt. Aprili mense Austri, & Boreæ vicissim intercipiebantur cum siccitate. Ineunte maio rigor adfuit borealis, & successivè imbres copiosi cum vento frigi-

frigido. Ad hujus medietatem diuturnę pluviæ cum eadem ventorum indole, & toto mense pleuritides peracutæ sęvire visæ sunt. Dolor in scapulis ordiebatur ad collum protensus, mox altero, vel tertio die ad mammas extendebatur, in aliquibus fixus, in aliis vagus, in quibusdam intermittens. Sanguinis sputum vel sincerum, vel mixtum cum febre acutâ, pulsu duro, quandoque serrato, & vibrante. Sudores tam in morbi principio, quàm in progressu lenti utplurimùm, atque intercepti, ideóque nil decernentes fortasse ob frigidi ambientis repugnantiam; Quippe temperatâ per aliquot intervalla à solaribus radiis atmosphęrâ copiosior scatebat sudor cum sensibili ęgrotantium levamine, & rursùs invalescente aëris rigiditate reprimebatur. Neminem profectò criticis sudoribus sanatum vidimus, nisi post longas, atque iteratas effusiones ad nonam, vel undecimam protractas. Qui cruorem ab initio sincerum, exinde ad quartam diem, vel ultra, livescentem expuebant, hi omnes die septimâ periclitabantur. Nonnulli ante nonam stertentes interibant. Qui mixtum catarrho sanguinem temporiùs spuebant, à morbo feliciùs, & brevi judicabantur, non ultra nonam. In aliquibus quinto die per sputi velut suppurati copiosam excretionem à periculo evadebant. Plerique tamen non sudore, non sputo, sed potiùs biliari diarrhœâ sanabantur, quæ circa quartam superveniebat penè omnibus, cum nauseâ, interdum vomitu amaro, & bilioso, periodicis in abdomine æstuationibus, febre ipsâ periodicâ, & remittente, interdum cum aliquali in accessu horripilatione. Quare sicuti hujusmodi pleuritides mixtas, seu sanguineo-biliares non infausto omine judicavimus, ita æquè feliciter ægrotantes penè omnes ante septimam cathartico subduximus, quo biliosæ excretiones affluenter, & cum levamine fiebant. Id ipsum pariter impetrabatur ex Clysteribus purgantibus sæpè injectis, vel ex oleo amygdalino affatim epoto. Pleuritici hoc ritu conducti feliciter convalescebant, dum reliquos aliter

à di-

à diversis medicis curatos, præsertim iteratis venæ-sectionibus occumbere frequenter audiebamus.

ÆGROTUS PRIMUS.

Faber lignarius vir senex mense februario pleuritide captus cum acuto dolore, & febre sanguinem mixtum spuebat. Per phlebotomiam bis institutam extractus cruor exquisitam esse affectionem significabat. Ad quartam, & quintam sputum affluenter ejectum livescebat cum sudatiunculis; septimâ die alvus spontè humectata emolliebatur ulteriùs oleo amygdalino frequenter ingesto. Judicatus est die nonâ, & integrè convaluit undecimâ.

ÆGROTUS ALTER.

Pleuriticus annorum 30, qui habitabat ad plateam Serenissimi Principis Cariniani sputabat sanguineo-flava; sed ob temerariam frigidæ potationem suppresso sputo nullâ arte præpediri potuit quin septimâ die orthopnoicus, & stertore oppressus interiret. Celticâ lue inquinatus dicebatur.

ÆGROTUS TERTIUS.

Judæus annorum 24. acerrimo sub mammâ dolore ad dorsum correspondente angebatur cum febre acutâ, siccâ tussi, pectoris angustiâ, nauseâ, siti, ventris tensione, & vomitionibus. quartâ die soluta est alvus cum borborygmis, nauseâ, & virium labe. quintâ sanguis è naribus stillabat; dolor erat acutior, & tussis molesta cum sputo seroso, & crudo. Potionatus levabatur septimâ, & judicabatur nonâ. Sudores primis diebus apparentes periodicè repetebant, sed lenti, & vix ullius momenti. Dejectiones alvinæ ex bile exquisitè porraceâ, & vomitus ejusdem conditionis toto morbi

decursu recurrentes majoris emolumenti fuere. Pleuritidem hanc fuisse biliarem quis inficiabitur?

ÆGROTUS QUARTUS.

JUvenis annorum 21. habitans in ædibus Nosocomii Charitatis post tertianam febrem cortice peruviano extinctam corripitur dolore punctorio sub sinistrâ mammâ cum acutâ febre, sanguinis sputo sincero, cum sudore in principio inutili. Quarto die biliosa excitatur diarrhœa cum euphoriâ. Pergit sudor cum febri intensissimâ, facie hippocraticâ, & subdelirio nocturno. Quinto die repetit diarrhœa; sextâ autem febris ardentissima. Septimâ sudores, & spumosa dejectio biliosorum. Hoc ipso die sputum sanguineo-purulentum emittitur; octavâ, & nonâ sputum, & lenti sudores evocari pergunt, cum febris imminutione. Purgatur decimâ, & integrè judicatur undecimâ. Circa decimam quartam œdematosus tumor in facie, & manibus manifestatur, brevi per diuresim dissipatus.

ÆGROTUS QUINTUS.

PIstor dolore laterali, & febre affectus assiduâ tussi, & sputo materiæ catarrhalis crudæ concutitur. A principio adusque septimam sudat per intervalla. Eâdem die tussis exacerbatur cum sputo itidem crudo, & incruento. Paregoricis noctu mitescunt omnia, manè recrudescunt. Purgatur octavâ cum levamine, iterúmque noctu revocatur tussis, quæ sudore superveniente demulcetur; magis tamen per excretiones aliquot alvinas devergente nonâ erumpentes castigantur dolor, tussis, & febris. Noctu quiescit. Rursùs decimâ die tussis cum pulsu duriusculo, sed novus sudor singula recreat. Undecimâ alvi fluxus, sequente die purgante cathartico adauctus judicatorius evadit.

ÆGRO-

ÆGROTUS SEXTUS.

VIr propè *Padum* inhabitans siccâ pleuritide captus post quinas phlebotomias ab extera regione traducebatur sexto pleuriticæ affectionis die, & sexta iterata fuit venæ-sectio; pulsus enim erat sensibiliter durus cum sanguinis sputo.

Septimâ leni sudore prehenditur cum aliquali symptomatum imminutione. Octavâ per epotum catharticum omnia sedantur, & nonâ die fuit optimè judicatus.

ÆGROTUS SEPTIMUS.

FIliola quatuor annorum pleuritidem semel passa denuò corripitur dolore punctorio, sputo sanguinis, febre validâ, pulsu duro, & tussi. Misso sanguine venter tenditur, & vomitus excitatur. quarto die manna exhibetur, quâ biliaris excretio copiosa promovetur; & quinto convalescit infans.

Complures lateralibus doloribus simpliciter affecti à primâ invasione sudatiunculis madebant ad aliquot dies; tandem per leve catharticum exsiccatis sudoribus perfectè evadebant.

Alii simplici afficiebantur tertianâ cum dolore in febris invasione punctorio, & tussi. Hi solâ methodo tertianis congruente, idest alterantibus, catharticis, & febrifugis sanabantur.

ÆGROTUS OCTAVUS.

FAber ferrarius sputo sanguinis, febre acutâ cum pulsu duro, respiratione difficili, & tussi afficitur. Alterâ die dolor se prodit ad scapulam obscurus, atque sepultus, apud Italos *punta coperta*. Ast tertiâ die exacerbatur. Detracto sæpiùs sanguine non minuuntur symptomata, nec cedunt sudori universali quotidie repetenti. Sputum semper cruentum, vel

vel sincerum, vel mixtum. quintâ, & sextâ dolor identidem acutior cum stertore, pulsu vibrante, & leni sudore universali. Stertor tamen aliquando per sputum supprimitur, iterumque exurgit. Septimâ per sudoris repetitionem levari videtur, ast sputum amissâ cruoris tincturâ livescit. Devergente septimâ per totam octavam respiratio elata, & suspiriosa cum adaucto stertore, pulsu duro, & celerrimo, febre acutissimâ, sopore, mentis alienatione, sputo quandoque intensè cruento, & facie hippocraticâ. mortem obiit in ingressu nonæ.

ÆGROTUS NONUS.

JUvenis puerpera eodem partus die pleuritide acerbâ corripitur cum lochiorum suppressione. Misso de saphenâ sanguine purgamenta refluunt die tertio, parca tamen. quarto die tussis, dolor punctorius, sputum sanguinis, & febris acuta vigent. quinto sudat, & expuit catarrhum sanguine mistum. Circa septimum alvino fluxu proritatur cum levamine, simulque lochia affluenter erumpunt, & sputum incruentum emittitur. Oleo amygdalino pectus, & alvus lubricantur. Hinc Puerpera nono die judicationem obtinet salutarem.

Adulto Maio silebant pleuritides; Constitutio tamen adhuc erat frigidiuscula cum imbribus inordinatis; quare die ejusdem 25. & 26. thermometra ad gradum 15. sistebant.

ÆGROTUS DECIMUS.

INeunte Junio, austrisque jam leviter spirantibus cum imbrium imminutione Juvenis annorum 22. febri prehendebatur acutâ cum pulsu duro, dolore satis punctorio ad mammam sinistram, & respirandi angustiâ. Sputum emittebat grandinosum, nullimodè cruentum, atque è vestigio liberum. Ter sanguine detracto dolor evasit acutior. Alterâ die levis sudor febrem, & anhelitum leniebat, non tamen reliqua

symp-

symptomata; quæ usque ad quartam æqualiter sæviebant. Ad finem quartæ suborta biliaris diarrhœa febrim ultrò mitigabat, & dolorem tantisper leniebat. Ad quintam novus sudor, & alvi profluvium cum sputo jugiter gelatinoso, & incruento. Desinente quintâ nullus sudor, sed copiosa alvi dejectio per totam sextam cum maximo levamine, & euphoriâ. Ad finem sextæ adhibito cathartico multa excrevit biliosa cum morbi, & symptomatum notabili imminutione. Ineunte septimâ febris, & dolor leviter intendebantur. Novus eo die sudor scatebat cum eruptione ácrium esserarum, sed insimul alvus biliosa deponebat. Octavâ, nonâ, & decimâ sudor exiguus cum alvi excretione perrexit, & sensim dolor, tussisque mitescebant. Duodecimâ per repetitum catharticum excernebantur iterùm, iterúmque biliosa; hinc ad decimam quartam integra judicatio accessit.

CONSTITUTIO ANNI 1722.

Singulare vix quidpiam (ut ad digerendas ipse meas biliosarum constitutionum schedas, ab anatomicis laboribus expeditus, revertar) in singulis hujus anni tempestatibus quò ad frigoris, aut caloris, imbrium, aut ventorum habitudines contigisse visum est. Pręcedens autumnus in genere temperatus, & placidus fuerat, in specie verò Octobri, ac Novembri mense tepidis, & frigidulis ventis se se invicem excipientibus non insalubri successu afflatus. Subsequens hyems temperata pariter, quandoque suaviter australis, rariùs, nec nisi ad finem, borealis, vix interdum pluviosa. Inconstans ver, plerumque frigidulum. Æstas non nimis calida, interea admodùm sicca. Autumnus rursùm temperatus, & amœnus. Vere Pleuritidum quidem frequentia inerat, sed catarrhalium, aut sanguineo-catarrhalium, non biliosarum, quibus dissimilis, quàm in biliosis, curandi Methodus conducebat. Ex harumce Pleuritidum genere paucæ aicendentes, plures verò

descendentes fuerant. Primæ siquidem accensentur hæ, quæ à prima morbi invasione ad hypochondrium duntaxat alterum, aut utrumque, cum epigastrii, vel sine epigastrii consensu, dolorificæ, cum vix sensili spirandi angustiâ, parvâ tussi, modicâ febre, cæterisque vix obviis veræ pleuritidis symptomatibus sensim invalescente morbo ad veras costas ascendunt, atque sub mammis, sæpè etiam sub scapulis, proprii doloris figentes sedem omnia tandem symptomata legitimæ pleuritidis induunt: Alteræ verò, quæ priùs sub mammis prodeuntes, maximoque furentes impetu, sensim postmodùm mitescunt, & versùs hypochondria descendentes disparere tandem videntur: Id circò Hippocrates primas alteris deteriores, & acutiores, varioque præsidiorum ordine, selectuque oppugnandas decrevit.

Æstate, & autumno tertianæ simplices, duplicesque non paucæ eruperunt, sed regulares, & breves. Similis indolis & copiæ biliosæ, aliorumque generum dysenteriæ invadebant. Ad finem æstatis, & autumni principium, usus febrifugi corticis superiorum annorum fortunam vix assequi videbatur: In plerisque enim ægrotantium simplices, aut duplices tertianas febres kina-kinæ non difficilè comprimebat, quæ tamen post 14 aut 15 dies plerumque continuæ redditæ, revertebantur. Harumque non paucæ spontè, ac citra febrifugi usum rursùs judicatæ, vix aliquot superatis diebus recrudescentes, ad simplicis tertianæ naturam, leviorem tamen, mitioremque, quàm inter initia exhibuerint, restitutæ videbantur. Et sanè in continuâ, quæ intermedia fuerat, febrili deflagratione plurimum fomitis absumptum fuisse liquebat. Hujusmodi verò reversionum vices ab intermittenti febre in continuam, à continuâ rursùs in intermittentem, raRò superioribus annis contigerant.

Ad autumni medium plurimæ perniciosæ tertianæ visæ sunt; nostrâque in praxi cæteris solemnior extitit, quæ in D. *Philippo de Rubeis* curanda committebatur. Primus hujus febris circui-

circuitus summum rigorem protulit cum enormi anxietate, & *Cardiogmo* : succedens calor vix emicabat : Paroxysmus non in sudorem profecto, sed in enormem virium prostrationem, lassitudinem, impotentiam arbitrarii motus, faciei pallorem, imò squallorem vergebat, ac desinebat : septem, aut octo horæ febrilis intermissionis numerabantur. Altera febrilis insultus ingressio cum perpetuo animi deliquio, soporoso insuper, ac veluti comatoso affectu, facieque hyppocraticâ se prodidit ; Pulsus profundus, immersus, inæqualis, celerrimus, & veluti formicans : In caloris exitu delirium cum immobili prorsùs decubitu : paucus ad finem sudor. Febrifugum renuens, in maximum æger se vitę discrimen conjecit ; nam tertius paroxysmus prolixam syncopem cum memoratis aliis symptomatibus sibi comitem addidit, ut mortuum plurimi D. *Philippum*, mortique saltem proximum alii crediderint. Sed hic ab insultus vehementiâ tandem exsurgens, & valentiorum cordialium usu à veterno excitatus, multoque opere in febris remissionem delatus, & demùm propriæ conscius aleæ, certusque mortis, in ipso quarti paroxysmi adventu imminentis, nostris aliquandò consiliis obtemperans, peruvianum corticem cum sale ammoniaco, sale volatili viperino, rhabarbaro, atque gentianę extracto singulis brevis intermittentiæ horis assumebat. Rediit febris, sed nullo prædictorum symptomatum, vix levi horrore stipata. Succedens calor æqualis, & brevis aderat ; hinc largus sudor : dormiebat placidè ; Plurima per alvum ejiciebat, avidéque vescebatur æger. Quinta febris non rediit ; & proba sensim valetudo restituta est. Post mensem erratica quædam irrepebat febricula, cedens aliquandò; atque ad vernum sequentis anni tempus repullulans. Sed hæc tandem, debitè administratâ epicrasi, deleta est: Atque D. *Philippus*, ut ut molli pituitosâ constitutione donatus, ab elapso Vere ad hanc usque diem incolumi valetudine fruitur.

CONS-

CONSTITUTIO ANNI 1723.

PRęcedens Autumnus placidus, at siccus; atque in ipso tertianæ duplices, & simplices, numero, & vehementiâ mediocres: Hyems indè sicca, ac diuturna, boreali constitutione continuò perflata; Hinc longæ tusses, raucedines contumaces, rheumata pulmonum, hæmoptyses, arthritides frigidæ, nec non arthriticę Paralyses, laterales dolores spurii, asthmata, aliique pituitosi morbi perhyemabant. Ver pariter frigidum, & boreale; sed ante æquinoctium brevis, subitæque austrinæ constitutionis dominatus aderat, ventis denuò borealibus interspersus. Hinc frequentes repentinæ mortès, uberrimæ rheumaticæ ægritudines, & gutturis inflammationes; Puerperarum acutæ febres, & strages, plurimæ etiam in aliis malignæ ac lethales; Senum, atque picrocholorum excidia. His itaque diebus nullus aderat legitimarum tertianarum, aliorumque ex bile morborum ingressus. Aprilis pluviosus; atque in ipso tertianę aliquot jam emergebant præcedenti autumno compressæ, jamque ad vernum tempus recidivæ; Plurium generum Hepatitides addebantur, & in fœminis hystericæ passiones. Borealis habitudo usque ad Junium vigebat, licèt Maio mense calida, & australis intemperies aliquandiu prodierit cum continuis tertianis & synochalibus febribus, calidisque artuum doloribus. Ab Aprilis interea initiis ad usque Junium imbres ferè assidui visi sunt. Nullum morbidæ affectionis distinctum genus suboriebatur, præter lethales apoplexias non paucas, quæ senes valetudinarios, aut obesos, humidos, vinosos, aut crapulentos homines invadebant, atque, Icteros post longas obstructiones repentè prodeuntes, ventriculi insuper, & hypochondriorum dolores. Phtisici, ac hydropici postremam diem obibant. Lymphaticæ destillationes, viscidulæ, & interdùm salsuginosę aliquorum guttura, & pulmones prehendebant: Sudores no-

nocturni plurimi, in quibusdam contumaces lienis obstructiones, vertigines. Principio Junii levis austrinus afflatus imbribus intermiscebatur, valdéque irregulares caloris, frigoris, atque humiditatis vicissitudines invicem accedebant; hinc novæ raucedines, tusses, laterales dolores, hæmoptyses, præcipuè verò biliares Pleuritides modò sinceræ, modò etiam lymphatico-biliares, quarum primę per valida cathartica, aut emetica, copiosissimis, & saturatissimis biliosis ejectis sordibus, ad decimam quartam diem judicabantur; alteræ verò ad vigesimam post copiosas pariter mixtas dejectiones, & interdum cum leviori ad pectus suppurato. Tertianæ aliquæ prodibant, præcipuè quæ fuerant præcedenti autumno suppressæ, aut imperfectè judicatæ. Ad Junii medietatem dissipatis imbribus austrina illico erumpebat constitutio, cum nimiùm præcoci inducto in ambientem aërem fervore. Jamque non solùm ardentiores tertianæ, sed plurimæ febriles continuæ æstuationes excitabantur: Nonnullæ synochales ardentes cum maximâ siti, anxietate, & dolore capitis; plurimæ periodicæ cum notabili rigore primùm invadentes, hinc vix leviusculis, brevibusque perfrigerationibus propriorum circuituum rationem interstinguentes. Occurrebant quædam tertianæ simplices continuæ cum enormi anxietate, vigiliis, multâque in ægris impatientiâ morbi: crebriores aderant tertianæ duplices continuæ, exquisitè biliares: Quippe vomitus acerrimæ bilis increbescebant, dolores capitis punctorii, hinc dirè lancinantes, sitis intensa, lingua sicca, & flava, oris assiduus amaror, cum nausea, ciborum fastidio, ac perpetuâ, querulâque anxietate, enormes sub vesperas, & ad noctem fervores frequenter cum delirio, totius corporis præcipites exsiccationes; sæpè narium hęmorrhagiæ, capitis quidem dolorem lenientes, sed morbum haud quaquàm solventes; angustiæ pectoris, & jactationes cum virium prostrationibus; nec nisi à biliosis saturatis ejectionibus solamina habebantur. Tertianæ aliquæ perniciosæ obversa-

bantur, quarum aliquæ acutam indolem uſque ad vigeſimam protrahebant, aliæ ad decimam ſeptimam, aut trigeſimam per largos ex bilioſis concoctis quiſquiliis alvi fluxus judicabantur. Aderant inſuper ardentiora faciem, aut artus occupantia eryſipelata, quæ quidem catharticis facilè, citóque cedebant. Nonnulli quintâ die ſubito rigore corripiebantur, hinc uberi, univerſali, criticoque, ſed lento poſtmodùm prę-ſtito ſudore perfuſi ad ſeptimam evadebant. Alii toto corpore dolentes, neque in latera decumbere prænimiâ muſculorum omnium externorum tenſione, & rigiditate valentes, multum adhuc ad ſeptimum uſque diem conflictabantur. Ad ſolſtitium acriùs intendebatur auſtrinus fervor. Quæ primùm tertianæ ſimplices invadebant, in duplices indè migrabant; quæ duplices inter initia fuerant, continuæ fiebant, licèt valdè remittentes, & periodicæ, cum dolore capitis penè aſſiduo, ſiti, oris amarore, & jactatione, longiſque ad finem acceſſuum ſudoribus. Qui noctu in paroxyſmi fervore delirabant mane imminutâ febre placidiores aderant, menteque conſiſtentes. Iis, qui quintâ, aut ſextâ die in æſtuoſis hiſce febribus validè purgabantur multis, craſſis, ſaturatiſque bilioſis retrimentis, ſtatim omnia non expectatâ morbi judicatione remittebantur. Quæ ad ſolſtitium accendebantur bilioſæ febres, aſſiduum capitis lancinantem dolorem ducebant comitem, atque ſudoribus ut plurimùm ſed inutilibus principio diffluebant. Qui ante ſeptimam hęmorrhagiâ narium videbantur ſublevari, poſt ſeptimam adhuc bilioſa plurima per catharſim excernebant, & integrè ſolvebantur: Qui verò ante ſeptimam purgati ſunt, bilioſa quoque poſt ſeptimam plurima excernebant, iiſque tum bilioſi vomitus aliquandò contingebant, tum frequentiùs cardialgiæ, & cordis anguſtiæ, profectò à bilis morſu ęſtimandæ. Colicæ quædam, præſertim in pichrocolis, intermiſcebantur, poſt dies aliquos à bilis ejectionibus ſolutę. Intereà prompta ſanguinis miſſio tertianas ferventes aliquas inſigniter temperabat, quaſdam de-

delebat funditus. Quę continuæ erant febres, eundem in omnibus quò ad ingressum, progressum, symptomata, & judicationem, servare ordinem videbantur, seu, ut suprà, catharticis cholagogis ante septimam mitigabantur, atque vel ad septimam judicabantur, vel usque ad nonam placidiores protrahebantur. At dominante austro creberrimi quidem nimbi advocati sunt, sed aër fervens superaverat: Hinc dilutior bilis in ferociores tertianas erumpebat, in quibus catharses crocea semper, copiosa, fervida, spumosaque purgamenta biliosa movebant: In iis insuper croceæ, & saturatiores fluebant urinæ, tum fervidissimum tactu abdomen occurrebat. Plurimæ febres peruviano cortice compressę solito celeriùs, seu multùm ante consuetos quindecim circiter intermissionis dies redibant, plerumque duplicatæ, aliæque insuper primitivæ agminatim excitabantur. Has febres præter alia symptomata enormis lassitudo cum artuum doloribus comitabatur: alios solitariæ quidem, sed sævæ lumbagines cum nauseâ, & inappetentiâ adoriebantur, biliosis ex catharsi excretionibus non difficilè cedentes.

Cum verò inter aëris æstuationes, subdolæ quædam ex imbribus factæ perfrigerationes per intervalla irreperent, hinc qui plurimis, largisque sudoribus, aut uberi transpirationi assueti fuerant, facilè ab occlusis improvisò cutis spiraculis constipatione corripiebantur; undè rheumata per artus prodibant, tusses, raucedines, anginæ calidiores, dolores pectoris, & præcipuè dolores ossis sacri, in Ischiades interdùm degenerantes. Eandem ob causam nonnullos lymphaticæ febres corripiebant sub vesperas, quę ad noctem cum modico calore, multâque dolorificâ lassitudine ingravescebant, atque cum quotidianis æmulabantur: quibus accedebant flatus, doloriferæ ventris tensiones cum frequentibus *borborigmis*, & largâ flatuum ad inferiora eruptione.

Ad Junii finem australis iterum constitutio dominabatur. Qui tertianis duplicibus continuis febribus laborantes, ad

ſeptimam morbi concoctiones non attingebant, octavâ & nonâ graviſſimas pectoris anguſtias cum ventris tenſionibus patiebantur : iiſdem deprimebatur pulſus , vigiliæ aderant , & aſſiduæ jactationes ; lingua biliari cruſtâ perpetuò infecta , crebræ alvi dejectiones veluti diarrhœam affectantes, ſed tenues , & crudæ. Noctu delirabant , atque per totum œſophagum ad uſque ventriculum , intenſiſſimo velut flammeo ardoris ſenſu vexabantur. In aliquibus noctu fauces, & œſophagus adeò exſiccabantur , ut neque liquores deglutire valerent. iis venter inflabatur, reſpirationem idcircò opprimens cum inexorabili laſſitudine : Cúmque copioſæ , ſed tenues, & crudæ bilioſæ excretiones mederi ancipitem fecerint de fortiori cathartico , aut etiam emetico propinando , tandem in aliquibus eadem præcociùs non adhibuiſſe pœnitebat ; ut etiam ad decimam morbi diem emetico firmiori jam animo exhibuerim cum fauſto eventu ; nimirùm ventre illicò detumeſcente , copioſiſſimis craſſæ bilis, & ſummè croceæ ſuccedentibus excretionibus : hinc quies , & febris remiſſio. Ceſſante cathartici ſtimulo crudæ iterum duntaxat materiæ, tenues, & pallidæ ſecedebant : In iis ſi quidpiam per vomitum prodibat, amariſſimum erat.

Hæc autem protrahebantur ultra ſeptimam in quibus morbus initio ſiccus fuerat; ut ſanè in multis contingebat. Bilis enim hujuſmodi eſt , ut quò diutiùs comprimitur , eò tandem vehementiùs erumpat , atque diſplodat. Ita in aliis tempeſtatibus vernis , quæ ſub initio calidæ fuerant , & tales ſervabantur , creſcente ſenſim calore, bilis non adeò deflagrabat.

In hujuſmodi creberrimè ſævientibus tertianis cùm nimiùm efferata eſſet , atque exaltata bilis adhibitum febrifugum non tam citò , nec adeò liberè eas comprimere poterat , ut in aliis temporum vicibus; ſed ut ut longis, atque repetitis præmiſſis univerſalibus catharticis , atque præparantibus , tardè ſuum in aliquibus munus præſtabat ; in quibuſdam nonniſi dupli-

duplicatis dosibus exhibitum subveniebat; in aliis irritum prorsus extabat, donec per repetitos paroxysmos satis biliosus humor deflagraret: In nonnullis verò per corticem compressis febribus adhuc post dies aliquot à cessatione febris, subiti amarissimæ bilis vomitus excitabantur cum virium, & appetentiæ restitutione, quæ quidem priùs, licèt deletâ jam febre, valdè adhuc languebant.

Hos inter *Carolus Miglior* ætatis 50 annorum, carnosus, & melancholicus, decumbebat cum febre tertianâ duplici continuâ, sed valdè periodicâ, atque manifestè biliosâ; ut ex ventris tensione, nauseâ, crustâ linguæ flavissimâ, siti, anxietate continuâ, & clamosâ, corporis habitu subflavo compertum aderat: sed biliosus febrilis humor diu, summâque contumaciâ crudus perstabat. Principio pauca biliosa, simulque tenuia excreverat; hinc cruda & pallida veluti per diarrhœam continuò ejiciebat: solo catharticorum stimulo biliosa crocea movebantur, quo non inducto, rursùs cruda, & tenuia ac velut serosa deturbabat. Usque ad duodecimam, imò & decimam quartam contumax morbi cruditas persistebat, ut vix per Clysteres biliosum aliquid educeretur. Ad octavam venter turgebat cum summâ pectoris angustiâ, & molestissimâ tussi, sed sympathicâ: Cathartico forti multa biliosa excernebantur, venter deprimebatur cum leviori spirandi angustiâ; sed ad nonam hic iterum tumescebat cum subdelirio, præcipuè nocturno, ingenti aurium sonitu, & aliquâ mentis stupiditate: Per novum catharticum emetico sociatum biliosa ad inferiora subducens, sublevabatur æger: sed undecimâ major abdominis inflatio, & durities vigebat cum sævâ tussi interdum humidâ, & plurimâ pectoris angustiâ, perpetua insuper anxietas, virium enormis prostratio. Multam olei amygdalini per intervalla dosim assumpsit, unde aliquot, sed crudæ excretiones. Interea febris suis viribus consistebat, cum aliquâ interdum levi periodica perfrigeratione: Paucæ, & tenues erant urinæ, lingua flavâ con-

 tinuò

tinuò crustâ suffusa. Ad duodecimam exhibitâ cathartici simulque vomitorii potione, adhuc biliosa plurima ejiciebat per sedes, numquam per vomitum, (cruda enim semper extabat bilis, & validioris impetus nescia) *simulque pisa jam ante 20. dies comesta, integraque excernebantur.* Venter tandem visus est detumescere, febris imminui, cessare delirium; & licèt crudus adhuc foret morbus, interea ex quammaxima (quod quidem alternis utplurimùm diebus habebatur) excretâ bilis peccantis copiâ tanta vis morbo subtrahebatur, ut in necessariam iste declinationem vergeret. Liberè, deletâ tussi, respirabat æger; copiosæ simulque ictericæ erumpebant urinæ; mentis autem hebetudo usque ad decimam octavam persistebat. Vigesimâ die purgationem adhuc suscepit: mixta excrevit sed cocta: integrè tandem sanus evasit.

Ad Julii principia constitutio frigidula revertebatur, identidem pluviosa, atque circa decimam ejusdem mensis diem tota bilis in dispositis hominibus displosisse satis, aut deflagrasse videbatur; ut paucæ tertianæ, aliæque biliosæ febres denuò excitarentur, veteribus jam defervescentibus: fortè solùm compressa fuerat bilis; nam paulò pòst nonnullæ tertianæ febres, jam plenè deflagratę, & sine febrifugi usu extinctæ, vividiùs renascebantur.

Ad Julii medietatem tempus denuò nebulosum inerat, hinc nimbosum, ac flantibus boreis frigidum. Sani homines ob imminutam transpirationem viribus magis constabant, ad motum aliaque officia agiliores. Sed rursùs laterales dolores, & gutturis affectus invadebant, febres ex *constipatione* variæ, eæque anomalæ; morbi plurimi in chronicam migrabant diuturnitatem; hydropes, & contumaces viscerum obstructiones; Rheumatismi, dolores pectoris, tusses. Excitabantur hoc tempore renales dolores atroces ex mucoso potiùs principio, cum molestissimis, atque creberrimis vomitibus: Acerbæ insuper, atque contumaces odontalgiæ per plurium ora exspatiabantur.

Circa

Circa finem Julii adhuc tertianæ tum ſimplices tum duplices, cum paroxyſmis ſibi invicem de tertio in tertium quoad intenſionem, atque extenſionem reſpondentibus, exſurgebant: Febres aliquæ continuę acutæ, ſed pariter biliares: Diarrhœæ in infantibus plurimæ; rariſſimæ verò dyſenterię; eæque facilè per leve catharticum judicatæ: Synochales trium, aut quatuor dierum, & ardentes ſpuriæ cum dolore capitis, & artuum, quæ unâ ſanguinis miſſione, propinatoque cathartico, non difficilè, ſine ſudore, aut cum levi ſudore, ſolvebantur. In cauſariis, & ſenibus, præcipuè mulieribus, apoplexiæ non fortes, cum levi, neque inſanabili, ſuccedente indè emiplegiâ, & linguæ paralyſi.

Cùm verò à pluvioſa conſtitutione Padus aquis hâc æſtate uberiùs turgeſceret, idcirco licèt ad finem Julii acerrimus debaccharetur calor, incolæ ſuburbii hujus fluminis vix illas tertianas experti ſunt, quibus tam epidemico more ſuperioribus æſtatibus conflictabantur: In his enim, ut ut minor calor vigeret, tamen ſicciſſimâ dominante conſtitutione, ſiccabatur (ut alibi dictum eſt) hîc illic fluminis alveus, undè memorata aliàs paluſtria effluvia; hinc febres &c.

Versùs medium Auguſti auſtrorum afflatus, vexabat; hinc calor intenſus. Creberrimæ erumpebant tertianæ ingentem in ſanguine fervorem, ac *turgeſcentiam* inducentes; undè dolores capitis, anxietates, vigiliæ &c. Hinc febres hujusmodi, præter catharſim, etiam phlebotomiâ erant principio excipiendæ: quas indè diutiùs protractas febrifugum non difficilè delebat. Superveniebant dyſenteriæ, teneſmi, diarrhœæ contumaces. Senes ex inteſtini ſphacelo à dyſenteriâ moriebantur. Ad finem hujus menſis frigidula denuò ſpirabat conſtitutio, cum multis imbribus, humidoque cœlo. Anginæ, tuſſes, odontalgiæ creberrimæ cum tumoribus ad alterutram genam: Rheumatici affectus hâc tempeſtate non ſolùm Taurini, ſed in omnibus Pedemontii provinciis deſæviebant, ut Amici mihi retulerunt. Teneſmi: Tertianæ

du-

duplices remittentes (à diluta ex pluviis bile) ſine rigore aut ulla perfrigeratione in paroxyſmorum ingreſſu. In his, aliiſque ſuperioribus bilioſis epidemiis tantâ ſæpe nauſeâ, ciborum, omniumque rerum averſione obſeſſos homines comperi, ut non tantùm alimentarias ſubſtantias ipſis per clyſteres frequenter injicere neceſſum fuerit, ſed & remedia tum febrifuga; tum etiam motus varios juxta morbi neceſſitatem excitantia. Ita pro ſudore in hiſce ægrotis, & acutis quandoque febribus opportunè, largéque promovendo non raró uſus ſum ebullitione Gratiolæ ſeu Gratiæ-Dei in aqua comm. additâ, cùm liquidum in ſiphone excipitur, ſpiritus vini camphor. mediocri quantitate: Calidumque ſatis enema immittendum imperabam. Mirum quàm fauſtam hocce præſidii genus ſalutarium ſudorum eruptionem eliciat.

Principium Septembris placidiſſimum extitit. Paucæ febres, eæque ut plurimùm tertianæ duplices, per *ſubintrantiam*, ut dicitur, continuæ. Viri ut plurimùm in hâc, aliiſque conſtitutionibus ab hiſce tertianis prehendebantur: mulieres enim naturâ humidiores difficiliùs ad hunc veluti torridæ bilis ſtatum perveniunt. Dyſenteriæ interea graſſabantur non paucæ, teneſmi, & diarrhœæ vehementes, ac contumaces; plurimi, iique pertinaciſſimi, interdum & lethales, gutturales tumores: Lentæ nonnullæ, atque diuturnæ parotides. Ad 7. 8. & 10 Septembris, intermixti auſtrinis flatibus boreales venti irrepebant: Hinc anginæ cum febre, odontalgiæ &c.

In hiſce bilioſis febribus, atque in earum fervidiori ſtatu ſæpè urinæ prodibant ſaturatiſſimæ, ſummè croceæ, & lateritiæ, per aliquot dies perſeverantes: ſed exhibitis validis catharticis, eorumque vi copioſis croceæ, & ſaturatiſſimæ bilis dejectionibus impetratis, ſtatim urinæ clariores fiebant, illâque tincturæ habitudine exuebantur. Quod certè noſtram de urinarum à bile tincturâ confirmat hypotheſim. In genere ad fi-

ad finem hujus æstatis innumeri ex diuturno, aut etiam rapido universali hydrope moriebantur.

Displosis, atque deletis jam penè omnibus ante æquinoctium tertianis, dysenteriis, aliisque æstivis morbis, circa æquinoctium paucissimæ vigebant ægritudines, atque universalis ridebat sanitas, non sine multis gregariorum Medicorum querelis; annotabam tamen, in recentiori urbis regione, in quâ quidem longiùs à Pado, atque in eminentiori, magisque aprico loco positâ, novissimè constructæ ædes subtiliori aëre potiuntur, febres hujusmodi biliosas crebriores, & vehementiores hoc tempore fuisse, quàm in regione ad Padum vergente. Elabente Septembri uberrimi imbres cadebant. Tusses plurimæ, colicæ rheumaticæ affectiones in mulieribus plurimæ, cum subitis acerrimis vomitibus; quæ tamen post paucas horas, vel absque remediis, evanescebant. Nullæ hujusmodi in viris affectiones; in quibus ex adverso tertianæ furebant, non verò in fœminis.

Octobris principio, & progressu dolores laterales cum suffocativo ad pectus catarrho, & mors veluti subita. Plurimos etiam vel fortes, & ętate valentes legitima subitanea mors sustulit. Medio octobri tertianæ aliquæ, sed raræ; spasmodici affectus præcipuè ventriculi, cum artuum consensu: *Constipationes* aliquæ, Rheumatismi nonnulli. Sed in genere minimus ægritudinum numerus. Ad finem hujus mensis aliquot adhuc æstivarum tertianarum, præcipuè post usus corticis redeuntium, reliquiæ; recentes etiam nonnullæ. Febres continuæ plures; acutæ aliquæ, imò & malignæ cum methastasi ad caput, & nece. Variolarum in pueris præludia: Arthritici affectus. Cúmque frigida proluderet constitutio hyemalem propè redolens, biliosi morbi aliquando coerceri ac supprimi, atque hyemalibus serosis, & catarrhalibus locum jam cedere videbantur.

November caliginosus, & humidus. Principium Decembris frigidum, hinc nonnihil australe, & pluviosum, mox

Fffff rigi-

rigidulum; versùs finem ad plures dies micabant austri cum constanti serenitate. Decembri mense tertianæ duplices febres adoriebantur, tum mali moris, & petechiales, plurimæ: rheumatici affectus, morbilli, variolæ invalescentes; puerperarum acutæ febres miliares funestæ.

APPENDIX CONSTITUTIONIS
Anni 1724. ad usque Vernum ejus tempus.

PRincipio anni 1724. die nempè 2 Januarii desiere austri, leni succedente boreâ, hinc aliquantùm frigida constitutio, die 3ª. frigidior, semper tamen cum serenitate; sed prosequente mense, indéque & sequenti februario, austrinus plerumque dominatus extitit, ut vernum tempus præmaturè emersisse, atque hyemis tenuisse locum visum sit. Hinc bilis non satis compressa in periodicas febres cum distinctis invasionibus, atque rigoribus non difficilè erumpebat: Sed cùm nec satis soluta fuerit, atque ad coctiones, debitasque secretiones, aliasque habitudines disposita, febres hujusmodi contumacissimam indolem exhibebant, nec quibuslibet opportunè administratis præsidiis cedentem, nec peruviano aptè adhibito cortici ut aliàs, obtemperantem: ut hinc ad finem Februarii & succedentes menses, febres ejuscemodi diuturnas ad 40 & 50 dies, atque ulteriùs protractas, acutis interea ingressibus vix destitutas, vel in juvenibus, ac vegetis maribus, & fœminis, cuilibet obluctantes remedio, neque ullam maturitatem patientes, quotidie datum fuerit perspicere: Harum plurimæ vix tandem evadebant, diuturno relicto cum longo virium, & concoctionum languore causario statu: Aliæ in tabem, aut hydropem degenerabant.

Ad Martii principium usque ad 12 diem finiebat hyemem aut potiùs renovabat, sicca, & frigida aquilonia constitutio asperrima, undè multa glacies, & excessus frigoris, qui certè neque ad penitiora elabentis hyemis tempora fuerat ullo modo

per-

perceptus. Nec ſine gravi viventium pernicie tanta novitas extitit. ſtatim tuſſes populabantur, anginæ, pleuritides ab impeditâ tranſpiratione, ſed catarrhales, hæque à pulmonalium, aliorumque ſolidorum rigiditate, corrugatione, criſpatâque diatheſi, per validum frigidi tranſmiſſi aëris ſtimulum inductâ; aliique rheumatici affectus ad collum, artus, imò & interiores partes, ac viſcera. Plurimos dolores ad mammam, & ſcapulam vexabant cum ſpirandi anguſtiâ, febre, tuſſi, & ſputo ſanguineo. Sed ſputum hocce celebratâ miſſione ſanguinis poſt binos plerumque dies evaneſcebat, remittebatur febris, aliquâ vix tuſſi ſuperſtite, neque ad quartam uſque diem protrahebatur dolor: ut illud magis firmaretur indicium, affectus hujusmodi, Pleuritidem genuinam mentientes, non quidem fuiſſe ſyſtrophicos, ſed ex ſolâ pulmonicarum ſuperficierum à ſubito ictu rigidiſſimi aëris ſtimulantis, & laceſſentis contractione, & *criſpaturâ*, ut dicitur, procreatos; undè ab aliquibus, qui preſſi magis aut contracti fuerint, ſanguiferis canalibus aliqua ſanguinis per tuſſim ejecti præſtita fuiſſet expreſſio. Ita contigiſſe vidimus in Advena ad ędes D. Franciſci De Naſis: in Dom^a^. Antonia Senta: In Dom. della Valle: in D°. Joſepho Perini, aliiſque plurimis curæ noſtræ commiſſis. In hac autem Thoracis affectuum conſtitutione, ſuper alias omnes, pernicioſiſſimi uſus erant catharticæ purgationes, ob ſtimuli nimirum facultatem augendis ſolidorum rigiditatibus aptiſſimam. Opem omnem attulit emollientium laxantium, atque oleoſorum copioſæ, tepidæque potationes. Se comites his morbis addebant mali moris variolæ, frequenter confluentes, quarum quidem improbitas plurimos, præſertim ætate provectiores, plerumque ante maturitatem, de medio ſuſtulit.

In hac Vernâ ſporadicorum Morborum conſtitutione, quæ plurimas tertianas duplices, continuas, atque remittentes, ſynochas fortes, ſcarlatinas, aliaſque febres, præcipuè anomalas rheumaticos pulmonum affectus, ventriculi dolores,

 eryſi-

erysipelata, calidas ad faciem, collum, & artus distillationes, Tympanites, asthmata cùm sicca, tùm humida, contumaces denique capitis dolores, attulit, mirum dictu, quantùm hujusmodi morbi, supra alios omnes superiorum quarumcunque, & præcipuè vernarum tempestatum eventus, missio sanguinis subvenerit: sive id frigidę perflantis aëris habitudini tribuendum sit, quæ cutaneam transpirationem valde minuit, dum interea, qui verno tempore solent excitari liquidorum intestini, sive, ut vocant Willisianę scholæ, fermentativi motus, ad majus in propriis canalibus spatium nituntur; sive ad eorundem morborum naturam referendum sit. Verumtamen id certum est, non tantùm catarrhales febres, aut peculiares affectus plus, minúsve inflammatorios, Rheumatismos insuper, tum puerorum morbos magis, aut minùs acutos cum acidis à stomacho spirantibus halitibus, communiter verminosæ ægritudini adscriptis; sed ipsasmet hystericas, & hypochondriacas passiones, aliaque morborum genera, at potissimùm morbillos, & variolas, quæ modò grassantur, à sanguinis missionibus, vel inter eruptionum initia interdum urgente affectu celebratis, felicissimo eventu judicari contigisse: adeò ut à variolis, vel deterioribus ægrotantes convaluerint, quibus tempestivè missio sanguinis instituta, aut etiam juxta morbi vehementiam reiterata fuit; dum è contrà postremam plerumque diem obire contigit iis, qui phlebotomiam non susceperunt. Raró hactenus animadverti dissolutum, nigricantem, & cum innatante velut oleo sanguinem, quemadmodum in aliis solet constitutionibus adnotari. Aprili eductus sanguis, perpetuò ad tomenti superficiem striis, atque areis plerumque flavis, & subatris varius apparebat, multamque à se se turbidi; & albicantis; instar chylaceæ substantię, seri copiam exprimebat; superiori verò mense gelatinosam, universè albidam, flavam, aut viridem superficiem plerumque obtulit. Quò purior, & floridior extat, qui ab ægrotantium venis educitur sanguis, eò minùs Phle-

Phlebotomia prodesse solet: Oppositum autem in missione corrupti, ut loquuntur, & putridi ad oculum sanguinis experimur; licèt id ipsum non ritè circulationis legibus respondere videatur, quibus innixi recentiores affirmant, sanguinem in vasis residuum, eâdem, quâ gaudet extractus, habitudine donari. Falluntur tamen. Sed hanc, sicut & similes cæteras disquisitiones maximi in praxeos administratione momenti hic loci pertractare non est animus, atque opportunis aliis meis studiis servatas facio, quemadmodum etiam præsentis anni 1724. constitutionem; cùm præsertim ob frigidam, quæ adhuc Aprilis medietatem tenet, aëris habitudinem, compressa nimiùm Bilis nondum pro consuetis gignendis morbis deflagraverit; simulque tertianæ, alięque periodicæ febres, similium in anteactâ æstate, & autumno morborum progenies, crudam, coactam, nec adhuc exaltatam bilem præferentes, non solùm diuturnæ admodùm sint, verùm etiam remediorum omnis generis administrationi, præcipuè cujuscumque speciei febrifugis, ipsi quoque peruviano cortici ut suprà, pertinaciter resistant.

Medio Aprili borealis adhuc aderat constitutio, dum totâ penè hyeme australis viguerit: Hinc novæ tusses, gutturis distillationes, uvulæ tumores, odontalgiæ, mandibularum dolores, catarrhales febres, nulli adhuc intereà biliares morbi. Atqui à medietate ad finem Aprilis invalescens solis accessus jam plurimam viventibus, cum augescente in dies liquidorum, & habitus corporis rarefactione, perspirationem conciliabat: sed subdolæ adhuc frigidulæ intermixtæ auræ afflatus internis hisce Verni temporis motibus extrinsecùs vim faciens, fugientes è cute halituum undas in plurimis ad internas superficies non difficilè repercutiebat; hinc mirum, quantæ his diebus homines invaserint raucedines, coryzæ, gutturales distillationes, tusses humidæ, aut siccæ; oculorum, & aurium dolores, pseudo-morbillosæ eruptiones, & similes à subitis cutaneis retrocessibus affectiones.

Postremis Aprilis diebus boreali quolibet deleto tandem afflatu calor vehementer grandescebat, ut sensim ablegatis catarrhalibus morbis, vix variolarum jam in genere non adeò deteriorum, ac morbillorum vestigiis persistentibus primos biliosorum morborum nuncios præstolabamur.

Ineunte Maio, cùm calidus simulque turbidus esset aër, atque tempestuosis jactatus nimbibus, incredibile, quanta morborum inopinata genera erumperent, omnia quidem irregulari, insuetoque cursu jactata versipellis indolis Pleuritides priùs vix spasmodicę, hinc inflammatoriæ, mox subitò evanescentes, cum superstite acutissimâ apertâ febre, atque inanibus sudoribus: Harum plurimæ ex decubitu ad caput, & delirio versùs septimam lethales erant: nonnullæ in præcipitem vergebant tabem, præcipuè si incautè inter initia catharticis excipiebantur. Variolæ anomalæ rursus sævissimæ, simulque eodem tempore æquali ferocia grassantes, (quod rarò contingit) morbillorum, aliarumque ad cutem acutarum, rubentium & asperarum effluentiarum copiæ. Puerperæ adhuc gravissimè habebant: Plurimæ emoriebantur. Rheumatici dolores in fortes, & difficiles febres, hemiplegiæ verò statim in lethales apoplexias desinentes. strumosi celeres, & acuti tumores: Homotonæ febres: Nonnullæ Pleuritides siccæ tandem per hæmoptysin (quod quidem & insolitum) paulatim judicatæ: Maniæ plurimę, aliæque amentiæ subortę sunt: Pectoris creberrima rheumata cum febre præsertim nocturnâ, atque præceps in phthisicam indolem ex tussibus, & febriculis progressus. Tertianæ duplices continuę non sine aliquâ pectoris irritatione debacchabantur, summamque contumaciam servabant. Acutæ pariter in pueris, & infantibus febres, frequenter mortiferæ. In morbis omnibus, qui ad salutem vergebat, vel levioribus, aut etiam intermittentibus febribus, incredibilis aderat pertinacia, atque remediis omnibus obluctatio: Tum hyemales morbi, soliti ad vernum tempus solutionem, atque judicationem suscipere,

cipere, immaniores evadebant. Plurimi præcipitanter ruebant in interitum. Vertigines etiam tenebricosæ non paucos invadebant. Laterales ad costas, atque intercostales musculos dolores vel aliquando deleti, identidem cum erraticis febribus revertebantur. Pleuritides in obscuros atque improvisos abscessus facessentes, multam ægrorum medicorumque spem septimâ aut nonâ die brevissimo novæ febris curriculo jugulabant. Dolores insuper aderant lumbares, epigastrici, atque totius ventris creberrimi, sub noctem ingravescentes quaquaversum acuti. Gibbosa ad summam fiebant cœmeteria: atraque luctus viduorum conjugum, aliorumve propinquorum signa ubicumque per urbem obversabantur. Sed denique certior, firmiorque illuxit hujus mensis progressus, citóque synochales biliosæ genuinæ febres erumpere visæ sunt, quibus jam non modicùm subveniebant cathartica. Accedebant Diarrhœæ biliosæ, longiusculę quidem, sed repetitis interea purgantibus, undè biliosa plurima nonnihil viscida subducebantur, aliquando cedentes: Jamque biliarem indolem induebant pleuritides, quę quidem à valido purgante ante quartam, aut sextam exceptæ, post septimam, aut nonam feliciter decernebantur; tussi, sputo, dolore purgantis virtute sedatis, aut deletis, vix aliquâ superstite pectoris angustiâ; rebelles ex adverso, & discrimine plenæ, si purgans post fuit. Ita his diebus Dominum de *Champagne* 15. aut 16. annorum adolescentem pleuritide, & acutâ febre correptum, calore acerrimo, pulsu admodùm duro, punctorio sub mamma dolore, quàm maximâ spirandi difficultate, tussi ut plurimùm inani, interdum cum modico sinceri sanguinis sputo, vigiliis, & assiduâ jactatione ad usque quintam morbi diem vexatum catharsis hâc die instituta repentè sublevabat; atque ad usque septimam ejusdem propinati remedii vis plurima semper biliosa deturbans, pristinæ ad nonam incolumitati ægrotantem feliciter reddidit. Tertianæ horum dierum excitatæ febres diu-

turnæ

turnæ non sunt, quæ quidem unius, aut alterius purgantis operi non difficilè obsequuntur.

Atque hîc denique à biliosis plurium annorum Constitutionibus manum, & operam subducens, videor meam satis fidem liberasse in illis edendis observationibus, quas quidem fueram jam ab anno 1711. in Præfatione primæ editionis hujus Historiæ pollicitus: Cùm nempè *de Morbis vernis, æstivis, autumnalibus, & hyemalibus sub Taurinensi cœlo vigentibus, eorum curationibus, aliisque ad dictæ urbis medicinam spectantibus*, verba me aliquandò facturum enunciavi: Ex hâc enim Hepatis, & Biliosorum morborum absolutâ Historiâ hæc omnia abundè satis elicere, passim dignoscere, atque invicem distinguere cuicumque Medentium licebit.

JACO-

[illegible]

